ליהושע פיאלקוב
לזכרון
ולעיון לעת מצוקה
מאת
אריה פיאלקוב
אפק מוצ"ש
26.I 1985

קובץ

מאמרים ורשימות

מאת אריה פיאלקוב

שנתקבלו ונאספו אחרי הפטירה

בשנים 1932 — 1973

כרך א

קיבוץ אפק

סופר ונכרך ב-1973

דברי הקדמה

מצאתי לנכון לאסוף את כל המאמרים והרשימות שכתבתי במשך כל שנות פעולתי בכתיבה ושראו אור בדפוס בעתונים ובכתבי עת שונים ולכרוך אותם ב-3 פנקסים או כרכים; לכל כרך מן השלושה כתבתי דברי הקדמה והסבר, - פרטים על זמן כתיבתם של המאמרים והרשימות, פרסומן וכו' אך מאחר כל ההקדמות ודברי ההסבר המפורטים בפתיחות כל כרך - חשבתי שראוי לצרף הקדמה כללית, שתכנס לכל כרך בתחילתו כדי להקל על קוצר רוחו של המעיין ולחסכון בזמנו.

בכרך א' - המאמרים והרשימות מסודרים וכרוכים, לפי תאריך הופעתם בדפוס, אבל לא בדיוק כרונולוגי. במקרים לא רבים יש שהמאוחר מוקדם וכן להיפך - וכל זה מטעמים טכניים בהרכבה צימוד הכרך. בכרך א' ישנה רשימת המאמרים בצירוף הקדמה ומספר הופעתם בכרך. יש בכרך א' 230 עמ' מצולמים בצד אחד של הנייר - משמע - 230 דפים. כל זה בפורמט גדול, כל מה שנכתב וראה אור בדפוס בתקופה שמקיפה את תקופת הפורמט הגדול - ונתפרסם בדפוס בפורמט קטן, פורמט של ספר כיס, סודר ונכרך בכרך ב'. כרך א' סודר ונכרך בחורף שנת 1973.

כרך ב', הוא בפורמט קטן והוא כולל את כל מה שנכתב והתפרסם במסגרת אותה תקופה בשנים 1944 - מארס 1973.

הערות רקע והסבר לרשימות ולמאמרים ב-2 הכרכים נמצאות בכרך ג', בדפים בכותרת "רשימה ביבליוגרפית מלווה הערות רקע והסבר", בעמ' 19 - 63. בסופה של כל הערה צויין מספר שהוא מספר העמ' בכרכים א' וב' וג' (עם מספר מצורף של הכרך) שבהם מצויות ההערה המתאימה לאותה רשימה או מאמר.

כרך ג' כולל את כל המאמרים והרשימות שנכתבו ונתפרסמו

בתקופה שלאחר שנערכו הכרכים הקודמים, החל מסופה של שנת 1973
ועד סופה של 1990, עמ' 48 – 154. כ"כ מצורפים לפרק הזמנים,
הראשונים כמו עמ' הסקר (9 – 10); ביבליוגרפיה כללית של כל מה
שנכתב ונראה אור בדפוס בראשית המדינה ועד סוף 1990 (עמ' 11 – 17);
רשימה ביבליוגרפית מלווה הערות רקע והסבר (49 – 63); רשימה
ביבליוגרפית של מה שנכתב והתפרסם בשנים 1973 – 1990. לבירור דפוס זה
מהווה למעשה את פרק ט'. תכני של פרק ט', מופיע נפרד בפרק זה
בעמ' 65 עד הסוף עמ' 154. פיזומר בסופה של כל כותרת, ליד המס'
הסידורי, יש מספר שמציין את העמ' שבו נמצאת ההערה המתאימה לאותו
חומר או רשימה (עמ' 65).

למאמרים שבפרק ב' וג' מצורף למספר שברשימת התוכן -
מספר נוסף שמציין את העמ' שברשימה זאת שעליהם יש הע'. לפרק ט' אין
מצורף מספר משנה - כל מספר שיש בסופו מספר הפרק - מציין את העמ'
בפרק ט'.

ציון המחבר והכתובת של פרק ג' של כל נספחיו - בסופה
של שנת 1990.

כל המאמרים והרשימות שבשלושת הפנקסים-הכרכים - נכרכו ב-4
עותקים. מהם - עותק אחד ליהושע ולבני ביתו; עותק אחד - לרבקה
ולבני ביתה; עותק אחד לספריה של אפק (כלו בחדר העיון) ועותק
אחד לארכיון הקיבוץ המאוחד ביד טבנקין - אפעל. כל זה -
לזכרון ולעיון אלעזר מלנוא, למשפחות יהושע סינלקוב ורבקה
אסף, לבנים ולבני הבנים.

עותק אחד של כרך א' - כבר נתתי לארכיון הקיבוץ המאוחד
באפעל.

בעמ' האחרונים (156 – 180) הוכנסה עבודה של שרה (ש"ג) חיי
החקלאים באספקלריה של התנ"ך; וכן דברי שרה על שירתו של המשורר
אמיר גלבוע ודברי זכרון לנפטרים. (שתי הרשומות ראו אור בחוברת של שרה וכן
בכתב העת "מבפנים" של [illegible] - חוב' 3-4, 1982; רשומות
זכרון - מבפנים - חוב' 4, 1984; של חיי החקלאים - בבמת הגות בית מקרא.
חוב' ד' תמוז - אלול תשמה (1985).

יוני 1991 [illegible]

הערות הסבר	1	וועדת חו"ל	79
עם הסוף	12	הערות לוויכוח ישן	87
בקורים במועצה החינוכית חוויות בחו"ל ובק.	13	חבר הקבוצה בוועידה	90
דרך הקיימת	15	"רעיון אחד אנושי"	92
דברים בוועדת החה"ל	17	"מסגרות הסוציאליזם"	95
וועדת החה"ל	18	למה והגג ריק?	96
העשור לעין חרוד	23	דברי עצמם	97
וועדת "תרבות"	24	כיצד הם "מתקוממים"	99
צעדים ראשונים	25	הכל מלכון	100
עם הועד הכפול	27	"הדרך החדשה" בחינוך	102
המועצה החינוכית	28	פעמונים...	104
מגמות	33	בתוהו לא=דרך	106
אורגניות ולא אורגניות	39	על הדגל	108
פגישת הרעים	46	ועתה הם הטוענים...	110
מתפקידנו	47	הבומרנג חוזר...	112
עם הגל החדש	48	על פי "דין תורה"	113
פלוגת הים	50	"דיבוק"...	115
בעיירות פולין	53	השתלמות לפיתוח	117
מנדודי שליח	56	יקר מכל הענקה	118
אברהם גראבוב	59	מתחסלת - לא מתחסלת	120
עם יהודים בסוף המלחמות	62	מבונה ובטוח עם ירוק	122
תמונה אחת אחר ...	65	כוח הקיבוץ בדרכו	124
כינוס "דרור"	67	רק עכשיו נודע...	126
הדרך לרוב וצ׳יב	69	הגשמת הדלות ומ'	128
הבחירות בקיבוץ המאוחד	70	סלעים שנתדרדרו	130
הבחירות להסתדרות	71	על הקיבוץ הדתי	131
קליטת עליה ותקדים אישי	73	ושוב עם סנה ויכוח?	133

אחד בגלוי ואחד בסתר 134
ירידת המוסר - מנין? 136
הערות לתכנית השתלמות 138
קבוץ הנוער הדתי 140
מעבר מזה ומעבר מזה 142
מועצת מפ"ם 144
הסכם ו"הסכמות" 147
הנטיה המקצועית 149
מתלבטות של "תלויה" 150
שוב ועתה 153
מפלגות הים עד אפק 154
הנקודה הגדולה 156
הברק 161
שינוי צוסטה 162
מלודות בערפל 164
קצת חשבון 165
כדברי המשל... 167
דו-לאומיות - כן או לא? 168
מאז ועד עתה 169
התקציב הסוציאלי 170
במדים ובלי מדים 172
לקח מאלף 174
פזמונות ישנים 175
הנקודה החיונית 177
הברית והפעולה הפוליטית 179
אולי קצת יותר בהירות! 180
הזכרונות והכוונות 181
הערה חדשה לפרשה ישנה 183
מספרים מספרים 185
מפם הגמוניה והאלטרנטיבה 186
יהלך לך - ולא פיק 188
מפ"ם חוששת 189
שני מפ"ם ומדריך אחד 190
הפרופסור והלורד 191
ערכים מלכדים 193
בעניני חברה בקיבוץ 195
תנועת הפועלים בזמן עקום 196
שני סוציאליזם מקורו 198
על מה התפלגה מפ"ם 200
תמר שופר = נוסבוים 201
הדונות ועמדות הארץ 202
המאבק לישוב הארץ 203
להמשיך להבחין בעיקר 205
חברון - בזכות 207
מרדכי קולקובסקי 209
"והחלוקה" — — 210
השותף באמונו ובכלל... 212
שיחות ודרך 214
מהיכן המחדל? 217
מן הנפילים (סבונים) 218
ענינים והערות 220
על יהודה גולדמן 220
בהבנת הדרך אל השלום (א׳-ג׳) 221
מה אמר בן גוריון 277

בכרך זה כונסו הרשימות והמאמרים שכתבתי וראו אור בדפוס בעתונים וכתבי עת, מאז הרשימה הראשונה שלי ב"העתיד" מס' 2 (110) בינואר 1931 ועד הרשימה שראתה אור ב"קיבוץ" מס' 816, ספטמבר 1972, בס"ה כ-100 רשימות ומאמרים שנכתבו בתקופה של 41 שנה. כנ"ל הרשימות והמאמרים שראו אור ב"מבפנים", בספרי "צוותא ויעוד" וכן הביבליוגרפיה לדברי פרנקין לא הוכנסו לכרך מטעם טכני פשוט: מאמרי "מבפנים" הם בפורמט אחר והיה רצוי ונוח יותר לכרכם יחד בכרך נפרד. מה שיכונס לכרך מאמרי "מבפנים" יפורט בתוכן לכרך ההוא.

לכרך זה כונסו רשימות ומאמרים שנכתבו על ידי בח= תימתי המפורשת, בשם ובשם המשפחה או בפסבדונימים שונים שבהם השתמשתי בזמנים שונים, על פי רוב א.ס. או אריה סגלי, לפעמים גם בשם אסף (ר"ת: אריה סגלי פיאלקא), אפ"ק (ר"ת: אריה ליב פיאלקוב), א. אופק (גם ר"ת - אריה פיאלקוב וגם רמז למשק אפק). הרשימה אחת (ויקר מכל הענקה) ב"הקיבוץ" חתום השם י. נבו. מתחת לרשימות שנית (הפעמים לפיתוח הארץ) ב"הקיבוץ" - צ. בן אב. רשימות אלו נכתבו על ידי ומסרתים למערכת (אז שמואל דיין=ניר) כמו שמסרתי רשימות אחרות שלי בלי חתימה, ועד היום טרם ברור לי סיבה ונימוקה של החתימות האלה. מה שיש להוסיף, שמלבד הרשימה הנ"ל חתומות עוד כמה רשימות בתקופה ההיא בשם י. נבו, יש מהן שנכתבו על ידי - אך מכיוון שהן נכתבו עפ"י דברים של מישהו - אינני מייחס אותן לרשימות שכולן שלי, ולא כונסו בכרך זה.

תקופת כתיבת הרשימות שבכרך זה (וכן אלו שבכרך רשימות "מבפנים") חופפת בדרך כלל את תקופת הפעולות התנועתיות שלי, בחו"ל ובארץ. בחו"ל - 12 תקופת

בשנים 1931 – 1934 בה פעלתי בתנועת "החלוץ-הצעיר" כחבר המרכז שלה ובתקופת אוקטובר 1938 – ספטמבר 1939 בה פעלתי בתנועה המאוחדת של "החלוץ-הצעיר פרייהייט" בפולין כשליח ההסתדרות והקיבוץ המאוחד. כתבי העת, שבהן ראו אור רשימותי בתקופה ההיא היו: "החלוץ-הצעיר" (עתון תנועת החה"צ) ו"האחיד" (עתון תנועת "החלוץ" העולמית). מאמר אחד ויחיד ביידיש בשם: "צו ארעוואלוציאנערע מאסן באוועגונג" שראה אור ב"דאס ווארט", 30.3.1934, (העתון היומי של תנועת א"י העובדת בפולין) לא הוכנס מטעמים טכניים בכרך זה. מתקופה זו הוכנס לכרך זה מכתב מפולין שכתבתי בתקופת שליחותי כנ"ל ונתפרסם בשעתו ב"דבר" (10.I.39) וב"צרור מכתבים" (כרך ג' חוב' מס' 54, ינואר 1939).

בתקופת השנים ינואר 1940 – מארס 1947, התקופה שבה חייתי בעבודה רגילה במשמר-הים (תקופת הנטיעה והעבודה בכרם) ושנת עבודה בים, בדייג בספינת "קדימון") ובראשית אפק (חדשי הנטיעה של עצי הפרי – זיתים ושקדים) – כתבתי 2 רשימות – אפשר לומר, 2 "עבודות" האחת על עיירתי ווסוצק ועל התנועה החלוצית בה. זו נכתבה ב-1942 או ב-1943 ע"פ בקשתו של מכנס החומר לספר "החלוץ-הצעיר" (משה קליגר). את הרשימה כתבתי בשתי תקופות זמן. תחילה כתבתי רשימה אחת ושלחתיה למערכת ספר "החלוץ-הצעיר" (משה בסוק) והיא שהוכנסה לספר בשם "עיירה אחת". השניה נכתבה ונשלחה לאחר זמן והיא כבר לא הוכנסה, מסיבה בלתי-ידועה לי, לספר "החלוץ

הצעיר" והוא ראה אור בדפוס לאחר שנים בספר "עוזרתנו ויסוצקי" כהמשך לחלק הראשון שבספר החלוץ הצעיר.

הרשימה השניה "מהפלוגת הים עד אפק" נכתבה עפ בקשתו של אהרקה ישראלי מגבת. בגבול ספר מונוגרפיות על ישובי הקיבוץ המאוחד שהוצאת הספרים של הקיבוץ המאוחד התכוונה להוציא לאור. משום מה הספר לא הופיע. הרשימה - כתיבתה החלה ב-1946 והושלמה ב-1947. לקראת ההוצאה לאור בדפוס של יומן אפק עם 8 שנים להתישבות באפק הוספתי דברים על ההתישבות באפק אך מטעמים טכניים שבהתקנת היומן הנ"ל הושמטו מתנה קטעים. הרשימה ראתה אור ביומן אפק בדפוס, מס' 78 15.10.54. החיבור כולו מועתק במכונת כתיבה ונמצא באחד מן התיקים שלי.

באותה תקופה, 1946, כתבתי רשימת זכרון לאריה אברק, חבר יגור שנספה בתאונת עבודה, עפ בקשת אנשי יגור, לחוברת זכרון על אברק.

התקופה השניה לכתיבה חפפה את תקופת פעולתי בחו"ל-באירופה של מזכירות הקיבוץ המאוחד בשנים 1947 — 1949. פעולתי העיקרית בוועדה זו היתה בפיתוח קשרי מכתבים, פרטיים וכלליים, עם השליחים והתנועות בחו"ל שהיו אז, בתקופת "הבריחה" ההעפלה, הגירוש לקפריסין וכו' — השיאו הפעולות. הייתי כותב מדי מכתבים כלליים משוכפלים אחת לשבועיים - 4 שבועות בערך ושולחם לכל השליחים והתנועות. מכתבים אלו כונסו וכורכו וברשותי כרך אחד כזה. בתקופה זו שלחתי ידי לעיתים רחוקות בכתיבה לעיתונות בעיקר ל"על המשמר" שהיה אז העיתון היומי של מפ"ם המאוחדת. רשימה אחת בשני המשכים בשם "הערות אחדות לויכוח ישן" ראתה אור ב"דבר" 8.7.49. בתקופה זו גם כתבתי חוברת עפ בקשת מזכירות

מפ"ם לקראת הבחירות לכנסת הראשונה ב-1949. החוברת בשם „שיחות עם הבוחר", החוברת הדפס, מכוון שנכתבה בעקבות המצע הרשמי של מפ"ם לכנסת ולפי הוראות. לא הכנסתיה ברשימת הרשימות המקוריות שלי ואולי לא כונסה לתוך כרך זה.

התקופה השלישית לכתיבתי היתה תקופת השנתיים 1953–1954 בה עבדתי במערכת „הקיבוץ". למעשה לא שותפתי בקביעת תוכנו ודמותו של „הקיבוץ" כשם שלא שותפו בכך גם החברים שעבדו ב„קיבוץ". הכל נקבע ע"י המערך שהיה ושמואל אבן=נור. את החלק הרעיוני של „הקיבוץ" כוון יקבר יצחקהלה כהכבי והוא למעשה היה העורך של רשימותי ומאמרי. הייתי חופשי לכתוב לפי נטיותי ורצוני, ומכוון שהיתה זו התקופה של אחר הפילוג בקיבוץ המאוחד, המחלוקת מסביב לחלוקת משקים וגם תקופת מפ"ם המאוחדת עם „אחדות העבודה" והקיבוץ המאוחד, עם הוויכוחים שבתוכה פנימה — הרי שרובן של הרשימות שכתבתי הוו בתחום הרעיוני המדיני ונשאו רוב בצורת ויכוח ופולמוס בכל הכוונים: עם מפא"י, עם איחוד הקבוצות והקיבוצים, עם חטיבת השומר=הצעיר שבמפ"ם וכו'. הייתי כותב גם רשימות ומאמרים ראשיים בשם המערכת בחתימת מ.ב. (מערכת הקיבוץ) כמעט בכל גליון של „הקיבוץ", מכוון שרשימות אלו, ברובן, נכתבו על=פי דברים ורעיונות מפי אנשים אחרים; בעיקר מפי יצחק טבנקין ולפעמים רחוקות מפי ישראל גלילי — לא ראיתי ברשימות אלו פרי רוחי ועבודתי העצמאית ועל כן לא הכנסתים בשום כרך שבו כונסתי את דברי. במחברת „רשימת הרשימות" הן רשומות בחתימת מ.ב.

כאמור, כתבתי כמעט בכל התקופה הזו ב„קיבוץ" ורק בחדשים האחרונים של שנת 1954, עם הופעתו של הדו=שבועון „מרחבי" — כתבתי גם בגליונותיו כמה רשימות. עבודתי „העתונאית" הופסקה עם שובי הביתה בסופה

11

של שנת 1954. באותו חודש, בפברואר 1954, החל להופיע „מרחב" כעתון יומי ולפי בקשת חברים ממרכז „אחדות העבודה" שחודשה את הקמתה כמפלגה עצמאית, כתבתי ב„מרחב" היומי 2 רשימות: ויכוח עם השומר הצעיר = מפ"ם: „קצת הגיון", „פולמוסות כן או לא?".

בתקופת פעולתי בין השנתיים (1955–1956) כמזכיר משק אפק ערכתי את ספר „ויורתני ויוצק" שבו הכנסתי את רשימותי על העליה בשם „בשבילי הימים ההם", שחלקה הגדול ראתה אור בספר החלוץ הצעיר כנ"ל, וכן רשימה חדשה על משק מקורות משפחה ומשק בשם „ויוצק התמורות הזמן". כמובן, שגם ההקדמה לספר זה נכתבה על ידי.

בתוקף תפקידי כמזכיר" כתבתי בשבועל היומן שלנו את הרשימה „לשאלת התקציב הסוציאלי" ומשם הועתקה ל„הקיבוץ". לפני זה – עבדתי שנה בזמן הכרם ואז נכתבה הרשימה „לקח מכלל" שפורסמה ביומן אפק והועתקה ל„הקיבוץ".

התקופה הרביעית של כתיבתי חופפת את תקופת עבודתי במערכת הוצאת הספרים של הקיבוץ המאוחד. התחלתה בינואר 1964. עיקר עבודתי היתה בהתקנת דברי יצחק טבנקין והכנתם להוצאה בדפוס בספרי „דברים". בשנים הראשונות של תקופה זו כתבתי לעיתים רחוקות. לאחר מכן משנת 1967 כתבתי לעיתים יותר קרובות. [illegible] שבהן פורסמו רשימותי היו „מרחב" „הקיבוץ" ו„מבפנים", „דבר" שבו ראו אור בשנת 1972: „במבוכי הדרך אל השלום".

כל מה שכתבתי לדפוס (פרט לרשימה אחת) ראה אור בשלמותו, כמעט ללא תיקונים ושינויים לא בתוכן ולא בסגנון. גם מן הרשימה שנכתבה בשביל „מחבון" ב-1954 ומשום מה לא הודפסה – הכנסתי קטע ממנה למאמר חדש שהופיע ב„מבפנים" – „החברה הישראלית, תנועת הפועלים והקיבוץ".

את הביבליוגרפיה לכתבי טבנקין כתבתי לפי הצעת מערכת הוצאת הספרים בשביל ספר „הדיונות" כרך ב'.

12

עם סיום הסמינר

חר הפרידה

ימים, חלפו שבועות. אורלוגין
ראה 4 ירחים, ובסיום: תמיהה —
ך? — — לא ידענו תאריכים,
בו חשבון הזמן, כל ארבעת-החד-
לו — פרק חיים אתו התמזגנו,
רה חלק מדמנו הזורם לכל העור-
צון להשתלט. הסמינר — תחנת-
בה נעשה החשבון של העבר והצו-
רך לעתיד...

עומד כעת רגעים בעינים עצומות
מומנטים שונים, רגעים היסטוריים
בסמינר, רגעי התלכדות חברים
— ובשלמות חברת-חיים רשה, שבהפר-
ה — הרגשת געגועים.

נר היה בתמקידו לחנך חבר אנ-
חנות להם ידיעות בשטחים שונים
אותם לכל רחבי התנועה שגדלה,
ם, המונים זרמו אליה, ולטפח בל-
מונים אלה הכרה חלוצית מלאה,
נו 45 חברים מכל רחבי התנועה
צת, רצינו לבסס את הכרתנו החלו-
בשטח המדעי, — חשוק וחשול
שעומד בחזית קשה ומנהל קרב
עם מתנגדים רבים — בתורת הח-
המהפכנית העברית. והושג זה.
הסמינר לא הספיק למלא את
שמנו, אך הוא הגדיל את הצמ-
עת, הרחיב את האפקים, את עולם
נות, פתר שאלות והציג שאלות
הסמינר הראה עד כמה פחותות
דיעות ועד כמה יש עוד ללמוד,
צמאון לדעת. יהיו חפושי פתרון,
ה בלתי-פוסקת אחרי הסמינר נראה
בהצ, חת המפעל הזה.

תאספנו ידענו: לא רק מקום למוד
י היו גם כסופי-נפש לחברת חיים
, לא רק ידיעות, כי אם גם חנוך,
חבר עצמו... והנני נזכר: פעמים
-חברים התאוננו, שלא יצרנו כאן
את חברת-החיים הזו, לה קוינו. אך
כשארבעה ירחים של חיי חברתנו
נו — הם הלפיד לאורו נצעד קדי-
בעת רגעי הפרידה של החברים
כי כאן היה מפעל, מפעל מחנך
הורגש, כי היתה כאן חברת חיים,
היתה ההתקשרות בין החברים, כי
מה קשים היו רגעי הפרידה, וב-
נזו הדמעות מהעינים הכבושות

...

רקמת היים שזורים מומנטים שונים —
שקידה ורגעי עיפות, רגעי התעלות
ה. רגעי פרוץ התלהבות בשיר ורקוד

חלוצי ורגעי שקט, דממה. את ישבנו במעגל על הרצפה: מסביב לתנור, מסביב חושך, רק ברזל תנור מאדם מאש יוקדת מאירה פנים — שלהבת, ונמשכים קרני אור מעינים חזות, ועל הקיר מנגד רוקדים צללים. שרנו אז בדממה, ובלב רקמנו חלומות על מפעל, מפעל גדול וכביר...

והיו מומנטים שלעד נחרתו בלב...

והנה נזכר אני: הפגנתנו הבלתי-לגלית נגד הצירות האנגלית בורשה אחרי קבלת ה„ספר הלבן". ערב, רחוב שקט קופא בדממתו... אנו מתחילים להתאסף, זוגות, זוגות מתהלכים אנה ושוב... מבטים מלאי רצינות וסוד... הצטברנו יחד... קריאות-מחאה... תוזקנה... שוטרים... שבנו הביתה. חסרו משלנו 6 חברים...

ושוב: בקורנו בגרוסוב אחרי הגזירות החדשות... שיחת חברים... הורה משלהם... ורבות היו אז הרגשות, ובעינים נצנץ „שביב-החלטה": מחומת-מסדה סללוה צבא-העבודה תרתע היד הזידונית, נעלה, נעפיל — — —

ושוב: נשף הסיום: וכוח בין גרינבוים וטבנקין על נקודה וקשוטים, על בחירת ברירה, על שירת „האינטרנציונל"... הוכוח משך לבות כלם בחבלי קסם... מדבר טבנקין... כי מלה לדם חודרת... נתגלתה האמונה, חושלנו בה... והיו שתי מלות-קסם, אשר הרתיחו הדם ואשר תמיד ירוננו בעורקים שירת המהפכה העברית: „נשיר אותו" — ופרצה שירת העמלים בעולם כולו. מלאי אמונה ואומץ שרנו אותו...

ורגעים אלה תמיד יעמדו לפני עיני החבר בעבודתו, שקשורה עם כשלונות, נסיונות קשים, וברגעי יאוש ורפיון-אונים, ברגעי צרה ומצוקה תצוף הדמות ותוסיף אומץ, מרץ ואמונה...

נפרדנו... „זה לא סיום הסמינר, המשכו בתנועה בין המאות, האלפים, זה סיום בשביל אלה שלא ישארו בתנועה".

אנו יוצאים למחנה לשלהב המדורות.

אמן! בטחון!

מ. ק—ר.

עם הסיום

לכאורה — מה זה היה? כנוס של 45 איש לארבעה חדשים לשם השתלמות מצומצמת לטובת התנועה. ונקרא מוסד זה סמינר ציוני של „הלוחם". והמבקר דורש להכשיר ולחנך הבר מוזנכים להיוציים לשם עבודה חנוכית בתנועה.

האם באמת רק זה, מוסד למודי בלבד היה: הסימנר? ההולם בכלל השם „סמינר" את תכנו? — לא! לא רק מוסד למודי היה זה — עצם תפקידו מעיד, שלא די בזה — הוא היה יותר ממוסד למודי — זה היה בית חיים חלוצי; בית יוצר חכרה חלוצית מלאה, בית נותן פרוגרמה של חיים...

וכשנזכר אני בדברי חברי הסמינר בערב הערכת החדשים לקיום הסמינר — בשאלות שנגעו חברים ושנתקלנו בהם במשך ימי חיינו בסמינר — נוכחתי עוד יותר, עד כמה לא רק מוסד למודי היה הסמינר.

ובאו חברים, ובאתי אני עם המון מושגים — ונדמה היה מקודם — מושגים וענינים אלו כל כך פשוטים המה, כל כך ברורים וידועים. והייתי בסמינר — והכל הואר בשבילי באור חדש, ואז ידעתי, כי גם הענינים ה„פשוטים" ו„הידועים" חללו זקוקים הם לברור יסודי ולהבחרה נכונה — בסמינר חלוצי.

ויותר מזה: גל מושגים וענינים חדשים נערמו לפני — אשר לא הספיק הזמן לבררם בסימנר — ומכאן הדחיפה הגדולה שניתנה לכל אחד מאתנו לחתור, לדעת, להודע לטובתו הוא ובהתאם לתפקידו החלוצי בשטח זה.

האם מספר חברי הסמינר והשיגיו מותאמים לצרכי התנועה? האם זה מספיק? לא ולא! החלוץ אינו יודע ספוק במה שיש; כוחו בעליה, בחתירה מתמדת לכבושים ולהשיגים חדשים בדרכו, בהעפלה תדירית לשפור, לטוב, לשלמות...

וגדולים תפקידי יוצאי הסמינר ביחוד בשעת-חירום זו. אכזרית היא המציאות היהודית נקשה מאד בכל שטחי החיים, וגדולים המכשולים העומדים נגדנו, באשר דרכנו היא לא השלמה עם המציאות הזאת, אלא הסתערות עליה. לא שלום עם היש הקיים והרקוב, אלא מלחמה ליצירת החדש, הבריא... אל שקט! להמשיך — בכל התנאים, ללחום ולפעול — למרות הכל.

ונסתיים הסמינר. ה„חבילה" מתפוררת. וקשה הפרידה. אולם התפוררות לשם תפקידי ליכוד, חזוק וגיבוש — אינה התפוררות, ופרידה לשם עבודה בחזית משותפת — אינה פרידה. דרכנו תוביל את כולנו לחזית אחת — לחזית ההגשמה והיצירה בארץ ישראל.

ויושר נא השיר הראשון שלמדנו בסמינר:

[illegible]
דרך נצית קשתה
וטרשים וחול,
משוך נמשוך אביונים עליזים
מחרשת העם!

א. פ—ב.

13

אריה סילקוב:

אין לראות רק יצר טוב באדם או רק יצר רע. באדם יש אפשריות שונות. הניתנות לפיתוח לצדדים שונים. האמונה באדם היא תנאי קודם לחינוך, צליה מבוסס כל החינוך הסוציאליסטי והסוציאליזם בכלל. זהו יסוד עיקרי בחינוכנו.

הבחי הקשר בין כשרותה של התנועה ובין אמצעי-הנוכחה. אין החינוך להנהלה עצמית יכול להיות בחברה ללא הנהלה עצמית מקסימלית. אולם מאידך, אין להסריז בזה, אין לעזוב את הצעיר לנפשו.

יש לשקוד על מפח קשר נפשי לתנועה. הסניף, החבר, מקשרים עמוקות לתנועה — ימצאו את דרכם תמיד בכל מצב ובכל התנאים.

היחיד בסכנה צריך להרגיש במעשיו והלי-כותיו הנובת החברה המנהל כאחד. הפרט צריך להרגיש את לחץ החברה — דריסותיה, קפדנותה. אולם גם זה דורש מדריך, מבוון.

המעלה הצעיר תרפ"ג 1932.33

חלוציות בחיי יום = יום!

יש דברים שמנקודת מבט ראשון הם נראים כקטני ערך שאין להרבות עליהם במלים. ויש הוספות בחיים בכלל, שרבים רואים אותן כהוספות „קטנות" שאינן קובעות כלום בחיים; ומכאן הזלזול אצלם במעשים קטנים, רגילים, יום יומיים, בדברים „פעוטים", שפחותי ערך הם בעיניהם לגבי המטרה הגדולה והמפעל הגדול הנכסף.

אולם לנו ברור מה גכון הוא הכלל: מפרוטה לפרוטה מצטרף חשבון גדול. החשבון הגדול הוא סך-הכל של פרוטות פרוטות רבות. וכך בחיים: לכל מעשה קטן יש חשיבות בחיים הן כשהוא לעצמו והן לג המפעל הגדול, וכל צעד קטן קדימה בדרך למטרה רחוקה — מקרב למטרה, וכן להיפך: כל הזנחת מעשה קטן יוצר בעובדה ו זלזול במפעל הגדול, וכל המתעכב בדר בצעד אחד קטן מתרחק ע"י זה עוד יותר ממט-רתו. המפעל הגדול הוא תרכובת של מע-שים „קטנים" רבים ופעולות רגילות מתמי-דות רבות.

גם בחיינו, בחיי תנועת הנוער החלוצית, יש להעריך כל דבר קטן. אין לבוז בקט-נות באשר הן קובעות הרבה גם לגבי הגם-על הגדול.

אנחנו כתנועת נוער חלוצית, קבענו לנו ליסוד ראשוני ועיקרי את החלוציות הבלאה, את ההגשמה השלמה. היסוד הכולל והסקיף את כל עיקרי תנועתנו,-היא ההגשמה האי-שית, העצמית, החלוצית. ומובן שבלי יסוד זה אנו חדלים להיות תנועת נוער חלוצית. וכאן יש לציין: ההגשמה החלוצית העצמית אינה מתחילה ואינה נגמרת עם העליה לא-רץ והמעבר לחיי עבודה צודקים שמה. ההג-שמה זהו פרוצס מתמיד, המתחיל מזמן הכיר הצעיר את חיי עצמו ומהותו, והנגמר עם הגמר חיי האדם, כי החיים לדידנו הם כל-שלת של שאיפות ופעולות מתמידה, של רעיונות ומעשים כשהם משולבים בד בבד לאין נתק. אחרת — פגומים הם ובבילא לא חלוציים.

קבענו לנו ליסוד בתנועתנו: עבודה. עבודה גופנית פשוטה. ומחויב הבציאת היסוד הזה מכל הבחינות: מבחינה לאומית-עברית, מבחינה סוציאליסטית אנושית, ומב-חינה מוסרית אישית. וחלה „מצות עשה" זו

של עבודה כל עבודה גופנית על כל אדם באשר הוא אדם. על כל יהודי צעיר בפרט ולא כל כך על כל חלוץ צעיר. זה ידוע לכל „בר בי רב" בתנועתנו. אולם כאן יש לציין: הגשמת הציקר הזה אינה מתחילה דוקא עם יום עלות החבר ארצה או אפילו מיום עברו להכשרה כאן. הגשמת העיקר הזה יש להתחיל מזמן יכולת החבר, מבחינה פיסית, לעבור לעבודה עוד לפני עלותו ארצה או עברו להכשרה. הבטלה צריכה להיות החטא הכי גדול בתנועתנו, ועל הצעיר לשאוף במדה האפשרית לחיות בעבודה עיד בהיותו בסניף.

על הצעיר שלנו להתחנך לקראת חיי קבוץ בארץ. וגם יסוד הקבוציות לא במקרה בא לתנועתנו. הוא מחויב המציאות הארצי־ישראלית, פרי אפשרות הטבע האנושית בכלל לחיות חיי שותפות, ופרי הרגשה פנימית עמוקה בעתיד הבא. כי הקבוץ הוא גם צורת החיים של החברה הסוציאליסטית העתידה. אולם גם בשטח זה אין „לדחות" את הגשמת רעיון הקבוציות עד זמן המעבר לחיי קבוץ ממשיים. כי הקבוץ בצורתו הקונקרטית הוא הבטוי היותר מגובש ליסוד החברות והשותפות שישנו במהות תנועתנו, במהות החלוציות העברית. אמנם הגשמת רעיון זה במלואו אפשרית רק בחיי קבוץ ממשיים, אולם אין זה אומר שלעת־עתה, עד המעבר לחיי קבוץ ממשיים נחוץ לחיות „ככה"... רעיון החברות והשותפות מחייב הגשמתו, בגבולות האפשריים, תמיד בכל מקום ובכל זמן. נחוץ לדעת להגשים יום יום את החלוציות. כי החלוציות מקיפה וכוללת את כל שטחי החיים לגוניהם השונים. היא קובעת יחסים אחרים, יחסים חלוציים, בחיים: יחס אחר לסובב אותך, לחי, לטבע, לחבר, לאשה וכו'. חלוץ צריך לדעת, שמן היום שהעמיד את עצמו בשורת, עליו להפסיק להיות מת שהיה מקודם ולהיות לחדש, לאדם אחר, כי בשורת החלוצים העברים הוא נשמע. והחלוציות מחייבת את נושאיה להיות לפי רוחה תמיד, בכל זמן, ובכל התנאים.

בכל מקום ובכל התנאים. הייתי אומר: חלוץ צריך ליצור לעצמו מעין „קריאת שמע" מיוחדת: והגשמת את חלוציותך תמיד: בשכבך, ובקומך, ובלכתך בדרך וכו'...

ומכאן לשאלת יחס החבר לתפקידיו החלוציים בתנועה בכלל ובסניפו בפרט. אנו בונים את תנועתנו על האחריות העצמית והאקטיביות האישית של כל פרט ופרט בתוכנו. ומבחינה זו אין אנו רואים שום סתירה פנימית בין תנועת יחידים ובין תנועת המונים. תנועתנו יש בה משני האלמנטים גם יחד. היא תנועה המונית, היא מוכרחה להיות כזאת, אולם כמותה לא משנה בעצם את תפקידי היחיד בתנועה. הפרט נשאר פרט ביחס למלוי התפקידים החלוציים גם כשמאחריו ישנם המונים. היחיד שלנו צריך גם לדעת לא להבדיל כל כך בינו היחיד ובין הכלל הגדול. הכל מה שעושה היחיד—לעצמו הוא עושה, ואל יחשוב את זה ל„קרבן" מצדו. הכלל והפרט קשורים קשר בלתי נתק.

וכעת עוד כמה דברים בשאלת העברית: העברית, שפה ותרבות עברית, יסוד הם בתנועתנו. ושוב לא במקרה, לא כפרי „קפריזה" הוא היסוד הזה בתנועתנו. וידוע גם כי יחסנו החלוצי הזה לעברית אינו פוגם במאומה את היחס הנכון לאידיש. ושוב על חבריגו לחודות בעיקר הזה לא רק להלכה אלא גם למעשה, בחיים. כל הפחות בגבולות האפשריים, בגבולות חברי הסניף היודעים עברית. למוד העברית לאינם יודעים אותם הוא חובה ראשונה בסניף שלנו. והן כיום הגנו יכולים להיות עדים גם להופעה של דחיקת השפה היהודית בפני הפולנית גם בין הנוער החלוצי! ויש עוד להוכיח עד כמה שלילית וזרה הופעה זו לרוח החלוציות העברית? הן דבר אידיש בטח יודעים כלם, ולמה עוד להכניס שפה שלישית, לא שלנו, לכל הדעות, לתוך חיינו? כן, גם בשטח זה דרושה חלוציות מגשימת. להיות חלוץ תמיד, בכל זמן, בכל מקום ובכל התנאים!..

א. פיאלקוב

הד המזרח, חוב' י', אפריל 1931

15

הרצאה בועידת החלוץ העולמי, [illegible] 1931

א. פילקוב — הקרן-הקימת בפעולתנו וחנוכנו

בעקב המצב המיוחד של הציונות כיום, הופעת שאלת הקרקע והקהק"ל מחדש עם המאורעות האחרונים בציונות (דו"ח סימפסון, ה"כפר הלבן" וכו') קם הצרך להדגיש ולחזור על ערך הקהק"ל בהגשמת הציונות, ועל ההכרח להגביר את הפעולה הממשית לטובת קרן זו.

טבעי הוא, שלנו, לכל המחנה החלוצי, יש יחס אחר, יחס חלוצי לקהק"ל. חובת ההגשמה האישית, הכרת עתידנו כעתיד של פועלים מתישבים בארץ, מעמידות לפני כל אחד מאתנו את שאלת בנין הארץ, והגשמת הציונות כשאלות גורליות ומכריעות בחיינו, כשאלת קיומנו או חדלוננו. ואין הציונות מתגשמת, אין הארץ נבנית אלא עם הבטחת היסודות העיקריים למפעל ההתישבות: **קרקע עברית לאומית ועבודה עצמית.**

בעצם, עיקרי הקהק"ל הם גם עיקרים של "החלוץ". הקהק"ל ממזגת בתוכה את העיקרים: מולדת, טבע, עבודה, חיי צדק שהם עיקרי א"י העובדת, המחנה החלוצי. המזיגה הזאת היא המשוה לקרן-הקימת את השלמות ביסודותיה, את ערכה המחנך ואת היסוד לפעולה מעשית מוצלחת. האידיאה הזאת רק בשלמותה יש ביכלתה לפתור את כל שאלות חיינו. ואם היו נסיונות של פתרונות חלקיים-הרי לא הצליחו. ההטפה לעבודה ורעיון השיבה למולדת לא הצליחו לרכז סביב הציונות המוני עם ונוער, כחות חלוציים כבירים, אלא כשהתמזגו באידיאה הציונית בשלמותה, כבטוי לרעיון שחרורנו הגדול, בטוי לאידיאלים הלאומיים והאנושיים כאחד. הקרן-הקימת היא הבטוי המגובש לשלמות האידיאה הזאת, ההלכה מצאה כאן את תקונה במעשה הממשי.

מקור סבלנו וחולשתנו בחוסר בסיס בריא לרגלינו, בחוסר קרקע, כלכלה בריאה, הוי-פועלים. ולא סתם קרקע דרושה לנו, אלא קרקע עברית-לאומית, שתאפשר התישבות-עובדת גדולה, אשר רק בה הערבון לקליטת עליה המונית. ואין התישבות עברית — בלי עבודה עברית, בלי הוי-חיים חלוצי הקהק"ל שצורתה לאומית, **תכנה האמתי הוא סוציאליסטי**: הלאמת הקרקע, שלילה גמורה של קנין פרטי עליה, חובת עבודה עצמית. קנין פרטי על קרקע-הרי זוהי הצורה הכי פרזיטית בחיי החברה. הזכות הגמורה להנות מן האדמה-היא זכות אלמנטרית אנושית של כל בן אדם הרוצה לעבד אותה. קנין הכלל על הקרקע, אומר ממילא קנין כלל העובדים על הקרקע והקהק"ל מגשימה את היסוד הסוציאליסטי: **האדמה לעובדיה!**

בלי קרקע, עבודה, בלי יצירת משק יהודי ע"י עבודה עצמית — אין ציונות. בלי עבודה, בלי מעמד פועלים משרש בכל ענפי המשק-לא תתכן הגשמת הסוציאליזם בחיינו היהודיים. ידענו תמיד כי מרכז הכובד בהגשמת הציונות הגדולה והשלמה היא בגורם היהודי העצמי. הגברת כחנו הממשי בארץ-ישראל — היא גם הערובה לנצחוננו הפוליטי ולשלום הארץ, וגאולת הקרקע ע"י הקרן-הקימת והתישבות בהתאם ליסודותיה — הערובה להגברת כחנו הממשי, לבטחון ההתישבות. ועל כן כה חביבה קרן זו על כל פועל בא"י וכל חלוץ בגולה. ויחסנו לקהק"ל-אינה דומה ליחס של החוגים הבעל-ביתיים בציונות למיניהם שאינם רואים בקרנות-הלאומיים ערך מכריע במפעל ההתישבות, אלא מאמינים כי העיקר הוא "ההון הפרטי", ה"יזמה הפרטית" אשר יעשו נפלאות.

רבו ההתקפות של חוגים שונים בציונות על עצם יסודותיה ואופיה הסוציאלי של הקהק"ל העוצרת בעד הספקולציה בקרקעות, המנהלת עבודה תכניתית בשוק-הקרקעות, המשמשת בסיס להתישבות-עובדת, והמלחמה התמידית בין הציונות-החלוצית והציונות הבעל-ביתית משתקפת גם בשטחי הקהק"ל, וההתישבות על הקרקע הלאומית. הנה גם עכשיו עדים אנו לנטיה הבולטת מצד חוגים בעל-ביתיים להתנקש בעקרון שווי צורות-ההתישבות על אדמת

המשך – הקרן הקימת בפעולתנו וחינוכנו

הקהק״ל בתוך התכנית של „התישבות האלף״. על המחנה החלוצי תמיד לצ-
כוד על המשמר, להלחם נגד כל נסיון לסרס את רעיון הקהק״ל ולהגביר
את פעולתו הממשית לרבוי הכנסותיה.

רבות פעלה הקהק״ל במשך שנות קיומה. מהרכוש הקרקעי הכללי של
למעלה מ-1.200.000 דונם הנמצא בידי יהודים – רכשה הקהק״ל 288.605,
מהם בכפר 286.990 ד׳ ובעיר 1615 ד׳. הקהק״ל נטעה בערך 1.255.000 עצים
על שטח של 5905 דונם מט׳. גדולים גם השקעותיה בהשבחת הקרקע:
הספקת המים, יבוש בצות וכו׳, אולם הרי נוכח מצב העם הנמק בהמוניו
בארצות פזוריו ללא אפשרות חיים ועבודה, נוכח המצב בא״י הדורש טמפו
מהיר בגאולת הקרקע, בבנין ובהתישבות, נוכח האפשרויות האוביקטיביות
לרכוש שטחי-קרקע חדשים היוצרים אפשרויות רבות וחדשות, להתישבות
וקליטת עליה, – הרי מעט מאוד נעשה. הרכוש הקרקעי הנמצא בידי
הקהק״ל עדיין מהוה אחוז קטן של שטחי-הקרקע הגדולים הריקים מישוב
אדם ומחכים לגאולה, ועלינו להחדיר את ההכרה הזאת, ההכרה ש„אין זמן״,
הכרת החרדה לגורל הארץ ולגאולת הקרקע, את ההכרה בהכרח ופעולה
מעשית מוגברת יום-יומית לטובת הקהק״ל.

עיקרי הקהק״ל–מולדת, טבע, עבודה, עקרים הם בחנוך החה״צ. הקהק״ל
היא חלק מישותנו, ובתור כזאת היא גם מחנכת, ויש ע״כ לשלב את רעיון
הקהק״ל בתוך תכנית העבודה הכללית של הסניף, בחנוך, בעבודה התרבותית
והארגונית, בקשוט האולם, במושבות, בכנוסים, בטיולים וכו׳. בצורה המתאי-
מה לכל שכבה, יש להבליט את יסודות הקהק״ל, כבושיה, תולדות התפתחותה,
אפשרויותיה וכו׳ – ע״י שיחות, דיאוגרמות, תמונות וציורים. כמו בכל עבו-
דתנו החנוכית יש לחתור גם כאן, למרות ההבדלים באופני העבודה וההסב-
רה בין הגילים השונים, לאחדות ביסודות עבודה זו בכל השכבות והקבו-
צות. בכל השכבות יש להדגיש ולהבליט את היסודות הלאומיים-והסוציאליס-
טיים של הקהק״ל.

בתור מכשירים חנוכיים חשובים לפעולת ההסברה על הקהק״ל יכולים
לשמש: א) ספרית הקהק״ל ל„נוער״. תכנית הספריה הכוללת בתוכה ספרים
על הישוב בא״י, איזורי הארץ, מקומות הסטוריים, אישים שונים הקשורים
בתנועת התחיה שלנו, – יש בכוחה לשמש חומר חנוכי מאלף בחנוך החלוצי
הארצישראלי. עלינו לדאוג לכך שהסניפים שלנו וחברים בודדים ירכשו
לעצמם את הספרים הנ״ל ויעזרו בהפצתם. ב) ספרים וחוברות שונים שהו-
פיעו ע״י הקהק״ל בקשר עם שאלות הקרקע וההתישבות, תכניות עבודה שו-
נות לבתי-ספר, דו״ח-ות מפעולות הקהק״ל וכו׳ ג) חוברות „חגים ומועדים״–
ללמוד חגי ישראל בעבר ובהוה, הכוללות גם תכניות מפורטות לנשפים וחגי-
גות. ד) הוצאות קבועות של הקהק״ל: „קרננו״, „מולדתנו״–ספרית א״י לילדים.

מלבד אלה ישנם עוד שורה של ספרים וחוברות כלליות המקדשות לשאלת
הקרקע וההתישבות בא״י הצריכים לשמש עזר בפעולה התרבותית הקשורה
עם רעיון גאולת הקרקע בא״י.

לעבודה המעשית של הסניף יש להכניס את שיטת „הערכה העצמית״.
זאת היא שיטת התחיבות לאסוף סכום ידוע לטובת הקהק״ל במשך השנה.
שיטה זו מאפשרת בקורת על פעולת כל פרט לטובת הקהק״ל והיא עשויה
להצמיד את העבודה על בסיס יותר ממשי ולהגביר את האינטנסיביות. אין
להטיל על חברים וקבוצות למעלה מכחותיהם למען לא יבאו לכלל אכזבה
בראשית הפעולה, אבל הכרחי שכל חברי הסניף לשכבותיהם השונות ישתתפו
בעבודת הקהק״ל, כל אחד לפי אפשרויותיו במדת התאמצותו המקסימלית.
בעבודה היותר אחראית–הרקת קופסאות, מפעלים שונים, „יום-פרח״ וכו׳ –
יש להפעיל בעיקר את חברי ה„בחרות״ וגם שכבת ה„נעורים״. את ה„צעי-
רים״ וה„דרורים״ יש לשתף בעבודה ממשית בעיקר ע״י פנקסי-התרומות,
הבולים, נשפים מיוחדים וכו׳.

בכל סניף צריכה להתקים ועדה מיוחדה לעניני הקהק״ל, יש לסדר
סנות הקהק״ל. ע״י המרכז צריכה להתקים „מחלקת-קרנות״ שתבקר את פעולת
הסניפים ותעזור להם בהוראות מתאימות.

17

דברי הויכוח בשאלת חינוך. בועידת החה"צ בפולניה

פילקוב („קלוסובה" – ויסוצק).

לא קיימת בחה"צ שאלה של חיפוש דרך, יש לגבש הערכים הקימים. הדרך של ציונות-סוציאליסטית, עברית, קבוציות, משותפת היא לנו, ל„החלוץ" ולתנועת הפועלים בא"י. תנועתנו היא חוליה בשרשרת הגדולה של הציונות הסוציאליסטית, של תנועת-המרד העברית.

בדרכנו, אין לעשות ריביזיה, כשם שאין לעשות ריביזיה ביסודות הציונות הסוציאליסטית, עדיין לא נמצא פתרון אחר לשאלה היהודית, לחיי הפועל היהודי, מלבד א"י, מלבד החלוציות העברית, מלבד הציונות החלוצית.

בחלק הראשון של דבריו דבר ינובסקי על חיוניותו של החה"צ, על כבושיו ומפעליו בהכשרה, בחנוך, בקבוץ, ב„החלוץ"–ואחרי כל זה הוא בא בשם נתוח המציאות ומסיק על ההכרח לארגן „שכבת-בוגרים". כיצד יש לקשר את הדבר? האם נתוח המציאות מוכיח שבדרכנו זאת שהיתה לנו עד היום, במבנה ההסתדרות הקים פשטנו את הרגל? הרי דברי ינובסקי גופא על גדול התנועה, ערכה, כבושיה ומפעליה אינם מראים על פשיטת הרגל, אלא להיפך, מוכיחים על נכונות הדרך, ולשם מה איפוא להכניס את השנוי במבנה אשר הוא כאילו יציל אותנו ויגביר את כחנו?

„החלוץ-הצעיר" מהו? השם אומר הרבה. יש תכן עמוק גדול בשתי מלים אלה: חלוציות, צעירות. חלוציות פירושה – חדוש יסודות החיים, יחס אחר לאדם, לסובב. זהו תכן „החלוץ", ובתכן זה יש זכות וחובה ל„החלוץ" לחנך את הנוער. הרי גם, בעצם, דרכי הצעיר מגיל הרך אינם אחרים מדרכי הבוגר, הדבר מקבל רק בטוי אחר אצל כל אחד מהם. כבוגר כן גם הצעיר מרגיש בסבל הגלות, העוני היהודי, בסבל האבות ללא פרנסה, ללא תוכן ואפשרות חיים, באין-מוצא מהמציאות הקימת אלא בציונות-החלוצית. ומתוך כך הרי הצעיר והבוגר אחים טבעיים הם לגורל אחד ולמוצא אחד, וטבעית היא הזיקה הישרה בין הסתדרות „החלוץ" ו„החלוץ הצעיר". יסודות החלוץ הם משום כך גם יסודות החלוץ-הצעיר. האידיאה החלוצית על כל יסודותיה מהוה שלמות אחת, ואין יסודות פחות חשובים ויותר חשובים, ומכאן גם יחוסנו לעברית, להכשרה, לקבוץ, ל„החלוץ". הרכשת העברית – דורשת התאמצות מיוחדת, ומשום כך באה גם ההדגשה. ואשר לאידיש – הרי אין לדבר על יחס רע, או יחס לא נכון לאידיש. במציאות החלוץ-הצעיר אין דבר כזה קיימת הבנה נכונה ויחס לכל גלוי בתרבות שלנו. דרוש לנו בית-ספר חלוצי, עברי. בית-הספר הקיים אינו יכול לספק אותנו, אולם אין אנו יכולים לעמוד מן הצד, עלינו לחפש דרך להשפעה על החנוך, על בית-הספר המרכז בתוכו חוגים גדולים של נוער. תפקידנו – לפעול ולהלחם מבפנים. יש לקבע את זיקתנו למפא"י ולקבוץ-

המאוחד בנוסחה ברורה. אין לנו להתחשב בדעות מתנגדי תנועתנו, שמא זה יתן נשק בידם במלחמה עם החה"צ: עלינו לקבוע את דרכנו בהתאמה לתפיסתנו אנו.

המצב ב„החלוץ" כיום מחייב לא חפוש אחרי הקלה בפעולתנו, לא בריחה מהקושיים, כי אם השתלטות על המצב. נגביר את החה"צ, נרחיב את ההסתדרות שלנו, נחנך בדרכנו אלפים חברים לחיים ב„החלוץ", להעמקת תכנו הפנימי.

ספר הדו"ח של הועידה השניה של החה"צ בפולין
מאי 1931

מדור הנוער

הועידה הארצית של „החלוץ הצעיר"

בימי 12—8 במאי ש. ז. התכנסה בדו־מצ'יבה במעמד של 125 ציר מכל קצוי פולניה והמון אורחים — הועידה הארצית השניה של „החלוץ הצעיר" בפולין.

גדלה והתרחבה תנועת החה"צ מאז כנוס הועידה הראשונה (כסלו תרפ"ח). המפקד שהוגבר לפני הועידה הראה בעליל על התפתחותה המתמדת של התנועה. מ־2208 חברים ב־107 סניפים — בשנת 1928, עלתה ההסתדרות והגיעה למספר חברים שהוא למעלה מ־7500 ב־178 סניף. במשך שלש השנים האחרונות גדלה התנועה פי שלשה.

לפי הגיל — בזמן המפקד הראשון — היו מבני 14—13 — 3.5 אחוז, ומגיל יותר צעיר לא היו לגמרי. ולפי המפקד האחרון מגיע אחוז החברים בשכבת ה„דרורים" והצעירים בגיל 15—9 ל־41 אחוז. 32.5 אחוז מהוה שכבת ה„נעורים" בגיל 17—16, 65,5 אחוז מהוה שכבת הבחרות בגיל 18.

בהרכב החברים לפי ההתעסקות יש לציין אחוז קטן של מתלמדים (14 אחוז) בשכבת הנעורים והבחרות, לעומת האחוז ההגון (60 אחוז) של עובדים. כמעט בדיוק ההיפך מזה הוא הרכב שכבת הצעירים, אשר בה מגיע אחוז המתלמדים ל־66 אחוז ואחוז העובדים ל־18. לפי ההשכלה — הרוב המכריע של החברים אין השכלתם עולה על 7 כתלקות בי"ס עממי. 32 אחוז הם גומרי 7 מחלקות בי"ס עממי; 32.5 אחוז — עד 4 מחלקות בי"ס עממי; המצב החמרי הקשה, בו שרויים רוב החברים, מכריח חלק גדול של צעירים להפסיק באמצע למודם ואף לא לגמור בי"ס עממי. די ניכר הוא אחוז החברים, אשר השכלה ביתית להם (למעלה מ־9.5 אחוז), ז. א. לא בקרו כלל בי"ס. כזה הוא גם אחוז אלה שבקרו את ה„חדר". החלק המכריע קבל ומקבל את השכלתו בבי"ס פולני עממי (51.1 אחוז מהמספר הכללי של אלה, אשר קבלו השכלתם באיזה בית ספר). ניכר די הוא גם אחוז חניכי בי"ס „תרבות" — 26 אחוז; חניכי תלמוד תורה וחדר — 12.5 אחוז; חניכי י. ש. א. — 178.

אחוז יודעי העברית ירד לעומת המפקד הקודם. אז ידעו קרוא, כתוב ודבר 50.5 אחוז, כעת רק 31.5 אחוז, 38.5 אחוז הם מחוסרי ידיעת השפה. האחוז הזה הוא ברובו נוער מהשכבות הצעירות, חניכי בי"ס פולני. אולם לעומת זה יש לציין פעולה אינטנסיבית רבה בשטח זה. ברוב הסניפים מתנהלים שעורי ערב לעברית לרוב בכוחות עצמיים ע"י חברים מ„ההלוץ" והחה"צ.

עם סדור המפקד האחרון עברו ל„החלוץ" מ־65 סניפים לערך 800 חברים. בס"ה מגיע מספר החברים חניכי החה"צ ב„החלוץ" ב־137 סניפים ל־1818, (חסרות ידיעות מ־41 סניף).

עתון החה"צ, שהופעתו נתחדשה השנה, נפוץ לערך ב־1000 אקזמפ. מלבד שהוא משמש מכשיר מקשר ומבטא את התנועה, הריהו גם מכשיר חנוכי חשוב לתנועת החה"צ.

הכתה התנועה הזאת שרשים ברחוב היהודי והסתעפו ענפיה בכל שכבות הנוער בעם. בשקט ובבטחה הלכה את דרכה וכבשה מזמן לזמן ולאט ולאט חוגי נוער חדשים. נוספה לה שכבת ה„דרורים" בגיל 11-8½, המונה בעצמה לערך 1000 חברים. נרכש נסיון חנוכי וארגוני. הוכן חבר מנהלים — ע"י עבודה בתנועה, מושבות מנהלים, סמינריון „החלוץ",—העומד לרשות התנועה ולהדרכתה. הועמק התוכן הרעיוני והחנוכי ונתגבשו ערכים חשובים — קנין התנועה הזאת.

אולם יחד עם ציון ההתפתחות המתמדת של התנועה אין להתעלם מן העובדה, שטרם נוצלו כל האפשרויות להרחבת התנועה, טרם נעשה הכל מן האפשרי בשדה ארגון התנועה: הנסיון החנוכי הרב שנצטבר לא הוכנס למסלול אחד, שיכוון את חנוך התנועה להבא, והתיחדו להם הסניפים במקומותיהם כל אחד עם לבטיו החנוכיים ושאלותיו בחפושי דרכי ארגון מתאימים. היה צורך בסגישה בלתי־אמצעית של כל התנועה, למען סכם את נכסי התנועה

שנצטברו והמסכם למעין ניסרח ומחק לתנועה בדרך התפתחותה; למען סכם אמצעי חנוך מתאימים לכל חשכבות והגילים ולמען קבוע שיטת ארגון רצוי ומסודרת בכל שטחי פעולות הסניפים המועצות הגליליות והמחוזיות ובמרכז התנועה.

כפרי צורך בשל והכרח ההתפתחות הפנימית של התנועה — באה הועידה הארצית השניה של החה"צ.

עם שירת „תחזקנה" ו„האינטרנציונל" במעמד קהל רב — צירים אורחים שליחי א"י וב"כ הסתדרויות שונות — נפתחה הועידה ע"י הח' ברדיצ'בסקי.

ברכות טלגרפיות נתקבלו ונקראו: מועד הפועל של הסתדרות העובדים; ממפלגת פועלי א"י, ממזכירות הקבוץ המאוחד, מהסוכנות היהודית, הנוער העובד בא"י, ההנהגה הראשית של חשוה"צ, מרכז פוע"צ — צ.ס., מרכז „פרייהייט", „התאחדות", „גורדוניה", „תרבות", „שומר-קולט", חשוה"צ צופי חלוצי, מרכזי „החלוץ" לאוצותיהם, ברית חעולים (י.י.ו.ב.) בגרמניה וכו' וכו'.

בשם מזכירות „הקבוץ המאוחד" בא"י ברך את הועידה הח' בן-אשר, בשם הלגה למען א"י העובדת בפולין — י. פונס, בשם המשרד העולמי של „החלוץ" — ז. דובקין, בשם מרכז החלוץ בפולין — ז. פינסקי, בשם ההנהגה הראשית של חשוה"צ — א. ליפסקר, בשם משרד „חקק-לי" בפולין — ג. גור-אריה, בשם מרכז „פרייהייט" — ל. שפיזמן, בשם הסתדרות העולדים בא"י — י. טבנקין.

הח' ל. לויטה בהרצאתו „בציונות, בתנועת הפועלים ובארץ" גולל על כל מערומיה את המציאות העולמית, על תהאותיה הכלכליות, ירידתה התרבותית ונוגה המוסרי, משולבת עם גלוי המציאות היהודית, על עניותה הנוראה, על דלותה הכלכלית, על דוחק המוני היהודים באוצות פזוריהם ללא מוצא חיים, על הריקנות התרבותית והנוון המוסרי האוכלים בכל פה את הנוער על כל שכבותיו. שכל המוני האנושיות בכלל והמוני העם העברי בפרט הגיע בתקופה הנוכחית למרום קצהו, המוצא האחד והיחידי, לו משוועה כיום האנושיות, הוא הסוציאליזם, והמוצא היחידי להמוני העם היחודי על כל פזוריהם הוא הציונות הסוציאליסטית. באכזריות רבה נתאמתה כנות הפרוגנוזה הציונית-סוציאליסטית בתקופת המשבר הנוכחית. מכאן עבר לציון מצב הסוציאליזם

העתיד

הבין-לאומי כיום, על זרמיו ושיטותיו, על כשלונותיו והלשותיו, הירידות והעליות המתחלפות לסרוגין בתקופות שונות, על חפושי-הדרך בהגשמת הסוציאליזם ועל הפרובלימות המעסיקות אותו. עמד על תפקידי הסוציאליזם הבין-לאומי בתקופה הנוכחית וכערובה לנצחונו—בחדוש התוכן והרצון המהפכני בתנועת הפועלים; בהקמת אחדותו השלמה של מעמד הפועלים כולו; בהצטרפות כל השכבות העמלות והסובלות שבאנושיות למעמד הפועלים המאוחד והמאורגן למען הוות יחד כוח מלוכד בעל משקל כמותי ואיכותי רב; בהכשרה וחנוך הדור להגשמה סוציאליסטית כנה, לשלטון פועלים, לסדר חיים חדש ולהנהלה משקית ומדינית סוציאליסטית.

ומכאן עובר המרצה למצב הציונות כיום. מציין את תקופת עשר השנים האחרונות על אפשרויותיה לבנין מהיר של א"י ועל חולשות העם העברי בבנין ממשי בארץ. עומד על תפקידי הפועל בציונות ויעודו ההיסטורי המיוחד בפרוצס בנין א"י. תנועת הפועלים ידעה תמיד למצוא את מרכז הכובד של הגשמת הציונות משלשת החזיות — הערבית, האנגלית והיהודית — בחזית השלישית היהודית שהיא המכרעת והעיקרית. עבר לציון פרובלימות הציונות כיום בעליה, בהתישבות, בהווי כח ממשי בארץ, בשמירה על היקף הציונות בכלל ובהגברת כח הפועל בתוך הציונות בפרט, ובחוק הפעולה הציונית - סוציאליסטית בארצות הפזור היהודיות.

ובתוך זה משלב המרצה את מצב תנועת הפועלים בא"י — תכונותיה הנפשיות, דמותה המעמדית, מגמותיה, שאלותיה, צורות ארגונה המקצועיות, המשקיות, הפוליטיות והתרבותיות, מצבה כיום, תפקידיה בהתישבות, בבנין המשק, בקביעת דפוסי חיים חדשים על העליות והירידות המתמידות ללוותה. לבסוף עמד על הקשר בין תנועת הנוער החלוצית ותנועת הפועלים בא"י ועל מפעל הפועל בא"י, שצריך לחנך את החה"צ. החה"צ—זאת היא ההסתדרות, שהיא שלמה לגמרי עם מפעל הפועל העברי בא"י.

הרצאת הח' קליגר על „עיקרי החה"צ" כללה את יסודות התנועה ויחסה לכל שאלות החיים. התפיסה הציונית, התפיסה הסוציאליסטית והתפיסה הקבוצית השתלבו למשאת נפש אחת, שהיא האידיאה המרכזית של התנועה. ההגשמה האישית החלוצית היא יסוד-מסד התנועה. דרך התנועה ומגמתה היא דרך „החלוץ" ומעמד הפועלים המאוחד בארץ ומגמתם. הם פזורים קשר בלתי ניתק. ומתוך זה תפיסת

התנועה את החלוץ כתנועה אחידה בעלת תוכן הנוכי אחד לכל חבריה ואת החה"צ כתנועת הנוער של „החלוץ" המתחנכת לקראתו והקשורה אליו קשר גורלי, המת־בטא במעבר השלם של כל חניכי החה"צ בהגיעם לגיל מסוים (18) ללא שום תנאים וחוזים ל„החלוץ".

על יסוד ההרצאות האלו התפתח וכוח מענין וממושך, שהשתתפו בו בערות רבה רוב צירי הועידה. בא לידי בטוי מצב המוני נוער המתונים בעירותיהם ללא מוצא חיים, ללא סביבה חברותית מחנכת, ואשר בהם גלומות אפשרויות רבות, שעוד לא נוצלו למען מפעל החלוציות העברית בבנין א"י העובדת. הודגשה ההכרחיות באחוד הנוער העברי הציוני־סוציאליסטי למען התגבר על התפוררות, הרקבון ושלטון הפרזה הריקה בנוער העברי. הובלטה הדאגה הרבה לגורל „החלוץ", לשלמותו ולאחדותו. הובלט בדברי המתוכחים הרגשת הקשר החי של החה"צ עם „החלוץ", עם הפועל בא"י, עם מעמד הפועלים הבין־לאומי, השותפות המוחלטת ברציון, בגורל, במצב עם המעמד כולו, עם העם כולו.

הרצאה כוללת ומקיפה השמיע הח' י. טבנקין על „הדרך החנוכית של תנועתנו". התחיל מציון הקשר החי בין תנועת החה"צ — כתנועת נוער חנוכית להגשמה אישית ציונית־סוציאליסטית ובין תנועת החלוץ כאן ותנועת הפועלים בארץ. החה"צ הוא פרי המפעל הא"י; הוא אשר כוון וחנך את „החלוץ", הוא צריך לכוון ולחנך גם את החה"צ. קשר בלתי ניתק יש בין דרך התנועה, מגמתה ובין שאלותיה החנוכיות. המטרה הכללית המוחנית מהתפתחות החיים בכלל והמכוונת לקראת העתיד של החברה — היא צריכה להיות יסוד החנוך. ומתוך זה־המטרה הכללית שלנו, ציונות סוציאליסטית, א"י עובדת, המותנה גם מהתפתחות החיים היהודיים, המובילה לקראת זה, צריכה להיות היסוד בחנוכנו. ורק התנועה הציונית סוציאליסטית בישראל, פרי ההתפתחות החיים ואשר מגמתה מופנית לעתיד הסוציאלי של החברה היהודית — לה הרשות והחובה לחנך את הנוער היהודי ברוחה ולפי כוונה. כל חנוך חפשי ללא מטרה מסוימת, חנוך חסר התאמה בין דרכי החנוך, מגמת החנוך, ובין מטרת העתיד שלקראתה מתפתחת החברה — הוא אסון לאדם. המגמה החנוכית היא גם קובעת את דרכי החנוך. אמצעי החנוך מוכרחים להיות בהתאם למגמה החנוכית הסופית.

הרצאות מפורטות על החנוך בשכבות השונות לפי הגילים השונים נשאו החברים: נ. קליגר על „החנוך בשכבה הצעירה"; א. גרבוב — על „החנוך בשכבת הנעורים" וי. פונדיק — על „שכבת הבחרות".

על „הסניף בפעולתו וחייו" הרצה הח' א. גולמבה.

גם ההרצאות האלו היו מלוות בבירור ער ומקיף שהשתתפו בו חברים רבים. שאלות האמצעים החנוכיים, צופיות, תלבושת מיוחדת, הפעולה התרבותית בסניפים ובשכבות השונות, היחסים ההדדיים בין הקבוצות והשכבות בתוך הסניף, שאלת המנהל ותפקידו וכו' — מסביב כל זה היה הבירור. בתוך זה הובא לידי בטוי הנסיון העצמי של החברים, שנרכש מתוך עבודה בתנועה וחיי יום־יום של הסניף. הובלט גם החפוש המתמיד לדרך והצורה המתאי־מה להקיף את כל המוני הנוער ולחנכם ברוח החלוציות העברית.

דו"ח מקיף על פעולות המרכז מסר הח' א. ברדיצבסקי. עמד על פעולתו בשטח ארגון וכוון התנועה בכל שטחי חייה: החרבותיים־חנוכיים והארגוניים, על המצב בגלילות השונים והמועצות. על שאלות „החלוץ" הרצה הח' סינסקי. על „עמדתנו בתנועת הנוער" — הרצה החבר צ. ברמן.

מובן ששאלות אלו, גם שאלות עמדתנו לבית הספר, הפעולה בשטח האיגוד המקצועי, הפעולה האספורטיבית בהחה"צ — כל אלו גררו אחריהם וכוחים ערים ומקיפים.

וכוח רחב ומקיף עוררת שאלת הבונרים בתנועה. המצב חחדש שנוצר ב„חלוץ" עם כניסת בוגרי הסתדרויות הנוער האבטונומיות לתוכו; החלטת ועידת „החלוץ" בברלין על „נתוק הקשרים האורגניים זציוניים המיוחדים" בין „החלוץ" ותנועת הנוער שלו — החה"צ; ראית „החלוץ" אצל הסתדרויות הנוער האבטונומיות כמסגרת ארגונית פורמלית לסדור עניני הכשרה ועליה — כל אלו מעמידים את החה"צ בפני שאלות מסובכות חדשות. לפי דעת חלק חברים בועידה — פתרון השאלה הוא ביצירת שכבת בוגרים בהחה"צ שתמשיך בהשתייכותה להחה"צ ותשא בעול האחריות הארגונית של החה"צ גם בעברה ל„החלוץ". מתוך זה תוקטן והעבודה בתוך החה"צ ותנתן האפשרות לבוגרי התנועה להמשיך בדרך חנוכם הקודמת, כיה שאינם מוצאים כיום בהסתדרות „החלוץ" בהרכבה החדש.

(סוף יבוא)

א. פ—וב.

(3) המשך – העידה הארצית של התח"צ

מדור הנוער

עידה הארצית של „החלוץ הצעיר"

(סיף)

שמה זה התנגד הרוב הגדול של ... להכנסת כל מיני שנויים במבנה ... בהקמת חטיבות ביחודות של החה"צ ... „החלוץ", באשר זה מהנגד ליסודות ... ויכוח יהיות הן בעוכרי החה"צ ... בעופרי ה„חלוץ". החה"צ יראה גם ... את חמשכו הטבעי והאחד ב„החלוץ". ... זה החדש של „החלוץ הצעיר אנחנו ... התנועה בפני שאלות כסובכות חדשות, ... פתרון השאלה הוא לא בשנוי כל ... של דרך החה"צ ולא ביצירת ... יחודות מיוחדות של החה"צ ב„החלוץ", ... בתעבורת האחריות של חברינו לגורל ... החלוץ" והחה"צ, בהכפלת המאמצים ... דרך המוני נוער בשורות החה"צ למען ... החלוץ", בהעמקת ושכלול דרכי החנוך ... החה"צ, בחזוק היסודות האחדותיים של ... התנועה ב„החלוץ", האחריות בעד „החלוץ", ... שידע להיות אחראי לעניני „החלוץ", ... גם את אחריותו כלפי „החלוץ הצעיר".

סעיף מיוחד בועידה היה מוקדש ... עבודת התנועה למען הקרנות: קק"ל ... קמת".

על „קרן הקימת בחנוכנו ובפעולתנו" ... חח': א. פיאלקוב וב"כ הלשכה ... הראשית של הקק"ל בפולין – גור-אריה. ... ח' פיאלקוב התעכב ביחוד על ערך הקק"ל, ... תכנה הלאומי והסוציאליסטי בשביל העם כולו ... וביחוד ערכה לתנועת הפועלים הא"י ... ולתנועת החלוץ, בתור מפעל שביסודו ... מונחים עקרונים סוציאליסטיים ואנושיים ... כלליים; ערכה החנוכי לנוער החלוצי, ובתור ... כזאת הדגיש אותה כמכשיר חנוכי רב ... ערך לתנועת החה"צ. ומכאן – המסירות ... הרבה, ההתאמצות הגדולה שצריכה להראות ... תנועת נוער חלוצית בשטח הפעולה המוצעת ... למען הקק"ל. ח' גור-אריה התעכב ביחוד ... על תפקידי הקק"ל בשעה הנוכחית ועל ... תפקידי הנוער החלוצי במפעל גאולת הקרקע.

על הפעולה למען א"י העובדת הרצו ... ח' א. וינר וב"כ מרכז הליגות – בפולין ... פונס.

לבסוף נתקבלו גם ההחלטות, רובן פה ... אחד ע"י כל הועידה. החלטה מקיפה וכו... ... לת נתקבלה להערכת המצב בציונות, ... בתנועת הפועלים ובארץ. בהחלטה מיוחדת ... ניתן ביטוי לגבוש ערכיו הרעיוניים של ... החה"צ:

מתוך סכום מפעלי החה"צ במשך שנות ... קיומו בין הנוער היחודי לשכבותיו העממיות ... הרחבות, בתנועת „החלוץ", בהקמת הכשרת ... מפעלי קבוצי ההכשרה הקבועה, בעליה ... לארץ ובקליטת חבריו בה בחיים ובעבודה, ... בעצוא הברי ההה"צ את המשכם הטבעי ... בהיי העיר בארץ, בארגונו הפוליטי ... העצמאי המאוחד, בתניעה הקבוצית ההרו... ... צית, בהפקידי כבוש והתיישבות בעיר ובכפר; ... בהוך הערכת המצב בארץ ובציונות המג... ... שיכה בהפקידי תנועת הפועלים בעולם, ... בעצב המוני היהודים בפזוריהם, בהכרת ... בצב ההלוץ ותפקידיו – קבעה הועידה ... את דרך החה"צ כהסתדרות נוער חנוכית ... של החלוץ להגשמה אישית חלוצית, שיסו... ... דותיה – הציונות הסוציאליסטית, קבוציות, ... אחדות מעמדית הסתדרותית פוליטית ... וקבוצית, שפה ותרבות עבודה עברית, ... זיקה ישרה ל„החלוץ", ובהתאם לזה מחנך ... החה"צ את חבריו לקראת המשך חיים ... טבעי ב„החלוץ" ובקבוץ ההכשרה החלוצי, ... בתנועת הפועלים המאוחדת בא"י, בהסתד... ... רותה הכללית, בארגונה הפוליטי ובתנועה ... הקבוצית המאוחדת בא"י.

בשאלות „החלוץ" קבלה הועידה החלטות ... המבטאות את תפיסתו של החה"צ את ... „החלוץ" כתנועה להגשמה אישית ציונית... ... סוציאליסטית בעלת תוכן חברתי עצמי ... מסוים ובעלת יעודים גדולים בארץ ובגולה, ... בציונות ובתנועת הפועלים, ומתוך כך ... תנועת „החלוץ" תוכל למלא תפקידיה ... ויעודיה – רק בהיותה אחידה ומלוכדת, ... ובתור כזאת הכרחי שתוף פעולה מלא של ... כל חבריה, חיים תרבותיים משותפים בתוך ... הסניף, מפעלים עצמיים ברשות „החלוץ" ... ועל ידו, ומתוך כך הזכות והצורך להס... ... תדרות „החלוץ" לחנך לעצמה את הנוער.

על יסוד כל זה הכריזה הועידה, שהחה"צ ... למרות כל הנסיונות להטותו מדרכו ולהפ... ... רידו מ„החלוץ" – יוסיף כקודם לחנך ... את חבריו ישר ל„החלוץ" וישמור על הדוק ... הקשרים בינו ובין „החלוץ".

נתקבלת החלטת מחאה נגד החלטת ... ועידת ברלין הפוגעת ביסודות „החלוץ" ... והעלולה לסכן את מצבו. הועידה אשרה ... את העמדה שהובעה בגלוי הדעת של ... המרכז מיד לאחרי ועידת ברלין.

מתוך תפיסה זאת את „החלוץ" גבעה ... גם החלטת הועידה על קבוץ ההכשרה ... בגולה, מקום בו רואה החה"צ את הבטוי ... הממשי להגשמה חלוצית, מעבר לחיי פועל ... וקבוץ, שהתחלתם בגולה והמשכם בקבוץ בארץ.

בשאלת החנוך שמעה הועידה שורה של

22

[illegible] – הועידה העולמית של [illegible]

הצעות על קביעת השיטה החנוכית וצורותיה, שאלת הציפיות והתאמתה לדרך חנוכנו [illegible], [illegible] [illegible], [illegible], ההא החנוכי, [illegible] [illegible] [illegible] — ההצעות הללו נמסרו לעבוד ולאשור אחרון למועצה חנוכית מיוחדת, שתתכנס הקיץ עם גמר עונת המושבות.

[illegible] של ההצעות נתקבלה בשאלת עמדתנו בתנועת הנוער החלוצי. הועידה הציגה שוב את הקריאה והתביעה לאחודו השלם של הנוער החלוצי בגולה.

הועידה החליטה גם על הקמת ברית עולמית של הסת' „החלוץ הצעיר", וכצעד ראשון הטילה על המרכז לבוא בקשרים עם הסתדרויות הנוער בארצות שונות המאוחדות במגמתן הרעיונית ובתנועה החלוצית, הקבוצית והפוליטית, כגון „ברית העולים" בגרמניה, „תכלת לבן" בצ'כיה, השוה"צ הצופי-חלוצי, הסתדרות הנוער העובד בארץ וכו'.

בהחלטה מיוחדת ניתנה הערכה לפעולות „ברית הנוער" עד עכשיו ואי-התאמתן לתפקידיה העיקריים בשתוף הנסיון החנוכי והארגוני ובעזרה הדדית בכל שטחי עבודת ההסתדרויות הקשורות בה.

הועידה תובעה את כנוס ועידת הברית בזמן הקרוב לשם חדושה והפעלתה במגמת אחדותה של התנועה. אחרת אין זכות קיום לבריח.

הועידה ציינה את הצורך בהעמקת יחסי החברות ובחדוק הקשרים עם ה„פריי-הייט", בתור הסתדרות הקרובה לנו במגמתה הציונית-סוציאליסטית, בדרכה המדינית והקבוצית בארץ ובתפיסתה את שאלות „החלוץ" והקבוץ כאן. הועידה הציגה גם את השאלה על שתוף „החלוץ הצעיר" יחד עם יתר הסתדרויות-הנוער הציוניות-סוציאליסטיות באינטרנציונל הסוציאליסטי של הנוער.

בשאלת העבודה הספורטיבית קבלה הועידה ברצון את החלטת הישיבה הפלי-נרית של מרכז החלוץ והחליטה לעזור ולסיע בארגון סניפי „הפועל" ולהתחיל בכלל בפעולה לפתוח התרבות הגופנית בסניפים.

נוכח סכנות ההתבוללות הלשונית והתר-בותית ציינה הועידה את החשיבות המיו-חדת של הפעולה למען בית-הספר. הועידה ראת את החברים לפעולות חלוצית בכל שטח של יצירה לאומית בשדה החנוך, התרבות ובית-הספר ולהגברת השפעתה של א"י העובדת והחלוצית הסוציאליסטית בחנוך הילד היהודי.

לסיום נבחר מרכז חדש בן 11 חברים ומועצה מרכזית בת 11 חברים.

הנבחרים במרכז: ד. אטשטיין, גלברט, א. גורבוב, א. גולמבה, א. ויינר, י. זיל-ברשייד, ש. ינובסקי, זלדה כהן, א. פיאל-קוב, י. פונדיק ומ. קליגר.

בדברי נעילה של הח'. י. טבנקין ובשירת „התקוה" ו„האינטרנציונל" סוימה הועידה.

לא לשם גלוי דרכים חדשות באה הועידה — הדרך היא אחת וקיימת — דרך החלוציות העברית. לא לקביעת עמדות אידיאולוגיות חדשות נקראה — הן משותפות לנו, לתנועת „החלוץ" ולתנועת הפועלים בא"י. גבוש הערכים הקיימים והעמקתם, ציון דרכי חנוך מתאימות, קביעת יסודות ארגון מוצקים — לשם כך התכנסה הועידה, וזאת עשתה.

א. פ-וב

„[illegible]" תמוז תרצ"ד 1934

23

העשור לעין-חרוד

אלול תרס"א

משרכים רגליהם בחורי ישראל, מתחת לרגלים האדמה מחלחלת — ביצתית היא, מסביב — שממה ושממון, ובלב תקוה כאירה. כאן עמק יזרעאל. כאן מקום עתיד חייהם. כאן להנעץ באדמה, לצמוח ולגדול...

עמק יזרעאל, ויורדים לתוכו, ובתוכו עולים. יורדים ועולים בעמק בבת אחת...

ויתקע האדם העברי החדש את גופו, את נפשו — כקנה באדמת העמק, ויצמח העמק ויצמח האדם בו. ויהי האדם העברי לעובדו, ויהי למלכו — מלך העבודה שבעמק.

ויוקם צריף, וינטה אוהל, ויבנה בית. ידי חלוצים יבשו הביצה, זיעה ודם הרטיבו אדמה, נבט זרע, ויציצו ציצי עין-חרוד, נהלל, תל-יוסף, כפר-יחזקאל, בית אלפא...

ואז הוגח היסוד לקבוץ הגדול.

בסיון נועז ראשון, פרי התלבטויות נפשיות וחפושים פנימיים, תוצאת התפתחות החיים ויליד התקופה המהפכנית, הרת המאורעות בעולם, בציונות ובסוציאליזם — היה זה המגמה — תנועה קבוצית מחדשת, בעלת מעוף גדול. נרחבים ואמקים חולים. הצורה ישובי פועלים קולקטיביים גדולים ופתוחים. התוכן — מסכת חיים חדשה.

מהקבוצה הקטנה המשפחתית — לחברת קבוצה גדולה ופתוחה. מיחסי אדם משפחתיים — ליחסי אדם חברתיים. הקן — בית ההגשמה הציונית-סוציאליסטית, כור ההיתוך של האדם החדש וסדן היצירה של החיים החדשים — חיי שתוף בשוין, חברות ועזרה הדדית. הקבוץ הזה — ביסודו מגמת ההתישבות המשפחתית של חבריו; פתוח להרחבה מתמדת ולקליטת העליה העובדת; גוון ענפי המשק, המאפשר חיים משקיים יותר פרודוקטיביים; נכונות מתמדת לשרות עניני הפועל העברי בכבוש והרחבת עמדות העבודה ונאמנות לתסקידיו הציוניים והסוציאליסטיים; יכולת בסדור חיי חברה ותרבות קונטקטיביים; קדמת מפעל החנוך המשותף של הילדים בארץ.

ויצמחו תאי החברה החדשה הזאת בא"י, תוך ראשיתם לפני עשר שנים עם היוסד עין-חרוד, תל-יוסף ועוד, ותהיינה לדוגמה, למפעל, למפעל ההסתערות העקשנית-חלוצית, לדוגמת ההעפלה המהפכנית, לאות התקדמה האנושית-כללית — למפעל המפעל כולו.

היה זה חזון, חזון התקופה והדור: קבוצות כללית של כל פועלי ארץ ישראל. ישובים גדולים קולקטיביים הומים המוני עם, סטיש ומחרשה... והחזון טרם הגשם. הוא נשאר חזון — ובודדים המה מפעלי בראשית, ומשום זה כל כך בולטים... ויש רצון וכמיהה לבלי להתנתק כל כך, להעלם, להסתתר בחיק הרבים... ובין כה — והמציאות קשה... מסביב אפלה... אך לא נסתם חזון מישראל — ואף על פי כן...

ויהיו היחידים הראשונים לפורצי גדר רשות היחיד, למען הפכו לרשות הרבים, ותהפך החברה הקולקטיבית מכת יחידים-בודדים — לתנועה חברתית רחבה.

ולאור המפעל הזה קמה תנועה חלוצית-קבוצית בגולה, המתחילה לטוות כאן את חוט החיים החדשים בדרך לחיי פועל בארץ. ויהי המפעל הקבוצי הזה, אשר התחלתו מלפני עשר שנים ושרשיו נעוצים במפעל הפועל האי בכלל — למקור אמונה, מעורר ומעודד, מלכד ומפעיל, מחנך ותובע למחנה החלוץ בגולה.

ויודע החלוץ העברי, כי חג היום לו — חג לא למנוחה, אלא לתביעה מתמדת לפעולה מאומצת, להעפלה מוכפלת, עדי יוצפו רחבי ארץ ישראל בעיר ובכפר, בהר ובגיא — קבוצי פועלים גדולים, ישובים קולקטיביים רחבים, חיים חיי עבודה ושתוף ותרבות — עדי תכון החברה העברית החדשה בא"י.

ולעין-חרוד, תוקעת היתד הראשון, ליום העשור — ברכת המחנות.

א. פ—וב.

הכשרה, ג' 4-123 אלול תרפ"א 1931

2M

לאחר ועידת „תרבות"

הסתדרות „תרבות" בתור הסתדרות עברית לחנוך ולתרבות — לא מלאה את תפקידה כראוי, בתור כזאת, במשך כל ימי קיומה. שפה אינה רק כלי שמוש להבנה הדדית, היא עצמה גם ובעיקר בסוי להבנה ושותפות נפשית עמוקה, בסוי ליצירת דורות וחויות דורות. את ערכה המושלם והמלא היא מקבלת בהמלאה תוכן חי מותאם לשאיפות המתקדמות של הדור והתקופה. ואמנם, השפה העברית בהתקשרה אל האידיאה הארצי ישראלית הגואלת, הלוחמת והיוצרת, את הספרות העברית החדשה נשאו בחבן את בסוי המהפכה העברית ברחוב היהודי. ולא מקרה הוא הדבר, שהראשונים בהגשמה, כמו בכל החזיות, כן גם בחזית העברית. היה הפועל העברי בארץ ומחנה פלואו — החלוץ בגולה. בפי הפועל באי־י הפכה העברית להיות שפת חיים, בסוי לתרבות חיים מחודשת, וחלק מישותו האישית תמנימית. החלוציות במהותה אחידה בכל יסודותיה. וכשם שלא יתואר חלוץ או פועל עברי בארץ המתכחש ליסוד העבידה העצמית — כך לא יתואר גם חלוץ מתכחש ביסוד השפה העברית. אולם מאידך ברור — לא תתואר תרבות עברית פגומת תוכן חלוצי חברתי. התרבות העברית ביסודה ובצורתה מוכרחה להיות תרבות עבודה מחודשת.

ההנחה הזאת צריכה להיות נקודת המוצא בחנוך העברי בארץ ובגולה החלוציות – בתור תתוכן החנוכי בכל בתי הספר שלנו. כמובן גם שצורות החנוך צריכות להתאים לתוכן זה ולדרישות הסדגוגיות המתקדמות. החנוך תעברי אינו יכול גם לחיות מנותק ממולידו והורתו— הציונות. וזה גם מה שקובע את מגמתו החנ. שמתית של החנוך בגולה. כי אין ציונות, וביחוד כיום, מלבד ציונות חהגשמה. וכדברי ביאליק, בהרצאת הפתיחה שלו בועידה: ציונות ההתלהבות והרומנטיקה — כבר עברה. הגיפה שתה של ציונות ההגשמה. וציוני יקרא, לציוני כגשים ועושה... ההגשמה החלוצית מסד בחנוך העברי.

החנוך העברי — אינו יכול גם להיות מנותק מחיי המוני היהודים בגולה. הן הגלות בכל גלוייה — היא נקודת המוצא, לכל ציוניותנו וחלוציותנו. חפצע הוא הוא התובע את תרופתו. ואם הפצע לא יורגש די — הכרה התרופה מאין תבוא והן יש יהדות אחת מאוחדת בדורותיה ולכל ארצות פזורה. הילד העברי צריך לחיות את חיי היהדות הזאת בתוך העברי אסור לו ע"כ להתנכר לכל חלק ביצירה הלאומית של העם. תפרחית הכנסת למוד האידיש ותרבותה בתור חובה לכל בתי הספר העבריים. אידיש בבתי הספר לא תדחוק את העברית היא הלוה אותה, ויחד שניהם יקשרו את החנוך להעם העברי כולו, ליהודי סביבתו, כלכל חלקי תרבותו ויצירתו הלאומית של העם.

גדולה סכנת ההתבוללות הלשונית והתרבותית מצד בתי הספר הזרים; — איומה הירידה התרבותית והריקנות הרוחנית ברחוב היהודי. ולנוכח זאת גדולים התפקידים ורבה התעודה אשר לבית הספר העברי והיהודי. רב גם ההכרח בביצורם ובחזוק מעמדם של בתי הספר הקיימים המנחילים את ערכי התרבות העברית והיהודית. אולם מאידך גיסא ברור גם כי בי"ס כזה הנחוץ לנו בעל תוכן חלוצי וחברתי מסוים — סרם הוקם. ומשום כך לא מצאה לה הסתדרותנו, בתור גוף שלם, את מקומה אף באחת מהסתדרויות החנוך הקיימות. ועידתנו האחרונה הדגישה על הצורך המיוחד בבצור בתי הספר העבריים והיהודיים והקוראת בהחלטה מיוחדת את כל חברינו „להשפעת ארץ ישראל העובדת והספילות החלוצית בכל שטח ובכל צורה של היצירת הלאומית בשדה החנוך והתרבות". ההחלטה הזאת למעשה תובעת מאתנו השתתפות פעילה בפעולת החנוך בכל השטחים האפשריים, ומכאן נובע צורך השתתפותנו והשפעתנו גם בפעולת „תרבות".

סיעות ארץ ישראל העובדת בועידה הוו רוב. אמנם אחרי הכל לא היתה ה„חעזה" לועידה לקבל הצעת סיעת א"י העובדת, על הכנסת אידיש בתור למוד חובה במחלקות הגבוהות של בתי הספר. ההחלטה בשטח זה היא רק חזרת בועידה הרביעית של „תרבות" על החלטת הועידה הראשונה לפני תשע שנים, המרשה גם ללמד אידיש במחלקות הגבוהות. אולם גם בשאלה זו, וכן עוד בשורה של שאלות שהופיעו בועידה יש לראות התקדמות ידועה.

ומלבד זה ברור: בכל החזיות מלחמה לנו נושאי הציונות־הסוציאליסטית מאז ומתמיד על תפיסתנו ודרכנו, וגם בחזית החנוך. הוי כח ממשי היא הערובה לנצחוננו גם בחזית זו. הסת' הנוער החלוצית כלה, הנן די חזקות להוות כח כזה. הפתרון אינו בעמידה מן הצד, אלא במלחמה ובפעולה מבפנים.

א. פיאלקוב

הדגל העבדי חוב' ו"ה אוקטובה 1931

25

צעדים ראשונים

שלש מושבות — לצעירים נעורים ומנהלים — בצותא חדא, היה זה נסיון ראשון: חיי סניף במושבה. והבהר, — מבחינה זאת לא היתה שום מניעה להצלחת המושבה.

הזמן — יולי. המקום — כפר אכרים פולנים ע"י העיר וזרועים בתי הכפר אי פה אי שם לאורך כל הדרך. שקט כפרי חותל הכל ובאמצע — תחנת רצש ושירה — כאן המושבה הונה...

מימין ה„ויסלה" — משמאל היער. מסביב נאות דשא ושדות בר. מנגד — העיר פלוצק כשהיא רוכבת על עציה, בתיה ומסגדיה — על הר מתנשא לחוף ה„ויסלה" וכאן בתוך — בית, גורן, חצר, חבויים בתוך עצי-דובדבנים אדומים. והדובדבנים — אלו הם ה„יצר הרע" שבמושבה — ממלאים את כל חלל החצר והגן, אין מנוס ומפלט מהם: חטוף ואכול! ואמנם לא הועילו „אזהרות" ה„גוי האדון" והחלטות ה„אספה הכללית". קטפו ואכלו, אכלו וקטפו עוד...

הסניפים המשתתפים הם: ורשה, מקוב פולני והלובלין, נשלסק, אוסבוצק, ציכנוב, פולטוסק, פלוצק, ביזון, ראוי לציון: אחדים מסניפי הסביבה התחייבו להשתתף במושבות — ולא השתתפו. כמה מהסניפים המשתתפים הבטיחו השתתפות יותר רבה מאשר היתה במציאות. אחדים מסניפי הגליל לא הבטיחו בכלל השתתפות מי מחוסר אמצעים ומי מחוסר „הצוה" לעזוב לחודש „שלחן הורים"...

התוכן החנוכי של תנועתנו הוא הוא שקבע גם את תכנית הלמודים בעבודה החנוכית — הדרכתית במושבה: שאלות הציונות-הסוציא-ליסטית; תנועת הפועלים הא"ילית, ידיעת הארץ, יסודות החלוץ והחה"צ, סוציאליזם, ספרות עברית ויהודית, העבודה בשכבות, שאלות ארגוניות בסניף וכו'. צורת הלמודים: שיחות, הרצאות קריאות וכו'.

מקום מיוחד במושבה תפסה הפעולה לפתוח התרבות הגופנית ע"י התעמלות, טיולים, הפלגות וכו'.

השתתפו לסירוגין בהדרכת המושבות — ברדיצבסקי, כץ, עקיבא ונכוצקר (כן-שמן), בן דורי, בקביעות: לאה (א"י) סוניה וא. פילקוב.

המצב הכלכלי במושבה היה די קשה. „תשעת הימים" המסורתיים נשמרו ע"י כך בעקביות מלאה. ולבסוף „תשעה באב" בעצמו כחצי „תענית" בהכרח... תוצאה מאי מלוי ההתחיבויות הכספיות של החברים לגבי המושבה. לעומת זה — מים היו בשפע, כי על כן ה„ויסלה" מנגד וטבלו במימיה בבקר ובערב...

על כל ה„מגרעות" כסתה שירת הנעורים המתפרצת. מחול ה„הוירה" לוה כל ערב ויהי הדבר לפלא בעיני אנשי הסביבה. גם „מדורות" לא חסרו. התקיים גם נשף: חציו התול וחציו — ריצינות — וכולו אומר שמחת נעורים. החיים המשותפים בכל — הכניסו את החברים במבוא מסכת החיים החדשים העתידה לבוא עליהם. היו לקויים, מהם הכרחיים ומהם בלתי הכרחיים. וידעו החברים מה נדרש מהם להבא.

ולמרות הכל היתה שביעת רצון כללית. הצעירים שמחים. ילדים מסכנים דרי הדלות היהודית בורשה, — זכו לראות אור, חופש מרחבי שדה וישמחו... בני „הנעורים" נערים ונערות עובדים מילדותם, חניכי בי"ס פולני — התעודדו, ישרו גם קלטו „שיחות" שבעו „חלוציות" וידעו מה המה — ויפיקו רצון. והמנהלים — אלימנט עובד, מחוסר חנוך חלוצי מעמיק, חומר אנושי קונגרסאי-פולני רגיל, באו ללמוד, לקלוט דעת, ונודע לבסוף להם — שאינם יודעים... אכן, גם זאת היא ידיעת, כי על כן התעורר צמאון גדול בלבם לדעת, להשתלם, ללמוד...

החצליחה המושבה לגמרי או במקצת — תברר בסדת פעילותם בסניפיהם — יעידו.

26

מה שנתן להאמר: צעד חשוב קדימה עשה הגליל בדרך התפתחותו בשטח המושבות: מנסיון של מושבה בשנה שעברה ל־3 מושבות בשנה הזאת.

התכנית אמרה: שתי מושבות, אחת למנהלים שניה לנעורים, למחוז, לובלין–קילץ.

המציאות אמרה: ביוזפוב מושבת קיץ בלי תיאור מיוחד — ובערך 10 משתתפים. משׁשה סניפים: יוזפוב, שידלוביץ, אוסטרוביץ, קרסניסטב, טרלוב ופרצב, הגורמים לדבר: חוסר ערות חיה, ומאמצים נכרים מצד הסניפים למפעל המושבות בגלילם. מקור הדבר: העזובה התרבותית וההזנחה הארגונית הכללית השוררת בגליל זה ומצד שני: חוסר פעולה מארגנת מיוחדת לארגון המושבות בגליל זה מצד המועצה והמרכז.

המושבה — תורה ועבודה שמשו בה כאחת. רצה הגורל לזכות את החברים במצות העבודה הגופנית במושבה — קבע את מקומה בסביבת גני-פרי ובימי בכורי השזיפים בהם. ויעבדו החברים ימים שלמים בעבודת „הקטיף" למען לקיים מה שנאמר „עבודה עברית במושבה", ותהי עצם העבודה למקור מעודד ושכרה — לטובת קופת המושבה.

כאמור, השתתפות הסניפים במושבה היתה זעומה למאוד — זה אמנם לא גרע מתכנית הלמודים בה. זו היתה כרגיל ובהתאם לצורך החברים: שיחות בציונות, סוציאליזם, תנועת הפועלים הא"י, שאלות חנוך, החלוץ והתה"צ, העבודה בשכבות, שאלות ארגוניות וכו' — אולם המספר הזעום של החברים טבע את חותמו על כל מהלך המושבה — הסרה אתמוספירת חלוצית חיה וערה, חסר הד המרחבים. שירת חלוצים בהבקעה אל על — לא נשמעה. הכל היה שקט, שלו עצבני. נוה שאנן — גורל קבוצת חברים קטנה...

העבודה התרבותית תופסת כרגיל את רוב שעות היום. פעולה מיוחדת הקדשה ללמוד השפה העברית שאינה שגורה בפי חברי הגליל הזה. ה„ויסלה" הנמצאת לימין המושבה לא הנהה ביותר את החברים, כי על כן ימי סגריר, ימי אוגוסט, היו הימים וקשה היתה הרחיצה.

בהדרכת המושבה השתתפו בקביעות הח"ח: א. פילקוב וח. פרייד.

היו לקויים. והראשון שבהם — מעוט המשתתפים. היו גם גלויים בלתי חלוציים — מעידים על חוסר חנוך חלוצי מעמיק, על עזובה תרבותית בגליל ועל הצורך בפעולה הדרכתית — חנוכית מיוחדת בגליל הזה.

נסתימה המושבה בנשף חברים משותף, עם הסניף — מוצלח ויפה. וצדק אחד החברים באמרו: המושבה היתה פרוזדור הכנה למושבה העתידה לבא...

אריה

1931

עם היובל הכפול

וכזאת היא דרכנו מאז: לשלב את החול והקדש, למזג את החג וימי המעשה. קדוש הוא לנו החול האפור, ונשגב הוא החג כשהוא כרוך ומשולב בתוך ימי המעשה. „יחי החול המקודש!"

ובעצם ימים אלה – ימי חול אפורים, יתקדש לו חג, חג יובל החמשים לחבת ציון והשלשים להוסד הקרן הקיימת לישראל. ולכבודו – יודלק נר, נר המפעל, תתלהב שלהבתו למען האיר קצת באפרורית הימים...

ובהקדיר עמוד הענן את אפקי שמינו, בכסות ערפל נתיבות מחנה הולך ובא – יפרוץ נא עמוד האש – החזון – ויאיר ויחמם ויציח...

ועתיק הוא החזון כימי ישראל בגולה; מזוקק שבעתים בכור ענות עם ואדם; הבהב החזון במסתרי לב דורות והקופות, עד התגלה לפנינו עם אחרית התקופה, באורו ההדש, בצבעו המקרין, והוא מושך, מקסים ורומז:

– גאולה!

ונימי הלב רעדו. נעורו רגשות עתיקים ונמס קרח דורות. מרחוק רמזה התקוה וגברה הכמיהה ציונה. גדלה האמונה ורבתה החבה...

– חבת ציון!

וחבבו והלמו וקוו... ומסביב – סער איום גישא על כנפי רוח והוא משמיד, מכלה ומסאטא... פרעות, שחיטות ורדיפות. אין מנוס, אין דרך, אין מוצא...

ובאין מנוס – ננוס. ובאין דרך – נלכה.

– בית יעקב לכו ונלכה!

כן נלכה! קומם כל נפש אנחנו... אין פנאי לנסח, לפסוק פסוקים. „בילו" – ודי! וילכו.

ויהי זה סמל, סמל המרד והתפרצות. ותהי זאת קריאה, קריאה לעליה, להעפלה...

ובינתים – נפתח פתח תקוה. הונח ראש פנה. ונישא הנס – נס ציונה.

ובין אנשי העליה הראשונה, ששאפו „אל המנוחה ואל הנחלה", היו בני „בילו" אלה, אשר חלמו על חיים חדשים, על חברת עבודה מחודשת, על גאולה עצמית... אך כרעו, נפלו תחת כובד השאיפות, לא החזיקו מעמד. הפכו עורף לאלהי אמת ראשונים וישתחוו אפים לע־בודה זרה. ול„פתח תקוה" תם חטאת הב־גידה רובץ... אך האידיאל בעצמו לא נס לחו, באשר מסלע המציאות חוצב, ובאו האחרים ויהיו לנושאי דגלו ברמה מחדש.

ובין כה ובחל עולמנו דבר־מה התחולל. בסער התקופה הבריק הברק, ולאורו את עצמנו ראינו, והנה אנו קטני מעשה, קצרי מעוף. ומסוף העולם ועד סופו הרעים הקול:

– ציונות!

ניתן המעוף, אך המעשה הגועז והמקווה טרם בוא. חסר החול שבקודש ויסגע אף חוא. וגואל טרם חופיע, ומדרך לגאולה לוטה בערפל הזמן. ואז, מבין המצרים, הגיח האיש הישראלי הפשוט וקריאה חדשה בפיו:

– עבודה!

ונפתח הפתח לגאולה אמתית. המפעל החי מצא לו גואלים. בידי הפועל הפך הקודש לחול, והחול נתקדש בקדושתו הוא – קדושת העבודה. החלה העליה השניה ותרתק השלשלת...

ובשלבי ההתפתחות בתקופה ההיא לא במקרה צץ ועלה ממחבואי דורות רעיון קדמוני, והוא גלום צורה חדשה ובו תוכן חברתי מחודש –

– גאולה תתנו לארץ!

ומאווי דורות נפגשו, שאיפות עולמים מצאו את תקונן. נמצא החוט המאחד, המ־קשר תקופות ויובלות לשלמות אחת. גאולת הקרקע ע"י העם, בשביל העם ובעבודת העם. ומדעת או שלא מדעת מצא כאן גם רעיון חברתי, אנושי־כללי את התגשמותו: האדמה לעובדיה!

יצירת הקרן הקימת לישראל היתה בטוי לאמונה בכוחות העם עצמו, ביכולת גאולתו ע"י עצמו – התר עצמך ותשתחרר! גאול ותגאל!

אל לחכות לגואל, למשיח, „אין משיח לישראל. הבה ונגביר חיילים לחיות בלי משיח!" אבותינו חכו באפס מעשה ויתמו... חטאו ואינם, ואנחנו את עוונותיהם נשאנו – אף נא נחטא אנחנו, למען לא נהיה למרמס ושמנו לשמצה בפי הבאים אחרינו.

וקמה תנועה והיא מורדת, הופכת ויוצרת. מעל לגבולין דור מעפילים בסער עלה ובדממה יצר... וחוקם מה שהוקם, וגוצר מת שיש, ומספרים שרים:

160 אלף יחודים בארץ, מליון ומאתים אלף דונם אדמת יהודים, 110 נקודות ישוב עבריות, 40 אלף אנשי חקלאות, 30 אלף פועלים עברים מאורגנים וכו'.

כן – „מי בז ליום קטנות? הבוז למת־לוצצים!" אך למרות הכל – וכה מעט וכה מעט... כה גדולים הצרכים, כה רב ההכרח לחיים, לעבודה, לקרקע לרבבות מאתנו. כה גדול הצמאון ליצירה, וכה מעט נעשה. מסביב מאיים האין־מוצא. מחנק, התנוונות, פרעות. סלוניקי, ברלין, ורשה, וילנה – – –

ובימים אלה – אם באנו במצור, בציו־נות ובארץ, אם יד זדים הונפה להממנו – הידענו להקשות ערפנו כשיש, למען השב אחור כל יד זדונית?

ואם תעודות־נייר, הצהרות והבטחות משל אחרים נרמסות ברגל גאוה לעינינו, הידענו לשמור על הצהרותינו אנו, המלאנו אנחנו כולנו את חובותינו, את הבטחותינו?

בימי שפל אלה, בהתקדש חג היובלות של ראשית העליה העברית בארץ ושל יצירת הקרן הקיימת – נדע להרים ברמה מחדש את נס המרד העברי, נס החלוציות המעפילה:

גאולה עצמית, אמונה עצמית, פעולה עצמית.

א. מיאלקוב

28

המועצה התיישבותית

ב„החלוץ הצעיר"

10 ימים רצופים (מאחד למאי עד 9 ביוני) ישבו להם חברי החה"צ ל„מוצאם" השונה: מועצות גליליות ומחוזיות, קבוצים וסניפים. דנו, בררו והתלבטו בשאלות התנועה. היתה זאת מועצה חנוכית ארצית של „החלוץ הצעיר".

תפקיד כפול כאלו – היה לה למועצתנו האחרונה: א) גבוש השיטה החנוכית של התנועה; וב) ברור שאלותיה האקטואליות. בעצם משולבים הם התפקידים ומשמשים יחד מטרה אחת: בצור המחנה.

8 שנות קיום להחה"צ. דרכה הרעיונית של התנועה היתה מ„בראשית" והנה דרך הציונות הסוציאליסטית, – דרך החלוציות המלאה. בשטח זה לא היה כל חדוש, ואין כיום כל „התפתחות". יסודות התנועה היוו מתמיד גם את תכנה הפנימי, גם את מסגרתה החיצונית. בהתאם לתוכן זה ובתוך המסגרת הזאת – היתה התפתחות. גבטו צורות ארגון ידועות, צמחו אמצעי חנוך מסוימים, נתרקמה מסכת חיים של „החלוץ הצעיר".

יש לציין 2 תקופות התפתחות בשנות קיומו אלה של החה"צ: א) תקופת ההתהוות של התנועה, היא תקופת התסיסה להיות דבר-מה; בכל השטחים – בחנוך, באר-גון, בהוי-חיים – אין דבר קבוע. אין נסיון, אין מסורת, אין מנהלים. הכל – „חומר גלמי", תוסס, „נוזל". אולם יש מציאות דוחפת, יש ממעל מושך, וכתו-צאה – רעיון מאחד ומשחף, ובכוח זה – נוצרת ועולה נפש בריאה תוססת מבמנים, ומתוך כך – החתירה הממשית להטבה, לשכלול, לשלמות. בכוח זה יצאה התנועה מתקופת חתוליה ונכנסה לתקופתה השניה – היא תקופת החפושים וההתלבטויות הפני-מיות לאורך כל חזית החיים והעבודה בהסתדרות.

סבך השאלות העיקריות היוה אצלנו השטח החנוכי-ארגוני. לא מבחינת המטרה החנוכית, כי אם מבחינת צורות החנוך ואמצעיו. מה שכציין את התפתחותנו עד היום בשטחים אלה – [illegible]

התנועה – היא [illegible] כית העצמית של החה"צ בתוך ההסתדרויות הנוער העבריות בגולה. יסודות התנועה שמשו אצלנו מתמיד קנה-מדה ראשי בק-ביעת צורות החנוך והארגון בהסתדרות לכל שכבותיה וגיליה. לא התאמת הדרך החנוכית למאווייו של הנוער, אלא חנוך הנוער – אמנם, בהתחשבות עם אופיו הפסיכי, גילו ונטיותיו, – אולם במגמה מסוימת והתאמה ישרה למטרה החנוכית של התנועה כולה. ההנחה העיקרית הזאת, בצירוף העובדה שהרכב התנועה היה מאז ומעולם נוער עממי עובד, יוצא השכבות העמלות והעניות שבעם, מחוסר השכלה מספיקה, הם שגרמו לכך, שלא הלכנו בדרך החקוי או ההעתקה, גמורה או חלקית, משיטות חנוך וארגון קיימות. שום דבר מן המוכן לא יכולנו ולא רצינו לקחת. השיטה החנוכית ואמצעיה הקונ-קרטיים, שהיו מקובלים בהסתדרויות אחרות-הים שליליו לגבינו. המבנה הארגוני המקובל לא הלם אותנו ולא רצינו בו. ומנהלים, פחות או יותר מנוסים – אין; היה הכרח ביצירת החדש. וכל חדש מלווה מראש בסבל, קשיים וגם כשלונות.

והתחילו החפושים. עצם חיי הסניף גררו אחריהם סבך שאלות משאלות שונות. ומתוך התלבטות בהן – בא גם הפתרון. וכל מוצא, כל פתרון, משמש גם פתח לפתרון כמה שאלות אחרות, אולם גם מבוא לשאלות חדשות, ושוב חפושים, „וחוזר חגלגל". ותוך כדי כך נרכש נסיון, נסיון עצמי מקורי, נארגת מסורת חיים, מסתמ-נים אמצעי חנוך, מתגלות צורות ארגון, המסגרת מתרחבת, התוכן החנוכי מתעמק: התנועה צועדת קדימה.

השנה האחרונה, החל בועידת דומצ'יבה אשתקד וגמור במועצת גרוכוב בחודש זה,– שמשה תקופת-סיכום לדרך חייה ופעולתה של תנועת החח"צ עד היום. הועידה דאשתקד היתה שלב מכריע בהתפתחות התנועה. היא חביאה לידי בטוי את גבושה הרעיוני וגלתה את בגרותה החנוכית של התנועה, הובלט כוח נעורים פנימי עז של תנועה צעירה הצועדת בטוחות וברורות. יש סבל, יש התלבטות, אולם יש „שכר לעמל": נכסים נאמנים לא יכזובו. הועידה במסקנותיה בטאה את יסודות התנועה, את יחסה לשאלות החיים הסובבים אותנו – למצב בציונות ובארץ, ב„החלוץ", בית-הספר, קרנות וכ'. אולם בשטח הח-נוכי הממשי, זה השטח אשר היוה את חרקע להתלבטויות, לסבל וגם לנסיון

המשך – ראה עמוד (5)

ומסורת חנוכית – החלטות ברורות מחייבות לא נתקבלו, למרות הבירור המפורט שהיה. מבחינה זאת תבעה הועידה את המשכה. המוצצה החנוכית האחרונה היתה ההמשך הזה. תפקידה היה: בירור שאלות החנוך והארגון בתנועה, ומתוך זה קביעת הדרך החנוכית ואמצעי החנוך והארגון של התנועה.

ארבע שאלות עיקריות העסיקו את המועצה: א) המטרה החנוכית ואמצעי החנוך. ב) שאלות חנוך כלליות (החנוך הציוני-סוציאליסטי, הקבוצי, המיני, שאלת הדת בפעולת החנוך, סמבוליקה, עמלנות וכו'); ג) יסודות וצורות החנוך והארגון בשכבות (שכבה, קבוצה, קואדוקציה, מנהל וכו'); ד) הצופיות בתנועה.

היה למעלה מכל ספק וברור לכל הקשר חישר שקיים בין המטרה החנוכית ובין אמצעי החנוך. יסודותיה הכלליים של התנועה, שהם גם היסודות הכלליים של תנועת הפועלים בא"י, של "החלוץ", של הציונית הסוציאליסטית בכלל – הם המהווים בסכום את המטרה החנוכית של התנועה. תפקיד החנוך שלנו לטפח ולחנך אדם חלוץ יהודי – החי, פועל ומגשים בחתאם למטרה זאת. תאמצעים לכך בתוקף החגיון הפנימי והמוסרי של הדברים מוכרחים להיות מתאמים למטרה החנוכית הסופית ולתפקידי החנוך המסוימים. האדם החניך עצמו–הוא נושא המטרה ותפקידים ויחד עם זה הוא גם משועבד לחם. המטרה העליונה – היא השלטת בכל. שיטת החנוך „משועבדת" אליה.

מתוך הנחה כללית זאת נבעה הגישה לשאלות חנוך כלליות. החנוך הציוני-סוציאליסטי אינו קשור בזמן, בגיל ובפסיכיקה של החניך. אין גיל מיוחד, שבו הציונות יותר ניתנת להבנה, להרגשה ולתפיסה, ואין מצב מיוחד בפסיכיקה של הצעיר, שחיי החברה והסובב אותו בכלל – לא יהיו מובנים ונוגעים לו. שונה היא חגישה, צורת ההסברה, אומן החנוך – אך היסוד אחד. אין גם בחנוך – כמו שאין בכלל – להפריד בין הציונות ובין הסוציאליזם שלנו: החנוך לקראת זה הוא אחיד: חנוך לאידיאה אחת שלמה.

באופן מיוחד הודגש הצורך בהעמקת החנוך הקבוצי בתנועה, חנוך לקבוץ כדרך החיים של כל יחיד בתוכנו. קבוץ–הוי אומר מסכת חיים ותפיסת עולם חדשה סוציאליסטית. חיי עבודה, יחסי אדם חדשים, חברות, שותפות, פרוגרמה חדשה של החיים. ולקראת זה צריך להיות מכוון החנוך לכל צורותיו ואמצעיו: בעבודה התרבותית, בצורות הארגון, באטמוספירה של האולם, בפגישה, בכנוס, במושבה וכו', יסודות הקבוץ צריכים למצא בטוים במדה האפשרית במסגרת חיי הסניף – בחיים וביחסים היומיומיים של החברים.

הצו הוא: הכנסת הקבוציות לתוך הסניפים בתור חובה חלוצית, מוסרית וחנוכית עד המעבר הממשי לחיי קבוץ.

ובחנוך המיני, שאלת הדת וכו'–אותה הגישה. האמת בהעמדת השאלות ופתרונן צריכה להיות היסוד בגישה להן. על כל שאלה ממין זה צריכה לבוא התשובה האמיתית ללא כסוי כל שהוא. האמת תמיד תקלע למטרה. השקר הוא מסוכן ובלתי קולע למטרה. ובחנוך – יש באופן מיוחד לזכור את זה למעשה כמו להלכה.

ההנחה הכללית הנ"ל קבעה גם את יחסנו ועמדתנו בפתרון שאלות החנוך הקונקרטיות. יסוד האחדות והשתוף בתנועה קבע את צורת החיים והפעולה של הסניף על שכבותיו וארגוניו השונים. ביסוד החיים והפעולה בסניף צריכה להיות השאיפה והחתירה הממשית להגברה מתמדת של יסוד האחדות והשתוף בחיים ובפעולה. ומתוך זה המגמה ליחידת חיים בסניף יותר רחבה ומקיפה, לשתוף חיים ופעולה בין היחידות בסניף, בין הקבוצות בשכבה אחת ובין השכבות בסניף כולו. יחידה הרחבה של ההסתדרות – הוא הסניף. בתוכו היחידה החנוכית-ארגונית בכל הגילים – היא השכבה. עם התרחבות השכבה היא מתחלקת ליחידות יותר קטנות. המספר הכי קטן של היחידה בשכבה הצעירה (דרורים, הגיל 11–9 וצעירים, הגיל 13–11) הוא 25 איש, בשכבת הנעורים, (הגיל 16–14), 20 איש. שכבת הבחרות (הגיל 18–16) חיה ופועלת מתוך שותפות גמורה, רק מתחלקת לעתים ללמוד מקצועות שונים בעבודה התרבותית (ציונות, מדעי חברה, תנועת הפועלים וכו') לחוגים. אטפת הסניף מהוה שכבת ה„בחרות" עם שכבת „הנעורים" יחד. ועד הסניף נבחר מתוכה במגמה ברורה לשתף גם את חברי שכבת ה„נעורים". דגל הסניף הוא הדגל האחד לשתי השכבות גם יחד.

שיטה זאת היא פרי מגמה ברורה בחנוך שלנו לקראת חיים בחברה רחבה. עצם המגמה הזאת אינה „קפריזה" או מקרה. ההיים בחברה רחבה היא הכרח ואפשרות חיים גם יחד לאדם. תנאי החיים בכלל ובא"י בפרט דורשים פתוח אפשרות זו ובכוון זה הכרחי להתחיל לחנך את האיש בעודו ילד, לא רק חנוך מלולי, אלא

חנוך מעשי ע"י סביבת חיים רחבה ושופעת. התבדלות האדם בחייו ובמעשיו בבחרותו – אינה מקרה. היא תוצאה מחנוך ידוע. ומחנוך זה על כל אמצעיו וצורותיו – עלינו להזהר. חברתנו, אליה אנו מחנכים, היא החברה הרחבה על רבגוניותה בחומר האנושי, ביוצאי תרבויות ארצות והסתדרויות שונות, בגילים שונים וכו'. הדרך בה אנו מחנכים לקראתה מותאמת אליה.

ומכאן לשאלת הקואדוקציה, תפקיד המנהל וכו'. נגד דעות מקובלות הצונחות להניח בתור יסוד את הקואדוקציה בכל השכבות. ההפרדה המינית בגיל ידוע – מזיקה מבחינה חנוכית, באשר המטרה היא חברה מעורבת ויחסים כנים חבריים פשוטים בין חבר לחברת תמיד. ההפרדה מלאכותית מבחינה ארגונית, באשר לא טבעי הוא להפריד בין קבוצת אנשים, שהתחנכו והתחיו יחד מקודם בשכבה הצעירה והעתידים להיות יחד בשכבת ה„בחרות" וב„החלוץ" וכו' ושקר מבחינה מעשית, באשר חיי השכבה או הקבוצה אינה מצטמצמת רק בשיחה ובעבודה התרבותית אלא בשטח רחב יותר, וממילא נפגש החבר עם החברה אחרי השיחה, באולם, בבית־הספר, ברחוב וכו', וההפרדה תקלקל את היחסים ביניהם, היא תעורר סקרנות הדדית וגרוי הדדי. חיי חברה מעורבת בכל השכבות – הוא היסוד ליצירת סביבת חיים ויחסים כנים בריאים בין החבר והחברה.

הנהלה עצמית לסניף כולו ובכל השכבות, לרבות בשכבה הצעירה וגם בחברת ה„דרורים". משפט הסניף (נעורים ובחורות) ומשפט מיוחד לילדים מתוכם ועל ידם. המנהל בכל שכבה וארגון של הסניף אינו עומד מגבוה בתור סמל, כי אם עוזר לחבר הצעיר באשר הוא הבוגר יותר מנוסה בחיים. הוא רע לחבר הצעיר ובתור כזה הוא מדריך, משפיע ומחנך. ומכאן גם השם החדש: לא מנהל, כי אם רע.

ומכאן השמות החדשים: בשכבה הצעירה יחידותיה („דרורים" ו„צעירים") במקום שכבה – „חברה" (חברת ה„דרורים" וחברת ה„צעירים"), במקום קבוצה – בשכבה הצעירה – „להקה", בשכבת הנעורים „חבורה", ובשכבת הבחרות – „חוג". במקום מנהל – „רע".

שאלה מיוחדת היוחה במועצה חצויות. מקובלת השיטה הצופית בכל הסתדרויות־הנוער ברחוב היהודי הלא־חלוציות וגם חלוציות כשיטת החנוך הכי מנוסה ומשוכללת. היינו אנחנו ההסתדרות היחידה שפקפקנו בה ולא השתמשנו בה. היה למעלה מכל ספק אצל כולנו, כי את הצופיות כמו שהיא ואפילו במהדורתה ה„מעובדת" אשר אצל הסתדרויות הנוער שלנו, – אין להכניס להחה"צ גם באשר תוכן ושיטת הצופיות אינם חלוציים ואינם הולמים ע"כ את יסודות תנועתנו ותכנה, וגם באשר השיטה הצופית וכל הקשור אתה אינה הולמת את החומר האנושי שבהסתדרותנו־הוא אינו סובל אותה. השאלה היתה, אם יש להכניס אלימנטים ידועים של הטכניקה הצופית לתוך צורות פעולתנו החנוכית. לעומת זה היה ברור, שעד כמה שאלימנטים אלה הם חלוציים ונמצאים בהתאמה לחלוציות – אין להם שום קשר ושיטות עם שיטה אחרת צופית או לא־צופית – ויש להם מקום בתוכנו.

כל מה שנמצא מחוץ לתחומי החלוציות הוא ביסודו זר לנו. הצופיות ביסודה זו אשר שמה נקרא עליה – והן אחת איננה – אינה חלוצית ואינה יכולה להכנס מכשיר לחנוך חלוצי. ישנם ערכים, כגון חיים בטבע, אהבה לאמת, אומץ־לב וכו', שמיחסים אותם לצופיות – אולם להלכה ולמעשה – הרי אלו הם יסודות של כל חלוציות ואלו הרי מונחים ביסוד תנועתנו, מועצתנו האחרונה העיזה להיות ביקורתית הנוער החלוצי הראשונה הרואה בצופיות שיטה לא־חלוצית וע"כ לא דרך לאמצעי ולא מכשיר לחנוך הנוער בכלל חלוצית.

אלה היו שאלות החנוך העיקריות של המועצה. מהן הסתעפו עוד שאלות הקשורות בחיי הסניף ובמבנהו: התפקיד המנהלים, אסיפה, שיחה, קשר [illegible] תלבושת, סמלים דגלים, וכו' – כל אלו קבלה המועצה החלטות ברורות שיתיחסו את כל סניף.

בשאלת דגל התנועה – הביעה [illegible] את דעתה, שרקע הדגל צריך להיות [illegible] ועליו סמל התנועה. אשור [illegible] לועידה הארצית.

עד כאן שאלות החנוך, נכנס [illegible] התחיל הדיון בשאלותיה הפוליטיות של התנועה.

1932 (סיון יגל) תרצ"ב 133-4

כבר הופיעה והוצאת
לדרכי הפעולה והחינוך
של הסניף ההלוצי
מאת מ. ברסלבסקי
המחיר 75 סה. עם [illegible]
לפנות:
Orla 11, „Heatid".
למשלוח כספים: P. O. 9371.

31

מדור הנוער

„החלוץ הצעיר"

(סוף)

שבה אחרונה זו היתה כאלו שנת „שקט" ה"צ. ביחס לצרכיה הכלליים של הת- ה ולאפשרויותיה האוביקטיביות בכבוש ב גופר, בארגונם ובחנוכם — לא קה הפעולה הממשית. סבות שונות, אוביקטיביות — המצב הכללי בציונות, ב בכלל עיר ועיירה יהודית שחורף ר בשנת תאחרונה, החלשת העבודה ר בניסי „החלוץ", ומתן סבות מיוחדות קטיביות של התנועה — חוסר מנהלים ה מסויקת, חומר אנושי ירוד במובן כלתי", אי-ידיעת העברית של חלק בין חברינו וכו' — גרמו לכך. אך רות הכל. החזקנו מעמד והננו שלמים וה ונפש". נתארגנו כ-50 סניפים חד- בכל גלילות פולנית. בגליציה הוסעלו ניפים הקיימים והזורגנו מספר סניפים שים. ההקימו כ-15 מושבות קיץ, מהם 8 בות מנהלים ובהם כ-200 חברים, ו-7 בות לחברי „נעורים" וצעירים ובהם כ-200 חברים. מהגון מושבות נעורים עירים היה השנה נסיון ראשון ובחור לה — הצליח ומבטיח הצלחה יותר תיד. הוצאו 2 חוברות החה"צ, דו"ח רש של ועידת דומציבה, ביולטין חנוך" וחוברת קק"ל. מאות חברינו רו ל„החלוץ", ובחלק גדול הם נמצאים ות בקבוצי החכשרה ומחוים שמח זת רעין העליה והספיל. וחחשוב ביותר לוי צעד חדש — חוקמו הסתדרויות חלוץ הצעיר" בליטא ובסוריה. זם השנות זת זה למצב ולפעולה בשנים קודמות. הרי בולטת ההתקדמות. אך א זו המדה — מדתנו, המדה היא הצר- רם והיכולת האוביקטיבית של התנועה, השואה לכך הרי מצם נעשה, ומשום כך לים התסקידים ורבה הפעולה הנדרשת אתנו כיום.

דיון בשאלות התנועה הבלתי-אמצעיות תח בשיחה כללית על הנעשה והנשמע זית ההגשמה הא"י: בציונית, בארץ, בור הפועלים ובתנועה הקבוצית בתוכה. שיחה הבליטה אמונה עמוקה והכרה בהירה ציון, בדרך ובמפעל — אולם גם חרדה זה לשקט המשתרר מסביב בכל החזיות- ם במחננו, שקט הגובל עם השלמת עב. קטן המעוף. זעם ההסתערות לפעולה כנין — בכל התנאים והמצבים — כאלו ובתוך תחנועה — תחירה „שקטה" נגד ור הפועלים כבושיו ופרכיו — וצבור הפועלים עצמו כאלו עיף במערכה, במלחמה ובכבוש. „שקט" זה חוא תאויב תכי מסוכן. ומכאן — התסקיד: הורמת הדגל, עמידה אמיצה על המשמר. פעולת בנין מתמדת. ומתחיל הדיון בשאלות התנועה. ביחוד בשטח הארגון: המרכז, אופן פעולתו ותסקידיו, מוצצות גליליות ומחוזיות, תפ- קידיהם ופעולתם, סניפים, קשרים חדדיים, מושבות, סמיגר ארצי למנהלים בהחה"צ, ענייני כספים: מס מרכזי ומס גלילי, „קרן התרבות". הצתון, הוצאה ספרותית. העבודה בקרנות וכו'. מ„קטנות" אלו תלוי כושר פעולתה של התנועה, והשיחה עליהן היתה חדורה הדאגה הרצינית הדרושה, והמסקנות ברורות: חזוק המסגרת הארגונית — הוא צו החיים לתנועה. הגשמת הצו — היא חובה על כל יחיד בתוכנו. וזה מחייב: נכונות מתמדת לעבוד בכל התנאים, עמידה גמורה לרשות התנועה וצרכיה, מסירות ללא גבול, אמון הדדי מקסימלי, יצירת מצב כספי המאפשר עבודה ע"י התנועה ובכחותיה עצמה, וכו' וכו'.

והחלטות: מושבות רעים מרכזיות גלי- ליות בעלות מספר משתתפים רב, רבוי מספר מושבות הקיץ לנעורים וצעירים, ארגון סמיגר ארצי השתא להחה"צ, הפעלת המוצצות הגליליות והפיכתן לגורם מארגן, מרכז ומקשר את סניפי הגליל, הקמת מרכז פעיל, רבוי בקורים מגישות סניפים וכנוסים מחוויים וגליליים, מס מרכזי וגלילי כחובה אישית על כל יחיד בתנועה, עשית מאמ- צים לאפשור חוצאת התעתון, חגברת העבודה בקרנות וכו' וכו'.

שאלות מיוחדות אקטואליות במועצה היו: א) הגשמת ההצטרפות לאינטרנציונל הסוציאליסטי של הנוער; ב) האחוד העולמי של הסתדרויות הנוער החלוציות הקרובות לנו ועמדתנו אליו, ג) „ברית הנוער", ד) הפעולה ב„החלוץ".

על הצטרפותנו לאינטרנציונל הנוער הסוציאליסטי החליטה עוד ועידתנו האר- צית. היה ברור, שלא תתכן הסתדרות נוער סוציאליסטית מחוץ לארגון העולמי של הנוער הסוציאליסטי. עמידה על פרשת דרכים היא לא דרך. אחדות הנוער הסו- ציאליסטי הנו הכרח השעה, כאחדות מעמד הפועלים כולו, ובשעת הרת עולם זו וביחוד במציאות היהודית — האופיינת בערות פוליטית ומתיחות צבורית מיוחדת במינה- על אחת כמה וכמה. השאלה היתה: איך לחגשים את הדבר מבחינה מעשית? החלט

של שתוף הכניסה והפעולה שלנו עם כל הסתדרויות-הנוער הציוניות-סוציאליסטיות באינטרנציונל, תוך כדי שמירה על פרצופו וערכיו המיוחדים של החה"צ.

ברורה מראש עמדתנו לאחדות הנוער החלוצי. אחדות בחיים, בדרך, ברעיון ובמפעל של מעמד הפועלים בארץ והנוער החלוצי בגולה – הווה יסוד עיקרי בתנועתנו. במגמה זאת חנכנו, עליה נלחמנו, בכוון זה פעלנו, ומתוכה נבעה גם עמדתנו העקרונית לשאלת איחודנו עם הסתדרויות הנוער החלוציות („ברית העולים", „השומ"צ. צופי חלוצי" וכו') ומכאן גם אי-שביעות הרצון והעמדה הבקרתית שלנו לגבי פעולת „ברית הנוער". „ברית הנוער" יכולה להתקיים מתוך מגמה ברורה לאחדות הנוער החלוצי ופעולה ממשית בכוון זה. שנות קיומה של „ברית הנוער" (8 שנים!) מהוים עדות בולטת לאפס פעולה ממשית, ראויה לשמה ולתפקידה. הרוב המנהל אותה – אינו רואה צורך או הו- בה בזה. החלטנו לתבוע מיד את כנוס ועידת ה„ברית" לשם חדושת והפעלתה. לפי"ע אין לנו האפשרות לשאת באחריות הנהלתה – וב"כ שלנו יוצא מהועד הפועל של „ברית הנוער". אם לא תמצא הדרך לשנוי יסודי בפעולת „ברית הנוער", איננו רואים שום יסוד וצורך להשאר בה.

ואחרון אחרון – שאלת פעולתנו ב„החלוץ". ברור המצב וברורה עמדתנו. בזמן האחרון הובלט, כאלו אין חלוקי דעות בין החלקים השונים ב„החלוץ" ע"ד הצורך בחיים משותפים ובפעולה משותפת בתוך סניף „החלוץ". הכל מודים בזה. אולם למעשה הרי ברור המצב. סניף „החלוץ" ריק מתוכן חנוכי. חברי הסתדרויות-הנוער האבטונומיות ממשיכים למעשה ב„דרך המקובלת". גם בשטח ארגון ההכשרה והעליה יש פרצים, וממצב זה סובלים ביחוד אלה הרואים ב„החלוץ" את הסתדרותם היחידה, לחיים לחנוך להכשרה לעליה. מאידך – לא הפכו חניכי החה"צ להיות הגורם הפעיל והמפעיל בתוך סניפי „החלוץ". ובמדת אי-פעולתם ב„החלוץ" פוחתת גם עזרתם ופעולתם בהסתדרות הנוער החנוכית – החה"צ. המועצה העמידה את התפקיד להחה"צ: הפעלת „החלוץ"! מלחמה עם „אבטונומיות" לגווניה השונים. עזרה ופעולה בהחה"צ.

ולאחרי המועצה–הסיסמה היא: יציאה למרחב. העמקת התוכן החנוכי, הרחבת המסגרת, כבוש המוני נוער לתנועה, בצור הקיים, ארגון סניפים חדשים. אפשרויות ישנן, נדרשת פעולה מאומצת ולזה נתבע כל סניף וכל יחיד ב„החלוץ הצעיר", סניפי „החלוץ" וקיבוצי ההכשרה החלוציים – כל חלוץ באשר הוא חלוץ.

10 ימים רצופים. למעלה מ-40 חברים, רובם מהמועצות והקיבוצים. הקיבוץ מרוכז ביום ובערב – ישבו התלבטו וביררו... היתה זאת מועצה חינוכית ארצית של „החלוץ הצעיר"

ש. פיאלקוב

33

מ ג מ ו ת

עם הופעת שאלה אקטואלית בתנועה קיים הצורך לחזור למקור, לשוב לאמת ה„יש. נה" ולאורה להשקיף על השאלה הנידונה. בתנועה חיה קובעת לא כ"כ הנוסחה המצו־ברת, כי־אם בעיקר הגישה לשאלות, המיתוד המחשבתי — הייתי אומר: המצפן (קומפס) התנועתי. אתו אי אפשר לטעות; בו צריך להשתמש בכל מקרה קונקרטי של הופעת שאלה זו או אחרת.

מיתוד זה — איך היא נקבע? ומה הקובע אותו? — יסודות התנועה, המהוים בסיכומם את מטרתה העליונה, ששרשיה במציאות־חיים מסוימת. הוי אומר — יסודות התנועה לא רק שהם מהוים את תכנה הפנימי כי אם גם את מסגרתה, הם הקובעים את המיתוד, את קנה־המדה לבחינת דברים ושאלות. מכאן הכרח הקשר וההתאמה הפנימית בין יסודות התנועה ומטרתה ובין הטקטיקה שלה היום־יומית.

וברצותנו כעת לעמוד על היחס ההדדי בין „החלוץ הצעיר" ובין „פרייהייט" הכרחי שנזכור את זה. הננו נאלצים לחזור לאמתות „נושנות", לשוב ליסודות.

„החלוץ הצעיר" ביסודו מהו? הסתדרות־נוער חנוכית של „החלוץ" להגשמה אישית הלוצית ציונית־סוציאליסטית. הולידה אותה המציאות היהודית מחד ומפעל הפועל העברי באיי ו„החלוץ" בגולה מאידך. הגורמים האלה בגבושם הקונקריטי בטאו את הצורך הגדול של „החלוץ" בהסתדרות־נוער חנוכית. החה"צ מראשיתו הוא פרי הצורך של „החלוץ" והנוער בפגישתם ההדדית.

כאן הכרחי להתעכב על המושג חלוציות, משקלה וערכה בחברה ובמציאות היהודית.

מציאות־החיים הנוכחית לכל גלוייה וצו־רותיה העמידה בפני תנועת־הפועלים בעולם את המטרה החברתית — הגשמת הסוציאליזם. לשם זה דרושים כצד אחד תנאים אוביק־טיביים וכצד שני נושא סובייקטיבי המעונין, מסוגל ומחונך לכך. יתר ע"כ: קיום נושא בעל־כח ויכלה־הגשמה משפיע באופן בלתי־אמצעי על התנאים האוביקטיביים ומקרב את בואם, ומאידך — התנאים האו־ביקטיביים מעצבים את דמות הנושא ומכ־שירים אותו לנצל אותם בהשגת המטרה החברתית. השאלה היסודית היא: איך תעשה בד בבד עם ההכשרה האוביקטיבית ובהתאמה אליה גם ההכשרה הסובייקטיבית של נושא־התנועה, למען להסגיש את שתיהן והצטרפו לכוח גדול בהגשמת האידיאל החברתי. בת־קופה היסטורית כזאת — תלויה הגשמת המטרה בעיקר בנושאה הקונקרטי, ביכולת פעולתו, בכשרון האורינטציה שלו, בכוחו העובדתי, באמונתו הפנימית ובבטחונו התקיף במעשיו. תנאים קודמים לכך: חנוך מעמיק, הכרה מחושלת וביחוד חיי־הגשמה בהתאם למטרה, כלומר: חיים סוציאליסטיים במדה מקסימלית במציאות בה נתון האדם עצמו עוד בתקופה הקודמת לסוציאליזם. הטרגדיה של תנועת־הפועלים כיום, וממילא של החברה והאנושיות כולה, היא: בחוסר ההתאמה בין התנאים האוביקטיביים המובשלים לשנוי סדרי־עולם ובין הנושא הסובייקטיבי, מעמד הפועלים, שטרם הוכשר

34

המשך — מגמות

כפת לקחת את רסן כתן החיים והתגברה בידיו הוא, לא פה המקום להתחקות על שרשי החזיון, ובכלל להקיף את השאלה. מתאמר מובן, כי התפקיד העיקרי — לא היחידי — של התנועה הסוציאליסטית כיום הוא: הכשרת הדור להגשמה סוציאליסטית מקיפה, הדרך — חיים סוציאליסטיים יום-יום, הגשמת הקטנות, כלומר — ח ל ו צ י ו ת.

ובחייתו אנו — בנין ארץ-ישראל סוציאליסטית, ועי״ כך — חדוש-החיים והמציאות היהודית גם בארצות הגולה — זהו הסוציאליזם העברי. גורמים היסטוריים לו, הפועלים במציאות היהודית, ובמדה שהם קיימים — הגשמתו הכרחית ומובטחת. אולם כמו כל מפעל-הגשמה כך הגשמת הציונות הסוציאליסטית מותנית מקיום נושא אקטיבי בעל כח ויכלת פעולה, המוכן, מסוגל ומחונך לתפקיד בכל התנאים. משום כך אנו רואים את מרכז-הכובד של הציונות בכח ובמאמצי העם היהודי עצמו, בהשתתפותה המכריעה והקובעת של תנועת-הפועלים העברית בא״י ובגולה. ואם אנו אומרים: העם העברי, תנועת הפועלים וכו׳ הרי א י ן היחיד, כ ל י ח י ד בתוכנו, מחוצה להם. „אני, אתה, הוא והיא״ — זהו העם, זוהי תנועת הפועלים. ואמר א. ד. גורדון: „המתיחס יחס של אמת שבנפש ובחיים כאחת לעבודה הריהו אומר קודם כל: „א נ י צ ר י ך״, ורק אחרי כן רשאי הוא לאמר גם „אתה צ ר י ך״ וגם „הוא צריך״. יתר ע״כ, במדה שכל המכיר באיזו שהיא אידיאה ומגשים אותה בחייו פשיטו כמשמעו: „אני צריך״ — אני עושה, פטור ממילא ל ה ט י ף לשני — הנוקט אף הוא בכלל זה — הגשמה. הגשמה אישית כזאת בעצם מהותה יש בה מן הדאגה לשני, לכלל. עצם „אם אין אני לי מי לי״ מקשר אליו „וכשאני לעצמי מה אני״. נוצרת החברה הרחבה העושה, המגשימה מתוך שותפות-חיים והרמוניה קולקטיבית. כזאת היא ההגשמה האישית — בכוון וברוח זו צריך גם להיות החנוך אליה.

הגשמה אישית של הציונות הסוציאליסטית בחיי יום-יום — זוהי החלוציות במציאות היהודית. כל יסוד ציוני מוכרח למצא את בטויו הקונקרטי בחייו היום-יומיים של כל יחיד. ההתאמה הזו בין ההלכה והמעשה — מאפשרת את השגת המטרה בהיקיפה הרחב.

ואם ציונות-סוציאליסטית תבנה: בנין ארץ ישראל עברית סוציאליסטית — הרי ברור, שעל כל יחיד המודה בזה להשתתף בבנין ב ג ו פ ו ממש; אם ציו. סוצ. משמעה: עבודה, הרי כל המודה בזה צריך להיות פועל; אם ציו. סוצ. אומרת: תחית העברית — הרי כל המכיר בזה חייב להחיותה קודם-כל בחייו הוא. ואם קשה התפקיד לכל המחנה הציו. הסוצ. הרי הדור הצעיר כולו מחויב בתוקף צו ה י ס ט ו ר י למלאהו ללא כל פשרות. החלוציות העברית — היא התוכן, היא התפקיד, היא החובה של הדור הצעיר בישראל על כל יחידיו. ומכאן הכרח החלוציות כיסוד חנוכי מחייב בכל הסת. נוער ציונית-סוציאליסטית.

מתוך זה — הבלטת המומנט הארצי-ישראלי בחנוך. ארץ ישראל בתור ארץ העתיד, בתור המולדת הלאומית והאישית ה א ח ת עבור כל אחד מאתנו. החלק הכי חלוצי בתנועה הציונ. סוצ. הוא באמת רק זה, שקשר את גורלו האישי עם ארץ ישראל כמולדתו. אין זה אומר יחס אדיש לעניני הגולה; להיפך: כל אדם, באשר הוא אדם, יהודי כלא יהודי, כל חלוץ באשר הוא נמצא, צריך ומחוייב לדרוש את זכיותיו, ללחום עליהן, להשתתף בחיים אשר מסביבו — אולם עם זה ישאר תמיד ה ע ת י ד הלאומי, הסוציאלי, האישי ה ק ו ב ע בחיי החלוץ. ומשום שעתידו של החלוץ קשור קשר גורלי אישי ישר עם ארץ ישראל — לפיכך הפרימט למעשה בחנוך הוא המומנט הארצי-ישראלי. הנוער החלוצי עוד בהיותו כאן הוא נוער ארצי-ישראלי, הוא צריך ומוכרח ע״כ לחיות את חיי א״י, לנשום באוירה, להיות חדור שאלותיה ועניניה בכל שטחי החיים.

אמרתי כבר — יחס כזה לארץ ישראל איננו גורם זלזול או אדישות לעניני היהודים בגולה. ארץ ישראל היא התרופה לאנומליה

היהודית — הגולה, ומכך כל פעולה בארץ ישראל ולמען א"י היא בעומק אוביקטיבי למען הגולה היהודית. ולכן אין להציב עבור הדור החלוצי באופן פשוט כל־כך את ארץ ישראל והגולה כשני הצדדים של מטבע אחת. א"י היא ארץ העלייה עבורנו, בעוד שהגולה היא ארץ היציאה. הציון הסוב. בשיפחה הקונקרטית — בניין א"י סוציאליסטית, הביאה אמנם כעין סתירה בין הארץ והגולה, אך בעצם מהותה היא שואפת וחותרת לבטל "הסתירה", לשלמות גמורה של חיינו. ברבוי כבושינו ובהרחבת מפעלנו שמה־מתישבת יותר ויותר "סתירה" זו. אך כל זה מחייב השתתפות אישית בבנין. העלייה האישית לא"י — היא חובה אוביקטיבית ומוסרית ציון. סוב. של כל יחיד ויחיד בנוער היהודי. ואין מקרה בהליכת מיטב הנוער לא"י, גם הטוב שבמפלגות הציון. סוב. הלך והולך לארץ ישראל. נראה, שיסוד העליה האישית לארץ הוא יסוד אוביקטיבי הכרחי לא רק של החלוציות, כי אם של הציון. הסוציאליסטית בכללה.

יש בין חברי א"י העובדת בגולה טופנים כל פעולה ריבולוציונית בכל מקום שהיא נעשית — היא חלוציות. ועל כן — הם מוסיפים — לא רק הפועל בקבוץ, הסולל, העובד בפרדס, איש־השדה בארץ ישראל הוא החלוץ, כי־אם גם המורה העממי כאן בגולה, הלוחם בהתבוללות, בערות, בפשיזם ולהבדיל — בטרור האדום, גם השוקד על הפעולה בשדה האירגון המקצועי וכו' וכו'. כן — נכון. כל מהפכניות מקדמת היא חלוציות. ומשום כך חלוצית היא כל תנועת פועלים סוציאליסטית מגיל ומה בעולם. ואין החלוציות רק נחלת תנועת הפועלים א"י. — השאלה היא רק מהו הכיוון הריבולוציוני בחיינו אנו, חיי הנוער והפועל העברי? גם הטוענים לריבוציוניות בכל־מיגון מכירים כי המהפכה העברית היא א"י ושיאה — החלוציות ובכן: היפקר לראות בארץ ישראל את מרכז המרד העבודי בלי לעבור אישי לשם לחי פועל ולתון? ואין כאן מקום לפירושים. אין זה מוגן פוע-

לה רבולוציונית־חלוצית כאן, אלם בעבודה ולא בשקרון, אם נעשית־פעולה כזו על היסוד הרי היא רק הודות לארץ ישראל ובדרך לארץ ישראל. הנה דוקא תנועת "החלוץ", אשר גורל כל חבריה—העליה האישית לא"י — פשחה גדולות, יצרה ערכים בששר־קומה היסטורי־ריבולוציוני צנוע. היא הוציאה אלפי נוער מחיי־גון־ובטלה, הכניסה אותם לחיי־עבודה־ושתוף, העניקה תוכן להייהם, יצרה איים חלוציים, בהם חיים צעירי ישראל חיי פועלים יפים וצודקים. היש יותר ריבולוציונית בחיי היהודים מזה? ולא עוד, אלא שדוקא התנועה החלוצית, ע"י קבוצי ההכשרה, תהפך גם לגורם פוליטי משפיע בכלל בתוך הפועל היהודי בכלל. קבוצי־ההכשרה נותנים (ובמדת התרחבותם — יהיו עוד יותר) גורם פועלי, מעיל ומשפיע באגודות הבקצועיות, בתנועת הפועלים היהודית והלא־יהודית — בקשר אתן, בהופעה עצמית בולטת וכו'. כלומר — גם פעולה פוליטית, במדה שהיא יכולה להעשות, תעשה רק ע"י גוף חלוצי מאורגן וקשור קשר אישי ישר עם תנועת הפועלים הא"יית. מכאן הכרח החלוציות גם במפלגה הפוליטית הציונית־סוציאליסטית. ואמנם המפלגה המאוחדת (פ. צ. צ. כ. — "התאחדות") קבעה את החלוציות כאחד מיסודותיה וחנוכיים. וחלוציות ישנה אחת, בטויה הקונקרטי — עליה לא"י, חיי פועל ושתוף, עבריות, אחדות, מלחמה ויצירה מעבדית וכו'. כל חנון לחלוציות אחרת מסוכן, הוא יוצר חלון "על פירושים", חלון למחצה, לפליש ולרביע...

הוא הדין ביחס לעבריות. במדה בארץ ישראל נעשית למולדת העם היהודי, ובמדה שציונו־סוציאליסטית אומרת — שנוי המציאות היהודית לכל אורך החזית — הספה העבריו נעשית יותר ויותר לשפת החיים של ארץ ישראל והדור החלוצי בגולה בהה, ושל כ העם היהודי בעתיד. החלוציה קשורה קי בל ינותק עם מעבר אישי לעבריות כשות־חיים. אם אומר להאמין — ובזה אנו מיגים כולנו — באפשרות־המעבר אל-

36

הלוח — מאמרים

גונים יהודים לארץ ישראל ובהתאחדותה בעבו-
דה בכל ענפי התעשיה והחרושת. אם כי
בהווה יש לנו בא"י רק כ-200 אלף יהודים
ובארצות הגולה למעלה מ-16 מיליונים; אם
אפשר להפוך עם של סוחרים, מתווכים, סרסורים
וכו' לעם-מעמד-עובד, אעפ"י שכבת יש לנו
רק כ-10 אחוזים פועלים בעם היהודי; אם
אפשר לעשות מ„אבק אדם" — חברה עברית
סוציאליסטית בארץ ישראל — ואין כל זה
„אוטופיה" עבורנו באשר יש הכרח חיים,
יש רצון מאורגן לחיות, באשר יש כוחות
כניעים להגשמת הנ"ל; מדוע לא יתכן, שעם
המפורד ומפורר, בשפתו ובתרבותו — יהפך
בעתיד לעם אחיד בשפתו ובתרבותו הל-
אומית? כלום אין כוחות היסטוריים במצי-
אות היהודית המניעים לשנוי מצב השפות,
לשם הנחלת שפה אחת לישראל? — גם מצב
האידיש בגולה מוכיח הרבה מאד. גם ברכו-
זים היהודיים הגדולים — לא רק באמריקה
וברוסיה, כי-אם גם בפולין — הולכת האידיש
ונדחקת יותר ויותר; ביחוד היא משתכחת
מפי הדור הצעיר. אין לשמוח לכך, אולם
אין להתעלם מעובדות קיימות. ידענו את
הסכנה הרבה הצמויה בזה; ידענו: זוהי הז-
דמנות יפה להתבוללות, ואין חלקנו במתנכ-
רים לאידיש ותרבותה. ההתבוללות הלשונית
סכנה בה לשתי השפות כאחת, ומצווים אנו
להלחם בה על כל גוניה וצורותיה; ואולם
שוב: העובדא היא עובדא. באשר הולכת
וקמה מולדת עברית, חיים עבריים ותרבות
עברית — מה שלאידיש חסר — יש בכוח
העברית להשפיע, להקרין ולקבוע, במדת
השפעת ארץ ישראל בכללה על חיי הגולה,
גם במצב השפה והתרבות. מבחינה היסטורית
מציאותית עתידה השפה העברית להיות שפת-
העם כלו, ודוקא מבחינה זו — זרח, ריאק-
ציונית ומשפילה היא הסיסמא: „עברית או
רוסית", „עברית או פולנית" — ברירה כזו
אינה קיימת עבורנו. „עברית או אידיש" —
וכאילו ברירה כזו קיימת עבורנו — הת-
שובה: עברית. עד ידיעת העברית — אידיש.
ובכלל „טועים מאד אלה מיהודי אירופה
הקובעים לנו גזרת, כי יש שלום בין עברית
ויידיש. שתיהן הן אנתנו. אבל בנו הכל
שוקף לרבות לשפה יחידה". ורחל כצבלסון:
„נדודי לשון").

אך נגיע את הנוכח הזה למשפט ההיסטו-
רית. השאלה כעת עבורנו היא: שפתנו אנו
— שפת החלוץ, שפת הפועל העברי — ואנו
היום מועמדים להיות פועלים בא"י מחר
— מהי: עברית או אידיש? כיום ברור
לכולם: עברית. היא קשורה קשר בל ינותק
עם החלוציות בכלל. האומר: חלוציות —
מוכרח, ברצונו או שלא ברצונו, לאמר גם:
עברית. יסוד העברית, ככל יסוד אחר חלוצי —
דורש הגשמתו בחיי יום-יום. וכשם שאין
להתחיל להיות פועל דוקא ליד חופי ים-התי-
כון, כך גם לא יתואר להפוך את העברית
כשפת החיים האישית דוקא ורק עם הכניסה
הפיזית לארץ ישראל. עוד כאן מוכרחה
העברית להיות שפת החיים של הדור החלוצי.
ומכאן — הכרח החנוך בעברית ולקראת
עברית. מכאן יסוד העברית כיסוד מחנך
ומחייב בתנועה החלוצית.

החלוציות היא המהפכה של התיים היהו-
דיים בזמננו. זאין הדבר הזה קל ביותר.
אמנם אנו חיים בתקופה בה יותר קשה לא
היות חלוץ מאשר פן להיות חלוץ. החלוציות
נעשתה לדבר ש„בתכלית" במובנה החיובי,
להכרח-חיים אישי. אולם בהנשמתה היא תו-
בעת שנוי-ערכין, עקירת מושגים והרגלים
קיימים ורכישת חדשים במקומם, לאמר:
היות אדם חדש. והצעיר שלנו, חניך הס-
ביבה הבעל-ביתית, נתון בהוי חיים ישן,
מורשת אבות מדור דור — צריך הרבה
לשבר בנפשו למען היותו כזה. לא קטן
מהאויב החיצוני הוא האויב הפנימי המסתתר
בנפש כל אחד מאתנו, האורב לצוד אותנו
במכמורת חישן והמקובל. דרושה פעולת
הכשרה רבה למען היותנו אחרים, וישנה
אפשרות לכך. נחוץ לנצלה ולכונה בהתאם
למטרתנו ולתפקידינו.

זוהי החלוציות — נושאה הקונקרטי הוא
הסתדרות „החלוץ". ומכאן — חובת „החלוץ"

37

הנוער – תנועות

וזכותו לחנך ברוחו ובדרכו את הנוער היהודי. חנוך הנוער הוא אחד מתפקידיו המרכזיים של „החלוץ". הקשר העובדתי בין החלוץ והנוער, גורל החיים המשותף – כחייב זיקה בלתי אמצעית של הנוער ל„החלוץ".

מקורות החלוציות בישראל אותם הם לבוגר – כמו לילד היהודי. הילד הוא איש ב„זעיר אנפין": גם הוא בצורה מיוחדת מרגיש את הסבל היהודי; גם הוא נחנק מחוסר-אפשרות לחיות את חייו, חיי ילד, ורוצה בחיים אחרים וחולם עליהם. ומושכת אותו ארץ ישראל – החיים בה, הקיבוץ, העבודה, חיי הילדים וכו' והוא נדחף כבוגר לחלוציות. ביודעים ובלא יודעים הוא מקבל עליו את מצוותיה. ולא במקרה חיקו הילדים את מעשי החלוצים הבוגרים, לא במקרה קנאו צעירים באחים בוגרים. – מקור הסיכה היא החלוציות, היא דרושה להם.

ונפגשו שני הכרחים, מלווים שני רצונות הדדיים – מצד אחד „החלוץ" בהכרחו וברצונו לחנך לו נוער, ומצד שני הנוער בהכרחו וברצונו להתחנך לחלוציות. ל„החלוץ" היה דרוש הצעיר, לצעיר היה דרוש החלוץ. ויפגשו – נוער „החלוץ הצעיר".

מתוך כך מסתמנת דרך החה"צ כהסתדרות נוער המתחנכת למפעל „החלוץ", ההסתדרות והקבוץ בארץ, ורואה בהם את ההמשך הטבעי של חבריה. כל הסתדרות נוער חלוצית מוכרחה להיות כזאת.

„פרייהייט" קמה וקיימת כהסתדרות-הנוער של המפלגה (פ.צ.-צ.ס.). ועל כן לא נקבעו בה יסודות חובת החלוציות המגשימה, שפה ותרבות עברית וזיקה ישרה ל„החלוץ". למעשה בזה מקור ההבדלים בין החה"צ ובין „פרייהייט". „פרייהייט" עושה בזמן האחרון צעדים מהירים לקראת חלוציות, טרם נדע לאן יובילוה צעדים אלה; יתכן, כי היא תתפתח להסתדרות נוער חלוצית מובהקת, וזה יקבע בהכרח יחס אחר לעברית, ל„החלוץ" וכו' ואז היא מזדהית עם החה"צ, ופתוחה הדרך לאחוד גמור ביניהן.

וגם כעת עמוקים הם היסודות ורבים שטחי הפגישה המאחדים. אמנם, התפיסה הכוללת פוליטית-ביסודה, הדרך הקבוצית והחולשית בארץ, תפיסת ההכשרה חלוצית וכו' באלה אנו מצוחדים. מבחינה זאת „פרייהייט" היא הסתדרות-הנוער הקרובה לנו ביותר מבין הסתדרויות-הנוער הציוני. ועידתנו הצביעה על הקרבה הזו בצורה ברורה. קרבה זו מחייבת גם מצולות כסיומות משותפות בשטחים שונים. אולם יחד עם זה אין הן בשום אופן מזדהות. זהית זו הכרחית ואפשרית – אך כעת טרם קמה.

בולטים גם ההבדלים בשטח החנוכית של שתי הסתדרויות. החה"צ שם את הצופיות כשיטה חנוכית חלוצית – „פרייהייט" מחייבת אותה („סקויטן") מתוך זה ההבדל באמצעי החנוך הקונקרטיים, באמצעי החנוך של ה„סקויט" (ההסתדרות הצעירה של „פרייהייט") אפשר לראות הרבה מההקוי לאמצעי החנוך של הסתדרויות-הנוער הצוציות. אותה ההסתגרות בקבוצות קטנות, החיים המובדלים של הקבוצה, ההפרדה המינית גם בשכבה הצעירה וכו' (עיין „דער קרייז" מס' 1). כל אלו נמצאים בנגוד לשיטת-חנוך חלוצית וגם לשיטת-חנוך המהייבת אחדות בין המטרה והאמצעים, שגם „פרייהייט" מודה בה להלכה, ולמעשה – סתירה.

אך לעומת ההבדלים הקיימים ושטחי-הפגישה האמיתיים המשותפים – אין להבדיל „הבדלים" שאינם קיימים, אשר בעצם הבלטתם כרוכה סכנה לשתי ההסתדרויות גם יחד.

מבלי להצלים עין, ש„פרייהייט" היא הסתדרות נוער מפלגתית וההה"צ בתור הלוץ צעיר לא יכול ולא רוצה להתקשר ארגונית עם מפלגה, אין לזהות הבדל זה בהבדל שבין חנוך ופעולה פוליטית בין זרות ובזרות פוליטית. החה"צ, אף היותה הסת. נוער מפלגתית, ידע לא להגזר בבחינה פוליטית ממחנה הצ. הסוצ. גם בפעולה היום-יומית. ידע החה"צ, כי „ביחוד כיום, בכצב של זעזועים פוליטיים גדולים ובהבה פוליטית מתוחה, לא יכול אף הצעיר להיות אדיש

למלחמה זו. עצם היותנו תנועת-נוער חינוכית אינו שולל את החנוך והפעילות הפוליטית. חברינו המתבגרים צריכים למלא את שורות התנועה הציונית סוציאליסטית הפוליטית ולעזור לה במלחמתה ופעולתה ברחוב היהודי והכללי. כוון חנוכנו הפוליטי הוא לקראת תנועה ציונית-סוציאליסטית מאוחדת בא"י ובגולה, תקותנו, כי אחוד הכפלגות הציוני סוג. יתגשם גם בגולה ואז יוקל לנו לכוון את הנוכנו במגמה זו ולקראת כפגרת קונ- קרסית וכו" (מתוך ההרצאה על "עיקרי החה"צ" בועידה השניה).

הדברים ברורים. והנה באים חברים מ"פרייהייט" ומסיחים ל"תומם", כי ההסתד- רות הקרובה להם ביותר — הכונה ברורה: החה"צ — לא מספרת לילד ולצעיר על חייה ופלחמתה של תנועת הפועלים היהודית. ועל יסוד הנחת - שוא זו כבר מוקם בנין-מחשבה רם ונשגב על נתוק הצעיר בהחה"צ מהמוני העם, מסבלם, ממוצאו; על יצירת סוציאליסט למחצה, לשליש ולרביע וכו' וכו'.

נבחון-נא את מצב הדברים לאור המצי- אות: במה הוא חבר החה"צ סוציאליסט למחצה וכו' וחבר ה"פרייהייט" סוציאליסט שלם, מזה- אחתיו תבא הארץ ותוכיח עד כמה עולה הערות הצבורית-פוליטית והשלמות הפוליטית של חברי החה"צ על זו של הסת. נוער מוגדרות הגדרה פוליטית מסוימת. החה"צ לא הגדיר את דרכו הגדרה מנוסחת למפ- לגה — ובכל זאת, בתוקף חינוכו וצורות- הארגון שלו, בתוקף מגמתו האחדותית ודיקתו למפעל הציוני כלו — באו חבריו למפלגה הכאוחדת, לקבוץ המאוחד. והאם לא הלה על חבריגו חובת ההשתיכות והפעולה באגו- דות המקצועיות והשתתפות בכל פעולה פו- ליטית אחרת, כמי שהחלט בועידתנו חרצ- שונה והשניה "כי חברי החה"צ פועלים בתוך הזגודות המקצועיות ובמפעלים פוליטיים זת- רים המשותפים למעמד הפועלים ולנוער הק- שוד בו — באופן מאורגן בהדרכת הסתדרותם וכו" כמו שהוא חלה על חברי "פרייהייט" בהחלטותיה היתו למעשה לא עשו שתי הסת-

תדרויות גם יחד בשטח זה במדה מספיקה. ו"פרייהייט" בתצידתה האחרונה קבעה את זה בהחלטה מיוחדת: "הפרייהייט לא גלתה את האיניציטיבה והאקטיביות הראויה בשטח הפעולה המקצועית-כלכלית. לא הורגשה בס- ניפים חערות הפוליטית הדרושה וההיענות למפעלים פוליטיים של השעה" ("אונזער פרייהייט", מס' 3—7, שנת 1931). אין אנו באים להאשים את "פרייהייט" יותר מאשר את ההה"צ. כציאות הפועל ברחוב היהודי, הפרוד המקצועי, כלחכת האחים, שנאת ציון עורת וכו' כל אלו בקשים מאד על הפעולה באגודות המקצועיות לשתי ההסתדרויות. ולמען התגבר על המכשולים, עלינו לפעול בשטח זה בכוחות משותפים. אך בשום אופן אין להבליט הבדלים דוקא בשטח זה.

בכלל משגה גדול וגם סכנה להעמיד — חה נעשה ביודעים או בלא יודעים בחוגים שונים של הכפלגה ושל "פרייהייט" — את החה"צ כסתירה לכפלגה הציו. סוצ. או כמת- נגד לה. החה"צ חיוק בארץ כבגולה את קיום המפלגה הציו. סוציאליכסית, ולא רק מאפשר אלא גם מכוון את חנולו להשתיכות פוליטית בגיל המבוגר למפלגה הציו. סוצ. אולם חוסר- סתירה אינו אומר עוד זהות וקשר ארגוני בין הנוער החלוצי למפלגה. וכשם שאין שום סתירה, להיפך — ישנה השלמה בין החלוציות ונושאה הקונקרטי — "החלוץ" ובין- המפלגה הציו. סוצ., ללא זהות או זיקה ארגונית ביניהן — כך לא יכולה להיות זהות או זיקה ארגונית בין המפלגה ותנועת הנוער — "החלוץ הצעיר". עד היום היה זה מובן מאליו גם בחוגי המפלגה, ולא במקרה נעזר ההה"צ על ידם — ומשגה וסכנה גם יחד באיזו שהיא מגמה אחרת. חניכי החה"צ בהתבגרותם ולאחרי כניפתם ל"החלוץ" יכולים גם להשתייך ל"פרייהייט", אך בנאמנות שלמה לדרך חנוכם ולעקרונים שסגלו להם בהחה"צ, מבלי שום ותורים עליהם. החה"צ רוצה את התמשך המבעי של חבריו ב"החלוץ" לחיים, לפעולה ולחנוך בו ואין ההשתיכות ל"פרייהייט" יכולה לערער את יסוד זה.

38

תנועה — תגובות

למלחמה זו. עצם היותנו תנועת-נוער חינוכית אינו שולל את החנוך והפעילות הפוליטית. חברינו המתבגרים צריכים למלא את שורות התנועה הציונית סוציאליסטית הפוליטית ולעזור לה במלחמתה ופעולתה ברחוב היהודי והכללי. כוון חנוכנו הפוליטי הוא לקראת תנועה ציונית-סוציאליסטית מאוחדת בא"י ובגולה, תקותנו, כי אחוד הכפלגות הציו. סוצ. יתגשם גם בגולה ואז יוקל לנו לכוון את חנוכנו במגמה זו ולקראת כפגרת קונ. קרסית וכו' (מתוך ההרצאה על "עיקרי החה"צ" בועידה השניה).

הדברים ברורים. והנה באים חברים מ"פרייהייט" ומסיחים ל"תומם", כי ההפתד. רות הקרובה להם ביותר — הכונה ברורה: החה"צ — לא מספרת לילד ולצעיר על חייה וכלחמתה של תנועת הפועלים היהודית. ועל יסוד הנחת - שוא זו כבר מוקם בנין-מחשבה רם ונשגב על נתוק הצעיר בהחה"צ מהמוני העם, מסבלם, ממצאו; על יצירת סוציאליסט למחצה, לסליש ולרביע וכו' וכו'.

נבהון-נא את מצב הדברים לאור המצי. אות: במה הוא חבר החה"צ סוציאליסט למחצה וכו' וחבר ה"פרייהייט" סוציאליסט שלם, מאה. אחוזי? תבא הארץ ותוכיח עד כמה עולה הערות הצבורית-פוליטית והשלמות הפוליטית של חברי החה"צ על זו של הסת. נוער מוגדרות הגדרה פוליטית מסוימת. החה"צ לא הגדיר את דרכו הגדרה מנוסחת לכפ. לנה — ובכל זאת, בתוקף חינוכו וצורות. הארגון שלו, בתוקף מגמתו האחדותית ודיקתו למפעל הציוני כלו — באו חבריו לכפלגה הבאוחדת, לקבוץ המאוחד. והאם לא הלה על חברינו חובת ההשתיכות והפעולה באגו. דות המקצועיות והשתתפות בכל פעולה פו. ליטית אחרת, כמי שהחלט בועידתנו חרפ. שונה והשניה "כי חברי החה"צ פועלים בתוך הזגודות המקצועיות ובמפעלים פוליטיים זת. רים המשותפים למעמד הפועלים ולנוער הק. שור בו — באופן מאורגן בהדרכת הסתדרותם הכו" כמו שהוא חלה על חברי "פרייהייט" בכפלגותיה היתה למעשה לא עשו שתי הסת. תדרויות גם יחד בשטח זה בסדה מספיקה. ו"פרייהייט" בועידתה האחרונה קבעה את זה בהחלטה מיוחדת: "הפרייהייט לא גלתה את האיניציטיבה והאקטיביות הראויה בשטח הפעולה המקצועית-כלכלית. לא הורגשה בס. גיפים חערות הפוליטית הדרושה וההיענות למפעלים פוליטיים של השעה" ("אונזער פרייהייט", מס' 3—7, שנת 1931). אין אנו באים להאשים את "פרייהייט" יותר מאשר את ההה"צ. כציאות הפועל ברחוב היהודי, הפרוד המקצועי, כלחמת האחים, שנאת ציון עורת וכו' כל אלו כקשים מאד על הפעולה באגודות המקצועיות לשתי ההסתדרויות. ולמען התגבר על המכשולים, עלינו לפעול בשטח זה בכוחות משותפים. אך בשום אופן אין להבליט הבדלים דוקא בשטח זה.

בכלל משגה גדול וגם סכנה להצמיד — וזה נעשה ביודעים או ב.א יודעים בחוגים שונים של הכפלגה ושל "פרייהייט" — את החה"צ כסתירה לכפלגה הציו. סוצ. או כמת. נגד לה. החה"צ חיזק בארץ כבגולה את קיום המפלגה הציו. סוציאליכסית, ולא רק מאפשר אלא גם מכוון את חנוכו להשתיכות פוליטית בגיל המבוגר לכפלגה הציו. סוצ. אולם חוסר. סתירה אינו אומר עוד זהות וקשר ארגוני בין הנוער החלוצי למפלגה. וכשם שאין שום סתירה, להיפך — ישנה השלמה בין החלוציות ונושאה הקונקרטי — "החלוץ" ובין המפלגה הציו. סוצ., לא זהות או זיקה ארגונית ביניהן — כך לא יכולה להיות זהות או זיקה ארגונית בין המפלגה ותנועת הנוער — "החלוץ הצעיר". עד היום היה זה מובן מאליו גם בחוגי הכפלגה, ולא במקרה נעזר ההה"צ על ידם — ומשגה וסכנה גם יחד באיזו שהיא מגמה אחרת. חניכי החה"צ בהתבגרותם ולאחרי כניסתם ל"החלוץ" יכולים גם להשתייך ל"פרייהייט", אך בנאמנות שלמה לדרך חנוכם ולעקרונים שסגלו להם בהחה"צ, מבלי שום ותורים עליהם. החה"צ רוצה את ההמשך הטבעי של חבריו ב"החלוץ" לחיים, לפעולה ולחנוך בו ואין ההשתיכות ל"פרייהייט" יכולה לערער את יסוד זה.

39

המשך — מאמר

ההלוקה לימים בין החיים והפעולה ב„חלוץ" ו„פרייהייט" (הצעה במועצת „פרייהייט") היא לא הולמת את תפיסת החה"צ את „החלוץ". את הכשך חייו, חנוכו ופעולתו צריך חנוך החה"צ למצא רק ב„החלוץ", ולא באיזו שהיא הסתדרות-נוער. מלבד זה על החלוץ, וביחוד על הניכי החה"צ בתוכו, לדאוג להסתדרות הנוכית „החלוץ הצעיר", לעזור לה, לסעול בידה למען הבטחת התפתחותה, הרחבתה וביצורה. ואין „פרייהייט" יכולה לשלול כהניכי החה"צ בתוכה, בצורה זו או אחרת, את פעולתם ודאגתם רק להחה"צ ולא לשום הסת נוער אחרת, ולו זה תהיה אפילו ה„סקויט". באשר דרך הנוער העברי היא רק דרך התלוציות המלאה, ורק ברוח זו יש זכות חובה לחנך נוער, ומשום כך מיותר בכלל הוא ה„סקויט" כהסתדרות נוער מיוחדת.

אין המצב בהבדלי התפיסות בין החה"צ ו„פרייהייט" מונע את האחוד הנכסוד ביניהן בעתיד. יסוד האחדות המעמדית, הסוליטית והקבוצית — היוה ומהוה את אחד היסודות העיקריים של תנועת חחה"צ. לשם אחדות זו יודע החה"צ להתגבר על קשיים יהודיים ו התאחד אחדות שלמה על יסודות של תלוציות שלמה וכל הנובע מזה. צעדיה המהירים של „פרייהייט" לקראת תלוציות כלאה מקרבים את האחוד הזה כי יבא.

אולם עד שיוקם האחוד המלא — אל תעשה פעולת פירוד. על שתי החטת. להזהר מכל פעולה החותרת תחת יחסים קרובים חבריים ביניהן. „פרייהייט" בהקן האחרון אינה עומדת בנסיון. מחובתה, גם לטובת עניניה היא, לחזור מדרך זו.

א. צ'יאלקוב

הפלוג הצעיר חוב' י"ג בפברואר 1932

בין אורגניות ללא-אורגניות קבוצית

בעתון „השומר הצעיר" מס' 3 (פברואר ש. ז.) בא הח' י. גוסהלף לבסס את תורת האורגניות הקבוצית של הקבוץ הארצי — השומר הצעיר. כהקדמה לכך הוא מסביר את סוד קיומה של תנועת השוה"צ בהלכה החינוכית בגולה ובהלכה הקיבוצית בארץ, זו הגלומה בתורת האורגניות הקבוצית. הוא רואה בשמירת היצירה הקבוצית העצמית האורגנית-השומרית את המודד לקיומה העצמאי המיוחד של תנועת השומר הצעיר. עם זה „קבלה שאלת האורגניות הקבוצית בזמן האחרון חשיבות אקטואלית יתרה" בהשוה"צ, וצריך ע"כ „לבא בירור יותר מקיף ויסודי בשאלה זו". מאמר זה בא, כנראה, כהתחלה לבירור „יותר מקיף ויסודי" זה.

ולאחרי דברי ההקדמה מציג הח' ג. את השאלה: „אורגניות קבוצית מהי ומהם התנאים המתנים את מציאותה?".

ג. משיב: „יש קבוצים אורגניים ויש קבוצים לא אורגניים. הקבוץ האורגני מותנה:

א. בחנוך של תנועת נוער. ב. במבנה קבוצי אוטונומי". להלן בא ציון יותר מפורט לתנאים אלה: א. האוטונומיה המשקית-חברתית של היחידה הקבוצית וכו', ב. דמוקרטיזציה מקסימלית ושתוף מלא של החברים בחיים המשקיים-חברתיים וכו', ג. התאמה אישית וכו', ד. קולקטיביות רעיונית וכו'.

נגסה נא לבדוק את הדברים אחד אחד.

א. חנוך של תנועת נוער, את חשיבותה והכרחיותה של תנועת נוער המחנכת לחיי קבוץ אין איש מכחיש. דמות האדם היא פרי המציאות המחנכת אותו בלא יודעים והפעולה החנוכית הישרה המחנכת אותו ביודעים; רבה ההשפעה של גורמים חינוכיים ישרים על הנוער. ביחוד מצווה על חינוך הנוער כעל תפקיד מרכזי תנועה מהפכנית כתנועה הסוציאליסטית הקוראת לשנוי סדרי חיים ויחסי אדם, הקוראת למרד בקיים. התנועה הציונית-הסוציאליסטית ודאי מחוייבת לכבוש את הנוער היהודי ולחנכו לקראת הקמת חברה עברית סוציאליסטית

40

המשך — חינוך אוטונומי קיבוצי (ה)

בארץ ישראל. אולם במיוחד חיוני הוא חינוך הנוער לתנועה הקבוצית החלוצית, — פסגת המהפכה היהודית בזמננו. אין ההכרה הזו נחלת „השומר הצעיר" בלבד. עוד לפני הוצר הקבוץ-הארצי השוה"צ ידעה התנועה הקיבוצית בא"י, מקודם גדוד העבודה וקבוץ עין-חרוד ובהמשכם הקבוץ המאוחד, לפעול ולהעביר פעולה חינוכית ב„חלוץ" ובנוער היהודי. במועצה הרחבה הרביעית של קבוץ עין-חרוד, כלומר: לפני הוצר הקבוץ הארצי, נשמעו הדברים האלה: „כל תנועה קיבוצית, ביחוד תנועתנו אנו, האוריינטציה שלה צריכה להיות על האדם הצעיר, הילד: המקור של תנועתנו הוא חנוך חלוצי וכו'" (סבנקין); „נחוץ לנו חנוך חברים לתנועתנו מילדותם, — מפני זה ערך תנועת הנוער בגולה" (ליבינשטיין). יסוד החינוך והפעולה בתנועת נוער מהיה את אחד היסודות של הקיבוץ המאוחד. בתקנות הקיבוץ אומר הסעיף בנידון זה: „הקיבוץ משתתף בעבודה ובארגון תנועת א"י העובדת, התנועה החלוצית ותנועת הנוער בגולה בשקדו על החינוך ההסתדרותי, על העמקת התוכן הקיבוצי, על פתוח ערכי תרבות, העבודה והשפה העברית בתוך העליה העובדת, „החלוץ" והנוער בגולה". ולמעשה הרי קשור הקיבוץ המאוחד במהותו עם „החלוץ" ותנועות נוער חנוכיות בארצות שונות לחנוך ופעולה בתוכן.

ואם תאמרו: הלא בקיבוץ הארצי השומר הצעיר „האידיאולוגיה העצמית אינה מתחילה עם יצירת הקבה"א. עוד לפני שעלינו ארצה, עוד לפני שנוצר הקיבוץ הראשון, היתה תנועתנו בעלת השקפת עולם חברתית. ההגשמה הקבוצית היא דוקא תוצאה ישרה מהאידיאולוגיה והחינוך שלנו; דרך האידיאולוגיה הגענו לקיבוץ ולא דרך הקיבוץ לאידיאולוגיה" (מדברי יערי בועידת השוה"צ העולמית השלישית); כלומר, הקבה"א רואה בנוער מטרה כשלעצמה ואת הקיבוץ כהתגלמות מגמתה החינוכית של תנועת נוער זו, בעוד אשר הקבהמ"א רואה בנוער את הערבה שלו מתוך צרכי הקיבוץ, כפרי הסיאות ותנאי החיים והעבודה בארץ וצרכי הנוער גם יחד, ולכן אין חינוך הנוער של שני הקיבוצים ניתן להשוואה! נדמה, שכיום לא יאמר איש בהשוה"צ שגם כעת האידיאולוגיה השומרית בגולה היא היוצרת את הקיבוץ בארץ. המפעל בארץ-לגבי השוה"צ הקיבוץ הארצי — הוא המחנך, המלכד והקובע כיום את האידיאולוגיה חשומרית בגולה, ולא להיפך. קשה להבדיל בין שתי הרשויות, אולם עין מעמיקה תכיר גם במזיגת שתי הרשויות את ההשפעה המתמדת המכרעת של הקבה"א על התנועה הקשורה אליו בחו"ל. את זה קובע גם ג. בראשית מאברו. ואם משותף הוא לכל התנועה הקיבוצית בארץ היסוד של חינוך הנוער לקיבוץ מתוך צורך אוביקטיבי ציוני-סוציאליסטי של הנוער עצמו והקיבוץ בארץ גם יחד — במה, איפוא, מתנה יסוד זה את האורגניות המיוחדת של קבוצי השוה"צ?

יש יסוד מיוחד לשומה"צ: חקה"א בנוי כולו על טהרת החומר האנושי כשהוא אחד בפרצופו הרעיוני והאנושי ומוצאו מתנועה אחת — השוה"צ, בשעה שהקהמ"א מורכב בהחמר אנושי רב גוני. ספק אם שומר החינוך השומרי על הפרצוף האחד של חניכיו בארצות שונות וממוצא סוציאלי שונה. ואף זאת, הנה מקבל השומה"צ לקבוציו בגולה ובארץ בודדים וקבוצות (שריד) שלא חונכו על ברכי השוה"צ. הן ודאי היה מסכים הקה"א לקבל לתוכו חניכי הסתדרויות נוער שונות בעלי עבר, מסורת וצורות חינוך שונות, אם-כי פעולה זו היתה מגבירה את ההטרוגניות הקבוצית בתוכו.

תנועה קיבוצית, מתוך עצם הויתה ותפקידה, אינה יכולה לבנות את תאי החיים שלה רק מחניכי תנועת נוער. תנועה חברתית כתנועתנו אינה נבנית על „סלקציה" איזית למפרע. היא לא קמה עבור „יחידי סגולה" שימצאו בה את ספוקם האישי הפרטי, — שרשיה של תנועתנו נעוצים עמוק

המשך – דון אורגנות ללא אורגנות

במציאות חיים ידועה של ה ס ו ג י ם. היא מבטאת אותם ואת צרכיהם. ומן ההכרח שהיא תהיה גדולה, רחבה, המונית, כי בזה כוחה. אם מציאותית ותכליתית היא דרך הקבוץ, מדוע תשמש היא רק נבחרים ולא רבים, המונים? במה חטאו אלה „מן ההמון", שבמקרה או לא במקרה – לרוב לא במקרה – לא היו בתנועת נוער והגיעו להכרתם הקבוצית בבגרותם ומבלי חינוך קודם. האם אין להם מקום בקבוץ? – „על אהת כמה וכמה אין גוף קולקטיביסטי מהפכני רשאי ובסוגל להתפח לתנועה המונית"? מדוע זה לא רשאי? מדוע זה בלתי אפשרי? הן צריך להסביר דברים הסברה „יסודית ומקיפה" ולא לאמרם סתם בעלמא. ולמעשה — הבאמת לא רוצה תנועת השומ"צ להיות המונית? הבאמת היא חושבת את זה לבלתי ראוי עבורה? והלא יצירת „ברית־הקבוצים" בגליציה מוכיחה את ההיפך מזה. יערי כתב (אמנם לפני שש שנים ומאז בטח כבר היתה „התפתחות") „הקבוץ הארצי אינו שואף במובן הפוליטי להקיף בודדים, בי זה בניגוד למהותו, ומכיון שהבודדים מהוים את רוב ההסתדרות, הננו מהוים אמנם זרם, אך איננו יכולים להיות לדרך המלך". השומ"צ חוברת ה' תרפ"ז). הבחירות לועידת ההסתדרות הרביעית הוכיחו, שהקה"א כן „שואף במובן הפוליטי להקיף בודדים". הן נהל הוא מלחמת בחירות „כדת וכדין" המקובלים בכל כפלגה פוליטית אחרת למען... רכישת המונים. יסוד ה„קולקטיביות הרעיונית" אומר זהות בין אנשי הקבוץ ובין עמדתם הפוליטית, ואם טוב „ההמון" ביום בחירות, למה לא טוב הוא גם לחיים משותפים בקבוץ, באם הוא רוצה בזה? מה א"כ פשר ה„התרוצצות" הזאת ביחס להמונים?

ב. מבנה קבוצי אוטונומי. כלומר: „כל תא קולקטיבי הוא קבוץ בעל נשמה (קולקטיבית) עצמית ואיננו רואים את הקיבוץ הארצי, את ההנועה הקבוצית, את המעמד אלא כצירוף של תאים שהם בעלי גופות ומוחין החדורים כלם כאחד נשמתה של התנועה, ומלאים את שליחותה של המעמד"; לעומת זה, הקבוץ המאוחד „רואה בתנועת הקבוצית רק מכשיר ובכל תוך קבוצי אך „פלוגה" של קבוץ. לפי חפיסה זו יש לו למעמד או לקבוץ הגדול פוח מרכזי והשאר הם רק אברי הגוף השונים". תאור נפלא, אשר במקום „ההסברה היסודית והמקיפה" הוא מרחיק את הקורא מהבנת הענין. הקבוץ מהו – מכשיר לדבר מה אחר או מטרה כשלעצמה? ישן הוא הוכוח. הקבוץ הארצי רוצה לראות את הקבוץ המאוחד רק כמכשיר (מכשיר – למה?) ואת עצמו למטרה בפני עצמה, לערך עצמי.

הח' ג. משתמש במושגים של „מכשיר" ו„אמצעי" ואיננו מפרש ברורות למה ולשם מת ה„מכשיר" הזה (והן כל „מכשיר" משמש לדבר מה), – מכשיר לציונות? כן. הקבוץ הוא מכשיר לציונות. ההתישבות הקבוצית מקילה על כיבוש הקרקע והעבודה, מאפשרת חסכון כוחות ואמצעים, מגבירה את כושר קליטת העליה וכו', והן גם הקה"א קובע את הקבוץ כ„מכשיר לקליטת עליה עברית עובדת" כ„נושא לבנין משק עברי בארץ". – מכשיר לסוציאליזם, למלחמת מעמדות? כן. הקבוץ בעצם קיומו מהוה כוח מלחמתי גדול במשטר הקפיטליסטי, הוא משמש משען למלחמת המעמד, הוא מגשים אחדות מעמדית מקסימלית, הוא מקיל על כיבוש העבודה ומלחמתה לפועל העברי וכו', והן גם הקה"א קובע את הקבוץ כ„מכשיר (ושוב מכשיר!) הקונסטרוקטיבי של מעמד הפועלים העבריים" כ„משען (מה זה מכשיר או מטרה?) למלחמת המעמד". ובכן, הקבוץ הוא מכשיר גדול ורב המשקל בהגשמת הציונות־הסוציאליסטית וכזה הוא גם לדעת הקה"א („מכשיר לקליטת עליה", „המכשיר הקונסטרוקטיבי" „המשען") אלא מה? הוא איננו מכשיר גרידא, – והאם רואה הקהמ"א בקבוץ רק מכשיר? מניין לו לג. הנחה זו על הקהמ"א? מאין לקח אותה? הנה סעיף מתקנות הקבוץ המאוחד: „הקבוץ הנו צורת חיים בעלת ערך עצמי (הדגשה שלי א. פ.), מכשיר הכבוש, היצירה והמלחמה

42

המשק — הבן אוטונומי בלתי אוטונומי

של מעמד הפועלים העברי בא"י ובנשים את מאווין ותפקידיו החלוציים לאומיים ממדיים". „אין אנשים חיים חיי א"י, חיי טבע, חיי תרבות עברית למען היות מכשיר למשהו. דברים הקובעים את החיים לא נעשים משום שהם מכשירים בשביל משהו. — — ערך אישי אינדיבידואלי יש בעליה ארצה, בעבודה, בקבוצה, בעברית וכו'. והוא הערך האישי המוסרי, בהיותו פרוצס חיים אוביקטיבי, מתגשם בתנועה סוציאלית שאפשר לקבע את מגמתה, מטרתה" (מדברי טבנקין במועצה השניה של הקבוץ המאוחד).

מבנה קיבוצי אוטונומי — מה זה אומר? „כל תא קולקטיבי היא קבוץ בעל נשמה (קולקטיבית) עצמית וכו', „הקיבוץ הארצי הוא צירוף של תאים שהם בעלי גופות ומוחין וכו'" „קבוץ ולא פלוגה של קבוץ". מה כונת הדברים? — אם לעצמאות כלכלית של כל יחידה קבוצית, הרי בודד הוא גוש-הלף ברעיתו בקבוץ הארצי.

במאמרו לקראת המועצה הכפולה של הקה"א קובע אל. חכהן: „מכל האמור נובע שהשתוף הכלכלי של הקבוץ הארצי חייב להתבטא באופן ריאלי בשליטתו של הקבוץ הארצי בתור כלל על כל האמצעים של המחיה, הרכוש והרווחים של כל הקבוצים המהוים אותו לשם ערבות משותפת לחלוקה שווה של העול הנובע מהתפקידים הראליים של הקבוץ הארצי והם: קליטת העליה, הבטחת מינימום המחיה, ביסוס והתישבותם של קבוציו, תפקידי הקה"א הצבוריים. כל צורה של השתוף הכלכלי צריכה להבטיח בחוקים מחייבים את אפשרות השליטה הזו, למסור סמכות מחייבת ובת-הכרעה לביצועה וליצור את המנגנון להוצאה לפועל, אחרת ישאר השתוף הכלכלי משאלה חסודה לאחרית הימים. הפעולות החלקיות — פליאטיביים, המעשה — חסר יכלת, והתוצאה — אי ספוק". (קונטרס השנה"צ 1932) ובמועצה הכפולה הציע הועד הפועל של הקה"א תקנות „להגשמת השתוף הכלכלי בקבוץ" ברוח ובכתן זה. הטרמינים „קבוץ" „פלוגה" שג. משתמש בהם לשם הוכחה לדבריו, לא משנים ביסוד הדבר. מה שבקה"א נקרא „פלוגה" (נקודה ישובית), נקרא בהקה"א — „קבוץ". הקבוץ המאוחד קורא „קבוץ" לקבוץ כולו.

ואם הדברים על „מבנה קבוצי אוטונומי" אמורים ביחס לבנין המשקי של הקיבוץ, הרי קובע גם הקיבוץ המאוחד בתקנותיו „אבטונומיה כספית ואדמיניסטרטיבית גמורה" של המשק, קבלה והוצאה. באופן בלתי אמצעי לרשותו את כל האמצעים המיועדים לבנין המשק; השקעת כל הכנסותיו בהוכו עד היותו נושא את עצמו; הופעתו כיחידה כלכלית משפטית"; יודע הקיבוץ המאוחד כמו הקה"א (ולא ממנו הוא יודע זאת) שהתישבות המשותפת, שהיא יסוד עיקרי ומכריע ביסודות הקיבוץ, תובעת ריכוז כל האמצעים של הנקודה הישובית. השקעת כל האמצעים הכספיים שנועדו למשק, לבנינו ולביסוסו וכו', אולם הוא יודע גם שדוקא תפקיד מכריע ואחראי זה של בנין משק עצמי תובע גם עזרה חדדית מלאה, הדרכה משקית ומקצועית מרוכזת, שתוף הנסיון המשקי, המקצועי והארגוני בין כל חלקי הקיבוץ, פקוח מתמיד מצד הקיבוץ כולו על כל נקודה ישובית וכו' ואין לאמר שהקה"א כיום אינו מודה בזה. למעשה זוהי שיטת הריכוז שג. מכנה אותה בשם „היררכיה שלטונית" — והרי היא נהוגה גם בקיבוץ הארצי. במועצה הכפולה האחרונה חציע הועד הפועל של הקה"א שכלל הקיבוץ „ינהל פיקוח שיטתי על הפעולה המשקית של הקיבוצים הבתישבים, ביקורת על תכניותיהם המשקיות, השנתיות והאחרות, ותהא לו זכות של חות דעה מחייבת על התכניות הללו". ולמען לא יתת בקום לטענה שמדת ריכוז זו הגדלה ושטת האחריות החדדית תזיק להתגבשות המקום ולמצב החברתי ביחידה הקבוצית, הוצע ברורות: „כל החוראות של המוסדות המוסמכים בדבר עזרה אן פעולה, בעבודה או באמצעים אחרים, שהם חובה, תתקבלנה בלי התחשב עם מצב העבודה הרגעי או במצב החברתי של הקבוץ". נתחלפה לו

43

המחלוקת — בין אורגניות לבין אורגניות

לג. ה„הירכיה השלטונית" בת ה„מכות הפ־חייבת ובת ההברשה", אשר בקה"א ל„אוטו־נומית משקית וחברתית".

ג. ובקשר עם זה שאלת הדמוקרט־זציה בקיבוץ. התנועה הקבוצית שואפת לשחרור מלא של האדם, לגלוי כל אפש־רויותיו, להפעלתו הצבורית ולהשתתפותו האקטיבית בכל שטחי החיים בקבוץ. ההכרה הזאת אינה רק נחלת קיבוצי השוה"צ. הקהמ"א עשה הרבה ובהצלחה ידועה להפ־עלת החברות בחיי הקיבוץ, להטלת אחריות הפעולה בקיבוץ על חברים צעירים, להפעלת ההאים המקצועיים, המשקיים והתרבותיים בכשקים ובפלוגות. למעשה רחוקה עוד מאד בשלימות הדימוקרטיות גם בקה"א. הנה התקיימה מועצה כפולה של הקה"א והשתת־פו בה 54 צירים מ־25 נקודות קבוציות וביניהם רק 2 (קרי: שתים) חברות־צי־רותי („דבר" מס' 2234) ו„דמוקרטיזציה המקסימלית" איפה היא? השאלה כאובה וקשה למדי ולא בנקל תפתר, אך למה זה להעמיד את ה„דמוקרטיזציה" הזאת כאחד היסודות המיוחדים המצינים את האורג־ניות הקבוצית של השוה"צ?

די התאמה אישית. מה־זו אומרת? לפי ג. „אין זו אומרת כהערכה הולגרית של אורגניות: גיל אחד אי. מוצא גלילי אחד, פגישה אחת במושבה חנוכית וכדו'. ההתאמה אומרת: ברירה חברתית שהנה פרי התהוות ממושכת של קיבוץ, אפשרות של ההאמה יותר גדולה לקיבוץ פלוני או אל־מוני". ובכן גיל אחד, מוצא גלילי אחד לא קובעים. ואולי קובע המוצא הארצי? בי־שיבת הוה"פ של הקה"א לפני חדשים מספר שדנה בסדורי הצליה השומרית האחרונה בארץ אמר חזן: „יש להקיף את כל הרכוש הקבוצי שלנו כיום ולהביא לידי קונסולידציה. יש קבוצים אשר השלמתם מבחינה חברתית היא תכופה ביותר, או שכצעם מחייב אחוד או הצטרפות לקיבוץ אחר (הצ'כים). ישנם קבוצים צעירים אשר לא באים בחשבון קיומם העצמי לצמיתות הם צריכים להתאחד עם קבוצים אחרים (הסלובקים, האמריקאים). וישנם צעירים אשר ינדלו עוד, אבל גם הם יצטרכו להת־אחד ולא יקימו קבוצים עצמיים. הכונה לצעירי קבוצים מארצות קטנות וצעירות בתנועה (הסרבוסלבנים, היוגוסלבים, הבלגים, הגרמנים האי')".

ובדברי הקיבוץ הארצי אל תנועת „השומר הצעיר" באמריקה:

„עד עכשיו לא הצלחנו להקים קיבוץ בלי אבדות. אנו כופרים בצורך הקמת קי־בוץ מארץ אחת. קיבוץ משמר העמק נחשב בתור קיבוץ טוב, כי לא נחתך מעור אחיד. אנו עומדים לפני עובדת התמזגות קיבוץ רומני ובולגרי שהצליחה. שני הקבוצים הללו חרויחו הרבה מהאחוד ולא המסידו כלום. לא נחוץ להקים קבוץ טהור".

ובכן „אורגניות" לא ע"פ מוצא גלילי, ארצי ותרבותי, אלא: „ברירה חברתית שהנה פרי התהוות ממושכת של קיבוץ וכו". אכן „התפתחה" האורגניות במדה די נכרת, עוד מעט ותבא ההודיה הגלויה שהיא מזדהית עם התפיסה „המכנית" של הקיבוץ המ־אוחד, כי איך מתחוית חברה קבוצית מלו־כדת אורגנית? עצם החיים המשותפים, המפעל המשותף הם היוצרים את הוי החיים המ־שותף ואת החברה המלוכדת. אין האדם בא „מוכן" לחיי קיבוץ. גורל חיים אחד משותף, תנאי חיים וסביבה בכוחם ללכד אנשים „רחוקים", בכוחם לעצב דמות אדם וחברה והם המצוים על האיחוד. אחד הקוים השלי־ליים שבמבנה העם היהודי הוא ההתבדלות וההתפצלות היתרה לפי ארצות, תרבויות, קהלות וכו'. וארץ ישראל ביכלתה האוביק־טיבית, באשר היא מקום „קבוץ גלויות" שונות, במציאותה ובמסגרת החיים הקולק־טיביים צריכה להקל על יצירת הטיפוס העברי החדש. תאי־חיים רב־גוניים המאחדים בתוכם אנשים חניכי ארצות, תרבויות והס־תדרויות שונות מעשירים גם את תוכן החיים, מגבירים את האפשרויות החברתיות־תרבותיות

[illegible]
המלוכדת האמת, והאורגנית באמת.

כזו היתה דרכו של הקיבוץ המאוחד. לעומת זה היה הקיבוץ הארצי בונה את נקודותיו מתוך קבוצות אנשים, מקודם גם ממוצא גלילי אחד, ואפילו ממוצא עירוני אחד, בני ערים לחוד, בני עירות לחוד וכו'. שיירי התפיסה הזאת מבצבצים עוד איפה אי-שם ביחס לבבנה קבוצי ההכשרה בגולה. אך ביסודה להלכה ולמעשה עבר כבר הכלח על „אורגניות" כזאת בהשוה"צ. כיום מציינים אותה כ„חלגרית" „כפרי סנסימנסים" וכו', כיום מושג האורגניות אומר: „ברירה חברתית שהנה פרי התהוות ממושכת של קיבוץ".

ובכן — לא ברירה חברתית „מגובשת" מלכתחלה כתנאי להצלחת הקיבוץ, אלא ברירה חברתית כפרי התהוות ממושכת של קיבוץ. כלומר, הקובע הוא ההתהוות הממושכת, ההויה המשותפת, המפעל והחיים המשותפים וכתוצאה מהם באה הברירה החברתית — זו ההתאמה האישית. וזה נכון. וזהי אמנם תפיסת הקיבוץ המאוחד, וע"כ יסוד ההתאמה האישית כיסוד מיוחד המציין את האורגניות הקבוצית של השוה"צ — איפה הוא? הקיים הוא אפילו להלכה? ולמעשה בכה גבוהה יותר ההתאמה האישית בקבוצי השוה"צ מאשר בפלוגות הקיבוץ המאוחד? האם עולה יציבותו הכלכלית החברתית והפוליטית של הקבה"א על יציבות הקבהמ"א בשטחים אלה? האם ע"י זה רבו יותר מפעליו המשקיים, האם גדל כוחו בכבוש העבודה ובהתישבות מתוך זה, ההועלו ע"י כך יותר חייו החברתיים תרבותיים? וקבוצי ההכשרה של השוה"צ בגולה במה הם „אורגניים" יותר מאשר יתר הקבוצים החלוציים? אותו החומר האנושי, אותו המבנה: אנשים מגלילות שונים, מסביבות שונות עם הרגלי חיים שונים, חיים יחד בקיבוץ אחד ממש בדיוק כמו בקיבוץ החלוצי, אחוד קבוצים שונים, ענין ה„השלמות", הצטרפות „בודדים" לקבוצים [illegible]" וכו'; בכל אלן מה נשאר מן ה„האורגניות" הזו? מהו, א"כ, המיוחד גם בנידון זה בקבוצי השוה"צ?

ה. קולקטיביות רעיונית. „בלי אוניפיקציה זו של חיי הקבוץ המקיף את כל החיים של הקולקטיב הקבוצי, לרבות גם מגמתו הפוליטית-הרעיונית, תהא החטיבה פגומה, באשר יחסר לה הססיבול העיקרי המאחד ומדרבן לפעולה ולהבה בשותפת, המחזק אותו כלפי פנים וכלפי חוץ". נאמר שכך הוא. חברת אנשים החיה יחד, הקשורה קשר גורל ומפעל חיים משותף, לא תתכן שתהיה מפוררת מבפנים. האחדות הרעיונית היא אשר משלימה את הבנין הקבוצי ומשוה לו דמות של גוף חברתי חי. אולם השאלה כאן היא אחרת: א. בכוח מה ועל יסוד מה נוצרת האחדות הרעיונית הזו? ב. האם אחדות רעיונית זו צריכה לחקיף רק את הקבוץ ובתור כזה עליו להיות גם גוף פוליטי עצמאי, כלומר, קבוץ פוליטי, או שאחדות זו צריכה לחרוג ממסגרת הקבוץ ולהקיף את המעמד כולו — והקבוץ הוא בתוכו וחלק בלתי נפרד ממנו?

כלל פשוט ומקובל בתורה המרכסיסטית ויודע אותו יפה השוה"צ: „ההויה קובעת את הכרת האיש" ולא להיפך. גורם ראשוני להכרת האדם ולשאיפותיו — היא הויתו, גורל חייו, מצבו הסוציאלי וכו'; סבה ראשונית לאחדות אנשים במובן הפוליטי רעיוני — היא האחדות הסוציאלית-כלכלית שלהם. אין לתבע אחדות ו„שלום בית" בין אישים שגורל חייהם שונה, שהאינטרסים שלהם מתנגדים אהדדי. ולכן קיימת מלחמת המעמדות בחברה; אולם לא תתכן מלחמה או פרוד בין האנשים המאוחדים ביניהם במעמד באחדות גורל וחיים, באחדות מפעל ושאיפה. האחדות המלאה של דמצבד היא ביחוד מצות דורנו, דור ההכרעה בהיסטוריה.

הקבוץ בתור צורת חיים שתופית בתוך המעמד ובקשר עם הציונות הסוציאליסטית בכוחו ללכד את חבריו גם במובן הרעיוני. אולם אחדות זו כיצד היא נוצרת, האם

45

כתוצאה מהחלטת קודמת המחייבת את חברי הקבוץ לחשוב לפיה את מחשבתם הפוליטית־רעיונית, או ע"י מספר חיים משותף וחנוך ממוסך לאורו?

ולבסוף, האם שלמה יותר האחדות הרעיונית של הקה"א מזו של הקבהמ"א? האם לא ביטוצצים שני כוונים: „ימני" ו„שמאלי" „בעד אחוד" ו„נגד אחוד" בתוך הקה"א? ובדוע בכל זאת אפשרית התרוצצות זאת בסגרת האחת הצרה של הקה"א, ולא אפשרית המחשבה הקולקטיבית בתוך מסגרת רעיונית וקבוצית יותר רחבה?

הקבוץ הוא חלוץ המעמד. אתו ובתוכו — ערך עצום לו, מחוצה לו ולא בקשר אתו ועם בכורתיו, אין לו שום ערך ממשי עבור המעמד. „הקבוץ הוא המצפון החלוצי של המעמד", בסוי ההגשמה הסוציאליסטית יום־יום. אין הקבוץ סותר את עניני הבודד, אלא מבטא אותם בצורה הכי מגובשת וחלוציה. גדול ערכו של הקבוץ בהיותו דוקא בהסתדרותו הכללית של מעמד העובדים בארץ ובמפלגתו הרחבה, ולא כגוף מובדל אבטונומי, אלא בשויון גמור של חובות וזכויות בתוכו. הנה מצביעים פראי־וינטרויב בסזיסים „לדרכו הפוליטית של הקבוץ האריצי" (לקראת המועצה הכפולה האחרונה) על הקהמ"א כעל הכוח המהפכני והער ביותר בתוך המפלגה המאוחדת: „אם יש סבויים של רדיקליזציה של מפלגת פועלי א"י, הרי זה רק בכוחו של הקבוץ־המאוחד", תמיה מאד! ומדוע לא ברח הקבוץ הארצי? הן הקה"א מוכה רדיקליזציה של מפלגת פועלי א"י, התתכן רדיקליזציה זו בלי התנועה הקבוצית בתוכה? לפי דעת פראי־וינטרויב — לא! ומדוע א"כ לא יכנס השומר"צ לתוך המפלגה והתנועה הקבוצית כלה יחד עם כל הער והמהפכני שבתוכה ובתוך המפלגה גם יחד לפעול ולהלחם ל„רדיקליזציה" שלה ולעשותה ל„מפלגה סוציאליסטית מהפכנית השומרת על הכוון החלוצי והמעמדי בציונות ובסוציאליזם, בא"י ובגולה, בחיי הפועל היהודי ובתנועת הפועלים בין הלאומית"? ופ"י מי יקביר תקום מפלגת כזאת? האם בכח הקה"א הנמצא מחוץ למפלגה ו„מקוה למסגה של רדיקליזציה חיובית בצבור הפועלים" או פ"י הקבוץ המאוחד אשר גם לדברי פראי־וינטרויב הרי רק בכוחו „יש סכויים של רדיקליזציה של מפא"י"?

אכן „קולקטיביות רעיונית" השוללת את האחדות הרעיונית והארגונית המלאה עם המעמד כולו — לא כוח ועצמה של גוף כאוחד בה, אלא חולשה וחוסר אמונה פנימית של גוף מובדל כמתגר.

אמנם אנו עדים בזמן האחרון ל„תגבורת יצר הקואופרציה של השוה"צ עם הזרמים החלוציים הציוניים־סוציאליסטיים על רצון של שותפות". אולם המסקיף „רצון שותפות" זה? מה הם היסודות האוביקטביים המעכבים בעד אחוד, כן, בעד אחוד גמור ומלא בשטח הפוליטי, הקבוצי והחנוכי בארץ ובגולה? מה הם ההבדלים היסודיים המצדיקים את הקיום המובדל של השוה"צ?

כי נכונים מאד דברי ג. ש„אין להסתפק בהצבעה על אורגניות. סתמית כהכרח פנימי של התנועה. משהפכה התנועה לגורם חברתי והלה חושבת בקטגוריות סוציולוגיות, היא חייבת לענות על השאלה כתוך פרספקטיבה היסטורית חברתית. חייבים אנו להסיר ממנו את הקלפות־האנטי־סוציאליות, לבחון אותו לאור המצפון המעמדי ולא להסתפק בהכשר של „כיתיות" מבודלת השמחה בחלקה", גבון מאד, וכבד, רק כמה מוצגת השאלה: „מתוך פרספקטיבה היסטורית חברתית" מה הם התנאים המתנים את ה„אורגניות", כביכול, הזאת? מה בכלל התנאים האוביקטיביים המתנים והקובעים את הקיום המובדל של השוה"צ?

באשר נקודת המוצא בחנוך ובקיום של תנועה חברתית מקדמת סוציאליסטית היא לא בצרכיה הפנימיים המובדלים המיוחדים, כי אם במטרתה החברתית שהיא פרי צרכי הכלל כולו. המטרה החברתית היא היא הקובעת את דרכי המלחמה והסגולה, את אמצעי החנוך, את אופן גישתה לשאלות החיים, ולא להיפך: דרכי הסגולה, אמצעי החנוך, צרכי הנוער — הם הקובעים את המטרה החברתית. השקפה זו שרואה בניצר נורם „נצחי" ואת „תרבות הנוער" ו„עצמאית" המיוחדת כמטרה כשלעצמה — אין לה מקום בתנועה נוער חלוצית־סוצ. ביים שהתחיל השוה"צ לחשב „בקטגוריות ביציולוגיות" ו„כתוך פרספקטיבה היסטורית" אין לה מקום גם אצל השוה"צ. וגם הן כזדה בזה. והשאלה גם כן בצינה עומדת — מה הם התנאים האוביקטיביים המצדיקים את קיומו המובדל של השוה"צ?

מציאות חיים תעמידה במבחן מטרה חברתית ברורה. מציאות זו משותפת לכלנו, והמטרה החברתית כתוצאה מכנה, הקשרה עם שחרור עם ישראל והאנושיות כולה — היא משותפת באותה המדה לכלנו. הבאי היינו והתפקידים האוביקטיביים המיוחדים בפנינו בהגשמת המטרה הזאת — יובעים כוח הגשמה גדול, חזק ומבוצר, כל פירוד כוחות — הוא בעוכרי כולנו. ולכוכה ההתקפה המאורגנת על חפועל העברי ובפלגת בא"י גדל ביותר הצורך באחיד הכוחות, אחוד מעמדי מלא בשטח הפוליטי, הקבוצי, והחנוכי בארץ ובגולה,— הוא צו השעה והיבת התקופה ההיסטורית בה אנו חיים. היסבע ניצו זה גם „השומר חצעיר"?

א. פיאליקוב

46

פגישת הרעים בביליסטוק

כנוסי־רעים. נסיון חדש בתנועה. עד היום ידענו מושבות־קיץ, ידענו גם פגישות קצרות ליום־יומים. אך טרם ידענו כנוס־רעים יותר ממושך־בחורף. והנה היה הדבר לעובדה.

בביליסטוק. התכנסו 22 חברים מעירות קרובות ורחוקות שבגליל למען להיות יחד, ללמוד יחד, ולשוב, בטוחות ורעננים, לפעולה בסניפים.

החברים — צעירים. רובם בני 17—16, נושאים כבר בעול הפעולה, „אזרחים" בתנועה.

אמנם — רק 21 חברים ורק מ־14 סניפים. קטן המספר. והן מונה הגליל 36 סניפים. מה עם יתרם? מדוע הם לא השתתפו? יאמרו: כי ביחס למושבות הקודמות — מספר הסניפים המשתתפים משביע רצון. נכון. אבל לא זו המדה — מדתנו. והשאלה בעינה עומדת.

מטרת הכנוס: להכשיר את החברים לתפקידיהם חחנוכיים. במצב כיום — מצב של הכשרה ועליה מתמדת — יש צורך מיוחד בהכנסת חברים צ ע י ר י ם לעבודה החנוכית בסניף. באשר החברים שהשתתפו במושבות — כאן כמו בגלילות אחרים — אינם ברובם הגדול כבר בסניף. הם בהכשרה וגם בארץ.

זמן הכנוס — קצר.

הכרחי היה לבחור גושאים יסודיים ואקטואליים כאחד, טפול יתר בשאלות הדרכה קונקרטיות.

היתה על כן השיטה: הבהרת יסוד רעיוני־תנוכי ובהתאמה אליו — הוראות לארגון העבודה היום יומית. הודגש והוכח ע"י זה פעם נוספת הקשר בין המטרה החנוכית ובין אמצעי החנוך.

וגוסף לזה — התעמלות ומשחקים ספורטביים — בערוב היום היתה החבריה שמה פעמיה לאולם „הפועל", למען קים בגופם את מצות החנוך הגופני.. היה גם בקור בקולנוע. והשתתפות בנשף חנוכה של הסניף המקומי.

הסדורים — טובים. מעון מרוח, על יד הקבוץ. רבה היתה השפעת הקבוץ על החברים. החיים בקרבת הקבוץ, וחלק זמן — בתוכו, הטביעו חותמם, גם על מהלך החיים בכנוס, גברה השאיפה בלב החברים לחיי עבודה ושתוף.

רבה העבודה; שיחות, קריאה, וכתיבת פרוטוקלים, בערבים — היתה העששית מורדת אל השולחן ולאורה שוחחו הקשיבו,

הספר.. מוקיר בצעקת יאת „ההדר" בלילות טבת הארוכים.. התוצאה השניה של הערבים — למסבה חברית, להקראה עברית, לשירה בצוותא, — הכל לפי „מצב הרוח" והשעה.

רק שבועים ימים נמשכה המושבה ותהדו בכל זאת קשרים חבריים אמיצים.

קשה היתה הפרידה, לא רצו גם לעזוב את הקבוץ. רצו להשאר — וחסל סדר הסניף! אך לא! „עוד היום גדול". גם בקבוץ יהיו החברים. עוד זמן כה. יתבגרו יותר, יתחנכו ויחנכו אחרים. „יבוא יומם". הגורל האחד, המפעל המשותף — הביאם הנה לכנוס זה, ובתוקף מפעל משותף זה — הם נפרדים כעת. אך הוא גם יפגישם שוב בחזית אחת: בהכשרה כאן, ובחיי עבודה ושתוף בארץ ישראל.

אריה

החלוץ הצעיר חוב' ל"ד ינואר 1933

47

מ ת פ ק י ד נ ו

„ההלוץ הצעיר" קם כפרי צרכי המפעל ההלוצי בארץ ובגולה. לא ראינו ואיננו רואים בהסתדרותנו את הפינה למען סיפוק כאווי הנוער הלוהטים בנו, לא פרשנו מן הצבור החלוצי הרחב מפחד ה„התבוללות" וברצון לחיי-נועם „עצמיים" מובדלים. נקודת היוצא של פעולתנו החינוכית היה תמיד המפעל החלוצי הגדול על צרכיו ומטרתו. למפעל זה חנכנו, לו „הקרבנו" מאוויים אוטופיים, אליו התאמנו את אמצעי החינוך והאירגון. ניתנה לנו המזיגה של חינוך חלוצי ציוני-סוציאליסטי לנוער עם הצרכים הרחוקים והקרובים של התנועה החלוצית בארץ ובחוץ לארץ.

ראינו את „ההלוץ-הצעיר" כחובה וכזכות גדולה לנוער להיות מגשים את ציווי החלוציות העברית בתקופה זו. משגה חובה בתקופות ירידה וצליה בתנועה, כי בעליה כמו בשעה של ירידה גדלות הסכנות ויש אז לעמוד ביתר תוקף על המשמר.

והמצב כיום בעולם הרחב ובעולמנו אנו מחייב, תובע פי כמה מאשר עד כאן, בעלה צרכים ותובע את מלויים.

רבת-נסתולים היא התקופה: קשת ההתאבקות ורבת המתיחות. בתנועתנו הציונית-חלוצית אור ובצל משמשים יחד. גזירות-כליה ונגישות כלכליות ותרבותיות של ישובים יהודיים בתפוצות, מזידך — גזות כלכלית ומשקי עבודת מתרחבים בא"י. התעוררות המונים לארץ ישראל, עליה פחות או יותר רחבה, גידול הישגיו של הפועל בארץ, מזידך — ההסתדרות הציונית הרוסה, הטוכנות נכשלת, גוברת שנאה מאורגנת לפועל העברי. ב„הלוץ" — זרימה המונית, הרחבת ההכשרה, ומאידך — חוסר חנוך מעמיק, הכרה חלוצית לקויה, חוסר ידיעת העברית, שטחיות.

הטוב והרע, החיוב והשליליה כרוכים יחד. מתפרצים כוחות המוניים, גלמיים, הם מתפרצים לבנין, — אבל הם יכולים גם להרוס, להוריד. מאתנו תלוי הדבר, אם נוכל לכוון, לארגן, לכנס את הכוחות האלה ליהותם מחנה מלוכד, חזק, על הגרעין החלוצי בתנועה המלאכה הזאת לעשותה, הגרעין החלוצי צריך לשלב את עצמו עם הכוחות המתפרצים, לרכז אותם סביבו. זאת היא מצוות התקופה ביחוד לנוער החלוצי, זהו תפקידו.

זורמים המונים לשורות „ההלוץ". והגידול הכמותי מחייב עוד ביתר שאת לחנוך מעמיק, את כל הכוחות צריך לרכז לחינוך זה. אבל מוגבלות האפשרויות. הסניף ההלוצי עדיין לא מקיף את החבר וקבוץ ההכשרה קורא. זמן ההכשרה הקבוצית שוב קצר. גדל ההכרח בחינוך שיטתי קודם לנער, לילד מהגיל הרך.

גדל תפקידו של הנוער החלוצי בתקופה זו. אבל רבה בדידותו של הנוער היהודי, גדול סבל חייו. נוער רב ללא-מוצא בחיים, ללא-עבודה, ללא-תרבות משוטט ברחובות עיר בסמטאות של עיירות שוממות. נשר רב הזלף שבי אחרי הסתדרויות שחורות ו„חופשות" מכל המינים. כי שנמשך אחרי הפרזה ה„מהפכנית" הנבובה אשר בהסת. הנהר של ה„בונד", פוע"צ שמאל וה„אדומים" זכי אשר נמשך לברק צבאיות משחתת. רבים הנשברים לנסמתו של הנער. והוא נמשך אל אשר מוליכים אותו, בניגוד לדרכו הטבעית, ההכרחית, כי רב שכמונו של הנוער בהתיצבנו ומעם התרבות וההכרה אשר אתו.

גם הסתדרויות נוער חלוציות התרגלו להקל ממשא אחריותו הישרה ההיסטורית של הנוער ומבטיחות לו למסרע את הכבר על היותו נער, על היותו צופה — מבטיחות לו, אם לו בשכר חוגן של דרך עצמית, של אחריות אוטונומית, נבדלת. בצבוריות ירודה, מסיגת הבורחת מהאחריות הישרה, הלמה בעד הכלל, עוברת המטבע האוטונומיה לסיתר.

למי שנוח הדבר, כי יעמדו שני הבחינות החיוביים זה מול זה: מחנה הנוער החלוצי העצמי ומחנה „סתם" — ומי שמרגיש כמה גדולה היא הסכנה בפירוד זה, מרגיש וסקבל על עצמו את העול, את האחריות. „ההלוץ הצעיר" מקבל עליו את האחריות, את הסיכון. גדלה כעת האחריות, רבים רבים צריכים לשאת בה. „ההלוץ הצעיר" צריך לגדול, להתרחב. זה נדרש כעת ביתר תוקף באשר קודם. את זה צריך לעשות.

א. פיאלקוב

עם הגל החדש

והדבר כה ברור ונדמה שמיותר לגמרי לחזור עליו: כל מציאות-חיים, ידועה שאינה מספקת את צרכי אנשיה מעוררת תנועה חברתית לשם שנוי פני המציאות הזאת. בהתחלה — יחידים בעם, המרחיקים ראות את החיים בהתפתחותם ובהשתלשלותם והזורעים על יסוד זה גרעינים לאמת-חיים חדשה. ואחר כך — מאות, אלפים, רבבות, המונים, איזו תסיסה פנימית עוברת את העם ומחרידה המונים מ„מנוחתם". היא פורצת סטיכית ועלולה כמבוע מים זה לשטוף הכל מסביב למעלה ולמטה... הכרחי מכשיר אשר ישתלט על תסיסה זו, יכוונת באפיק, — מכשיר אשר יארגן את ההמונים האלה ויהפכם לכוח מלוכד מאורגן, היודע את אשר לפניו והנושא בהכרה את עצמו.

הבטוי הממשי לכוח מלוכד זה הוא בתנועה המאורגנת — בהסתדרות. ההסתדרות — הוא השלב העליון של התנועה. היא הכלי המחזיק את ברכת התנועה.

התנועה שמקורה במציאות חיים קונקרטית, באה לאסוף את היחידים הרבים שמפנת אבדון צפויה לחם הבדידות, — לכלל אחיד המחפש פתרון ומוצא אחד יחדיו לכלל מצוקתו, למצוקת כל יחידיו בתור כלל. היחיד בא לתנועה כנדחף מגורמים שונים למען מצוא מוצא למצוקתו האישית-הפרטית. אולם בתוכה הוא מוצא עוד המון יחידים, שבאו כמותו לתנועה למען מצוא מוצא לחייהם האישיים הם. ובהפגשם הוברר לכלם בתור כלל אחד — שהצרה היא ביסודה אחת, שגורלם הוא ביסודו אחד וע"כ הדרך, הפתרון הוא אחד, ואז — הצורך בהסתדרות אחידה.

ואם ינסה היחיד לחפש את פתרון חייו מחוץ לכלל, והיה אם יראה את הכלל כרועץ לו בדרך להשגת אשרו הפרטי — הרי טעה יטעה מרה. משל למה הדבר דומה: לאותם אנשי העיירה שפרצה דליקה בתוכם ובמקום לעשות בכוחות משותפים מה שנמנע מהיחיד לעשות בהצלחה, דהיינו לכבות יחד כלם את האש של הבית הראשון תיכף עם התפרצותה — שמר כל אחד על ביתו הוא עד שנשרפה כל העיירה. ככה זה בחיים היום-יומיים, ככה זה ועוד ביתר טרגיות בחיי תנועה. היחיד המחפש את אשרו לעצמו מחוץ לכלל — סופו לאבד את חפציו, ואת מבוקשו האמיתי מבחינה מרחיקת-ראות אינו מוצא. גורל הפרט קשור קשר גורלי עם הדור והתקופה בה הוא חי. מחוץ להם אין מנוס, אין מפלט, אין מוצא.

ויקרה ויסטה היחיד. למראה אורות מתעים רומזים — ישים פעמיו... אולי שמה מוטב לו. שמה, מחוץ לתנועה, מחוץ למעמד, מחוץ לעם, מעבר לגבולין — שם אין עול, אין חובות, אין תפקידים, א„פרייע וועלט", איש הישר בעיניו יעשה... אך לא ולא! מחוץ לכלל לגמרי אין חופש, לגמרי אין מנוחה. החיים הם אכזריים מאד, ובסוף החשבון הם מתנקמים קשה בכל העוזבים את המערכה. מחוץ למחנה מקומם של הפחדנים קצרי-הראות. וגורלם שוב: מצוקות, התלבטויות, והכל ביחידות: תנועה איננה, אידיאה איננה, ריקנות חיים...

ולמען יעכל הפרט בתוך הכלל, למען יקלט כולו בתוכו באופן המזהה את צרכיו עם צרכי התנועה, על הכלל להוות כוח עצמי מאורגן בעל הכרה המסוגל להאציל מהודו ומרוחו על כל פרט. עליו להתרכז ולרכז את כל יחידיו סביב המפעל המשותף ב ה כ ר ה ולאורו ולקראתו להתחנך ולחנך את חבריו גם את אלה אשר עוד טרם באו אליו ואשר בתוקף מצב חייהם וצוויים היסטוריים גם הם יצטרפו לכלל. הכלל החי עם המפעל ועם האידיאה מחייב לחנך את הרזרבה, את הנוער, לאור המפעל והאידיאה הזו. מחויב לסגל לעצמו ולבאים אחריו חנוך מעמיק ההכרה וערך המעשה אשר הם עושים.

כלפי מה הדברים אמורים?

התנועה החלוצית צמחה על קרקע המציאות היהודית הקיימת. כל עוד מציאות זו לא תבוטל — תתקיים תנועה חלוצית. אמת זו מתאשרת כיום ביתר תוקף. כאן בגולה — חוסר מוצא; רעב; לא עבודה ולא סכויים לעבודה; לא הווה ולא סכויים לעתיד; לא חיים ולא אפשרות חיים. ובארץ — ביחס לשנתים הקודמות — פריחה כלכלית; יש עבודה; עליה; מצב פוליטי יותר נוח ושקט. ואין פלא בזרימת ההמונים ל„החלוץ". קיימת הסיסה ברחוב היהודי. הנדע להפוך תסיסה זו לתנועה חיה בעלת יעודים ויכולת פעולה? הנדע לכוונה לאפיק של יצירה פרודוקטיבית בריאה? התהיה זאת תנועה חלוצית אמיתית לפי מהותה ומעשיה?

49

כן, ברור הדבר, באים ויבואו אלינו היחידים הרבים מתוך מצוקה אישית — אולם דוקא משום כך היא כללית, אחת לכלם, ומשום כך הרי אחת היא הדרך, אחד הגורל, וממילא הסתדרות חלוצית אחת, גדולה, חזקה, אחידה.

כן, מבחינה אוביקטיבית מוכשר חומר אנושי זה הבא אלינו מחוץ מצוקה אישית — להוות כוח יצירה רב, כוח חלוצי גדול, באשר באמת צרכי כל יחיד מהם עולים בד בבד עם הצרכים האוביקטיביים של העם, המעמד, הארץ ושל הציונות הסוציאליסטית. אולם חרש מדי כוחו

האיכותי של המון זה. פחות מדי מפותחת הכרתו, פחות מדי הוא מכיר ויודע את אשר לפניו ואת המעשה אשר הוא מוכרח לעשות. ולהקנות לו הכרה זו — אנו מצווים בעת עוד ביתר היקף.

היה זמן — רק לפני שנתים — של מצב קשה: חוסר עליה, סבך פוליטי וכו', לא נרתענו אז לאחור — כי גדול היה בטחוננו בצדקת מפעלנו, יותר מדי עמוקה היתה הכרתנו בהכרח המוצא הזה להמוני ישראל והנוער. היו אז גם סטיות. אנשים קצרי-ראות ודלי-אמונה ראו את הקוניונקטורה לפניהם — ויסוגו אחור. אז גדל הצורך בהסתדרות חלוצית מחוסנת, סניף חלוצי חזק, אשר כל חבריו יודעים את אשר לפניהם ועושים בהכרה את מה שהם עושים — קראנו אז לגבוש ההכרה החלוצית, לנאמנות לדרך — לחלוציות בזמנים רעים כאשר בזמנים טובים.

וכיום מה נשתנה המצב! אכן, גדול, גדול מאד המרחק בין ה„יש" ליהושע ובין הצרכים. אולם באופן יחסי — הרי טוב המצב. כאמור — יש עליה, יש עבודה בא"י

וכו'. אולם להוי ברור: גם במצב זה, שכאלו מן השמים דוחפים לחלוציות, יש לבוא ולחזור ולקרוא את החברים השכם והערב לחלוציות. כאן כן היום רבות הסכנות. רבות אפשרויות הסטיה. ועוזבים את המערכה: מי את „החלוץ" והקבוץ כאן בתקוה כי יעלה בדרך אחרת יותר „קלה", ומי את הקבוץ וגם את ההסתדרות בארץ בתקוה כי מחוצה להם יוקל לו... אולם היש פתרון ליחיד, מבחינה הסטורית מרחיקה-ראות. מהוץ לכלל אליו הוא משתייך לפי מצבו וגורל חייו? לא, לא! אורות מתעים הוליכו את נפשו שולל. הוי, מה ירבו האנשים להמשך אחרי אורות מתעים...

ונתבעים החברים החלוצים כאשר בזמנים קשים, ככה גם בזמנים טובים — לחלוציות. להיות חלוץ תמיד, בכל הזמנים והקוניונקטורות.

וצו השעה: פעולה חנוכית מעמיקה, חנוך הנוער לחלוציות, פתוח ההכרה של החבר. לאור המצב כיום — חיוניותו של צורך זה מכרעת וקובעת בנפש התנועה.

א. פ.

„הדאר" גל' 143, מיוני 1933

50

פלוגת הים בנמל חיפה

נמל חיפה הוא הנמל הראשי של א"י. לפי סדוריו הוא יכול להתחרות בחשובים שבנמלי הים התיכון המזרחי. רובו של מחזור הסחורות ההולכות ובאות לארץ ישראל והנשלחות מהארץ לחו"ל עובר דרך נמל חיפה. ב-1936 מתוך למעלה של 1,201,000 טון אקספורט ואימפורט שעברו את 3 נמלי הארץ (חיפה, תל-אביב ויפו) עברו דרך נמל חיפה לבד 922.000 טון. ב-1937 (במשך 9 חדשים) מתוך 1,025.000 טון–746.000 עברו דרך נמל חיפה. ומחזור הסחורות בנמל הזה עתיד לגדול משנה לשנה לא רק משום שצרכי הארץ עצמה גדלים והולכים אלא גם משום שהארצות השכנות שאין להן מוצא אחר לים יזדקקו לו כל"שער" לעולם. אף היום משמש כבר הנמל מוצא לאוצרות הנפט של ארם-נהרים.

נמל חיפה מעסיק בקביעות מאות רבות של פועלים. בעונת העבודה, במשלוח פרי ההדר בחורף כ-2500–2.000 פועל. עד לפני 3 שנים היו אלה כמעט כולם ערבים וברובם – מצרים וחורנים. רב המטען העובר את הנמל–הוא של יהודים ופועלים יהודים כמעט שלא עבדו בנמל. ה"פרוספריטי" בעיר מצד אחד ותנאי העבודה והשכר הקשים והלא נורמליים שבנמל מצד שני, לא משכו את הפועל היהודי לעבודה זו. הישוב המאורגן, ההסתדרות והקיבוץ לא יכלו להשלים עם המצב הזה וחפשו דרכים מתאימות לחדירה ולכיבוש העבודה הזו.

זמן מה התקימה בנמל קבוצת פועלים קואופרטיבית-הסתדרותית בשם "הנמל" שהיתה מקבלת ומוציאה לפועל עבודות סבלות שונות. בהמשך הזמן הפסיקו חברי הקבוצה הזו לעבוד בעצמם והפכו להיות קבוצה קבלנית המעסיקה עבודה שכירה. ההסתדרות נאלצה להוציאה מתוכה.

ההסתדרות הביאה לנמל קבוצת פועלים יהודים מסלוניקי שביון–פועלי נמל מנוסים מעודם וגם קבוצת סבלים מורשה. על ידם חשבה ההסתדרות לכבוש את עבודת הנמל. היו אלה אמנם פועלים טובים ומנוסים אך מאידך גיסא מחוסרי כל הכרה חלוצית-ציונית, זרים לתנועה ולערכיה ולצורות ארגונה. ובהעדר שרשים תנועתיים ואידיאיים – אין להחזיק מעמד בתנאי כבוש עבודה. ההסתדרות לא יכלה לסמוך עליהם. היא פנתה אל הקיבוץ המאוחד.

הקיבוץ המאוחד, אשר כיבוש מתמיד של עמדות עבודה חדשות טבוע במהותו, ההולך בראש כל, מפעל חלוצי-כיבושי חדש בארץ – לא יכול היה להשלים עם חוסר פעולה מספקת בתוכו לכיבוש העבודה בים ובנמל חיפה. אמנם, פלוגת חיפה יגור (ואחרי האיחוד – משק יגור) עבדו ג'כ זמן מה בנמל, ביחוד בעונת העבודה בחורף, אך לכלל עבודה קבועה, מתמדת ומתרחבת לא הגיעו. הקיבוץ ראה צורך לכבוש את העבודה בנמל ע"י פלוגה קבועה ומיוחדת לתפקיד זה. משק יגור הוציא מקרבו, לפי תביעת הקיבוץ המאוחד, קבוצה ראשונה של 10 חברים ואלה שמשו "גרעין" לפלוגה החדשה. כך הונח היסוד לפלוגת הקיבוץ במפרץ חיפה–פלוגת הים.

היה זה ב-1935, בעצם תקופת הגאות. במשך 3 השנים המשיך הקיבוץ לתת את עזרתו לפלוגה ע"י "גיוסים" של חברים ממשקים ותיקים יותר, בכיוון העליה, בהדרכה משקית וארגונית וכו'. הפלוגה קלטה וקולטת עליה, בעיקר מפולין וגרמניה. כיום מונה הפלוגה 225 חברים ויחד עם ילדים והורים זקנים כ-245 נפש. רובם המכריע של הבחורים, המהוים למעלה מחצי מחברי הפלוגה, עובדים בנמל ובים.

ילדי בגרה מספרים

אנו מביאים בזה מתוך רשימות ילדי כנרת ליום מלאת 30 שנה לכיבוש כנרת וכ"ה שנים ליסוד הקבוצה. על חג כנרת כתבנו במיוחד בגליון האחרון של "אונזער פרייהייט" (מס' 10).

א.

לפני הרבה שנים היתה הגבעה שוממה. רק אבנים וסדריות*) היו עליה. קבוצת אנשים באו והחישבו על הקרקע והחחילו לעבד את האדמה ולחיות יחד. העבודה העיקרית בהתחלה היתה לסקל את האבנים ולקצץ את הסדריות. אחרי עמל רב נעשתה האדמה ראויה לחת את פריה. פה על גבעתנו ומסביבה זרעו חמה ושעורה. לעבודה היו האנשים יוצאים עם נשק, כי הבדואים היו אורבים לאנשים. ופעם בערב אחד כשהחברים חזרו מהעבודה התנפלו הבדואים על יוסף זלצמן והרגוהו.

החברים החליטו לבנות בתים, לנטוע עצים על הגבעה. לאט, לאט בנו את הרפת ואת הלולים. הגבעה התכסתה ירק. בכל שנה ושנה נטעו עוד עצים, כרמים, עצי פרי ובננות. אני מברכת אותך, כנרת, שתהיי ירוקת וחחרים יהיו מכוסים נפן ועצי-הדר.

אורה.

ב.

באחד הרחובות האפלים, אשר אין בהם עצים וירק נולד אבי. שם היו מהלכים רוכלים ומכריזים על סחורותיהם, וילדים משחקים ברפש וברוק. כשהילדים רצו לצאת לגן העיר, ליהנות מהירק מחוץ לגיטו – היו הם מפחדים לנשוף מן יפנעו בהם "השקצים". אבי

*) סדריה=שיח קוצי.

נדפס ב"העולם הלאומי" בשנת 1938 ביולי, פרשת

העבודה בנמל היא רבת גונים ושונה. לה ענפים וסוגים: סווארות, סבלות ממשלתית ופרטית, הובלת בקר ועוד. סווארות נקראת העבודה בבטן האניה בפריקה ובטעינה. רב ושונה הוא המטען הנשלח והמובא לארץ באניות: חמרי בנין ומכונות, מיני תבואה ומכולת שונים, בעלי חיים למיניהם; משאות כבדים, שאותם צריך הסווער לפרוק מהאניה או להטעין למחסן. המנוף עולה ויורד, בכח מכונה המותקנת לכך על ספון האניה, מוריד או מעלה את המטען המוכנס או המוצא ממנו ע"י הסווארים.

עונת העבודה העיקרית בסווארות היא בחורף במשלוח פרי ההדר. אקספורט פרי ההדר בעונת 1938 הגיע ל-11 מיליון תיבות ומזה כ-7 מיליון נשלחו דרך נמל חיפה. העבודה בסווארות-פרי היא קשה במיוחד ונעשית מתוך קצב מהיר. המנוף עולה ויורד בטמפו ומביא אתו בכל פעם 18 תיבות. משקל כל תיבה כ-50–60 ק"ג. על קבוצות העובדים בפנים המחסן שבאניה – 8 אנשים בכל קבוצה – למהר ולסלק את התיבות המובאות ולסדרן כראוי במחסן. נדרשת מן הסווער זריזות והתאמצות רבה כאחד. קושי מיוחד בעבודות הנמל בכלל וביחוד בסווארות–היא אי הקביעות שבשעות העבודה. אי-קביעות בהתחלת ובגמר העבודה ובאורך זמן העבודה. כל זה תלוי בתנועת האניות ובכמות המשא הבאה או הנשלחת. יש ובעונת העבודה בחורף, עובדים 24 שעות רצופות בהפסקות קצרות לאוכל. לעומת זה יש ובעונת העבודה הרגילה בקיץ, עובדים רק שעות מעטות ביום. יש גם שעות וימים של צפיה לבוא האניה–ללא עבודה.

עבודת הסווארות נמצאת בידי חברה-קבלנית ערבית והיא מעסיקה, הרבה פועלים ערבים, יוצא, איפא, לעבוד במשותף יהודים וערבים. מחוץ לקושי הכרוך בהבדלים שבשפה, בהרגלים וביחסים בעבודה, יש גם קושי נפשי גדול בדבר בימים אלו, מתוך היחסים המתוחים שבין הישוב היהודי והערבי. בימי מהומות ומתיחות מיוחדת–יש בזה גם משום סכנת נפשות. עד עכשיו עוד לא קרו מקרים של סכסוכים ופגיעות רציניות בין הפועלים היהודים והערבים. עובדים בשותפות ובשלום אפילו בימי המתיחות הגדולים ביותר שעוברים על הארץ.

בחדשי השביתה הערבית בקיץ 1936 – לא שבת נמל חיפה. פועלי הנמל הערבים עבדו למרות האיומים, כל הזמן ברציפות מחוץ לשני ימים. בחודש הרביעי לשביתה עלה בידי אנשי הכנופיות להשבית את פועלי הנמל הערבים למשך יומיים. אבל העבודה בנמל לכל סוגיה וענפיה, גם ביומיים אלה, לא שבתה. בימים ההם גייסה הפלוגה את כל חבריה לעבודות הנמל. היו אלה יומיים של סווארות יהודית קיבוצית מלאה. הפועלים הערבים אימו על הפועלים היהודים. ה„סלוניקאים" נכנעו לאיומים ובאמצע פריקת האניה עזבו את העבודה. חברי הפלוגה המשיכו בעבודה, למרות האיומים ואז חזרו לעבודה גם הפועלים ה„סלוניקאים", כעבור יומיים אלה – חזרו הפועלים הערבים לעבודה. ברור, כי בהפרת המזמה של השבתת נמל חיפה, חלק חשוב ומכריע לפלוגת הים.

מקום חשוב תופסת הפלוגה בעבודות הסבלות השונות. עד לפני שנתים היתה הסבלות הממשלתית, סבלות המכס, כולה בידי פועלים ערבים לא קבועים בעבודתם (ביחוד מבני הארצות השכנות). פקידי שלטונות הנמל היו „בוחרים" בכל יום מהמון הפועלים המתקהל ע"י השער, את מספר הפועלים הדרוש להם. שיטת העבודה של הערבים היתה פרימיטיבית לגמרי. את המשאות הכבדים ביותר ולמרחקים גדולים היו הם סוחבים על הגב. ע"י פעולת הסוכנות וההסתדרות עלה

למד בחדר רסם שמע שהיתה לפני הרבה שנים ארץ ליהודים והיא ארץ-ישראל. וכשגדל אבי החליט לעזוב את עירו ולעלות עם עוד חברים לארץ. –

בחצר ירוקה על שפת ים כנרת נולדתי אנוכי. משם עברנו לנבכה שלנו העטופה ירק רענן. סביב שדות ירוקים, הידדן לפנינו ומי-הירדן עולים ומשקים את שדותינו. ומדי פעם בפעם כשאני נזכרת בילדות של אבא ומשרה אותה לילדותי, אני אסירת תודה לאבא ולהבדיר.

שושנה

ב.

ערב. הכל שקט. רק קול צעדים נשמע. הרי הם צעדי השומרים היוצאים לשמור את אדמת המולדת. האדמה היקרה לנו מכל. כי ימי הדמים הימים האלה לנו וצריך להגביר את השמירה ולא צריך לחת לזרים לעלות על אדמתנו ולהשחית עמל שנים.

והנה מחחילים החנים לילל והילדה מסעירה את המחשבות והן באות אחת אחרי אחת ומעסיקות את המח. מדוע עולים פרין חנים על אדמת כנרת? האם אינה מעובדת כראוי? האם צריך עוד להוסיף ולעבדה? והלב מחמלא החלטה: צריך להוסיף ולעבדה! ולא לחת לחנים לעלות עליה ולהחריד את דממת הלילי. אך בשביל להנשים את כל זה: מרץ. רצון וכוחות נוספים. צריך להעלות מהגולה עוד הלוצים. ואם הורינו, הדור „הישן" לא יספיקו להשלים את כל זה – נגמור אנחנו הדור „החדש", הבנים, ילדי כנרת, את המפעל בו החלו אבותינו.

עלי כנרת, כנרתנו, עלי ופרחי!

רות מ.

ליהודים להשיג מידי שלטונות הנמל חלק חשוב בסבלות המכס. העבודה היא קבלנית ומוצאת לפועל ע"י ההסתדרות באמצעות המוסד לקבלת עבודה — „סולל בונה". הפועלים הם ברובם המכריע מהקיבוצים השוכנים במפרץ חיפה ובהם הקבוצה הגדולה ביותר — מפלוגת-הים. אך עובדים בזאת גם פועלים בודדים. ההסתדרות שכללה את דרכי העבודה בסבלות, הכניסה עגלות מוטור לסחיבת המשאות ועוד. אם כי גם עכשיו טרם הגיעו לחנאים ולשכלולים מספיקים ודרושים.

העבודה בסבלות היא בנשיאת משאות שונים: שקי תבואה, אשלג ומלט, ברזל, עצים, זפת וכו'.

הבקר המובא באניות לארץ עובר כולו דרך נמל חיפה ומובל ע"י חברי הפלוגה לתחנת-ההסגר להמות שמחוץ לעיר. הדרך עוברת בסימטאות ערביות צפופות צריפים ובתי חמר. יש ויוצא להוביל את הבקר גם בערב ורבה אז הסכנה. עד עכשיו טרם קרו מקרים של פגיעות והתנקשויות במובילי הבקר היהודים אם כי בסמטאות אלה נזרקו כבר לא פעם פצצות על אוטומובילים יהודים. גם בתחנת ההסגר עצמה עובדת קבוצת חברים מהפלוגה.

טרם כבשה לה הפלוגה, מקום ראוי לה בעבודות הים ממש: בספנות, מלחות ודיוג. מה שהושג אינו אלא התחלה ראשונה וקטנה. ספינת הדייג „סנפיר" (נרכשה ע"י הסוכנות וחברת „נחשון") נמצאת ברשות הפלוגה וכל עובדיה הנם חברי הפלוגה. תנאי העבודה קשים. הרבה שעות עבודה, לינה ומגורה מחוץ לבית, חוסר סדורים מתאימים לכלכלה ולשינה בשעת העבודה בים וכו'. גם בספינת המשא „רחף" (מובילה משאות בחופי הים התיכון) עבדו חברים מהפלוגה. הרשתות לדייג עבור „סנפיר" וגם עבור מפעלי דייג אחרים בארץ, נעשות בפלוגה עצמה. ישנה בפלוגה קבוצת חברות היודעות את המקצוע הזה ועוסקות בו.

כבוש כל העבודות האלו, עלה ועולה לפלוגה בקשיים רבים. התפקיד שלפניו הועמדה הפלוגה, הוא חדש וראשוני גם לתנועה וגם ליחיד. העבודה עצמה—חדשה. תנאי העבודה — קשים ובלתי רגילים. האנשים הנם רובם ככולם חדשים בארץ, ללא נסיון בעבודה ובחיי הארץ ללא מסורת של עבודת ים ונמל לפועל העברי; בני מוצא שונה מפולין מגרמניה, מליטה וכו' ולכל חלק עליה — שפה ותרבות משלו, יחסים והרגלים משלו — כל זה מהוה מקור לסבל, לקשיים, ללבטים רבים בחיי החברה ובכיבוש העבודה גם יחד. אך עם הקושי נכבש ההישג העקרי: החברים מסתגלים לעבודה, כובשים ונכבשים אליה והפלוגה מעצבת את חייה והופכת לישוב משרש.

כיום, בעונת העבודה, עובדים בנמל חיפה כ-1200 פועלים בכל סוגי העבודה (רב פועלי הנמל בכלל), רובם המכריע של הפועלים הקבועים הם מחברי הקיבוצים. מחוץ לפלוגת הים שוכנים במפרץ חיפה ועובדים בנמל: קבוצת הים של הנוער העובד „ש ד ו ת-ים", קבוצה הגדלה ומתרחבת וכובשת עמדות חשובות בעבודות הנמל, קבוץ השומה"צ וקבוצת „גורדוניה". כל אלו באו לנמל אחרי פלוגת הים, בעקבותיה ובעזרתה.

הפלוגה חדרה גם לעבודות אחרות בסביבה מחוץ לעבודת הנמל, יצרה מפעלים עצמיים לצורך הספקתה העצמית וגם לעבודת חוץ.

קשה במיוחד היא שאלת העבודה המכניסה לחברה. קבוצת חברות עובדת בבית חרושת לאריג. בעונות שונות עובדות חברות בכבישים ובחצץ. בעונת הבציר — עובדת בכל קיץ קבוצת חברות בבציר בעתלית. גם משק העזר הקטן, גן ירקות, ומשתלה, מעסיק כמה חברות. כל זה אינו מספיק לבסוס הפלוגה. רק ע"י הקמת משק חקלאי ופתוח-יתר של מפעלי המלאכה העצמיים, נבסס את הישוב.

עם תום 3 שנים לקיומה התחילה הפלוגה בחריש שטח הקרקע המיועד לה להתישבותה הקבועה במפרץ חיפה. מגמת הפלוגה — יצירת ישוב קיבוצי החי על עבודות החקלאות והים גם יחד. עם החריש הזה נעשו הצעדים הראשונים בדרך להגשמת המגמה הזו. ובמפעל ההתישבות תחושל הפלוגה.

פלוגת-הים—ורשה

א. פיאלקוב

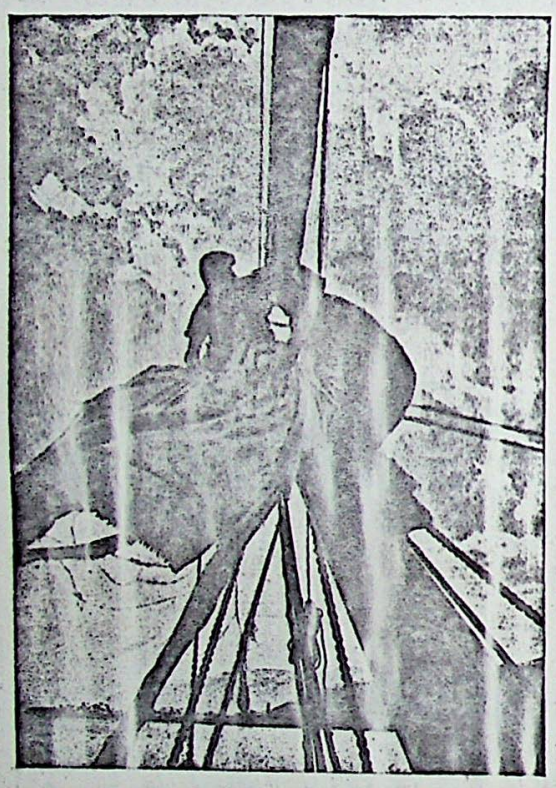

בסערה על הים

בעירות פולין

(מתוך מכתבו של שליח ארץ ישראל)

לחברים בפלוגה שלום רב!

קבלתי היום את היומן מס' 115. העונה התחילה. שעות מרובות של עבודה, עזיבות. קשה קצת כגראה גם בהכרח בכלל, במצב כזה, קשה בכיוהך להיות מחוץ להייכם ולחברתכם. אך מה לעשות? „ומפני הטאינו גלינו מארצנו".

ובמצב הבטחון בארץ בכלל, כגראה לא הלו שנויים לטובה. הרושם בצבורית היהודית בפולין הוא כי שקטה קצת הארץ. העתונות היהודית הפכיקה „לצעוק" כל כך וכל ידיעה על הרוג יהודי נתנת באיזו פינה בעתון — ההפך ממה שהיה נהוג קודם. אבל מכל הידיעות האחרות שאנו מקבלים ע"י „דבר" ויתר החומר — נראה לי שטרם שקטה הארץ את במעט. כל ידיעה על הרוג יהודי ועל התנפלות — מחרידה, מבעיתה אש בנפש. וגם זה מקשה על „היישיבה" פה. ושוב מה לעשות? גורל הוא. כל אחד במקומו, כל אחד בצבודתו ובתפקידו.

זה עכשיו שבתי מבקורים במחוז הרובישוב, זמושץ. סביבה הדשה לי— בה מרוכזים סניפי „פרייהייט". והמצב בסניפים אלה — יגע. ואף אני שבתי במצב דומה לזה. הקור, הבוץ, טלטולי הדרכים, האכסניות בעירות — מוסיפים את הם לא מעט למצב הגוף והרוח גם יחד.

בקורי הראשונים היו בווהלין. בקרתי בה 12 נקודות. הלק מצאתי במצב קצת יותר טוב משתיארתי לי קודם. עוד יש סניפים חיים. משהו עבודה חינוכית, משהו מסורות וערות לנעשה, יחס לתנועה, התכוננות להכשרה ואי פה אי שם גם יציאה להכשרה. על רקע החיים היהודיים הכלליים הרי זה לא מעט.

וכמה הרוסים החיים היהודיים. הרוסים פשוטו כמשמעו: בתים הרוסים, פרנסות הרוסות, נוער הרוס. בתים הרוסים ע"י „האורבניזציה". פקודה יצאה: פולין צריכה להיות יפה. ובצדק — מדוע תהיה פולין לא יפה? ואמנם יפתה פולין בשנים האחרונות. לגבי פולין שלפני המש־שמונה שנים. נקיון יותר, הרבה ירק ועצים, דרכים סלולות, תחנות רכבות ומהלך רכבות משוכללים, בניני צבור הדשים ויפים בערים וגם בעירות, אור רב, שוקים רחבים ומגרשים מודשאים וכו'. כל זה טוב ויפה. אולם ליהודים זה עלה בדמים מרובים (תדתי משמע). הרבה בתים ישנים בערים ובעירות, ואלה ברובם המכריע של יהודים, נהרסו ללא כל פיצויים ועזרה להבנות מחדש. שרידי הריסות והזרבות טרם נמחו אי פה אי שם בעירות. אך יותר מזה, חרותים סימני ההריסות האלו בלבות משפחות ישראל.

באיזו אכזריות, במקרים רבים ללא הזדעות מוקדמות, בוצעו ההריסות האלה. ונשארו הרבה משפחות מחוסרות בית. משפיע הדבר על מצב הדירות עד עכשיו: איזה יוקר דירות ואיזו צפיפות בבתי היהודים, משפחות גדולות, בהם בנים ובנות מבוגרים וקטנים בחדר אחד, שהכל בו: המטבח, המטות, שולחן האוכל וכו'. וסובלים גם הסניפים שלנו, ביחוד בערים הגדולות, מחוסר מעונות. ובאין מעון אין פעולה.

ואם צריך להרחיב לשכלל ולפות שוק באיזו עיר או עירה „כן ההכרח" להוריד את החנויות ואת ה„בודקעם" היהודיות השונות. אתה רואה את ה„אלטן מרק" בעיר זמושץ (זכר פרץ ו„ביינאכט אופן אלטן מארק" עולה לפניך) וכולו — מדשאות, מדרכות, בתי אבן גבוהים צבעוניים, אור רב ואתה מתפלא: „אלטער מארק" — הא כיצד? ומסבירים לך: היה היה „אלטער מארק" ועכשיו אחרי בלותו היתה לו עדנה. הורדו החנויות, ה„בודקעם", העצים הישנים והנה הודש השוק ויפה להההיב עין. „וישן מפני חדש תוציאו" חוק הוא. אבל בכמה דמים עלה זה ליהודים?

בכלל, יש ליהודי בפולין הרגשה שכל מה שעובר על יהודי גרמניה יגיע גם אליו. ובהכרח יגיע. מתפתחת בכל יתיר הרגשת זיקה חזקה לכלל היהודי. הוא יודע: אין להתחמק, גורל הכלל יהיה גם גורלו.

בנסיעה מזמושץ לקרסניבורוד נזדמנתי באוטו אחד עם פולנים. ביניהם פורוצ'ניק (קצין). בדרך נכנס עוד פולני, רגיל. לא היו כבר מקומות, הושיב הפורוצ'ניק את האיש על ברכיו, ובאיזו עדינות קבל אותו. תמה זה הפולני: היתכן? אני על ברכי פורוצ'ניק? אין דבר, אין דבר! הרגיע אותו. שמחתי גם אני: יש עוד משהו אנושי בימים כאלה.. ובדרך חזרה שוב אותו הפורוצ'ניק בשיחה עם גברת פולנית על האוניוורסיטאות ועל היהודים: הוא חושב שמה שנעשה ליהודים באוניורסיטאות עוד לא ילמדם בינה. יש דרך אחת והיא דרכו של היטלר. ליהודים יש כך וכך מיליונים כסף בגרמניה — כך מוכיחה עתונית היטלר. היהודים הם קומוניסטים. הוא מדבר והיא, אשה מבוגרת,

54

המשך – הרצאת פרלין

מאשרת את דבריו מדי. פעם. ואגב כך מפליטה כמעט באנחה: אכן רע מאוד ליהודים. אבל זה לא מונע ממנה אחר כך שוב לאשר את דבריו על דרכו הנכונה של היטלר. אהרי זה הוא פונה לגברת שניה ושוב באותו הנושא ובאותו התוכן. כמה אנושי היה אתמול ביהם לפולני, והגברת הזו, גם משתתפת בצער היהודים—אך יחד עם זה, ללא כל סתירה פנימית, כרבר טבעי והכרחי, המרוראים את כליון היהודים בגרמניה ובקרוב גם בפולין.

לו היתה ארץ ישראל פתוחה — היתה היא המוצא, כידוע, לצרות ישראל. ובאין ככה — רע ומר ליהודים, וביחוד לנוער. וגם זה משונה מאד: כמה שלא ישקע הנוער בבוץ, כמה שיהיה מחוסר מוצא — למאמצים קשים ומתמידים בדרך החלוציות והעליה לארץ, אינו מוכן. להכשרה אינם נוטים ללכת ברבים. ראיתי בחודים ובהזרות נרים בציפיות רבה בבתי עץ רעועים, מהוסרי סיכויים, מחוסרי ספוק בצרכים אלמנטריים, בעירות ריקות מכל חיי תרבות — ולהכשרה אינם נוטים ללכת, כאילו נוח להם במצב זה. ואם לא נוח הרי "משכיחים" את הצרות בכל מיני "תחלופין": ריקודים, משחקים, נשפים וכו'.

מין דבר חדש קיים כעת בהרבה ערים ועיירות: קלובים. ומתרכזים בקלובים האלה ערב רב של אנשים: יוצאי ההתלויץ, עוזבי ההכשרה, בוגרי תנועת הנוער שלא הגשימו, חברי מפלגה ואפס "אינטעליגענטן". יש והקלוב הזה הוא "ציונים־טיש־דעמאקראטיש" כלומר מרכז בתוכו גם את הציונים הכלליים כפוג א' ויש שהוא רק של "הליגה". ורוקדים ומשחקים בקלפים ומבלים את הזמן כתם. במצ'יוב ארגן קלוב כזה ה"בונד" והתחילו נמשכים אליו גם מהנוער, אשר בהשקפותיו הוא ציוני. עמדו הפעילים אשר בין הנוער החלוצי בעבר וארגנו קלוב משלהם להתחרות אתם: מה שם רוקדים אף אנו רוקדים, שם קלפים, אף אנו קלפים. אבל מה שם בית־ספר יש"א, אף אנו — בית ספר תרבות. "ומעז יצא מתוק" קמו שני בתי ספר במצ'יוב, של יש"א ושל "תרבות".

בזמושץ נכנסתי במוצאי שבת לראות במו עיני את הקלוב הזה. המפלגה היא שארגנה אותו ומקיימת אותו. והיה מאד שמח בקלוב: הרדיו זמום וזונות זוגות הדורים בבגדיהם הסתובבו בריקודים, בחדר שני — חדר הספריה מלא מדפי ספרים, ישבו חבורות מסביב לשולחנות קטנים ובהתלהבות נצחו על הקלפים. אני במלבושי ובמנפי נראיתי כמוזר מאד בעיני המסובים. אחד מפעילי המפלגה, ההבייש כנראה וכאילו התנצל: מה לעשות? אין לנו כסף. והרי צריכה המפלגה לקיים משהו שלה. ונשף כזה הרי מכנים לנו משהו.

יש גם אור בעירות. ממה שאני ראיתי — הרי זה בתי הספר העבריים וסניפי תנועת הנוער. בכמה מקומות בקרתי גם בבתי הספר. ספרתי לילדים מה שספרתי (אל תפחדו הליצנים שבפלוגה: "כ'האב ניט געבלאפט") והיו הם מרוצים והייתי מרוצה גם אני עם כל הקושי שבדבר. ראיתי בהרובישוב גן ילדים על יד בית הספר "תל־חי" (קם ומתקיים ע"י המפלגה). ילדים בני 3 — 4 מהמכים לעברית ובתוך עורה הדדית. הייתי נוכח באותו בית הספר בהרקת חגיגית של קופסת הקה"ק ע"י הילדים. מחזה יפה. הייתי בגימנסיה העברית בקובל, ספרתי להם על מחנות העולים, התנועה והמפלגים ואגב כך הייתי נוכח בקריאת עתון־חי עברי וכו' גם דברים של טעם. נוסף לזה הסניפים שלנו ועל הכל — קבוצי ההכשרה. כל זה על רקע חיי יהודי פולין — הרי זה משהו מאיר ומעודד.

רוב הזמן אני נמצא בדרכים. מאד לא נוח כעת בימי סתו אלו להסתובב בעירות. מעירה לעירה אין אפשרות נסיעה אחרת, אלא בעגלה. והדרך לא כבושה, הבוץ גדול והעגלה מלאה יהודים מפנים ומאחור, 7 — 9 יהודים בעגלה אחת. נוסף לזה משא וגם עגל. ואתה נסחב ככה 3 — 4 וגם 5 שעות. וצריך לרדת מהעגלה להקל עליה. תמונה מנדלית יפה: העגלה באמצע, היהודים מן הצדדים משרכים רגליהם בבוץ. מסביב אפקים מעורפלים, עצים, שמים מעוננים ויהודים צפופים צועקים: היהה, גיו!

והנה העירה. הרגעים הראשונים בעירה הם הקשים שבכל הביקור. אתה יורד לתוך הבוץ ומתחיל לחקור על בעל הכתובת. נמצא איזה יאפל שמראה לך את המקום. הנך נכנס, הוא איננו, ואז לך חפש אחרים. הנך מסתובב כך בעירה — מטרה לעינים סקרניות ולחוטמים מריחים. טוב שאין מזודה בוד: אפשר קצת להסתובב. אבל עם מזודה ביד מאד לא נעים. לפעמים אתה בא בערב ויש לכך יתרונות והסרונות כלכל דבר. היתרון — איש לא רואה אותך ולא שם לב לך, אך גם אתה אינך רואה אחרים. ויש שאתה בא ביום יריד. הירידים האלה — בני לויה נאמנים לי. ואם יריד בעירה — יסבול כבר הבקור, ביום הירירד ובערב שלפניו באים רק מעטים לסניף. אחינו בני ישראל צרכים פרנסה והיריד היא הפרנסה לכל ימות השבוע. מזכיר הסניף בלשצ'ב קבל את גלויתי בת שלש השורות ביום יריד ולא הכפיק לקרוא אותה, באתי ותמה: היתכן, ללא הודעה? הייתי בטוח שהיתה הודעה. חפש בכיסיו והעלה את הגלויה.

55

המשך - בעיירות פולין (ג)

גם לטישובייץ הגעתי ביום יריד. העיר רועשת, גועשת. אני שואל כתובת, וכתשובה לכך שואלים מיד: וואס פארקויפט איר? (מה אתה מוכר?) וכשמכניסים אותי לבית המלון מתפתחת שיחה בין בעלת המלון וביני:

— פון לודמיר? — ניין. — פון וואנען? — פון ווארשע. — א! ווארשע. א סוחר. פון וועלכער בראנזשע? — ניט קיין סוחר או פון קיין שום בראנזשע.

— נאר וואס? — סתם א ייד.

„סתם איד" ביום יריד — קצת תמוה הדבר.

פרק מיוחד במינו האכסניות בעירות. בווהלין יש פחות או יותר דאגה לכידור המבקר. אך בעירות שבסביבה זמושץ — ביש. יש ומכניסים אותך לאיזה בית והוא כולו חדר אחד ובו המטבח, המטות, השולחן וכל יתר כלי הבית. פה מקומך למשך כל היום ובלילה ללינה. מקבלים דוקא יפה, בסבר פנים, בדאגה. הם כמובן לא אשמים ואף אני איני אשם. להם קשה ולי לא נעים. מה לעשות?

היינו לפני כמה שבועות במועצה ארצית של „השומר הצעיר". בין היתר דנה גם בשאלות החינוכיות של תנועתם. נשמעו גם דברים ודוקא מפי מדריכי התנועה, שלפני כמה שנים היו ודאי נראים כאפיקורסיים בשטח זה. היתה בקורת על החינוך הרציונלי של התנועה, על הסתירות בחינוך הציוני והסוציאליסטי בשכבות השונות, על טפוח „עמדות" ו„נוסחאות" והזנחת יסודות, על חוסר יניקה ממקורות הספרות העברית וכו'. דברים נכונים שהיינו רגילים לשמוע ולהשמיע אותם במועצת החלוץ הצעיר שלנו.

אנו כעת עסוקים ביחוד בשתי פעולות. ארגון „קבוצות" חברים פעילים בסניפים העוסקות בעבודה חינוכית אינטנסיבית ביותר בשם „קבוצת להכשרה, עליה והגנה". פעולה שניה: שבועות הלמודים. אנו חושבים לארגן ב-70 שבועות.

ושלום לכולכם פיאלקי

ורשה, 14 בדצמבר.

מנדודי שליח בפולין

הרושם בציבוריות היהודית הוא כי שקשה הארץ קצת. העתונות היהודית הפסיקה „לצעוק" כפי שהיתה רגילה עד כה. כל ידיעה על הרוג יהודי ניתנת באיזו פינה בעתון — ההיפך ממה שהיה נהוג קודם. אבל מכל הידיעות האחרות שאנו מקבלים ע"י „דבר", נראה לי שטרם שקשה הארץ אף במעט. כל ידיעה על הרוג יהודי וכל התנפלות, מחרידה ומבעירה אש בנפש. וגם זה מקשה על „הישיבה" כאן. מה לעשות? — גורל הוא. כל אחד במקומו, כל אחד בעבודתו ובתפקידו.

זה עכשו שבתי מביקורים במחוז הרובישוב וומושץ. סביבה חדשה בשבילי. ענים ועצוב בעירות ישראל וענום גם המצב בחלק של סניפי התנועה בהם ביקרתי עכשו. מבחינה זאת הנה פה בעת „מציאות החיים" על כל אשר בה: הסבע, העירה והתנועה — בחינת „מקשה" אחד. אבל יש גם משהו — אור „בתבל הנוגה הזאת".

ביקורי הראשונים היו בווהלין. ביקרתי כאן ב־12 נקודות. חלק מהסניפים מצאתי במצב טוב יותר משתיארתי לי קודם. עוד ישנם סניפים חיים, עבודה חיובית; חיים בסניף ובמעון, מסירות ועזות לנעשה, יחס לתנועה והתכוננות להכשרה. על רקע החיים היהודיים הכלליים הרי זה — לא מעט.

וכמה הרוסים הם החיים היהודיים. הרוסים פשוטו כמשמעו: בתים הרוסים, פרנסות הרוסות ונוער הרוס. הרוסים ע"י ה„אורבניזציה". פקודה יצאה: פולין צריכה להיות יפה. ואמנם יפתה פולין בשנים האחרונות. ניכרת התקדמות. נקיון, הרבה ירק ועצים, דרכים סלולות, תחנות־רכבות מהודרות ומהלכן מדויק יותר, בניני ציבור חדשים בערים ובעירות, שוקים רחבים ומגרשים מוריקי דשא. כל זה טוב ויפה, אולם ליהודים עלה זה בהרבה דמים (תרתי משמע). הרבה בתים ישנים בערים ובעירות, — ואלה ברובם המכריע של היהודים, — נהרסו ללא כל פיצויים ועזרה להבנות מחדש. שרידי הריסות וחורבות טרם נמחו בעירות, חריתים סימני ההריסות האלו במשפחות ישראל! באיזו אבזריות, במקרים רבים ללא הודעת מוקדמות, ביצעו ההריסות האלו, והרבה משפחות נשארו מחוסרות בית. הדבר משפיע על מצב השיכון: שבר־הדירה גבוה. הצפיפות מרובה בבתי היהודים. משפחות גדולות, ובהן בנים ובנות מבוגרים וקטנים, מצטופפות בחדר אחד, שהכל בו: המטבח, המטות, וכו. סובלים מזה גם סניפינו, ביחוד בערים הגדולות — חוסר מעונות. ובאין מעון אין פעולה. ולא טוב.

מחוץ לכל הגורמים הרבים, פעלה גם ה„אורבניזציה" לחרם הפרנסות היהודיות. אם צריך להרחיב, לשבלל וליפות שוק באיזו עיר או עיירה, הרי מ„ההכרח" למלק את החנויות ו„הסוכות" היהודיות, ודרך־אגב נהרסות הפרנסות היהודיות. הנה, העיר ומושן ושוקה (זכר „בינאכט אויפן אלטן מארק" של פרץ עולה לפניך) והוא כולו מדשאות, מדרכות ובתי אבן צבעוניים ושובל הוא באור רב. הנך מתשלא: האמנם זהו ה„אלטער מארק"? ועכשו, „אחרי בלותו היתה לו ערנה". נהרסו החנויות הישנות וחודש השוק ויפה הוא ומרהיב עין. „וישן לפני חדש תוציאו" — חוק הוא. אבל בכמה דמים זה עלה ליהודים.

ישנה ליהודי בפולין הרגשה, שכל מה שעובר על יהודי גרמניה יגיע גם אליו. הוא רואה את זה כנורל שאין להימנע מזה, בפשטות אפל. בכל יחיד — יהודי מתפתחת יותר הרגשת זיקה הזקה לכלל היהודי. הוא יודע כי אין להתחמק מהגורל.

הכרה זו בולטת מאוד בכל שיחה עם יהודי ובכל מקום־פגישה. בעת „מחכים" יהודי פולין לגזירות הסיום הפולני החדש. במוחים, שהגזרות תבואנה. בכל פינה מדברים על זה. עוד איזה זקן שהוא מהרהר: הכל יקחו — פרנסה, זכויות וכו', אבל לא יתכן שיאסרו את השחיטה. ולעומתו שנה צעיר ומנחמו: גם לזה נגיע, בהכרח שנגיע. ואמנם, ישנם מימנים מוחשיים לכך בסיום. נאנחים זקן וצעיר, נאנחים ומשתחקים.

ואשר לנוער — משונה מאוד הדבר. עד כמה שהנוער שוקע ב„בוץ", ללא מוצא, הרי בכל זאת איט מוכן למאמצים קשים ומתמידים, בדרך החלוציות והעליה ארצה. אין רבים שנוטים ללכת להכשרה. ראיתי בחורים ובחורות בעירות־ביצות שלהם גרים בצפיפות רבה בבתי עץ רעועים, מחוסרי סיכויים לקיום אנושי כל־שהוא ומשוללים אפשרות לסיפוק צרכים אלמנטריים ביותר, ובכל זאת אין הם נמשכים לחיי הכשרה. נוח להם באילו במצב זה. ואם גם מציק משהו, הרי „משכיחים" את הצרות בכל מיני „תחליפין": ריקודים, משחקים, נשפים וכו'.

57

מנהג חדש בא למדינה: קלובים. מתרכז בקלובים האלה ערב־רב של אנשים: יוצאי ה„חלוץ", עזבי ההכשרה, בוגרי תנועת הנוער שלא יצאו להגשמה; חברי המפלגה וסתם „אינטלינגנץ". יש והקלוב הזה הוא „ציונים־טיש־דעמאקראטיש", כלומר: מרכז בתוכו את הציונים הכלליים א'. ויש שהוא של הליגה. ורוקדים שם ומשחקים בקלפים ומבלים סתם את הזמן. באחת הערים אירגן ה„בונד" קלוב שכזה. נמשכו אליו גם מהנוער שבהשקפותיו הוא ציוני. עמדו הפעילים שבין הנוער החלוצי בעבר ואירגנו קלוב משלהם להתחרות את ה„בונד". מה שם רוקדים — אף אנו רוקדים; מה שם קלפים — אף אנו בכך. ולא עוד: אלא — מה שם בית ספר יש"א, אף אנו בית ספר „תרבות", ו„מעון יצא מתוק". קמו בעיר שני בתי ספר — עברי ואידישאי.

סרתי במוצאי שבת לראות את הקלוב. המפלגה היא שאירגנה אותו ומקיימתו. היה שמח מאוד. הרדיו זימום ווגות וונת לבושי הדר המתובבו בריקודים. בחדר השני — חדר הספריה, המלא מדפי ספרים — ישבו חבורות מסביב לשלחנות קטנים ובהתלהבות ניצחו על הקלפים. בתלבושתי ובמנפי נראיתי מוזר מאוד בעיני המסובים. אחד מפעילי המפלגה התבייש כנראה והתנצל: מה לעשות? אין לנו כסף. והרי זקוקה המפלגה למקור כספי. נשף כזה מכנים לנו משהו.

אבל, כאמור, יש גם אור בעירות. בעיקר יש לראות את זה בבתי־הספר העבריים ובסניפי תנועת הנוער. בכמה מבתי־הספר האלה ביקרתי. סיפרתי לילדים על הארץ והיו מרוצים וגם אני הייתי מרוצה מאוד. ילדים מתחנכים מקטנותם לעברית ולעזרה הדדית. הייתי נוכח בבית־ספר בזמן הרקה חגיגית של קופסאות קק"ל ע"י הילדים. מחזה יפה. בגימנסיה העברית בק. סיפרתי על מחנות השלום — בתנועה ובמפעלים. ואגב כך הייתי נוכח בהקראת עתון־חי עברי. היו בו דברים של טעם. נוסף לכל אלה — סניפי תנועתנו וקיבוצי ההכשרה. כל זה יחד. על רקע חיי היהודים בפולין — הרי זה משהו מאיר ומעודד.

רוב הזמן הריני נמצא ברכבים בביקורים. מאוד לא נוח להסתובב בסתיו בעירות ברכבים משובשות, בעגלה מלאה ונרועה יהודים „וכל טוב", מכוון כבקופסת סרדינים — לא לזוז ולא להניע רגל. לעתים „נסחבים" כבה שלוש־ארבע ואפילו חמש שעות.

והנה העיירה. הרגעים הראשונים בעיירה הגם הכי קשים שבכל הביקור. הנך יורד מהעגלה לתוך הבוץ ומתחיל לחקור ולדרוש לבעל־הכתובת. טוב שמורמן איזה „יאשל" המראה את מנורי המבוקש. אבל לא תמיד מוצאים אותו — ואז יוצא להסתובב בעיירה ולהיות מטרה לעינים מקרניות ולחוש ריח של „חטמים" יהודיים. טוב שאין מוודה ביד.

יש והנך בא ביום יריד. הירידים האלה בני לויה נאמנים הם לי, אם יריד בעיר — ודאי יסבול כבר הביקור. ביום היריד ובערב שלפניו באים רק מעטים לסניף. אחינו בני ישראל צריכים פרנסה והיריד הוא מקור־פרנסה לכל ימות השבוע. וחברינו, ככל בני ישראל, בני־יריד המה. מה לעשות? מוכיר הסניף בל. קיבל אמנם הודעה קצרה על ביקורי ביום יריד אך לא הספיק לקרא אותה. הופעתי והוא תמה: הייתכן, ללא הודעה? הייתי בטוח שנשלחה הודעה. הוא חיפש בכיסיו והעלה משם את הגלויה.

גם לם. הנעתי ביום יריד. העיר רועשת־נועשת. הנני שואל למי שהוא ובתשובה לכך שואלים: „וואס פארקויפט איר"? ובשמבניסים אותי לבית־מלון מתפתחת מין שיחה שבואת בין בעלת המלון ובינו:

היא: המלודמיר?

אני: לא!

— מאין?

— מורשה

— א, מורשה, סיחר — באיזו סחורה?

— לא סוחר ובלי סחורה

— ואלא מה?

— סתם יהודי

58

הנה, ככה, סתם יהודי ביום יריד– קצת תמוה הרבר...

היינו לפני כמה שבועות במועצה ארצית של „השומר הצעיר", בין כל היתר, דנו גם בשאלות החינוכיות של התנועה. נשמעו שם דברים, ודוקא מפי מדריכי התנועה, אנשי ההנהגה הראשית ושליחי הארץ – שלפני כמה שנים היו בוראי נראים כאפיקורסים. היתה ביקורת על החינוך הרציונלי של התנועה; על הסתירות בחינוך הציוני והסוציאליסטי בשכבות השונות; על טיפוח „עמדות" ו„נוסחאות" והזנחת יסודות; על חוסר יניקה ממקורות הספרות העברית וכו'. דברים נכונים אלה – אנו היינו רגילים לשמוע ולהשמיע אותם במועצות „החלוץ־הצעיר". נוכרתי בפגישה של פעילי „החלוץ־הצעיר" שהתקיימה לפני שנה בגבעת־השלושה, בה הושמעו דברי ביקורת חריפים ע"י חבריו על דרכו ושיטת חינוכי של „החלוץ־הצעיר". התפלאתי גם אז לדברי החברים. ועוד יותר גברה עכשו הפליאה לשמוע ויכוח זה במועצה של „השומר הצעיר". יצאתי מהויכוח הזה בהרגשה ובהכרה: הדרך והשיטה החינוכית של „החלוץ־הצעיר" נכונות הן ביסודם ויש להנחילם עכשו לתנועה המאוחדת כולה.

אנו עסוקים עכשו במיוחד בשתי שאלות: אירגון קבוצות חברים פעילים בסניפים העסקים בעבודה חינוכית אינטנסיבית בשם „קבוצות להכשרה, עליה והגנה". התהלנו כבר באירגון הקבוצות והן קיימות בחלק מהסניפים.

פעולה שניה מהחשובות ביותר: שבועות־הלימודים. בימים אלו אנו מתחילים בשבועות הלימודים. אני חושבים לאחדן בשבועות „שפיעות".

א. פיאלקוב

לוח המועדים, ירק חוב' 54 שנת 1934

לזכר אברהם גרפוב

קום ללכת חיין

ימי ילדותו עברו עליו ברטנה, עיירה יהודית מפוסית בוהלין: שוק מרובע של חנויות קטנות, רחובות מרופשים, בתי עץ אפורים „בעלי-בתים" יהודים, סוחרים זעירים ורוכלים. ומסביב, מחוץ לעיירה, מרחב, שדות, יערות, נהר ונחלים. הויה זו, על כל הסתירות שבה העניקה לנפשו, נפש כמהה ורגישה, שפע של רשמים וחויות. העיירה על כל אשר בה, דחתה. הטבע מסביב — משך. קרא. החנוך העברי הגביר את ההרגשות האלו והוסיף עליהן את הכמיהה הסתומה לארץ-ישראל, לחיים חדשים, המאווים הכמוסים שבנפשו — לטבע, ליחסי אדם חדשים, ליופי, לעולם — מתחדדים. אך הכל עוד מעורפל, לא ברור. תססו בו כוחות נעלמים, סמויים. בתקופת חייו זו בגיל 13-14 מופנים כוחותיו ותסיסתו לסניף „החלוץ-הצעיר". היה בין ששת הראשונים „בעלי קפריזה ילדותית תמימה"*) שאירגנו את הסניף בעיירתו. וכך הוא מספר באחת מרשימותיו:

„ויועדו מול הרי חול, לידם עצי מחט יבשים, שתי בחורות ו-4 חברים ובדפורם צללה החבורות, מתוכם גענצה האמת. מהיום והילך — חברי החה"צ. שבו העירה ומנים אחרות להם הששה".

האמת, החברות, את אלה חפשו ששת הראשונים. התסיסה הנפשית לא שקטה, החיפושים, הנפתולים לא פסקו. אך ניתן להם מוצא כלשהו, שיחות, בירורים, חיי סניף — אלה הקלו, אך מזרה גם הקשו, עליו ביחוד, כי הוא „חבר השורה מאז נעשה לנקודה המרכזית. פניו קודרות, הרגשת אין אונים, מתכוץ לעצמו..." רצונות ושאיפות שונים ומשונים מתרוצצים בקרבו, עליו לכוון את הפעילה, את השיחות „בהן נדרש ממנו ואינו פוסק להתעצב בעצמים".

מעט האור שבסניף אינו מספיק לו. חיי יהודי העיירה, אלה „גמלי-אדם, הזוחלים בצורה כה מגוחכת על פרנסתם, לחמם" — צרים עליו. „החויות אשר באצטבותיהן מסודרים לממכר: המרמה והשקר" סוגרים עליו כעגול והוא עומד באמצע ותוהה: „האומנם אשתה כאן ולא אצא לשדה עם זריחת השמש?". בתקופה זו הרבה לכתוב. שירים ורשימות — אחדים מהם הודפסו בגליונות „להבות" שהוציעו אז. הרבה לקרוא „הלב נמשך אחרי «אנשים גדולים»". בכל פה היה גומא ביאוגרפיות של משוררים. סופרים ואנשי שם, געמו ספרי זכרונות. לקח משל בהם. תססה בו ההרגשה של שיחות".

לא יכול היה להמשיך יותר בעיירה. לא יכול היה שלא ללכת. הערפל מסביב לרצונותיו — מתפזר והולך. מאוויים כמוסים — לובשים עור וגידים. התנועה, על ידי הקורים, מושבות, כינוסים, קשרי מכתבים — עוזרת, שלא במכוון כאילו, גם לו. חברים מבוגרים מאנשי קלוסובה של שנת 1928-29 — מקריגים אף הם בלא יודעים, על הנפש הרגישה, המחפשת. הנה יש דרך, יש מוצא, חיים אחרים, יחסים אחרים, הכשרה לארץ-ישראל — קיבוץ. ובשנתו החמש-עשרה הוא עוזב את בית הוריו ועיירתו על מנת להשתתף כפ"כ הסניף במועצה הארצית של החה"צ בורשה — ונשאר בקיבוץ בגרוכוב.

היה זמן קצר מאוד בגרוכוב. לא יכול היה לחיות בתוכה. גם לא נתקבל ברצון בגלל צעירותו. בגרוכוב של אז תחילת שנת 1930, היה קיבוץ קטן, שקט, כמעט עירתי. ללא מעוף אידיאי ולא תסיסה חברותית. אולי בגלל זה לא יכול היה להיות בתוכו? והוא הרי שמע, התחנך על קלוסובה. קלוסובה, הרי שונה לגמרי מגרוכוב זו. שם קיבוץ גדול, שם היקף ומעוף ותסיסה. שמה גם חבריו הולכים. אולי שם ירוח לו... הוא עובר לקלוסובה.

ובקלוסובה שוב קשיים אך מסוג אחר: קלוסובה של שנת 1930, גדולה, סוערת, פרולטרית מאוד. עבודה במשוריות ובמחצבות. הומר אנושי מגוון מאוד. בהם גם אנשים פשוטים וטובים וגם אנשי רחוב ללא חינוך תנועתי קודם. היה קשה בעבודה וגם בחברה. הוא, הצעיר, הילד כמעט, לא רגיל לעבודה פיזית, עובד פה בקלוסובה, בעבודות הקשות ביותר המחצבה ובמשוריה. הנער החולם,

*) החברים חבאים מכאן להלן במרכאות כפי שהם מופיעים מתוך רשימותיו המכוונות.

המחפש אמת וחברות – בתוך קלחת של חיי חברה סוערים והומים. היה קשה. אך החזיק מעמד. כבש עצמו ולא נסוג. מכאן לא היה כבר לאן ללכת. היה לחבר בקלוסובה.

בסוף שנת 1930 הוא משתתף כחבר קלוסובה בסמינריון המרכזי השני של „החלוץ". בין הצעירים ביותר, שקט, מרוכז בתוכו, ממעט בדבור. כאילו תמיד מן הצד ומושך דוקא את תשומת הלב. הליכותיו, התנהגותו עוררו כבוד. פעמים השתתף באיזו שיחה סמינריונית והיה נעים מאוד לשמוע אותו וכך גם תמיד. היה זה ביטוי מיוחד להתלהבות פנימית, לעצמיות המחשבה, לחישוף מעמקי הלב.

עם סיום הסמינר נתפזרו החברים כל אחד לפעולתו. הוא לוהלין, מרכז תנועת „החלוץ-הצעיר", לבקורים בעירות ובסניפים, מקים ומהוה את המועצה הגלילית של התנועה בוהלין. בין שורת בקורים אחת לשניה – נמצא ברובנה, מקום מושב המועצה, ועושה את פעולתה במקום: הוצאת חוזרים, תכניות, מכתבים, קשרים וכו'. מארגן ומדריך במושבות הקיץ. וכך עד סוף שנת 1931. בקיץ זה השתתף בועידה השניה של החלוץ-הצעיר בדומצ'בה. היה אחד המרצים והפעילים בתוכה. בה גם נבחר לחבר המרכז.

חדשי הפעולה האלו ברובנה היו די קשים עבורו. פשוט, חוסר כל אמצעים כספיים לקיום עצמי ולפעולה בגליל. זה חגביר בו את הרצון שפעם מפבר לשוב לקלוסובה. הוא ואתו המועצה, עוברים לקלוסובה. היתה זו תקופת הגירוש והזירות הממשלתיות על הקבוץ שם. רב החברים פוטרו מעבודתם וגורשו. נשארו במקום יחידים לשמור „על הנחלת" עד יעבור זעם. והוא בין היחידים האלה.

נבלע כולו בחיי הקבוץ. העבודה, החיים בחברה תופסים אותו כולו וכאילו טוב לו בכך. אך חוסר האפשרויות לפעולה מספיקה בתנועה, בגליל אינן נותנות מנוח. בשולי מכתב אחד שלו למרכז על הפעולה בגליל, על כינוסים ובקורים, כתוב בפינה בשורה אלכסונית הערה כזאת:

„אני נבלע כולי בחיי הקיבוץ. במאורעות הגדולים האחרונים שלנו אין ואָס הער איך אייך? אלא הזכרון והמצפון, ימח שמם, מציקים לי כל כך. כל העיירות, הסניפים שבקרתי אותם, כולם תובעים ממני בתור מבקר, נאנו כה דלי מעש! אי המוצא?"

נבלע כולו בחיי הקיבוץ בקלוסובה, אך זוכר וחי ופועל בתנועה. „המצפון ימח שמו" הציק ותבע, סער והסעיר. הוא מטולטל ונקלע בין התביעה הגדולה שלו אל עצמו, של אחרים אליו, שלו אל אחרים, ובין המציאות האפורה והמעשה הדל. „ואי המוצא?"

הוא מאחד בחייו את ההגשמה האישית החלוצית עם הפעילות התנועתית. מן הקיבוץ ומתוך העבודה, יוצא לבקורים, למושבות, לכנוסים. חוזר – ושוב לעבודה. לחיי קיבוץ רגילים, כחבר השורה מאז. יודע מדי פעם מחדש חבלי הסתגלות לעבודה, מתגבר עליהם וטוב לו. במכתב אחד שלאחרי עונת המושבות בקיץ 1932 הוא כותב מקלוסובה:

„– – עכשיו ימים של עבודה ארוכים, ארוכים משבע בבוקר עד תשע-עשר בלילה. אַ פינסטערער גרוזטשיק... ותאמינו לי, אין פנאי לקנח את החוטם... בימים הראשונים הייתי בבחינת מסתכל והיו לי הרבה דברים זרים ומוזרים. חבלי הסתגלות לעבודה מחדש. בעד המושבות וזמן היותי מחוץ לקיבוץ שלמתי „בשבירת הגוף" מחדש. וטוב. מעז יצא מתוק. כעת שוב מתחיל להתערות בענינים, נעשים לי קרובים מאוד. צעד אחד קרוב להם ודם חדש, חם מתחיל לפכות. קיבוץ, עליה, ארץ – דברים אכזריים ומדגדגים – –"

מצטער על מיעוט קריאתו. הוא כותב: „זמן רב שלא קראתי. סקנדל. עוברים הימים והערבים בעבודה ופגישה עם האנשים, משתכרים".

לפי החלטת המרכז עבר אז, סוף שנת 1932 לורשה לעבודת מרכז „החלוץ-הצעיר" שמקום מושבו היה בקיבוץ גרוכוב. עם תקופת הכיבוש והחסתערות של ההפשרה גדל וחסתעף גם הקיבוץ חזה. תנאי החוץ, חצטמצמות העבודה במשק החקלאי, מיעוט עבודת החוץ, הכבידו מאוד על החיים הכלכליים. שרוי קר וריעב: „בגרוכוב חברה סוציאליסטית, רעבים בקולקטיב". התלות של המרכז בגרוכוב בסידור חלק דברים ועניינים בורשה, הקשתה על הפעולה. אך עצם החיים בקיבוץ שמשו תגמול ידוע לקשיים אלה. „זה לפחות מרגיע, משקיט ומאציל את ההתקוממויות הפנימיות". העבודה במרכז משתכללת ומסתעפת. והוא המקפיד ביותר על הסדר, הדיקנות והמהירות בפעולה. דואג „לקטנות", מטפח קשרים עם חברים, שוקד על דמות המדריך-הרֵעַ, משתתף „ברשימות" שלו בעתונות התנועה, יוצא לביקורים. בדבריו על המדריך הוא אומר: „שלילית היא השפעתו של רֵעַ גטול חיים ונעורים אשר היאוש מציץ מתוך עיניו – – הרֵעַ צריך להיות בעל אופי חברתי. עצם המושג חברה–חיים בצותא, ועל כולם מפעל, המגרש מן האדם צל מחשבות נפסדות". וכזה היה הוא. איש חושב ושוקל, אך גם עליז ורענן. היה שר, לעתים, מתלוצץ, משחובב כילד, עושה מעשה קונדס. מכונס אל עצמו, אל „עולם שתיקתו המרוכז" ועם זה איש החברה ואיש השיחה החיה. היה לעתים מפתיע בדבריו, בשאלותיו, בסקסקותיו. אהב לשוחח וחיה טוב לשמוע אותו. אך

הוא לא נתן לך רק להקשיב, היה מושך בשרוולך ותובע השתתפות בשיחה. תמיד מקשיב ורוצה לשמוע דעת אחרים. הוא איחד בקרבו הרבה תכונות מנוגדות שהיוו מקור להתלבטות פנימית רבה אך גם להפראה הדדית ע"י התגברות עצמית. המשען והמצפן המכוון – התנועה. במכתב לחבר ילדותו שנשאר תקוע בעיירתו הוא כותב: „אני מבין מאוד את בדידותך. זהו הקשה ביותר. הנה רוזה אתה, אני אף פעם לא ארגיש זאת בתנועה. היא ביסודה חברית. זו התנועה שאינה רק פותרת חלק זה או אחר מצרכי האדם, אלא דורשת את האדם כולו, את כל חייו..." היה כולו משולב בתנועה. הישיגיה, התלבטויותיה היוו מקור לחוויות אישיות שלו. חי חיים אישיים עמוקים אך לבו המה עם לב התנועה. האהבה היתה הדדית ושלמה.

אחרי חצי שנה של עבודה במרכז הוא יוצא לעבודת התנועה בגליציה. „השליחים לעבודה בגליציה מצטיידים לדרך בנכונות – ויהי מה. ברטט של דג שהועלה בחכה הם מגיעים". וכך הוא מגיע, בנכונות, ברטט. ובאלה עושה עבודתו. מתהלך ומשוטט בעיירות ובכפרים „וטוב לך עם המקל בין־לכפר הסמוך. ודבר המהפכה היהודית, האישית בפיך."

טוב במציאות הגליציאית על כל העכור והמוזר שיש בה עבורו. מסביב – פרחוב היהודי הכללי, המפלגות – „איזה אבקן והנפש רוצה דוקא בהתיחדותה". „לא פין רגע נוצרת השפה המשותפת בין „השליח" והתנועה. היא נקנית מתוך ויתורים הדדיים של שני הצדדים: סרובינציה ועירוניות, ערכי נפש ואינטלקט, חיפושים אישיים וערות סוליטית וכו'. פגישה מפרה היא זאת". וכך היה מקומו בתנועה בפנים. הוא נתן וקבל כאחד. והיה לו הרבה מה לתת וגם צורך רב לקבל. השפיע והושפע. והיה זה טוב לו ולנפגשים אתו כאחד. השאיפה האחת ליכדה אותו עם בני התנועה והעלתה אותם יחד. „הלב הומה, שולח דברים: כולם נושמים אותך. בטוי העינים: מהכפר, מהגויים, מהמיצר – למולדת, לחיים, למרחב".

תנאי הקיום בגליציה קשים. בדידות בפעולה, נדידה ברגל ממקום למקום. „מחר אשים את רגלי על כתפי בבחינת „וילך אברהם", – – קרובות כבר ההכנות הממשיות למושבות, שוב יהיו נחוצים ביקורים. העבודה והתנאים הללו–מדריכים מנוחה. כזה גורלך, לנשוך בשפתיים ולשתוק – "

והוא מתגבר. הקשר העמוק לתנועה, הרגשת השליחות, האהבה לילד, לנער העוני, אלה הזינו את נפשו ונסכו בו את כוח ההתגברות «„לעורך אני בא". נחוץ להקשיח את הלב הרגיש».

אחרי חצי שנה של עבודה בגליציה חוזר לורשה, לגרוכוב. ושוב פעולה הדרכתית במקום, ביקורים, כינוסים, מושבות–כרגיל. וככה עד עליתו בהתחלת שנת 1935.

בארץ–בחרמת־הכובש. עובד בפרדסי כפר־סבא וסביבתה. חבלי קליטה והסתגלות לעבודה ולחברה. הוא כותב:

„נכנסתי לעבודה, פועל פרדס. היום הראשון לעבודה – פחדתי פשוט ממנה – – – אבל את תורת ההתגברות אני יונק ורוצה לינוק עד תומה".

והוא ינק, למד ומימש בחייו את תורת ההתגברות. היה אחר־כך לפועל כביש. נדד עם קבוצת חברים לעבודת כבישים גם מחוץ למקום. עם פרוץ המאורעות – הוא אך שנה בארץ–ורמת־הכובש בקו האש. תמיד מותקפת, תמיד מתוחה. הוא פעיל ומתמיד בהשתתפותו בשמירה, בהגנה. היה לנוטר. בשפת האסון הגדול של רצח השמונה ע"י המוקש, נצל בנס. המשיך להיות נוטר עד יציאתו לפעולה בתנועת הנוער העובד. פעל בסניף הנוער־העובד בשכונת־בורוכוב וחי בקבוצת הבחרוית. יצא להשתתף בסמינריון למדריכי הנוער יוצאי גרמניה בירושלים. ואת אשר לא השיגה היד המרצחת בחרמת־הכובש, השיגה בירושלים.

במוצאו, בדרך חייו, בדמותו – יש משהו מהמסמל, המיוחד והאופיני לתנועת „החלוץ־הצעיר". כולו מקופל בתוכה. בה גדל, איתה צמח ובהמשך דרכה גפל. זכרו יקר לתנועה כולה. תתחנך לאור דמותו ומעשיו ותמשיך במפעלו – מפעליו.

לורד השמונה אשר נפלו בחרמת־הכובש באב תרפ"ח כתב:

„לבכות במסתרים, ביחידות, אבל לא להרפות מזו הדרך. – – להמשיך – מוכנים לכל".

כן, לבכות במסתרים על זו הדמות המאירה שנסתלקה ואיננה... אך להמשיך בזו הדרך, דרכו – דרכנו.

א. פ.

בִּקְרַ בַּעֲרָתִי

עוֹד רַגְלַי דוֹרְכוֹת בַּשּׁוּק, וְקוֹלִי שֶׁמֶשׁ־שַׁחַר נִגְעָצוּ בְּעֵינַי. רוּחַ קְרִיר לָטָפַנִי וּרְגָשׁוֹת שׁוֹנִים חָלְפוּ בְּקִרְבִּי. גִּלּוּ הַחֲנָיוֹת לְפָנַי. הַחֲנָיוֹת אֲשֶׁר בְּאַטְבּוּתֵיהֶן מְסָדָרִים לְמִכְּרָה: הַמִּרְמָה וְהַשֶּׁקֶר.

עוֹדָן סְגוּרוֹת עַל מַסְגֵּר. גַּם הֵן מְבַקְּשׁוֹת מְנוּחָה וּמְעַט הֲזָיָה. אֵין תְּנוּעָה; דְּמָמָה מְזֻמֶּרֶת וּמְצַלְצֶלֶת בָּאָזֶן.

וַאֲנִי עוֹמֵד בְּתוֹךְ מִסְגֶּרֶת זוֹ, כְּבְתוֹךְ עִגּוּל, הָרוֹקֵד מְסָבִיב, וְסוֹגֵר עָלַי.

– לְאָן? לְאָן תֵּלֵךְ? שֵׁב פֹּה... וְלִבִּי תּוֹהֶה, וְיָדַי פְּרוּשׂוֹת לְכָל עֵבֶר:

הַאֻמְנָם אֶשְׁהֶה כָּאן וְלֹא אֵצֵא לַשָּׂדֶה עִם זְרִיחַת־הַשֶּׁמֶשׁ?

מחיד רשימות גרביב שנדפסו „בלהבות"

62

עם יהודים מארץ המועצות

פגישת היהודים בשטח הגכבש עם השלטון החדש היתה פגי־
שת שמחה. היתה זו שמחה ראשונית, לאחר ימי האימה
והפחדים. פשוט ניצלו מאימת האירונים, ניצלו מבלהות הנאצים.
והשמחה היתה כללית ומקיפה. גם הסוחר והחנוני שידעו היטב
שהם לא יוכלו להמשיך במשטר החדש בפרנסותיהם ותהו בחרדה
לעתידם, גם הם חשו את הרוחה. כל כך איום היה הסיוט שהטיל
הכיבוש הנאצי. ולמן הימים הראשונים כבר ראינו את היהודים
בהסתגלותם המהירה, שהיתה לובשת לעתים קרובות צורה של חנופה
וקשה היה לראותם בקלקלתם. הנה אתה רואה חייל יהודי מהצבא
האדום מצטרף למעגל של יהודים ברחוב ומתחילים דברי התרפסות.
יהודי שאתה יודע שאינו שש ביותר לעבור לעבודה או חנוני רגיל
מתחילים לדבר על המעבר לעבודה, מלגלגים לאנשי דת יהודים
והם עצמם בעלי זקן ופאות... אמנם את ההופעות האלו ראינו בגלי־
ציה. אמרו, שבחבלים האחרים של פולין היו גילויים אחרים מאלה
שבגליציה.

ראינו את התנועה הציונית ברפיונה בשעת המבחן הזאת.
בטרם שנצטוו חלו התמורות בביה"ס העברי ובטרם שניתנו הוראות
כבר הוחל בארגון הנוער. כספיקה היתה איניציאטיבה של בחור
אחד, בכדי לארגן נערים ונערות לקומסומול. בעיירה שהיינו בה קמה

תנועת נוער זו ע"י חניכי הסתדרויות שונות החל מבית"ר ועד "גור־
דוניה". ואותו הנוער הוסיף ודיבר עמנו עברית והוסיף להתענין
בארץ־ישראל. לא היתה זו תמורה שבהכרה. אבל כבר החלה
הפעולה החינוכית וזו תעשה את שלה. והורים ציונים, תורמים לקרן
הקיימת וגם יושבי ראש ומורשים שלחו את בניהם לקומסומול. הם
לא בגדו בציונות, אבל הכרח ההסתגלות והחלות עשו את שלהם.
וסוחרים ופקידים היודעים יפה שנשמטה מתחתם הקרקע והם לא
יוכלו להמשיך בפרנסות הקודמות מחפשים כבר משרות, מי כפנקסן
באיזה ארטל של חייטים ומי כפקיד במוסד ממשלתי, — אחרת אין
להם מה לעשות והם הם גם שולחים את בניהם לקומסומול. ראינו
יו"ר של הפלגה המאוחדת בעיירה אחת בתפקיד של אחד ממושלי
העיר החדשים, ואתנו עוד דבר עברית ואפילו במשרד הממשלתי.
לא התבייש בזה. ואנו זכינו לשמוע מפיו נאום תהילה פומבי לסטלין.
כך נחרץ בראשית הכיבוש גורל בית־הספר העברי. סופר לנו על
ילדים שבכו עם המעבר הזה, על ילדים ש"להכעיס" מדברים עברית
ואומרים "שלום" וחורקים שנים על המורים שלא גילו כל נסיון של
עמידה.

רבות נפגשנו עם חיילים יהודים מהצבא האדום. הם היו
רבים בשטח הכיבוש, הופיעו כיהודים והיו מעורבים מאוד בתוך
האוכלוסיה היהודית. רבים מהם דברו גם אידיש ולפעמים גם בינם
לבין עצמם. כשרצינו לעמוד על שורש ההופעה הזו התברר שאלה
הם מיוצאי העיירה הקטנה. כנראה שקיים הבדל ניכר בין בני־
העיירה ובין בני העיר הגדולה. וכשנפגשנו עם בני עיירה רוסית
שמענו כבר נימות אחרות בדבריהם. אמנם גם הם סיפרו בגאוה על
חייהם ועל מצבם. אבל כשגגעו במצב החתרבות היהודית סיפרו לתומם

על ירידת היידיש ועל ירידת בית־הספר היידישאי. הסבירו לתומם את עזיבת היידש מפני שהאוקראינית (וחברי תיקן הרוסית) נדרשת יותר, באשר היא שפת ההמשך בביה"ס העליה. ורבים הם הלומדים ברוסיה ולשם כך מבכרים את השפה הרוסית על היידיש, באשר זה מקל על הלימוד ועל קבלת המשרה אח"כ. ובעצם שיחה זו התעו: עוד חייל יהודי, הפסיק את חברו ואמר: "מה אתה מספר דברים כאלה? הן אתה יודע שיש אצלנו ריפובליקות וכל אחת רשאית ללמוד את שפתה, ואתה גם יודע שיש ריפובליקה יהודית? — והחייל שדיבר לפניו שאלו: היכן היא הריפובליקה היהודית? — וזה עונה לו: "מה? אינך יודע? בירובידז'אן!" וזה טוען שוב: "אבל אתה יודע שיהודים אינם רוצים לנסוע לבירובידז'אן!" והשיחה נסתיימה בזה שהיהודי המתפאר בבירובידז'אן לחש לחברו שמוטב שלא לפטפט כל כך הרבה... והסתלק. והשיחה קיבלה כבר גוון אחר. אבל בכלל ראינו הופעות שונות מאלו. ראינו גם כיצד חיילים שוחחו באופן חפשי וללא כל הפרעה.

נפגשנו עם יהודים רבים ברוסיה ובכמה הכיבוש ששוחחו עמנו בצורה חפשית וגלויה והיו מעונינים מאד להבליט את ערך מפעלם. בשטח היהודי סיפרו וחזרו וסיפרו שליהודים טוב, ולא חסר להם דבר. כל האפשרויות פתוחות לפניהם. אין כל הפליה לגבי יהודים. והיה הרושם שהם באמת מסתפקים בזה. אבל הנה נפגשנו עם בחור פרוסקורובי, יליד המהפכה ובן לאיש־מהפכה והוא שמר על חיוניות יהודית בשפתו ובאפיו. וכשנגעו בשאלות יהודיות מיוחדות, בשאלת השפה והתרבות, למשל, היה ברור שאלו הן שאלות חדשות לחלוטין עבורו. כאילו קיבל בתביעה הצגת שאלות מעין אלו. לדוגמא: הוא לא ידע כלל על י. ל. פרץ. הגבתו היתה: "העיקר זה לבנות, העיקר זה מהנדסים". ותיאר ניתח זאת בפשטות:

אמשר להיות מהנדס ולבלי לדעת את י. ל. פרץ, אבל לדעת את פרץ ולא ללמוד הנדסה על מנת להיות מהנדס — זה לא יתכן"! עיקר העיקרים: להיות מהנדס. ואם שואלים אותו: האם גם אוקראיני ידבר כך? — יודה: "כך לא ידבר אוקראיני". וכשמוסיפים ושואלים אותו: "מדוע איפוא כך?" — יענה: מפני שאנחנו מעוט, מפני שהם רבים ומרוכזים יחד וכו' וכו'. ואפשר היה להמשיך כך בשיחה ולהגיע לצורך בריכוז טריטוריאלי, אלא שעד לידי כך אין הוא מגיע. כי לדעתו אין זה חשוב כלל. והוא אומר פשוט: "כזהו זרם החיים, ואנחנו צריכים ללכת עם הזרם". ומתבל את דבריו בפתגם הרוסי: Куда ветер дует -- (עם כיוון הרוח). ואינו מתבייש בזה, ודוקא הבחור הזה מעודד אותנו לבסוף ב"פינטעלע ייד" ש"בכוחו נתגבר על כל הצרות, ועם ישראל קיים ויתקיים על אף הכל"... ובחורה שישבה על ידו אמרה לנו שקשה לה לדבר עמנו ביידיש, באשר אנו מדברים "אויף אליטעראַרנעם יידיש" והיא יודעת "ז'רגון". בעיירה — היא אומרת — מדברים ז'רגון... והם שסיפרו לנו על ההופעה של חיסול היידיש כשפת ההוראה בבתי הספר. ההורים הם שהחליטו באסיפותיהם לפנות לשלטונות בתביעה זו של המעבר לשפה הרוסית. והם מציעים להשאיר את היידיש רק לשעת לימוד נוספת. לא כדאי לקיים בתי־ספר שמכבידים על החניכים ל"הסתדר" בחיים, להמשיך את הלמודים בבית־ספר גבוה ולחפוש אח"כ משרות ותפקידים. ראיים במדינה ומענין שיהודים מספרים על כך לחומם מבלי להרגיש כל פגם בזה...

64

בז'מרינקה, בתחנת הרכבת הגדולה שברוסיה, נזדמן לי לשוחח עם אגרונום יהודי שעובד בקולחוז. הוא דיבר יידיש טובה. השיחה נמשכה שעה וחצי ונסבה על הכלכלה ועל נעלים ועל טרוצקי ועל סטלין ועל הדיקטטורה ועל הסבוטג'ה של המחבלים וכן על ארץ־ישראל והציונות. דיבר בגלוי ודיבר כקומוניסט. הגם שהיה משוחו בדבריו שלא היה כ"כ ב"סדר". הוא הסביר כדוע כ"כ קשה להשיג נעלים ומלבושים, והיתה זו ההסברה הסבירה ששמענו אותה פעמים רבות מפי חיילים קודם לכן: באשר קודמת היתה הדאגה לתעשיה הכבדה ולתעשית הנשק. סיפר כהדאגה לצבא היא עיקר הדאגה של המדינה עכשיו. ואח"כ עבר לספר ב"מחבלים" ובמשפטים הידועים. כששאלתיו: המאמינים אתם שהללו היו מחבלים באמת? — ענה: יודע אני שאתם בחו"ל מפקפקים בזה, גם אצלנו יש מפקפקים..." ואח"כ שמעתי מפיו הסברה על ענין טרוצקי— סטלין וגם היא לא הזדהתה בשלמות עם הקו הסלין... לכשעברנו לשוחח בענין הציונות הקשיב קשב רב. הביע כפקות בציונות ובערכה לגבי פתרון שאלת המוני היהודים בעולם; אבל משסיפרתי לו על קליטת יהודי גרמניה בארץ ועל מידות הקליטה הודה: "נכון! לאלה דרוש הדבר! אדרבה ואדרבה המשיכו ועשו". והוא נפרד ממני במלים אלו: "זיך זעהן בארצא דישראל"...

בשיחות הללו עם יהודים לא נתקלנו כמעט בשנאה לארץ־ישראל. נתקלנו באי ידיעה מוחלטת. בזרות לכל הענין. פשוט אין יודעים כמעט ולא כלום. יש מהם שלא שמעו דבר על המאורעות בארץ ובשיחה עם יהודי מקמניץ־פידולסק סיפר ששמע על איזה מאורעות ב־1927. אני מתקן לו: 1929. והוא בשלו: 1927. אני מנסה להעיר: אולי 1937? — ושוב היא בשלו. ולא הוא בלבד חזר על טעות זו. ועם זאת הקשיבו בסתיחות ובענין ויש שנדמה לך שעוד מעט והם נכונים לקבל את הדבר הזה. ביחוד הפליאו אותם דברינו על הקיבוצים. זה כמעט שלא נתפס על ידם. והם חוקרים את הדבר לפרטי פרטיו. יש כמתלהבים ויש שפורצים בקריאה: זהו הדבר! זהו קומוניזם ממש! ורגילים הם לשאול: מי שליט בארץ? ולשמע התשובה גדלה התמיהה: הכיצד? אנגליה? קולוניה אנגלית וקומונה?! זה מעבר להשגתם.

ניכר שההרגשה הכללית של האדם היהודי היא טובה. הוא גאה על חייו, מתפאר שאין אנטישמיות, שבעד המלה ז'יד נענשים. אבל כל זה עדיין רחוק מלפתור את שאלת היהודים גם במדינה זו. מבחינת ההרכב הסוציאלי של המוני היהודים לא חלו תמורות עמוקות. גם במשטר החדש הזה נדחקו היהודים והסתדרו בכל אותן העמדות שהם נחלת הכלכלה היהודית מאז ומעולם: בפקידות, בפרופסיות חפשיות, בחנויות ובמסעדות ובבתי המלון וכו'. המגע הזה מקרוב עם יהדות זו שברוסיה חישלה אצלי על אחת כמה את הכרתי הציונית, העמיקה את תחושת גורל ישראל בגולה והאירה את דרך המוצא האחת.

אריה

המיד אותו אברך...

לראשונה פגשתיו בעירתי, מטעם המועצה הגלילית של "הקיבוץ הצעיר" בהלין, כשישבה אז היה בקלוסובה, בא לבקר את סניף החה"צ שבעירה. באיתם הימים — מאי שנת 1928 — היה ביקור של חבר המרכז או המועצה מאורע גדול בסניף. התכונה בסניף היתה רבה — כמעט כמו לביקורו של הרבי אצל חסידיו. הרי מנקים את המיקדון, מקשטים ומיפים אותו בתמונות נוספות, בסיסמא חדשה, על הקיר וכו', וגדולה מזו היתה התכונה הנפשית; הרי ברבים לשיחה, להתוכחה, לערוך ישיבות ודיונים על תוכן הביקור, על השאלות לבירור, ואגב אורחא היו גם מתדינים על דמות המבקר בכלעצמו; האם באם טוב הוא? אם "בעל הכרה" (בעווסטזיניגר בכלל) הוא? ומה הפקידו ועמדתו בקיבוץ וכו' וכו'.

אברך שביקר אז את החה"צ, היה כבר בעירה המבקר השלישי באנשי קלוסובה. כנים הראשונים השאירו רושם "עצום" בעירה בסניף. הם נאמו, הירצו קושיות, פתרו שאלות — ממש "עקרו הרים". והיה אז מה לעקיר ומה לנטוע בלבות בני הנעורים. היתה זאת תקופת ירידה בציונות ובארץ ישראל; לאחר הכשלונות שבעליה הרביעית עוד נשמעה ברמה "דבת הארץ" של "היורדים"; עלתה קרן הקומוניסטים. העליה החמישית טרם התחילה. בני הנוער בהחה"צ בעירה — היה עליהם להלחם מלחמת שפתים קשה בכמה חזיתות. בו בזמן שהם כשלעצמם — היו דלי ידיעות, נבוכי דרך וברבים שאול. — מבקר כשבא וידע להבהיר, ללבן, להסביר ואגב כך — "להכות" את היריב והמתנגד שברחוב — והיה ערכו גדול הרבה. וכאלה אמנם היו שני המבקרים הראשונים. רשומם היה ניכר הן רב בסניף ובעירה. והנה — התלחשו יודעי דבר — הפעם יבוא "איש הספר", איש הרוח, איש התרבות של קלוסובה. כך ראו את אברך עוד בטרם בואו אך עדין לא ותפס הדבר כדבעי; מה משמע? לא ינאם? לא יתרץ שאלות?

והנה בא, ומלבושו — משוט, והליכו מתון, ודבורו — שקט. כתרוהו, סבבוהו כרגיל. אך הוא — "שלא כרגיל"; ממעט בדיבור, מרבה להקשיב, שופע חמימות בשיחה, ומחייך בטוב לב. באספה הראשונה ניסו החברים להתהלך כאשר עם קודמיו. קודם כל עליו להרצות, אח"כ — יענה על שאלות. הלוא הן כ"כ רבות ומטרידות; ומי אם לא המבקר ישיב, יתרץ ויישב? ואמנם — מנסה אף אברך בכך. איני זוכר את השאלות ואת תשובותיו — אני זוכר שהן היו קצרות וממצות. נדמה היה שהוא כאילו ממהר לצאת מ"סבך" זה, ולהכנס לענינים יותר קרובים לו. ואכן — זכורני היתה אכזבה ידועה בציבור החברים. השאלות המטרידות — מה יהא עליהן? והיכן "הגאום" המקיף, המסביר "המרביץ" למתנגדים? אך אברך, כנראה אינו מרגיש בכך. הוא ב"שלו" מוציא ספר אחד וקורא ממנו — היה זה "מסדה" של למדן. מוציא ספר שני — "בגלגל" של שלונסקי — ואף ממנו קורא ומסביר. נערים ונערות קצת תמהים. לא לכך נתכוונו. אבל אברך ממשיך בקריאה תוך הטעמה, תוך הדגשה, תוך הסברת משפטים ורעיונות בהתלהבות פנימית; מורגש — דוקא לכך נתכוון. הנה כאן העיקר — בעמל "שבכף יד" לנו קטנה ואצבעות חמש לה" בהתגברות הרצון אשר למעפילי "מסדה", ביצירה החלוצית אשר לחלוץ העברי במולדת.

וכך במשך כל זמן הביקור. שיחותיו פחות עיסקות בשאלות אידיאולוגיות ויותר מספרות על החיים בארץ, על מסירות הנפש של החלוצים. הקריא את ה"יזכור" לחלוצים שנפלו בדרכם לארץ ישראל ואגב כך סיפר על הדרכים המשובשות, בים וביבשה; דרך הרים וגבולות — בהם העפילו חלוצים לארץ; מהם הגיעו ומקום שלא חגיעו — והשלשלת לא נותקה... אחרי שיחות אחדות, עלתה ההערכת והיחס אליו; רבים נתקשרו אליו בחיבה ובהערצה.

אחרי הביקורים הקודמים — היה לביקורו — ערך מיוחד. בלי משים ובלי כונה תחילה, הפנה את תשומת הלב לנקודות אחרות,

66

ביקריה בתנועת נוער חלוצית — לחלוציות, להקרבה, למסירות נפש, ובאמצעי חדש לנו — השירה העברית, והיה בזה משום ערך כפול: הפניה לצד חיי הארץ, וקביעת יחס לשירה העברית החדשה. היא גם קבעה אופי אחר לביקור: יותר פנימה.

כנית פגישתי בכינוס מחוזי של החה"צ בסרני, דומני — בשנת 1938. השתתף באיש קלוסובה וכחבר המועצה הגלילית של החה"צ. היתה לו בכינוס הרצאה על העבודה התרבותית בסניף. אך ריכוזי בכינוס זה היה ניכר לא בעיקר בהרצאתו אלא בפגישה הבלתי אמצעית עם חברי הכינוס, יחסו החברי, הפשוט והמסור לכל אחד מב"כ הסניפים — היה ניגע עד הנפש. היה דואג לכל ומתעניין בכל ה"קטנות" אשר זכר אותם מביקוריו בסניפים, זכורני פרט אחד: יחד אתו בכינוס זה השתתפה חברה אחת מקלוסובה. היחסים ביני ובין חברה זו היו כ"כ לבביים ועדינים — עד שהוחלט בינינו הנערים, כי אין זאת אלא שחברה זו היא "הבחורה שלו"... וזה היה, אלא פשוט, היה לו יחס עמוק, כמעט יחס של אהבה, להבריו ולחניכיו.

בארץ נפגשנו ביגור. יצא לי לעבוד אתו בימים הראשונים בעבודות בנין: בחפירה או יותר נכון — בהציבת בורות ליסודות וביציקת בטון. אברך היה כבר כמה שנים בארץ ובכל זאת— היה עוד פועל "שחור": הפר וחצב, וסחב ויצק; עבודות די קשות. והתפלאתי לראות את אברך דוקא בעבודות אלה; הן חלש היה וחולני והנה — פועל. ומן הטובים ביותר ובעבודות הקשות ביותר. ואכן — הבריא בארץ, השתזפו הפנים, התפתחו השרירים, ואף על פי כן — איתו אברך, הכוחות הגוסניים לבדם, יתכן שלא היו ממספיקים לעבודה זו. אך היה זה איתו אברך לא רק בגופו אלא גם ברוחו, בנפשו. נפש מסורה ומקריבה את עצמה, ואת נפשו זו, השקיע גם בעבודה. היא עבד בגופו, ובנפשו, בכל כאודו; בחינת "כל עצמותי תאמרנה"; תוך עורת מתמדת לעיף, לכושל, לחדש, חית באופן עבידתו מן אותה ההתלהבות הפנימית בת היה קורא שיר, מן אותה המסירות ואהבה, בהן התיחס לחבר; מן הרצינות והקדושה בהן התיחס למפעל ולאידיאה החלוצית עצמה; והיה בזה הרבה מן הנעידוד והמקל בשביל העובדים אתו יחד.

היה איש הספר, הספר — לא כמקצוע, לא במקום העבודה. לא "קדום לחפור בו". הספר — כצורך נפשי, כמזון רוחני לאחרי וגם לפני העבודה; כמשולב אתה וכעזר לה. בהזדמנות ספר לי, שהוא קורא לפנות בוקר; בהשכמה, לפני היציאה לעבודה, לאור המנורה. (ברם היה אז חשמל בחדרים ביגור). המוח צלול, מסביב שקט — זכיה ויעילה אז הקריאה. בחדרו יכלת למצוא ספרים מן הראשונים ביותר בספרות העברית ועד לחדישים ביותר ובכל סוגי המדע והספרות: ספרי פרוזה ושירה; מדעי חברה והיסטוריה, טבע וחקירת יכו', ובכל קרא; בכל היה צורך לעיין, אם זקוק היית לאיזה ספר, לקטע מסוים, למראה מקום וכו' ובאת לאברך — והשגת מבוקשך; בתוספת הערות והארות — כאילו דרך אגב, אבל נחוצות וקשורות לענין המבוקש. והיה טוב לשאול דוקא איתו — כי לא היה שמץ של התהדרות או של הבלטה עצמית, בתשובותיו ובשיחתו. היה בשקט וכמתחטא עונה ומשוחח, וכלל לא הרגשת "כוונות" בדבריו. ואמנם — היה מה שהיה — בטבעו, בתכונותיו; וע"כ יכלת להסגש אתו, לשוחח אתו, בחברות תמה — ללא כל "מחיצות".

"המעדר יהספר ניתנו בו כרוכים יחד"; ובשניהם — היה חוא איתו אברך, תמיד — אותו אברך...

א. פ י א ל ק ו ב

עם כינוס עלית „דרור" במשמר־הים

היה זה כינוס גדול וחשוב למשתתפיו, לעליה הפולנית החדשה, ובלי ספק יהיה רישומו ניכר, עם הגשמת החלטותיו, בקיבוץ המאוחד בכללו. במשך יום שלם ושני ערבים ארוכים היו מרוכזים ונתונים מאות משתתפי הכינוס, עולים חדשים, חברים ותיקים, שליחים ואורחים רבים בדיון עד ומקיף בבעיותיה, ענייניה ודרכי קליטתה של העליה החלוצית החדשה מפולין בקיבוץ ובארץ. למעשה הרג הדיון ממסגרת שאלות העליה מפולין שלאחר המלחמה והקיף את כל הבעיות והענינים המיוחדים לעליה החדשה בכללה, מכל הגלויות. הכינוס הזה — מזמן איפיו לו, גדולה היתה התכונה אליו ואין פלא אם העליה הפולנית החדשה כמעט כולה, 400 מתוך 450, בהם בני „וחק" של שנה ושנתיים בארץ וגם חדשים שאך תמול שלשום ירדו מן האניה או שוחררו ממחנות המעפילים — כולה נתכנסה ובאה, להיפגש, לשוחח לברר ולהכריע.

כינוסי „עליות" לפי המוצא הארצי או התנועתי — אינם דבר חדש בקיבוץ. זה שנים, ובעיקר, לאחר המלחמה מאורגנות רוב ה„עליות" החדשות בקיבוץ לפי מוצאם הארצי־התנועתי במטרה להקלת הקליטה וההתמזגות של העולים החדשים בחיי הקיבוץ ובמפעלו. כל ה„עליות": הונגרית, יוגוסלבית, הבולגרית, הצפון־אפריקאית, הבבלית וכו' מאורגנות מבפנים באמצעות לשכות קשר, דואגות ומטפלות בשאלות הקליטה המיוחדות שלהן בעזרתם ובמרותם של מוסדות הקיבוץ המרכזיים ומתוך שיתוף־פעולה אתם. העליה החלוצית מפולין — לא כך היתה דרכה עד עכשיו. היא, — מתוך ראותה את עצמה, מאז ומתמיד, בהזדהות שלמה ובאחריות מלאה עם כלל הקיבוץ ועם מפעלו הכולל — לא ראתה צורך ויכולת, בצדק, או שלא בצדק, לעשות משהו מיוחד לארגונה העצמי ולהיקלטותה בחיי הקיבוץ במלוכד. ואם היו לפני המלחמה כינוסים מיוחדים של העליה החלוצית מפולין שבקיבוץ — נשארו הם אפיזודה חולפת ללא כל המשך פעולה מיוחדת ועצמית. אך אם לפני המלחמה, בתוקף הזרם הגדול, באופן יחסי, של העליה וריציפותה המתמדת, לא נזקקה כל־כך העליה מפולין, עפ"ם בהכרתה העצמית, לארגון ולטיפול מיוחדים — הרי נשתנה המצב תכלית שינוי לאחר המלחמה. העליה באה לאחר הפסקה של 7—6 שנים, היא קולטת בורם קטן ודק, מצב הישובים, בחברה ובמשק נשתנה אף היא. אפשרויות הקליטה האובייקטיביות בקיבוץ הן רבות וגדולות, אך מבחינה פנימית — פרובלמטיות ומתוך זה נעשו שאלות הקליטה חריפות וסבוכות יותר. קליטת העליה — היה מתמיד גם תפקיד מרכזי וגם בעיה קשה בקיבוץ, תפקיד מרכזי — כי בקליטת העליה תלוי עצם קיומו והתפתחותו של הקיבוץ, ובעיה קשה — עקב השוני, אי ההבנה, הסבכים והניגודים, אם אמיתיים ואם מדומים, אשר ישנם בטבע הדברים בין חבורה קיבוצית מתהווה ותוססת, ובשטחים מסוימים גם מגובשת, ובין העולה החדש שאך מקרוב בא, על מושגיו, הרגליו ודרכי חייו האחרים. בעית הקליטה אף נעשית דחופה וחריפה ביותר מצד אחד בתוקף הצורך הגדל והולך בתוספת אנשים במשקים הקיימים וביסוד ישובים—מפעלים חדשים בהתאם לצרכי ההתישבות הכלליים בארץ, ומצד שני — עקב העליה הקטנה לארץ ולקיבוץ. היה, איפוא, צורך גם לעליה וגם לקיבוץ, להיפגש לשם חיפוש דרכים להקלת הקליטה של העולה החדש להעלותו כדי שותף שווה ביצירתו ובמפעלו של הקיבוץ.

בכינוס זה אף עמדה לדיון ולהכרעה ההצעה בדבר יסוד גרעין מיוחד של עלית „דרור" מפולין שיהווה יסוד ראשית למפעל קיבוצי חדש ע"ש לוחמי הגיטאות. הצעה זו מזמן עמדה על הפרק בתוך עלית „דרור" בארץ וחיפתה לדיון ולהכרעה סופית בכינוס תנועתי רחב. כינוס זה נועד אף לקבוע את הדרך והצורה למיבוש הצעה זו במציאות — אם תתקבל — בזמן הקרוב. גרעינים כאלה מארצות אחרות קיימים מזמן בקיבוץ, העליה החלוצית מפולין, לפני המלחמה, זרמה באפיקים רבים ושונים. היא בנתה ישובים חדשים; היא הצטרפה למפעלים קיימים; היא התמזגה עם ישובים בני מוצא ארצי אחר ועם חניכי תנועות הנוער הארצישראליות; אך לא התקיימה, — ושוב, מתוך הכרת הזדהותה עם כלל הקיבוץ, — כגוף מלוכד שדואג במשותף ובמאורגן לקליטת העליה מפולין. במצב החדש של העליה מפולין בהיותה מסיימת ומסמלת תקופה רבת עלילות, גבורה ומעשים מן הטבעי ומן התבונה התנועתית היה בהצעה שהופיעה ליסוד מפעל מיוחד — ישוב קיבוצי של התנועה בפולין ע"ש לוחמי הגיטאות.

הכינוס נתקיים בנקודת ההתישבות החדשה של משמר־הים במפרץ חיפה. משמר־הים הוא אחד מן הישובים בקיבוץ, שנוסדו ונישאים

עד היום ע"י העליה מפולין יוצאת "החלוץ", "החלוץ-הצעיר" ו"פרייהייט" מלפני המלחמה, אשר תנועת "דרור" הנוכחית מהווה המשך רצוף להם ומזיגה יוצרת של דרכיהם, ערכיהם ומסרתם.

השתתפו בכינוס כ-450 איש. בזה כ-400 עולים חדשים מ-17 ישובים בקיבוץ. 15 שליחים וחברי מזכירות הקיבוץ וכ-35 איש ב"כ לשכות הקשר של ה"עליות": ההונגרית, הרומנית, הצרפתית, הצפון אפריקאית ושל ה"נוער-הברוכובי" בקיבוץ.

בשבת בבוקר התחיל הכינוס בהרצאתו של מנחם אורן על התנועה בקפריסין בה עשה את שליחותו במשך כמה חדשים. חוקה פולמן, שאך יומיים לפני כן הגיעה לארץ הביאה למת-כנסים דרישת שלום חיה מן התנועה בחו"ל. בטיה ב. ממזכירות הקיבוץ מסרה על העליה החדשה בקיבוץ ובזה אף פתחה בשיחה על דרכי הקליטה של העליה החדשה.

בשיחה השתתפו כ-25 חברים מכל חוגי המשתתפים בכינוס: עולים חדשים, חברי קיבוץ ותיקים, שליחים, ב"כ לשכות הקשר הארציות, חברי מזכירות הקיבוץ וכו'. מתוך העליה החדשה עצמה השתתפו בשיחה.

השיחה הקיפה את כל הבעיות והענינים של העליה החדשה. עם הצגת השאלות שולבו דברים מפורטים על מצב כל קבוצת עליה. ניתנה הערכה לפעולת הישובים בקליטת העליה ועם זה — גם דברי ביקורת על החסר והלקוי. רבים העלו את הקשיים והלבטים של העולה החדש בפגישתו עם מציאות הארץ והקיבוץ. אשר לדרך הקליטה בלטו בשיחה כמה גופי דעות, שברובן הזדהו במסקנותיהן עם עיקרי ההצעות שנשמעו בהרצאת הפתיחה. היו חברים שהדגישו את דרכי העליה החדשה וראו בהם קנה-מידה עיקרי וקובע בחלוקת העליה, והיו שראו מחר-בתה של העליה החדשה להיענות לצרכי הקי-בוץ. היו חברים, גם מתוך העליה החדשה וגם מתוך העליה ה"ותיקה" שמלפני המלחמה, שהעמידו את העליה החדשה על חובת דאגתה לישובים הצעירים הקיימים והזקוקים ביותר לתוספת אנשים לאפשור קיומם והתפתחותם. גישה זו באה לביטוי מובהק בעיקר בדברי נולקה ברנציוק מעין-חים אשר העלה את המ-צוקה המשקית והחברתית של כמה ישובים בקיבוץ, בעקב קטנותם המספרית, כבעיה אשר אין העליה החדשה יכולה להעלים עיניה ממנה, הוא אינו מתנגד, כמובן, ליסוד נעולים חדשים.

הם גם צורך אובייקטיבי של המציאות ההתיש-בותית בארץ, אך באותה מידה יש לשקוד על קיומם בהתפתחותם של הישובים הקיימים.

בדברי כמה מהחברים השתזרה נימה שבטאה אי שביעות רצון מסוים מן המצב הקיים בחיי יום יום של הקיבוץ ורצון ל"משהו" אחר וחדש ויחד עם זה לא ידעו, לפי עדות עצמם, להגדיר את מקור אי שביעות הרצון ואת מהות ה"משהו" הזה. הנכסף. חברים בעלי ותק ונסיון בארץ היו יכולים, בצדק, לראות בדברים אלה משום ביטוי ללבטים ולקשיים אישיים נפשיים אשר הם היו והנם טבעיים וקיימים בכל עליה חדשה. בתוך השיחה אף נשתלבו דברים על המצב הפנימי החברתי של הקיבוץ. הושמעו מחד — הערות ביקורת ומאידך — הערות הסברה וסני-גוריה — בשאלות חברתיות כלליות של ישובי הקיבוץ כמו שיתוף ושוויון, יחסים בין ותיקים וחדשים, הווי ותרבות וכו'. יש שהתאוננו על השליח, שכאילו, לא סיפר בגולה את הכל על מציאות חיי הקיבוץ.

משהו אבהי וקרוב עלה מתוך דבריו של אליעזר לוין, ותיק התנועה בפולין. הוא רואה את המתכנסים כיתומים לא רק מאב ואם, אלא אף מכל מציאות יהודית קיימת והווי חיים מגובש בגולה. הכל נהרס והושמד. לנוער ולי-דים ששרדו ישנה רק דרך אחת והיא להתחיל הכל מבראשית, ליצור מציאות חיים חדשה וערכי חיים חדשים. בית הקיבוץ עם כל הקושיים להקלט בו הוא הבית היחיד, החם, הדואג, המצמיח כנפים. בו יש להיאחז, להתכנס, לחיות וליצור. בהמשך דבריו עורר את המתכנסים על הצורך להעמקת החינוך הסוציאליסטי בקרב העליה החדשה. תבע ערות אידיאית, שמירת הקשרים עם התנועה בגולה והמשך דרכה הסו-ציאליסטית-מהפכנית בארץ ובקיבוץ.

מעמד חשוב לכינוס היה הופעתם של ב"כ לשכות הקשר של ה"עליות" השונות בקיבוץ ושל הברות הנוער של "דרור" מפולין. דבריה הפשוטים והנלבבים של באת כוח לשכת הקשר הצפון אמריקאית מקבוצת "רגבים" רוממו את המתכנסים בפשטותם ובראשוניותם ושימשו בלי ספק, ביטוי חי לתנועה צעירה וערנה בראשית דרכה. גם ב"כ יתר לשכות הנוער, כל אחד בסגנונו ובניגונו, העלו בדבריהם את המיוחד והאופייני לתנועתם ולעליתם. היה בדבריהם אלה משום הבלטת האחדות הפנימית בין התנועות לארצותיהן ובמעמד בכללו — משום חוויה מרוממת לכינוס כולו.

הועדה המתמדת הביאה לכינוס את הצעת ההחלטות שנתקבלו, פה אחד. ההחלטות בכללן מציינות קו סיכום לעליית "דרור" מפולין בקי-בוץ ומסמנות את דרכה להבא. החלטה ראשונה קובעת את עמידתה של העליה לרשות הקיבוץ ומוסדותיו המרכזיים בהתאם לצרכיו וצרכי הארץ. לשכת הקשר של עליית "דרור" תשתף פעולה עם מוסדות הקיבוץ בקבלת העליה, בחלוקתה ובעזרה לקליטתה בישובים. העליה תכוון ותרוכז בריכוזים גדולים בישובי הקיבוץ להקלת קליטתה ולמען אפשר את קיומו של מסגר הכשרה מתאים להכשרת העולים למילוי תפקידם בארץ ובקיבוץ בתור קבוצות מאורגנות לתוספת לישובים קיימים, לצירופים לגופים צעי-רים וליסוד מפעלים-ישובים חדשים.

כהמשך להחלטות אלה נתקבלה החלטה מיו-חדת ליצור גרעין מיוחד לשם הקמת מפעל חדש — ישוב קיבוצי ע"ש לוחמי הגיטאות. יתר ההחלטות מקיפות את ענייני הברות הנוער והילדים של "דרור" בישובי הקיבוץ ומחייבות טיפוח קשרים הדדיים בינם לבין עצמם, בינם לבין עליית "דרור" המבוגרת ובין כולם לבין התנועה בגולה. הוחלט על הקמת לשכת קשר של העליה מפולין בארץ שתשקוד על מיזוג הקשרים האלה. על לשכת הקשר לשתף פעולה עם לשכות הקשר הארציות של עליית "דרור-החלוץ-הצעיר" במגמה להיווי מוסד מרכז בארץ לכל עניני תנועת "דרור—החלוץ-הצעיר" הע-למית.

הכינוס קבע כי יחד עם לשכת הקשר הפעילה תתקיים מעין מועצה או לשכת קשר מורחבת אשר תורכב מב"כ כל קבוצות העולים ותתאסף לדיונים במועדים קבועים. לשכת הקשר הפעילה תהיה בת 10 חברים והיא תפעל בעניני העליה והתנועה בארץ בהתאם להחלטות המועצה או הלשכה המורחבת.

ללשכת הקשר נבחרו החברים הבאים:

צביה לובטקין, חוקה פולמן, יצחק צוקרמן (יגור). הינדה פלומנבוים, בן-ציון פוקס (קדמה). יצחק אקשטין (בית-השיטה). יוסף קורניאנסקי, פלטיאל זולטי (דפנה). ישראל קרולינסקי (משמר-העמק) וולמן שפירא (נען).

לאחר קבלת ההחלטות ובחירת לשכת הקשר נשא ל. ליטה דברי סיום והערכה לכינוס. הוא קרא משירת רחל את השיר "אקליפטוס" ומצא בו ביטוי סמלי ממצה לתנועה עטורת "הנוף המרטיט הנוהר" אשר עליה "הונף הגרדום והורד ונגינץ בשאר" וממנה נשאר לפליטה רק "השריד היתום מזדקר נוגות מיותר ועירום מכל" והנה "אך שנה תנקוף — — למרום כאז כמה הנוף נוהר כאז ומרטיט".

פיאלקוב

עד היום ע"י העליה מפולין יוצאת „החלוץ" „החלוץ־הצעיר" ו„פריהייט" מלפני המלחמה. אשר תנועת „דרור" הנוכחית מהנה המשך רצוף להם ומזיגה יוצרת של דרכיהם, ערכיהם ומסרתם.

השתתפו בכינוס כ־450 איש. בזה כ־400 עולים חדשים מ־17 ישובים בקיבוץ. 15 שליחים וחברי מזכירות הקיבוץ וכ־35 איש ב"כ לשכות הקשר של ה„עליות": ההונגרית, הרומנית, הצרפתית, הצפון אפריקאית ושל ה„נוער־הברוכובי" בקיבוץ.

בשבת בבוקר התחיל הכינוס בהרצאתו של מנחם אורן על התנועה בקפריסין בה עשה את שליחותו במשך כמה חדשים. חוקה פולמן, שאך יומיים לפני כן הגיעה לארץ הביאה למת־כנסים דרישת שלום חיה מן התנועה בחו"ל. בטיה ב. ממזכירות הקיבוץ מסרה על העליה החדשה בקיבוץ ובזה אף פתחה בשיחה על דרכי הקליטה של העליה החדשה.

בשיחה השתתפו כ־25 חברים מכל חוגי המשתתפים בכינוס: עולים חדשים, חברי קיבוץ ותיקים, שליחים, ב"כ לשכות הקשר הארציות, חברי מזכירות הקיבוץ וכו'. מתוך העליה החדשה עצמה השתתפו בשיחה.

השיחה הקיפה את כל הבעיות והעניינים של העליה החדשה. עם הצגת השאלות שולבו דברים מפורטים על מצב כל קבוצת עליה. גיהנה הערכה לפעולת הישובים בקליטת העליה ועם זה — גם דברי ביקורת על החסר והלקוי. רפים העלו את הקשיים והלבטים של העולה החדש בפגישתו עם מציאות הארץ והקיבוץ. אשר לדרך הקליטה בלטו בשיחה כמה גוני דעות, שברובן הזדהו במסקנותיהן עם עיקרי ההצעות שנשמעו בהרצאת הפתיחה. היו חברים שהדגישו את דרכי העליה החדשה וראו בהם קנה־מידה עיקרי וקובע בחלוקת העליה, והיו שראו מחובתה של העליה החדשה להיענות לצרכי הקיבוץ. היו חברים, גם מתוך העליה החדשה וגם מתוך העליה ה„ותיקה" שמלפני המלחמה, שהעמידו את העליה החדשה על חובת דאגתה לישובים הצעירים הקיימים והזקוקים ביותר לתוספת אנשים לאפשור קיומם והתפתחותם. גישה זו באה לביטוי מובהק בעיקר בדברי מולקה ברנצ'וק מעין־חרוד אשר העלה את המצוקה המשקית והחברתית של כמה ישובים בקיבוץ, בעקב קטנותם המספרית, כבעיה אשר אין העליה החדשה יכולה להעלים עיניה ממנה, הוא אינו מתנגד, כמובן, ליסוד מפעלים חדשים, הם גם צורך אובייקטיבי של המציאות הה"ס בותית בארץ, אך באותה מידה יש לשקוד על קיומם בהתפתחותם של הישובים הקיימים.

בדברי כמה מהחברים השתזרה נימה שבטאה אי שביעות רצון מסוים מן המצב הקיים בחיי יום יום של הקיבוץ ורצון ל„משהו" אחר וחדש ויהד עם זה לא ידעו, לפי עדות עצמם, להגדיר את מקור אי שביעות הרצון ואת מהות ה„משהו" הזה, הנכסף. חברים בעלי ותק ונסיון בארץ היו יכולים, בצדק, לראות בדברים אלה משום ביטוי ללבטים ולקשיים אישיים נפשיים אשר הם היו והנם טבעיים וקיימים בכל עליה חדשה. בתוך השיחה אף נשתלבו דברים על המצב הפנימי החברתי של הקיבוץ. הושמעו מחד — הערות ביקורת ומאידך — הערות הסברה וסניגוריה — בשאלות הברתיות כלליות של ישובי הקיבוץ כמו שיתוף ושוויון, יחסים בין ותיקים וחדשים, הווי ותרבות וכו'. יש שהתאוננו על השליח, שכאילו, לא סיפר בגולה את הכל על מציאות חיי הקיבוץ.

משהו אבהי וקרוב עלה מתוך דבריו של אליעזר לוין, ותיק התנועה בפולין. הוא רואה את המתכנסים כיתומים לא רק מאב ואם, אלא אף מכל מציאות יהודית קיימת והווי חיים מגובש בגולה. הכל נהרס והושמד. לנוער ולילדים ששרדו ישנה רק דרך אחת והיא להתחיל הכל מבראשית, ליצור מציאות חיים חדשה וערכי חיים חדשים. בית הקיבוץ עם כל הקושיים להקלט בו הוא הבית היחיד, החם, הדואג, המצמיח כנפים. בו יש להיאחז, להתכנס, לחיות וליצור. בהמשך דבריו עורר את המתכנסים על הצורך להעמקת החינוך הסוציאליסטי בקרב העליה החדשה. תבע ערות אידיאית, שמירת הקשרים עם התנועה בגולה והמשך דרכה הסוציאליסטית־מהפכנית בארץ ובקיבוץ.

מעמד חשוב לכינוס היה הופעתם של ב"כ לשכות הקשר של ה„עליות" השונות בקיבוץ ושל הברות הנוער של „דרור" מפולין. דבריה הפשוטים והנלבבים של באת כוח לשכת הקשר הצפון אפריקאית מקבוצת „רגבים" רוממו את המתכנסים בפשטותם ובראשוניותם ושימשו בלי ספק, ביטוי חי לתנועה צעירה וערנות בראשית דרכה. גם ב"כ יתר לשכות הנוער, כל אחד בסגנונו ובנינו, העלו בדבריהם את המיוחד והאופייני לתנועתם ולעליתם. היה בדבריהן אלה משום הבלטת האחדות הפנימית בין התנועות לארצותיהן ובמעמד בכללו — משום חוויה מרוממת לכינוס כולו.

הועדה המתמדת הביאה לכינוס את הצעת ההחלטות שנתקבלו, פה אחד. ההחלטות בכללן מצייגות קוי סיכום לעלית „דרור" מפולין בקיבוץ ומסמנות את דרכה להבא. החלטה ראשונה קובעת את עמידתה של העליה לרשות הקיבוץ ומוסדותיו המרכזיים בהתאם לצרכיו וצרכי הארץ. לשכת הקשר של עלית „דרור" תשתף פעולה עם מוסדות הקיבוץ בקבלת העליה, בחלוקתה ובעזרה לקליטתה בישובים. העליה תבוון ותרוכז בריכוזים גדולים בישובי הקיבוץ להקלת קליטתה ולמען אפשר את קיומו של משטר הכשרה מתאים להכשרת העולים למילוי תפקידם בארץ ובקיבוץ בתור קבוצות מאורגנות לתוספת לישובים קיימים, לצירופים לגופים צעירים וליסוד מפעלים־ישובים חדשים.

כהמשך להחלטות אלה נתקבלה החלטה מיוחדת ליצור גרעין מיוחד לשם הקמת מפעל חדש — ישוב קיבוצי ע"ש לוחמי הגיטאות. יתר ההחלטות מקיפות את עניני הברות הנוער והילדים של „דרור" בישובי הקיבוץ ומחייבות טיפוח קשרים הדדיים בינם לבין עצמם, בינם לבין עלית „דרור" המבוגרת ובין כולם לבין התנועה בגולה. הוחלט על הקמת לשכת קשר של העליה מפולין בארץ שתשקוד על מימוש הקשרים האלה. על לשכת הקשר לשתף פעולה עם לשכות הקשר הארציות של עלית „דרור" החלוץ־הצעיר" במגמה להיווי מוסד מרכז בארץ לכל עניני תנועת „דרור—החלוץ־הצעיר" העולמית.

הכינוס קבע כי יחד עם לשכת הקשר הפעילה תתקיים מעין מועצה או לשכת קשר מורחבת אשר תורכב מב"כ כל קבוצות העולים ותתאסף לדיונים במועדים קבועים. לשכת הקשר הפעילה תהיה בת 10 חברים והיא תפעל בעניני העליה והתנועה בארץ בהתאם להחלטות המועצה או הלשכה המורחבת.

ללשכת הקשר נבחרו החברים הבאים:

צביה לובטקין, חוקה פולמן, יצחק צוקרמן (יגור). הינדה פלומנבוים, בן־ציון פוקס (קדמה). יצחק אקשטין (בית־השיטה). יוסף קורניאנסקי, פלטיאל זיולטי (דפנה). ישראל קרולינסקי (משמר־העמק) וזלמן שפירא (נען).

לאחר קבלת ההחלטות ובחירת לשכת הקשר נשא ל. קויטה דברי סיום והערכה לכינוס. הוא קרא משירת רחל את השיר „אקליפטוס" ומצא בו ביטוי סמלי ממצה לתנועה עטורת „הנוף המרטיט הנוהר" אשר עליה „הנוף הגרדום והורד ונגעין בשאר" וממנה נשאר לפליטה רק „השריד היתום מזדקר גוגות מיותר ועירום מכל" והנה „אך שנה חנקוף — — למרום כאז כמה הגרו נוהר כאז ומרטיט".

69

2.1.49

ע ה מ

הדרך לרוב יציב

מאת א. סגול

מפא"י הוציאה מנרתיקה נשק ישן למלחמת הבחירות — הוא נשק הרוב היציב. אין הנשק הזה חדש אהה. היא כבר היה בעם בשימוש — בבחירות לועידת ההסתדרות ב־1944. אנשי מפא"י טענו אז, שלמען יציבותה ואיתנותה של ההסתדרות מן הדברה שישלוט בה רוב יציב. ורוב יציב זה הוא "כיבוץ" — של מפא"י. הרוב היציב, שמפא"י השיגתו אז בהסתדרות, הוא בידוע 3.7%. קשה להניח שבבחירות הקרובות לועידת ההסתדרות שוב הפעיל מפא"י את סיסמת הרוב היציב, כי הפעם עלול נשק זה להכות את מפעיליו. אם אז התמודדו בבחירות מפלגה גדולה כמפא"י עם מפלגות מיעוטים — הרי הפעם יופיעו 2 מפלגות גדולות, והרוב היציב שב־בחירות ההן "הגיע" באופן כ"כ פשוט ומובן למפא"י, אינגו הפעם כ"כ פשוט ומובן. הרוב ה"יציב" של מפא"י בהסתדרות, עלול להתערער מאד בבחירות הקרובות להסתדרות.

אך אם עצם הסיסמה של רוב יציב בבחירות, להסתדרות היתה הגיונית ורציאלית מצד עצמה, הרי סיסמה זו בבחירות לאסיפה המכוננת עכשיו — מהוסרת כל הגיון וכל בסיס ריאלי. אין לתאר שגואמי מפא"י ועתונאיה לא שאלו את עצמם אותה שאלה כפולה, אשר כל קורא על כורחו ישאלנה: א) האם אפשרי בכלל, שמפלגה אחת לבדה תרכז רוב מכריע בבחירות, עד כדי יצירת רוב יציב? ב) אם אין זה ריאלי — ניהי הדרך ליצירת רוב איתן ויציב בממשלה, לבל הוועצ ות־עירער עם כל רוח מצויה? —

החי קופל שוארץ במאמרו "ריב יציב או שלטון מיעוטים" ("הפועל העצ"ר גל. 11) מנסה להוכיח את נגרעותיו של שלטון מיעוטים ואת רוב הטובה שבשלטון רוב יציב של מפלגה אחת, שהיא "כיבוץ" מפא"י. שלטון מיעוטים הוא, לדברי, "שלטון קיקיוני" וחיל להתמוטט בכל שעה, כאשר לשיטת "אחת המפלגות תתעקש ותדרוש יותר עשוי גבינה ירוקה" או, דברים דומים לזה. מיעוט בשלטון מיעוטים יכיל להבטיח לציבור "עולם שכולו טוב וויוי", הרחבת המדינה "עד לאיר כשדים ועד להרי ארמת ועד בכללי" וכדומה דברים שונים ומשונים, שעלו משום מה במוחו של כיתב המאמר. אין בכוונתנו להתווכח עם כותב המאמר, על דוגמותיו והנהותיו, העשויות כליצה גבוהה ואינן אומרית הרבה לעצם העניין. הרשות והזכות לכל מפלגה לשאוף ולפעול, למען תגיע לרוב יציב במדינה. השאלה היא, האם יכולה מפלגה כלשהי, בהרכב הכוחות הסוציאלי והמפלגתי הקיים ביישוב, להגיע לרוב מכריע? לנו נדמה, ששום מפלגה, לבדה, אינה יכולה לזכות ברוב מכריע של המצביעים. נגסה להוכיח זאת.

מאין יבואו הקולות?

הבסיסים האחרונים על יחסי הכוחות המפלגתיים ביישוב לקוחים מתוצאות הבחירות לקונגרס הציוני האחרון באוקטובר 1946. מאז ועד היום לא היו בחירות בארץ ואין בידינו כל נתונים אובייקטיביים. בבחירות ההם, באוקטובר 1946, קיבלה מפא"י 68.988 קולות מתוך המספר הכללי של 196.616 — היינו 35.4%, המפלגות המאוחדות עכשיו במפ"ם קיבלו אז 48.630 היינו 25.5%, המפלגות האורתודוכסיות קיבלו יחד סתות מ־40% של הקולות. מפא"י לבדה, אפוא, 35.4% של הקולות. על סמך מה היא מקוה, שהאחוז שלה בבחירות יעלה הפעם? כל הנתונים והעובדות מוכיחות את ההיפך מזה. העובדות הן: בבחירות לקונגרס הציוני השתתפות כ־200 אלף בוחרים. הפעם — יהיו, לפי ידיעה שנתפרסמה בעתונות, לכל־היה מ־450 אלף בעלי זכות בחירה יהודים. אם נחשוב, שחלק מהם לא ישתתף בבחירות (בכל בחירות יש אחוז מסויים של לא מצביעים), ונעמיד את מספר המשתתפים בבחירות על 60% (בבחירות לקונגרס השתתפו פחות מ־70% של השוקלים) מבעלי זכות הבחירה, יהיו לנו איפוא, כ־160—150 אלף בוחרים נוספים על מספר הבוחרים לקונגרס הציוני לפני שנתיים.

מי הם הבוחרים נוספים אלה? א. עולים חדשים. כאן הבחירות לקונגרס ועד ליום הרישום, במשך שנתיים, נכנסו לארץ כ־125 אלף עולים חדשים והם ברובם המכריע בגיל זכות הבחירה. ב. מפלגות "אגודת ישראל והקומוניסטים, שלא השתתפו בבחירות לקונגרס. על מספר בוחריהם אין לנו כל נתונים. ג. חוגים אדישים מבין עדות המזרח וה"אורחים".

הסועלים, חברי ההסתדרות, השתתפו בבחירות באחוזים גבוהים. דבר זה מוכח במספר הכללי של הבוחרים מבין מפלגות ההסתדרות, שהיה קרוב ל־123 אלף (עם העובד הציוני, העובד הדתי וכו'). אם ננתח את שלושת הגורמים, שלא השתתפו בבחירות לקונגרס ויש־תתפו בבחירות הנוכחיות, ניוכח שאין למפא"י תקוה לקבל מהם את מספר הקולות הדרוש כדי לזכות ברוב מכריע.

העולים החדשים

אין לנו נתונים אובייקטיביים לקבוע את יחסי הכוחות המפלגתיים בתוך ציבור העולים. ידועות לנו תוצאות הבחירות בשנה האחרונה בשלושת מקומות, אשר הבוחרים בהם היו מורעמדים לעליה לארץ. היו בחירות בשארית הפליטה ברומניה, זו שאריית הפליטה שברובה נמצאת כבר בארץ בתור עליה חדשה; היו בחירות בהסתדרות הציונית ברומניה והיו בחירות במחנות קפריסין בין ציבור עולים, שעדיין לא הגיע לארץ, אבל אינו שונה במיצאו הארצי והתנועתי מציבור העולים שכבר הגיע לארץ. בבחירות בשלושת המקומות האלה — לא קיבלה מפא"י רוב, לא מוחלט ולא יחסי, נהפוך הוא: את רוב הקולות השיגה מפ"ם, בגרמניה השיגה מפ"ם 31% לעומת מפא"י שקיבלה 18%; (במחנות בלבד, במקום בהם היו מרוכזים האנשים שכמעט כולם נמצאים כבר בארץ קיבלה מפ"ם 40% ומפא"י 14%); ברומניה, בבחירות לועד־הפועל של ציוני רומניה, ביוני 1948, קיבלה מפ"ם 12 צירים מתוך מספר כללי של 20 צירים; בקפריסין — בבחירות לועד המחנות, מתוך מספר כללי של 202 צירים קיבלה מפ"ם 65 צירים, כלומר 32.5% לעומת מפא"י שקיבלה 50 צירים שהם 25%. על מה נשענת, איפוא, מפא"י בתקוה שהעולים החדשים, זה הציבור שעלה מן המחנות, מארצות מזרח אירופה ומקפריסין, יצביעו ברובם אתה? האם רק על סמך שלטונה במכשירי קליטת העליה? —

חוגים אחרים

השתתפותם של ה"אגודה" וה־קומוניסטים, וכן של חוגים אחרים (נשים, ספרדים וכו'), שנמנעו מן הבחירות יקטין בהכרח את הכוח היחסי של כל מפלגה לחוד. אין גם להעלות על הדעת שחוגים ואנשים מבין המפלגות האלה — אגודה, קומוניסטים וכו' — יצביעו דווקא בבחירות אלה למען מפא"י.

החוגים שלא השתתפו בבחירות לקונגרס הציוני לא באו מקרב הפועלים. אלה היו חוגים בעלי־בתים ובני עדות המזרח. האם מהם חושבת מפא"י להיבנות? ייתכן שכן! התנהגותה והצבעותיה של מפא"י במועצת המדינה בענייני מסים, מלוות, בשרות וכו' מוכיחות כי היא השליכה את יהבה על קולות מהחוגים הזעיר בורגניים. אך השאלה היא, האם יסתפקו חוגים אלה בויתורים ובפשרות של מפא"י למען לזכות אתה באמונם ביום בחירות? והרי על חוגים אלה נלחמות לאלה מהריסר מפלגות אזרחיות — פרוגרסיביים, דתיים, כלליים, ספרדיים וכו' — כדוע יתנו אלה אמונם במפא"י יותר מאשר במפלגות, אשר לכל הדעות הן קרובות להם קירבה עניינית ורעיונית?

ואולי מקוה מפא"י לשינויים לטובתה ביחסי הכוחות המפלגתיים בהסתדרות עצמה? נדמה, שאין שום יסוד לכך. המפלגות המהוות עכשיו את מס"ם קיבלו את קולותיהן מחוגים, שדעותיהם מגובשות פחות או יותר (קיבוצים, פועלים בעלי הכרה בעירים ובמושבות וכו'). גם הנוער החלוצי, שהתבגר בינתיים והגיע לגיל בחירה — אין להניח שיתן אימון במפא"י דווקא. התנהגותה של מפא"י ביחס למלמ"ח היא בלבד רמיה כדי

להרחיק ממנה את רובו של הנוער החלוצי המאורגן.

יש, איפוא, לקבוע בחדאות, שאין שום יסוד אובייקטיבי להגיע לרוב של מפלגה אחת בבחירות. דברי מפא"י בנוסח "אנו הובעים רוב בשביל כמ־ לגה אחת" הם ריקים מכל תוכן ממשי ואינם באים אלא לסנוור עיני תמימים וישרים הרוצים באמת בשל־ טון יציב ובממשלה איתנה.

בלי מפ"ם אין ריב יציב

אלא מה? האין באמת דרך לרוב יציב, לשלטון יציב? יש ויש! תנו עת הפועלים בארץ, על שתי מפלגותיה הגדולות, יכולה להיות רוב יציב בממ־ שלה. בבחירות לקונגרס הציוני קיבלו מפא"י ושתי המפלגות המהוות עכשיו את מפ"ם למעלה מ־60% מכלל המצבי־ עים. מן העליה החדשה, מצטרפים להס־ תדרות למעלה מ־60%, ובלי ספק יצבי־ עו אלה עם המפלגות הציוניות־סוציא־ ליסטיות. יש יסוד לאמונה, שגם רבים בין העולים החדשים, שמשום־מה לא הצטרפו להסתדרות או טרם הצטרפו אליה, יצביעו אף הם עם מפלגות ההסתדרות. גם אם משום־כך ירד הכוח היחסי של מפלגות ההסתדרות — למעלה מ־50% בין המצביעים בסיחים להן. נמצא, איפוא, שישנה אפשרות אובייקטיבית להקמת שלטון יציב, שח־ זית פועלים היא בסיסו ומרכזו. על בסיס זה יכולה לקום קואליציה גם עם מפלגות מתקדמות אחרות. קו־ אליציה יציבה במסגרתה ומתקדמת בתוכנה. קואליציה כזאת דרושה לנו. היא תקדם את המדינה והבטיח "חיים דמוקראטיים מתוקנים והתקדמות בל־ תי פוסקת לקראת יצירת חברת עוב־ דים חופשיים ומדינת עובדים חופשית".

אולם השאלה היא: ההסכים מפא"י לחזית משותפת עם מפ"ם על יסוד הוכנית מוסכמת, בבסיס לקואליציה מתקדמת. תשובותיה של מפא"י עד עכשיו להצעות החזית המשותפת מצד מפ"ם — בהדגמניות שונות בש־ נה האחרונה — נוהגות יסוד לפקפק בתשובתה החיובית. אבל אם יש תק־ וה כלשהי להקמת חזית פועלים משותפת בבסיס לקואליציה בממשלה מתקדמת בעתיד — דבר שבוודאי מש־ תוקק אליו רובו של ציבור הפועלים בארץ — הרי היא הלויה בהוצאות הבחירות האלה. במידה שמפ־ לגת הפועלים המאוחדת תצא מן הב־ חירות הקרובות ככוח חזק, שאיפ־ שר להתעלם ממנו תהיה מפא"י נאלצת להקים חזית פועלית משותפת, כיסוד לרוב יציב ולקואליציה כתקדמת בממ־ שלה ובמדינה.

תוצאות הבחירות בקיבוץ המאוחד לאור העובדות

עתונים אחדים ("הדור", "הארץ") הזדרזו לפרסם את תוצאות הב־ חירות ביישובי הקיבוץ המאוחד תוך צהלה משותפת, כי ירדה מפ"ם ועלי־ תה מפא"י בקיבוץ. "הדור" עשה זאת מיד, יום לאחר הבחירות בהסתמכות על 37 יישובים, בעוד שהקיבוץ המ־ אוחד מונה 66 יישובים. חפזון זה של "הדור" טעמו עמו. כי אילו חיכה עוד כמה ימים היה הבניין הזה מת־ ערער כאליו. על כן "תפס" מספרים הנותים לצרכיו ועשה מהם מטעמים לחץ קורהיו: "בהשוואה עם הבחירות

מפלגת הפועלים המאוחדת	58
מפלגת פועלי א"י	41
רשימות שונות	1

לאספת הנבחרים ב־1944 איבדה מפ"ם ב־3—4 אחוזים ואותם האחוזים נוספו למפא"י".

לפי שיטת "הדור", המצרף מספרים חלקיים ומסיק מסקנות כוללות אפשר גם להגיע לכל הוצאה "רצויה" מראש. צריך רק לדעת איזה מספר להבליט ואיזה להעלים. מחבר הסיכו־ מים התעלם גם מכך שביישובים רבים הצביעו גם לא חברי קיבוץ. בניגוד זה אופייני ביותר קיבוץ גבעת־ חיים, שדווקא זאתו הבליט "הדור" כיישוב שמפא"י עלתה בו על חשבון מפ"ם. ואולם הקלפי של גבעת־חיים זו היתה גם קלפי אזורית והצביעו בה כל חברי המושב כפר־הגלה, שכמעט כולם חברים מאורגנים במפא"י.

האמת היא, שלכלל סיכום סופי מדוייק על תוצאות הבחירות בקיבוץ־ המאוד אי־אפשר להגיע בתנאי החיים והמלחמה של יישובי הקיבוץ־המאוחד וחבריו בימי הבחירות האלה. סיכום מדוייק של תוצאות הבחירות היינו יכולים לדעת, אילו היו כל חברי הקיבוץ מצביעים בקלפיות מיוחדות רק להם. והדבר לא היה בגלל שתי עובדות: א. הצבעתם של רבים מחב־ רי הקיבוץ בקלפיות מעורבות עם לא חברי קיבוץ. ב. הצבעתם של חב־ רי הקיבוץ המגוייסים, במסגרת הצבא. ביחס לעובדה הראשונה — קלפיות מעורבות — יש להוסיף: מבחינת מקום המגורים וע"י זה מקום ההצ־ בעה — יש לחלק את יישובי הקי־ בוץ לשני סוגים: א. יישובים ע"צ מאיים, שבהם התקיימו קלפיות מיוחדות. אך גם בין אלה היה חלק שבו הצביעו גם אנשים מיישובים שכ־ נים, לא־קיבוציים. כמו: אנשי כפר־ חנלה בגבעת־חיים, מושבת כנות ב־"מעגן", קבוצת "במאבק" של הנוע־ ער הציוני יחד עם קיבוץ "לוחמי הגי־ טאות" בנהה"יעה, עובדי הסמינאריון למורים של המרכז לחינוך בגבעת־ השלושה, תושבי גני־הדר בנען, מושב "שאר ישוב" בדפנה, משטרת יגור ביגור וכו'. ב. יישובים בהתיישבות חדשה, שרק חלק מחבריהם, אלה היושבים במקום, הצביע בקלפי המיוחדת, בעוד שההלק השני הצביע בקלפי מעורבת במושבה או בעיר.

כאלה הם היישובים: אל־דרדרה, קד־ מה—תל־תורמוס, משאבים־חלוצה, סנה־ ברור־חיל, הבונים־מנסורה וכו'. לסיכ־ זה יש לצרף גם את היישובים, שחלק מחבריהם נמצא בעיר עקב המלחמה כמו נשר, דורות ורמת־הכובש. היו גם אי־אלה יישובים שכל חבריהם הצביעו בקלפיות מעורבות.

תוצאות הבחירות ביישובים, בהם היו קלפיות מיוחדות — הלוו הם הרוב המכריע — העתקו "מן הדוייחות" הרש־ מיים של הועדות המרכזית ואילו המוצאות מהלקי היישובים, שהצביעו בקלפיות מעורבות, הושגו בדרך הבירור הישיר עם חברי המ־ קום. עקב המתיחות שלפני הבחירות והסקרנות לאחריהן, יודעים כמעט בכל יישוב את מספר המצביעים בעד כל רשימה. רק על מספר קטן, באופן יחסי, של מצביעים בקיבוץ, הסה היה להשיג ידיעות מדוייקות. אולם בשל מספרם המועט אין בהם כדי הש־ פעה על הסיכום הכולל.

כספר המצביעים, שלא מחברי הקי־ בוץ ביישובים גבעת־חיים, כנען, לוחמי הגיטאות וגבעת־השלושה, בהשר. הוה ידוע, הוחסר מן המספר הכללי של המצביעים. הדבר לא נעשה ביחס למצביעים שלא מחברי הקיבוץ ביתר היישובים, אלה הצביעו לפי ידיעות ב. גם המכריע בעד מפא"י. אך מחר־ סר הוכחות מספיקות נשארו המספרים כמו שהם. בסיכום סופי יש לקחת זאת בחשבון.

והרי התוצאות מ־ יישובי הקי־ בוץ:

כ־58 אחוזים	
כ־41	"
כ־1	"

אלה הן תוצאות הבחירות בין אר־ תם חברי הקיבוץ, היושבים בביתם הצביעו בתוך יישוביהם. בהשוואה לתו־ צאות הבחירות בקיבוץ לקונגרס הצ־ יוני לפני שנתיים אין כמעט שי־ נויים. בבחירות ההן, באוקטובר 1946, קיבלו המפלגות המהוות היום את מפ"ם 59%, ואילו כמפא"י קיבלה 41% (הפועל הצעיר מס' 6—5 הש"ז). ואז הן היו והצביעו כל חברי הקי־ בוץ המאוחד ביישוביהם. אופייניות עוד יותר היא ההשוואה לתוצאות הבחי־ רות לאספת הנבחרים ב־1944. אז קיב־ לו המפלגות שהנן כיום במפ"ם 57,3% ואילו מפא"י קיבלה 42,4% (היתר — שונים). מסתבר, איפוא, שבהשוואה לאספת הנבחרים ירדה מפא"י בקיבוץ המאוחד.

אך, כאמור, יש להביא בחשבון בב־ חירות אלה עובדה עיקרית אחת והיא — הצבעתם של מאות רבות מחברי הקיבוץ המגוייסים בצבא.

הבחירות להסתדרות בקיבוץ המאוחד

א. סיכומים כללים

סיכום הרשמי, הסופי, של הבחירות להועידת ההסתדרות ולהועידה החקלאית מביא את המספרים הבאים על הבחירות להסתדרות בקיבוץ המאוחד.

הצביעו ב־66 ישובים 12,139 חברים, מהם היו 47 קולות פסולים וריקים. 12,092 הקולות הכשרים נתחלקו לפי הרשימות:

מפ"ם	7139 קולות	59.04%
מפא"י	4856 "	40.17%
קומוניסטים	73 "	0,6 %
העובד הציוני	16 "	0,13%
העובד הדתי	8 "	0,06%
פסולים וריקים	47 "	
בס"ה	12,092 "	100%

מספרים זה כוללים גם את החיילים והעוברים (לא כל החיילים — וזה יוסבר להלן), שצורפו לישוביהם ע"י ועדת הבחירות המרכזית. אך מספרים אלה אינם כוללים כמה מאות קולות של פלוגות צעירות במושבות, אשר חלק מחברי"ן הצביע במושבה בקלפי בעורבת. כאלה היו 8: אל, בארות, החותרים, כישאבים, סנה, קדמה, רגבים, הבונים. ישובים אלה הצביעו בשני חלקים: חלק מחבריהם הצביע במקום ההתישבות בקלפי מיוחדת ולה צורפו גם החיילים והעוברים. חלק שני הצביע במושבה בקלפי מעורבת. אם נצרף למספרים הרשמיים גם את מספר הבוחרים הרשומים בקלפי מיוחדת, לפי ידיעות בדוקות, שהצביעו בקלפיות עורבות נקבל סכום זה:

מפ"ם	7746 קול	60,3%
מפא"י	5007 "	38,9%
שונים	105 "	0,8%
בס"ה	12,858 קול	100%

מאת א. אפק

לסיכום זה יש להוסיף כמה הערות:

א. מספרים אלה כוללים, כאמור, גם את החיילים והעוברים שצורפו לישוביהם, אולם לא את כל החיילים. לפי נתונים שבידינו, יא השתתפו בבחירות, אם מחוסר זכות בחירה ואם מסיבות אחרות כ־600—500 חיילים, חברי הקיבוץ המאוחד, שהם כ־3%—30 אחוז ממספר החיילים הכללי של חברי הקיבוץ המאוחד. דבר זה מחגלה לנו ע"י השוואה בין מספר הבוחרים חברי הקיבוץ המאוחד בלי החיילים והעוברים ובין הבוחרים חברי הקיבוץ המאוחד, עם החיילים והעוברים. ההפרש הוא ב־1400 חברים. אם נניח שבין אלה ישנם כ־300—300 חברים שהצביעו כעוברים — הרי הצביעו כחיילים כ־1200—1100 חברי קיבוץ. חברי קיבוץ בצבא הרשומים בשמותיהם במוסדות הקיבוץ הוא — 1700 (למעשה יש יותר!). לא הצביעו, איפוא, כ־600—500 חיילים.

ב. בכמה ישובים לא הצביע חלק גדול מהחברים, מחוסר זכות בחירה: משגב־פלמ"ח (צובא) מונה כ־100 חברים והצביעו, עם החיילים חברי"ן, רק 33; "לוחמי הגיטאות" מונה 150 חברים והצביעו 101; לא הצביעו כולם גם ב"רביבים", בגרעין "גרדוש" ואחרים.

ג. במספרים הנ"ה לא נכללו ההכשרות המגוייסות שבמסגרת הפלמ"ח בצבא. מהם יש כאלה שעומדים לעלות להתישבות בקרוב כיישובים מוגדרים לקיבוץ המאוחד או קשורים עמו. בשני סוגים אלה — הישובים שחלק גדול מחבריהם לא הצביע וההכשרות המגויסות — בישניהם יש רוב מובהק למפ"ם.

הסיכומים המספריים, שהובאו כוללים, 66 יישובים, בתוכם גם יישובים אשר באופן רשמי אינם מסונפים עדיין לקיבוץ המאוחד. מספרם של יישובים אלה הוא 9 והם: מעיין־ברוך, חצרים־קלטה, סנה, בוכנוולד, בית־העמק (כויקת), הבונים, משגב־פלמ"ח (צובא), יפתח ו־אפעל". כל אלה קשורים בפעולותיהם עם מוסדות הקיבוץ, אך עוד לא הגדירו את עצמם לקיבוץ המאוחד. גם בקבוצת "כנרת" רק 155 חברים הנם בקיבוץ המאוחד. אם לסכם, איפוא, את הבחירות סיכום עובדתי עלינו להחסיר ממספר הבוחרים הכללי בקיבוץ את הקולות של הישובים שטרם הגדירו את עצמם ונקבל סיכום כדלקמן:

מפ"ם	7502 קול	62,0%
מפא"י	4502 "	37,2%
שונים	104 "	0,8%
בס"ה	12,108 קול	100%

בהשוואה לסיכומי הבחירות לאסיפה המכוננת (בלי חיילים) יש בתוצאות הבחירות להסתדרות משום עלייה למפ"ם וירידה למפא"י בקיבוץ. בבחירות ההן קיבלה מפ"ם פחות מ־58% ומפא"י למעלה מ־41%. אם להשוות את סיכומי הבחירות האלה עם סיכומי הבחירות לאסיפה המכוננת, כפי שפורסמו בשעתו ע"י חברי מפא"י בקיבוץ בעלונם הפנימי (עלון מס' 5) וב"הפועל הצעיר" (מס' 18) תהיה הירידה למפא"י בקיבוץ ב־5 אחוזים. לפי הסיכומים בעלון ההוא ב"הפועל הצעיר" וב"דבר" קיבלה מפא"י 43,75% מקולות הבוחרים בקיבוץ לאסיפה המכוננת. אולם האמת היא, שהמספרים ההם נופחו על ידם, ודוגמות בולטות אחדות יוכיחו זאת: לפי אותו עלון הצביעו בעד מפא"י בקיבוץ "מעגן" 165 חברים (בלי חיילים). בבחירות להועידת ההסתדרות הצביעו בעד מפא"י ב"מעגן" רק 90 חברים (בלי חיילים). 75 ממצביעי מפא"י אלה — היכן נעלמו במשך 3 שבועות שבין בחירות לבחירות? מסתבר, איפוא, שאלה היו תושבי מושבת כנרת ו"עלון" זה "אימצם" משום־מה כחברי מפא"י בקיבוץ הזה... "החותרים" — קבוצה, שהיו בה בזמן הבחירות לאסיפה המכוננת 140 חברים (בלי חיילים) ושהיא מצביעה רובה ככולה בעד מפ"ם — מופיעה בעלון זה כבת 80 חברים; קיבוץ "אפעל" ש־50 מתוך 80 חבריו הצביעו עם מפ"ם מופיע בעלון זה ביחס מספרי הפוך, וכך בעוד כמה יישובים. כנראה, לא הביאו בחשבון עורכי העלון הזה, שגם מספרים ניתנים לבדיקה, ושניפוח עלול, בבוא השעה, להתנקם במנפח. ואין זה מקרה, כנראה, שנשתתקו גם כל השומרות המפא"יים ("הדור", המוה"צ) וגם "דבר", אשר בבחירות לאסיפה המכוננת הירבו כ"כ להריע על נצחונה של מפא"י בקיבוץ המאוחד.

גם אם נשווה את סיכומי הבחירות להסתדרות בקיבוץ המאוחד עם סיכומי הבחירות בארבע השנים האחרונות — תתבלט ירידתה החיסית של מפא"י בקיבוץ.

בהם מאות בבני המשקים, במסגרת הפלמ"ח, שלפי ידיעות מבוססות הצביעו ברובם הגדול בעד מפ"ם. חברים נמצאים בקבוצות ההכשרה המגויסת אף היא במסגרת הפלמ"ח, והם קשורים עם הקיבוץ והצביעו ברובם המכריע בעד מפ"ם. עוד מאות חברים, גרעיני עולים חדשים, בצבא הקשורים עם הקיבוץ — שני שלישים מהם, הם חניכי "דרור־החלוץ־הצעיר" — ורובם ככולם הצביעו בעד מפ"ם.

בסיכומו של דבר: כל הדבורים בעתונות המפא"ית והאחרות על עליית מפא"י בקיבוץ וירידת מפ"ם — יש להם מקור אחד: רצון הבוחבים, אך בבחינות הם נטולים כל ייסוד ממשי. לעומת זה אין להטיל ספק כלשהו, שאילו הצביעו כל חברי הקיבוץ בקלפיות מיוחדות לישובי הקיבוץ המאוחד בלבד — היו גם תוצאות הבחירות האלה מוכיחות בעליל את עליית ה של מפ"ם בקיבוץ המאוחד.

א. אפק

הערה

לאחר שנכתבה רשימה זו הגיע לידי "הפועל הצעיר" מס' 18 ובו רשימתו של הח"ר בש על "הבחירות לאספה המכוננת בקיבוץ המאוחד". ברשימה זו מעלה הח"ר בש תוצאות בחירות בקיבוץ בשנים קודמות כדי להוכיח את עליית מפא"י בבחירות אלה. בקשר לכך כדאי להעיר כרגע רק הערה אחת: אחוז המצביעים עבור מפא"י בקיבוץ בבחירות לוועידת ההסתדרות הראשונה שנבחרים ב־1944 לקונגרס הציוני ב־1946 היה ב־1—2 אחוזים יותר גבוה מכפי שהוא מציין ברשימתו. יעיין נא הח"ר בש בגליונות "הפועל הצעיר" מן הימים ההם ויוכח בזה. ואשר לבחירות לוועידת הקיבוץ במרץ 1946 יש לציין: בחירות לוועידת הקיבוץ אין להשוות בכלל לבחירות כלליות. בחיכות על דרך הקיבוץ ובבחירות לוועידותיו הצביעו עם הרוב בקיבוץ תמיד יותר מאשר בבחירות כלליות. יש להניח שכך יהיה גם להבא.

א. א.

72

הבחירות להסתדרות בקיבוץ המאוחד

(סוף מעמוד 3)

ב. טבלת הבחירות לפי היישובים

1) יישובים מוגדרים לקיבוץ המאוחד	מפ"ם מספר	מפ"ם אחוז	מפא"י מספר	מפא"י אחוז	שונים מספר	שונים אחוז	ס"ה
1. איל	95	96	3	3,0	1	1,0	99
2. אילת־השחר	93	40,6	132	57,6	4	1,8	229
3. אלונים	201	80,1	50	19,9	—	—	251
4. אפיקים	43	9,8	404	89,5	3	0,7	450
5. אשדות־יעקב	264	45,6	303	54,1	4	0,3	571
6. בארות־הצופים	118	90,1	13	9,9	—	—	131
7. בית אורן	97	80,2	21	17,4	3	2,4	121
8. בית הערבה כברי	75	69,5	33	30,5	—	—	108
9. בית קשת	76	78,2	17	13,8	8	8	101
10. בית השטה	215	61,1	135	38,3	2	0,6	352
11. גבת	164	51,9	149	47,1	3	1,0	316
12. גבעת ברנר	473	69,8	197	29,2	8	1,0	678
13. גבעת־חיים	248	56	195	44	—	—	443
14. גבעת־השלושה	210	56,9	158	42,8	1	0,3	369
15. גברעם	132	91,7	9	6,3	3	1,8	144
16. גינוסר	[illegible]	70,6	[illegible]	[illegible]	—	—	[illegible]
17. גלילים־מגרה	86	81,1	20	18,9	—	—	106
18. גליל־ים	129	78,2	33	21,2	1	0,6	163
19. גלעד	27	16,4	136	82,9	1	0,7	164
20. געתון	58	42,1	78	56,5	2	1,4	138
21. גשר	122	90	14	10	—	—	136
22. דורות	24	17,7	112	82,3	—	—	136
23. דפנה	176	70,7	72	28,9	1	0,4	249
24. הגושרים	61	74,4	19	23,2	2	2,4	82
25. החותרים	152	96,2	6	3,8	—	—	158
26. הצופים א'	88	86,3	14	13,7	—	—	102
27. חולתה	159	93,5	10	5,9	1	0,6	170
28. חפצי־בה	170	88,1	20	10,4	3	1,5	193
29. חקוק	68	95,8	3	4,2	—	—	71
30. יגור	480	72,3	174	26,7	7	1,0	661
31. כנרת (מוגדרים)	22	14,2	129	83,2	4	2,6	155
32. כפר בלום	13	5,4	206	93,6	2	1.0	221
33. כפר גלעדי	83	28,7	200	69,9	4	1,4	287
34. כפר־סאלד	95	52,2	87	47,8	—	—	182
35. מחניים	57	60,6	37	39,4	—	—	94
36. מעגן	41	28,1	104	71,2	1	0,7	146
37. מעוז חיים	204	76,1	55	20,5	9	3,4	268
38. משאבים	97	89,0	12	11,0	—	—	109
39. משגב־עם	53	89,8	6	10,2	—	—	59
40. משמר הים	164	87,2	18	9,6	6	3,2	188
41. משמר הנגב	92	97,9	2	2,1	—	—	94
42. נען	323	90,5	33	9,2	1	0,3	357
43. עין־גב	99	42,9	131	56,7	1	0,4	231
44. עין־הים—ר' רחל	174	93,0	13	7,0	—	—	187
45. עין זיתים	1	1,9	51	98,1	—	—	52
46. עין חרוד	268	45,5	319	54,1	2	0,4	589
47. קדמה	122	98,2	1	0,9	1	0,9	124
48. רביבים	10	71,5	4	28,5	—	—	14
49. רגבים	65	95,6	2	2,9	1	1,5	68
50. רמת־הכובש	193	74	68	26	—	—	261
51. רמת רחל	21	36,8	36	63,2	—	—	57
52. שדה נחום	167	73,9	53	23,4	6	2,7	226
53. שדות־ים קיסריה	156	83,4	28	15	3	1,6	187
54. שפיים	221	83,1	45	16,9	—	—	266
55. תל־יוסף	140	33,4	275	65,6	4	1,0	419
56. לוחמי הגיטאות	100	99	—	—	1	1,0	101
57. נחשולים	46	76,7	14	23,3	—	—	60
58. גרדוש	69	100	—	—	—	—	69
ס"ה	7502	62,0	4502	37,2	104	0,8	12,108
2. יישובים לא מוגדרים							
1. אמעל	50	62,5	30	37,5	—	—	80
2. בוכנוולד	10	11,6	76	88,4	—	—	86
3. בית העמק (כויקת)	10	41,7	13	54,2	1	4,1	24
4. הבונים	28	34,1	54	65,9	—	—	82
5. יפתח	47	47,5	54	52,5	—	—	101
6. חצרים־קלטה	16	20,8	60	79,2	—	—	76
7. מעין ברוך	22	25,6	64	74,4	—	—	86
8. משגב פלמ"ח (צובא)	31	93,9	2	6,1	—	—	33
9. סנה	30	42,9	40	57,1	—	—	70
10. כנרת (לא מוגדרים)	—	—	112	—	—	—	112
ס"ה	224	—	505	—	1	—	750
ב בסך־הכל	7746	60,3	5007	38,9	105	0,8	12,858

המשך - הבחירות להסתדרות

א. בבחירות לאסיפת הנבחרים ב־1944 קיבלו המפלגות, המהוות כיום את מפ"ם 57,3% ואילו מפא"י קיבלה 42,4%.

ב. בבחירות לוועידת ההסתדרות ב־1944 קיבלו מפלגות מפ"ם 58% ומפא"י 41—42% (הסוה"צ מס' 48, 1944).

ג. בבחירות לקונגרס הציוני, באוקטובר 1946, קיבלו מפלגות מפ"ם 59% ואילו מפא"י קיבלה 41% (הסוה"צ מס' 5—6 תש"ז).

מסתבר, איפוא, שמבחירות לבחירות י ר ד ה מפא"י בקיבוץ המאוחד. לעומת זה עלה, עלייה איטית אך מתמדת, הכוח המרוכז היום במפ"ם.

העתונות המפא"יית („הדור") והאזרחית („הארץ", „חרות") חיפשה „ומצאה" הסבר משותף ליתרון כוחה ומספרה של מפ"ם בהתיישבות העובדת בזה, שבמפ"ם „האדם נתון במסגרת הנתונה לפיקוחה", כלומר, סגור בפני השפעה ותעמולה אחרת. להד"ם! יישובי הקיבוץ־המאוחד היו פתוחים לתעמולה, על כל צורותיה וסוגיה, בפני אנשי מפא"י בקיבוץ ומחוצה לו. מי ומה לא גויס ל„התסמה" על יישובי הקיבוץ המאוחד: [illegible] וההבצעות בגיליו: „הדור" במאות טפסים וחינם [illegible] כספי לכל הרוצה; חוברות ועלונים בכמויות גדולות הופצו והתגלגלו בבתים הפרטיים והציבוריים; כל מיני עניינים מקומיים פעוטים נוצלו בתעמולה נגד דרכה של מפ"ם, וגם לא בחלו באמצעים „עירוניים", שאינם מקובלים בקיבוץ: מסיבות פרטיות, ביקורי בית, וכו'. הכל היה כשר וטוב בעיניהם. והכל היה פתוח לפניהם. פתוח יותר מיישובי חבר־הקבוצות בפני השפעה מפ"מית. ולא הועיל כלום. רובו של הקיבוץ־המאוחד נשאר נאמן לדרכו, הדרך השומרת, המגינה והמטפחת את הקיבוץ וערכיו בהתיישבות העובדת ובתנועת הפועלים.

(המשך בעמוד 6)

73

מן הנעשה בקיבוץ

על קליטת עליה, חבורות ו„תקציב אישי"

(מתוך מכתב לחבר)

ובכן — הנך רוצה שאכתוב לך משהו מה־נעשה בקיבוץ. ועוד בטרם שמעת פרטים ועוב־דות הנך משתמש במכתבך בשמועות שהגיעו אליך בדבר „משבר" ו„תסיסה" בתנועה הקיבו־צית ועם זה כאילו תביעות ל„שינויים" ולשי־פורים וכו'. אכן רעה חולה היא הנוהג להשתמש במושגים ומונחים כלליים ביותר אשר אינם אומרים הרבה לעצם הענין. הנה נראה נא את ה„משבר" שמרבים עליו — מה טיבו? מה תכנו? ובמה אתה מתכוון בכתבך עליו? — בקי־בין היינו רגילים לציין עד עכשיו בשם משבר — מצב של התערערות החברה והמשק בעיקר ע"י עזיבות. עזיבות היו תמיד בקיבוץ והן ליוו את הקיבוץ באופן מתמיד. היכול מישהו להע־לות בזכרונו איזו שהיא תקופה בחיי הקיבוץ בה לא היו עזיבות? — הקיבוץ במידה שהוא מתקיים במשטר חיים אשר בעצם מהותו עוין ומתנגד לו, לא ינצל מעזיבות. ואין לו בזה כל השליות גם ביחס לעתיד. אך בכל זאת אם תשאלני — האם עזובים עכשיו יותר מאשר בתקופות קודמות? נדמה לי שלא! אין לי מס־פרים להוכיח לך זאת. אך לפי הערכתי אין עוז־בים עכשיו את הקיבוץ באופן יחסי יותר מאשר באיזו שהיא תקופה אחרת וביחוד בתקופת „קוניוקטורה" בארץ. לדעתי אין לראות את המשבר בעזיבות. ובכן איפה הוא? אמרנו תמיד שהקיבוץ הוא צורת חיים המאחדת בקרבה את התשובה הכוללת לצרכי הכלל והפרט גם יחד. האם לא הוכה הדבר? אם נבדוק את צרכי הכלל, הכלל הלאומי, המעמדי, הקיבוצי — נוכח שהקיבוץ נענה להם יותר מכל שכבה אחרת בישוב ויותר מכל צורת חיים אחרת. ולא ארבה בפרטים. לך הדברים ידועים. ידוע לך מה מקומו של הקיבוץ והתנועה הקיבוצית, בהתישבות, בהגנה, בקליטה, ביצור וכו' הערכים העיקריים שכלפיהם אין ציונות כלל. אלא מה תאמר? הפרט, היחיד, האדם מה עליו? — אני מעיז לאמר — שהאדם היחיד מוצא יותר טעם בחייו בהגשמת אידיאות מאשר בסיפוק צרכים לבה־בלי אידיאות. אני בטוח שלא תחשוד בי כי הנני מזלזל בסיפוק ובערך של סיפוק צרכים אנו־שיים. כוף סוף כל אידיאה אנושית — וכזאת היא הציונות הס ציאליסטית, באה וקיימת לשם סיפוק צרכים מסוימים, וכמובן גם צרכים אי־שיים. השאלה היא ביחס, בקשר ובזהות בין צרכים אישיים וכלליים. הקיבוץ, כאמור, החימר לממש את הזהות הזאת. ביחס לצרכי הכלל הנך מודה, ומודים כולם, כי הקיבוץ נענה להם במי־דה הכי גבוהה. אך אתה בשאלה ה„עיקרית" שלך: הפרט, היחיד — מה יהא עליו? האם הוא כיחיד, מרוצה. בא על סיפוקו? האם צרכיו כאדם, באים על סיפוק במילואם? האם אין מקום לשיפורים, לשינויים?

ובכן — לשאלה זאת עוד אחזור. הרבה דשים בשאלה זו עכשיו ויש מקום ויש צורך לברר, ללבן, להחליט ולעשות. אך בטרם אחזור אליה אגיד לך עוד משהו בקשר ל„משבר". לדעתי יש „משבר" בקיבוץ והוא בזה שאין תיאום מלא בין הקיבוץ, צרכיו ויעודיו ובין קליטת העליה הגדולה. כוונתי לציין עובדא או־ביקטיבית. זורמת עליה גדולה לארץ, קיים קי־בון עם אפשרויות קליטה גדולות ואין שני אלה משתלבים כדי היענות הדדית לצרכים הדדיים. אין ספק שמצב זה מהוה „משבר". לאמיתו של דבר אין זה משבר של הקיבוץ, כי הקיבוץ הרי מוכן ומזומן ופתוח לקליטת עליה גדולה. המשבר הוא מחוץ לקיבוץ, בעליה עצמה שאינה הולכת לקיבוץ, אך משבר זה שבא מן החוץ אינו יכול שלא להשפיע על הקיבוץ מבפנים. הקיבוץ, (והתנועה הקיבוצית) ראה את עצמו משולב כמרכז בפרוצס ההיסטורי של ההגשמה חציונית. וכך הוא רואה את עצמו גם כיום, בתמורות שחלו עם המלחמה וקום המדינה. הבעיה המרכ־זית בשביל הקיבוץ כיום היא ע"כ — להתגבר על ה„ניגוד" המדומה הזה שבינו ובין העליה הגדולה. זאת בעיה קשה ויש לחפש דרכים וצורות כדי לפתרה. ה„חבורות" שבודאי שמעת עליהם היא אחת הדרכים לכך או יותר נכון — נסיון לכך. לעצם ענין „החבורות" עוד אחזור.

במקום זה כדאי אולי להוסיף אי אלו משפ־טים על הכנית אחרת לקליטת עליה בקיבו־צים — הלא היא התכנית של קליטת עליה ע"י עבודה שכירה בקיבוצים. התכנית פשוטה בתכ־לית: ליד ישובים יוקמו מחנות עולים ואלה יעבדו בקיבוצים כפועלים שכירים. עד כדי כך נשתנו הזמנים! לפנים — רק לפני שנים אח־דות — היה המושג „עבודה שכירה" בקיבוצים פשוט בתכלית: חברי קיבוץ כפועלים שכירים בעיר ובמושבה. והרי תזכור עדיין את ההנמקה לכך: הנמקה אידיאת ומעשית. אמרנו — העבו־דה השכירה תבנה את המשק העצמי, העבודה השכירה תאחד את הקיבוץ עם מעמד הפועלים השכירים וכו' וכו'. ועכשיו — הקיבוץ יעביד פועלים שכירים!... הקיבוץ כמעביד! והרי — נזכר נא — יסוד זה של עבודה עצמית — האם „קטריזה" הוא? ערך שעבר עליו הכלח? האם הוא הגיע אלינו מן החוץ? הרי הוא יסוד מיסד בתנועת הפועלים הא"ילית! הרי ראינו

74

את העבודה העצמית כיסוד ציוני, כיסוד סוציאליסטי, כיסוד מוסרי, כיסוד לתקומת העם ובנין הארץ. האם אבד היסוד הזה משהו מערכו זה עם קום המדינה? לי נראה הדבר הפוך: דוקא בתקופה של אפשרויות גדולות יש להגשים ביתר קצב ובממדים גדולים יסודות חיים עיקריים.

אלא מה תאמר — הרי הדבר לטובת קליטת העליה וגם זה ערך ציוני. נכון. קליטת עליה הוא ערך יסוד ציוני, סוציאליסטי, מוסרי, אולם — התזכור? הרי ראינו תמיד קשר בין קליטת העליה ובין העבודה העצמית. השקפת עולמנו הציונית־סוציאליסטית הצטיינה בשלמות ובאהידותה הרעיונית. לא היו בה סתירות. עבודה עצמית מעצם טבעה אינה יכולה להתנקש בקליטת עליה וקליטת עליה מהייבת עבודה עצמית. העבודה העצמית — הרחיבה זות אפשרויות הקליטה ולא צמצמה אותן. הרוחים של המשק הקיבוצי במדה שהיו, שמשו תמיד ליצירת ערכי כלכלה חדשים שקלטו עולים הדשים. על כן — אין ניגוד מהותי בין העבודה העצמית ובין קליטת העליה. להיפך יש ניגוד כזה בין העבודה השפירה המנצלת ובין קליטת העליה באשר העבודה המנצלת, משמשת קודם כל את האינטרס הפרטי של המעביד ואינה נמצאת, במרות ציונית־חלוצית מוחלטת, כמו הקיבוץ.

אני מרגיש שאינך מסתפק בתשובה זאת ומוסיף לטעון: הם, העולים, הרי לא רוצים ללכת לקיבוצים ומה לי כל ההוכחות על חוסר הניגוד וכו' וכו'? אם תשאל כך — אשאלך אף אני ובמה הם כן רוצים? חוששני שרבים מן העולים שאינם מוכנים ללכת לקיבוצים אינם מוכנים ללכת לחקלאות ואף לא לעבודה בכלל. הנתר משום כך על הפנית העולים להתישבות, לחקלאות, לעבודה? — הרי זהו הדבר שאמרנו: היהודים, בעקב תנאי גלות ותנאים אחרים, התרכזו בערים, במסחר, ברוכלות וכו' ותפקיד הציונות היא להחזירם לחיי עם נורמליים, לעבודה, לחקלאות, לכפר. ראינו בשיבת המוני היהודים לעבודה — יסוד לגאולה לאומית ואנושית. א"י בשבילנו היתה לא רק מושג גיאוגרפי כי אם גם מושג אידיאי, חברתי. הציונות — כך אמרנו בעקבות מ. י. ברדיצבסקי, ברנר, גורדון, ב. כצנלסון — הוא שנוי ערכין. היא שיבה ליכודות חיים. לערכי חיים אחרים. האם בזה חל שינוי? היש משהו שמחייב שינוי כזה?

ושוב תטען ובכל זאת מה לעשות כשלא רוצים ללכת לקיבוץ? ואענה לך: לעשות מה שעשינו עד עכשיו ובממדים יותר גדולים, בתנופה יתר כבירה ובאמצעים יותר מקיפים והולמים את הצרכים הגדולים ואת השעה הגדולה. ומה עשינו ואיך עשינו עד עכשיו בכדי להביא בחורים יהודים לעבודה, לחקלאות, לקיבוץ? קודם כל ובעיקר בהכשרה. המושג הכ־

75

המשך - על קליטה עלית ומ (ג)

שרה חלוצית היה כולל ומקיף הכשרה רוחנית, גופנית, תרבותית לשונית חברתית — שינוי האדם. והיתה ההכשרה כלי עיקרי וקובע בהכנת אנשים בחו"ל ובארץ לקראת חיי עבודה ושיתוף. היתה הכשרה בתו"ל — תנועות נוער "החלוץ" וקיבוצי הכשרה חלוציים — והיתה הכשרה בארץ. (תנועות נוער, הכשרה במשקים, פלמ"ח) שתיהן הכשירו לארץ המוני נוער וחלוצים והם אשר בנו והקימו את ההתישבות העובדת לורמיה. האם פסולה דרך ההכשרה עכשיו? ואם נכון הדבר שאפשרויות ההכשרה בחו"ל הצטמצמו מאוד הרי גם נכון שאפשרויות ההכשרה בארץ גדלו והתרחבו מאוד. הרי ברשותנו עשרות משקים אשר מבחינה אובייקטיבית יכולים לקלוט אלפי נוער להכשרה. ומהו אחוז הנוער בארץ המאורגן בהסתדרויות הנוער החלוציות? נזכור נא: אנו מדברים על 250 אלף יהודים שעלו לארץ בשנה האחרונה אולם יש לזכור גם זאת שחלק גדול מהם הם בגיל הנעורים והחברות אשר אותם אפשר וצריך להפנות להכשרה חקלאית במשקים. אכן, המשקים בכוחם העצמי בלבד, לא יוכלו לשאת בעומס הכספי הזה אך על כן — הרי יש לנו מדינה עכשיו ואם היא תראה את תפקידה בקליטת עליה ובהכשרת נוער במשקים — הרי יחיו לה האמצעים הארגוניים והכספיים לבצוע הדבר.

אבן — קליטת הנוער אינו אלא חלק מן השאלה הגדולה של קליטת עליה, אבל חלק חשוב ומכריע באיכותו וגם בכמותו. אבל גם ביחס לעליה המבוגרת — יש לקיבוץ להגיד משהו. הקיבוץ קלט ומוכן לקלוט גם עליה מבוגרת אולם גם לקליטה זו הוא זקוק לעידוד וסעד מצד הגורמים אשר עצם קיומם מותנה בקליטת העליה — המדינה וההסתדרות הציונית. הקבלו הקיבוצים, ולו אפילו בחלק קטן ממה שהיו צריכים לקבל כדי להקליט את העולים בשיכון, בעבודה וכו'? — תשאל את אנשי שלושת הארגונים הקיבוצים הארציים ויגידו לך: לא קבלו כלום. תקרא אפילו את גליונות "גיב הקבוצה". בטאון "חבר הקבוצות" שאינו חשוד על אוריזציוניות לממשלה ותוכה איזו התנכרות ואיזו הפליה לרעה — קיימת במוסדות לגבי ההתיישבות הקיבוצית. האם עולים הדברים על הצורך הגדול בקליטת עליה ע"י הקיבוצים בקנה אחד עם העובדות ועם היחס הממשי לקליטת עליה בקיבוצים?

אך הקיבוץ אינו פטור גם מפעולות יזומות, בשפה הצבאית, ומבצעים חדשים. ומכאן ל"חבורות". יש שאינם מבחינים את ההבדל בין ה"חבורות" אשר עליהן החליט הקיבוץ המאוחד ובין תכנית מחנות־העולים העובדים עבודה שכירה בקיבוצים, וההבדל הוא גדול.

א. "החבורה" נמצאת בתוך מחנה הקיבוץ ואיש החבורה חי חיי קיבוץ ככל חברי הקיבוץ בעוד ש"המחנה" הוא מחוץ לקיבוץ וחי חיים נבדלים אינדיוידואליים. ב. האיש ב"חבורה" חי בה במשך זמן מוגבל מ־9 חדשים עד ל־12 חודש ולאחר מכן הוא צריך להכריע אם להכנס לקיבוץ או לעזוב את החבורה בכלל בעוד אשר האיש במחנה חפשי להשאר בו כרצונו. ג. אנשי החבורה במשך זמן היותם בה — אינם מקבלים שכר עבודה אלא הענקה כספית מסוימת לאחר גמר תקופת ההכשרה במקרה שאינם מצטרפים לקיבוץ בעוד אשר אנשי המחנה מקבלים שכר יומי כפועלים שכירים רגילים.

ההבדלים הארגוניים המעשיים האלה — קובעים אתם הבדל מהותי בין ה"מחנה" ובין ה"חבורה". בחבורה נמצא האדם במסגרת הקיבוץ במשטר של יחסים קיבוציים, ללא יחסי כעביד ועובד ובהשפעה מתמדת של הקיבוץ עליו ועל ילדיו מה שמגביר את הסיכוי של השארותו בקיבוץ, בעוד אשר במחנה — נמצא האדם מחוץ לקיבוץ, במשטר של חיים אינדיווידואליים ביחסי עובד ומעביד ביניו ובין הקיבוץ מה שעלול ליצור מתיחות חדדית וע"י כך רק להרחיקו מן הקיבוץ ואולי גם להשניא את הקיבוץ עליו.

אין לראות ב"חבורה" דרך אידיאלית לפתרון שאלת קליטת העליה לקיבוצים ואין להתעלם מהקשיים שהיא נושאת בחובה. הדרך היא — כניסה ישרה לקיבוצים. אולם כדרך מעבר, כנסיון, בתנאים הקיימים, אין הקיבוץ חפשי מלנסות בה.

ועכשיו משהו לעניינים אשר ביחס אליהם הנך כותב שהם זקוקים ל"שיפורים" ל"שינויים". שתי המלים האלו שגורות כעת בפי חברי קיבוץ רבים וחושבני שלא עמדו די על טיבם ומהותם. נדמה לפעמים שחברים שונים מכניסים תוכן שונה במלים אלו ומשתמשים בהם כאילו היו חופפים אחד את השני. ונדמה לי שלא כן הדבר! שינויים ושיפורים אינם היינו הך ממילא. יש שינוי שהוא גם שיפור ויש שינוי שאינו משפר כלום, כמו כיש שיפר אשר משנה את הדבר ביסודו ויש שיפור שהוא רק משפר ואינו משנה את הדבר ביסודו. כל זה התעוררתי לכתוב לך בקשר עם המשפט שנזרק כאילו דרך אגב במכ־

תבך „יש לעשות שיפורים ושנויים במשטר חיינו". ובכן לאיזו שיפורים ולאיזה שנויים אתה מתכוון? יש ותוך כדי שיחה עם חברים בדבר ה„שיפורים והשינויים" אני שומע דברים סותרים ומנוגדים מן הקצה אל הקצה. יש האחד מתכון לשפורים מסוימים בחדר האוכל, בבתי המגורים בבתי השרות וכו'. לשיפורים מסוג זה בודאי שיש מקום וצורך בקיבוץ ויש לשפר הרבה. אך חבר שני מפרש אחרת את המושג „שיפורים" והוא מתכון לנורמות בעבודה. לתקציב אישי, לחשבינות פרטיים וכו' מסוג הדברים המתרחקים מעצם רעיון הקומונה ואז יש לדבר על הענינים לגופם. ננסה לעשות זאת.

— — — הנך כותב ש„יש לעשות אי אלו שינויים במחסן הבגדים ואולי גם שינויים במשטר העבודה המקובל". אינני יודע לאיזה שינויים אתה מתכון, אולם יודע אנכי לאיזה שינויים במחסן הבגדים מתכונים החברים המדברים על כך בישובים. הכונה היא ל„תקציב אישי". כלומר, כל חבר מקבל את הלבשתו לא לפי צרכיו האישיים אלא לפי תקציב שוה לכל החברים. המונח „תקציב אישי" נראה לי ללא כתאים וללא מבטא את התוכן אשר בו. כי הרי דוקא הנוהג הקיים אשר לפיו מקבל כל חבר את הלבשתו לפי צרכיו — דוקא היא, הוא א י ש י כי הוא מתחשב עם צרכיו המיוחדים של כל איש לחוד ואילו ההצעה החדשה מוטב שנכנה אותה בשם מדויק יותר והוא „תקציב שוה פורמלי" באשר יש בהצעה זו יותר מן השויון הפורמלי ופחות מן השויון האמיתי. אך נניח למינחים ונפנה לעצם הענין, לתוכן ההצעה. ודרך אגב אגיד לך כי הצעה זו כבר עלתה גם ביהס להספקה קטנה. ולא אהיה מערבב בין בשאינו מינו אם אומר לך שגם ההצעות על „שינויים במשטר העבודה המקובל" כפי שאתה קורא לכך, ושגם הם צצו זעיר פה זעיר שם בתנועה הקיבוצית — אף הם קשורים ודבוקים להצעות הראשונות בדבר „תקציב אישי" בהלבשה ובאספקה קטנה. אני רואה את הדברים קשורים והם קשורים עם עוד הופעות והצעות שכרגע איני רוצה לעמוד עליהם. אפשר רק לקבוע בדרך כלל שהמקור לכל ההצעות החדשות הוא אחד ומשותף גם מבחינת התוכן האנושי אשר בהן וגם מבחינת הנושא האנושי שלהן.

עדיין לא יצא לי לשמוע הנמקה מבוססת להצעות החדשות אשר לשם הקיצור וההכללה אקרא להן בכינוי הלא מכובד שכבר נהכבדו בהן בקיבוץ: „ריבזיוניסטיות". במידה שהגיעו אלי הדים מן הויכוחים באי אלה מקומות הרי ההנמקה היא בעיקר מעשית־פרקטית. אומרים, שקשה להפיק את רצון החברים, ובעקר החברות, בסיפוק צרכי הלבשתם. חלוקת הבגדים שנמצאת בידי המחסנאית אינה מבוצעת, מתוך שויון מלא ויחס שוה לכל החברים; החבר „תלוי" לשבט ולחסד בידי המחסנאית וכו'. איני יודע מה ההנמקה ה„מעשית" להצעת ה„תקציב האישי" בהספקה קטנה כי הרי כל הטענות הקיימות לגבי המחסן אינן קיימות לגבי ההספקה קטנה אשר היא כשלעצמה אינה מהוה חלק כה גדול בתקציב החברים הכללי, וכפי שנראה לי, גם אינה מהוה קושי בחלוקה ובסיפוק צרכיהם ורצונותיהם של החברים. אינני מתעלם מן הקשיים הקיימים במחסן הבגדים. אולם ט י ב הקשיים האלה הוא מיוחד ומשותף לכל שטחי החיים בקומונה ולא רק במחסן. הקושי הוא קושי של בצוע, של ארגון, של הגשמת הקומונה והוא בודאי קושי הרבה יותר מוסרי, הרבה יותר אנושי, הרבה יותר צודק מן הקושי הבלתי מוסרי, הבלתי צודק, הקיים בחוסר חיי קומונה בכלל.

אינני מתכוון בזה להגיד שבהנהגת תקציב אישי בהלבשה ובהספקה קטנה — אנו מגיעים לסירוק הקומונה. גם אז תהיה הקומונה אצלנו היסוד המקיים, המכוון והקובע בחיינו. גם אז תהיה צורת חיינו הגבוהה ביותר מבחינה מוסרית, אנושית ולאומית — ביחס לכל צורות החיים האחרות בארץ ובעולם. אבל עם זה מוכרחים להודות שיש ב„תקציב האישי" בהגשמתו משום „הוזלת המחיר", משום הורדת ערך הקומונה. כי מה הוא יסוד המיסד של הקומונה? הרי הוא העיקרון המפורסם כמטרת הסוציאליזם: „מכל אדם לפי יכלתו — לכל אדם לפי צרכיו". עיקרון זה אשר כמטרה משותף הוא לסוציאליזם העולמי — הפך אצלנו כנורמה של חיים, כאורח חיים יום־יומי. אין ביכלתי ואין לי גם צורך להסביר לך את המניעים, את הגורמים את הסבות וכו' להופעת הקומונה בישראל ובארץ ישראל. למדנו וקראנו ושמענו על כך הרבה. אולם, שוב אחזור ואדגיש: חלוקת מצרכים, אם בגדים ואם דברים אחרים, לא לפי הצרכים אלא לפי שויון פורמלי, לדעתי, יש בה משום פגיעה רצינית ביסוד הקומונה, אשר לא קבלה בהלכתה ולא יכלה ולא תוכל להגשים למעשה את השויון הפורמלי כל זמן שתתקיים כקומונה.

אמרתי „ולא יכלה ולא תוכל להגשים למעשה את השיוון הפורמלי". כי לא יכלה — הוכח הדבר. הרי קראנו ושמענו כי הקבוצות הראשונות בארץ היו מיוסדות על יסוד של „חשבון אישי" לכל חבר. אמנם אין „החשבון האישי" דומה ל„תקציב האישי" כי „החשבון האישי" לא היה כבוסס אפילו על שיוון פורמלי בעוד שה„תקציב האישי" מבוסס על שיוון פורמלי אולם צד עיקרי שוה ביניהם: לא לפי הצרכים. וחלוקת ההכנסה בקבוצות הראשונות לא לפי צרכי חבריה, בהכרח התנגשה עם רוח הקבוצה עם גורמיה ומניעיה. אם גורמי הקבוצה בראשיתה היו קשיי כיבוש העבודה, הבדידות, המחלות וכו', הרי לא יתכן היה בקבוצה שלא לעזור לחבר בשעת דחקו, בשעת מחלתו, בבדידותו. זו אפשר היה לשמור לאורך ימים על חשבון פרטי של כל חבר ובהכרה התחסל וב־מקומו באה הקומונה המלאה. כמובן — ישנה ברירה שניה והיא פירוק גמור של הקומונה או ההלפתה בקואופרציה וכו' וגם בברירה זו בחרו רבים. אולם במידה שקיימת קומונה הוכח בקבוצית הראשונות ההן, שאין היא נתנת לחצאין לשליש ולרביע...

ובגלל אותם הגורמים גם לא יוכל להתקיים ה„תקציב האישי". נניח שקבענו תקציב לכל חבר להלבשה והוא הוציא את תקציבו ובגדיו נקרעו בטרם גמר תקופת התקציב. הנשאיר אותו בבגדים קרועים? ואם הוא אדם עם „חולשה" ל„שמוש" מהיר בנעלים והן „נגמרו" לפני גמר ה„תקציב" — הנשאיר אותו בלי נעלים? ולהיפך: אם חבר מחונן ב„גבורת" לחשתמש בנעלים ובבגדיו יותר זמן, הנעניק לו בגדים ונעלים נוספים רק מפני ש„מגיע" לו לפי התקציב? האפשר להאמין באפשרות הדבר לאורך ימים? האם לא יתקוממו כנגד זה שני „הצדדים" האחד מפני שאין לו לפי צרכיו והשני משום שיש לו למעלה מצרכיו? היכולים בכלל להתקיים זה בצד זה בקומונה אחת שני סוגי אנשים כאלה? האין במצב זה משום שורש מידה רצח ולענה של יחסים הבריתיים מתוחים, בין חבר לרעהו בין חבר למוסד, בין מוסד למוסד? האם יכול מצב זה שלא להיות גורם עיקרי לעזיבות.

ומכאן לשטח שני שגם בו מדברים על „שינויים" הוא שטח העבודה. השינויים אשר מטיפים להם, בחכמם ובקיצורם אפשר לקרוא אותם בשם הכולל: „נורמות". כלומר — קביעת גורמה בעבודה לאדם ליום עבודה. גם הצעה זו מנומקת ע"י חברים בנימוקים מעשיים־פרקטיים: חברים לא ממלאים יום עבודה, חוסר אחריות בעבודה וכו'. ההנמקה הזאת כשלעצמה נראית לי מחסרת יסוד. יתכן שישנם חברים אשר „זבאים" לשאת את כל ההאשמות הנ"ל אולם האם באמת רבים הם? האם היינו יכולים לקיים, לפתח, להרחיב ולשכלל ענפי חקלאות ומלאכה כאשר עשינו ללא מילוי יום עבודה וללא אחריות של העובדים? והאם בגלל מעטים „חוטאים" יצא הקצף על כלל החברים ועל כלל הקומונה? — נראה לי שגם הקשיים בשטח העבודה הנם קשיים של ארגון, של ביצוע והם על כל פנים קשיים „נעימים" יותר מן הקשיים הקיימים לעובד במשטר של עבודה במשק הפרטי או המבשלתי ואפילו ההסתדרותי לפי „נורמות" ו„פרמיות".

הקומונה מעצם טבעה ומהותה אינה יכולה לשאת משטר של נורמות בעבודה. „מכל אדם לפי יכלתו" — יסוד מוסד הוא בקומונה. טול ממנה יסוד זה ויפול כל הבנין. ה„נורמה" מעצם טבעה משחררת את האדם מאחריות משותפת ומעורה הדדית ובמקום זה מפתחת בו את הנטיה להתחרות. את האמביציה ל„גמור מהר" ואת הקנאה ההדדית — תכונות שנוגדות במהותם חיי שיתוף וקומונה. ומבחינה מעשית: האפשר לתאר שני חברים עובדים בשדה, האחד גמר את ה„נורמה" שלו ומסתלק והשני ממשיך לעבוד? ואם גמר האחד את ה„נורמה" שלו וממשיך לעבוד עוד חצי „נורמה" היקבל בעד זה שכר נוסף? ואם תחשב עבודת „חצי נורמה" זו ע"ח המכסה השבועית או החדשית האם לא יביא הדבר כעבור זמן קצר להבדלים גדולים ב„ימי עבידה" בין החברים, האחד עם עודף של ימי מנוחה והשני עם חוסר שבת? היוכלו לחיות לאורך ימים בקומונה אחת חברים בעלי רכוש של „זמן" שונה ומחוסרי זמן בכלל? והאם בכלל אפשר יהיה לקבוע בזה איזה שהם כללים ותקנות אוביקטיביים? האם לא ישמש הדבר הזה, כמו ה„תקציב האישי" ואולי יותר מזה, מקור למתיחות, ליחסים קשים, לעזיבות?—

ובמידה ששמעתי — הרי ההצעות על נורמות בעבודה מתקשרות אצל זה ואצל אחר גם עם הצעית על „מכסות" של ימי מחלה לשנה ועם העברת כספיות אישיות בעד „עודף" של עבודה וכו'. והיה בחלות החבר למעלה מן ה„מכסה" הקבוע ויכסה את החסר מן ה„עודף" שלו בשנה זו או מן השנה הבאה, או מן התקציב הכספי האישי שלו. התבין להיכן אפשר כך

78

המשך - אל קליטת עליה (1)

להגיע? אספר לך „מעשיה" שסופרה כבר ברבים בשיחה על נושא זה, אשר אפילו אם היא אינה מדויקת הריהי מאלפת ביותר כאפשרות ריאלית במשטר של „נורמות" בקומונה. מעשה בחברה אחת שהלתה באחת הקבוצות שנסתה להנהיג משטר של „נורמות" בעבודה. ו„אכלה" החברה במחלתה את ימי המחלה „שמגיעים" לה ועדיין היתה חולה ו„אכלה" את ה„תקציב הכספי" שמגיע לה ועדיין היתה חולה ונמצאת בצרה גדולה נוספת על המחלה עצמה: על חשבון מי היא תמשיך לחלות וה„ימים" שלה אזלו כבר ו„הכסף" כבר „נאכל"?...

יתכן שלא ל„נורמות" נתכונת בדבריך על „שנויים במשטר העבודה המקובל" ולחינם נזעקתי ב„קושיות" הנ"ל. אם אמנם כך הוא הדבר — הנני מרוצה, ואבקש סליחתך, חבר. אני. קצרה בינתי להבין את ה„נורמות" האלה. אני יודע שקיים משטר כזה בברית המועצות וגם במשק הארצישראלי, הפרטי וההסתדרותי (ואגב כך אגיד לך שמשטר של נורמות לא קיים אפילו במושב השיתופי) רוצים להנהיג או כבר הנהיגו אותו. אבל הרי אין זה דומה. משטר הנורמית והפרמיות קשור בהכרח עם טובת הנאה פרטית, עם יתר שכר ויתר הנאה לבעליהם כפרטים ולא כקולקטיב בעוד אשר בקומונה מגיע החבר להנאה פרטית על ידי ועם הקולקטיב. ובכן לאיזה „שינויים" נתכונת? אולי לשיפור היחס, להגדלת הפריון, לשכלול הארגון, להעלאת הרמה המקצועית וכו' — אם את אלה תדרוש וצדקת אבל זה אינו אומר שינויים במשטר העבודה המקובל אלא להיפך העלאתו ושכלולו של משטר העבודה למען יהיה המשטר הקומוניסטי אמיתי.

הנה כתבתי לך דברים שכולם שלילה. שללתי עבודה שכירה, „תקציב אישי", „נורמות" וכו'. לאמיתו של דבר שללתי דברים, שכולנו שללנו אותם בצאתנו בסך לדרך החדשה, לדרך הקומונה הארצישראלית. והרי מתוך ה„שלילה" הזאת הגענו ל„חיוב" הגדול של הקומונה. שללנו את הקנין הפרטי, את ההתחרות האישית, את הקנאה ההדדית ועוד תכונות ו„קנינים" דומים של המשטר הקיים ובמקום זה יצרנו קומונה. האם כבר שכחנו את הכל. האם איננו רואים עכשיו את מה שנעשה מחוץ לקומונה? האם שיטות העבודה וחלוקת המצרכים מחוץ לקיבוץ נושאות אתן יותר שויון, יותר עזרה הדדית, יותר אחריות משותפת, יותר מלוי תפקידים חלוציים? היש מי שאפילו מעיז להעלות זאת בדעתו?

אכן יש לשלול את החצעות החדשות־ישנות מאוד ומול השלילה יזדקר ויעלה החיוב הגדול, החיוב שבקיומה ובהתפתחותה של הקומונה הארצישראלית.

בחברות
א. פיאלקוב.

צרור מכתבים כרך י"ג חוב' 214 יוני 1949

79

ועדת חוץ־לארץ בפעילותה — א. פיאלקוב

סוגי הפעולה

ועדת חו"ל שליד מזכירות הקיבוץ פעלה ופועלת בשטחים אלה:

א. גיוס שליחים לגולה, לתנועות ולתפקידים אשר הקיבוץ קשור בהם: להנהגת הנוער, ל„החלוץ", לתפקידים כלליים (עליה, הכשרה, הגנה, עליית הנוער וכו').

ב. טיפול ביציאת השליחים ואירגון נסיעתם (תעודות, רשיונות, דרכונים, ויזות וכו').

ג. קשרי אינפורמציה והדרכה בכתב עם תנועות ושליחים.

ד. הספקת ספרות ארץ־ישראלית לקריאה ולהדרכה לתנועות ולשליחים.

ה. הוצאות ספרותיות ופירסום ידיעות לגולה (על הארץ) ולארץ (על הגולה).

ו. אירגון לשכות־הקשר ליוצאי התנועות מהארצות השונות בארץ.

ז. פעולה כספית.

ח. משלוח חבילות לחו"ל.

ט. הדרכה לישובים בענינים הקשורים עם ארצות חוץ.

השליחות

נתונה בזה טבלה על שליחותו של הקיבוץ בארצות, בתנועות ובתפקידים ב־3 השנים האחרונות מאז ועידת יגור, ביוני 1946, ועד היום — אוגוסט 1949.

(הטבלה מובאת בעמוד הבא)

טבלה זו מבליטה את:

א. **השליחות בכמות**: במשך 3 השנים גויסו ויצאו לחו"ל 282 שליחים אשר פעלו ב־28 ארצות בכל חלקי התבל. אין מספר זה כולל את השליחים שגויסו ויצאו לחו"ל לפני ועידת יגור והמשיכו לפעול בחו"ל גם בתקופה שלאחריה. מספרם של אלה הוא 102. בסך הכל פעלו איפוא בחו"ל בתקופה שבין ועידה לועידה, בפרקי זמן שונים ובחילופין 384 שליחים. מתוך 282 השליחים שגויסו ויצאו לחו"ל ביני ועידת יגור ועד היום רק 80 נמצאים כעת בחו"ל וממשיכים בפעולתם, ברובם אלה שגויסו ויצאו בשנה האחרונה, ומיעוטם לפני שנתיים ולפני 3 שנים. אלה שהיו בשליחות בחו"ל ביני ועידת יגור, חזרו כולם הביתה, פרט לבודדים שעדיין ממשיכים ועומדים להזדמן בימים הקרובים. אחדים מהשליחים שחזרו כבר גויסו ויצאו שנית בשליחות.

מלבד השליחים הכלולים בטבלא זו פעלו בחו"ל רבים מחברי הקיבוץ בשליחות מוסדות כלליים (הסוכנות, המוסד לעליה ב', הקרנות, ההסתדרות וכו') ושלא גויסו ע"י הקיבוץ. מספרם של אלה אינו ידוע בדיוק. בימי הבריחה וההעפלה בודאי הגיע מספרם לעשרות רבות.

טבלת השליחות לפי ארצות ותנועות בתקופת 3 השנים (יוני 1946 — יולי 1949)

הארץ	דרור־התחה"צ		הבונים ונוחם		עלית הנוער		בתפקידים כלליים		בס"ה		מס' השליחים במאי 1946	מהמספר הכללי של שליחים: שליחי הקיבוץ		שליחי מס כללי	
	במשך 3 השנים	מהם כיום	במשך 3 השנים	מהם כיום	במשך 3 השנים	מהם כיום	במשך 3 השנים	מהם כיום	במשך 3 השנים	מהם כיום		במשך 3 השנים	(מהם כיום)	במשך 3 השנים	מהם כיום
אמריקה	7	3	6	6	—		9	5	22	14	11	7	6	16	8
ארצות ערב	—	—	—	—	—	—	5	4	5	4	2	—	—	5	4
אנגליה	—	—	2	2	—	—	1	1	3	3	4	1	1	2	2
איטליה	7	—	3	—	—	—	11	—	21	—	11	7	1	14	—
אוסטריה	2	1	1	1	—	—	2	—	5	2	3	1	1	4	1
בלגיה	2	1	—	—	1	—	—	—	3	1	1	2	1	1	—
ברזיל	—	—	1	1	—	—	1	1	2	2	—	—	—	2	2
גרמניה	17	2	6	—	8	—	17	3	48	5	25	21	2	27	3
דרום־אפריקה	—	—	2	1	—	—	—	—	2	1	—	—	—	2	1
הולנד	—	—	—	—	—	—	3	2	3	2	1	1	1	2	1
הונגריה	6	—	4	—	—	—	5	1	15	1	4	7	—	8	1
טריפוליטניה	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—
יוגוסלביה	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	1	—
יון	—	—	—	—	—	—	4	—	4	—	4	—	—	4	—
נורבגיה	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	—	1	1
פולין	7	1	2	—	—	—	7	1	16	2	8	6	—	19	2
פרס	—	—	—	—	—	—	4	1	4	1	3	—	—	4	1
צ'כוסלובקיה	2	—	—	—	—	—	1	—	3	—	2	2	—	1	—
צרפת	8	6	2	1	7	3	15	9	32	23	14	9	4	23	19
צפון אפריקה (תוניס, מרוקו, אלג'יר)	4	4	—	—	—	—	11	8	15	12	1	5	4	10	8
קפריסין	26	—	14	—	6	—	9		55	—	—	20	—	35	—
רומניה	5	—	4	—	—	—	1	—	10	—	6	4	—	6	—
שווייץ	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—
שוודיה	—	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	3	—
תורכיה	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	1	1
מזכירות עולמית	5	4	1	1	—	—	—	—	6	5	—	5	4	1	1
בסך הכל	98	22	48	13	22	4	113	37	282	80	102	98	24	185	56

ב. השליחות לארצותיה. במשך 3 השנים גויסו ופעלו בשליחות: בארצות מזרח־אירופה ומרכזה — 98 חברים. מהם ממשיכים לפעול כיום — 10. ביוני 1946 פעלו — 50. בארצות מערב־אירופה — 69, מהם ממשיכים לפעול כיום — 27. ביוני 1946 — 31. בארצות אמריקה ואנגליה — 29. מהם ממשיכים לפעול כיום — 20. ביוני 1946 — 15. בארצות ערב — (צפון אפריקה וכו׳) — 26. מהם ממשיכים לפעול כיום 18. ביוני 1946 — 6. בקפריסין פעלו בתקופת הגירושים 55 שליחי הקיבוץ.

בס"ה — 282. מהם ממשיכים לפעול — 80. פעלו ביוני 1946 — 102.

השינויים במספרי השליחים בארצות — תואמים את התמורות הגדולות שחלו גם במקומות פזוריהם, ריכוזיהם ונדודיהם של היהודים, גם ביחס לציונות ולעליה היהודית במזרח־אירופה, וגם ביחס לעליה ולחלוציות של יהודי ארצות ערב והארצות האנגלו־סכסיות. סיומה של תקופת 3 השנים האלו מסמן גם תקופה חדשה בשליחות. הולכת ופוחתת וכמעט מסתיימת השליחות במזרח אירופה. גוברת ועולה השליחות לארצות ערב ולארצות האנגלו־סכסיות. עליתם לארץ של צעירי התנועות החלוציות ורובם המכריע של יהודי המחנות בגרמניה, אוסטריה ואיטליה, צמצמה עד למינימום את מספר השליחים בארצות אלו. צמצום העליה מארצות מזרח־אירופה, „חיסול" גולת בולגריה ויוגוסלביה, איסור קיומה של תנועה ציונית וחלוצית ברומניה והונגריה — הקטינו בהכרח את מספר השליחים בארצות מזרח־אירופה. הריבוי היחסי של מספר השליחים בצרפת מסתבר בעובדה שארץ זו שימשה ומשמשת ארץ־מעבר לעולים ממחנות אירופה ומארצות צפון־אפריקה, תורכיה וכו׳. והיא גם מקום מרכזו של המוסד לעליה.

פרשה מיוחדת בשליחות הקיבוץ בתקופה זו תפסה השליחות לקפריסין. שבועות אחדים לאחר גירוש המעפילים הראשונים לקפריסין הגיעו לשם שליחי הקיבוץ. עם ריבוי מספר המגורשים, ובהם חברי התנועות הקשורות לקיבוץ, נזדק הקיבוץ לעזרה מהירה. מועצת הקיבוץ בנפן, במאי 1947, הוקדשה בחלקה הרב למצב בקפריסין ולתפקידי הקיבוץ בגיוס שליחות ועזרה לשם. הקיבוץ והחברים נענו לכך בהבנה ובנכונות. במשך זמן קצר גויסו שליחים רבים. במשך כל תקופת קפריסין פעלו שם 55 שליחי הקיבוץ. הם היו בכל: בקיבוצי העליה, במחנות הכלליים, בנוער, בבתי הילדים, בטיפול בתינוקות, בעבודה החינוכית, באירגון העליה, בהקמת מפעלי מלאכה, בסידור קורסים וסמינריונים וכו'. אף מגבית כספית מיוחדת הופנתה בקיבוץ לעזרת התנועה בקפריסין.

ג. **השליחות לתנועותיה.** מתוך המספר הכללי של 282 שליחים במשך 3 השנים פעלו בתנועת „דרור־החלוץ־הצעיר" וב„נוער ברוכוב" 98. מהם ממשיכים בפעולה כיום 22 (מתוך מספר כולל של 80). בתנועת „הבונים" ונוח"ם — 48, מהם ממשיכים בפעולה כיום 13. מן השאר פעלו בעלית הנוער 22 (כיום 4), ובתפקידים כלליים — ב„החלוץ", בהכשרה, בעליה, במחנות וכו' — 115, ומהם כיום 37. החלוקה המספרית בין השליחים שפעלו בתנועות־הנוער החינוכיות ובין השליחים שפעלו בתפקידים כלליים אינה כ"כ מדוייקת, רבים מן השליחים פעלו גם באחת מתנועות־הנוער וגם בתפקידים כלליים ובמסגרות כלליות. היו שליחים שגויסו ופעלו בתפקידים כלליים, אך גם נתנו ידם לעזרת התנועה החינוכית כאליה נטו מבחינה רעיונית. במקביל לכך, יש לציין שיתוף־פעולה רב בין התנועות החינוכיות השונות ובין המוסדות הכלליים — במקום ובזמן שהיה שיתוף־פעולה כזה בין שליחיהן. לעומת זאת אין לציין שיתוף־פעולה רב בין תנועות „דרור־החלוץ־הצעיר" ו„נוער ברוכוב" מצד אחד ובין „הבונים" ונוח"ם מצד שני והשליחים שפעלו בתנועות אלו. בטבלא שלפנינו מופיעים מספרי השליחים ב„דרור־החלוץ־הצעיר" ו„נוער ברוכוב" לחוד, וב„הבונים" ונוח"ם לחוד. הפרדה זו מקורה בכוונת היתה הסוכנה של התנועות הללו לקיבוץ כקיבוץ כאחד בעל אופי, מבנה ותוך משלו בבנין הארץ וישובה. הקשר לקיבוץ שונה במהותו אצל שתי התנועות הללו. בעוד אשר תנועות „דרור־החלוץ־הצעיר" ו„נוער ברוכוב" מוגדרות כאוכף מחלק לקיבוץ, מחנכות אליו, מדרכות עלידו וכפיליציא מכך, כברא חבריהן לארץ נכנסים הם למרותו המלאה של הקיבוץ ומוסדותיו, לקביעת מקומם בישובי הקיבוץ — הנה תנועות „הבונים" ונוח"ם רואות עצמן כתנועות כלליות, ולכפיפה מוחלטת לכאלה, מחנכות לצורות התיישבות שונות, שהקיבוץ הוא רק אחת מהן, אינן מדרכות ישירות ע"י הקיבוץ וחבריהם בבואם לארץ אינם נתונים לרשות הקיבוץ בכללו, אלא ללשכה מיוחדת שהנה מחוץ לקיבוץ והשפעתו. יחס שונה זה בצד הנטיות לקיבוץ בולט ומשתקף גם באופי השונה של שליחות הקיבוץ בתנועות הללו. בעוד אשר שליחות הקיבוץ בתנועות „דרור־החלוץ־הצעיר" ו„נוער ברוכוב" היא שלמה, מלאה, ישירה, ללא הסתיגויות וללא מחיצות־ביניים, ובתור כזאת מבטיחה ע"י הקיבוץ עצמו, באחריותו, ע"י מוסדותיו העצמאיים, ולפעמים גם באצטגיה הכספיים — הנה שליחות הקיבוץ בתנועות „הבונים" ונוח"ם, עקב מהותן וקשריהן המיוחדים עם אירגונים ומוסדות שמחוץ לקיבוץ — אין ניתן לה להיות מלאה ובלתי־מסויגת. היא מסויגת בסייגים והצויה במחיצות. לא הקיבוץ כולו אחראי לה. לא הוא לבדו מגייס אותה ולא הוא מדריך ומכוון את מגמת פעולותיה. הקיבוץ בדיפבד רק מאשר את השליחים ולא יותר.

ד. **השליחות לתפקידיה.** השליחות הקיפה שטחים רבים ושונים. בכל שטחי הפעולה הציונית והחלוצית בגולה לא נעדר מקומו של שליח הקיבוץ. הוא היה בכל. בריפאטריאציה, בבריחה, בנדודים, במחנות, בהעפלה, באירגון, בחינוך, בהכשרה, בהדרכה, בהנחה וכו'. 112 שליחים פעלו בשטחים כלליים יבוה כלולים רק אלה שגויסו באופן ישיר ע"י הקיבוץ. מהם פועלים היום 34 שליחים. בפעולה תנועתית, חינוכית ואירגונית בתנועות־הנוער ובעלית־הנוער פעלו בתקופת 3 השנים 168 שליחים. מהם ממשיכים בשליחותם כיום 39. על שיתוף הפעולה ועל „ערבוב התחומים" בין השטחים השונים כבר דובר לעיל.

ה. **השליחות לפי שולחיה.** כל השליחים, שפודמו בטבלא, גויסו ע"י הקיבוץ, אך יחד עם זאת השליחים ברובם הגם גם שליחים, באופן רשמי ומבחינה, של מוסדות כלליים. השליחים ברובם גויסו ע"י הקיבוץ, אך אושרו גם ע"י מוסדות כלליים כמו הסוכנות, המוסד לעליה, ההסתדרות וכו' בהתאם לתפקידיהם בחו"ל. מספרם של אלה, במשך 3 השנים, הגיע ל־185, מהם כיום בשליחות 56. בהוצאות נסיעתם וקיומם נשאו ונושאים שולחיהם — המוסדות הכלליים. השליחים בשליחותם ובפעולתם אף אחראים בפניהם, וישנם שליחים שהנם שליחי הקיבוץ בלבד, ובהוצאות נסיעתם נושא הקיבוץ בלבד, ובהוצאות קיומם בארצות שליחותם — התנועה בלבד. בשפה השגורה נקראו אלה בשם „שחורים", כלומר בלתי־רשמיים כלפי המוסדות הכלליים. עצם קיומה של השליחות העצמאית של הקיבוץ הנו תוצאה מעובדת קיומו של מפתח מפלגתי במוסדות בחלוקת השליחות לחו"ל. הקיבוץ היה תמיד בדעה, שערכי ההתישבות, החלוציות והקיבוץ הם ערכים ראשו

ביים ועיקריים בחינוך הנוער התלוץ וע"כ זכות השליחות היא קודם כל ובעיקר לגופים התישבותיים חלוציים ולא למפלגות.

הועידה הט"ו של הקיבוץ ביטר קיבלה בשאלה זו החלטות ברורות:

„ועידת הקיבוץ תובעת מההסתדרות את הגשמת הדרך המסורתית הנובעת מתכנה ההתישבותי־החלוצי ומהותה החינוכית של ההסתדרות — הדרך של השליחות ההסתדרותית כתוך הגופים החלוציים־ההתישבותיים, קולטי העליה, מגשימי צורות־חיים חדשות ונושאי חזונה של ההסתדרות בארץ.

על משלחת ההסתדרות לכל ארץ להיות מורכבת בהתאם למשקלם של הגופים ההתישבותיים בארץ ובהתחשב עם הזרמים החלוציים בארצות הגולה.

הקיבוץ שולל את המגמה הרווחת בהסתדרות לפרק את משלחת ההסתדרות לרשויות מפלגתיות ועל־פי מפתח מפלגתי־פוליטי".

בהתאם להחלטות אלו דרש הקיבוץ מפתח התישבותי בהלוקת השליחות במוסדות ולא מפתח מפלגתי. דעתו זו לא נתקבלה, ובמוסדות ובהסתדרות נתקבל העקרון של מפתח מפלגתי בשליחות. יצא איפוא שהקיבוץ, כגוף ההתישבותי הגדול ביותר בארץ, קיבל את הלקו בשליחות ע"י המפלגות, במינימום. הקיבוץ קיבל למעשה את מספר השליחים שהגיע, לפי המפתח המפלגתי, למפלגת „לאחדות־העבודה־פועלי־ציון" וחלק מהשליחות של מפלגת פועלי ארץ־ישראל, על חשבון חברי מפא"י שבקיבוץ. באופן רשמי היו אלה ואלה שליחי מפלגות, אך למעשה קיים הבדל באופי שליחותם, פעולתם וקשריהם. בעוד אשר השליחים שניתנו לקיבוץ על חשבון המפלגה „לאחדות־העבודה־פועלי־ציון" היו רק באופן רשמי שליחי המפלגה, ולמעשה — שליחיו של הקיבוץ בפעולתם החינוכית, בקשריהם הישירים עם הקיבוץ ומוסדותיו, הרי השליחים שניתנו לקיבוץ ע"ח מפלגת פועלי ארץ־ישראל היו למעשה בפעולתם החינוכית ובקשריהם הישירים שליחי מפא"י, ורק באופן רשמי אושרו גם ע"י הקיבוץ כשליחיו. קיומו של המפתח המפלגתי, אם כי הוא לא שינה את מהותה של השליחות הקיבוצית העובדתית, הרי קבע את כמותה, את מספר השליחים, ובאשר לפי מפתח זה אושר לקיבוץ למעשה מספר שליחים שלא התאים כלל וכלל לצרכים ולאפשרויות של הקיבוץ ותפקידיו בחו"ל, נאלץ הקיבוץ לגייס ולהוציא שליחים על אחריותו בלבד. מספרם של אלה שנשלחו בדרך זו בתקופה שבין ועידה לועידה הוא 98, שמהם פועלים כיום 24. נוסף להם פעלו 25 שליחים כאלה מלפני ועידת יגור. בסך הכל פעלו איפוא בחו"ל בתקופה שבין שתי הועידות 123 שליחים עצמיים של הקיבוץ. בחו"ל קיומו שליחים אלה ע"י התנועה בה פעלו — תנועת „דרור־החלוץ־הצעיר" העולמית.

מלבד שני סוגי השליחות הנ"ל, השליחות הכללית והשליחות הקיבוצית, קיים סוג שלישי הידוע בשם „שליחים נתמכים". אלה הם שליחים שהמוסדות נושאים רק בהוצאות נסיעתם לחו"ל, ולמעשה — רק בחלק מההוצאות, בעוד שהוצאות קיומם בארץ פעולתם הן כולן ע"ח התנועה. מספרם של אלה במשך 3 השנים הוא מועט ביותר, בס"ה כ־15—10, והם כלולים בטבלא בחשבון שליחי הקיבוץ העצמאיים.

ו. השליחים לפי השתייכותם לישובים. נתונה בזה טבלא על השתייכות השליחים לישובים.

הישוב	נשלחו היו בשליחות בתקופת 3 השנים	ביחד ועידת יגור	סה"כ	כשלוחי בזמן בשליחות
אילת	1	—	1	—
אילת־השחר	3	2	5	—
אלונים	10	2	12	3
אפיקים	8	2	10	3
אשדות־יעקב	7	3	10	1
בארות־הצופים	6	—	6	3
בית־אורן	8	2	10	2
בית־הערבה	5	3	8	1
בית־קשת	1	—	1	1
בית־השיטה	10	3	13	2
גבת	2	1	3	—
גבעת־ברנר	14	8	22	3
גבעת־חיים	16	3	19	4
גבעת־השלושה	7	4	11	1
גבר־עם	2	1	3	1
גינוסר	2	2	4	—
גלליים־מנרה	3	—	3	—

גלעד	2	2	4	1
געתון־נאות־מרדכי	2	3	5	—
ג ש ר	5	1	6	1
דורות	4	—	4	1
דפנה	5	1	6	1
הגושרים	1	—	1	—
ההותרים	3	—	3	—
הצופים א'	7	1	8	5
חולתא	5	—	5	2
חפצי־בה	4	2	6	—
חצרים־קלטה	2	—	2	1
חקוק	—	—	—	—
יגור	12	5	17	3
כנרת	4	2	6	2
כפר־בלום	5	3	8	3
כפר־גלעדי	3	2	5	—
כפר־סאלד	4	2	6	1
מחניים־יודפת	1	—	1	—
מעגן	10	5	15	4
מעוז־חיים	5	3	8	1
מעין־ברוך	—	—	—	—
משאבים־הלוזה	—	—	—	—
משגב־עם	1	—	1	1
משמר־הים	6	4	10	5
משמר־הנגב	1	—	1	1
נען	9	2	11	3
סנה	5	—	5	4
עין־הים	1	1	2	1
עין־גב	5	4	9	1
עין־זיתים	2	—	2	—
עין־חרוד	15	3	18	1
קדמה	5	—	5	2
רביבים	4	1	5	2
רגבים	3	—	3	2
רמת־הכובש	7	5	12	1
רמת־רחל	2	3	5	—
שדה־נחום	3	2	5	—
שדות־ים־קיסריה	2	2	4	1
שפיים	2	2	4	1
תל־יוסף	7	3	10	—
לוחמי־הגיטאות	2	—	2	—
גרדוש	1	—	1	1
בס"ה	280	102	382	80

לטבלא זו יש להוסיף כמה הערות: א. השליחות הקיפה כמעט את כל הישובים, מן הותיק ביותר ועד לצעיר ביותר. בודדים הישובים שלא השתתפו בשליחות ב־3 השנים האחרונות.

ב. טושטש הקשר בשליחות בין ישובים לבין ארצות־מוצאם. ישוב שרובו ככולו „פולני" שלח את שליחיו לארצות אנגלו־סכסיות ולמערב־אירופה. ישובים „צבריים" שלחו שליחים על פני תבל כולה, לאירופה, לארצות־הברית ולארצות ערב. בודדים הישובים שאחריותם לארצות־מוצאם ולתנועתם קבעה את שליחותם. בולטות הקבוצות „רגבים" בשליחת שליחיהם לגולת צפון־אפריקה, והצופים רחובות — לארצות המזרח.

ג. השליחות הקיפה את כל ה„שכבות" וכל ה„עליות" בקיבוץ. ותיקים וצעירים, „צברים" בני הארץ ובני המשקים, וגם עולים שאך 4—3 שנים בארץ — כולם נרתמו ויצאו.

ד. לא היו קשיים רבים מצד רוב השליחים לגיוסם. חלק שליחים סירב — עפ"ר מתוך נימוקי „אי־התאמה" — אך נענה אף הוא ויצא. לעומת זאת סירבו ישובים רבים לעתים קרובות „לתת" את חבריהם, ולא תמיד גילו הבנה לצרכי השליחות.

אך כמעט בכל המקרים נענו לבסוף ונתנו את אישורם. במיעוט היו מקרים של אי־הענות מוחלטת.

ה. עם צמצום היקף השליחות בשנה האחרונה, עם חיסול המחנות באירופה וקשיי העליה בארצות מזרח־אירופה, צומצם גם היקף התגייסותם של הישובים לשליחות. יסובים גדולים השתתפותם בשליחות ירדה למינימום. אין להסליק עם כך. ההכרח ב„כיבוש" ארצות גולה חדשות מן הצורך שיניע מחדש את הישובים להיענות לתביעת השליחות המחודשת. מקשה ומצמצם את השליחות גם חוסר אנשים דוברי השפות הדרושות לארצות ה„חדשות": אנגלית, צרפתית וספרדית.

קשרים

ועדת חו"ל ראתה כאחד מתפקידיה העיקריים את הקשר עם השליחים, עם כל שליחי הקיבוץ, על כל סוגי פעולתם ותפקידיהם. קשרים ביחידים היו עם תנועת „דרור־החלוץ־הצעיר" העולמית, עם מזכירותה באירופה וסניפיה בכל ארצות תבל. תנועת „דרור־החלוץ־הצעיר", כתנועה מחנכת ומוגדרת לקיבוץ, ראתה ורואה באופן טבעי את מרכזה החינוכי והרעיוני בקיבוץ המאוחד, ואף ועדת חו"ל ראתה במזכירות „דרור־החלוץ־הצעיר" אחד מן המוסדות המיוצגים על הקיבוץ המאוחד.

הקשרים בכתב עם השליחים והתנועות התנהלו בצורות שונות: א. בכתבים כלליים, כגון ביולטינים סוקרים את המצב והענינים בארץ, בישוב, בתנועת הפועלים, בהתיישבות, בקיבוץ וכו'. מכתב כזה נשלח לשליחים ולתנועות בצורה מדי כל 4—3 שבועות. במשך 3 השנים האחרונות נשלחו כ־60 מכתבים כאלה. מהם — 25 לשליחים ו־34 לתנועות „דרור־החלוץ־הצעיר". ב. במכתבים מיוחדים לכרכזים ולשליחים בארצות בענינים המיוחדים לתנועה ולשליחים באותה ארץ. ג. מכתבים אישיים לשליחים בענינים מיוחדים בפעולתם התנועתית. ד. מכתבים רבים נשלחו לאישי תנועות, לקיבוצות־הכשרה ולחידים באופן יעיר. גם התוברת „לבנויס", שהופיעה בקביעות במשך כל חדשי המלחמה והוצאה ע"י ועדת חו"ל בשיתוף עם ועדת הקשר היתה מכוונת גם לחברים ולתנועות בחו"ל. הופיעו במשך שנת הבלה־הגה — 7 חוברות בעברית ו־10 באידיש.

מלבד הקשר ההדדי שבכתב פעל באופן מתמיד ורצוף הקשר התנועתי והאישי הבלתי־אמצעי. כל שליח שחזר מחו"ל מסר בועדה דו"ח מפורט על התנועה בה פעל ועל כטה פעולתו.

אף בכמה מועצות הקיבוץ מסרו שליחים וחברים עולים על המצב בארץ ובתנועה בה פעלו. התחיל הדבר בעדות הגדולה של צביה בועדת יגור ובמשך חדברים ע"י יצחק צוקרמן במועצת הקיבוץ בנען. כך מסרו את דבריהם במועצות הקיבוץ על הגולה התנועה בתוכה: בונצת — א. ציולינג: על התנועות התנועה באירופה; במועצת נען — א. פרייברג: על המחנות והתנועה בקפריסין; במועצת יגור — מ. קליגר: על תנועת „דרור־החלוץ־הצעיר"; י. ברציגסקי: על מצב העליה באירופה; נדיה כהן: על גולת צפון־אפריקה והתנועה החלוצית בתוכה. בישיבות מזכירות הקיבוץ המרכזת מסרו: י. טבנקין — על התנועה באירופה ועל הסמינריון השני של „דרור־החלוץ־הצעיר"; ירחמיאל יסלזון תלל — על גולת בבל; לויטה, מינקובסקי, פרייברג ובטיה — על קפריסין; יצחק צוקרמן — לאחר ביקורו בפולין כחבר המשלחת ליום מרד הגיטאות — על פולין, היהודים והתנועה; פימה, ויניה פומרניץ ושמי — על רומניה; אלתר גולדמן — על המחנות והתנועה באיטליה; ל. לויטה — על פולין; שרה ארקין — על צרפת; יצחק ברמן — על גרמניה; מכס צימלס — על שוודיה.

כאמור, מסרו בועדת חו"ל על שליחותם ופעולתם כמעט כל השליחים עם שובם. היו שליחים שלרגל פעולתם ביקרו בארץ באמצע שליחותם לבירור ולהתיעצות בענינים הקשורים בפעולתם.

הספקת ספרות

מלבד המכתבים הכלליים והמיוחדים, מציאה ועדת חו"ל לשליחים ולתנועות את החומר הבא:

א. הוצאות הקיבוץ כולן: „צרור מכתבים", „מבפנים", „צרור ידיעות", „לבנויס", וכל ההוצאות האחרות המוצאות ע"י הועדות השונות שע"י מזכירות הקיבוץ.

ב. עתוני תנועות הנוער ההלוציות הקשורות עם הקיבוץ: „במעלה" (עתון הנוער העובד), „במבחן" (עתון מחנות העולים), פלמ"ח (חוברות הפלמ"ח בשעתן).

ג. חוברות הדרכה מהוצאות מחנות העולים, הנוער העובד והפלמ"ח.

ד. עתוני „דבר" ו„על המשמר".

ה. ספר לכל שליח בכל חצי שנה. הספר נשלח כשי לחג הפסח ולראש־השנה. על־פי־רוב נשלח אותו הספר, מהוצאת הקיבוץ, לכל השליחים. במשך 3

הכנים נשלחו לשליחים הספרים הבאים: קובץ „דרור", כתבים אחרונים — ליצחק קצנלסון, כתבים — לרוזה לוכסמבורג, 50 שנות סוציאליזם בין־לאומי — למכס בר, יסודות המשק הקיבוצי — לראובן כהן, הוא הלך בשדות — למשה שמיר, דפים מן הדליקה — למרדכי טננבוים, פרקים במלחמות ישראל, ספר הדו"ח מועידת יגור, במערכות צפון — למשה כרמל, קובץ „חברות בקיבוץ".

ידיעות על הגולה בקיבוץ

ועדת חו"ל דואגת להספקת ידיעות לחברי הקיבוץ על הגולה והתנועה. מלבד הדברים שנשמעו במועצות הקיבוץ מפי שליחים וחברים, ונתפרסמו לאחר־כך בהוצאות הקיבוץ — „מבפנים", ו„צרור מכתבים", מוציאה ועדת חו"ל „צרור־ידיעות", לקט ממכתבי שליחים ותנועות; מספקת חומר ומכתבים למדור ב„תפוצות" שב„צרור המכתבים" וממציאה העתקי מכתבים לחברים במזכירות הקיבוץ ובמוסדות כלליים.

„צרור ידיעות" הופיע בממוצע אחת ל־6—5 שבועות, במשך 3 השנים הופיעו 22 גליונות ובהם 233 מכתבי שליחים ותנועות. „צרור ידיעות" מופיע ב־800—700 אכס. ונשלח לישובים, לתנועות ולמוסדות בארץ ובחו"ל, לשליחים, למדריכי תנועות הנוער, למערכות העתונות, לחברים שהיו בשליחות, למועמדים לשליחות, לחברים במזכירות הקיבוץ ולחברי הקיבוץ במוסדות אחרים וכו'.

במדור „בתפוצות" ב„צרור המכתבים" פורסמו ב־3 השנים 130 מכתבי שליחים.

לשכות הקשר

ועדת חו"ל מטפחת ומפתחת בקביעות את קיומן ופעולתן של לשכות־הקשר ל„עליות" השונות בקיבוץ. תפקיד לשכת הקשר — לטפח קשרים עם התנועה בארץ מוצאה, להוציא חומר בשפה המדוברת בתנועה, להיות בקשרים עם העולים יוצאי התנועה בישובי הקיבוץ, לעזור לועדת העליה של הקיבוץ בפעולתה להקלטת העולים בקיבוץ. לשכות קשר כאלה קמו כמעט בכל ה„עליות" בקיבוץ. מהן היו פעילות יותר ומהן היו פעילות פחות. לרשות כל לשכת קשר הועמדו תקציב כספי ויד־עבודה לפעילים. לשכות־קשר כאלו קיימות:

לעלית „דרור־החלוץ־הצעיר" מבולגריה — לראשונה בבית־קשת ועתה ב„אילת"; מרומניה — בגבעת־ברנר; מבבל — בבארות־בארי; מהונגריה — בגבעת־חיים; מצפון־אפריקה — ברגבים; מצרפת — בקיסריה; מפולין — ב„לוחמי הגיטאות"; מארצות דרום־אמריקה — בגען.

לעלית „החלוץ" מתורכיה — ב„הגושרים"; לעלית „החלוץ" מפרס — בגבעת־ברנר.

לעלית „הבונים" מהארצות האנגלו־סכסיות — בתל־אביב; מדרום־אמריקה — ב„כפולים"; מהונגריה — במעגן; מצרפת — במנסורה; מרומניה — בעין הורד.

לשכת־הקשר לעולי בולגריה מוציאה בקביעות עלון „בקשר" בבולגרית. הופיעו במשך 3 השנים 12 חוברות. לשכת־הקשר לעולי רומניה מוציאה עלון בשם „בקשר" ברומנית ובעברית. הופיעו ב־3 השנים 18 חוברות ו־3 חוברות אחרות.

לשכת־הקשר לעולי הונגריה מוציאה עלון בשם „חוטים" בהונגרית. הופיעו 14 חוברות.

לשכת־הקשר לעולי צפון־אפריקה הוציאה חוברות בשפה הצרפתית.

לשכת־הקשר הבבלית הוציאה עלון לאינפורמציה בעברית. הופיעו 10 גליונות ועוד 2 חוברות מיוחדות.

בשיתוף עם ועדת העליה פעלה ועדת חו"ל בלשכות הקשר לכיוון העליה, לפעולה, הוצאה הספרותית והקשרים עם תנועותיהם בחו"ל.

המגבית לעזרת הגולה

כבקיבל בשנים קודמות ובהתאם לחידוש ההחלטה במזכירות הקיבוץ, הועברה גם בשנים אלו המגבית לעזרת הגולה. הצורך בעזרה לתנועות בגולה, לאפשר פעולתם התנועתית המחנכת והמארגנת, לא רק שלא פחת בשנים אלו, אלא אף גבר יחד עם תנופת הבריחה הגדולה, עם הנדודים מארץ לארץ, עם ההתרוששות הגדולה של שרידי היהדות באירופה לאחר החורבן הגדול, עם הצורך להקים ולטפח תנועות חדשות בארצות חדשות — בצפון־אפריקה, בארצות ערב ובאמריקה. התנועה לא יכלה לשאת לבדה בעול הוצאות קיומה והתפתחותה ובהכרח פנתה לקיבוץ לעזרה ותמיכה. מתוך חובת העזרה והכרת הערבות ההדדית, נענה לה הקיבוץ.

מאז ועידת יגור — יוני 1946 — הועברו בקיבוץ 3 מגביות, אחת לשנה. המגבית ד' לשנת 1946 (מגביות א', ב' וג' הועברו בשנים שלפני ועידת יגור) הכניסה 6239.890 ל"י. מתוך 52 ישובים שהיו אז בקיבוץ השתתפו בפועל במגבית 48

86

יישובים. מגבית ה' לשנת 1947 הכניסה ס"ה 10823.700 ל"י. גם בה השתתפו מתוך 52 ישובים — 48. מגבית ו' לשנת 1948 הכניסה 11006.250 ל"י. מתוך 55 ישובים השתתפו במגבית 53.

3 המגביות הכניסו בס"ה 28.069.840 ל"י. מלבד מגביות אלו הועברה בקיבוץ מגבית מיוחדת לעזרת התנועות עם הקיבוץ במחנות קפריסין בשנת 1947. הסכרה הכללית שניתנה אז מטעם המוסדות הכלליים לא הספיקה כדי קיום פעולות תרבותיות מיוחדות שהקיבוץ והתנועה בקפריסין היו זקוקים להם ביותר. הקיבוץ בכנה אז לתביעות התנועה והכריז על מגבית שהשתתפו בה 53 ישובים והכניסה 1660 ל"י. בעזרת הכספים האלה קיימו סמינריונים, הוקמו מפעלי־מלאכה בקיבוצים, ולפיתים אף ניתנה עזרה ישירה לקיבוצים לתוספת כלכלה והלבשה.

העזרה בשליחת חבילות לחברים בחו"ל

בשנת השניה של שנת 1946 עוד המשיכה ועדת חו"ל בטיפול מרכזי להסדר משלוח החבילות שאורגן ע"י הג'וינט והסוכנות לפליטים בחו"ל. הועדה ריכזה את משלוח החבילות לחברים ולקרובי חברים בקיבוץ, הסדירה את שליחתם, הוסיפה חבילות בתשלום. בסוף 1946 הופסקה פעולת משלוח החבילות ע"י הג'וינט והסוכנות. תפעולת המשלוח עברה כולה לידי ועדת חו"ל. הועדה הסדירה את משלוח החבילות באמצעות חברה פרטית שהעבירה את החבילות לקרוביהם של חברי הקיבוץ שהיו פליטים באירופה: רוסיה, פולין, רומניה, גרמניה, אוסטריה וכו'. הודות לריכוז הפעולה ניתנו לקיבוץ הנחות במחיר החבילות ובדמי משלוחן וע"י כך אפשרה הגדלת מספר החבילות שנשלחו לקרובי חבריהם בחו"ל.

עם זרם ההעפלה לארץ בשנות 1948—1947 העפילו גם רובם של קרובי החברים וע"י כך הוקטן הצורך במשלוח החבילות עד כדי צמצומו המינימלי. ישובים שהתקשו לשלוח חבילות לקרוביהם ששרדו בחו"ל עשו זאת בעצמם, בהדרכתה ובעזרתה של ועדת חו"ל.

עזרה מיוחדת

ועדת חו"ל הדריכה ויעצה חברים וישובים בעניני עלית קרובים, עסקי כספים וכל מיני ענינים אחרים הקשורים עם ארצות חוץ. בימי הגאות של ההעפלה אירגנה ועזרה הועדה לעלית קרובי חברים מחו"ל במסגרת עליה ב'. ניתנה אז אפשרות לאחדים מהתישבותיים להעלות לארץ דרך עליה ב' מספר מסויים של עולים מקרבתם של חברי הישובים שאינם מסוגלים מפאת מצבם המשפחתי והגיל לעבור את דרך ההכשרה והחינוך של התנועות. הועדה ריכזה את החומר מהישובים על המועמדים לעליה, קבעה תור פנימי בין הישובים ותור של עליה תוך התחשבות עם גורמים אוביקטיביים שונים: מצב הקרובים, מידת הקירבה המשפחתית, וכו'. בדרך זו הגיעו בקשות לעלית כמה מאות קרובי חברים, שחלקם בודאי עלה לארץ תחת לחצות אלו.

לקראת הבאות

תוך הדאגה לקיומו, לגידלו ולהתפתחותו, תובה על הקיבוץ לראות בין עיקרי תפקידיו ופעולותיו את הדאגה לחיל מילואיו בגולה, את דבר הרחבתה, גידולה והתפתחותה של תנועת „דרור־החלוץ־הצעיר", את טיפוח קשריו ומגמותיו בתנועות־ הנוער והאחרות השקורות עמו, את קיומו והקמתו של „החלוץ", את ביסוסו של מפעל ההכשרה החלוצית, את השפעתו המתנכת והמדריכה בנוער היהודי ובהסתדרויותיו באשר הם שם.

בפעולה זו נועד ערך מכריע לשליחותו של הקיבוץ. ממדי השליחות בהכרח כיום ויתרחבו. שליחי הקיבוץ צריכים להגיע לכל התפוצות, לכל התפקידים — לאירגון, לחינוך, להכשרה, לעליה.

אבדן יהדות מזרח־אירופה, המצוקה היהודית בארצות ערב, ההכרח בהקמת תנועה חלוצית בארצות אמריקה — מעתיקים את מרכז הכובד של פעולת הקיבוץ בגולה לכרכזים חדשים, לשכבות חדשות, ואף לדרכי פעילה אחרים. הכרת השינוי הגדול בתמונה הארצי על העליה לארץ, בהכרח שתפנה את מאמציו של הקיבוץ בשליחות. בחינוך, בפעולה, בקשרים — אל הארצות ה„חדשות" האלו. צפון־אפריקה, ארצות ערב השכנות, אמריקה הצפונית והדרומית, גרעיני התנועה הקיימים בארצות אלו בהכרח שיקבלו את מלוא עזרתו של הקיבוץ — לצמיחתם, לגידולם, להתפתחותם.

השליחות בממדיה הגדולים ובתפקידיה החדשים לא תבוא על סיפוקה ומימוּשה אלא אם תיעשה פעולת הכשרה מיוחדת, הכשרה רעיונית, לשונית, חינוכית־ לשליחים. אם בסמינריון כללי של הקיבוץ ואם בסמינריון או בקורסים מיוחדים לשליחות. הקמת סמינריון כזה הוא כיום ממרכז תפקידיו של הקיבוץ. על הקיבוץ גם להשתתף בסמינריונים הכלליים הנערכים לעתים על־ידי המוסדות הכלליים של הסוכנות וההסתדרות.

87

בעולת הקשר עם הגולה, עבודת ההדרכה של התנועות, המרכזים והשליחים, ההוצאות הספרותיות, פירסום חומר וכו' — אלה מן ההכרח שיתרחבו וישתכללו בהתאם לצרכים ולממדים הדרושים.

העזרה הכספית של הקיבוץ לתנועה בגולה ע"י מגביותיו ובצורות אחרות — מן הצורך שתמשיך להינתן בקביעות ובזמן.

ועדת הו"ל — כועדה המגלמת בתוכה את מימוש קשריו של הקיבוץ עם הגולה היהודית והמוציאה לפועל את הקשרים האלה בפעולתה היום-יומית — מן ההכרח שתגדל כדי יכולת לשאת בעומס התפקידים המוטלים עליה ולהגשימם.

מתוך פרקי דין וחשבון לועידה הט"ז של
הקיבוץ המאוחד. הקיבוץ המאוחד בשנות תש"ז-תש"ט.

הערות אחדות לויכוח ישן

(בשולי „עלון" אחד)

הקיבוץ המאוחד מתכנס בקרוב לועידתו, הועידה הט"ז. השאלות שתעלינה על מפרק בועידה זו כבר נסתמנו במועצת הקיבוץ לפני חדשים, בדפנה, נדונו בעשרות הרצאות בישובי הקיבוץ ועוד תוארנה בהוצאות הספרותיות של הקיבוץ ה„צרור" וה„מבפנים" ובעיקר — בועידה עצמה. הבעיות הכלליות האלה, אינן מספיקות, כנראה, לחלק חברים בקיבוץ והם באים להוסיף דברים ב„עלון" מיוחד אשר מתחת לכותרתו הראשית מצטנעת כותרת מישנה: „דברי הברים של מפלגת פועלי ארץ ישראל בקיבוץ המאוחד". אין ברירה, איפוא, אלא לנגוע, ולו במעט, גם בענינים בהם עוסק ה„עלון" הזה.

הערה א: על „העלון" ובקשר אתו

לעצם הופעת העלון. הוא אינו ראשון. מספרו 7. והוא מופיע בשנה האחרונה כמעט בקביעות. שאלה היא, אם יש בכלל הצדקה וצורך לחלק החברים בקיבוץ, להוציא הוצאה מיוחדת, בו בזמן שההוצאות הכלליות של הקיבוץ, ה„צרור" וה„מבפנים" פתוחות לכל חבר לביטוי ולהארת דברים. על כל פנים — עדיין לא נשמעו ברבים טרוניות ותלונות של ממש, מיוסדות על עובדות, על אי-הדפסת דברי חברים בגלל הדעה המובעת בהם. אבל מסתבר, כי ה„עלון" האמור כשלעצמו אינו „יוצא דופן". הוא חלק בלתי נפרד משורת פעולות נפרדות הנעשות בצורה מרכזית ע"י קבוצת חברים בקיבוץ המאוחד, בכמה שטחי חיים עיקריים בחיי הקיבוץ. בפעולה נפרדת זו אף הגיעו כבר לידי בחירת מוסדות מקבילים למוסדות הכלליים של הקיבוץ כגון: מזכירות מרכזת, מועצה, ועדת חברה וכו'. ה„עלון" מינואר 1949 מביא ידיעות מפורטות על בחירת המוסדות האלה והרכבן.

זכורה עוד המלחמה המרה, שהביאה בסופה לידי פילוג מפא"י, המלחמה שהתנהלה ע"י הרוב במפלגת פועלי ארץ ישראל, בתמיכתם המלאה של חברי הקיבוץ ברוב הזה, כנגד המיעוט, הקרוי סיעה ב', על עצם קיומו כסיעה. והרי כאין וכאפס היו אז הפעולות הנפרדות של סיעה ב' במפא"י לעומת הפעולות הנפרדות של סיעת מפא"י בקיבוץ המאוחד עכשיו. סיעה ב' דרשה לעצמה חופש ביטוי ואפשרות ארגון לביטוי זה. היא לא עשתה פעולות נפרדות, היא לא הוציאה עתונים מיוחדים. היא לא בחרה בועדות מקבילות לועדות שהתקיימו במפלגה וכו'. היא נענשה והוצאה מן המפלגה בעוון עצם התארגנותה כסיעה רעיונית. והנה, אותם החברים ממפא"י שהיו שותפים מלאים, ולפעמים אף ראשונים למלחמה כנגד ה„סיעה" — אירגנו לעצמם סיעה נפרדת בקיבוץ, אשר לא רק מופיעה בדעה מגובשת מלמפרע בשאלות הקיבוץ, אלא גם עושה פעולות נפרדות בכמה שטחי חיים עיקריים של הקיבוץ (קליטת עליה, הדרכת נוער וכו') ע"י מוסדות מקבילים ובכלי ביטוי נפרדים. וכל ה„תורה" ההיא על הסיעה כארגון בתוך ארגון, כעל חתירה מלמטה, כעל כבילת חופש הביטוי וכו' נשאה הרוח והיתה כלא היתה!

אפשר לאמר: אין דומה הקיבוץ למפלגה, ומה שאסור במפלגה מותר בקיבוץ. אכן, אין דומה! אבל המסקנה הפוכה: אם במפלגה, אינה אפשרית — לדעת מפא"י — סיעה לביטוי מיוחד בשאלות פוליטיות, על אחת כמה וכמה שאין להשלים עם פעולות נפרדות בשטחים רבים של חיי הקיבוץ. מעשים נפרדים ע"י מוסדות מקבילים הם, מהרבה בחינות, מעבר לגבול הסיעה הרעיונית. ובודאי מחלישים את המעשה המשותף, מחוייב המציאות, של הקיבוץ כולו. ואם הקיבוץ, שלא ככל צורת-חיים אחרת, מופיע ב„עלון" זה בדברי י. ארז כ„בית, ביתו של ה„חבר" — הרי מעשים נפרדים ומוסדות מקבילים וכלי ביטוי מיוחדים ודאי שאינם עשויים להגביר את „הרגשת הבית" של חברי הקיבוץ בביתם.

הערה ב: אחדות פוליטית ואחדות קיבוצית

כחוט השני עובר ב„עלון" זה הרעיון על הכרח אחדותה הפוליטית של תנועת הפועלים כתנאי לאיחוד התנועה הקיבוצית. ברשימה הראשית ב„עלון" כתוב לאמר: „הפילוג בתנועת הפועלים סתם את הגולל גם על סיכויי אחדותה של התנועה הקיבוצית"; ולהלן: „התנאי להגשמת אחדותה הקיבוצית של התנועה הוא בהגשמת אחדותה הפוליטית". ובכן, דברים ברורים ו...חדשים. את הדברים האלה עד עכשיו לא שמענו. עד עכשיו טענו חברי מפא"י בקיבוץ דברים הפוכים בהחלט: תתאחד התנועה הקיבוצית ויבוא גם האיחוד הפוליטי. באיחוד התנועה הקיבוצית, ראו אנשי מפא"י, מן ה„ערעורים על המצב הקיים" ועד לועידת הקיבוץ האחרונה ביגור ולאחריה — את חזות הכל. התביעה האקטואלית לאיחוד התנועה הקיבוצית לאלתר — מועידת נען ב-1939 ועד לועידת יגור 1946 — היתה הדגל, האידיאה של אנשי מפא"י בקיבוץ. אידיאה זו והתביעה להגשמתה המיידית, הן אשר ייחדו והבדילו את חברי מפא"י בקיבוץ משאר החברים בתנועה הקיבוצית. בגללה התארגנו כסיעה, והיא אשר הצדיקה, מבחינות מסויימות, את הופעתם הנפרדת והמיוחדת בקיבוץ ובישוביו ובכינוסיו. אך זאת „נסתם הגולל" על האידיאה הזו, ככתוב ב„עלון", ואם במקומה וכתנאי להגשמתה מופיעה האידיאה של „אחדות פוליטית" — מתבקשות מעצמן כמה וכמה שאלות:

א. מהי האידיאה המיוחדת, בה מופיעים חברי מפא"י לקראת ועידת הקיבוץ אם

שנית ב„עלון" ...
א „הפיינת תשומת הלב בקיבוץ לספירת
ים אחרת — הספירה הפוליטית", „הש-
עותה היתרה של הנהגת הקיבוץ בעני-
ם מפלגתיים" ולא בעניני הקיבוץ. אם
הוא הדבר — לשם מה על הועידה
סוק בעניני „אחדות פוליטית"? האם
לשם כך שאנשי מפא"י בקיבוץ יוכלו
זור ולהאשים את הקיבוץ והנהגתו „על
תקעות יתרה בענינים פוליטיים מפלג-
ים"? כהו, איפוא, הרעיון המרכזי עליו
חמים חברי מפא"י בקיבוץ?
פ. מהו הדבר, בתמורות שחלו במציאות
רץ, אשר מחייב את חברי מפא"י בקי-
ץ „לשנות את הכיוון", ובמקום התבי-
לאחדות קיבוצית כעיקר וכמרכז הם
כרים עכשיו את האחדות הפוליטית?
י אומר: הדבר הוא — הקמת מפלגת
פועלים המאוחדת. מה תמוה הדבר, שאו-
ם האנשים המתקוממים בכל כוחם נגד
ביזור והכרעה בקיבוץ אשר יש בהם,
יעתם, משום פוליטיקה" קושרים את
ומו, התפתחותו ושלומו של הקיבוץ
ספירות חיים, כמו פילוגים ואיחודים מפ-
תיים שהם כולם בגדר „פוליטיקה"! עם
ההתקרבות הקיימת במציאות החיים,
מגמות ובפרובלמטיקה של הזרמים הקי-
ציים, הרי ישנם גם יסודות חיים,
יכים וענינים אשר עדיין אין התנועה
קיבוצית כולה מאוחדת בהם, ואין איפוא
זשוב על איחוד התנועה הקיבוצית כולה
לתר. אולם אלה, שאחדות התנועה הקי-
צית היה דגלם ותביעתם האקטואלית—
אם רואים הם בעובדה של הקמת מפלגת
פועלים המאוחדת משום עילה וגורם
חיית האיחוד הקיבוצי הכללי? על שום
ה הגיון הדברים הפשוט מחייב מסקנה
פוכה: אם אפשרי היה איחוד התנועה
קיבוצית בימי ועידת יגור בזמן קיומן
ל שלוש מפלגות (ובועידת יגור הצהיר
יזנשטט: „אומרים לנו, אתם רוצים באי-
יד רק עם חבר הקבוצות, ואני אומר:
נחנו רוצים באיחוד התנועה הקיבוצית"),
רי באותה המידה לפחות, ואולי ביתר
לות בלבד! במקרה זה בודאי טובים
שתים מן השלוש. מדוע, איפוא, להתנות
ת האיחוד הקיבוצי באיחוד פוליטי
דוקא עכשיו?

ג. ה„עלון" כולו מדבר רתת כנגד מג-
ות של „קולקטיביות רעיונית", שהשפי-
ה, כביכול בקרב רובו של הקיבוץ. הם
נשי מפא"י, שומרים על הערכים המקו-
יים של הקיבוץ, ושלילת ה„קולקטיביות
רעיונית" הוא המרכזי בהם; ואילו הרוב
קיבוץ מתכחש להם. קשה במסגרת
צומצמת זו להיכנס לעובי הבעיה. אולם
משפט אחד ניתן להגיד: עובדת קיומו
ל הקיבוץ המאוחד כמו שהנהו, על שתי
פלגותיו שבתוכו, על תנועות הנוער
שונות הקשורות בו, על מגמותיו בהתיש-
ות בבנין הארץ מוכיחה מאליה על הי-
ארית הקיבוץ פתוח לכל דעה, לכל מג-
ה ולכל זרם ציוני־סוציאליסטי בתנועת
פועלים. פתוח אבל לא פרוץ, לא מפולש.
כניו, יסודותיו, ערכיו, חינוכו — ציוניים
וציאליסטיים. ומהותו זו של הקיבוץ
אפשרת לו לכלול בתוכו זרמים רעיוניים
ונים במסגרת הציונות הסוציאליסטית—
ך אם כך הוא הדבר — מאין ההכרח
מוחלט, מבחינה קיבוצית, לקיו-
ח של מפלגה אחת בקיבוץ? אם „קולק-
יביות רעיונית" נשללת כדרך וכתנאי
מפריע לבנין חברה קיבוצית — על שום
ה הכרח האיחוד של שתי המפלגות,
איננה אלא ביטוי ארגוני ל„קולקטיביות
עיונית"? האין שלילת „קולקטיביות רע-
יונית" וחיוב קיומה של מפלגה אחת בלבד
בחינת תרתי דסתרי? ואולי מתכוונים
לו השוללים „קולקטיביות רעיונית"
מחייבים מפלגה אחת בקיבוץ — לקיו-
ם של ...
... שתי ...
לגבי האנשים האחראיים במיוחד
... להחלטות המפורסמות של ועידת
מא"י בכפר ויתקין.

ועידת נען, מאז ומתמיד נתליה חברינו
ממפא"י בקיבוץ בדבר, שהם יודעים שהוא
פחות מציאותי ורחוק יותר מהגשמה. מימי
ועידת נען ועד לפני שנה בערך, כאשר
האיחוד הקיבוצי היה רחוק ביותר והאי-
חוד הפוליטי היה קל ואפשרי יותר, תבעו
חברי מפא"י דוקא את האיחוד הקיבוצי,
ואילו על האיחוד הפוליטי החלקי שהת-
קיים במפלגת פועלי ארץ ישראל — לא
עמלו כלל לשמור, ואף הוסיפו משהו להח-
רפת היחסים והניגודים. כל שכן, שלא
טרחו ולא פעלו כלום לביצוע האיחוד
הכולל של פועלי ארץ ישראל לפני הקמת
מפ"מ. ועתה, כאשר האיחוד הפוליטי הת-
רחק ביותר, עקב המציאות החדשה לאחר
הקמת המדינה, עקב שידוד מערכות רע-
יונית בתוך מפא"י וכל הנובע מזה בפרק-
טיקה היום־יומית שלה בהנהלת המדינה
וההסתדרות ובעקב הקמת מפלגת הפוע-
לים המאוחדת, ואילו האיחוד הקיבוצי,
מכמה וכמה בחינות התקרב יותר — דוקא
עכשיו מופיעים אנשי מפא"י בתביעת
האיחוד הפוליטי כתנאי וכגורם ראשון
במעלה לאיחוד הקיבוצי. המאמינים הם
באפשרות הדבר? ההגבירה השנה האח-
רונה — על כל מה שהביאה אתה במדי-
נה, בצבא, בהסתדרות, בממשלה, ביחסי
המפלגות וכו' — את הסיכויים לאיחוד פו-
ליטי? ואנשי מפא"י שבתוך הקיבוץ כלום
תרמו הם משהו מכוחם, מיכלתם, מהשפ-
עתם לאיחוי הקרעים ולפחות לתיקון כל
שהוא? השמענו את אנשי הקיבוץ במפא"י
מרימים קולם, כנגד פירוק הפלמ"ח
למשל? השמענו את קולם כנגד אי־שיתוף
חבריהם לקיבוץ בממשלה החדשה? ההרי-
מו קולם כנגד הרחקת חבריהם לקיבוץ
מהנהלת ענינֵי הבטחון והצבא? העשו
משהו לשיתוף יתר של חבריהם לקיבוץ
בהסתדרות העובדים? — ואם התשובה
השלילית לשאלות אלה ידועה לכל — הי-
אמין מישהו בכנות תביעתם לאחדות פו-
ליטית?

(סוף יבוא) א. סיאדקוב

הערה ג' בשאלות חברה

„העלון" כמעט בכל רשימותיו עוסק גם בסוגיה החברתית. לא בסוגיה החבר-תית כשלעצמה, אלא בהאשמות, טרוניות. לדעת מחברי ה„עלון" הוזנחה הפעולה בקשר לבעיות החברה משום.. „קנאות מפלגתית". כך בפירוש כתוב ב„עלון": „היא (הקנאות המפלגתית, א. פ.) באה לידי גילוי רק כשנדמה היה להם, כי הקו המפלגתי הוא בסכנה — — כאן היו מחמירים שבמחמירים — — לא כן בערכי היסוד בשטח החברתי של הקיבוץ. משום מה לא נתגלתה הקנאות הזאת. האם לא משום, שקנאות כזאת היתה ממילא מחלישה את הקנאות המפלגתית?" וכן נמצאה הסיבה המקור לחוסר פעולה מיוחדת בשאלות הקרדינות החברתיות. והיה אם תשאל, חבר הקבוצות, למשל, שהוא כידוע נקי מ„קנאות מפלגתית" ואינו נגוע ב„מריבות" פוליטיות האם הוא עשה יותר בשטח זה? ואותם הישובים בקיבוץ המאוחד שהם רובם ככולם מחברי מפא"י וטהורים איפוא מכל רבב של „קנאות מפ-לגתית" — האם הם טיפלו בשאלות החב-רתיות? האין ה„שאלות החמורות" משו-תפות לכל חלקי התנועה הקיבוצית ולכל הישובים בקיבוץ המאוחד? האם אין עובדת שותפות ההופעות והשאלות החב-רתיות טפיחות שקרקע צמיחתן ופרוב-למטיות פתרונן נעוצות בעצם טיבם החיים השיתופיים ובתנאים בהם פעלו ונבנו הישובים הקיבוציים מכל הזרמים? אמנם מודה י. ארז ב„עלון" ש„אנשי קיבוצנו לא העמידו אף פעם את הנאמנות לקיבוץ כנוגדת לנאמנות למפלגה ולהי-פך: דגלנו בנאמנות כפולה שהיא אחת ושלמה וכו', אך אם זה כך: מדוע אפשרית „נאמנות כפולה" לחברי מפא"י ואיננה אפשרית לחברי מפ"ם בקיבוץ? „מפלג-[illegible]

ה„עלון" בשאלת ויכוח, [illegible] כמ בה כבקרניים לנגח — מותר גם בסוגיה זו להציג למחברי ה„עלון" כמה שאלות:

בימיהם התחילו מחברי ה„עלון" הזה התביעה להחיב רבוי ועדות לפעולה מר-כזית בקיבוץ; פעולה בשטח החברתי מחייבת ועדה מרכזית עם ועדות־משנה בשטחים שונים של חיי הישוב והחברה. הקיבוץ חייב מאז ומתמיד פעולה מרכזית והדרכתית מקיפה בכל שטחי החיים בקי-בוץ, ולא עוד אלא שתבע גם התערבות פעילה של הקיבוץ כולו לגבי ישוביו, לפעמים עד כדי הטלת מרות. את הועדות המסויימות האלה שהקיבוץ הקים לפעולתו ההתישבותית שלהן, את המדות המתחייבות לשם קיומן — דוקא את אלה שללו כותבי ה„עלון" הזה עוד לפני הפילוג המפלגתי. יפתחו נא בבקשה את הדו"ח של מועצות הקיבוץ ומועצותיו ויקראו כתבי חבריהם לדעה על ועדת המשק של הקיבוץ שאיננה נחוצה מכיון שקיים מרכז חקלאי; על קרן הקיבוץ שאיננה דרושה מכיון שקיים בנק הפועלים; על הוצאת ספרים שאין בה צורך מכיון שיש „עם עובד"; על סמינריון הקיבוצים למד-ריכים שהנהו מיותר, מכיון שצריך להקים סמינריון כללי של ההסתדרות; על ספרי-ה של הקיבוץ, שאינם דרושים מכיון שיש סמינריונים מפלגתיים והס-תדרותיים; על ה„מבפנים" שאין בו צורך [illegible]

ספרותית הסתדרותית מרכזית וכהנה וכהנה. עוד זכורים הימים, והם לא בעבר הרחוק. בהם הצטרפו אנשי מפא"י בקי-בוץ למלחמה של הרוב במפא"י השלמה כנגד המיעוט סבה, אנשי הרוב בקיבוץ; כנגד עצם קיומם של הגושים ההתיישבו-תיים בהנמקה שקיום הגושים מרוקן את ההסתדרות מתכנה, מתנקש בסמכויותיה וכו' וכו'. וגם „עלון" זה שלפנינו חוזר על „פזמון" זה כמעט לשונו: „אין זה בגדר סוד שמסתר והתפצלות, שהגושים הכ-ניסו בחיינו הזיקו את ההסתדרות מתכנה וכו'" כמובן, שאותי כל הטענות וההלד-נות כנגד „הגושים" אין מחברי ה„עלון" חבריהם מעליהם לעצור ברוחם ובמתי-צות הקיבוץ, וגם באותו „עלון" עצמו הם מרבים בתהלות ותשבחות לקיבוץ, על מפעלו המשקי הגדול, על כחו, על יכלתו, על צדקת דרכו, על תנופתו וכו' ואילו שוכחים הם שכל ה„יש" הזה שבקיבוץ בא לו הודות לפעולתו העצמית והעצמאית. אותה הפעולה ובאותם הצי-נורות שמחברי ה„עלון" שללו אותם בשעתם, וכפי שמסתבר מן ה„עלון" גם כיום. כי לידינו יתקע, על סמך הנסיון בעבר, שאילו היתה קיימת ועדה לשאלות חברה — האם לא היו אלה שוללים את עצם קיומה כמו שללו את יתר הועדות? האם היו מקבלים את התקצי-בותה, את מרותה? האם לא היו מקימים (ואף הקימו — ומה עשתה?) ועדת חברה מקבילה? האם הנכון שיש לו לקיבוץ בקשר לחברי נח"ת, בשטח קליטת העליה מאז ועד היום, אין בו כדי לעורר חשש סגם בשאלות חברה, בהן נקטו בשעתם [illegible] —

לא יקבלו את מרות הקיבוץ והתערבותו?

אכן, שגה הקיבוץ במיעוט פעולתו המרכזית בשאלות החברה בישוביו. שגתה בזה כל התנועה הקיבוצית ולאמי-תו של דבר לא שגיאה יש כאן אלא „חוסר הספק" אם אפשר להגיד כך, מקור רוח ומעבודה קשה. פשוט לא הספיקו. בנין המשק בתנאים קשים בלע את הזמן ואת האנשים. לשוא מטיח ה„עלון" בכל רשימותיו האשמות על מישהו בהנהגה. היו שנים קשות ושבעתים סבלה התתיס-בות העובדת והתנועה הקיבוצית. הטיפול המרכזי מצד הקיבוץ בבנית הנקודה, בפי-תוח ענפים, בהשגת עבודה, בקליטת עליה, בהכשרת אנשים, בחינוך ילדים, בגיוס עזרה וכו' היא שהיתה בתנאים ההם — ובהרבה ישובים גם כיום הפעולה החברתית ההכרחית והחשובה ביותר.

כוח על הקיבוץ שבפעולתו "קבע" את האינטרס של הקיבוץ, אלא של המפלגה". כתבו המאשימים ולא פירטו ולא הוכיחו: איפה? כתוי? במה? כמה משונה לשכנע האשמות כאלה כמי אנשי מפלגה בקיבוץ. "חברי מפא"י, שכל עסקיהם, כל יניקתם, כל קשריהם, כל ברכתם — היא המפלגה, שהיא עבודת הברזל העליונה, הסכנות הפאשיסית גם בשאלות הקיבוץ. האם לא ביכרו חברי מפא"י בקיבוץ, בעמדתם, בהשיקתם במלחמתם צדקים ואינטרסים כפלגתיים על פני צרכי הקיבוץ הכלליים המכשולים? האם לא הוכח הדבר בשנים האחרונות? "המחנות העולים", תנועה בתוך הקיבוץ, אלא מתוך צרכים מפלגתיים: המפלג"ת שצמח וגדל בקיבוץ ושירת אותו את התנועה הקיבוצית והחתישבות כולה — פורק, ואנשי מפא"י בקיבוץ שתקו והשתתקו, ולא מתוך צרכי הקיבוץ; את הנושא "דרור־החלוץ־הצעיר" כתנועה של הקיבוץ, ניסו למלג, ובמקומות אחדים אף הצליחו בזה, פילוג שלא נבע כלל מצורכי הקיבוץ; וחלטה אחת (שלא קוימה מסבה אחרת) בפרשת החקיקה = "מסוף תקופת [illegible] תנועה של הקיבוץ לרשות המושבים — נתפצח ע"י חברי מפא"י בקיבוץ ולא מתוך צרכי הקיבוץ; ועכשיו — עם התנקשות הנדלח והולכת של הממשלה בהקלאות העובדת והקיבוצית. עם התכנית החדשה של עבודה שכירה בקיבוצים כדרך בקליטת עליה ובהתיישבות — לא קמו ולא זעו חברי מפא"י בקיבוץ, ואי"פה אי"שם אף פותחים כבר בקריאת "אוך".

אכן, האשמה זאת, ככדור היא גזרקת מעצמה לגזרקיה ועל ידם היא מוטלת בכל כובד משקלה.

העלה ה': היחס לממשלה

ועל הכל עטורה כל רשיכה ב"עלון" זר פרחים לממשלה. באחת — הבו גדול לאמון לממשלה! רשימה אחת ב"עלון" אף אומרת דברים הרומזים כאיזה הגיגי: "תקלות רבות צפויות לתא בודד שאינו בהגה יחס אוהד של תנועה המסייעת ביוזע מוסדי וציבורי וכו' וכו'; טיפוח האמוציונלית כדרך ותכלית וכו' מוגעת במשק ובחברה הקיבוצית. כגוף חי ויוצר. דרך זו עלולה להביא לידי התנקשות בעצם קיומו". הנה כי כן, בנוסח ה"תוכחה" העתיקה: אם את מצוותי תשמרו וכו' כוח על הקיבוץ שבפעולתו "קבע" את האינטרס של הקיבוץ, אלא של המפלגה". כתבו המאשימים ולא פירטו ולא הוכיחו: איפה? כתוי? במה? כמה משונה לשכנע האשמות כאלה כמי אנשי מפלגה בקיבוץ. "חברי מפא"י, שכל עסקיהם, כל יניקתם, כל קשריהם, כל ברכתם — היא המפלגה, שהיא עבודת הברזל העליונה, הסכנות הפאשיסית גם בשאלות הקיבוץ. האם לא ביכרו חברי מפא"י בקיבוץ, בעמדתם, בהשיקתם במלחמתם צדקים ואינטרסים כפלגתיים על פני צרכי הקיבוץ הכלליים המכשולים? האם לא הוכח הדבר בשנים האחרונות? "המחנות העולים", תנועה בתוך הקיבוץ, אלא מתוך צרכים מפלגתיים: המפלג"ת שצמח וגדל בקיבוץ ושירת אותו את התנועה הקיבוצית והחתישבות כולה — פורק, ואנשי מפא"י בקיבוץ שתקו והשתתקו, ולא מתוך צרכי הקיבוץ; את הנושא "דרור־החלוץ־הצעיר" כתנועה של הקיבוץ, ניסו למלג, ובמקומות אחדים אף הצליחו בזה, פילוג שלא נבע כלל מצורכי הקיבוץ; וחלטה אחת (שלא קוימה מסבה אחרת) בפרשת החקיקה = "מסוף תקופת [illegible] תנועה של הקיבוץ לרשות המושבים — נתפצח ע"י חברי מפא"י בקיבוץ ולא מתוך צרכי הקיבוץ; ועכשיו — עם התנקשות הנדלח והולכת של הממשלה בהקלאות העובדת והקיבוצית. עם התכנית החדשה של עבודה שכירה בקיבוצים כדרך בקליטת עליה ובהתיישבות — לא קמו ולא זעו חברי מפא"י בקיבוץ, ואי"פה אי"שם אף פותחים כבר בקריאת "אוך".

אכן, האשמה זאת, ככדור היא גזרקת מעצמה לגזרקיה ועל ידם היא מוטלת בכל כובד משקלה.

העלה ה': היחס לממשלה

ועל הכל עטורה כל רשיכה ב"עלון" זר פרחים לממשלה. באחת — הבו גדול לאמון לממשלה! רשימה אחת ב"עלון" אף אומרת דברים הרומזים כאיזה הגיגי: "תקלות רבות צפויות לתא בודד שאינו בהגה יחס אוהד של תנועה המסייעת ביוזע מוסדי וציבורי וכו' וכו'; טיפוח האמוציונלית כדרך ותכלית וכו' מוגעת במשק ובחברה הקיבוצית. כגוף חי ויוצר. דרך זו עלולה להביא לידי התנקשות בעצם קיומו". הנה כי כן, בנוסח ה"תוכחה" העתיקה: אם את מצוותי תשמרו וכו' וכו' כוח תאכלו אך אם תאבו ותמיתוני... אכן, תביעה גדולה היא, איך סגלו לעצמם חברי קיבוץ, בזמן כה קצר של תיות מפלגתם בשלטון מדיני, שיטות ודרכים ולשון של מפלגות שליטות ורבות בשנים במדינות עתיקות? איכה קרם הדבור? ומאין הרטט הזה, הנאמנות ללא תנאי, היחס הקדוש הזה לממשלה? האם רק מפני שהיא ממשלה עברית "לאחר שלשים שנה"? האם יש להסיק מכך, ש כ ז ה היה היחס של חברי מפא"י לכל ממשלה עברית, ויהיה צביונה המדיני־סוציאלי אשר יהיה? יש לפקפק באפשרות, ביעילות ובצורך היחס החיובי המוחלט לכל ממשלה באשר היא ממשלה! נאמנות — אינה יכולה להיות חד צדדית. היא מחייבת הדדיות, זיקה, זהות. ובמדה שאין הדדיות והות זו בין הממשלה לבין שכבה מסויימת בעם, אין הנאמנות ללא תנאי אפשרית בכלל. מה הפלא, מה ההידוש, מה ההתמרמרות הזאת שב"עלון" על האופוזיציה לממשלה?

אולי הופנה התמרמרות זו בחלקה למחות לפי כתובתה הנכונה, זו הכתובת אשר לה הכח, ולה הסמכות, ולה האחריות לעצם קיומה של "אופוזיציה" כזאת? ואם אין להם למוחברי ה"עלון" כוח ויכולת לשנות משהו — מה כי נזעקו? מה זכותם לכך? למה ירגזו כל כך?

הקיבוץ אינו באופוזיציה לערכים החלוציים של הציונות־סוציאליסטית. הוא אינו באופוזיציה, לא לעם, לא לארץ, לא למדינה, לא למעמד הפועלים. הקיבוץ נתן מיטב כוחותיו, כשרונו ויכלתו לבנין הארץ, להקמת המדינה. הוא היה והנו מכשיל עיקרי בישוב הארץ, בבנין משק, בקליטת עליה, בהנחת הדור. ב ז ה ימשיך, ב ז ה הוא מוכיח להמשיך ביתר כוח וביתר תנופה בימים הבאים.

ג. כיאלקום

חבר הקבוצות בוועידתו

מאת א. סגול

ועידת חבר־הקבוצות שהתכנסה בגוש זבולון בימים 15—19 בספטמבר חזרה והעלתה לפני הציבור הקיבוצי בעיות רבות, מהן מיוחדות לחבר הקבוצות ומהן משותפות לתנועה הקיבוצית כו־לה.

חבר־הקבוצות בא לוועידתו עם „יש" ניכר. 43 יישובים ובהם כ־10 אלפים נפש, המתחלקים ל־4600 חברים ומו־עמדים, 900 זמניים וקרובים, כ־1100 נוער עולה במשקים וכ־400 במוסדות הקשורים עם „החבר", 2328 בני־הקבו־צות וכמה מאות ילדים עולים וילדי־חוץ. בשנת תש"ס קלטו קבוצות „החבר" כ־2500 נפשות מן העליה החדשה ומ־הם — 633 מבחנות העולים, במשך 3 החדשים האחרונים בלבד. בס"ה הכשיר והוציא החבר 10 גופים להתישבות כאן התחלת המלחמה, מהם 6, הנמנים על „החבר" ויתרם — הודרכו ומקיי־מים אתו קשרים.

את חלקו בסבל־המלחמה ובעוז־עמי־דה נשא „החבר" בכבוד ובגבורה. רשי־מה ארוכה של 142 שמות חברים ובנים במסגרת שחורה התנוסכה ליד במת הועידה. 12 קבוצות סבלו מניתוק ומ־צור במשך חודשים.

כל לאה — אשר נבנה ונכבש, ואשר נהרס ונפל במלחמה — סוכמו בהר־צאות הועידה, בדו"ח בכתב ובע"ב הקבוצה". כל אלה הבליטו את חלקו של חבר הקבוצות, במיפעלה של התנו־עה הקיבוצית כולה בארץ.

„המשבר"

אלא, שהסיפוק ושביעת־הרצון לא שררו במעונה של הועידה. „משבר" רגילים לקרוא להרגשה זו.

ואכן, בדיוני הועידה יוחד לפרשה זו מקום רב יחס.

על „משבר" זה דיברו המרצים ודיבר הרוב הגדול של המשתתפים בוויכוח. גם אלה שבוויכוח שללו מלכתחילה את ההתעסקות היתרה ב„משבר" לא הת־גברו על עצמם והוסיפו משלהם בנושא זה.

מהו, איפוא, „המשבר" הזה? אם לס־כם את הדברים שנאמרו בוויכוח ונכ־תבו ב„ע"ב הקבוצה" יש למצוא את התשובה בכמה סעיפים עיקריים, שב־צירופם הם גם גורמים וגם תוצאות:

א. ההלשה „טבעית" של המתח החלוצי לאחר המאמץ והסבל של המלחמה;

ב. הלכי־רוח על ירידת ערכה ומקומה של התנועה החלוצית והקיבוצית לנוכח הקמת המדינה ומכשיריה השלטוניים;

ג. הסתירה הגדולה שבין היקפי הע־ליה ההמונית לארץ ובין הורימה המ־צומצמת שלה להתישבות ולקיבוץ;

ד. הנטיה ל„ריפורמות" בחיים הקבו־צתיים, הורדת ערך השוויון הקיבוצי והחלפתו בשוויון־מיכני, בעיקר בצריכה.

גורמים והופעות אלה משותפים הם לכל חלקי התנועה הקבוצית. אולם, דו־מה, שהוויכוח בוועידה הבליט את חרי־פותם היתרה בחבר הקבוצות. ייתכן, שאופיו של „החבר", מבנהו ודרכי אר־גונו מחלישים את כושר־עמידתו בפני רוחות־הזמן והוא נפגע קשה יותר. קבו־צות „החבר" — שגדלו אמנם יחסית, נשארו עדיין קטנות (בממוצע 107 חב־רים ו־225 נפשות בקבוצה ורבות המר־גות רק 50—60 חברים), ואמילו אחדו העויבה בכל חלקי התנועה הקבוצית שזה, הריהו סוגע יותר בקבוצה הקטנה מאשר בישוב הגדול, ומה גם, שנוצר הרושם, כי בדרך־כלל, היתה העויבה ב„חבר" גדולה יותר מבשאר חלקי הת־נועה הקיבוצית. כמה סיבות לכך. אפ־שר, שבהיות החבר מקורב למפלגה הש־לטת רואים עוויבות יותר סיכויים להס־תדר בחוץ, במגנון השלטון — כפקידים, מדריכים, מנהלים וכו'. על כך הובעה לעתים מרירות בוועידה כן יש להביא בחשבון את הארגון הארצי הרופף, חלשת המרות התנועתית ואוטונומיזם מופרז של התא הקיבוצי. ואמנם, בת־קופה האחרונה עושה „החבר" מאמצים גדולים לשכלל את כליו הארגוניים ול־השליט כרות מחייבת.

שאלות החברה

כאמור, רבות תהו על „המשבר" ולא נמצאה לו חרופה אלא בשיבה אל מקו־רות החלוציות, השיתוף והשוויון הקבו־צי. ומילא נתייחד מקום חשוב לפרשה השניה שבה עסקה הועידה — שאלות החברה.

בסעיף זה פתחו שלוש הרצאות (ז. גולדברג, ק. לוזינסקי וא. ריינר) שעם גוני־הדעות שנשמעו בהן, השיבו תשובה אחת: לא החלשת יסודות שו־נים של הקומונה, אלא שמירתם המלאה. הדברים מכוונים כלפי מחשבות „רבי־זיה", שצצו אי־פה, אי־שם, בשאלות השיתוף המלא, בעיקר בשטח הצריכה. הועידה שללה בבהירות ובתקיפות כל „שינויים" ביסודות השיתוף והשוויון. לעומת־זאת הוטעמה, על־ידי כול, ההנחה המחייבת שינויים לקראת שיפור החיים הפנימיים בקבוצה, בארגון החברה, בי־צירת תנאי־שיכון ושירותים נאותים וכו'. רבים הצביעו על הצורך לשמור על „שיווי־המשקל" בין שיפור תנאי־החיים ב„רשות היחיד" (ויור, ריהוט, סיפוק מצרכים אישיים וכו') ובין הש־קידה המתמדת לשכלול הסדרים, התנאים והכלים שב„רשות הרבים" (חדר־אוכל, בתי־ילדים, בתי־תרבות, וכו'). איש לא עירער על ההצעה לכלול בתוך בתי־הדיור גם מוסדות־שירות. „הקומקום והראדיו" — לכאורה, נושאים מקובלים בישובים קבוציים — לא תפסו מקום רב בדיונים. בכלל, לא נתפסה הועידה בשטח זה לפרטים. היא דנה ביסודות, בעיקרים, שמהם פינה־ויתר לפתרון שא־לות לפרטיהן.

נשמעו גם דברים „יוצאי־דופן", כעין הדים לשרידי דעות קבוצתיות „אורטו־דוכסיות", בעיקר מפי א. ריינר, שניסה להחיות את תורת „הקבוצה הקטנה" המבוססת על דמוקרטיה בלתי־אמצעית ודצנטרליזאציה בארגון. משק פתוח ומורחב, מגביל, לדעתו, את אפשרויות החיים הדמוקרטיים ואת האחריות האי־שית של חבריו. על־כן — חברת אנשים מוגבלת במספרה. בדעותיו אלה הסתמך על... מארכס, אנגלס ולנין, מפי לנין, לומד המרצה שהמשטר שלאחר המהפכה צריך להיות דצנטרליסטי, אוטונומי, בהג־הלה בלתי־אמצעית. „מעבר לניגודי־הד־עות, ממשיך ריינר, סמונה א־שם בחיק־העתיד, פגישה ביניהן ובין הקומו־ניזם הפוליטי". את מרבית הסמכויות — החקיקה, השיפוט, הדיון, ההחלטה, הער־עור — הוא מועיד לאספה הכללית. היו שהתחכחו אתו בנקודה זו והוכיחו את הקשר שבין הקבוצה והכרח גידר־לה והתפתחותה ובין תפקידיה החלוציים והקולוניזאטוריים. עם זה — עדיין מוק־דם להסיק מהלך־הדעות בוועידה זו על שינוי מושגים מוחלט בשטח זה.

„האופוזיציה" לממשלה

חלק רב מדיוני הועידה הוקדש לעני־ינים ש„בין הקבוצה והציבור". אך אם לדייק, מוטב לקרוא לזה בשם: הקבו־צה כנגד המוסדות. לפעמים היה הרושם, כי נקלעת לוועידה אופוזיצ־יונית לממשלה ולמנהיגות המוכרת. וב־עיקר נגעו בפרשה זו אגב הניתוח של ה„משבר" הנזכר. והיו הדברים בקריאת־תגר, תרעומת ומרירות על השלטונות במדינה והמוסדות בציונות ובהסתדרות, לא כשל תנועה הקשורה קשרי־רעיון־ונפש למפלגה השלטת — אלא כשל תנו־עה העומדת כמעט מנגד לממשלה ול־מוסדות. והיו הדברים, כשהם יוצאים כך מפי דוברים אלה, ודוקא בשטח ההתישבות — תמוהים ומוזרים. ולא בשטח הפוליטי, הכלכלי והצבאי נאמרו דברי־הביקורת, אם־כי אין להגיד שאין להם גגיעה כלשהי להתיישבות הע־בדת (האם אין למדיניות הכלכלית של הממשלה — בחקלאות, בקביעת מחי־רים, במסים וכו' — שייכות לחיי הק־בוצה, רמת חייה, התפתחותה וגידולה? האם אין לצבא — אופיו, מבנהו, דרכי חינוכו — קשר כלשהו להתיישבות הע־בדת ולקבוצה? ועל הפלמ"ח למשל — איש לא התריע על פירוקו, אף כי רוב של קבוצות ה„חבר" שעלו להתיישבות בשנתיים האחרונות מן הפלמ"ח באו); דברי הביקורת נסבו על הקיפוחים כל־פי ההתישבות הקיבוצית ולעתים דומה היה, כי הגדישו המבקרים את הסאה ההולמת את המציאות.

הלכי־רוח אופוזיציוניים אלה, מקורם בעיקר בדעה שנתרווחה בציבור, כי המדינה תפתור את שאלות הקליטה, כי בוש הקרקע וכו' ואין צורך עוד בחלו־ציות. בוועידה וכן במאמרים לקראתה הירבו לתאר את האווירה הזאת ולא מעט האשימו ביצירתה את ראשי המדינה.

י. ברץ כתב ב„ניב הקבוצה": „...והופיעו אישים בתוך ההתישבות ומנהיגים במדינה, גם במפלגות, שהחלו לקדש את הגישה הפרימיטיבית והפש־טנית הזאת: „בלי תביעות־יתר מהדור הזה ואנשי הקבוצות החלשים, הכורעים מעומס רב הושפעו מאוד מגישת אנשי מדינה והסתדרות לקבוצה כגורם הזמן, כגורם ממלא פונקציה לאומית בזמננו". ולהלן: „קשה ביותר להבין את מנהי־גינו במדינה ובהסתדרות שהגם קצרי־ראות וחלשי־זכרון וחושבים שבהורדת הערכים בהתישבות ובמיגימאליזציה של הדרישות לגבי המתיישבים — יקימו דור חלקאים בארץ הזאת, יבצרו גבולות מדי־נתנו המוקפת אויבים, יכשירו דור לבניין סוציאליסטי. אוילית היא המח־שבה הזאת. אוצרות קורח לא יועילו בכך". ובמאמרים אחרים באותו עתון: „עם הקמת המדינה גדל הבלבול. בן־לילה נתגלו שטחי־בור חדשים רבים וכל העושה בהם, עוסק ב„מעשי בראשית" ווכה בנקל בכתר „החלוציות". אם־כי לעתים אין המעשים כרוכים במאמץ

אישי כלשהו ונהפוך הוא: לעתים קרובות הם המושכים ונוחים ביותר מבחינה פרטית. כך, למשל, הקמת מערכת פקידות בענף זה ואחר אף היא „חלוציות" בימינו".

„שבענו הכרזות יפות"

משונה הדבר במקצת, שהדברים הנ"ל נכתבים ונאמרים בזמן ש„מנהיגינו במדינה ובהסתדרות" מרבים לנאום ולהכריז בכינוסים ובועידות, ואפילו בועידה זו עצמה, כי „המיפעל החלוצי הוא נקודת המוקד של המיבצע היהודי" וכי הוא „הגורם, המחנך הגדול ביותר" „נקודת האור היחידה" וכו' וכו'. על שום־מה, איפוא, מאשימים אנשי חבר הקבוצות את המנהיגים ב„מחשבה אווילית"? אין זאת אלא משום — כדברי אחד המשתתפים בוויכוח ש„שבענו הכרזות יפות" ואין מעריכים את היחס האמיתי להתיישבות העובדת, לפי הכרזות נאומים, אלא לפי היחס הממשי.

ויחס ממשי זה להתיישבות הקיבוצית מהווה מקור נוסף להלכי־רוח האופוזיציוניים. ב„גיב הקבוצה" כותב בין־השאר: „הדברים המשודרים ברמקולים זה כמה שנים, ע"י הגוף הציבורי החשוב ביותר בישוב על שותפין ביצירה בין הפועל העירוני ואיש הקבוצה — אינם רק פוגעים, אלא אף מופרכים מיסודם והורסים"... והלאה באותו מאמר: „פרשה בפני עצמה היא, יחסי המוסדות והאישים וכן הפקידים — הגדולים עם הקטנים — לגבי מפעלנו. הדברים מורגשים בכל מקום ובמידה יתרה בהתיישבות הצעירה, שהתבססותה המשקית תלויה, במידה מכריעה, בגורמים האלה."

בדברים שנשמעו בועידה אף הודגשו הצבעים. סיפרו על צורות שיכון מסוימות, שהמוסדות כופים על המשקים; על המיכה יתירה בהתיישבות באוורים גרמים ועל עזרה מעטה להתיישבות הקשה; על הפלייה לרעה של ההתיישבות השיתופית בתקציב וכו'.

„התנועה ו„ההסכמה העיונה"

נקל לשער, שאחדים מראשי מפא"י, שנכחו בועידה לא נעמו להם הדברים ביותר. אך התגובה היתה שונה. פ. לובאניקר נקט נעימה של הצטרפות לבקורת על „האווירה" במדינה תוך הבחשת כמה האשמות שנשמעו כלפי ההסתדרות. את עיקר דבריו הקדיש להרמת קרנה של החלוציות. ואילו היה בכל מקום, (גם בכנסת ובהסתדרות) מדבר כך, אפשר היה להתייחס לדברים ברצינות. לדבריו מבצעת התנועה הציונית והחלוצית, ולא המדינה, את ההתיישבות ואת קליטת העלייה. כדוגמה הביא את „המוסד לעלייה" שהוא, ולא הממשלה, מבצע את העליה. הוא התריע גם על הלך־רוח שהשתרר לדבריו בועידה בנוסח ה„אייניקל" המחפש „הסכמות" של ה„רבנים" לאישור מעמדו, לעומתם קורא לוביאניקר למחשבה עצמית מבלי להתחשב מה חושבים עלינו אחרים. אלא, שיש לשאול, האמנם זאת היא הדעה המקובלת בקרב הרוב בועדת הפועל או מוכדות אחרים של התנועה ה„לוגארית", שדיבר בזכותה, ביהס לאיזה שהוא צד של שר בממשלה? השמענו פעם את קולו של הועד הפועל נגד ה„הסכמה" העליונה? ומה כי ילין על אנשי הקבוצה, על רגישותם היתרה ל„הסכמות", כשלכך מחנכת אותם מפלגתם, על עתונותה, מוסדותיה, מנהיגיה ופקידיה?

בסגנון אחר דיבר לוי אשכול. הוא ניסה להוכיח את חוסר ממשותן של טענות הקיפוח. הוא סיפר, שהוחלט עכשיו לבקורת במשקים בתים עם שירותים. התריע על מגמות הסתגרות של הקבוצה וחבע ממנה למלא תפקידים בעם ובארץ.

האווירה של „אופוזיציוניות" וההגנה על החלוציות גרמו לכך, שגם „היהאווירי" הותקפו... הכוונה לקריאה שנשמעה מפי ראש הממשלה בנשף הנוער, להיחלץ לפעולות היום והאוויר. דבריו נתקבלו כסותרים את מושג החלוציות וכמעמיקים את מרכז־הכובד מן ההתיישבות והעבודה אל תפקידים עלתי חלוציים. והרי אין חולק, שכיבוש היום והאוויר הוא תפקיד חלוצי. אך החינוך לים ולאוויר בהכרח שיהיה רצוף ערכים חלוציים־קיבוציים ואז לא יהיה נוגד את החלוציות היבשתית.

איחוד ו„ברית"

פרשת היחסים עם שאר התנועות הקיבוציות ייחדה לעצמה מקום נכבד למדי. אך ניתן להגיד, כי התעידה ככלל לא הבהירה לעצמה את השאלה בכל היקפה והסתפקה באיראלו הכרזות הסותרות כשלעצמן זו את זו. י. גולדברג כותב ב„גיב הקבוצה": „אנשי הקיבוץ הארצי והקיבוץ המאוחד נוטים על עצמם אחריות היסטורית הרת־גורל לעתיד הקומונה במדינת ישראל כשהם עומדים מנגד לאיחוד הקיבוצי. — — — אנשי השומ"צ משתעשעים במקסם־שוא של קולקטיביות רעיונית ובאפשרות של קשירת הקבוץ לרעיון של סוציאליזם מהפכני. — — — פולמיזיציה זו לא תפתור שום שאלה מהשאלות הפנימיות בקבוץ הארצי אך היא כורה תהום בין חלקיו השונים של השבט החלוצי בישראל. — — — אם נקבל כי ההכרזות של השומ"צ והקבוץ המאוחד על „ברית התנועה הקבוציה" הן כנות ורציניות, גם אז מהווה הפוליטיזאציה המוחלטת של הקיבוץ מכשול בדרך להגשמת שותפות הכרחית זו".

דברי י. גולדברג בהרצאתו בועידה היו חדורים אותה רוח וממנה קשה לרדת לנעתו המדוייקת בשאלת האיחוד או בשאלת ברית התנועה הקיבוצית או האם הוא בעד או נגד?

ק. לוזינסקי אמר דברים ברורים יותר. לדעתו, הוסרו המחיצות בין הארגונים הקיבוציים. אין עוד חילוקי דעות בשאלת גודלו של היישוב הקיבוצי. אבל אין הוא רואה אפשרות קרובה לאיחוד בגלל הפילוג הפוליטי. בנקודה זו אף התריע (כנגד מי?) כעל עובדה מסוכנת את אי־שיתופה של מפ"ם בממשלה. הוא רואה שתי דרכים לתנועה הקיבוצית: דרך אחת — הקמת הפילוג ויצירת שני קיבוצים ארציים — האחד של מפ"ם והשני של מפא"י. דרך שניה — ואותה הוא מציע — שיתוף בינקיבוצי רחב שיכלול את כל העניינים המשותפים של כל התנועות הקיבוציות, באמצעות מוסדות משותפים — מעין הסתדרות כלית של קומונות, הדומה להסתדרות העובדים הכללית.

דעה שלישית נשמעה מפי י. מנוח. הוא בעד איחוד מלא ומייד ויהי מה! הוא מאשים את חבריו, שאינם רוצים באיחוד. ב„גיב הקבוצה" הוא אומר (על דבריו אלה חזר ביתר הרחבה בועידה): „את השוגא הזה, הפילוג, עלינו להכריע בכוח. ועידת „חבר הקבוצות" על כל ציריה ואורחיה וכל הנלחמים עליה, צריכה לקום וללכת ליגור ולמשמר העמק, למרחביה ועין־חרוד וגבע לוזון משם עד שהאיחוד יקום ואטילו אם יהיה צורך להכריז שביתת רעב"...

יש להניח, כי שלוש הדעות מייצגות חלקים חשובים ב„חבר". אופייני, שבהצעות בכתב לקראת הועידה, אין כל הצעה בשאלה זו. אותה אחדות רעיונית שבשטחים רבים קיימת בחבר הקבוצות ואשר עליה נאותו למרות שליחתו את הקולקטיביות הרעיונית אצל אחרים, היא כנראה ממנו והלאה במקרה זה.

אם־כי ניתן „־סכים הסכמה מלאה למסקנותיו של ק. לוזינסקי על חוסר להימנע מלהביע תמהון לראייתו את הפילוג הפוליטי כמונע האיחוד. האם פילוג פוליטי לא התקיים גם לפני 10 שנים, בימי הוויכוח הגדול על איחוד התנועה הקיבוציתז אבן — מאן נשתנה „משהו": חל פילוגה של מפלגת פועלי ארץ־ישראל. אבל, קרה עוד „משהו" והוא: איחודן של שלוש מפלגות למפלגה אחת; מפלגת הפועלים המאוחדת. והרי לא נוסדו מפלגות אלא סתם מדוע, איפוא, משמש הפילוג הפוליטי מעצור לאיחוד הקיבוצי עכשיו ולא שימש מעצור לפני 10 שנים? ועוד: בחבר הקבוצות קיימים, כנראה, חילוקי־דעות ביחס לקולקטיביות רעיונית. אך עדיין לא שמענו על אימוצה של הקולקטיביות הרעיונית כאחד מעקרונותיו של ה„חבר" — למה, איפוא, אסורות לדור בכפיפה קיבוצית אחת דעות פוליטיות שונות ואפילו מנוגדות? שוללי הקולקטיביות הרעיונית— במה הם מסבירים עמדה זו?

אין כוונת הדברים להוכיח שאפשרי כרגע איחודה המלא של התנועה הקיבוצית. עדיין יש עיקרים קיבוציים, מבדילים בין הורמים. ההכרזה שחזרה ונשנתה בועידה כי „אין הבדלים" מה־איפוא תכליתה? אם „אין הבדלים" וביחד עם זה — אין אפשרות של איחוד בגלל הפילוג הפוליטי מהו המיוחד שב„חבר הקבוצות"? על כגון דא ענו רבים בויכוח: ייחודו של ה„חבר" הוא באחידותו הרעיונית. אם כן, ממה נפשך: אם שוללים את הקולקטיביות הרעיונית אל יעצור הפילוג הפוליטי את האיחוד הקיבוצי. ואם מקבלים את האחידות הרעיונית — למה, איפוא, מוקיעים את הקולקטיביות הרעיונית כמעצור בדרך לאיחוד?

הנוער

הנוער הקבוצתי הופיע יפה בועידה על כל „חסיבותיו": הופיעו בדיבור, בריקוד, בצלול, בתנועה, בכבוד, בעוז, ביכולת רבה. בכינוס הועלו חתיות, חביעות, הרגשות, התלבטויות. עם כל התלונות של אחדים על „צמצום אופקים", על „פיגור", על „נחיתות עצמית" — הבליטו בני הנוער רכה מוסרית, מחשבה עצמאית, ורצון חלוצי, נוכח התהיה העצמית, שהשתרבבה בועידה, היה בהופעת הנוער מן המעודד והמבטיח.

כאמור, הופיעו כל „סוגי" הנוער. בני המקום, „הצברים", התאוננו על שמפנקים אותם. „מחנכים אותנו לחלוציות, — אך כשאנו עובדים שעה נוספת צועקים עלינו ההורים". הם דרשו לנצל את שנת היציאה מהמשק לעזרת יישובו של הנגב, במסגרת של „חבורות הנגב".

הנוער העולה חבע להבחין בהבדלים העצומים ביחס האדם לזולתו, לאישה, לתרבות, לטבע, לרכוש וכו', שבין המשטר הקפיטליסטי והחיים הקבוצתיים. יש להקפיד על יתר־קיבוציות. „ליקויים קשים בחיי הנוער והילדים בקבוצה הכניטו ההורים בקניותיהם הפרטיות בשביל ילדיהם".

פעילי תנועות הנוער בחלקם התאוננו על חוסר פעילות מספקת בנוער העובד. בחלקם השני תבעו פעילות בתנועה המאוחדת וב„הצופים".

צעירי ישובי המשלב והנגב — תבעו כולם פה אחד: הבו תגבורת! הבו הדרכה!

היה כדאי לשמוע את בני־הנוער בהתקומותם ובתביעתם החלוצית מעבר להורים, מחנכים ומדריכים, מן הראוי שיקשיבו היטב לרחשי־לב אלה.

הועידה היתה תחנה חשובה לחבר הקבוצות. אך הדיונים גיבשו עמדה ברורה של „החבר" בשאלות החברה, לשלילת „ריפורמות" ביסודות השיתוף, ולחיזוק שיפורם של סדרי־החיים. היא השמיעה ברמה את חביעת התנועה הקיבוצית מן המדינה; היא הרימה את קרן החלוציות והקבוצה בעיני חבריה היא ובעיני הנוער; היא עוררה קשות את „מיחושי ה„כשבר" כשהוא בתנועה; היא עוררה את עצמה למעילות מוגברת ולערנות ציבורית; היא הצטרפה (עם כל ההסתייגויות שנשמעו) לחביעה להקים את ברית התנועה הקיבוצית. כל אלה ערכם רב לא רק לגבי „חבר הקבוצות" אלא [illegible] הקיבוצית

92

„רעיון אחד אנוש"

המאוחדים בשלילה

באחד מספרי־הזכרונות מספר מאך דהוא שנקלע לאחד הקונגרסים הציוניים הראשונים, לאחר מותו של הרצל, כי בין הצירים התחלך אחד שתוית עם דמות הרצל דבוקה בדיוק בגדיו, ותוית עם דמות מארכס בדשו חשני. והיה האיש, אחד מצירי פועלי־ציון הראשונים, לצחוק ולשנינה בעיני כל. „היתכן?" — שאלו — „מארכס והרצל יחד? שני הפכים בנושא אחד?!"

יש בקוריוז זה משום המחשה אופיינית למעמדו של הציוני־הסוציאליסט מראשית הופעתו. שני ה„עולמות" — העולם הציוני הכללי והעולם הסוציאליסטי הכללי — שהם כה נפרדים בעיניי חברה ורוח, היו הינם מאוחדים — בשלילתם כל אפשרות של מזיגה בין הציונות וחסוציאליזם. הציונות חכלית, בגילויים חשונים וחמרובים ריאתח — ורואה עד היום — במזיגה זו מעין „שעטנז", שיסודותיו אינם נית־נים לחיאזרג ברקמה אחת. בדומה לכך חיתה חשקפתה של התנועה הסוציאליסטית הכל־עולמית לגוונית חשונים, אלא במסקנה הפוכה. שניהם ראו בציונות ובסוציאליזם יסודות סותרים, שאינם ניתנים למזיגה. מושגיה, עמדתה והתנהגותה של התנועה הציונית־סוציאליסטית בשאלות יהודיות וציוניות שונות שימשו עילה לסוציאליסטים רבים להכתימה כבלתי־סוציאליסטית, ואף כריאקציונית. מאז ועד היום גמצאת, אימוא, תנועתנו במערכה של שתי חזיתות, לחכרת יעודה וייחודה בעם חיחודי ובתנועת חפועלים חעולמית.

עמדת תנועתנו לעיקרי הציונות ולעיקרי הסוציאליזם לא נקבעה מעולם לפי יחס הציונות הכללית או הסוציאליזם הכללי אלינו. היה זמן בו היינו בודדים בהסתדרות הציונית, כשם שהיינו בודדים ובלתי־מובנים בעולם הסוציאליסטי. ראשוני התנועה הציונית לא היו סוציאליסטים, אך דבר זה לא מנע מאתנו לקבל מהם עיקרים ויסודות, במידה שהיו זהים ומבטאים את צרכינו ואת מאווינו. אישי הסוציאליזם, ומן הגדולים שבהם, שללו את היהדות ואת הציונות, ואף־על־פי־כן שאבה תנועתנו ממקור־תורתם. שלילתו המוחלטת של מארכס את היהדות, ראייתו בה השקפת־עולם של „סחר־מכר", אמונתו־רצונו כי היהודים ישתחררו ממגה ע"י התבוללות, כשיבוא השחרור הסוציאלי הכללי — לא מנעו מראשוני הציונות־הסוציאליסטית מלהיות מארכסיסטים, ואף לבסס את הציונות עצמה ביסוס תיאורטי מארכסיסטי. מורי הציונות הסוציאליסטית היו בשעתם, בחלקם או ברובם, מארכסיסטים. האם עובדה זו סגמה בציונותם? הם קיבלו את המארכסיזם בכללותו.

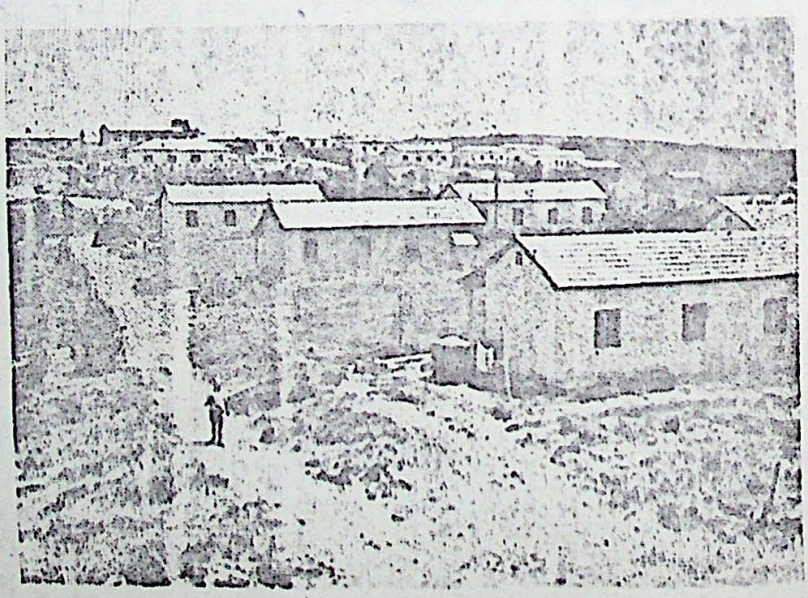

בגבר־עון

93

וחשתנשו בו לביסוס התורה הציונית־סוציאליסטית.

גם רבי הסוציאליזם שלאחר מאַרְפס — קאוטסקי, לנין, אוטו באוּאר, רוזה לוכסמבורג, קאַרל רנר, סטאַלין ואחרים, מכל פלגי הסוציאליזם — שללו את קיום היהדות ואת הציונות. אך יחסה של תנועתנו לסוציאליזם נקבע מתוך זיקתנו הפנימית לעצם הערכים הסוציאליסטיים, לפי מהותם, ולא בתמורה, בחינת „מידה כנגד מידה". ביחס זה לסוציאליזם לא היתה מעולם הסתגלות, כי אם הכרה איתנה בצדקת הדרך, ואמונה בשינוי היחס עם התקדמות מפעלנו בארץ, עם התרחבות ממדי ההגשמה, כשכל אלה מלווים הסברה ושכנוע ראויים לשמם.

בבגוד ה„לייבור"

ובתקופה מאוחרת יותר, שעה שגורל מפעלנו היה נתון במידה רבה בידי התנועה הסוציאליסטית האנגלית, כש־ממשלותיהם של פאספילד ובאוין גזרו עלינו כליה ע"י הגשמת מדיניות אנטי־ציונית אכזרית, האם נתערערה בשל כך אמונתנו בערכים סוציאליסטיים? והרפורמיסטים שבתנועת הפועלים הארץ־ישראלית — האם נתערערה חרגשת שותפותם עם הסוציאליזם הרפורמיסטי, לרבות האנגלי, בשל מדיניותה האנטי־ציונית של ה„לייבור"? הן מאז ועד היום אין מפא"י פוסקת מלראות ב„מהפיכה השקטה" של הסוציאליזם האנגלי את הדוגמא ומופת להגשמת סוציאליסטית!

הן גם בשעת הבחירות לפרלמנט הבריטי, בימים הקשים שלאחר דו"ח פאַסְפילד, שפסק כי „חסר מקום אפילו לחתול נוסף באי"י", תמכה תנועת פועלי־ציון באנגליה ב„לייבור" באישורה המפורש של מפא"י בארץ, ולא נרתעה מכינויי ה„בגידה" וה„מעל" שהוכתרה בהם ע"י הציונות הבעל־ביתית בעקבות מעשה זה. פוע"צ באנגליה, בעלת־בריתה של מפא"י בארץ, לא הפסיקה אף ליום את השתייכותה ל„לייבור" הבריטי, גם בימי מדיניותו הזדונית ביותר. לא רפתה, איפוא, הזיקה — לא לסוציאליזם בכללו ואף לא לסוציאליזם ה„לייבוריסטי", בגלל יחסו העוין לציונות, כשם שלא רפתה ההתנגדות למדיניותה האנטי־ציונית של ממשלות ה„לייבור" בגלל הזיקה האחדות לסוציאליזם ה„לייבוריסטי".

בנפתולי־היחסים שבין הציונות והסוציאליזם מתבלטת, איפוא, עובדה היסטורית אופיינית למציאות היהודית הטראגית: בו בזמן שהציונות והסוציאליזם, במהותם ובחגשמתם, מהווים בשבילנו אידיאה אחת, הרי בעיני לא־יהודים הן נראות אידיאות נפרדות ומנוגדות, ביטול גיגוד זה שבעיני חשולם הסוציאליסטי, הלא־יהודי — הוא תפקיד ומשימה שלנו, שבה נוטל מפעלנו עצמו חלק מכריע.

הרפורמיזם מתפוש = ובלן!...

ואין הדברים אמורים רק ביחס לערונות ולערכים סוציאליסטיים, ומקובלים על כל חלקי התנועה. עקרונות כמו המהפיכה הסוציאלית, דיקטטורת הפרולטריון, מלחמת־מעמדות, ביטול הקנין הפרטי וכו' — עקרונות שביחס אליהם מפולגת עתה תנועת הפועלים העולמית — היו אז מעיקרי תורתה של התנועה הסוציאליסטית העולמית, ברובה המכריע. האפשר היה להעלות על הדעת אז, והאם אפשר להעלות על הדעת עתה, שעקרונות אלה של הסוציאליזם סותרים את הציונות, את מהותה ותפקידיה? האם משום שהחלק הרפורמיסטי בתנועה הסוציאליסטית הכללית הסתלק מהם — הפכו להיות פסולים ונוגדים לציונות?

תהליך הנטישה של שיירי הערכים וסילוף המושגים הסוציאליסטיים נמשך והולך במחנה הרפורמיסטי. הנה, האינטרנציונל הרפורמיסטי, שמפא"י הצטרפה אליו לאחרונה, מתכחש ביודעים ובהכרה ברורה גם לעצם המטרה הסוציאליסטית וגם לדרך השגתה. בדו"ח מועידת המסלגות הסוציאל־רפורמיסטיות במילאנו מסר „דבר", שדעת הועידה היתה כי „פיקוח דמוקרטי על משקה של מדינה — עדיף מבעלות ציבורית על אמצעי הייצור, חשיווק והחליפין". וסופר „דבר" עצמו מעריך כי „בעמדה זו רואים פשרח מסוכנת, שיש בה ויתור על עקרון יסודי של הסוציאליזם", וכי „הסתלקות מעקרון מלחמת מעמדות פגעה קשות בשלמותו האידיאולוגית של הסוציאליזם" („דבר נובמבר 1952).

גשארת, איפוא, התנועה הקומוניסטית לבדה הנאמנה ליסודות הסוציאליזם. האם בשל כך עלינו להסתלק מהם? והאם משום שהתנועה הקומוניסטית שוללת את הציונות — פסולים גם העקרונות הסוציאליסטיים הכלליים שהיא דוגלת בהם ומגשימה אותם?

רמז ובן־גוריון — מה אמרו?

בועידת ה„צנטרו סוריו" (ועידת הקואופרציה הסובייטית), שהתקיימה במוסקבה בחורף 1925, ובה השתתפו גם לוי אשכול ודוד רמז כשליחי „ההסתדרות" בארץ — אמר, בין היתר, דוד רמז ז"ל:

„...תנועת הפועלים העברים בארץ־ישראל, אשר עיקר כוחה הוא במשקה הקואופרטיבי והקולקטיבי, מלווה בברכה את דרך בנין החברה הרוסית החדשה. רבת מיליוני העובדים. אנו מאמינים כי מוסקבה הפרוליטרית וירושלים העובדת בעבודה עברית, חלוצית, קואופרטיבית וקומוניסטית — ריעון אחד אנושי מחייה את שניהם ושורשיהם יונקים במעמקים".

(קונטרס רי"ג).

ובכן: תנועת הפועלים העברית מלווה בברכה את דרך (ההדגשה שלי) בנין החברה הרוסית החדשה... מוסקבה וירושלים — רעיון אחד, אנושי, מחייה את שניהם... האם פליטת־פה היו הדברים? דברי וזעזוח? האם לא נחצבו ממלע זאמונה של התנועל הארץ־ישראלי אלי ביעודי חמשותף עם תנועת הפועל

לים העולמית? והן נאמרו הדברים בשנת 1925, בימי הריב הגדול שבין האינטרנציונל השלישי והאינטרנציונל השני, בתקופת איסורה של התנועה הציונית, בימי גירושים ומאסרים של חלוצים וכו׳! וכל אלה, ולמרות אלה, לא האפילו את עיני רמז מלראות את „הרעיון האחד".

ואין להוסיף הרבה לדברים הבאים:

„— — מוכרחים לפרוץ את הקיר של שקרים ובלבולים שהקימו נגדנו צוררינו. ההתנגדות לעבודתנו ולתנועתנו מצד רוסיה הסובייטית אינה כרוכה בעצם השיטה הסובייטית ואינה נובעת מתוך האינטרסים של רוסיה הסובייטית. מוכרחים למצוא דרך לדעת־הקהל של רוסיה השלטת. זוהי תעודה מדינית גדולה של התנועה הציונית.

— — פליטי הציונים הרוסים המשתתפים בחו"ל, בתור ציונים, בהסתה והפצת דיבות נגד רוסיה הסובייטית, הם עוכרי היהדות הרוסית והציונות ברוסיה. אין סכנה גדולה יותר ליהדות רוסיה מאשר ממפלת המשטר הנוכחי.

— — מהפיכה חדשה ברוסיה זהו כליון והשמדה בשביל יהודי רוסיה. כל הבדותות הטפשיות המתפרסמות מזמן לזמן בחו"ל על דבר „המפילות והתנקשויות בטרוצקי" ועוד „בסגנ־מעשיות" כאלה מעוררות פה רק צחוק. אולם, כשכל השקרים האלה מסופרים בהנאה מיוחדת ובשמחה בעתונות הציונית — הרי הם מחזקים את כוח הייבסקציה ונותנים בידה נשק להילחם בנו. הם מגבירים את הטעות האוילית, שהציונות כשהיא לעצמה, בתור אויבת וצוררת, מסוכנת לרוסיה הסובייטית.

— — — אין ציוני מחוייב, כמובן, להיות חסיד רוסיה הסובייטית, אבל אל ישתתף בקאמפניה של שקרים ודיבות נגדה, אם רוצה הוא להילחם בדיבות ובשקרים הנפוצים נגדנו, השוללים את אפשרות ההסברה והבראת היחס במדינה הראשונה במספר יהודיה".

דברים נכוחים אלה נכתבו לא בידי אחר, אלא בידי דוד בן־גוריון, במכתבו ממוסקבה לועד הפועל של ההסתדרות, בשנת תרפ"ד, בעת שהותו שם בשליחות ההסתדרות בתערוכה החקלאית הבין־לאומית. האם משום שבן־גוריון חזר בו מדבריו אלה, הם פסקו להיות נכונים ונכוחים? היעלה על הדעת להאשים את אומרם ב„צביעות" ובהסתגלות?

נאמנים לדרך

אכן, יודע הסוציאליזם בהגשמתו לא רק את שמחת־ההתחדשות העמוקה, לא רק את תנופת־הבנין הענקית, לא רק הישגים ונצחונות — אלא גם חולשות וכשלונות. משפטים מסוג זה שבפראג אינם במאזן ההישגים. הגילויים האנטי־יהודיים שבמשפט, ההאשמות נסוךלות־השחר על הציונות ומדינת ישראל — יש בהן כדי להחריד כל שוחר־אמת וצדק.

יחס כזה לציונות, לתנועת השחרור של עם הנרדף בעמים, אינו יכול לנבוע ממהותה ואמיתה של תנועת־מהפיכה, משחררת עמים וארצות. הקו המסורתי של שלילת הציונות, שנדמה היה כי דהה קצת בשנים האחרונות, התבלט מחדש, דוקר־עיניים ולב. אך, האם חדש הוא היחס הזה לציונות? יחס זה תמוה כל השנים, בהיותו סותר את המהות הפנימית של הסוציאליזם המתגשם, אך אין בו חדש.

ואין ברירה אלא בתגובה, שגם בה אין חדש: המשך המפעל, המשך הגשמה חלוצית, ציונית־סוציאליסטית ממשית, המשך המאבק להכרת דרכנו וצרכינו המיוחדים, המשך ההסברה והשכנוע, תוך נאמנות לערכים סוציאליסטיים ומהפכניים, הטבועים במהות הדרך הציונית־הסוציאליסטית.

א. סגולי

הייתי „סדרנית" במשך שבוע...

סעיף לא פיקאנטי: בחירת חברות לסידור העבודה". באולם ישבו ועמדו, התהלכו וסרגו כמה מנינים של חברים. לאחר הקראת רשימת „הנידונים" והודעה שאבלונית קצרה שלא תתקבלנה הצעות נוספות — ניתנה רשות־הדיבור...

כשהגיע תורי, כ„אחת ההצעות" — נימקתי באריכות מדוע אינני צריכה להיכנס לתפקיד: א) כבר הייתי ב„סידור העבודה" לפני 12 שנה ו„יגיע לי" להיכנס שוב רק כעבור 300 שנה; ב) אני גננת ואי־אפשר להחליף גננת באמצע השנה; ג) אין לי כשרון ארגוני, אינני תקיפה ואינני יודעת „להסתדר" עם אנשים; ד) לא אכנס לתפקיד זה אפילו אם יוחלט פה אחד; ה) ועוד סיבה אחת, „הכי חשובה", ששכחתי אותה ברגע זה; ו) סדרן־עבודה צריך שיהיה לו זכרון, ואתם רואים בעצמכם שאת העיקר שכחתי; ז) אני שותקת תמיד ואינני יודעת לדבר ולשכנע, וכל מי ששומע שמציעים אותי — יצחק (חוץ ממני, שאני בוכה)...

נאומי דוקא „שכנע" את כולם. הם מצאו שאני יודעת לענות ומתאימה „מאה אחוז" לסידור־העבודה. וכך נבחרתי ברוב עצום של 11 נגד 6.

אך לא אַלמן חגן... כמו שבכל עיירה נמצאו נשים צדקניות המחזרות עם מטפחת לאסוף למען „הכנסת כלה" — נמצאו גם כאן שתי חברות שלקחו נייר ועפרון ואספו 50 חתימות הדרושות לערעור. כיצד שכנעו? אל כל אחד ואחת דיברו בלשונו:

— רוצה אתה שבנך יאשימך כל ימיו על בורותו ונמיכות־צפיו? אם לאו — תחתום על הערעור נגד בחירת חוה הגננת לסידור העבודה!

— את הרי מכירה את חוה, יודעת איך היא מתלבשת! את מתארת לך שהיא תסדר אפילו בחורה אחת למתפרה מתוך יחס כזה ללבוש? חתמי!

— חוה היתה לא מזמן, לפני 12 שנה, בסידור... ותראי אז דרורה, איך היא מתהלכת חפשית כמו פרינצאסה... למה שהיא לא תהיה בסידור? רק מפני שהיא לא מתאימה? ואיפה הצדק? חתמי!

— אתה הלא אוהב לרקוד... אתה מתאר לך שיהיה לחוה כוח לרקוד במסיבות לאחר שהיא תסדיר את העבודה של הבחורות?

לכולם הבטיחו שתי החברות כי חתימתם מחייבת את הקיבוץ לבוא לאסיפה (ולא את החותמים). זה מאד שכנע. בשבת הבאה נזכה לאסיפה נוטפת, וברור לי שערעורי יתקבל. הייתכן שאסיפה אחת לא תבטל את החלטת האסיפה הקודמת?

סנס־רוח

בית־השטה

„המזכירות והעמוד אאלי על הראש!"

חנה אבישי (בית־השטה)

95

6.2.1953 המאיר 16

„מטרות הסוציאליזם" – נוסח ראנגון

מאת א. סגולי

אחד הסעיפים העיקריים בתעידת ראנגון היה, כפי שנתפרסם בעתונות, ניסוח מחודש של עקרונות הסוציאליזם ומטרותיו. לכאורה אפשר לשאול: מה למפלגה רפורמיסטית ול„עקרונות" ול„מטרות" סוציאליסטיים? הן עוד ביטי שחריהו של הרפורמיזם נכח מחוללו, אדוארד ברנשטין ש„התנועה היא הכול — המטרה לא כלום". ודברי ימיו של הרפורמיזם לארצותיו באשרים כלל זה: דרך רצופה פשרות עד כדי חיתור על עקרונות סוציאליסטיים בכלל. מה, אימוא, כי נועקה תעידה של רפורמיסטים זהקדישה סעיף מיוחד לדיון במטרות ועקרונות?

„מושכי החוטים" בוועידה

קשה להניח, כי סעיף זה בא בשום שנתחדשה בהכרתם החשיבות של עקרונות ומטרות ביסוד־דרכה של כל מפלגה סוציאליסטית. יודעים אנו את „מושכי החוטים" בוועידה זו: אטלי האנגלי, בידה הצרפתי וכו', אשר רחקו מרחק רב מעקרונות סוציאליסטיים. אין לנו אלא להניח, כי הנסייה הטבעית בתנועת־פועלים, בעיקר בראשית התפתחותן, — כדרך שאנו עדים לה באסיה — לניסוח בהיר של יסודות ובגמות, נוצלה ע„י מארגני התעידה לשם ניסוח עקרונות ומטרות, שאין ביניהם לבין יסודות הסוציאליזם ולא כלום. יתר־על־כן, ניתוח של ה„עקרונות", כפי שנתפרסמו ב„דבר" (18.1.53), אף מבליט אחדים מהם כאנטי־סוציאליסטיים בכלל.

אנו קוראים: „הנקודה המרכזית בהצהרה זו (של התעידה) היא הדגשת העובדה, כי על הסוציאליזם הדימוקראטי לנהל את מאבקו ההיסטורי בשתי חזיתות: נגד הקאפיטאליזם ומיאודאליזם הסטאליניסטי מכאן, ונגד קורלזם סטאליניסטי ושלטון סובייטי מכאן". ובכן — קאפיטאליזם וקומוניזם הועמדו בשורה אחת, והמאבק הוא נגד שניהם במידה שווה.

אכן, גם מבחינת „ההלכה" הרימוז מיסטית יש כאן משום „חידוש" מסוים: בעוד שתוך תקופה מכושכת ידעו גם מפלגות ריפורמיסטיות, לרבות מפא„י, להבחין בין המלחמה נגד הקומוניזם, שהיא כלחמה לשינוי סדרי־החיים ביסודם, לבין מאבקם נגד הקומוניזם, שעל־פי הגירסה המקובלת עליהם לפני מילגזן, היה מאבק־דעות על דרכי הביצוע של המטרה הסוציאליסטית המשותפת — באה תעידת ראנגון ופוסקת: הבלחמה היא נגד הקאפיטאליזם ונגד הקומוניזם כאחד, ואם זוהי ההלכה, הרי הפראקטיקה עולה עליה: המפלגות הריפורמיסטיות כבר מזמן כעידות למעשה את המאבק נגד הקומוניזם על פני המאבק נגד הקאפיטאליזם. עם ההבדלון הן „מסהדרות" בכי טוב, ולא עוד, אלא שהן באות עמו בברית הדוקה למלחמה טוטאלית אנטי־קומוניסטית. ואכן, זו היתה גם המטרה המרכזית של תעידת ראנגון: רתימת מפלגות אסיה במרכבת המלחמה האנטי־קומוניסטית.

„אושר", „צדק", „כבוד"

ומה הלאה? — „דבר" מוסיף למנות את ה„מטרות": „הסוציאליזם הדימוקראטי שואף להשגת אושר מאכסימאלי, צדק, כבוד וביטוי עצמי מלא ככל האפשר לאדם ושאיפתו לשים קץ לניצול מעמד ע„י מעמד אחר ולניצולו של האדם ע„י עצמו". אכן, שאיפה סוציאליסטית כנה ונעלה כיצד יושג הדבר?

עיקרו של הסוציאליזם המדעי, בהבדל מן הסוציאליזם האוטופי, הוא בין־השאר בזה, שהצביע על הדרך ועל האמצעים שבהם אפשר להגשמת הסוציאליזם. באין דרך כזו נושא להגשמת הסוציאליזם, באין נושא — שוא השאיפות הסוציאליסטיות, אף הכנות ביותר. לשוא נתחבטו בהחלטות ראנגון, כפי שנתפרסמו, בדבר וחצי־דבר על מלחמת מעמדות, על נועת פועלים ואיכרים לוחמת, על המיכה סוציאלית, על שלטון פועלים ואיכרים. אכן, יסודות אלה חסרים בהחלטות ראנגון משום שמכחני התעידה ומנסחי „מטרותיה", זה מכבר התנזרו מהם. מה ערך, אימוא לניסוחים על שאיפות „לשים קץ לניצול וכו'" אם אין אתם דרך להגשמתן? — על כל פנים, מארגני התעידה לא הוכיחו עדיין בנסיונם בארצותיהם, שיש עמם דרך כזו...

השאלה הקולוניאלית תפסה מקום רב בדיוני התעידה ב„מטרותיה". נשמעו דברים חריפים למדי נגד הקולוניאליזם והאימפריאליזם שעמי אסיה רואים בהם את מקור עוניים ושעבודם, ונתקבלו גם החלטות אנטי־קולוניאליות. שלא הניחו דעתם של השותפים ה„מערביים". לשוא ניסה אטלי, שיצג בתעידה את ה„ליבור", לשנות את הכתובת ולהבנות את משלחות אסיה ל„אימפריאליזם הרוסי" שהוא, הוא, ולא האימפריאליזם האמריקני והבריטי, מדכא עמים ומשעבד ארצות. אף ההחלטה על הקמת אירגון אינטרנאציונאלי נפרד למפלגות עמי אסיה, תוך הסתפקות ב„זיקה" וב„מגע" עם האינטרנאציונאל ה„מערבי" — נתקבלה, כידוע, נגד דעתם של ה„יועצים" ה„מערביים", שהמציאו בנציגי מפלגות אסיה להחליט על אינטרנאציונאל מאוחד למפלגות אירופה ואסיה. עם זה, נשארים שני ה„אינטרנאציונאלים" קשורים ביניהם קשרי רעיון ודרך, והרי זו עובדה המחלישה גם את אשמרות מימושן של ההחלטות האנטי־קולוניאליות.

לפנים והיום

עתונות מפא„י הרבתה לפאר את חלקה של משלחת מפא„י, ובמיוחד של שר־החוץ בועידה ובניסוח החלטותיה. אך ניסוח ה„מטרות" וה„עקרונות" של ועידה זו, אין להביר בו עקבותיו של הסוציאליזם האוצרישראלי המקורי, אשר מפא„י כהיימרת להיות נושאו ההיסטורי. במצע האידיאולוגי בועידת־היסוד של „אחדות העבודה" בשנת תרע„ט מנוסחת המטרה הסוציאליסטית בדברים אלה:

„תנועת העבודה בא„י היא ענף תנועת העבודה הסוציאליסטית בעולם, השואפת לגאול את האדם גאולה שלמה מעקת המשטר הקיים, המשליט את ההון הפרטי על חיי האדם, על יצירתו הכלכלית והתרבותית, על יחסי עמים וארצות. — — —

מגמתה: לכונן את קיום החברה האנושית, כמשפחת אומות בנות חורין, שוות זכויות, על אשיות העבודה הכלית של כל אישיה.

העברת אוצרות הטבע והרכוש, אשר נצבר מדורי דורות, מרשות הפרט לרשות הכלל.

סדור כל ענייני העבודה והרכוש ע„י החברה העובדת".

ובהצעת הפרוגרמה למפלגת פועלי ארץ־ישראל, שנוסחה ע„י ב. כצנלסון בשנת תרמ„ט מובאים בסעיף הסוציאליסטי הכללי הדברים הבאים:

„במרכזה של ההיסטוריה האנושית בתקופתנו עומד דבר הגשמת הסוציאליות במלא היקפה ותוכנה.

הסוציאליות פירושו: ביטול גמור של שעבוד החברה האנושית לקניין הפרטי בכל צורה שהיא.

הגשמת הסוציאליות פירושה: ביטול הקניין הפרטי באוצרות הטבע ובכל שירי העבודה והעברתם לרשות הכלל, ביטול כל צורות השעבוד החברתי, המעמדי, הגזעי, הלאומי, הדתי והמיני. השלטת עיקר העבודה הכללית על כל אדם ואדם בחברה. הנהלה עצמית דימוקראטית של החברה במדיניות ובמשק".

האמנם היו דברים אלה לנגד עיני משלחת מפא„י, שעה שהיא נתנה חלקה בניסוחי ראנגון. אמנם אין למצוא בניסוחים אלה לא „אושר", לא „כבוד" ולא „צדק", ואולם הערכים והמטרות שבאו בהם לכלל ביטוי וניסוח — משלחת מפא„י בועידת ראנגון, כמו שולחתה כפא„י עצמה, נטשו אותם מכבר.

„אין לנו קרנים"

ראוייה גם להשומת־לב פרשת היחסים בין משלחת מפא„י לבין נציגי המפלגות ה„סוציאליסטיות" במצרים ובלבנון, אלה הופיעו בועידה עם נאומים שומעי ארס נגד הציונות ונגד מדינת־ישראל, והיא זה הלא משלחת של מפלגה השוללת כל השתתפות בועידות ובכינוסים בינלאומיים יחד עם לא ציונים ועם אנטי־ציונים, כביכול, מתוך נימוקים ציוניים ויהודיים — לא נמנעה כלל מלהשתתף בתעידה יחד עם שונאי ציון ושונאי ישראל מובהקים. ולא עוד, אלא בעוב הנציגים הערבים לאות מחאה על השתתפות ישראלים את יסיבות הועידה, הפציר בהם מספר משלחות כי יחזרו ושר־החוץ שלנו אף הדגיש כי „הנציג המצרי ימצא כי אין לנו קרנים..." הסבר כלשהו להתנהגות זו של משלחת מפא„י, אפשר למצוא רק בשתי פנים:

סוף – בזה לאחר יבוא רין?

למה יהגו דיק?

מאת א. סגולי

עד חונות "איחוד הקבוצות והקיבוצים" אינה פותחת מאבר או רשיבה בעניין כלשהו בלי ש"תרביץ" תחילה בקיבוצים הארציים האחרים ובמפ"ם. אין המיקרים מנסים אפילו לבסס דבריהם בעובדות אלא הם מרבים להג ובליצות שדופות. אין זאת, אלא שמרצים רעיונים רציניים ניבעו בכתבי ביתם והרי הם מסילים בהם טיח רב, טיח טפל ופגום.

התחרות עצמות

ב"גיב הקבוצה" (חוברת כסלו תש"ג) במאמר: "כחנו בייצור החקלאי במבחן הציונות" — מאמר שעוסק בשאלות הייצור החקלאי, הספקת מזונות לישוב וכו' — מחברו, י. וויידר מנגיד, אינו מסוגל להוכיח את הטרח "העלאת אחוז המפרנסים העוסקים בעבודה פרודוקטיבית" בכדינה בלי ש"תרביץ" תחילה באלה, שהלקם בחקלאות ובייצור מזונות אינו מבוטל כלל וכלל ועל-כל-פנים אינו נופל מחלקו של איחוד הקבוצות והקיבוצים. וכה יאמר וויידר:

"במיוחד יש להצטער על כך שרבדים שלמים של חלוצי העם, אשר חלקם היה רב וגדול במהפכה הלאומית האחרונה שלנו הנמשכת והולכת, לא אזרו חיל כדי להתעלות מעל לניגודים האישיים הכיתתיים והמפלגתיים ולשכור על נאמנותם המלאה וללא כל שיור, לרוח העם ולצרכי המדינה".

במאמר שעוסק בעניינים רציניים כמו ייצור ופתוח, ומבקש להוכיח את נכונות הנחותיו במספרים, בטבלות ובצטאטות, בן הראוי היה שההאשמה הכבדה על "רבדים שלמים" ש"לא אזרו חיל" אף היא תבוסס ותיכח בעובדות של מבט, ואלו המחבר מסתפק בהסמכה כתמית הכרת כל תוכן ניסיוני ואמיתי. דומה, שאין כלל צורך להעיר במספרים ובסיכומים שהתפרסמים על-ידי "ברית הביקות" ועל-ידי הקיבוצים הארציים עצמם כדי להוכיח שבגופי המעשים הציוניים-סוציאליסטיים, בכמותם ובאיכותם, אין שני הזרמים הקיבוציים בקיבוץ המאוחד והקיבוץ הארצי מפגרים אחרי "איחוד הקבוצות והקיבוצים". האם יכול י. וויידר להוכיח, למשל, כי חלקם של הקיבוץ המאוחד והקיבוץ הארצי בקליטת עליה ונוער קטן משל חלקו של "איחוד הקבוצות והקיבוצים"? האם יכול הוא להוכיח דבר זה בשטחי הייצור, הפיתוח הספקת מזונות וכו'? האם יכול הוא להוכיח, שחלקו של ה"איחוד" בהתיישבות באזורים הקשים והחיוניים ביותר לבלכלת הארץ ליישוב בה ולבסהונה כמו הנגב, בגבולות, לחוף הים ובהרים — גדול יותר משל הלקם של הקיבוץ המאוחד והקיבוץ הארצי?

אכן, יש הבדל בין הזרמים הקיבוציים והוא לטובת ה"איחוד" ולרעת שני הזרמים האחרים. הלא הוא ההבדל ביחס הבסיסי והסיכוי לזרמים הקיבוציים הצעירים. אמנם אין "איחוד הקבוצות והקיבוצים", למרות ההתילות והתשבחות לעצם "מפעל הקבוצה" מונלה לטובה בחוגי הכסילה והמוסדות על פני ארגון המושבים, למשל, אך על פני שני הזרמים הקיבוציים האחרים הוא מופלה ובצורה ממשית ביותר. נזכיר רק שתי עובדות: החלטת האוצר להעניק ל"איחוד הקבוצות והקיבוצים" בלבד הלוואה של 100 אלף ל"י, והחלטת הסוכנות לחלק את הנוער העולה כדי מחצית ל"איחוד" והמחצית השנייה לשני הקיבוצים האחרים בלי להתחשב עם יחסי הכוחות, הצרכים והאפשרויות בזרמים הקיבוציים השונים. בהחלטות שרירותיות אלו יש כשום הפלייה בולטת לטובת ה"איחוד", עם ביצועו יוכל בוודאי להתהלל שחלקו בייצור ובקליטת נוער גדול מחלקם של יתר שני הזרמים הקיבוציים. אך לא עתה, למרות ההפליות אין חלקם היחסי של שני הזרמים הקיבוציים נופל מחלקו היחסי של ה"איחוד" בעיקרי המעשים בארץ. מה, אפוא, כי יתהללו שהם, הם בלבד, "נאמנים לרוח העם ולצרכי המדינה"?

ישבו עד המדוכה...

נעימת ההתהללות העצמית הזורת ונשנית גם בפרסומי ה"איחוד" האחרים. ב"אגרת לחברים" (מס' 64) ברשימת המערכת על בעיית האבטלה, מועלה על נס הרוכת ה"איחוד" ותנועת המושבים בפתרון שאלת האבטלה, בעוד שקיבוצי מפ"ם "לא עשו ואינם עושים בלום כדי לעזור בפתרון השאלה". מה עשו ה"איחוד" ו"תנועת המושבים" שהקיבוץ המאוחד והקיבוץ הארצי לא עשו? — ה"אגרת" מכפרת, כי "מרכז ה"איחוד" ישב על מדוכת האבטלה ואמר את דברו" וכי "תנועת המושבים הכריזה אף היא על מאמצי קליטה של כאות משפחות מקרב המובטלים" ואילו שאר חלקי ההתיישבות העובדת "עדיין לא הרימו הרומתם בשאלה זו" משמע, לא ישבו על המדוכה ולא הכריזו וכו'. זך העובדות בפריכות הנחה זו ולא ייתכן שכותבי כאברים ראשיים לא ידעו אותן. מזירויות הקיבוץ המאוחד והקיבוץ הארצי אף הן ישבו ודנו בשאלת האבטלה וחלקם בהקלתה ואף החליטו החלטות לא פחות ממשיות מן ההחלטות של ה"איחוד" ותנועת המושבים. מזכירות הקיבוץ המאוחד אמרה מפורשות, כי במשקי הקיבוץ אשר להעסיק מאות רבות של פועלים בביצוע עבודות ציבוריות, בנייה ופתוח במדה שימצאו על-ידי המוסדות המתאימים. כן הכריזה מזכירות הקיבוץ המאוחד, כי משקי הקיבוץ מוכנים לקלוט מייד עובדים נוספים כטועמדים לחברות בקיבוץ. בדומה לכך החליט גם הקיבוץ הארצי. הקיבוצים, המאוחד והארצי, מלבד נכונותם להעסיק מאות פועלים בעבודות ציבוריות בנייה ופיתוח מוכנים לקלוט אנשים בדרכם הם, בדרך קיבוצית, היינו — לחברות בישוביהם, שכדרך תנועת המושבים תקלוט בדרכה היא, בדרך כושבית, אינדיווידואלית. הפסולה דרך זו לקליטת עלייה? האם היא בלתי אפשרית? ואם דרושים לכך אמצעים, בעיקר לשיכון, האין מחובתה של הממשלה לעזור בכך? האם קליטת עלייה בדרכים אחרות פחות פרודוקטיביות, פחות בטוחות — היא זולה יותר, יעילה יותר? והאם כשום ש"איחוד הקבוצות והקיבוצים" מוכן לקלוט גם בדרך העבודה השבירה זכותו יפה לפסול את דרך הקליטה הקיבוצית?

"ישר מ"פי הגבורה"

קטרוגים אלה בספרות ה"איחוד" קשורים קשר הדוק עם קטרוגים אחרים בשטח הרעיוני פוליטי. אושר גדול נפל בחלקם של אנשי ה"איחוד" עם התקפתו המחודשת של הקומוניזם על הציונות ועל מדינת ישראל וכו'. בפקום לעשות חשבון ציוני ויהודי חוך הספת מסקנות לגבי העם היהודי, גורלו וסתרון שאלת פזורו והלישותו הם נתפסה, כשאר חבריהם למפלגה להשמצה גסה על מפ"ם קיבוציה וחבריה, ללא הבחנה וללא כל סייג ורסן. הנה מה שנאמר ב"אגרת לחברים" (מס' 62): אנו עדים לתופעה... ציבור מפלגתי בעל הכרה ציונית ופולנית חלוצית, שמפעל השתרור הציוני והסוציאליסטי... הוא שורש יניקתו ואמיר מפעלו החינוכי "התיישבותי קיבוצי — — הטילו שעטנז בטליתם והרי הם כסוגלים להסיל דופי דוקא באלה אשר עלילת מוסקבה ויזותם עד עומק נשמתם — כל בית ישראל" אתה קורא ותמה: מה פירוש הדברים הללו? איזה "שעטנז בטליתם"? מי מבין אנשי "המפעל החינוכי ההתיישבותי קיבוצי" הטיל דופי ב"כל בית ישראל"? המתאמרים להם כהברי מאמרים אלה, כי לב קוראיהם אטום עד כדי כך ששוב אין הוא מסוגל להבחין בשקר, בסילוף וב עלילה שבדברים אלה?

כי מה אירע? — במפלגת הפועלים המאוחדת היה נסוש וויכוח נוקב על תוכן וצורת התגובה להתקפות פראג ומוסקבה על הציונות, על מדינת ישראל וכו'. הקיבוץ המאוחד במועצתו בשפיים, הקיבוץ הארצי במליאת הועד הפועל שלו, המפלגה בכועצתה, אמרו בפרשה זו דברים ברורים ומפורשים. להגנה על העם היהודי, על הציונות ועל מדינת ישראל. כתוצאה מהחלטות אלה אף הוצאו ממפ"ם קבוצות חברים והקיבוצים הארציים אף הם לא נרתעו להוציא חברים, שלא הזדהו עם ההחלטות הנ"ל, מתוכם. מה כאן "שעטנז"? והיכן כאן "הטלת דופי בכל בית ישראל"?

מפא"י פסורה, כמובן, מכל מחשבה ומכל בירור בשאלות חמורות כבקלות. ההברים ונקבעים ישר "מפי הגבורה" ואין צורך בויונים ציבוריים. האם אין סטיות וסוטים במפא"י? האם אין רוחת בה התכחשות סוציאליסטית? האם אינה מחטלת ערכים חלוציים? — ומשום מה לא שמענו על בירורים ודיונים והכרעות בשאלות גורליות למדינה ולעם. אדרבא, רבים במפא"י ובראש וראשונה אנשי "איחוד הקבוצות והקיבוצים" קובלים מרה במאמרים ובנאומים, באסיפות גלויות וב"הוגים" סגורים על חוסר דימוקראטיה פנימית כלשהי במפלגתם. האם תפארת דרכם זו מזכה אותם להעליל ולהשמיץ אחרים?

הוא אשר אמרנו: אין זאת, אלא כי בקיצים ניכעו בכתבי ביתם על כן הם מרבים להטיל בהם טיח רב, טפל ופגום. אך טיח טפל — דרכו לגשור והבקיעים נשארים פעורים בעריתם.

א. הרצון להבקיע את חומת ההתנגדות לציונות בארצות ערב הוא אשר הדריך את משלחת מפא"י בהשתתפותה בועידה וביחסה לגבי המשלחות הערביות.

ב. אי השתתפותה של מפא"י בועידות ובכינוסים בינלאומיים אחרים כמו ועידות השלום, הועידה הכלכלית במוסקבה וכו', מקורה אינה בטעמים ציוניים אלא בטעמים שאין ביניהם לבין ציונות ולא כלום. אדרבא, מי שמחייב השתתפות בזירה הבינלאומית על שום ערכה העצמי ועל שום השיבותה בגלוי תפקידים מסוימים בעולם כמו הועידות השלום לגבי הגנת השלום וכו' — מן הדין שהאינטרס הציוני, במידה שהוא יכול לבוא לכלל בטוי חופשי, דוקא יוכיח משקל לחיוב ההשתתפות.

97

דברי עצמם

ב„גיב הקבוצה" האחרון (חוברת א', כסליו תשי"ג), מובאים כמה מאמרים ורשימות שמבחינות מסוימות יש בהם ענין לציבורנו. במדור „בעיות" נדונה בהרחבה אחת משאלות־היסוד בתנועה הקיבוצית ובהתישבות העובדת בכלל, הרי היא שאלת העבודה העצמית והעבודה השכירה.

בחוברת מתפרסמים ארבעה מכתבים של ד. בן־גוריון ושני מאמרי־תשובה, של ז. שפר וק. לוז, בשאלה זו. הרוצה להתחקות על תהליך החיסול התיאורטי בצד החיסול המעשי, של ערכים ויסודות בתנועת הפועלים הא"י אצל מפא"י ומנהיגה, יפנה ויעיין ב„מכתבים" אלו.

בפתח ה„מכתבים" משרטט מחברם את מסגרת הנושאים ה„טעונים הבהרה" לדעתו, והם: א) הון לאומי, ב) עבודה עצמית, ג) ערך העבודה, ד) בנין הארץ — כיצד?, ה) היש בעבודה העצמית משום שמירה בפני פשעים חברתיים ומוסריים?, ו) האם הולמות סיסמאות העליה השניה תקופה זו?, ז) מהו העיקר בשעה זו?

אכן, היקף רחב, ובכל השאלות הנכבדות האלה מחולק המחבר, לפי עדות עצמו, עם חבריו באיחוד הקיבוצים והקבוצות. בינתיים מטפל ד. ב. ג. בארבעת המכתבים הללו רק בשאלה אחת, בשאלת העבודה העצמית והעבודה השכירה, תוך הבטחה לעשות זאת גם בשאלות אחרות. הרעות המובאות בשאלת הנדונה מרמזות ברור „לאן נושבת הרוח" גם ביתר השאלות. וחרי לפנינו ריביזיה טוטאלית, מבוססת עיונית, כמלווה את הריביזיה הממשית, המוגשמת כבר מזמן. התיאוריה איננה מפגרת, איפוא, וחיא מלווה ומבססת את המעשה, בחינת אחדות החלכה והמעשה...

מה אומרים ה„מכתבים"? — נביא רק פסוקים בודדים, הבאים ללמד על כלל הדברים:

„... הערכים שאנשי חעליה חשניה יצרו, או יותר נכון, גיבשו והנחילו לתנועת חציונית ולתנועת הפועלים הארץ־ישראלית, נוצרו על רקע מסויים של זמן ומקום — — — ועם השתנות המציאות הזאת יש לבחון מחדש משמעות הערכים — — —

.. אני דן במינח העבודה העצמית, לפי הגדרתכם וחבנתכם, ואני שולל את ערכו ונכונותו וממשותו גם מבחינה ציונית וגם מבחינה סוציאליסטית — ובראש ובראשונה מבחינה אנושית ומשקית" — — —

... כל הגישה הזאת לעבודה שכירה היא מרי תגאים וזמנים שאינם קיימים עוד ואין בגישה זאת, לפי עניות דעתי, לא ערך ציוני ולא ערך סוציאליסטי".

ארבעה המכתבים מבססים ת י א ו ר ט י ת את הנחות־היסוד האלו. ז. ש פ ר ו ק. לוז מערערים על ה„מכתבים" ומתווכחים אתם בהוכחות, בדוגמאות, בציטטות וכו'. ז. ש פ ר מגדיר: „— — הדברים בוטים. הם חורצים משפט קטלני". והוא שואל:

„מהו הפסול האנושי בעבודה עצמית, שהאדם העובד אינו יודע תלות והוא אחראי אחריות מלאה ובלתי־מחולקת למשק, מנהל אותו מתוך קשר נפשי עמוק לטובתו ובין־מתו? מדוע יש לשלול את העבודה הזאת מבחינה משקית, כלום המשק הנוצר בה אינו משק ונכס לאומי, כלום גופל הוא בערכו מכל צורת משק אחרת? במה נופלת בחינתו הציונית? המתכחש הוא לצורך ההיסטורי של העם, הסותר הוא את בנין הארץ ואת גאולת האומה? במה ירוד המשק הזה מבחינה סוציאליסטית? האומנם בכך שהוא עוקר את הבסיס לשלטון האדם באדם בתחום הכלכלה, ויוצר חברות־עובדים עצמאיות גם מבחינה כלכלית?"

ב. ג. מתרעם, ולפי דברי עצמו ממש „מזועזע" „משי־מוש המלים המעליב עד היסוד" ע"י ז. ש פ ר — „הפועל השכיר מוכר כוח עבודתו" — והוא מגלה:

„ידעתי שחכם וגדול אמר זאת עוד לפני כמאה שנה, וקרל מרכס היה שמו. אין לי ענין להתווכח עם קרל מרכס — שראה העבודה השכירה בראשית המאה התשע־עשרה באנג־ליה, כשהיא נתונה כמעט בתנאי עבדות".

אכן, עם קרל מרכס אין ענין להתווכח, אך עם ז. שפר, שהשתמש בהגדרה של מרכס, הוא מתווכח ומתווכח:

„— — האם באמת השמיע שפר לאזניו מה שהוא אומר, ושקל דבריו במאזני שכלו ומצפונו — או חזר על מליצה גדושה וגלוזה, בלא עיון ויחס לדבר שגמלט מעמו או מפיו? — — האין הבדל עקרי, יסודי, חתומי, בין עבודת של פועל (ולו שכיר), בעל הפרה ובעל אחריות, וביחוד של פועל עברי חבונה מולדת ועצמאות לעמו — ובין „מכירת כוח עבודתו"?

על כך עונה ז. ש פ ר בנימוס:

„— — המדובר כאן הוא לא בהרגשתו הסובייקטיבית של הפועל השכיר וביחסו ההוגן והאחראי למשק שהוא עובד בו, וכן לא בהרגשת סיפוקו הפועל כפרי. מבחינה היא מעמדו האובייקטיבי של הפועל במשק, יחסיו עם בעל המפעל המסויים ויחסו של המשק כלפי הפועל. פועל הקטיף, הזיבול או האריזה בפרדס פרטי — מה חלקו בתיכנון המשק, בהנ־הלתו, בסדרי העבודה בו? — — ואף פועלי „לודזיה" או „אתא" — עם כל יחסם החיובי לעבודתם ולמשק — אין להם כל אחריות שהיא לא לפיתוחו והרחבתו ולא לצמצומו. בעל המפעל מקיים אותו על דעתו ולשם רווחיו כל עוד כדאי הדבר בשבילו. רווחיו באים מעבודת זולתו, וכשייראה המפעל בעיניו כאינו כדאי — אין לעובדיו זכות דעה בגידון — —"

אכן, דברים „מרכסיסטיים", ואם גם „גדושים", אינם נראים „גלוזים" כל־כך בעיני ז. שפר. על כל פנים — הדברים המנוגדים להם ב„ארבעת המכתבים" — אינם פחות נדושים, אולי עוד יותר. הם נשמעים ונכתבים הרבה יותר ממאה שנים... ימיהם כימי הקנין הפרטי והעבודה השכירה.

אגב הסברת הענין הנדון, מרבים ה„מכתבים" לפאר ולשבח את הקבוצה כי היא „נותנת לאדם העובד בטחון כלכלי יותר מכל צורת חיים אחרת — — — היא מבטיחה לאדם עצמאות — — — יוצרת תנאים לשחרור האשה הנשואה ובעלת המשפחה יותר מפל צורת חיים אחרת. — — תשמש מורה־דרך לגאולת העולם וכו' וכו'". ואנו, חברי קיבוץ, למשמע תהילות ותשבחות אלו, איננו יכולים שלא לשאול שאלת־תם: אם כל כך רבה האהבה והחערצה לקיבוץ — למה אין היא באה לכלל ביטוי ממשי, מעשי?

אכן, שאלה היא, ואילו היתה נשמעת רק בפינו, בפי ח„אופוזיציה", אפשר חיה להוקיע את מקורה ח„קואומינ־פורמי" וה„מחבל" ולפתור את הענין... אלא דא עקא, ששאלה זו, ורבות כמותה, חוזרות ונשנות פעמים רבות מפי אנשים „כשרים" בתכלית, כאנשי „איחוד הקיבוצים והקבוצות", באותה חוברת של „גיב הקבוצה".

א ל י ע ז ר פ נ ע נ י, במאמרו „התנועה הקיבוצית וה־מדינה", לאחר שחיזק „מנה אחת אפיים", כמקובל, לברית־המועצות, לקומוניזם, למפ"ם ולקיבוץ המאוחד, שואל:

„— מה גורל החזון הגדול של כינון חברה סוציאליסטית בארץ? כיצד יקום הדבר?

„— — מדוע אין המחשבה התנועתית במפלגה — המכ־וונת את דרך המדינה — דואגת לטפח את הערכים האלה, לבדוק ולבקר אותם לאור המציאות החדשה, במגמה לחיזוקם וביצורם? — — אם הקבוצה רכשה לה מעמד איתן, יציב, במשטר הקאפיטאליסטי השורר עדיין בארץ, מדוע לא תוכל להתפך לזרוע איתנה, נאמנה ומבטיחה רבות במשק הארץ, כאשר תהיה כולה סוציאליסטית?"

ו. ש פ ר שואל שאלות מעשיות, בקשר לאנשי „מן העיר אל הכפר":

„אלה אינם אנשים בני 20—17, אלה הם אנשים ותיקים — — — מה, איפוא, פשר המצב כי לאנשים אלה חייבים אנו לומר: חברים יקרים, חכו, עדיין אין לנו שיכון, לכם ול־ילדיכם. מדוע הדיספרופורציה הזאת בין משאת־נפשנו לבין התכנון האומלל, הפוגע גם בדבר יקר זה? מדוע נהיה גאל־צים להציע לאנשים אלה לחכות, שעה שהם ומשפחותיהם נכונים לבוא ולהצטרף מיד למפעל, לחדש נעורים, להקים בעצמם ישובים או להתאחד עם ישובים קיימים? מדוע לא יהיו בישובינו מאות יחידות של דיור, שיחכו לאנשים אלה, ולא שאנשים אלה יצטרכו לחכות לשיכון?"

ובכן — אלה הן שאלות ממשיות, אשר אלה, המוגים עצמם בין מעריצי התנועה הקיבוצית — והם בראש השלטין ובידם מפתחות חפירות והשיכון — חייבים להשיב עליהן, והן לתוכיחם להתישבות מושבית חוכן ומוכן שיכון למפרע — למה לא יעשה כן גם בהתישבות הקיבוצית? הנה יש תנועה מן העיר אל הכפר, גם אל הכפר הקיבוצי, אלא שבהחלטה הקיבוצי היא עלולה להתבזבז ולהתחסל מחוסר שיכון.

הלא כה מעיד ז. ש פ ר:

„הכל אוהדים, הכל מבטיחים, הכל מברכים, אך המרחק בין הערכה לבין יצירת תנאים ממשיים לעידוד התנו־עה הזאת — רב עדיין..." — אכן, כאן נקודת־התורפה: המרחק בין ה„הערכה" לבין „התנאים הממשיים".

אך כלום לא מעידים ה„תנאים הממשיים" על מיד־ג הכנות שב„הערכה"? כלום יש מבחן אמיתי, מחוץ למבחן הממשי, הקונקרטי?

חברי „איחוד הקבוצות והקיבוצים" מתרעמים ע ל י נ ו, על אשר אנו רואים את התנועה הקיבוצית כנתונה במצו־מצד הממשלה ועושי־דברה במדינה. אך מה להם כי יתר־עמו ע ל י נ ו? יקראו את מאמרי ע צ מ ם ב„גיב־הקבוצה". וילמדו לקח.

יתכן כי יש בכתיבה זו משום השקטת המצפון, מעין פורקן־מה לרגשות־מרי והתקוממות כנגד תהליך הפירוק המזורז של ערכים חלוציים־סוציאליסטיים במפלגתם. אך מה הועילו חכמים בכתיבתם?

יתכן גם כי ב„חדרי־חדרים" אף נשמע קולם בתביעות ובתרעומת על דא ועל הא, אך מה לאלה ול„זרם־החיים" השוטף וגורף במהירות מסחררת? הן נמצאים אנשי איחוד הקבוצות והקיבוצים „לפני ולפנים" המוסדות והמשרדים, המחלקות והועדות, ואנו, משום־מה חשבנו לחומנו כי השפעתם בהם קיימת וניכרת... והנה בא „גיב הקבוצה" ושואל שאלות ומציג קושיות, באילו עומדים אנשיו מב־חון. האומנם?

א. סגולי

99

כיצד הם „מתקוממים"...

אין זה סוד, שבויכוח הגדול בשעתו על פירוק הפלמ"ח היו גם חברי מפא"י רבים שחלקו על דעת מפלגתם בענין זה, אלא, שכרגיל, במפא"י קולם לא נשמע ברבים. דבר הסמרק — נשמע ברמה ובעוז והשתיק, כרגיל, כל ספק וכל ערעור שנתעוררו אי פה אי שם בקצות המחנה המפא"י... באותו הויכוח נשאל פעם, פעיל מפא"י, איש הקיבוץ ומן הבלתי מרוצים מעובדת פירוק הפלמ"ח, שאלה כזאת:

— מה צריך עוד לעשות המנהיג כדי שתרהיבו עוז להתנגד לו ממש? — מה יהיה, למשל, אם יעלה בדעתו לפרק את זרם העובדים בחינוך — התשלימו גם עם זה?

— לא — ענה החלטית — לכך לא נסכים בשום פנים. נתקומם!

והנה „זכינו". המנהיג החליט לפרק את זרם העובדים בחינוך (רק את זרם העובדים ולא את הזרמים — מודה על כך גם מ. אביגל ב„הפועל הצעיר" מס' 22) ובמפא"י — „מתקוממים"!

ובראש ה„מתקוממים" — אנשי „איחוד הקיבוצים והקבוצות". הללו בקינותיהם הרבות על נטישת ערכים תלוציים והתישבותיים במפלגתם מוכים דמעות שליש גם על חיסול זרם העובדים בחינוך. אלא, שגם הפעם, אין אלה אלא דמעות „קיבים והגה והי" שייתכן שיש בהן משום „הקלת פורתא" למצפון המהיסר — אך אין בהן, למרבה הצער, כל משמ לביטול הגזרה עצמה. יתר על כן: אם נעיין ברברי אנשי „איחוד הקבוצות והקיבוצים" בשאלת ביטול זרם העובדים בחינוך נמצא כי הדברים מכוונים לא לעצם ביטול זרם העובדים אלא לצורת ביטולו, כלומר — לסדרי הדמוקרטיה בסגים מפא"י. ואילו — על ביטול זרם העובדים גופא לא נשמע עד עתה אלא רק קול ברוד אחד...

הנה הם הקולות לצורת ההכרעה בנוגע לזרם העובדים, קולות שכמעט כולם נשמעו במועצת מפא"י:

קול א' — ברוך אוניק:

לא אנקוט שום עמדה לענין חיסול הזרמים בחינוך — אבל האם אי אפשר היה לדון על כך לפני שנה במועצת מפא"י לאחר הדיונים בסניפים? מדוע אי אפשר היה לדון בסניפים על הבעיה ולסכם את הדיון במועצה? — — — מדוע אין לשאול את פי החברים, מה הפחד, מה הקושי?

קול ב' — אריה אופיר:

כמה פעמים מכריעה המפלגה בענין חינוך ממלכתי? השאם בענין זה שהוא כל כך חשוב — — — לא היינו חייבים ללכת אל הציבור הרחב או לפחות אל מועצת המפלגה ולכנסה כדי לדיין בו?

קול ג' —משה גלבוע:

מדוע לא נשאלו חברי המפלגה בענין הקמת הקואליציה ובענין החינוך הממלכתי? — — — ברור שהיתה כאן הפקעה של נכס מרשותנו לרשות המדינה. זה תקדים שלא היה עד כה. — — — ונניח שלא היתה אפשרות לשתף את מועצת המפלגה בדיון על הענינים האלה. אך מדוע לא הובאו ההחלטות לאישור?

קול ד' — שמואל גדון (איגרת מס' 64):

— אסור לו ל„איחוד", לדעתי, להסתפק בבירורים „פנים מיים" „מצומצמים" וב„ערבי עיון", שנועדו לויכוח בלבד. מהובתה של המזכירות (של „האיחוד") לכנס ישיבת מרכז שבה יתלבנו הדברים ובה תסוכם עמדתנו החנועתית.

לעומת הקולות האלה ביחס לצורת הביטול נשמע קולו המחודד של דניאל סנא (איגרת מס' 67) וחוא לעצם הענין:

„התיתור על זרם העובדים בחינוך נעשה בחיפזון רב שלא על דעת ציבור הפועלים ואף לא על דעת הנושא האקטיבי של המפעל החינוכי הזה.

— — — דווקא בשנים האחרונות — לאור ההתפתחות החברתית, הרוחנית והכלכלית במדינה, כל ויתור על קנין רוחני וחברתי על ידי ציבור הפועלים — ויהא זה לטובת המדינה והעם, כביכול — משמעותו האמיתית היא — התפרקות מהערכין הגלומים באותו קנין והפיכתו לגוף גולמי נטול נשמה. — — — במציאות של היום אין לקוות שבית הספר האחיד יהיה יותר מאשר „סטנדרטי", בעל רמה לימודית נמוכה וללא מטען חברתי חלוצי. שכן אין כיום למצוא במדינה כולה בעריה ובכפריה גוף ציבורי מגובש חדור מגמות חלוציות־סוציאליסטיות ודרוך לקראתן הלכה למעשה".

ד. סנא אינו מסתפק בקביעת עמדה. הוא „מרחיק לכת". דומה, שהוא מתקומם ממש. כי על כן הוא תובע לנקוט בצעדי פעולה קונקרטיים. הוא תובע:

„יקומו חברי „האיחוד" ויתבעו להשיב את רוע הגזירה. יוקם הנושא הציבורי לחינוך העבודה בעיר ובכפר, במר שבה, בקיבוץ ובקבוצה. אם הופקעה הזכות מהסתדרות העובדים הכללית וממפא"י לשמש נושא ציבורי לחינוך העבודה, צריך „האיחוד" ליטול לידו את היזמה למען עתיד התנועה החלוצית וכו' וכו'.

אלא שגם קולות אנשי ה„איחוד" בתוך „איחוד"ם כשם שקולותיהם בתוך מפלגתם גשארו כקולות קוראים במדבר. מועצת מפא"י נגמרה ללא שום החלטה בשאלת ביטול זרם העובדים בחינוך. ובאין החלטה — משמע דבר ראש־הממשלה באותה שאלה כמוה כהחלטה וחיא. תקויים, ואמנם כבר הודיעו רשמית על מבנה חדש של כל מערכת החינוך לקראת שנת הלימודים תשי"ד. ב„איחוד הקבוצות והקיבוצים" בודאי ימשיכו לבטוח את הדמוקרטיה שנפגעה אך גם הם עצמם יודו ש„אין זה ברציונלי". ראש הממשלה יכול להיות בטוח כי במלחמתו הוא על הדמוקרטיה, צורתה, תכנה, דרכי ביצועה יתמכו בו גם ה„נפגעים" הללו. כי הרי כך אומר א. אופיר ב„דבר" (27.3) הפעם בקשר עם הויכוח על ה„קואליציה" במועצת מפא"י:

„מותר לומר כי גם אילו נתגלה במועצה רוב שאין דעתו נוחה מהחכרעה ההיא של המרכז (לחיוב הקואליציה עם הציונים הכלליים) ספק אם היה מבקש את פירוק הקואליציה".

משמע „רוב שאין דעתו נוחה" לחוד ומדיניות מעשית לחוד. ואם ה„אחריות הכבדה לגורל המדינה" מחייבת להנהיג „דמוקראטיה" כזאת במפלגתם לגבי ה„קואליציה", למה לא תהיה יעילה גם לגבי שאלת החינוך? מה ערך איפוא, לדברי בקורת על צורות ההכרעה בשאלות גורל למדינה ולתנועת חסועלים כמו הקואליציה והחינוך, אם למסרע ידוע גם למבקרים ש„אין דעתם נוחה" כי המדיניות המעשית נקבעת לפני כל הכרעה ציבורית איזה שהיא?

ד. סנא מציע ל„איחוד" „ליטול לידו את היזמה להקמת „נושא ציבורי לחינוך העבודה בעיר ובכפר וכו'". אדרבא! ואם כי לפי הגיונו מחויבת מפ"ם דווקא לתמוך בביטול זרם העובדים באשר לפי דבריו „הנוער המפ"מי שואב את מילואיו בעיקר מבתי־הספר הכלליים..." יש לשער כי מפ"ם וכל נאמני חינוך העבודה רק יברכו יזמה זו. כי יתכן ויתכן שתנועה ציבורית רחבה כנגד ביטול זרם העובדים עלולה לבטל את חגזירה כולה. וכדאי לנסות.

א. סגולי

100

הכל מודין...

מי שקרא את הויכוח בשאלת העבודה השכירה מעל דפי „ניב הקבוצה" — אין בפניו כל ספק כי לפנינו שתי גקודות־השקפה שונות ומנוגדות בתכלית הניגוד. האחת, והיא ב„ארבעה מכתבים" של ד. בן־גורין, גורסת כי „כל הגישה הזאת („האורטודוכסית") לעבודה השכירה היא פרי תנאים וזמנים שאינם קיימים עוד, ואין בגישה זאת (לפי עניות דעתו) לא ערך ציוני ולא ערך סוציא־ליסטי". והשניה — והיא במאמרי־התשובה של ז. שפר וק. לוז — גורסת את המשך קיומו של עקרון העבודה העצמית בטהרתו, כערך קיים מבחינה אנושית, משקית, ציונית וסוציאליסטית.

משום־מה, לא נחת להם לאנשי ה„איחוד" בגילוי הניגוד הזה שבתוך מפלגתם, הרי הם באים עכשיו, ובאק־רובאטיקה לשונית, המשתמעת לכמה פנים, מנסים הם להוריד ולערפל את גוף השאלה.

ד. ט. ברשימתו „טול קורה מבין עיניך" (אגרת מס' 73־74), נוקט מין לשון „דיאלקטית" ביותר, שבסיכומה אין לדעת מה היא סוף־סוף דעתו הוא באותה שאלה, אם בדעת „ארבעה המכתבים" או כדעת שני מאמרי־התשובה. מסתבר מדבריו שהויכוח הזה „השיבותו היא עיונית בעיקרה, ואילו מבחינה מעשית ספק אם אפשר כיום לנקוט בשאלה כה חיונית בקו קיצוני לכאן או לכאן". פירוש הדברים למעשה: הכל צודקים — גם „ארבעת המכתבים" וגם מאמרי התשובה, גם הדבר וגם היפוכו...

עמדה זו של „הכל צודקים", באה לידי ביטוי בכל דיוני ה„איחוד" בשאלה זו. ב„אגרת" מס' 44 מובאים דברי הבורים בישיבת מרכז ה„איחוד" בשאלת העבודה השכירה:

אבא בן יעקב: „אם נשאיר את העבודה השכירה כפי שהיא ברוב המשקים — זה מבשר את חיסול הקבוצה. אין הקבוצה יכולה להמשיך להתקיים בעבודה שכירה".

אליק שומרוני: „אני כופר כסיבה מהלטת בנימוקים הציוניים של העבודה השכירה. העסקת פועלים שכירים מחבלת ביודעים ובלא יודעים במאמצי הקליטה. כאשר ישנה עבודה שכירה יש סיבות דריכות ומחות מאמצים לקליטה".

קדיש לוז: „בניגודי הבנים שלנו, הם מציגים את השאלה הנוקבת של עבודה שכירה. אני שמח שהם מציגים אותה, ואני מצטער שבני 15—16 כבר אינם שואלים את השאלה, כי הם אינם מכירים קבוצה אחרת, אלא קבוצה שעובדים בה פועלים שכירים. אינני מאמין כי כוח המשיכה של הקבוצה תלוי אך ורק בשאלת הפיתוח. כוח המשיכה של הקבוצה תלוי בכך, שהיא תהיה קבוצה".

כנגד דעות אלו, נשמעות גם דעות המחייבות עבודה שכירה, ולו „כהוראת־שעה". ובאין החלטה מפורשת — הרי בדרך הטבע מתפתחים הדברים לפי קו ההתנגדות הקלה ביותר. לא ייפלא, איפוא לשמוע מפי יעקב רז חבר גבע (אגרת 54), את הדברים הבאים:

„הכל מודין, או כמעט מודין, ברחבי התנועה הקבוצתית, כי עבודה שכירה בקבוצה פסולה. אולם מודין זה הוא למעשה בבחינת „הן ולאו הלטיה בידיה" — — — מצב זה של מסיחה על שתי הסעיפים הוא המורה, שלא נעשה דבר בתנועת ה„איחוד" לחיסול העבודה השכירה. יתירה מזו — מצב זה משמש גורם לחדירתה למקומות המעטים, שעדיין לא חדרה לשם, ואין זו רק הנחת תיאורטית".

כאמור, קשה לדעת בבירור עם מי נמנה ד. ט. בשאלה זו, עם מחייבי העבודה השכירה או שולליה. מסתבר שהוא גורס כי „בתקופה זו יש הכרח לתתר את הבעייה הזו על־ידי פשרה מסוימת". וה„פשרה" היא ב„פיתוח הגנרלי של אמצעי הייצור — ופיקוח תנועתי על התהליכים המתרחשים בהעסקת עובדים שכירים במשק הקבוצתי".

באותן קונקרטי מפנים הדברים כלפי ה„מפעל לייצור ופיתוח" שהוקם על ידי ה„איחוד". „מפעל" זה — הוא־הוא, איפוא, מימוש „הפשרה" הנ"ל, והוא־הוא המכשיר ל„פיתוח תנועתי" ול„פיקוח תנועתי". בזה פתרון בעיית העבודה השכירה. אלא שבדיקה קלה בפעולות ה„מפעל" מפריכה גם את ההנחה הזאת מיסודה.

בדברו על מטרותיו והישגיו של ה„מפעל", אומר אברהם דנאי, שהוא אחר ממרכזיו, כדברים הבאים:

„— — — בנקודה השלישית, בחיסול העבודה השכירה, איננו יכול בלב שלם להגיד כי התקרבנו לפתרונה. לא חיסלנו עדיין את העבודה השכירה במשקים ואיני רואה את הדרך לחיסול מוחלט של העבודה השכירה במשקים על ידי המפעל כקרובה באופן (הדגשה שלי). יש לזה רק פתרון אחד — הגדלת מספר החברים במקומות על ידי תוספת חברים, התבגרות ילדינו וקליטת נוער" (אגרת מס' 42).

על דברים מעין אלה חוזר יעקב רז:

„— — — במצב זה, גם המוסד לפיתוח הייצור, אשר אחד מתפקידיו העיקריים להלכה הוא ענין ספיגת עבודה שכירה במשקים ומניעתה, במצב זה של יחס פאסיבי למעשה, נאמר לעצם השאלה, מוסד זה יכול בנקל ליהפך, אם עוד לא הפך, למוסד־הסוואה להתפשטות העבודה השכירה בקבוצות.

להפרכת הקשר שבין ה„מפעל ליצור ופיתוח" ובין חיסול העבודה השכירה, יעידו נוספות העובדות הבאות:

א. מתוך 5 אלפים דונם אדמת־שלחין ש„המפעל ליי־צור ופיתוח" מקיף בפעולותיו — 2300 דונם הם בשטח מרוכז אחד שבין בית־יוסף ונוה־אור בעמק הירדן — שטח שחופקע בכוח הממשלה והמוסדות מידי ישובי הקיבוץ המאוחד באותו איזור: גשר ונוה־אור.

ב. גם יתר השטחים, בהם עובד המפעל, הם ברובם בישובים צעירים של ה„איחוד" כמו: ארז, יזרעאל, נצר, החושלים, גיר־אליהו וכו' — כלומר — בישובים שממילא לא העסיקו עבודה שכירה.

עובדות אלו יש בהן כדי להפיץ אור על מידת האמת שבדברי אנשי ה„איחוד", שכאילו תפקיד ה„מפעל ליצור ופיתוח" הוא „לרכז בידי התנועה את כל השטחים שאינם מעובדים אינטנסיבית על ידי המשקים, או שהם מעובדים על ידי עובדים שכירים". מסתבר: „המפעל ליצור ופיתוח" אינו פועל כלל במרבית המשקים בהם קיימת עבודה שכי־רה. ה„מפעל" הוא אמנם „גימוק" חשוב ל„איחוד" לדרישת כספים מהמוסדות ו„אמתלה" נוחה למוסדות לספקם בצורה פרוטקציוניסטית בולטת...

זהו איפוא, טיבו של „הפתרון" לשאלת העבודה השכירה במשקים על ידי ה„מפעל לייצור ופיתוח"... אכן, אין מי שיפקפק כי בקרב ה„איחוד" ישנם אנשים, אשר בעורתה הכספית הגדולה של הממשלה, הם מוכשרים להקים מפעלים לייצור מזונות ולהעסקת פועלים. אך מה לזה ולחיסול העבודה השכירה במשקים?

הקיבוץ המאוחד החליט עוד אשתקד, במועצתו בבית־השיטה, על חיסול מוחלט של העבודה השכירה בחקלאות ובשירותים. מאז נעשו פעולות נמרצות להגשמת ההחלטה. אין ספק שסכנת חדירת העבודה השכירה לחקלאות ולשי־רותים — לא חלפה. כל עוד לא התרחבו ממדי־הקליטה בישובים, בהתאם לצרכי גידולם והתפתחותם, קיימת הסכנה שעם כל עונת עבודת בוערת — תסתנן העבודה השכירה מחדש, אם בהחבא ואם בגלוי. מוסדות הקיבוץ מצווים איפוא, לעמדת עירנית על משמר פיתוח המשקים בדרך הקיבוצית שעמדתה, במבחן, היא דרך הקליטה המוג־דרת של עולים מבוגרים, נוער וילדים.

העבודה השכירה — אחת דינה לחיסקר מן חשורש.

התנגדות הקיבוץ המאוחד לעבודה השכירה במשקיו — היא התנגדות עקרונית ומעשית כאחת, ונימוקיה — גם ציוניים, גם סוציאליסטיים — גם חברתיים, גם חינוכיים.

אך הנה מצא ד. ט. שתי „ציטטות" בגליונות „בקיבוץ", באחת מהן מדובר על „פתרון תנועתי לבעיית העבודה השכירה", ובשניה על הצורך „להפקיע את העבודה השכירה מרשות המשק ולהעבירה לרשות מרכזית של הקיבוץ". על סמך שתי ציטטות אלו הוא טוען שגם הקיבוץ המאוחד היה סבור, כי דרך „הפיקוח התנועתי" היא הדרך לפתרון בעיית העבודה השכירה. אולם עובדה היא ששתי הרשימות, מהן מובאות הציטטות, נדפסו לפני שנתיים, ואף הן מדברות מפורשות נגד עבודה שכירה.

להחלטה על „הפקעת ערך העודף מהעבודה השכירה מרשות המשק לרשות מרכזית" קדמה ההלטה אחרת, ראשונה, ואותה מעלים ד. ט. כיון שהיא אומרת ברורות: „לגופה התגברות העבודה השכירה במשקים מחליטה המוכירות על התערבות פעילה בתיכנון העבודה במשקים, על־מנת למנע צנרכיה בשטח זה ובמגמה להגיע במשך הזמן לחיסולה". לא היתה זו אלא הוראת־שעה, המכוונת בעיקר לגבי מפעלי־ההרשות, ובשום אופן לא השלמה עם המשק המצב הזה. ובהפוך הוא: לגבי העתיד נסתמנה מגמה ברורה להיסולו. החלטת מועצת בית־השיטה, לאחר שנה, היתה צעד ממשי למימוש מגמה זו.

וטענה נוספת מטען ד. ט.: „עבודה שכירה בחרושת — למה היא מותרת?"

ייאמר איפוא, במפורש: אין ההלטה בקיבוץ המאוחד המתירה עבודה שכירה בחרושת. קיים רק הבדל בקצב הפעולה לחיסול העבודה השכירה בחקלאות ובחרושת. בעוד שבחקלאות ניתנת העבודה השכירה לחיסול מוחלט, ללא סימן עצם קיומו של ענף החקלאי הנדון, ובדרך כלל גם ללא צמצום הייצור, כפי שנוכיח להלן — הרי חיסול נמהר של העבודה השכירה בחרושת עלול היה לחסל את המפעל החרושתי עצמו, מבלי אפשרות לחדשו. יחד עם חיסול העבודה השכירה בה תובטח המשך קיומה היה איפוא, הכרח לנקוט בחרושת בשיטה ובקצב, אשר התפתחותה של החרושת עצמה.

ואמנם — בינתיים צומצם כבר גם מספר הפועלים השכירים בחרושת עד כדי 250—200 איש בלבד. ומוסדות הקיבוץ ממשיכים לפעול במגמה לקיים את מפעלי החרושת בקיבוץ על העבודה העצמית בלבד.

כיון שכך, לא נשאר לו לד. ט. אלא לטעון שהתנגדות הקיבוץ המאוחד לעבודה השכירה באה מתוך „חישובים מוסוים", ומתוך „שנאה להנהגת המדינה". טוב יעשה ד. ט. אם יפנה את טענתו תחילה אל חבריו ב„איחוד", שעדיין רבים בו השוללים את העבודה השכירה באותה הקנאות ובאותם הנימוקים. אלא שאין אלה מספיקים, כנראה, להניע את ה„איחוד" להחלטה מפורשת השוללת את העבודה השכירה, הלכה למעשה.

חיסול העבודה השכירה בקיבוץ המאוחד במשק החקלאי הצדיק את עצמו גם מבחינת הפיתוח והייצור. הוכח באופן הממשי ביותר שבתקופת חיסול העבודה השכירה (שנת תש"ב) בקיבוץ, לא רק שלא פחת הייצור, אלא אף עלה. והוא עלה לא רק בהשוואה לשנה שלפניה (תש"א) בקיבוץ בלבד, אלא אף בהשוואה לעליה הכללית בייצור בתנועה הקיבוצית כולה. וזה למרות המצב הקשה בחלק מן המשקים המפולגים. דבר זה מוכח מן המספרים הבאים:

שטח הקרקע במשקי הקיבוץ גדל בשנה זו ב־12365 דונם (ב־3.2% בהשוואה לשנה הקודמת).

לשטחי החטעים נוספו 2876 דונם (עליה ב־22.1%, העליה בהתישבות הקיבוצית כולה ב־12%).

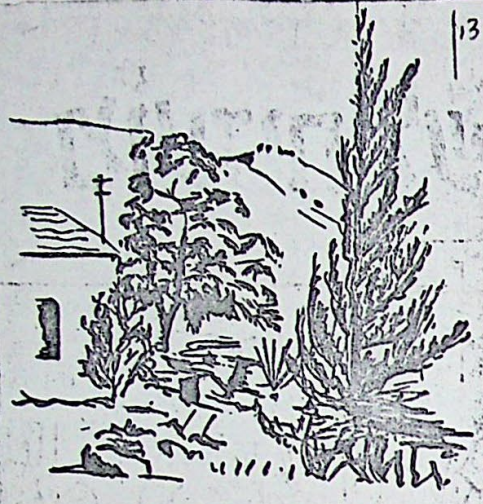

פינה במשק רשם: שמעון שמרן (כפר־סאלד)

במספוא נוספו 6854 דונם (עליה ב־58.8%; בהתישבות הקיבוצית כולה — ב־6.6%).

בירקות ובתפוחי־אדמה נוספו 1318 דונם (עליה ב־20.6%; בהתישבות הקיבוצית ב־28.9%).

שטח המדגה גדל ב־2300 דונם (עליה ב־33.8%; בהתישבות הקיבוצית כולה — ב־22.6%).

ראשי־צאן נוספו 2044 (עליה ב־19.1%; בהתישבות הקיבוצית כולה — 4.4%).

עופות נוספו — 53.300 (עליה ב־25.4%; בהתישבות הקיבוצית כולה — 13.7%).

ברפת היתה עליה מעטה בלבד — 97 ראש (עליה ב־1.7%; בהתישבות הקיבוצית 5.6%).

ייצור חלב הבקר גדל ב־0.8 מיליון ליטר (9%); ייצור ביצים גדל ב־4 מיליונים (24%); בשחת היתה תוספת ייצור של 5532 טונות (71.8%); במספוא ירוק 1820 טונות; ירקות ותפוחי־אדמה 2074 טונות (23.6%); בהדרים ליצוא נוספו 50.000 תיבות — 63.3%; (בהתישבות הקיבוצית בכללה ירידה בייצוא כדי 17%); פירות — 1861 טונות (28.6%).

במסעי־השלחין היתה תוספת של 354 דונם הדרים; 811 דונם גפנים; 103 ד' נשירים; 498 דונם בננות; 628 דונם זיתים, 33 דונם שונות.

הסיכום כולל 51 משקים, בלעדי 7 המשקים המפולגים. המספרים על ההתישבות הקיבוצית הם מתוך חוברת ברית הפיקוח על מפקד המשקים הקיבוציים לראשית תשי"ג. והסיבה לעליית ייצור זו היא בשתי עובדות, שלגבי הקיבוץ היו וחנן חלק מנימוקיו לשלילת עבודה שכירה — הם: א. קלטה מוגברת של עולים ונוער. ב. עלית פריון העבודה. שני אלה העלו את הייצור. „סוד" זה ידוע גם לחברים ב„איחוד", כי על־כן, כך יאמר י ע ק ב ר ז:

„— — — בשאר חלקי התנועות, מחוצה לנו, נעשה משהו נמרץ בכיוון חיסול מצב זה (מצב העבודה השכירה). ואל נא ילגלג מי למאמץ זה. עתיד הוא מאמץ זה להשתלם גם בסיפוח וגם בייצור, גם בהגדלת פריון העבודה ואף גם בתוספת משקים. עוד חזון למועד. ה„איחוד" ממשיך למעשה בעמדה מסופקת וספקנית. הן ולאו ורמיזא בידיו. אין סכנה גדולה מזו לתנועה, אשר כל תכונה ועתידה מושתתים על נוער ונעורים (אגרת חס' 54).

תיתי לו ל י ע ק ב ר ז שאינו מלגלג ואף גם מעריך את המאמצים ב„שאר חלקי התנועה הקיבוציח" לחיסול העבודה השכירה. אלא דא עקא שחבריו, וד. ט. בתוכם, רואים במאמצים אלה משום „התנפרות לצרכיה החיוניים ביותר" של המדינה...

102

„הדרך החדשה" בחינוך

כל המעיין ביסודות החינוך של זרם העובדים, כפי שנוסחו אך לפני שנים אחדות, יודה בהכרח כי החינוך בזרם העובדים מבוסס על ההנחה הברורה לכל — על־כל־פנים בתנועה הסוציאליסטית לכל זרמיה, בעולם ובארץ — כי החינוך, כל חינוך, הוא בעיקרו מגמתי, וכי חינוך ללא מגמה מסויימת — „נייטראלי" — אינו בנמצא־כלל. החינוך קשור בהכרח עם המציאות הסוציאלית והלאומית בגילוייה השונים, באידיאות החברתיות ובזרמים האידיאולוגיים השונים.

הסיסמה המזוייפת של הנייטראליות בחינוך, היא נחלתה של הבורגנות, המשתמשת בה בתקופת שלטונה, כדי להסוות בה אידיאולוגיה מסויימת ומפורשת מאד, הלא היא האידיאולוגיה המגינה על המשטר הקאפיטליסטי. הפקעת החינוך, ההשכלה והלימודים מתחומי החיים הממשיים של התקופה והדור, איננה אלא — ביודעין ובלא־יודעין — הפקרת עיצוב אישיותו של הדור הצעיר להשפעת הסביבה החרחוב, ולרוחות המהלכות במשטר הקאפיטליסטי הקיים.

הטוען לנייטראליות החינוך, אינו אלא טוען לחינוך אל משטר־החיים הקיים. ואם „מובנת" תפיסה זו־בפי שומרי המשטר הקיים — אם כי גם הם ליוו כל שינויי־שלטון שבמסגרת המשטר הקיים בשינויים של מגמות ושיטות בחינוך — הרי אין מקום לה בפי החותרים לשינוי המשטר ולחידוש החיים מיסודם.

אין תימה, איפוא, אם מטרות החינוך של זרם העובדים מבטאות בתכנן ובניסוחן מגמות חינוכיות מסויימות ומפורשות — מגמות לחינוך ציוני־סוציאליסטי, חלוצי ופועלי, ברוח תכנה ההיסטורית של תנועת הפועלים הא"י.

מבחינה היסטורית מהותית, ראוי לה לדרך החינוך הזאת כי תהיה דרך החינוך של כל הדור הצעיר בישראל ובעם־ישראל, ולאו דוקא של ילדי פועלים, הרוצים בכך, בלבד. כי הרי הסוציאליזם (ובעם היהודי — הציונות הסוציאליסטית), בהיותו בקו ההתפתחות ההיסטורית של תקופתנו, מחוייב מתוך עצמו ומתוך מהותו, להיות המדריך, המנחה והמחנך של דור העתיד כולו; כי הרי הסוציאליזם (ובעם ישראל = ציונות־העבודה), אם כי בהווה הוא גישא ע"י מעמד הפועלים בלבד, אין מכוונתו כלל להתנשא על פני מעמדות אחרים, אלא לביטול מוחלט של עצם קיום המעמדות והפיכת האומה כולה לאומה עובדת.

הציונות הסוציאליסטית, בשאיפתה להזדהות עם העם כולו ע"י הפיכתו לעם עובד במדינה סוציאליסטית — זכות וחובה לה להטביע חותמה, חינוכה והשפעתה על הדור הצעיר כולו. ואילו זכינו לאפשרות ממשית של הנחלת החינוך הפועלי על כלל הדור הצעיר בישראל — לא היה לנו אלא לברך על כך. אולם בתנאים הקיימים בעם היהודי ובחלקו היושב בציון — המפולג למעמדות, לשכבות, לעדות ולזרמים — הרי קיומו של זרם העובדים בחינוך הוא המכשיר היחידי הממשי, המבטיח חינוך ציוני־סוציאליסטי וחלוצי, לפחות לחלק מן הדור הצעיר, אותו חלק הקשור עם תנועת הפועלים בארץ־ישראל.

ההנחה הנפוצה בפי חסידי „החינוך הממלכתי", כי „הנה זכינו לכך שהמדינה מקבלת את ערכי החינוך היסודיים המקובלים עלינו", וכי „הערכים העיקריים, החינוכיים והחברתיים שטופחו ע"י זרם העובדים במשך עשרות שנים, יהיו מעתה קנין משותף לחינוך־היסוד בבתי הספר של המדינה" (מתוך מאמר ראשי ב„דבר", 27.4.53) — היש מישהו, אף מבין כותבי הדברים הללו ב„דבר", המאמין בהז?

האם הערכים, היסודות והמטרות של זרם העובדים, כפי שהם מובאים להלן, ייהפכו מעתה, דוקא עם ביטול זרם העובדים, לנחלת החינוך של כל הדור הצעיר בישראל? וכי יהיה מעתה החינוך כולו ציוני־סוציאליסטי וחלוצי־פועלי? האם בטלו מעמדות בישראל? וכי פסקה מלחמת מעמדות והשקפות בעם, במדינה, בעולם? וכי תורחב „דרך החינוך שלנו לפני העם כולו במדינה" — ואין פוצה פה

יסודות החינוך של זרם העובדים

התעודה:

תעודתו העיקרית של זרם העובדים בחינוך היא: עיצוב אישיות יהודית־הלוצית־עצמאית, חדורה חזון ציוני־סוציאליסטי, המוכנה ומוכשרה להגשים בגוף ובנפש את יעודית של תנועת העבודה העברית במדינת ישראל.

מטרות היסוד של זרם העובדים בחינוך, בהתאם לתעודה הנ"ל, הן:

„א. לקשור את הילד קשר של קיימא לעמנו ולערכי הנצח המוסריים והתרבותיים של היהדות ע"י הקניית הידיעה על עברו של העם ומלחמת קיומו והגיה מתמדת ביצירתו שבכל הדורות, ולהעמיק בו את ההכרה באחדות הגורל של עמנו בארץ ובתפוצות.

ב. להשריש את הילד בטבע הארץ ובנופה ולהכשירו הכשרה מוסרית ומעשית להשתתף בבנין מדינת ישראל בכלל, ובמיוחד — בקידום החקלאות היהודית על עיקרי העבודה העצמית.

ג. להקנות לילד את הכרת הערך של תנועת העבודה בארץ ובעולם ושותפות גורלו עמה, לעורר בו את להט השאיפה לכונן משטר חברתי חדש וצודק, ללא ניצול וללא מעמדות.

ד. לחזק בילד את הערכים של תנועת העבודה בציונות ולטפח בו כושר להגשמה חלוצית בחיי יום־יום.

ה. לפתח בילד את ההכרה, כי טיפוח יחסים של אחריות הדדית בין תנועת העבודה העברית במדינת־ישראל לבין חמרי העובדים היהודים הוא אחת הדרכים לקידום האיחוד הבין־לאומי של כלל העובדים וליצירת אחוות־עמים בעולם.

ו. לפתח את גופו של הילד, כושרו ויכלתו לחיות חיי עבודה ועמל, ולתגן בשעת הצורך על ערכי האומה והפועל מפני כוחות־הרס.

ז. לטעת בו אהבה לעבודה ולחזק בו את הכרת הערך של העבודה הגופנית העצמית.

ח. להשריש בילד את השאיפה להשתלמות והתחדשות מתמדת בהשכלה עברית וכללית, למען עשותן מנוף לבנינה של החברה החדשה במדינת ישראל.

ט. לטפח בו את החוש האסתטי ואת הזיקה ליצירה אמנותית, מתוך יניקה משרשי הויו של העם ומתוך בקשת אמת ופשטות בהליכות־החיים.

י. לפתח בילד את הכושר לקיים יחסים בין אדם לאדם ובין אדם לחברה מתוך אהריות הדדית ולהגשים את צו המצפון בחייו.

יא. לנטוע בלב החניך יחס של כבוד לעקרון הדמוקרטיה בחברה, שתושתת בהיי המדינה על יסודות של הופש־הדעה ובטחון ממחסור. מתוקפנות ומניצול ע"י אחר, לעודדו לפעילות בחיים הציבוריים מתוך משמעת ציבורית, לשם עמידה על משמר המשטר הדמוקרטי הזה, להגנה על ערכיו והישגיו בפני המתנקשים בו.

יב. להקנות לילד את הכרת הערך של אוצרות־הטבע ושל הישגי התרבות העולמית כנחלת הכלל, על יסוד של זכות־הנאה שווה לכל אחד, ולטעת בו את הרצון לסייע לשכיריתם, לפיתוחם ולהנחלתם לדורות הבאים".

(„קווים" ג' — תש"ט)

103

המשך – הדרך התדגול החינוך

ומצפצף? שמא משום כך מתפארים הציונים „הכלליים" בנצחונם?

רק אשליית־שוא היא כי ערכי החינוך של זרם העובדים „יהיו מעתה קניין משותף לחינוך־היסוד בבתי־הספר של המדינה", אשליה ותרמית־שפתיים. לשוא תחפשו בסעיפי „החינוך הממלכתי" — כפי שפורסמו ברבים — ולו גם בצורה מטושטשת ומעורפלת, יסודות פועליים סוציאליסטיים. ואין בכך מן המפתיע. חינוך „אחיד" בחברה מפוצלת למעמדות ובהסכמת גציגי הבורגנות — מטבע בר־ייתו שאינו יכול להכיל בתוכו יסודות סוציאליסטיים. ובאין יסודות סוציאליסטיים, הרי — כמיטב השקפתה המסורתית של תנועת הפועלים בארץ — פגומים ביסודם גם היסודות הלאומיים־ציוניים.

יש להניח למפרע כי כל סימן, כל סמל וכל זכר למשהו סוציאליסטי פועלי (דגל, המנון, אחד במאי, יום ההסתדרות וכו') — בהכרח שיפקד מקומם בבית־הספר הממלכתי. יש מתנחמים כי בסעיפי „החינוך הממלכתי" מוצנע סעיף אחד, המדבר על חינוך ל„אהבת הבריות" ול„בדק חברתי", ויודעי ח"ן יחדעים „לגלות" כי אין אלה אלא... סוציאליזם... „וכי אין „אהבת הבריות' ו„צדק חברתי' סוציאליזם?" — שואלים המיתממים. ואמנם כן: אין אהבת הבריות וצדק חברתי — מחוץ לסוציאליזם.

כי מושגי „אהבת הבריות" ו„צדק חברתי" עלולים לדור בכפיפה אחת — בהכרת הרבה אנשים, ובעיקר בקרב בעלי־הרכוש — עם מציאות ממשית של ניצול הזולת, ספסרות, אונאת־אחרים וכדומה. לפי מושגי החברה הבעל־ביתית הקיימת — יכול כל מנצל וכל ספסר להיות „איש הגון" ו„אוהב־הבריות". החינוך ל„אהבת־בריות" אמיתית וכנה יכול למצוא הצדקתו, רק בהיותו משולב עם חינוך קנאי לשלילת הסיבות הסוציאליות, הגורמות לשנאת הבריות למלחמה המעמדית. החינוך לאהבת הבריות בחברה המפוצלת למעמדות — מן ההכרח שיצטמצם בגימוסים נאים ובארחות־חיים, אשר כשלעצמם הם חשובים ודרושים תמיד, אלא שמהם ועד לסוציאליזם — רב המרחק עד מאד...

יסוד־מוסד בחינוך הפועלי, כפי שמוכח מהגדרת מטרותיו ומן הנסיון — היה החינוך לחלוציות, לעבודה עצמית, להגשמה אישית. אמנם, גם ביסודות „החינוך הממלכתי" מדובר על החינוך לעבודה חקלאית ולחלוציות... אולם, בשותפות קואליציונית זו, שהציונים הכלליים מהווים בה חלק כה נכבד — מה יכולים אלה לתרום בכיוון החלוציות, החקלאות והעבודה? הן זוהי אותה ח„בעל־ביתיות" היהודית, המתעטפת באיצטלא של ציונות „כללית", הדיקה מכל צורך לאומי מעשי, אשר מעודה התכחשה לכל הערכים העיקריים והחביעות החיוניות של הציונות המתגשמת בישוב בארץ; אשר השלימה בשעתה עם החרם על העבודה העברית וסייעה לו; אשר התנכלה לעליה העובדת לתנועה החלוצית; זלזלה בקרנות הלאומיות; נתנה יד לנסיונות־ההרס של ארגון הפועלים בארץ; חתרה תחת כוחותיו האזרחיות של הפועל במוסדות המוניציפאליים ערערה את כנסת־ישראל, מוסדותיה ומפעליה — — היא אותה השותף העיקרי בקואליציה, אשר תנצח על „החינוך הממלכתי"... והאם בצל קואליציה זו תפרח ותשגשג החלוציות במיוחד?

אכן, „דבר" אינו בוש להגיד גם זאת, במאמרו הראשי הערכת „החינוך הממלכתי":

„שום מפנה בתנועתנו, שום יציאה למרחב חדש ולדרך חדשה לא נתרחשו בקרבנו בלא ויכוח — — אולם מעולם לא צעד העולם ולא צעדה שום תנועה קדימה אך ורק מתוך זהירות וצמידות ליישן, בלי העזה של עליה על דרך חדשה, בהתאם לנסיבות חדשות, לזמנים שנשתנו — —"

ובכן — חיסול זרם העובדים והשלטת החינוך „האחיד" — הם „דרך חדשה" בשביל „דבר". אותה שיטת החינוך „האחיד", שהיא השיטה הישנה־נושנה ביותר ברוב הארצות בעולם, והיא מתאימה ומותאמת בהווה כבעבר למשטר הקאפיטליסטי הקיים — לאותה שיטה „מעיז" עכשיו „דבר", „לעלות" כאל „דרך חדשה"...

בראש „דבר" התנוססה עד לא־מכבר מסגרת שחורה, ובה הכותרת הצגועה: „מייסדו ועורכו הראשון — ב. כצנלסון". יבואו נא איפוא דברי ב. כצנלסון בשאלה הנדונה, וישיבו בבהירותם על „חגיונו" „החדש" ו„חגיעו" של „דבר":

„אין האחדות הלאומית מחייבת ביטול זרמים בחינוך. אחדות החינוך צריכה להתבטא בכמה דברים חשובים: באחדות הלשון, בחובת לימודים מסויימים בכל בתי־הספר, בפיקוח לאומי עליון על כל בתי־הספר, באחדות התנאים החיצוניים והכלכליים, אך לא ב„אחידות", לא ביטול הזרמים בחינוך, הנאבקים על עיצוב דמותו החברתית והרוחנית של העם.

„גם מחוץ למציאותנו היחודית, שהיא כופה עלינו כמה הבדלי דרך בעניני חינוך, אין אני חסיד של מערכת חינוך „אחידה", הנקבעת בכלליותה ובפרטיה על־ידי הממשלה והעומדת „למעלה", מן המגמות המדגוניות, הסוציאליות והדתיות השואפות להתגלמותן. המדינה, צריך שיהיו לה כמה חובות לגבי בית־הספר וגם כמה זכויות, אך אין להפריז בהשלטת המדינה על בית־הספר. אין לכורך את התפתחות החינוך לתוך ציונר ממשלתי, שמטבעו הוא נוקשה במעט או בהרבה.

„— — ואצלנו היהודים לא כל שכן. הן בית־הספר העברי עודנו יציר צעיר כל־כך, ועוד לפניו דרך תיפושים ארוכה. הנבוא מעתה לעייל אותו לתוך שפופרת נוקשה? ואסור לנו לשכוח שאנו באים לארץ כבני ציביליזציות שונות, ויש ויש הבדלים גדולים בעניני דת ומסורת ובשאלת התאמת החינוך לצרכי בנין העם. מי שיתעלם מן ההבדלים הללו באמתלא של איחוד, עשוי להמית עלינו פירודים חמורים.

„— — זו (מערכת חינוך לאומית) אי־אפשר לה שתהיה „אחידה", כל עוד לא הגענו לכלל אחידות בשאלות הגדולות, הרוחניות והסוציאליות של בנין חיי עם". (כתבים, כרך ה').

א. פנולי

104

פזמונים...

בחללה של ספרות־השטנה אשר ה„איחוד" „נתברך" בהן כלפי הקיבוץ המאוחד והקיבוץ הארצי בזמן האחרון, מנסרים שני „פזמונים" עיקריים, החוזרים ונשנים בצורות שונות. „הפזמון" האחד הוא: „קיבוצי מפ"ם — מתפוררים"... הפזמון השני: „קיבוצי מפ"ם מתנכרים למדינת ישראל"... אנשי ה„איחוד" רואים עצמם פטורים מהוכחת דבריהם בהוכחות של ממש. הם בודאי מניחים כי קוראיהם יאמינו להם בכל...

ז. ש פ ר, במאמרו „הקבוצה במדינה" („דבר" 20.4), לובש תגא של נביא, והריהו מתנבא, מקונן ומנחם גם יחד... מקונן הוא על „אותו חלק בתנועה הקיבוצית שבחר לעצמו את חיי־הסתירות", ומתנבא כי „יתכן שרסיסים ממנו ישרוּ כליל מגוף התנועה. רסיסים ידונו את עצמם לניוון קומוניסטי בנוסחו המקובל". „ייתכן גם שגרעינים ממנו יצילו את עצמם וימצאו בקרבם את הכוח לשוב אל המקור וישתלבו מחדש בתהליך היסודי של משימת המדינה ושל התחדשות האומה".

כך „חילק" לו שפר „אותו חלק" נתחים־נתחים... ו„גמר אותו" אחת לתמיד. אלא שמיד לאחר זה הוא מתעודד ומנחם: „אך אסור לזהות את החלק הנבוך והמסוכסך הזה שבתנועה עם כלל (!) התנועה הקיבוצית. לא מפיו חיה הקבוצה. ישנו חלק בתנועה שלא אבד שלמותו הנפ־שית — — — יש לב נכון, יש יד נאמנה — —"

וכל זה, היכן? כמובן: רק ב„איחוד" הקבוצות וה־קיבוצים...

*

מאז היותה ידועה התנועה הקיבוצית עזיבות חברים. כל תולדות התנועה הקיבוצית, לזרמיה השונים, יודעים לספר על קבוצות וגרעיני־חברים שעזבו את הקיבוץ ופנו לעברים שונים — לימין ולשמאל, לעיר ולמושב, לקריירזם וללייקבידציה. יתר־על־כן: אין תנועה חברתית, לא בעולם ולא בארץ — ולא כל שכן תנועה מהפכנית, המחייבת ב„משהו" את חבריה — שהעריקה והבגידה לא פגעו בה. גם התנועה הציונית, גם תנועת הפועלים בארץ — ידעו מאז ומתמיד, הן בימי־הגאות והן בעתות־משבר, את העזיבה וההתפחשות — כהופעות־לוי מתמידות להתפתחותן.

מכל שכן, התנועה הקיבוצית, כמשנה סדרי־חיים לאלתר, במשטר חברתי מתנכר מסביב, המחייבת הגשמה אישית, לעיתים בתנאי התישבות, עבודה וחברה קשים למדי. לעיתים יקרה שקשיי־הקליטה וההסתגלות לצורת החיים הקיבוצית, בתנאי התישבות קשים, מולידים רביזיה איריאולוגית, ואף גם התכחשות וליקבידציה.

נכון הוא כי בקשר למשפט פראג נשרו מישובי הקיבוץ הארצי והקיבוץ המאוחד כמה עשרות חברים. ישובים צעירים בהדים אף נפגעו קשה עקב נשירה זו, אלא שהקיבוצים הארציים עצמם ידעו לעמוד בפרץ, ובכוח הכלל הקיבוצי והערבות ההדדית, הם מתגברים על הקשיים שנשירה זו גרמה, אף מתחסנים ומתלכדים מבחינה ארגונית ורעיונית.

אך מלבד אלה יש עוד סוג של עזיבות, ולאו־דוקא של יחידים, שלא פסקו לעולם — אלא אף של קבוצות שלמות. וראה זה פלא: ספרות „האיחוד", המרבה לצהול על ה„התפוררות" בקיבוצי מפ"ם, נאלמה דום על התפוררותן של קבוצות אלו. האם משום שחן ש ל ה? שמא תספר לנו ספרות ה„איחוד", מה קרת ב„אבוקה" וב„עין־זיתים"? = האם אין התואר „התפוררות" יפה להן?

ועוד: ספרות ה„איחוד" מרבה להצביע על ה„סטיות" וה„סתירות" ב„יתר חלקי התנועה הקיבוצית", ואילו בהם, בקיבוצי ה„איחוד", ישכנו השלמות, חגאמנות והטוהר... על „סטיות" ב„איחוד הקיבוצים" אין ספרות ה„איחוד" מרבה לספר לנו. על כך היא מסתפקת ברמזים ובדיבורים סתמיים. אלא שמה שאינו יפה לפירסום בספרות ה„איחוד", הוא כנראה, יאה ונאוה לפרסום בספרות מפא"י הכללית. ואין המדובר בסטיות שלאו־ביודעין, המתגלות זעיר־פה זעיר־שם, תוך כדי חיים קיבוציים, אלא בסטיות הנעשות מתוך הכרה, ב י ו ד ע י ן, ראשר בסיכומן הן מצטרפות למעין ש י ט ה ח ד ש ה, הופכת את מושגי הקומונה והשוויון בקיבוץ על פיהן. הנה בא הח' מ ש ה ב ק ש י צ ק י מקבוצת „משמרות", ובמאמר בשם „לבחינת דרכה של הקבוצה" („הפועל הצעיר", מס' 28, ניסן תשי"ג), הוא מגלה לנו תורה „חדשה" זו:

„הקמת משקים קואופרטיביים והחאמת המשטר הפנימי של המשק הקיבוצי למשטר של צרכנות קואופרטיבית, על שירותיה ומוסדותיה — בודאי שעלול לפתוח לרבים את שערי

10.6.53 162 קיבוץ

שיחות „מטפלונים".. צילום: פטר (זוגזוא)

המשק השיתופי הגדול ולאפשר את קליטתם של אלה, המוכנים אמנם לחיי שיתוף ועזרה הדדית במשק משותף, אך אינם מוכנים כלל לאותו משטר הכרוך בתלות מלאה של הפרט במוסדות הצרכנות השיתופית האוטומטית, בשירותים והטיפול המשותף בילדים, וצורת עבודתה של האשה, כפי שהם כיום במשק הקיבוצי".

ובכן, לא על פרט זה או אחר יצא ערעורו של איש „משמרות". הוא מערער על ה כ ל: על הצרכנות השיתופית, „האוטומטית"; על השירותים והטיפול המשותף בילדים; על צורת עבודתה של האשה; ולא די לו בכך — אלא שאף בשטח הייצור והעבודה הוא מערער. וכך הוא אומר:

— — „וכן לא נוכל להתעלם מכך שגם שאלות היצור והפריון הן אקטואליות כיום במשק הקיבוצי, כשם שהן אקטואליות במשק הארץ בכללה. חוסר הזיקה ושינוי היחס לעבודה, ההורס כל חלקה טובה בחיינו ומסכן את עצמאותנו הכלכלית וקיומנו בכללו, לא פסחו, לדאבוננו, גם על המשק הקיבוצי".

ואם הדרך היא „משקים קואופרטיביים", אין תימה, כי זו מובילה בדרך הטבע והגיון־ההתפתחות לידי פגישה עם תנועת המושבים, ומזיגתם למסגרת תנועתית ארגונית אחת. בפירוש כך כתוב באותו מאמר:

„אין ספק שמשקים קואופרטיביים אלה עלולים לשמש כגשר למשק המישבי — — — המשק הקואופרטיבי עשוי להפגיש את שתי הצורות העיקריות של ההתישבות העובדת באמצע, ולגשר עליהם במסגרת ארגונית אחת".

ואל יאמרו: „אין זה אלא מאמר של יחיד, שאינו מחייב..." מאמר זה — לא בכדי הוא מפרי־רוחו של איש „משמרות" דוקא. דומה שקבוצה זו שימשה לו, למורה „הדרך החדשה" בהתישבות העובדת, מעין „תחנת נסיונות" לכמה מן הרעיונות הללו. ה ל כ ה ל מ ע ש ה, מ. מ נ ד ל יוצא חוצץ ב„ניב הקבוצה" (חוברת ב', תשי"ג) כנגד רביזיה בדרכי השיתוף והשויון בקבוצה. אלא שיצר ההצ־לפה ב„קיבוצי מפ"ם", השולט ב„איחוד", ה ס י ט אותו להצביע דוקא על... „התחרות סוציאליסטית" — רשימה שנתפרסמה על נושא זה בשבועון הקיבוץ הארצי — ואילו את הלכותיה של „משמרות" בשטחי השיתוף והשויון — אין הוא רואה כלל...

גילויי רביזיה אלה ב„איחוד" עלולים להוביל די רחוק מן הקבוצה. לא באנו לציינם מתוך שמחה וסיפוק. אנו יודעים, שעם כל המבדיל והמפריד — קיימת גם השפעה הדדית גלויה וסמויה בין כל חלקי התנועה הקיבוצית. רצינו רק לציין את א פ ס ו ת ה של ההתהללות העצמית שבספרות ה„איחוד". זו, מוטב לה ש„תטפל" קודם־כל בבקיעים הרציניים שבביתם הם...

ועוד „פזמון" מפזמים להם אנשי האיחוד: „קיבוצי מפ"ם — מתנכרים למדינה"... רק הוא, „איחוד הקבוצות והקיבוצים", לבדו — רק הוא „נאמן למדינה ומשולב במשימותיה", ואילו שני הקיבוצים הארציים האחרים, הם רק „חלק נבוך ומסוכסך", ש„אין לזהותו עם כלל התנועה הקיבוצית"...

„ה ת נ ו ע ה ה ק י ב ו צ י ת", שה„איחוד" מזהה עם עצמו, אינו אלא ש ל י ש א ח ד בקירוב, בתוך התנועה הקיבוצית שבתחומי ההסתדרות. שליש אחד — גם באוכ־לוסיה, גם בקליטה, גם בנכסים וגם בייצור ובשיווק. ה„חלק הנבוך והמסוכסך" — הם ש נ י ש ל י ש י ם של התנועה הקיבוצית — באוכלוסיה, בקליטה, בנכסים, בייצור ובשיווק. ע ו ב ד ה ז ו — שום להטי־לשון לא ישנוה. יטריחו נא עצמם אנשי ה„איחוד" ויעיינו בסיכומים הסטאטיסטיים, המתפרסמים לעיתים על ידי „ברית הפיקוח" לקואופרציה החקלאית, ויווכחו בדבר. (ראה גם הרשימה „מספרים ועוב־דות", המופיעה בגליון זה).

אם נבדוק את המצב בקטעים א ח ר י ם של החזית החלוצית בימינו, כמו, למשל, בשטח ההתישבות החלוצית הקשה — תתגלה אותה התמונה:

	מספר הישובים	בנגב	בהר	דיג בים התיכון
הקיבוץ המאוחד	58	6	9	5
הקיבוץ הארצי	67	8	5	1
איחוד הקבוצות	70	5*	6	—

* כולל „גבים" ו„מפלסים" במבואות הנגב הצפוני.

כל אותם הדיבורים של אנשי ה„איחוד" על יתרון נאמנותם למשימות המדינה, לגבי הזרמים הקיבוציים האחרים — אינם אלא התרברבות ריקה מכל תוכן ממשי. אם אמנם ציונות בימינו משמעותה קליטת עליה, יצור מזונות, התישבות באזורים קשים, בטחון גבולות וכדומה — הרי ה ע ו ב ד ו ת מוכיחות במפורש כי מותר לו ל„איחוד" לקבל שעור בציונות זו אצל ה„חלק הנבוך והמסוכסך" בתנועה הקיבוצית. אותו „חלק" — והוא כאמור רוב־מנין ורוב־בנין בתנועה הקיבוצית. עוד כוחו אתו ללמד ל„איחוד" מין שעור כזה...

א. סגודי

106 בתלתו שו דרך

עם הלמות־לבם של בני האנושות הנאורה הלם לבנו, סער ונדהם באותו בוקר של שבת, שעה שהודיעו על ביצוע גזר דין־המוות של משפחת הרוזנברגים בארצות־הברית.

הלומים נוכח אותה חשיכה שאפפה חלקי־עם באמריקה, נוכח אטימות־לבם של שליטים, המעלים לגדום קרבנות־אדם ללא יסוד משפטי ועובדתי, כדי להסיל פחד בלבות בני־עמם — חשנו־לרגע את אפלת ימי־הבינים, ידענו כי אות־אזעקה הוא לכל שוחר חופש וחורות.

ושבעתיים עמקה החרדה בזכרנו כי יהודים הם שהועלו לגרדום, כי יהודים מילאו תפקיד כה מכריע בחזיון איום ומדכא זה. שאלנו עצמנו: חשושים יהודי ארצות־הברית את גלי־השנאה המאיימים עליהם, הנושאים אליהם את גורל היהודי בכל ארצות גלותו?

ורצינו להאמין כי אכן הבקיע קול־האזהרה העולה מן הרצח המשפטי של הרוזנברגים, עלה וחדר גם מבעד לאזנים המסרבות לשמוע את פעמי־הבאות, החריד משאננות, קרא לחשבון־נפש ולמסקנות.

אופי עקרוני יסודי, ומן הראוי שועידת ההסתדרות תדון ותכריע בהם.

הפעם נדון בבעיית ה„אינטרנציונל", ומן הראוי לסקור תחילה, ולו בקצרה, השתלשלותה של פרשה זו.

☆

לפני 4 שנים, במאי 1949, בועידת ההסתדרות השביעית, יזמה מפא"י את ההחלטה בדבר פרישת ההסתדרות מן הפדרציה העולמית של האיגודים המקצועיים (האינטרנציונל המקצועי), ללא הצטרפות מחדש לכל ארגון מקצועי עולמי אחר. אינטרנציונל זה קם בלונדון, בשנת 1945, מיד לאחר המלחמה העולמית, והוא איחד בתוכו רוב מנין ורוב בנין של פועלי העולם — כ־75 מיליון — מכל חלקי תבל, במזרח ובמערב. זכורה עדיין אחת מהחלטותיו הראשונות של אינטרנציונל זה ביחס אלינו — הרי היא ההחלטה המפורסמת, שנתקבלה ביזמת משלחת פועלי ארץ־ישראל, בדבר הכללת התביעות הציוניות בקשר לארץ־ישראל, בתכניות־השלום של תנועת הפועלים הבין־לאומית. כל תקופת קיומו של האינטרנציונל הוא פועל כאינטרנציונל של פועלים, מתוך מגמה מעמדית־פועלית, להגנת צרכיהם וקידום ענייניהם. נאמן למהותו זו, נשא האינטרנציונל את קולו כנגד כל דיכוי ושעבוד, אם זה של פועלים בארצות משעבדות כמו יוון וספרד, ואם זה של עמים שלמים, כמו בארצות הקולוניאליות באסיה ובאפריקה, וכן הירבה לפעול לקידום השלום בעולם וכנגד המאשיזם.

מדיניות האינטרנציונל בשאלות שנויות במחלוקת, היתה זהירה מאוד. ההחלטות היו מתקבלות פה אחד, כלומר — רק ביחס לשאלות שהיתה בהן הסכמה כללית. אף על פי כן — לא נשאה מדיניות זו חן בעיניהם של מנהיגי האיגודים המקצועיים האנגלים, וביחוד בעיני בווין ומרעיו, שהיו אז בשלטון באנגליה. עם חידוד היחסים בין שני ה„גושים" בעולם — התחדדו במקביל להם גם היחסים שבין חלקי האינטרנציונל. אך בעוד שהרוב במוסדות האינטרנציונל, מתוך חרדה לשלמותו, הבליג ושקד בהתמדה לשמירת המאחד — הרי המיעוט שבו, שכלל את באי־כוח האיגודים המקצועיים בבריטניה, אמריקה והולנד, נקט בקו, שמלכתחילה ובמחושב העמיד בסכנה את שלמות האינטרנציונל.

החרפת היחסים באה לידי גילויה הבולט בשאלת „תכנית מרשל" שהיחס אליה היה, כידוע, שנוי במחלוקת בין ארצות „המערב" וארצות „המזרח", בעוד שנציגי רוב האיגודים המקצועיים, שכללו את מזרח אירופה, סין, צרפת, איטליה ואחרים, לא רצו — מתוך חרדה לשלמות האינטר־

נציונל — לחייב את האינטרנציונל לנקוט בשום עמד
לגבי תכנית זו, תוך מתן רשות לכל איגוד ארצי לקבו
עמדתו כרצונו — הרי המיעוט, שכלל את נציגי האיגודי
המקצועיים באנגליה, אמריקה והולנד, דרש כי האינטר
נציונל ישתלב כמכשיר תומך בהגשמת תכנית מרשל.

מיעוט זה אף החל בפעולה נפרדת במגמה זו, והקי
ארגון סיעתי בתוך האינטרנציונל, לכינוסים נפרדים וכר
הרוב באינטרנציונל הבליג גם על כך, מתוך רצון לשמור
על שלמותו, אלא שזה לא הועיל. נציגי האיגודים המקצו
עיים האנגליים חמשיכו בחתירתם, במגמה גלויה לפילוג
האינטרנציונל, ואף הביאו הצעה מפורשת למוזכיותו:
„להפסיק את פעולת האינטרנציונל לתקופה בלתי־מוגבלת".
וכשהצעתם זו לא יכלה להתקבל, ולו אפילו מבחינה פור־
מלית (ההחלטה כזאת היא מסמכותו של קונגרס, ולא של
מוסד מבצע) — פרשו מן האינטרנציונל, ועמם האיגודים
המקצועיים מאמריקה והולנד. הם ארגנו אינטרנציונל חדש,
שברוב צביעותם כינו אותו לאחר־מכן בשם „החפשי".

פרישה זו של האיגודים המקצועיים באנגליה, אמריקה והולנד, הסתיקה לרוב הממפ"י בהסתדרות, כדי לשמש עילה ולהחליט בועידה השביעית של ההסתדרות על פרישת ההסתדרות מן האינטרנציונל המקצועי, מבלי להצטרף — עדיין — לאינטרנציונל החדש, מיסודם של הפלגנים. עמדה זו של אי־הצטרפות לאחד משני האינטרנציונלים — כונתה אז בפי דוברי מפא"י בשם „נייטראליות". ואת טעמיה וגימוקיה של „נייטראליות" זו, מוטב כי נשמע, ככתבם וכלשונם, מפי נציגיהם הרשמיים. וכה היו הדברים:*

מ. ארגוב: „— — אסביר מדוע אנו מוכרחים להיות נייטראליים: אם נכון הוא שכל תנועת פועלים בעולם יש לה קשר אמיץ עם ממשלתה היא — האם במקום שיש חמישה מיליונים יהודים מהעבר השני — — — האם אנו יכולים להיות מעבר לבריקאדה ולהיות גלדם? ואשאל שאלה שניה: גניח שהמערב האנגלו־סכסי מכריז מלחמה נגד ברית־המועצות — האם יעלה על הדעת שייצא פועל אחד בישראל, אשר יתייצב מול ברית המועצות? — במערכולת חבין־לאומית חזאת אנחנו יכולים לעשות רק דבר אחד: לחבחיר את עמדתנו המיוחדת, כשם שחבחירנו אותה במשך כל זמן זיותנו ומלחמתנו בארץ".

גולדה מאירסון: „— — חקו העיקרי שלנו מוכרח להיות נייטראלי. אחרת לא נוכל לחתקיים במסיבות חקיימות בעולם — — — זהו חקו היחידי האפשרי לנו במדיניות החוץ. — — אם יתמלג האינטרנציונל, אל לנו ללכת עם צד אחד בלבד. קיום המדינה שלנו והתפתחותה דורשים מאתנו ומחייבים אותנו לנקוט עמדה זו.

„— — אם יקרה האסון (פילוג האינטרנציונל) לא תהא לנו ברירת מאשר להישאר בחוץ, ידידים לכולם ושקורים עם כולם".

זלמן ארן: „— — אילו עמדה בפני מפא"י השאלה, ולו בסטרטוספירה אידיאולוגית בלבד, ללא סכנה של הסתב־כותנו בשטח הבין־לאומי, אילו עמדה בפנינו הדילמה: המזרח כמו שהוא או המערב כמו שהוא, הייגו אומרים בפה מלא לא. לא עם מזרח כזה בלבד, ולא עם מערב כזה בלבד.

„צא ולמד מה צריכה להיות עמדתנו, כאשר נוסף על הבחינה האידיאולוגית, קיימת בחינה מדינית בין־לאומית חמורה, שאין כל אפשרות להתעלם ממנה".

הנה כי כן, כאלה היו הדברים שנשמעו רק לפני ארבע שנים. דברים מעין אלה כיום („האם יעלה על הדעת שיימצא פועל אחד בישראל, אשר יתייצב מול ברית המועצות?") — מוכתמים מיניה־וביה כ„קואומינפורמיים" וחסל... ואם גם חלו שינויים בעולם — (אי זמן שאינו מביא שינויים?) — האם שקטה ה„מערבולת הבין־לאומית"? האם ה„מסיבות הקיימות בעולם" עכשיו דוקא, כל כך נוחות „להיות שייכים למסגרת בין־לאומית הכוללת בתוכה רק חלק אחד מתנועת הפועלים"? וכי במצב המבודד והקשה, בו נתונה כיום מדינת־ישראל בעולם — לא חמורה פי כמה ה„סכנה של הסתבכותנו בשטח הבין־לאומי"? מה טעם מצאה מפא"י דוקא

---

* כל חצימאטות חמובאות כאן — מ„דבר", מאי 1949.

המעיין בפלמח־צובה רשמה: שושנה אונגר

אין מכוונת הדברים האלה להוכיח שעל ההסתדרות להיות פרושה ומנותקת מכל ארגון מקצועי בין־לאומי. הסתדרות פועלים מעמדית בהוייתה וסוציאליסטית במהותה — כהסתדרותנו, מן הטבע ומן ההכרח שתהיה קשורה עם אינטרנציונל של פועלים, המאוחד אתה בשאיפה, בדרך, בערכים ובחזון. באלה, לגבי הסתדרות פועלים, לא תיתכן נייטראליות. אין ההסתדרות יכולה להיות נייטראלית לגבי גיצול פועלים, שיעבוד עמים, סיפוח השלום וכו'. עצם מהותה וטעם קיומה שוללים „נייטראליות" מסוג זה.

לא היתה, איפוא, כל סיבה ענינית להסתדרות לפרוש מאינטרנציונל מקצועי זה, אשר נשאר נאמן לדרכו ולמהותו, ואשר מאחד בקרבו גם כיום את רוב פועלי העולם, ואפילו את רובם של הפועלים על איגודיהם המקצועיים בארצות קפיטליסטיות באירופה, באמריקה הדרומית ובאסיה.

ומבחינה יהודית ציונית — האם היתה הצרקה כל שהיא לפרוש מן האינטרנציונל? נהפוך הוא: שאלת ישראל, עניני ארץ־ישראל — דוקא משום המיוחד שבהם, משום השוני והפרובלמטיות שבהם — חייבו גיצול כל אפשרות של הסברה ושל שכנוע. איזה אינטרס ציוני וישראלי יכול להיות בזבוז אפשרות הסגישה עם נציגי מיליוני פועלים בכל חלקי תבל? ואם גם קיימת פה ושם אי־הבנה לעניננו ולמפעלנו — הנתגבר עליה על ידי פרישה והתבדלות? הן היתה ההתנכרות למפעלנו נחלתה של התנועה הסוציאליסטית, על כל גווניה וזרמיה, במשך הרבה שנים — האם הוסקה מכאן המסקנה של פרישה ממנה? כל תולדות התנועה הציונית־הסוציאליסטית, בקשריה עם התנועה הסוציאליסטית בעולם — מספרות לגו על מאבקה הממושך והעקשני להכרתה, לבקשת תמיכה לתביעותיה המיוחדות.

ולא כל שכן שאין סיבה להסתדרות להצטרף כעת לאינטרנציונל של המפלגים, שחוייתו, לידתו, קיומו ופעולותיו אינם אלא שלובים בצרכיו, ענייניו ומדיניותו של „המערב", במלחמתו האנטי־קומוניסטית. זהו ה„אינטרנציונל", אשר בארגונו, הרכבו ופעולותיו — אינו בא אלא לחפות על גיצול, דיכוי ושעבוד, השוררים בארצות הקולוניאליות — באחריותן השלמה או החלקית של איגודי הפועלים, המשתפים פעולה עם ממשלות־ארצותיהם במעשים אלה; הרי זה ה„אינטרנציונל", שלפי הרכבו ומגמותיו אינו בא להרבות שלום בעולם, אלא משמש זרוע לממשלות־המערב, במדיניותן „האטלנטית", שאין ביגה ובין האינטרסים האמיתיים של הפועלים ולא כלום; הרי זה ה„אינטרנציונל", שהאיגודים המקצועיים האמריקאיים מהווים בו כוח מכריע בהנהלה ובכיוון, ועל־ידם ה„איגודים" האנגליים, אשר את נציגיהם הכרנו היטב בהיותם חולשים, כחברי ממשלת אנגליה על המזימה השטנית הגדולה שבשיסוי שבע מדינות ערביות למלחמת־השמד בישראל ובתקותו האחרונה.

אינטרנציונל פלגני זה קורא לעצמו בשם המצלצל — „החפשי", באשר לדידו האיגודים המקצועיים המסונפים אליו הם חפשיים ובלתי־תלויים, בעוד אשר האיגודים המקצועיים בגוש המזרחי קשורים ותלויים בממשלותיהם, טענה זו בפי האיגודים „המערביים", אינה אלא צביעות ותרמית־יפתיים. האיגודים המקצועיים ב„מזרח" אמנם קשורים אופן טבעי בממשלות־ארצותיהם, באשר אלו הן ממשלות־ועלים, ומבחינה פוליטית ואידיאולוגית הם זהים. מה שאין במדיגות הקאפיטליסטיות, בעלות שלטון בורגני, איגודים מקצועיים אלה, במה הם „חפשיים"? האם מנהלים הם יניות עצמאית? היש בהם קורטוב של עצמאות פועלית יגית? הן כל מדיניותם, פעולותיהם, קשריהם ויחסיהם — יים ושלובים במדיניות ממשלותיהם הבורגניות!

באותה מידה מזוהרה טענת התלות בפי דוברי מפא"י בארץ. הללו, שאינם נוקפים אצבע בהסתדרות ללא השראתה של הממשלה; שכל מדיניותם המקצועית, הכלכלית, המשקית וכו' — תלויה ושלובה במדיניות הממשלה, גם אם זו נוגדת את עניני הפועלים, מה זכותם לפסול כל קשר של איגודים מקצועיים עם ממשלותיהם? הן דוקא מפא"י, במדיניותה ובמעשיה הנה דוגמה מוחשית ביותר לתלות בממשלה, שלכל היותר אינה אלא בחלקה פועלית, אך לכל הדעות רחוקה מלהיות סוציאליסטית.

הכרעת הרוב במועצת ההסתדרות, לצרף את ההסתדרות לאינטרנציונל „המערבי", אינה אלא חוליה אחת מרבות, בדרך ההשתלבות המוחלטת של מדינת־ישראל במערב. מסתבר שאותה החלטה בועידת ההסתדרות לפני ארבע שנים, על פרישת ההסתדרות מן האינטרנציונל המקצועי — לא היתה אלא „קרש־קפיצה" לצירופה לאינטרנציונל המערבי. מתנגדי הפרישה חזו זאת מראש, אלא שדוברי מפא"י הכחישו זאת בתוקף. הלא כך אמר ב. א ז ג י ה:

„לשוא מטילים עלינו אימים, שאנחנו נדבר על נייטראליות ונגלוש בכל זאת, תוך הדיבור הזה, לצד אחד, כי יפתו אותנו וילחצו עלינו. לא יצליחו לא לפתות וללא ללחוץ. כי נאמנים אנו על עצמאותנו וכו'."

אכן, נאמנה מפא"י על עצמאותה. והא ראייה: היא דיברה על נייטראליות וגלשה בכל זאת, תוך הדיבור הזה, לצד אחד. האם באמת ללא פיתוי וללא לחץ?

באותה ועידה, בדיון על נושא זה, נשמעו גם הדברים הבאים:

„— — האינטרנציונל המקצועי — זו כרגע האפשרות היחידה של שמירה על אחדות בין הזרמים השונים בתנועת הפועלים הבין־לאומית. — — נדמה לי שחיזוק כל צד בסכסוך הזה מפריע להקמת האחדות.

— — אין לי בטחון שהתקשרות עם צד אחד בתנועת הפועלים,

— — מקילה ועשוייה להקל על שמירתנו על עצמאות רעיונית זו.

„— — נקשה על כל צעד לחידוש האחדות, אם לכתחילה, מבלי לצפות לאפשרויות של הקמת האחדות מחדש, נצהיר על הזדהותנו עם צד אחד". (ה ב ר ג ר).

„— — ברגע שההסתדרות מזדהה עם חלק אחד — אין כל ערך לקריאתנו לאחדות. אין כל ערך מוסרי לקריאתנו זו, ואנו נוטשים בזאת את עמדתנו, עמדת נייטראליותה של ישראל בסכסוך הגושים". (א. א ו פ י ר).

אכן, ניבאו אלה וידעו מה שניבאו... עצמאות רעיונית, אחדות פועלים, נייטראליות בסכסוך הגושים — כולם נשכחו בבת־אחת...

ז. סגולי

108

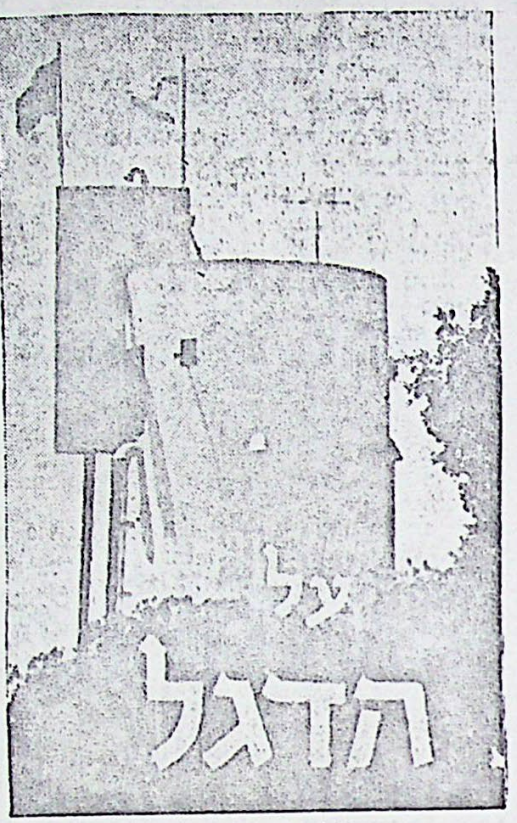

„— — דגל כל האנושות, דגל תנועת־הפועלים, דגל שחרור עם ואדם — הוא הדגל שישחרר את עמנו. ארצנו — הדרך היחידה לדגלנו. דגל — קרקע לעם. דגל — עבודה חפשית.

הילדים, שהדגל משך אותם באגדה על גבור עברי, על תל־חי, אשר למרות ההורים, הרחוב והשוק באו לתנועתנו — הם קשורים עם המחנה הגדול, היוצר אחדות יחידה בעולם בין דורות.

הילדים, שבידם ניתן הדגל, להם הבטחון כי דרכם דרך רחבה, ולא יתעו — —"

י. טבנקין (בכינוס נוער)

אין זה מקרה נדיר, שחילוקי־דעות וניגודי־דעות בשאלות עקרוניות גדולות, באים לידי ביטויים הגלוי והחריף דוקא בעניינים שהם „קטנים" לכאורה, אלא שסמליותם משוות להם ערך עקרוני, וכי זה כל־כך אפייני לתנועת הפועלים בארץ־ישראל לחשקיע את מרצה ומנה בויכוח על סמלים? הדגל, ההימנון, החג — אלה התמזגו בחייה של תנועת הפועלים באורח טבעי, ללא ויכוחים יתרים, וללא הקדשת סעולה מיוחדת. תנועת הפועלים בארץ, מראשית ימיה, הניפה ברמה, יחד עם הדגל הציוני, את דגל המעמד, את הדגל האדום. והתנוססו שני דגלים אלה, זה בצד זה, ביום חול וביום חג, בימי־מועד ובימי־אבל, במיפגני־עם ותהלוכות־המונים — סמל ואות למשאת־נפש א ח ת, חיה ומרחפת, כאותם שני דגלים בהשתלבותם, לפני עיני רוחה של תנועת הפועלים.

כי מהו דגל?

— „כלונס עם חתיכת בד?

— „לא, אדוני. דגל הוא למעלה מ ז ה. בדגל מוליכים את הבריות לכל מקום שרוצים, אפילו לארץ־הבחירה".

(הרצל, במכתב אל הברון הירש)

כן, „דגל הוא למעלה מזה". דגל הוא סמל — סמל החזון וסמל הדרך. אין אנשים מפליגים לים הרחב בלי מצפן, ואין בני־אדם יוצאים למסע ארוך בלי דגל. אין שוכחים את הדגל בימי שלום, וגם בסערת־קרבות לא ייפקד מקומו. הורד הדגל — סימן הוא למפלה, לכניעה. הורם הדגל — אות בשורה הוא, אות נצחון.

היהדות הדתית, האדוקה — לא היתה זקוקה לדגל מיוחד. הסמלים הדתיים הרבים היו דגליה. לא כן תנועת התחיה הלאומית. הציונות — מראשיתה נתלוו עמה הדגל וההמנון. הדגל, תכלת־לבן, יסודו בצבעים המסורתיים של הטלית היהודית, שהועלו ע"י וולפסון והרצל לדרגת סמלי־ביטוי לנוף הארץ המובטחת ולחזון החיים החדשים. וכה אמר הרצל:

„אין לנו דגל, אך דרוש הוא לנו. ברצותנו לנהוג אנשים רבים, עלינו להניף סמל מעל לראשם. משער אני לעצמי דגל לבן, ובו שבעת כוכבי־זהב. השדה הלבן יסמל את החיים החדשים, הכוכבים הם שבע שעות־הזהב אשר לעבודת־יומנו. כי בשם העבודה ידגלו היהודים ההולכים לארץ חבחוירה".

"הדגל הציוני, בחזונו של הרצל, נשא איפוא בחובו אידיאלים של עבודה ושל חיים חדשים. והיה הוא, מבחינה זו, בבואה נאמנה לציונות עצמה, שאף היא לא תיתכן כלל בלי עבודה ובלי אידיאלים חברתיים.

מאידך — הדגל האדום, דגל הסוציאליזם, אף הוא איננו עוקף בתכניו אידיאלים לאומיים. הוא דגל „שחרור עם ואדם" כאחד, דגל העצמאות, השוויון והחרות לכל עם, בארצו ובתרבותו.

דגל העם ודגל המעמד — בתכניהם ובערכיהם השלימו אחד את השני, השתלבו אחד בשני. הפועל העברי נשא את שניהם כאחד בכל זמן, בכל מקום ובכל התנאים.

כי הדגל הוא סמל — לדרך, לערכים. הויכוח על הדגל — הוא בעקיפין ויכוח על הערכים, אותם מסמל הדגל. הנוטש ערכים — מגיע גם לנטישת הדגל, מסמל הערכים.

על כן, בעלי־בתים, אכרים ושאר מיני „כלליים" — לא רק הדגל האדום פסול בעיניהם. למעשה, גם הדגל הציוני אינו לפי רוחם הבעל־ביתית. עוד בשנת 1910 קרעו אכרי פתח־תקוה את הדגל הציוני לקרעים וערכו פרעות בפועלים שהגנו עליו. כי הוא — דגל זה — חבע, הזעיק, הדריך מגוחה. הוא הזכיר לבועזים מתנכרים כי ציונות וקוממיות אנושית, שחרור לאומי ועבודה עברית — חד הם.

ה„כלליים" למיניהם, אלה שומרי מורשתם של אותם אכרי פתח־תקוה, מופיעים עכשיו כאבירי המלחמה על „ייחוד הדגל וההימנון". אין זאת כי עכשיו אין בכך משום חסרון־כיס... אלא שתנועת הפועלים חייבת לזכור מה עולה לו אלה לדגל הלאומי, לערכים שסימל ולפועלים שנשאו אר-

2.2.7.53 168 הארץ

תו בגאון גם בימים עברו. סמלי מאוד ואופייני מאוד הוא אותו מאורע, בשנת 1910, שעליו מספר פועל אחד כך:

„— — בשעת הפגישה (לקבלת פני הרב הראשי ליהודי תורכיה, בעת ביקורו בפתח־תקוה), יצאנו הדגל העברי אתנו. מן הרגע הראשון נמצאו נרגנים אחדים מקרב האיכרים, שהתלהבו ופרצו בחזקה לתוך מחננו, לקרוע את הדגל, אך לא עלה בידם. — — — המפונקים שבינינו, אלה שלב עדין ונשמה עדינה להם, הלכו כל הדרך ודמעות זלגו מעיניהם, בראותם את עבדות אחיהם, שפלותם וגסותם, בהעיזם לרמוס ברגליהם את אותו הדבר הכל־כך קדוש לנו, נמצאו גם שהתעלפו מרוב כאב.

על־יד הפוסטה עמדה התהלוכה מלכת, וראש הועד (של המושבה) הודיע שיורידו את הדגל. אחרי הודעה כזו — — יצא כרוז מבינינו: „כל מי שנמנה תחת הדגל — ילך אחרי נו!" וברגע ששמנו את פעמינו לעזבם — במנוחה — התנפלו בריונים ופראים מבין האכרים, וממש כחוליגנים בשעת פרעות, היכו הם בלי חמלה. גם על העלמות התנפלו, לשתיים עקרו שערותיהן, ואחת מהן נפלה למשכב. את הדגל קרעו לגזרים, אך בידינו נשאר, ובקריאת „יחי הדגל העברי" עזבנו את התהלוכה".

(„הפועל הצעיר" 18, 1910)

מאורע זה הסעיר בשעתו את הרוחות. א. ד. גורדון בי־טא בודאי את רגשות כל נאמני התחיה הלאומית האמיתית, בדבריו הבאים:

„— — במושבה העברית, בארץ תקוותנו הלאומית — — התנפלו האכרים, אלה „חלוצי התחיה הלאומית", על קומץ קטן של צעירים וצעירות, שנשאו את דגלנו הלאומי, התנפלו כהיתו־טרף ממש ויכו על ימין ועל שמאל, התנפלו כמה פעמים, עד שלבסוף גזלו את הדגל מידי נושאיו ויקרעוהו לגזרים...

— — עלבון לאומי, בגידה לאומית — מה להם ולבני פתח־תקוה ולקטנות כאלה. להם, לבני פתח־תקוה, הרי כל עיקרו של הישוב אינו אלא ענין של פרנסה. של עסק, של כסף — — להם יש רק עבודה אחת וחובה אחת — — לעשות עסקים טובים ולצבור כסף בידי זרים — — "

ויורשיהם וממשיכיהם של אותם „חלוצי התחיה הלאומית", מאז ימי פתח־תקוה — אלה תובעים עכשיו את ייחודם של הדגל וההימנון, בשם אותה „תחיה לאומית" טהורה... אין זאת כי עכשיו כדאי הדבר, ו„אפשר לעשות עסקים טובים"... אך מה לפועלים, כי אף חלקים מהם יגררו אחרי ה„ייחוד" הזה?

הויכוח על הדגלים ועל ההימנונים, הקשור עתה לויכוח על זרם העובדים בחינוך, הריהו ויכוח על תוכן החינוך ועל ערכיו. אותו ריב במרכז מפא"י, שהוא בודאי מבטא חוגים רחבים בציבור המפא"י עצמו, אותו ריב שלבש עוז והצביע גדל מנחיגיו ושריו — האם רק כנגד ביטול הדגל האדום ושירת ה„אינטרנציונל" בבית־הספר הצביע? האם לא היתה בכך משום הצבעה, ולו בעקיפין, כנגד עצם ביטול זרם העובדים בחינוך? ואם כך הדבר, האם אין מתחייבת מכך החובה לחידוש המאבק הגלוי על קיומו של החינוך הפועלי עצמו?

כי אין ספק: ההשלמה עם ביטול החינוך הפועלי המיוחד, תגרור אחה השלמה עם ביטול סמליו של אותו חינוך בבית־הספר. והשלמה עם ביטול הסמלים הללו בבית־הספר, עלולה לגרור אחה השלמה עם ביטול הסמלים האלה בכלל, ובכל המסיבות. אחד הוא המדרון...

וסמוכין לכוונת ביטול הסמלים עצמם, בכלל — ישנם כבר, עוד בטרם הוחלט על ביטולם בבתי־הספר בלבד. „בטרם", זה כלי־המבטא של האבנגרדיות לחיסול הסוציאליזם, בטרם מגיעים אליה האחרים — קפץ ראשון על ה„מציאה", וראה, למשל, שעת־כושר לעצמו לערער על חג האחד במאי, לדעת אחד מכותביו, „הרי האחד במאי איבד את טעמו, עיקר מהותו ועטרתו". לדידו מוטב לקבוע „יום אחר כיום חג העבודה היהודי העברי".

„בטרם" זה, מתוך שלילתו „המובנת" את זרם העובדים בחינוך ואת סמלי העבודה בבתי־הספר, מגיע לשלילת הסמלים עצמם, כדבר ה„מובן מאליו". לדידו, „שעה שמפלגת פועלים מבדילה את האינטרס שלה מהאינטרס הלאומי ומבליטה את הדבר בסמלים מפרידים, מתרופף תקפה לזכות באמון העם". מסתבר שבכל מקום ובכל זמן, בהם שואפת מפלגת פועלים „לזכות באמון העם" — והיא הרי שואפת לכך תמיד — אין מקום ל„סמלים מפרידים". אלא שאם כן, האם מפריד הוא הדגל האדום, רק בהתנוססו מעל תורן בית הספר? ומה יעודו של דגל זה בהתנוססו, למשל, על תורן בית הועד הפועל של ההסתדרות?

אך לא רק „בטרם". גם ב„דבר" החלו מתנבאים בסגנון זה. הלא כאלה הם הדברים:

„— — הוכה מחנה הדגל האדום ופולג. מלחמת־אחים ושנאת־אחים מכרסמות את המחנה הזה. לדגל הזה נשבעים כיום אנשים בעלי אמונות מנוגדות זו לזו ניגוד קיצוני. — — וכאן, בארץ גופא, חדל מזמן מלהיות לסמל אחדותו של המעמד. — — הדגל משמש גם כיום עילה להסתה, להשמצה, לליבוי שנאה. ערכיו החינוכיים נישפשטו".

ואין תימה איפוא אם יצא הקצף גם על שירת ה„אינטרנציונל". ו„דבר" ממשיך:

„— — לא רוחה של תנועת העבודה העברית מתפעמת בחרוזיו. — — „עם עבדים ומזרעב" — זוהי נקודת־המוצא להתעוררותנו? — — ליבוי יצרי השנאה? טיפוח פסיכוזה של אספסוף? — — „עולם ישן עדי היסוד נחרימה"? — — אנו, העושים את המהפכה הגדולה בהיסטוריה האנושית, לא נוכל ולא נצטרך להיגרר אחרי אימרות מהפכניות זולות — —"

(„דבר", 14.6.53)

נשכחו כנראה לאנשי „דבר" הדברים שנאמרו ע"י מייסדו ועורכו הראשון של „דבר", ב. כצנלסון ז"ל:

„— — לא מיטב השיר ולא מיטב האידיאולוגיה קובעים את גורלו של ההמנון, כי אם מסיבות היסטוריות, המביאות לידי כך שבני־אדם ידבקו באותו ההמנון דוקא. היש צורך לספר על גלגולי המרסיליזה, שמשירת המהפכה נעשתה במשך הזמן לשירת המשטר הקיים, ובשעה שבצרפת כבר קידש אותה הימין ה„אזרחי", עוד היו פועלים מהפכנים ברוסיה שרים אותה בהרדת־קודש? האם לא מיליוני לבבות, ובהם טובי הלבבות, פעמו ברגש לשירת ה„אינטרנציונל" מתוך בקשת חיים טהורים יותר, חיי אדם יותר? האם אלה ששרו „לא גבור" לא קראו לגבורה, ולא ביקשו את הגיבור דוקא, ואפילו את הקדוש? אכן, כוחה של שירת ה„אינטרנציונל" הוא לא בערכה המיוחד או בכוח המוסיקלי או בתכנה האידיאולוגי, כי אם ב„קום התגעגע עם חלכה".

(„חבים", קובץ ז')

שלילת הסמלים נעשתה איפוא טוטאלית. הציונים הכלליים יכולים להתברך במגי עם ועדה: בנים שלא גידלו ולא טיפחו קמו להם. לפנים, בארץ־ישראל, היו הם, הציונים הכלליים מצד אחד, ופועלי ארץ־ישראל מן הצד השני. ואילו היום, זכו ה„כלליים" ומלאכתם נעשית ע"י „יריביהם" המעמדיים והמפלגתיים ההיסטוריים, בעתון פועלי ארץ־ישראל... אכן, גלוי ואמיץ הוא אותו מאמר ב„דבר" ונכון הוא אומר: „סמלים יש להם ערך רק במחובר לתוכן ולצורך". משמע: נפסלו הסמלים — נפסלה גם הדרך. וכן להיפך.

אין הדברים חדשים. ויכוח על הדגל האדום ועל שירת ה„אינטרנציונל", בצמוד למאבק על החינוך הפועלי — אינו בבחינת פנים חדשות בארץ. אלא, בעוד שבימים ההם היה המאבק נטוש בין שני מחנות המוגדרים היטב בדמותם המעמדית והחברתית — מצד אחד הימין ה„אזרחי", ומצד שני תנועת־הפועלים כולה — הרי כעת חוצה המאבק, למרבה הכאב, את תנועת הפועלים עצמה, כשחלקים ממנה מזדהים עם אותו ימין „אזרחי". כעכשיו כן אז, לחמו אותם חוגים „אזרחיים" — ולא רק מלחמה אידיאולוגית — כנגד חינוך הפועלים.

בודאי: מחייבי הדגל האדום ושירת האינטרנציונל יזמיים בשנה בבית־הספר הממלכתי, עומדים חסרי־אונים כנגד טענת הציונים הכלליים ושל תומכיהם במפא"י, על ייחודם של הדגל וההימנון במציאות של בית־ספר ממלכתי אחיד. בודאי: קשה להילחם על סמלים, בעוד שמוותרים על הערכים שאותם מבטאים הסמלים. על כן יש טעם וערך למאבק על הסמלים, אם הוא כרוך במאבק לקיומו ולהתפתחותו של החינוך הפועלי עצמו. מאבק זה, היסודי, העיקרי, לא נסתיים ולא יסתיים — אלא עם אחדותו האמיתית של העם בארצו, אחדות לאומית וסוציאלית כאחד.

א. סגולי

110

ועתה הם הטוענים...

שוב ניתז קצפה של מפא"י על הקיבוץ המאוחד, הפעם כאילו בשל החלטות המועצה באלונים, בסעיף „להגנת הקיבוץ וללוכדו הרעיוני". האות ניתן על ידי המגמה הסמוי, וכמו בתזמורת, הריעו מיד כל השופרות. הקופץ בראש היה כדרכו, „הדור", והחרוז־החזיקו אחריו ה„אגרת" של ה„איחוד" ו„דבר" — פעם על ידי אחד מסופריו, ופעמיים במאמרים ראשיים. וכולם מתנבאים באותו סגנון: הקיבוץ המאוחד מתנקש בדמוקרטיה, בזכות ההגדרה הפוליטית החפשית של חבריו וכו' וכו'... „דבר" כותב לא פחות ולא יותר: „ההחלטה הזאת מטילה חרם על רוב פועלי ישראל, ואם תופעל למעשה תשלים בחייהו הציבוריים עיקרון טוטאליטארי מובהק של דיכוי ושל דחיקת חברי הסתדרות למחתרת בישוב הסתדרותי" („דבר", 17.7).

קצפם של „דבר" ושל מפא"י על החלטת אלונים, מן ההכרח שיעלה על פני השטח אי־אלו עובדות הראויות לציון ולזכרון.

עובדה א':

בועידת המושבים בכפר־יהושע, באוקטובר 1949, נתקבלה ההחלטה בזו הלשון:

„הועידה מאשרת את החלטת מזכירות התנועה, לפעול בארגון להתישבות, במגמה למנוע ריב מפלגות בתוך הכפר".

לשון זו: „למנוע ריב מפלגות" — מה משמעותה ומה כוונתה למעשה?

את פירוש ההחלטה הנ"ל של ועידת המושבים לא נקח על עצמנו, כאשר עשה זאת „דבר" במאמרו הראשי ביחס להחלטת אלונים. אלא נשמע אותו מפי חברי המושבים עצמם.

דוד ברש, אחד מן המתנגדים הבודדים להחלטה הנ"ל, מהו אומר?

„— — — נכון הוא כי הכנה של אותה החלטה, ויהא ניטוחה כאשר יהי, הוא — קולקטיביות רעיונית. שוב אין היחיד חפשי בתוכנו לבחור את דרכו, למאוס בה, לבחור באחרת. הוא קשור בהחלטותיו לדעת כל חבריו כולם. אין הכוונה למשהו ארגוני טכני, כי אם לתפיסה פוליטית, מוסרית, שהנה אקטואלית כיום ביותר.

„— — — מה קרה לאנשים המשתייכים למפלגת הרוב, שהם דורשים מכל בן כפרם לא רק היותו ציוני והיותו פועל, כי אם היותו איש מפלגתם ממש? ההוראה היא הוראת הועידה כולה, פירוש הדבר לא משהו זמני — — — ישנם ערכים שנכנסו לתחום המוסכמות. קיבלנו אותם בירושה. לא חשבנו כלל שנצטרך להגן עליהם אי־פעם. לסוג זה שייכת חירות מצפונו של האדם — — — עתה, עם החלטת הועידה על מיזוג לפי קו מפלגתי, נפתח פתח רחב לפגיעה קשה בערכים אלו".

(„חלמים" תש"י, חוברת צ"ב—צ"ג)

יוסף שפירא, המתווכח עם דוד ברש בשאלה זו, מודה:

„— — — ההחלטה אומרת: המציאות היא מורה להועיל. והיא מלמדת אותנו שכל ישוב קיים בארץ, המפולג לפי קו מפלגתי, אורבת סכנה לקיומו ולהתפתחותו. מלחמת המבוגרים עוברת לנוער ולילדים — והבית הופך להיות גיהנום. ישוב כזה, סכנת התפוררות מלווה אותו, מבחינה כלכלית וחברתית גם. יחד. — — — מתוך ראיית המציאות הזאת, אמרה הועידה: מוטב שיתחבר כל אחד עם חבריו לדעה לבנות ישוב, לא קולקטיביות רעיונית, כי אם אפשרות של עבודה משותפת".

(„חלמים", שבט תש"י)

הנה כי כן, דומה שגם המושב ותנועת המושבים הנם „חלק מן ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל" — משום מה לא התעורר „דבר" בשעתו ולא הטיח כלפי תנועת המושבים, בדומה לדברי־ההטחה כלפי הקיבוץ המאוחד? בהחלטת מועצת הקיבוץ באלונים נגד „סגיפים מפלגיים" בקיבוץ רואה „דבר" כל מיני מזימות שחורות, ואילו את החלטת המושבים „למנוע ריב־מפלגות" וכל המשתמע מזה לא ראה כלל... בשעתו הקדיש „דבר" מאמר ראשי, שכולו שיר־הלל לתנועת המושבים בועידתם, ואילו אותה החלטה נעלמה מעיניו כליל... האם יד המקרה בדבר?

עובדה ב':

במועצת הקבוצות של הנוער הציוני, במאי 1952, נתקבלה החלטה כזו:

„קבוצת הנוער הציוני מבוססת על שותפות רעיונית וארגונית־פוליטית.

קיבוצי הנוער הציוני בנויים על חובת השתייכות קיבוצית ל„תנועה הציונית" ו„מפלגה הפרוגרסיבית".

אולי ילמדנו „דבר", מה משמעותן של החלטות אלו לגבי „חופש המצפון", „חופש ההגדרה הפוליטית", „חופש ההתארגנות" וכו' וכו'?

מה משמעותה של החלטה זו לגבי חברים שאינם חברי המפלגה הפרוגרסיבית? למה לא הגיב „דבר" בשעתו על החלטות אלו, חלא אף כאן היה זה „חלק מהחסתד־

111

המשך – ראה הע' הקודמת

רות הכללית"? יתר על כן: קבוצות אלה, כמות־שהן, ללא כל שינוי באופי קשריהן הארגוניים והפוליטיים, כפי שבאו לידי ביטוי מוחשי ביותר בהחלטות הג"ל — נתקבלו לפני זמן קצר ל"איחוד הקבוצות והקיבוצים". האופי ה"טוטאליטארי" שבמבנה הקבוצות הנ"ל, כלל לא שימש מעצור ל"איחוד" לקבלן. הן בקבוצות אלו ישללו "זכויות־אנוש" אפילו מחברי מפא"י... משום מה הוחשה "דבר", ולא הגן אפילו על אלה "שכל חטאתם היא שהם מזדהים עם המפלגה הנושאת בעול וכו' וכו'"?

עובדה ג':

העילה הראשית לפרישת הסיעה המפא"ית המאורגנת מן הקיבוץ המאוחד, היתה הזדהותה המוחלטת עם ההלטת אנשי מפא"י באשדות־יעקב שלא לקבל לחברות באשדות קבוצת חברים, שכל חטאם היה שלא היו חברי מפא"י. ההלטות מועצת הקיבוץ המאוחד בענין זה הופרו באופן שיטתי על־ידי חברי מפא"י באשדות ובקיבוץ כולו. סירוב זה של מפא"י באשדות, בתמיכתו הבלתי־מסויגת של הארגון המפא"י בקיבוץ ומחוצה לו, לקבל לחברות קבוצת חברים שחיו במשק למעלה משנתיים, רק מפני שאינם חברי מפא"י — מה משמעותו להלכה ולמעשה? — האם לא היה בסירוב שרירותי זה משום שלילת "זכויות אנוש" אלמנטריות ביותר? האם לא היה ביסודו של סירוב זה "עיקרון טוטאליטארי מיבחק של דיכוי פוליטי ושל דחיקת חברי הסתדרות למחתרת בישוב הסתדרותי"?

למה לא עמד אז "דבר" בשער להגן על ערכים אנושיים, פרוליים, דמוקרטיים, אלמנטריים ביותר? שמא משום שהיה מכביד בכך על מפא"י לפלג את הקיבוץ?..

נכון הגדירו רבים בקיבוץ את מועצת אלונים כ"משפרוח מרענן" בקיבוץ. צוויגו הישגים בקליטה, בגידול, בהתפתחות משקית, בהרחבת הייצור, בפעולה רעיונית וכו'. והרי יש בכל אלה משום עידוד ובשורה לגידול ולהתפתחות. אלא ש"משב־רוח" זה — אולי דוקא משום שהיה "מרענן בפנים הקיבוץ — השיב גם את נפשם של חוגים מסויימים מחוץ לקיבוץ, במפא"י וב"איחוד", להתעוררות־יתר בהפחת איבה ועלילות עליו. חיפשו ומצאו "עילה" לעלילות בהחלטות המועצה על הגנת הקיבוץ והליכוד הרעיוני. לא טרחו להביא את ההחלטות במקורן וכלשונן, אלא עשו בהן כבתוך שלהם. קצת גרעון, קצת חוסיסה, ובסופו של דבר יצא להם מין דבר מסולף, שניתן לנפנף בו, כבשוט־אימים, על חברי מפא"י שנשארו נאמנים לקיבוץ, בבחינת: ראו, מה זממים כלפיכם... ואשר כלפי חוץ — הוטבעה בחותמת של "פוליזיה רשמית", וכזאת הוצאה החוצה לראנה, לאמר: הנה כזה וכזה הוא הקיבוץ המאוחד, ושומר־נפשו ירחק ממנו...

*

כמה צביעות יש בדבר, שדוקא אלה, "גורדוניה" ונצ"ח, שבמשך שנים רבות, ועד עתה, היתה להן "הקו לקטיביות הרעיונית", אם בגלוי ואם בהסנאה, לדגל ולדרך, מדברים עתה בשם "חופש המחשבה", "חופש המצפון", "חופש ההתארגנות", "חופש הפעולה" וכו' וכו'...

הן לא בעבר הרחוק היה הדבר. במשך הרבה שנים דגלה גורדוניה ב"קולקטיביות רעיונית", ואף נלחמה על

כך בשעתו בתוך "חבר הקבוצות", עד כדי הפיכתה לדרך ה"חבר" כולו. נתגלגלו הדברים, שחלקים גדולים בתנועת הפועלים הא"יית נתדרדרו במשך הזמן, עד כדי כך ש"גורדוניה" יכלה להכניס גם אותם תחת כנפי "הקולקטיביות הרעיונית" שלה. אמנם אין כיום ב"איחוד" סעיף מפורש על "קולקטיביות רעיונית". אולם כל בר־בי־רב יהיה ועד שה"איחוד" מהווה אורגן מסויים ומוגדר למדי מבחינה רעיונית־פוליטית וארגונית גם יחד.

ואנשי נצ"ח, מה רגשו הם? שנים רבות חנו בקיבוץ המאוחד תחת דגל ה"אוטונומיה" עם כל הנוחיות.. הקיבוץ כולו היה פתוח לכל עולה ולכל חלוץ, ואילו נצ"ח סגרה על עצמה, רק בשביל חבריה, וחבריה רק לה... משהו יסודי מהתפיסה הזאת, ה"נצ"חית", נשאר בהם עד עתה. לא במקרה עמדו אנשי נצ"ח בראש המפלגים, כאשר סרבו בשעתו אנשי מפא"י באשדות לקבל לחברות את קבוצת העולים, על חטא שלא היו חברי מפא"י...

לשוא שמחת אנשי מפא"י וה"איחוד" על רעיון הקיבוץ הפתוח, כי נפל "קרבן" בהחלטות מועצת אלונים. הקיבוץ היה ונשאר פתוח כבעבר, לכל נער וילד ולכל עולה ופועל, המקבל ומגשים את עקרונותיו. הקיבוץ החליט את אשר החליט במועצתו להגנת עצמו ולליכודו מפני משטינים וחותרים נגדו, מבית ומחוץ. אין הקיבוץ קיים אלא בשביל הרוצים בקיומו, ולמהרסים — לא תהי תקוה, ויהי מי שיעמוד מאחוריהם...

א. סגולי

112

מחסכת בני שפיים „כיצד נדלקו המדורות"

הבומרנג חוזר...

ידענו כי שאלת העבודה השכירה ב„איחוד הקבוצות והקיבוצים" שנויה במחלוקת בין מחייבים ובין שוללים, אם גם, בינתיים, היא קיימת, מתפתחת ומשגשגת בישוביהם לעיני כל... ורק כאשר הקיבוץ המאוחד היה מדבר בעייה זו, לשלילת העבודה השכירה — היה ה„צד" השולל את העבודה השכירה ב„איחוד" שותק משום מה, ואילו ה„צד" המחייב אותה היה מיד מצביע לעבר הקיבוץ המאוחד ואומר: הנה ההתנפרות למדינה ולצרכיה... חגה כך גכתב ב„אגרת" של האיחוד לפני שנה, לאחר ההחלטת מועצת הקיבוץ המאוחד בבית־השיטה על חיסול העבודה השכירה:

— — — החלטת ה„חיסול" מתעלמת לחלוטין מהצרכים הבוערים של ההגשמה הציונית וציווי קיבוץ הגלויות. היא גם לא סוציאליסטית באשר היא בהכרח מוציאה אל מחוץ לתחומי ההתישבות העובדת ייצור של חלק ניכר וחשוב מהמוצרים החיוניים הדרושים לעם — — —

— — — זוהי החלטה לא ציונית בהחלט, זוהי החלטה אופורטיוניסטית מובהקת שההתחשבות במשימות המדינה ולב־טיה הכלכליים ממנה וחלאה.

(„אגרת" מס' 37)

הערכה אחרת מזאת על החלטות מועצת בית־השיטה לא מצאנו בעתונות ה„איחוד". אמנם התפרסמו במשך כל הזמן בעתונות ה„איחוד" גם רשימות לשלילת העבודה השכירה, אך דבר זה לא הפריע להם להסית נגד ההח־לטה ה„לא־ציונית" ו„לא־סוציאליסטית" של הקיבוץ המאו־חד. אך עתה, בטרם כלתה שנה מאז פרסום הדברים הנ"ל התחדש כנראה ב„איחוד" הבירור בשאלת העבודה השכירה ואנו קוראים ב„אגרת" את הדברים הבאים:

מציאותה של העבודה השכירה במשקינו מחייבת אותנו לחשבון נפש נוקב ורציני — לאן זו תוליכנו?

מציאות זו, כשלעצמה, היא חמורה מאוד. אך חמורה ממנה ומסוכנת שבעתיים היא האידיאולוגיה המתלווה אליה. לפעמים נוצר הרושם שקבוצה, אשר איננה מעסיקה פועלים שכירים, היא יוצאת דופן, כביכול, ומתנכרת לצרכי המשק ולציווי המדינה.

לא אכנס עתה לבירור פרינציפיוני בשאלה זו, שכן נאמר בה די והותר. גם לא אסביר, מדוע הנני חושב, שאם אנחנו לא נגמור עם העבודה השכירה, העבודה השכירה תגמור עם הקבוצה. ציבורנו צריך שתהיה טבועה בדמו התחושה שהיסוד העיקרי עליו נבנית הקבוצה הוא — העבודה העצמית.

אסתפק בכמה עובדות, המבליטות את המדרון שבו עלולה התנועה להתגלגל אם לא יוקם סכר ל„התפתחות החפשית" של העבודה השכירה במשקינו.

סח לי חבר מאחת הקבוצות הוותיקות שלנו, כיצד החבר בן 28, הממונה על המחסנים, מבצע את העבודה עם פועלים שכירים, שהם בני 50 ומעלה; הם סוחבים את השקים והוא, מנהל העבודה, מסתובב ומנצח על המלאכה. אני חושש שמצב דומה קיים כבר בכמה משקים. יש לדבר זה משמעות כפולה:

א) העבודות הפיזיות הקשות — הסבלות, העידור וכו' — מבוצעות יותר ויותר על ידי פועלים שכירים;

ב) יש למציאות מתהווה זו בחינה סוציאלית־מוסרית. שכן מוכרחים להיווצר יחסים סוציאליים הכורים תהום בין חבר המשק והפועל השכיר.

דוגמה שנייה: לפני שנה היתה לי שיחה עם כיתה י"ב של בני־הקבוצה על הנושא: עבודה שכירה ועבודה עצמית בקבוצה. כשהסברתי את הסכנות הכרוכות בקיום העבודה השכירה בקבוצה, שאל אותי אחד הבנים בתום־לבב:

— „אז תגיד לי, ממה נחיה, אם לא תהיה עבודה שכירה במשק?"

יתכן שהשאלה הזאת היתה מקרית. אולם אני אינני משוחרר מהרגשה, שבהווייתם ובהכרתם של ילדינו, משתר־שת והולכת ההשקפה, הרואה את העבודה השכירה, כתנאי לקיום הקבוצה ורמת־חייה.

לדאבוני הרב יש לדעה זו מהלכים לא רק בקרב הילדים. בשיחות שהיו לי עם חברים, רציניים מאוד, שמעתי את ההסבר, כי רמת חיינו תלויה בעבודה השכירה. אין צורך לברר כרגע את נכונות ההנחה הזאת, מבחינה עיונית. אם באמת רמת־חיינו הגבוהה מותנית בהעסקת פועלים שכירים במשק, מספיקה העובדה, שקיימת הכרה כזאת בקרב החברים. שוב חייבים אנחנו לשאול את עצמנו: לאן אנו הולכים? לאן פני הקבוצה מועדות?

(מאיר מנדל, „אגרת" מס' 83)

היו ל„איחוד" גם טענות גוספות כלפי הקיבוץ המאוחד. הם ייחסו לקיבוץ המאוחד כוונות לחסל את העבודה השכירה ר ק בחקלאות ובשרותים ולהתיר אותה בחרושת. ועל סמך „כוונות" אלו ניסו אנשי ה„איחוד" להפריך את עמדת הקיבוץ: עבודה שכירה מותרת בחרושת, מדוע לא תהיה מותרת גם בחקלאות?

וחנה התכנס מרכז ה„איחוד" בחודש יוני 1953 במשמר־השרון ומחליט החלטה כזאת:

„המרכז מטיל על המזכירות להביא לדיון ולהכרעה בועי־דת ה„איחוד" הקרובה הצעות המכוונות לצמצומה ההדרגתי של העבודה השכירה — עד לחיסולה הגמור — במשק החקל־לאי ובשרותים, מבלי לפגוע בהיקף הייצור ופיתוחו. כמו כן על המזכירות להביא הצעות לפתרון תנועתי של בעיית העבודה השכירה בחרושת".

החלטה זו מבחינה, אם כן, באופן הברור ביותר בין עבודה שכירה בחקלאות ועבודה שכירה בחרושת (בחקל־אות — חיסול; בחרושת — פתרון תנועתי), וההבדל איננו אלא זה שהאיחוד בא לדון על כך באיחור של שנה לפחות, כאשר הקיבוץ המאוחד מחסל כבר בהדרגה גם את העבודה השכירה בחרושת.

ובכן, אותם התווים של „לא־ציונות" ו„לא־סוציאליזם" שהדבקו לקיבוץ המאוחד באותה רשימה ב„אגרת" מלפני שנה — מה יהא כעת עליהם? שמא ניתן לקוות שה„איחוד" עוד יעשה מאבק פנימי בתוכו ויכיר שהדבקת תווים אלה לא היתה אלא אידיאולוגיה מסוכנת אשר „תגמור עם הק־בוצה", כדבריו הנכונים של מגדל?

א. סגולי

113

„...על־פי דין־תורה"

המושב האחרון של הכנסת לא יצא לפגרא, אלא לאחר שזיכה את העם היושב בציון בהחלטה „היסטורית־אנושית":

„עניני נישואין וגירושין של יהודים בישראל, אזרחי המדינה או תושבי המדינה, אף אם אינם אזרחים, יהיו בשיפוטם היחידי של בתי־הדין הרבניים. נישואין וגירושין של יהודים יערכו בישראל על פי דין־תורה".

עדה מימון, בדבריה בכנסת בשאלה זו, הציעה שינוי נוסחה. במקום המלים „על פי דין־תורה" — לאמור בחוק: „כדת משה וישראל". והיא מפרשת:

„אני מציעה זאת כדי למנוע כמה דקדוקי עניות בשאלות לפעמים מפי מסדרי הנישואין, שיש בהן לא פעם עלבון לאשה" — („דבר הפועלת", תמוז תש"ג).

אלא שהכנסת, כלומר — הממשלה, והקואליציה, לא קיבלה תיקון זה. משמע: „דקדוקי־עניות" יימשכו וישגשגו במדינת־ישראל „על פי דין־תורה", בניצוחה התקיף של הרבנות הראשית, „באת־כוח" „דין־התורה" עלי אדמות...

מה הם, איפוא, הדברים, שבפי עדה מימון הם מכוגים „דקדוקי־עניות", ואילו בהחלטות הכנסת הם „על־פי־דין־תורה", שחובה קדושה על כל בחור ובחורה בישראל לשמרם ולקיימם?

בת ישראל אחת, והיא אחת מכלל הבנות בישראל שעליהן, בעיקר, חלות החלטות „דין־התורה" שנתקבלו עתה בכנסת — בת ישראל זו תענה לנו על השאלה הנ"ל, על עצמה ובשרה הרגישה „דין־תורה" זה, וכדאי לנו לקרוא את דבריה מתחילתם ועד סופם. וכך כותבת „בת ישראל" (גליון „הארץ", 19.8.53):

„זה כחדשיים שהנני נשואה, ואותה חקירת שתי־וערב שחקרו פקידי לשכת הרבנות בתיי האינטימיים ביותר, שמורה עמי רעננה. אין מלים בפי לתאר את התדהמה ואת ההרגשה המוזרה שהרגשתי במשרד הרבנות. לשמע השאלות שנשאלתי החוורתי והסמקתי מכלימה ורוגז. במשך שעה שלימה הוכרחתי להאזין ל„מוסר" שהטיפה אשה „צדקנית", אשר כתוצאה ממנה, סירבה זו לאשר את תאריך נשואי, כפי שקבעתי עם בן־זוגי, באשר תאריך זה, לפי דעתה, קרוב מדי לתאריך פיזיולוגי אחר של חיי אשה.

אני משערת כי עלמה לפני הינשאה לא נפלה מן השמים וכל שצריכה היא לדעת, כבר יודעת היא היטב. תאריך אחר לנישואין לא יכולתי למצוא, בגלל גורמים שונים, שהעיקרי שבהם הוא צמצום ימות השנה שבהם מותר להינשא לפי מנהגי ישראל (המעניין הוא, שרק לאחר לחץ חיצוני, אושר המועד שנקבע מלכתחילה).

בזה עדיין אין משרד הרבנות מסתפק. קשה לי לתזור על פרשת היסורים שעברה עלי באותו „מקוה־טהרה". משלא יכולתי למלא אחרי כל ההוראות של ה„בלנית", סרבה זו לתת לי אישור בכתב (לפי הנוהג), ושלחה הוראה לרב כי אי־אפשר לקדשני, מאחר שאיני „טהורה" (הסיבה: שערות אחדות משערות־ראשי בצבצו מעל פני המים, לאחר שטבלתי כחמש־עשרה פעם במים ה„נקיים").

לא נעים לפרסם את כל תהליך הטבילה. ברצוני רק לערער על טהרת המים ולחבוע משלוח ועדה מטעם מחלקת הברי־אות, שתבדוק את נקיון המים והמקוואות (הנשים נכנסות בזו אחר זו לאותה בריכה, בלי שיוחלפו המים). תמהה אני, מה יתרון יש למים „נקיים" אלה על המים המגיעים בצנורות לאמבט שבבית? —

הרב סירב לקדשני, ורק ברגע האחרון ממש, השיג ארוסי רב אחר.

האם כל זה חייב הזוג לעבור לפני נשואין? — אין אני דתיה. „מוסר הבלנית", הטבילה ב„מקוה", העמידה תחת חופה עם שבע הקפות חסרות־טעם — הוא בניגוד גמור למצפוני. הרגשתי את עצמי צבועה ושפרנית בזה שאני עושה כל אותם דברים, רק בכדי שאוכל סוף־סוף להינשא. האם המצפון שלי לקוי או שונה ממצפון של הבנות הדתיות, המסרבות לשרת את האומה מטעמים מצפוניים? או אולי, אנו, ה„חילוניים" חסרי־מצפון אנו? חוק הנישואין משווע לתיקון יסודי. כשם שהדתיים טוענים כי אין לכפות עליהם גיוס בנות לשירות לאומי, כך יכולות אנו, אלפי בנות ישראל שאינן דתיות, לטעון נגד התערבות בפרטים אינטימיים ביותר ונגד הכפייה למנוגים שעברו זמנם.

אני מקווה כי בנותי כבר לא תעבורנה אותם מנהגים טפלים הנכפים היום על בת־ישראל לפני נשואיה".

בית הלל, ירושלים — **בת ישראל**

הנה, זהו פירושו הקונקרטי של „דין־התורה", שעליו החליטה הכנסת. יצויין גם זאת: העתונים סיפרו כי בישיבת הממשלה, בה דנו בעניני „חוק הנישואין והגירושין", נמסר שבזמן האחרון רבו התלונות על שתובעים „טבילות" ודברים מזוזרים אחרים, וכי הרבנים ממאנים לערוך חופה וקידושין, כל עוד הכלה לא תוכל להוכיח בתעודה שמילאה אחרי המנהגים השונים. הוסכם על כן בישיבת הממשלה — כך סיפרו העתונים — כי בקריאה השניה של הצעת החוק ימסור שר הדתות, מ. שפירא, הודעה בכנסת, שהרבנות הראשית הורתה לכל המשרדים הרבניים במדינה ששוב אין להקפיד על כל המנהגים. אבל... הודעה כזאת בכנסת — לא נמסרה. משמע: הכל כמנהגו יימשך, „על־פי־דין־התורה"...

חוק זה שנתקבל עתה בכנסת, בשמו הרשמי „חוק שיפוט בתי־דין רבניים (חוק נישואין וגירושין)" — כולל בתוכו עוד כמה וכמה פרשיות בשטח יחסי האישות וחיי המשפחה של יהודים בישראל. מלבד הנישואין, שעליהם דיברנו לעיל, כולל בתוכו חוק זה את עניני הגיטין, חליצה, עיגון, נשואי כהן וגרושה וכו'. אין צורך לעמוד בפירוט על כל העניינים הכרוכים בכך כדי להבחין בתכנו הריאקציוני המובהק של חוק זה.

113

„...על־פי דין־תורה"

המושב האחרון של הכנסת לא יצא לפגרא, אלא לאחר שזיכה את העם היושב בציון בהחלטה „היסטורית־אנושית":

„עניני נישואין וגירושין של יהודים בישראל, אזרחי המדינה או תושבי המדינה, אף אם אינם אזרחים, יהיו בשיפוטם היחידי של בתי־הדין הרבניים. נישואין וגירושין של יהודים יערכו בישראל על פי דין־תורה".

עדה מימון, בדבריה בכנסת בשאלה זו, הציעה שינוי נוסחה. במקום המלים „על פי דין־תורה" — לאמור בחוק: „כדת משה וישראל". והיא מפרשת:

„אני מציעה זאת כדי למנוע כמה דקדוקי עניות בשאלות הבאות לפעמים מפי מסדרי הנישואין, שיש בהן לא פעם עלבון לאשה" — („דבר הפועלת", תמוז תשי"ג).

אלא שהכנסת, כלומר — הממשלה, והקואליציה, לא קיבלה תיקון זה. משמע: „דקדוקי־עניות" יימשכו וישגשגו במדינת־ישראל „על פי דין־תורה", בניצוחה התקיף של הרבנות הראשית, „באת־כוח" „דין־התורה" עלי אדמות...

מה הם, איפוא, הדברים, שבפי עדה מימון הם מכוגים „דקדוקי־עניות", ואילו בהחלטות הכנסת הם „על־פי־דין־תורה", שחובה קדושה על כל בחור ובחורה בישראל לשמרם ולקיימם?

בת ישראל אחת, והיא אחת מכלל הבנות בישראל שעליהן, בעיקר, חלות החלטות „דין־התורה" שנתקבלו עתה בכנסת — בת ישראל זו תענה לנו על השאלה הנ"ל. על עצמה ובשרה הרגישה „דין־תורה" זה, וכדאי לנו לקרוא את דבריה מתחילתם ועד סופם. וכך כותבת „בת ישראל" (גליון „הארץ", 19.8.53):

„זה כחדשיים שהנני נשואה, ואותה חקירת שתי־וערב שחקרו פקידי לשכת הרבנות בחיי האינטימיים ביותר, שמורה עמי רעננה. אין מלים בפי לתאר את התדהמה ואת ההרגשה המוזרה שהרגשתי במשרד הרבנות. לשמע השאלות שנשאלתי החוורתי והסמקתי מכלימה ורוגז. במשך שעה שלימה הוכרחתי להאזין ל„מוסר" שהטיפה אשה „צדקנית", אשר כתוצאה ממנה, סירבה זו לאשר את תאריך נשואי, כפי שקבעתי עם בן־זוגי, באשר תאריך זה, לפי דעתה, קרוב מדי לתאריך פיזיולוגי אחר של חיי אשה.

אני משערת כי עלמה לפני הינשאה לא נפלה מן השמים וכל שצריכה היא לדעת, כבר יודעת היא היטב. תאריך אחר לנישואין לא יכולתי למצוא, בגלל גורמים שונים, שהעיקרי שבהם הוא צמצום ימות השנה שבהם מותר להינשא לפי מנהגי ישואל (המעניין הוא. שרק לאחר לחץ חיצוני, אושר המועד שנקבע מלכתחילה).

בזה עדיין אין משרד הרבנות מסתפק. קשה לי לתאור על פרשת היסורים שעברה עלי באותו „מקוה־טהרה". משלא יכולתי למלא אחרי כל ההוראות של ה„בלנית", סרבה זו לתת לי אישור בכתב (לפי הנוהג), ושלחה הוראה לרב כי אי־אפשר לקדשני, מאחר שאיני „טהורה" (הסיבה: שערות אחדות משערות־ראשי בצבצו מעל פני המים, לאחר שטבלתי כחמש־עשרה פעם במים ה„נקיים").

לא נעים לפרסם את כל תהליך הסבילה. ברצוני רק לערער על טהרת המים ולתבוע משלוח יעדה מטעם מחלקת הבריאות, שתבדוק את נקיון המים והמקוואות (הנשים נכנסות בזו אחר זו לאותה בריכה, בלי שיוחלפו המים). תמהה אני, מה יתרון יש למים „נקיים" אלה על המים המגיעים בצנורות לאמבט שבבית? —

הרב סירב לקדשני, ורק ברגע האחרון ממש, השיג ארוסי רב אחר.

האם כל זה חייב הזוג לעבור לפני נשואין? — אין אני דתיה. „מוסר הבלנית", הטבילה ב„מקוה", העמידה תחת חופה עם שבע הקפות חסרות־טעם — הוא בניגוד גמור למצפוני. הרגשתי את עצמי צבועה ושפרנית בזה שאני עושה כל אותם דברים, רק בכדי שאוכל סוף־סוף להינשא. האם המצפון שלי לקוי או שונה ממצפון של הבנות הדתיות, המסרבות לשרת את האומה מטעמים מצפוניים? או אולי, אנו, ה„חילוניים" חסרי־מצפון אנו? חוק הנישואין משווע לתיקון יסודי. כשם שהדתיים טוענים כי אין לכפות עליהם גיוס בנות לשירות לאומי, כך יכולות אנו, אלפי בנות ישראל שאינן דתיות, לטעון נגד התערבות בפרטים אינטימיים ביותר ונגד הכפייה למנהגים שעבר זמנם.

אני מקווה כי בנותי לפני לא תעבורנה אותם מנהגים טפלים המנפצים חיים על בת־ישראל לפני נשואיה".

בית הן, ירושלים

בת ישראל

הנה, זהו פירושו הקונקרטי של „דין־התורה", שעליו החליטה הכנסת. יצויין גם זאת: העתונים סיפרו כי בישיבת הממשלה, בה דנו בעניני „חוק הנישואין והגירושין", נמסר שבזמן האחרון רבו התלונות על שתובעים „טבילות" ודברים מוזרים אחרים, וכי הרבנים מאנים לערוך חופה וקידושין, כל עוד הכלה לא תוכל להוכיח בתעודה שמילאה אחרי המנהגים השונים. הוסכם על כן בישיבת הממשלה — כך סיפרו העתונים — כי בקריאה השניה של הצעת החוק ימסור שר הדתות, מ. שפירא, הודעה בכנסת, שהרבנות הראשית הורתה לכל המשרדים הרבניים במדינה ששוב אין להקפיד על כל המנהגים. אבל... הודעה כזאת בכנסת — לא נמסרה. משמע: הכל כמנהגו יימשך, „על־פי־דין־התורה"...

חוק זה שנתקבל עתה בכנסת, בשמו הרשמי „חוק שיפוט בתי־דין רבניים (חוק נישואין וגירושין)" — כולל בתוכו עוד כמה וכמה פרשיות בשטח יחסי האישות וחיי המשפחה של יהודים בישראל. מלבד הנישואין, שעליהם דיברנו לעיל, כולל בתוכו חוק זה את עניני הגיטין, חליצה, עיגון, נשואי כהן וגרושה וכו'. אין צורך לעמוד בפירוט על כל העניינים הכרוכים בכך כדי להבחין בתכנו הרי־אקציוני המובהק של חוק זה.

114

הנה ענין הגיטין. גירסא דינקותא אינה משתכחת. זכרנו שיר־עלילה אחד של משורר גדול בתקופתו, תקופת ההשכּפלה. הוא השיר „קוצו של יוד", ליהודה ליב גורדון. ותהי דעוגיו כעת על משוררי־ההשכלה אשר תהא — זכרונם, בתולדות תנועתנו הוא בכל אופן לברכה, ולו רק בזכות ה„אבן אשר ידו בבצה" (י. זו. ברנר) של החיים החשוכים אשר במשטר הרבני היהודי. ב„קוצו של יוד" העלה לפנינו יל"ג את גורל האשה העבריה, המשועבדת והנופלת קרבן למנהגים אפלים ותפלים שבמשטר החיים הרבני. בדמות האשה האומללה, בעניה, בשעבודה — ראה המשורר את סמל הירידה, העלבון והשפלות של האומה כולה. וכה זעק המשורר:

חורבן העיר אלפי שנים נזכּורה,
ולחורבן האומה נקשיח לבנו — —

הנה זכינו כי „העיר" אשר חרבה שוב מתחילה לחיות. אך דיני הגיטין ומנהגיהם לא נשתנו במדינת ישראל מאז ימי יל"ג, אלא ב„פרט" זה: אישור דיני „קוצו של יוד" בגושפנקא של מדינת ישראל.

הנה, למשל, אשה שבעלה מת ולא השאיר אחריו בנים, והיא רוצה להינשא מחדש. היתר־נשואין לאשה כזאת — „על־פי־דין־תורה" — כרוך בפרוצדורה כזאת ובעיגויים כאלה, שאין להעלותם על דעתו של איש בן־תרבות... לפי „דין תורה" חלה על אחי המת חיבה „לייבּם את אלמנתו". כלומר לשאת את האלמנה לו. לאשתו. אך אם הוא מסרב לעשות כן — מתחילה פרשה מסובכת ומעליבה גם לגבר וגם לאשה. „טקס" זה, הידוע בשם „חליצה", כולל יריקה בפרצוף, חליצת נעל והוספת כינוי מעליב לאיש („בית־חלוץ־הנעל"). נוהג הייבום, לפי החקירה המדעית, הוא קדום מאד, ומקורו בתקופת שעבוד האשה, ואין לו כמובן כל מקום בחברה תרבותית ומתקדמת. לעתים קרובות גורר אתו חוק זה מצבים טראגיים, ביחוד לאשה הנוגעת בדבר. יקרה והגיס, שממנו צריכה האשה לקבל את ה„חליצה", אינו אלא תינוק בעריסה ואז אנוסה האשה להמתין עד להתבגרותו, כדי להינשא מחדש (ועיין „שומרת יבם" — לי. ל. גורדון).

אכן, מי פילל ששיריים־קיגות אלו מתקופת „ההשכּלה" יהיו כה אקטואליים במדינת ישראל, בימינו? היו ברוכים, משוררי ההשכּלה העברית! שיריכם־קיגותיכם — לא לשוא נכתבו, ולא רק לזוקקותו גועדו! לא גס ליחם ולא דהה צבעם גם במדינת ישראל הצעירה, המחודשת...

ובדומה לענין החליצה — גם ענין העיגון, דהיינו: אי־סדר הנשואין לאשה שבעלה נעלם בנסיבות טראגיות. בענין זה מוטב כי נשמע את הדברים הבאים, שנאמרו בכנסת:

„— — — מדברים על שוויון שהונח ביסוד השיפוט הרבני, ובכל זאת אין גבר עגון, יש נשים עגונות. אם אשה נעלמה בנסיבות טראגיות, לגבר ניתן היתר־נשואין כעבור זמן־מה, אבל לא לאשה. אני יודעת שיש במדינת ישראל אלמנות של אנשים אשר נפלו במלחמת־השחרור, והן עדיין עגונות, ואסור להן להתחתן וליצור בית מחדש. מי יכול לתמוך במצב כזה, מי יצדיק אותו? האם זה מגיע לאלמנות של קרבנות השחרור?"

(בבּה אידלסון, „דבר הפועלת", תמוז תשי"ג).

ובענין נשואי „גרושה" ו„כהן" מספר לנו „דבר" פרשה כזו:

„בחור בן תקופת המאה העשרים לא הורשה לשאת את בחירת־לבו לאשה, משום... משום ששמו „כהן", והיא היתה גשואה פעם, ונישואים אלה לא עלו יפה! אין זו, לצערי, מהתלה, ואף לא טעות־דפוס. בבית־המשפט המחוזי הועמד אדם לדין בשל כך!

— — בזמן האחרון הגיעו לעתונות הדים קלים ממקרים לא מעטים, בהם נאבקים אנשים חסים מפשע נגד חוקים רבניים מיושנים — — — יתר על כן: המקרה הנזכר, ועוד שכמותו, מעידים כי השימוש בחוקים הרבניים המיושנים מביא לידי שערוריה ציבורית, שאין להתעלם ממנה".

(ש. עדן, 17.8.53)

רבי המדינה, שרי ממשלתה, דבריה ודובריה רגילים להעלות על נס את ה„דמוקרטיה הישראית" הצעירה. מכריזות על כך, בקולי־קולות, כל ההצהרות הרשמיות. ב„מגילת העצמאות", עליה חתמו נציגי כל שכבות העם, כתוב בפי־רוש לאמר:

„מדינת ישראל — — — תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, חינוך ותרבות; — —

„קו" זה חוזר ונשנה בכל התכניות של הממשלות שבאו לאחר מכן:

„יקויים שוויון מלא וגמור של האשה — שוויון בזכויות ובחובות, בחיי המדינה, החברה והמשק, ובכל מערכת החוקים". (מהכרזת ראש־הממשלה, 8.3.1949).

איך אפשר ליישב את חוק „הנישואין והגירושין" עם „קו־היסוד" שבתכנית הממשלה, על „שוויון מלא וגמור של האשה"? כי מה שוויון נקרא לכך, אם הוא רשאי לתת גט לאשתו, ואילו היא אינה רשאית לכך?.. נשים „עגונות", במקרה של היעלם הבעל, ישנן וישנן, ואילו גברים „עגונים" במקרה של היעלם האשה — אינם בנמצא... אם מתה האשה ולא השאירה אחריה בנים, יכול בעלה האלמן להינשא שנית, בכל זמן שירצה, ואילו אם להיפך הדבר — אין האשה יכולה להינשא שנית, אלא בדרך המעליבה של ה„חליצה"... שופט או רב בעניני „נישואין וגירושין" יכול להיות רק גבר, ואילו אשה אינה יכולה להגיע לכך, מה שגורם לעיתים לעיוותי־דין ביחס לנשים שאינן נוטות להביא את כל עניניהן האינטימיים לפני גבר —.

„חוק הנישואין והגירושין", כפי שנתקבל בכנסת, אינו אלא דוגמה טיפוסית, אחת מרבות, לשקר ולצביעות המתחסדת שבדיבורים הרמים על דמוקרטיה, שוויון זכויות וחופש המצפון, שבפי רבי־השלטון בישראל.

חברות הכנסת מטעם מפא"י, דומה שאף הן התקוממו כנגד חוק זה. ברם אידלסון, לאחר שתיארה את מצבה החוקי המשפיל של האשה, שאלה במרי־שיח: „מי יכול לתמוך במצב כזה, מי יצדיק אותו?" והרי היא יודעת היטב את התשובה: מפלגתה, הקואליציה שלה — הם התומכים, הם המצדיקים והם אשר יזמו חוק זה. ח. שדות הצהיר מעל במת הכנסת גלויות ופשוטות:

„מאחורי חוק הנישואין והגירושין עומדת הממשלה כולה וגם הקואליציה."

הנה כי כן: מפלגה המתיימרת להיות סוציאליסטית; מנהיגות של תנועת־פועלות, אשר כל זכות־קיומה וטעם־קיומה הוא במלחמה ובפעולה להרמת קרנה של האשה העובדת ולשוויון מעמדה וזכויותיה בחברה; נציגי תנועה קיבוצית כ„איחוד הקבוצות והקיבוצים", אשר כל מהות חייה להלכה ולמעשה — הוא השוויון המלא בין כל חבריה, כגבר וכאשה — הם האחראים לחוק הזה.

בחוק זה „עלתה" מפא"י על כל חברותיה הרפורמיסטיות והליברליות באירופה. דומה שאין אף ארץ אחת באירופה, במערבה, ולא כל שכן במזרחה, שיהיו נהוגים בה חוקים דתיים מיושנים, כחוקים יחידים, כאלה שיונהגו מעתה במדינת ישראל. יתר על כן: מפי „דבר" נודע לנו כי „ברית הנשים הבין־לאומית", שמושבה בקופנהגן, העירה את תשומת־לב הציבוריות היהודית במכתב ששלחה אל „הליגה לזכויות הנשים" בישראל, כי „חוק הנישואין והגירושין", כפי שנתקבל בישראל — „מתנגד לסעיף 16 של אמנת זכויות האדם של האו"ם, שישראל חתמה עליה". אלא שגם זה אינו נחשב בעיני מפא"י. „אחדות האומה" — קרי: קיום הקואליציה הרפורמיסטית־בורגנית־דתית, היא וזול לכל...

„בצה סרוחה שהעלתה ירוקה" — אי"ל"ג של ומנגנו, שיידה בה את האבן הראשונה?

א. סגולי

7.9.53 175

„דיבוק...“

אומרים: במפא"י „תסיסה". כלומר — במפא"י עצמה לאו דוקא. במפא"י עצמה — הכל ברור, הכל גלוי. הרי זו מפלגה מאוחדת, מגובשת, מונוליטית, ללא סיעות, ללא חטיבות, ללא זרמים. הכל זורם בה בכיוון אחד — מערבה, אל מעבר לאוקינוס האטלנטי...

ובכל זאת יש בה במפא"י זו — „חוגים מסויימים". וב„חוגים מסויימים" אלה, שבדרך כלל הנם „חלק בלתי־נפרד" של „המפלגה" — תוסס משהו. תוסס מבפנים, כלומר בינם לבין עצמם, ותוסס כלפי חוץ, כלומר ביגם לבין „המפלגה בכלל". המפורסם שב„חוגים מסויימים" אלה, היה „חוג המעורר" בתל־אביב, אלא שחוג זה, בטרם הספיק לעורר משהו, שבק חיים לכל חי, כנראה לפי צו מגבוה.

אך אם ה„חוג" חלף הלך לו, הרי דבריו ה„מעוררים" מוסיפים להתפרסם מדי פעם בעתונות המפא"ית, לרבות „דבר". ואילו היו הדברים המתפרסמים נוגעים בעניינים „קלים", ממדרגה שניה ושלישית — לא היה בזה משום רבותא... אלא שלא כן הדבר. הדברים המתפרסמים מעוררים על הכל, על עיקרי המדיניות המפא"ית — בעם, במדינה ובמעמד הפועלים, והרי הם מכוונים ישר כנגד ה„מנהיגות הדגולה". אלא שמנהיגות זו, יותר משהיא עונה — היא שותקת. וקשה לדעת לסוף כוונתה של שתיקה זו, אם משום זלזול במעוררים, בחינת „ישחקו להם הנערים"... ואם משום בטחון חזק ביכלתה להשתלט עליהם...

ואם אמנם, לאחר היעלמו של „חוג המעורר", אין יתר ה„חוגים המסויימים" בעיר מגובשים ומוגדרים כל־כך — הרי לא כן המצב מחוץ לעיר, ובעיקר ב„מעגל הקבוצי" שבתוך מפא"י. הללו, אנשי „אחוד הקבוצות והקיבוצים", בתוקף הווייתם הקיבוצית, בהכרח שיהוו מעין סובסטנציה מיוחדת בסביבתם. ועל כן, אף אם שבע ביום יצהירו על הזדהותם עם „המפלגה" ועם הממשלה, אין הם מצליחים להבליג על מורת־רוחם. מדי פעם מזדקר המרצע משקם, והריהו דוקר ועוקץ גם ב„מפלגה", גם בממשלה ואף גם ב„מנהיגים הדגולים". בפיהם נקרא הדבר: „חופש הבקורת", ואין „הוכחה" גדולה מזו לקיומה של הדמוקרטיה במפלגתם. אך ראה זה פלא: חלק מכריע מן הבקורת הזאת מופנה דוקא כנגד הוסר הדמוקרטיה במפלגתם. ואמנם כך הוא הדבר: „חופש הבקורת" והמעשה החפשי מבקורת — שניהם דרים בכפיפה אחת במפא"י, ואין מלכות אחת נוגעת בחברתה. מעין „קואכזיסטנץ" (קיום ביחד) חדש: חופש הבקורת נע בכיוון אחד, ואילו המעשה החפשי מבקורת נע בכיוון הפוך, ואין פרץ ואין צווחה. מעין חלוקת תפקידים בסיפורו של הרודף אחרי הירח: הרודף רודף, והירח, כדרכו במסלולו זורח... ואילו לא היה הדבר נוגע לנו — היה זה בודאי די מבדחן...

בעצם העובדה שיש ביקורת בספרות „איחוד הקבוצות והקיבוצים" כנגד ה„קו" השליט במפא"י אין כל דבר מעורר תמהון. אדרבא: טבעי ומובן הדבר. ההוויה הקיבוצית, בהכרח שתאציל על הכרת האנשים החיים בה. אנשים שחיים במשטר הבנוי ביסודו על עבודה עצמית, חפשית — טבעי כי יתקוממו כנגד אידיאלוגיה של עבודה שכירה, גם כעקרון וגם כהוראת־שעה, גם במשק הקיבוצי וגם במשק בכללו, גם בהווה וגם בפתיד; אנשים שעתיד מפעלם והמשך דרכם הפועלית קיבוצית תלויים ומותנים בדור העתיד, בקיבוץ ומחוצה לו — טבעי שיתקוממו כנגד חינוך „ממלכתי" אחיד, שבמשטר הקיים במדינה לא יהיה אלא חינוך גייטראלי נעדר דמות חלוצית וריק מתוכן חברתי; אנשים החיים בעבודה ובחזון העבודה, בהכרח שיתקוממו כנגד חיטולם של סמלים וחגים, המאחדים אותם עם מאבקו וחזונו של האדם העובד בעולם כולו; אנשים הרואים בקיבוץ ובתנועה הקיבוצית לא פינה להתבודד בה ליחידי־סגולה, אלא דרך ראשה לתקומת העם ולבנין הארץ — מן ההכרח שיתקוממו כנגד כל מגמה לדחוק את הקיבוץ לקרן־זוית בחיי העם והמדינה; אנשים החיים חיי שיתוף ועבודה — אין זה אלא טבעי שיהיו רגישים ביותר למעשי־שחיתות ובלע השורצים במדינה, והרי הם קוראים עליהם תגר; אנשים החיים בתנאי שוויון מלא בין חבר לחברה, מה פלא שהם מתקוממים כנגד חוקים מסוגו של „חוק הנשואין והגירושין"?

וכך הלאה והלאה, לאורך כל החזית. משמע: אנשים שחיים בצורת החיים של הקומונה, המגלמת בתוכה את מיטב מאווייה ושאיפותיה של תנועת הפועלים — מדרך הטבע שיהיו רגישים יותר בחרדתם לסילוף הדמות, לאבדן ערכים ולפגיעה ביסודות. אין זה, איפוא, אלא טבעי, ש„איחוד הקבוצות והקיבוצים", על אף הזדהותו עם „המפלגה והממשלה", אינו יכול להחניק בתוכו כל מלה של ביקורת.

הדברים, כמובן, אינם ערבים ביותר לאזני המנהיגות הרשמית, ובאחד מימי־העיון של ה„איחוד" לא מצא כנראה פ. לבון הגדרות אחרות לדברי חבריו לקבוצה ולמפלגה אלא כגון אלו:

— — — „אנחנו בכלל בויכוח זה רק מעלים גרה של מפ"ם, וחושבים שהמצאנו המצאות חשובות מאד" — —

— — — „כמה פעמים אני שומע מחברים שלנו את החזרה התפלה על דברי „על המשמר" כשעומדת איזו שהיא שאלה של שינוי במערכות ההסתדרות — — תמיד זה מוגדר כפגיעה בעצמאות ההסתדרות".

(„הדור" 23.9)

וש. סבוראי, איש ה„איחוד" מעין־חרוד, אף הוא „מוונודה" ואומר:

„צריך לאמר ברורות — משהו מהדיבוק של מנהיגי הקיבוץ המאוחד דבק גם בנו".

(יומן „עין־חרוד" — איחוד 23.9)

הנה כך נאשמים אנשי ה„איחוד" ע"י חבריהם למפלגה ולתנועה: העלאת גרה של מפ"ם ו„דיבוק" של הקיבוץ המאוחד ר"ל... ובגלל מה? בגלל זה שנמצאים חברים ב„איחוד", וביניהם מן המרכזיים והפעילים שבו („ראשים" — בפי סבוראי), המביעים בעל־פה ובכתב, בפומבי, ובודאי עוד יותר שלא־בפומבי, את מורת־רוחם ודברי בקורתם על דרכי מפלגתם בהסתדרות ובמדינה, תוך תביעת עלבונה של הקבוצה כדרך עיקרית בהתישבות ובתנועה. והדברים מגיעים כבר כנראה עד לידי כך, עד שפ. לבון רואה צורך לומר:

— — — יש בתוכנו היום נטיות כיתתיות, יש טיפוח תכונות שלפעמים מתבטאות בנטיה מופרזת ומוגזמת אחרי כל דבר אופוזיציוני, לפעמים מורגשת מעין שמחה נוכח האפשרות להאחז בכל ביקורת שהיא. יש בתוכנו משהו מרגש ההתבדלות — דבר שלא היה אף פעם לא בחלק האחד ולא בשני שהתאחדו ב„איחוד הקבוצות והקיבוצים".

(„הדור" 23.9.)

ובכן — „כיתתיות", „התבדלות", נטיה מופרזת לאופוזיציוני וכו' — דומה, שבהדבקת תווים כאלה התחילו „לטפל" פעם באנשי הקיבוץ המאוחד, כאשר נאבקו על עצמאות פועלית בשעתו...

בודאי — הביקורת שצצה ב„איחוד" היא קודם כל על מקומה, ערכה ויעודה של התנועה הקיבוצית בתהליך

הגשמתה של הציונות הסוציאליסטית. אך מי שמגיב על כך, מן ההכרח ש„יתערב" גם בעניינים, שלכאורה אין להם קשר עם הקיבוץ. התנועה הקיבוצית סוף־סוף אינה אלא מגשימה מגמות כלליות של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית. על כן טבעית היא ה„התערבות" של התנועה הקיבוצית בחייה ובמדיניותה של תנועת הפועלים בכללה. אין תימה, איפוא, שאתה מוצא בספרות ה„איחוד" מאמרים ורשימות בקורת על המדיניות הרשמית של מפא"י והממשלה במדינה ובהסתדרות. נביא לדוגמא כמה קטעים מרשימות שנתפרסמו ב„ניבים", עתון הנוער הקבוצתי:

„— — המצב מאד עגום. חברת העובדים מפורקת — — קיימים מוסדות, והבריח התיכון, הבריח של המטרה הסופית — הקמת חברת עובדים סוציאליסטית — — נשבר — —. ההסתדרות מתרוקנת. — — התחבורה הקואופרטיבית — — — מתנוונת להלוטין, ובראשה מתנוון מרכז הקואופרציה. — — העובד בשכר — — נאנק ונשבר תחת העומס הכבד. מצד אחד הקפאת השכר, מצד שני עומס כבד של מיסים, כבד יותר מאשר לכל אזרח אחר במדינה, ובתווך תוספת יוקר לפי אינדכס לא נכון. החינוך המיוחד לילדי העובדים — — — מתבטל והולך, ומצמצמים אותו בחינוך אוניפורמי אחיד. — — לעטות את התביעה לעבודה שכירה בהתישבות העובדת באיצטלא של ציונות — היש עיוורון גדול מזה? — — כל פה ממלל רברבן נושא ברמה את ההסתגלות למציאות... — — המפלגה (מפא"י) בטהרתה וביסודותיה הציוניים סוציאליסטיים אינה קיימת כיום. — — השחיתות במוסדותינו פשה ואינה פוחתת — — עתונות המפלגה ריקה ומשעממת וכו' וכו' — —

כותב המאמר אף מציע תיקון למצב. לדעתו:

„מן העיר לבדה לא יבוא התיקון. אם ה„איחוד" יאזור כוח — — ירכז סביבו את טובי החברים הותיקים במפלגה, יתגבר על ליבנשטיינים למיניהם — —, יטאטא את הקאריאריזם מתוכו — יציל את עצמו, וכו' — —"

(„ג י ב י ם" מס' 21, יולי 1953)

ובכן — לא רק ביקורת. אף הצעה קונסטרוקטיבית בפיו: „לרכז את טובי החברים..." הוי אומר: סיעה ר"ל.

ההצעה „לרכז את טובי החברים הוותיקים במפלגה" מופיעה בשינוי נוסח ובשינוי הנמקה אף ב„ניב הקבוצה":

— — — „עלינו להקים, בעזרת ההסתדרות, קאדרים של פועלים נאמני המדינה וכו' — — — יש להקים בעיר ובכפר חוגי פועלים אשר ישקדו לחנך את בניהם ברוח החלוצית, יקימו תנועה להבראה חברתית של ההסתדרות וכו' וכו'".

(ד. טנא, „ניב הקבוצה" אלול תשי"ג)

וחבר אחר, ברשימה בשם „ממלכתיות", אומר כך:

— — כמין אנטיתזה דולגית לכל מה שקדם למדינה היתה הנטיה למסור לרשות המדינה תפקידים ומשימות, לנטיה דולגית — — איש אינו מטיל ספק בזכותה וחובתה של המדינה, והמדינה בלבד, להחזיק ולקיים צבא אחד ואחיד. אבל ברגע שנתבטלו בתוך אותו צבא כל המסגרות אשר איפשרו את המשך קיומן של המסורות והערכים מימי ההגנה והפלמ"ח, מתוך מחשבת זלזול בערכה הבטחוני הישיר של ההתישבות, ובערכה ובערכיה של התנועה החלוצית בכללה — הוסכת אחידותו של הצבא לרועץ".

— — אם היה מקום להפקעת החינוך מידה של ההסתדרות, אין ולא יהיה מקום לניתוק בית־הספר מעל תנועת העבודה בכללה, מעל ערכיה וסמליה. — — אין להעלות על הדעת במדינה, שנבנתה ונישאה על כתף התנועה הסוציאליסטית, את ביטול המגמה החינוכית הסוציאליסטית.

— — — הצרת רגליה של התנועה החלוצית ודחיקת ערכיה וסמליה מבית־הספר, כמוה כאיבוד עצמו לדעת.

— — — אין בכוחה של מדינה דימוקרטית למלא את מקומה של התנועה החלוצית. והדימורליזציה, הספקנות והשחיתות, אשר ראשיתן במשטר הקריירסטי והחלוציות על פי צוים — תוכיח".

(„ניבים", שם)

אמנם כן — פ. לבון אינו מרוצה מן הרשימות האלה בספרות ה„איחוד". לדעתו אין אלה אלא „רשימות של שנאה, בנוסח סיעה ב', בזנים הגרועים ביותר שלה" („הדור" 23.9).

אמנם כן — שנאה. השאלה היא רק מי שונא ומה שונאים, אז וגם עתה...

א. סגולי

הקיבוץ ~~153~~ 178 אוק. 1953

השילומים - לפיתוח הארץ

עתה, משהתחילו להגיע לארץ סחורות ה„שילומים" מגרמניה, עולות שוב בעיות השילומים על סדר־יומה של הציבוריות בארץ.

היו ויכוחים מרים בענין השילומים, אולם יש לזכור ולהזכיר כי הויכוח לא היה על זכותו של העם היהודי לשילומים, להחזרת הרכוש היהודי הגזול. פרט למקרי וגרורים, לא היה שום ויכוח על כך בתוך הציבוריות הישראלית. מטעמים של דימאגוגיה מפלגתית, מרבים לסלף את עמדת מפ"ם בשאלה זו, ובמזיד מתעלמים מן העובדה כי מפ"ם פירטמה בזמנו את החלטותיה, שבהן נאמר במפורש, כי מפ"ם הושבת את התביעה להחזרת הרכוש היהודי הגזול מגרמניה כולה, כתביעה צודקת. הויכוח היה אם „פיצוי־מעט" כספי זה לשואה, שבאה על העם היהודי מידי הגרמנים, לא ייהפך לפקט היסטורי של סליחה והשלמה מצד מדינת ישראל; אם „שילומים" כספיים לא יסללו את הדרך לגרמניה ניאו־נאצית להתקבל חזרה לחבר־העמים; אם לא ישמש הדבר חיפוי מוסרי למיליטאריזם הגרמני ולתכניות שילובה של גרמניה בתכניות תוקפניות. לפיכך תבעה מפ"ם יזמה מדינית להשגת שילומים כספיים באמצעות מוסדות ארגון האומות המאוחדות. כל המציג את מפ"ם כאילו היא שללה עקרונית את התביעה ואת הזכות להחזרת הרכוש היהודי הגזול מגרמניה — מסלף ביודעין את עמדת מפ"ם. ימים יגידו איזו תוצאות מדיניות ורוחניות עתידות עוד לצמוח מן המדיניות הרשמית של ממשלת ישראל בפרשה זו.

ומבחינה זו, מבחינת העמדה העקרונית החיובית לתביעת ה„שילומים" מגרמניה, מתעוררת דאגה רבה בלבנו למקרא הידיעה שחוגים רשמיים של ד. ד. ר. הכריזו על תביעתם להפסקת כל מתן שילומים ופיצויים מטעם גרמניה, לאחר שתאחד, ובכלל זה גם לעם היהודי ולמדינת ישראל. לא כאן המקום להיכנס בעובי בעיית הפיצויים מגרמניה בכללה, אולם על כל פנים אין לכרוך את בעיית הרכוש היהודי הגזול עם בעיית הפיצויים הכללית.

החשבון הלאומי והאנושי של העם היהודי עם גרמניה, אינו דומה בשום פנים ואופן לחשבונות כל המדינות האחרות. כל כפרה לדם היהודי הרב שנשפך בידי הגרמנים — אינה ולא תוכל להיות. אך זכותו המלאה של העם היהודי היא כי יוחזר אליו כל מה שניתן לקחת מהעם הגרמני, חלק מה מאשר נשדד ונחמס בידיו מן היהודים ונשאר בידיהם עד היום הזה, ושרכוש זה יוחזר אליו, מבלי שהדבר יובל להיחשב ע"י מישהו כשילומים או כהשלמה...

הוגים, העויינים את התנועה הקיבוצית, מפיצים בקהל את השאלה הדימאגוגית בדבר זכותה המוסרית „ליהנות" מן הציוד והחמרים המובאים לארץ במסגרת ה„שילומים". לדעתם, גדולה זכותם של כל מיני ספסרים ונושכי־נשך מזכותה של התנועה הקיבוצית, כיון שאלה היו בין התומכים במדיניות הרשמית בענין זה... כאמור, לא עצם תביעת השילומים היתה בויכוח, אלא הדרך להשגת מטרה זו. ובכלל, בתוך תחומיה של מדינה אחת, אין כל אפשרות למרוץ התנגדות לענין כשהוא עדיין בשלב של דיון, עם אי־שיתוף בביצוע לאחר שהענין הוכרע. הרי הפכו השילומים לדרך ראשית ביבוא חמרים וציוד לארץ. האם קיימת אפשרות כל־שהיא ליבוא חמרים ומכונות לארץ בדרך עצמאית, מחוץ למסגרת המדינה? היכול איזה גורם כלכלי שהוא, אם חפץ קיום הוא, להוציא עצמו מתוך תחומי המחזור של היבוא והיצוא של מדינתו?

השאלה היא עתה, מבחינה ציונית והתישבותית — והיא הבחינה העיקרית — כיצד לא יבוזבזו אמצעים

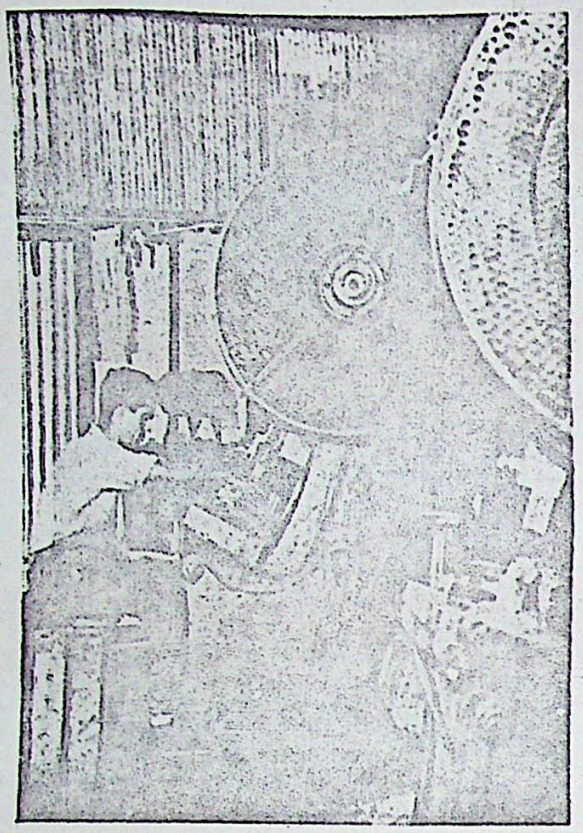

המסגריה במשאבי־שדה

אלה, אלא שיהיו מרוכזים ומושקעים במעשים של ביצור, פיתוח ויישוב הארץ, לקידומה לעצמאות כלכלית ולמילוי משימות הבניה והקליטה. פיתוח הארץ — זה היה הגימוק העיקרי בפי מחייבי השילומים בכל דרך שהיא. והנה אנו עדים לכך שחלק גדול מכספי השילומים אינו מופנה לצרכי פיתוח, אלא לצרכים שוטפים של המדינה, משתמשים בכספי השילומים לפתרון כל מיני בעיות של צריכה שוטפת, החל מדלק וגמור בכל מיני מוצרים מוגמרים, ואפילו מתחרים עם התעשיה המקומית.

כספי־השילומים אף הפכו לתיות גושא לקנוניות קונליציוניות ולאמצעי התעשרות של הבורגנות והמעמד הבינוני. עובדה היא שתכניתו של פרופ' טרון לשימוש בכספי השילומים למטרות־יסוד בפיתוח הארץ, כמו מים, חשמל, מחצבים, דיג, תחבורה וכו' — סולקה יחד עם מחוללה. רק חלק מכספי השילומים מוצא איפוא לצרכי פיתוח.

במצב זה מכריע כעת המאבק לדרך השימוש בכספי השילומים לא פחות מן המאבק על מדיניות ה„שילומים", שהיה בזמנו. יהא זה אסון למדינה, אם נוסף על השגיאות החמורות שנעשו במדיניות השילומים — לא ינוצלו אמצעים אלה ליציוב המדינה ולביסוס כלכלתה היסודית.

עם התחלת ביצוע מפעל ה„שילומים" אין אלא לחזור ולחבוע כי כספי השילומים יהיו קודש לפיתוחה ולישובה של הארץ. מדינת ישראל יש לה תקיה לעצמאות כלכלית, ובעקבותיה לבטחון מדיני וחמרי — אם תסמוך על כוחות עצמה בייצור ובעבודה. כספים מן החוץ — ערכם בזה שהם יכולים להרחיב את הבסיס ליצירת ערכים כלכליים והתיישבותיים חדשים בארץ, בדרך לעצמאות כלכלית. גם כספי השילומים, בהכרח שישמשו רק למטרות פיתוח. ובפיתוח זה — חייבת לצעוד בראש, כמו תמיד, ההתישבות העובדת והקיבוצית.

צ. בראב

יקר מכל הענקה

בעצם הימים, בהם מחמירה והולכת המדיניות האמריקאית כלפי ישראל — זיכתה אותנו הממשלה האמריקאית בתכנית חדשה, הידועה בשם „תכנית קלאפ", „הסדר אזורי משותף של מי־הירדן — לישראל, סוריה ועבר־הירדן.

התכנית מבוססת על ריכוז מי הירדן ומי הירמוך, ליצירת כוח חשמלי ולהשקאה באיזור הירדן, על שני עבריו. לפי תכנית זו ייעצר החצבאני בתחום הלבנון, ובקרבת הגבול יווצר אגם, שמתוכו יוזרמו המים בתעלה, שתתאחד עם יתר מקורות הירדן בסביבת תל־חי. במקום זה יווצר מפל לתחנת־כוח, וממנו תסתעפנה תעלות־השקאה על פני השטח, והמים יחזרו לערוץ הטבעי של הירדן.

בסוריה ייעצר הירמוך ליד הכפר עדסיה, שם תוקם תחנת־כוח. מי הירמוך יוזרמו, באמצעות תעלה, לכנרת. הכנרת תיהפך לבריכת־איגום מרכזית, למי־הירדן והירמוך גם יחד, וכך יגבהו מימיה בשני מטרים.

מן הכנרת תצאנה שתי תעלות — האחת לאורך עברו המזרחי של הירדן, להשקאת שטחים שם, והשניה — לאורך הגדה המערבית, להשקאת שטחים בישראל ושטחי עבר־הירדן שמחוץ לגבולות ישראל.

התכנית יוצרת תלות של ישראל בלבנון, בשל ניצול מי החצבאני, ושל עבר־הירדן בישראל, בשל ריכוז מי הירמוך בים כנרת והעברת התעלות דרך שטחה של ישראל. לפי התכנית, יוספקו משני הנהרות, הירדן והירמוך, 1200 מיליון ממע"ק מים לשנה, לצרכי השקאה. מזה יוקצו לישראל — 400 מיליון; לירדן — 750 מיליון, ולסוריה 50 מיליון ממע"ק. מכמות מים זו יושקו 936.000 דונם אדמה. מזה: בישראל 416.000, בירדן — 490.000, ובסוריה — 30.000 דונם. ההפרשים שביחס בין כמויות המים ושטחי ההשקאה, נגרמים על ידי המיכסות השונות שנקבעו לכל אחת מן הארצות: לגבי ישראל גורסת התכנית 700 ממע"ק מים לדונם לשנה, ואילו לגבי סוריה וירדן — 1500 ממע"ק מים לדונם בשנה, כלומר: למעלה מהכמות הכפולה. סיבת הפרשים אלה איננה מוסברת בתכנית. בס"ה תקבל ישראל כשליש מכמות המים הכוללת — והם מכוונים להשקאה באיזור הירדן ועמק בית־שאן בלבד. אין הם מכוונים כלל להשקאה בשפלה ובנגב.

✡

מבלי להיכנס לצד ההנדסי והטכני של תכנית זו — הרי דיה התבוננות מעטה ברקע הכללי של תיכנונה ופירסומה וכן ביסודותיה העיקריים — כדי לראות עד כמה מתנכלת תכנית זו למדינת ישראל, בטחונה וצרכי פיתוחה.

השאלה הראשונה המוצגת לפנינו היא אולי „צדדית", אך לא מחוץ לענין: על שום מה סודיות זו שבהכנת התכנית ופתאומיות זו שבפירסומה? הן עובדה היא שתכנית זו נודעה ברבים — וכפי שמעידים העתונים אף למוסדות השלטון בישראל — דרך העתונות ורק לאחר עיבודה ופרסומה הפומבי. הן יש לה למדינתנו בשטח זה נסיון מבורך של שנים רבות בעבר, וגם תכניות מפורטות לעתיד (ראינון עתה מוחשיות ומשכנעות בביתן הישראלי שבתערוכת „כיבוש השממה"), גם מומחים ומתכננים מעולים, גם מוסד מיוחד שעיגנו בכך (תה"ל); הייתכן כי תעובד תכנית השקאה לישראל — ללא שיתוף כלשהו עם מדינת ישראל?

התכנית, כפי שנתפרסמה, היא אזורית. כוונתה — לספק מים מן הירדן להשקאה לשלוש מדינות. מה היתרון באזוריותה של התכנית? אם המטרה היא הספקת מים לשלוש המדינות — על שום־מה נחוץ לקשור את סוריה ועבר־הירדן — עם הירדן דוקא? המבלי אין מים בסוריה ובעבר־הירדן? המבלי אין שטחים עצומים בסוריה ובעבר־הירדן, טוחים ופוריים, ובכל זאת בלתי־מנוצלים, ולא הגלי

מעוט משקעים וחוסר מים? הלא כמות המשקעים בסוריה ובעבר־הירדן עולה על זו שבארץ־ישראל! מעיינות ונחלי־איתן למכביר שופעים בהן בבקעה ובהר, ברמות השטוחות ובמישורים הנרחבים. בעבר־הירדן — רמות הגולן, מישורי הבשן, גבעות החורן, שטחי הגלעד, שדות מואב — שטחי־אדמה פוריים, מרובי משקעים ושופעי מעיינות ונחלים — האם אין בכל אלה כדי לכלכל אוכלוסיה נוספת של עשרות אלפי נפשות?

ובסוריה והלבנון — שני נהרות גדולים, שופעי מים רבים — האורונטס והליטאני — זורמים לכל אורך הארץ ולהם זרועות ופלגים המתפשטים לכל עבר. האורונטס — 400 ק"מ ארכו, מקבל בדרכו שפע פלגים ונחלים. מי־הנהר מנוצלים רק בשטחים קטנים, ואילו מרבית המים — בחלקם משתפכים ויוצרים בצות ממאירות, וברובם נשפכים לים התיכון; הליטאני — 150 ק"מ ארכו, וזרמו עז. מימיו אינם מנוצלים להשקאה ואף הם נוזלים ללא תועלת לים התיכון. אותו גורל מונה גם לנהרות יותר קטנים, כמו אמנה ופרפר, נהר אל כלב, נהר קדישא ונהר אל כביר והרבה נחלי־איתן אחרים, שמימיהם אינם מנוצלים והם יוצרים בצות מעבריהם; בצפון־מזרחה של סוריה — עובר גם הפרת, מבורך־המים. על שום מה, איפוא, לא הופנתה היזמה האמריקאית לתכניות ניצול מקורות־המים העשירים האלה שבסוריה ובעבר־הירדן?

ודאי שבדרך כלל יש יתרונות בתכניות־פיתוח, השקאה ומפעלים כלכליים, המבוססים על נתונים גיאוגרפיים, פיזיים ואקלימיים אוביקטיביים, גם כאשר הם משותפים לכמה מדינות שכנות. אלא שתכניות פיתוח כאלו מותנות, לפחות, בתנאי מוקדם אחד: שהיחסים בין הגורמים השונים הנוגעים בדבר יהיו יחסי שלום נורמליים. והלא אין צורך להוכיח כי היחסים בין 3 המדינות, וביחוד בין סוריה ועבר־הירדן מזה וישראל מזה — אינם עתה בשלב כזה שהם מאפשרים שיתוף־פעולה הדוק והוגן, שבלעדיו אין לתאר את ביצוע התכנית, ולא כל שכן את השימוש בה לאחר מכן. גם אין צורך להוכיח שלא בישראל תלוי דבר חסדי־ה חסיות ביחס לבין שכנותיו — המדינות הערביות. דולי, כל עוד ששולטים בהן השליטים שעכשיו — והם שולטים בהן לא בלי השראתן של אנגליה ואמריקה — קשה להניח כי תשלימנה עם קיומה והתפתחותה של מדינת־ישראל בגבולותיה הנוכחיים. יתר על כן: שליטי המדינות הערביות לא רק שאינם נענים לתביעת ישראל לייצוב יחסי־שלום, אלא שאף אינם נמנעים מכל מעשה ותחבולה במדינת־ישראל, תוך איומים גלויים לחידוש מעשי־התוקפנות.

במצב זה — ואין לראות שהוא ישתנה לטובה בתקופה הקרובה — ודאי שאין להניח כי ייתכן שיתוף־פעולה הדוק כזה, הדרוש במפעל מים חיוני, שמטבעו אינו סובל כל תנודות וזעזועים.

אין להניח, שמתכנני תכנית זו לא הביאו דבר זה בחשבון. אם אין בכוחה או ברצונה של אמריקה להביא את מדינות־ערב לידי הסכמי־שלום עם ישראל — מה כי תצליח להשיג את הסכמתם למפעל־מים אזורי משותף?

על־כרחנו אנו באים להנחה כי אמריקה רוצה שהאו"ם הוא אשר יהווה רשות ראשית — מפקחת, מתווכת, מתערבת ומסדירה. וכיון שאו"ם זה — בתנאים הקיימים בעולם — אינו אלא מעצמות־המערב, ובמעצמות אלה אין ה„כנור הראשון" אלא בידי אמריקה, משמע שהשליטה העליונה על מפעל המים המשותף, גם באמצעות האו"ם וגם באמצעות דרכים אחרות, תישאר בידי אמריקה, והרי זה אמצעי נוסף להשתלטותה המלאה על מדינות המזרח התיכון, וישראל בכללן.

ועוד כמה ענינים ראויים לתשומת־לב:

מבחינת מקורות המים שבאיזור בולט מאד בכל התכנית

היעדרו של נהר הליטאני, נהר זה, המקביל בחלקו לחאצבאני, והמרוחק ממנו בחלק זה ב־4 ק"מ בלבד, הוא לבדו מזרים לים התיכון 700 מיליון ממ"ק לשנה, ללא כל תועלת. מה הטעם, אם כן, בתכנית אזורית משותפת, המשאירה את הליטאני מחוצה לה?

אך יותר מכל דבר אחר מזדקר מיד לעין חוסר ההתחשבות עם הצורך המיוחד והחיוני ביותר למדינת־ישראל, הוא הצורך בפיתוח הנגב, כדי הפשרתו להתיישבות־המונים, שאין לבצעה בלי מים. ומים אלה נמצאים באזורנו, בצפון, והם צריכים להגיע, לפי תכנית המים האזרית של ג'ון, מן הירדן. „תכנית קלאפ", לפי כמות המים שהיא מקציבה לישראל ולפי כיוון תעלות־ההשקאה איבה לוקחת בחשבון הוצאת מים מתחומי עמק הירדן ועמק בית־שאן לאזורים אחרים של הארץ. הנגב הוא מחוץ לחשבון בתכנית זו. והרי השקאת הנגב הוא הכרח חיוני ומכריע בהתיישבותה, פיתוחה ואפשרויות־קליטתה של הארץ. האם אין לראות ב„העלמת עין" זו משום המשך להתנכלותה ה„מסורתית" של אמריקה אל הנגב הישראלי? האם אין תכנית זו „מרחיקה ראות" את הנגב בסממנו, כדי להשתמש בו אי־פעם בניגוד גמור לעצמאות ישראל?

אם מתכוונת תכנית זו בעיקרה לפתור את שאלת הפליטים הערביים, ע"י יישובם באזורים המושקים במדינות סוריה והירדן — הרי יישוב הפליטים הערביים דוקא לאורך הגבול הישראלי ובסמוך לו — עלול לשמש מקור להמשך המתיחות ביחסים ההדדיים עם המדינות הערביות בימים רגילים, ולא כל שכן — בימי זעזועים וסיבוכים. אם כנה היא הדאגה לפתרון שאלת הפליטים ולייצוב יחסי־שלום בין ישראל ושכנותיה — האם אין טוב דוקא להרחיקם מן הגבולות? האם אין שטחים פנויים ופוריים במדינות הערביות ליישובם של הפליטים? האם אין הפרת והחידקל, האורונטס והליטאניס שופעים מים רבים, פי כמה מן הירדן? על שום מה יש ליישב אותם דוקא כאן? אוצרות הכסף ושטחי הקרקע הסוריים שבמדינות הערביות — אלה אוריים במגע, ולו אם לו כדי להזין את הפליט הערבי שהוא עצמו ובשרו של העם הערבי. ואילו הירדן היחיד, המיוחד ביעודו ובאפשרויותיו להשקאת שטחים שוממים בישראל, זו „כבשת הרש" לקליטת נדחי ישראל בעולם — דוקא הוא נועד לצורכי הפליטים הערבים...

יודעים אנו: אמריקה היא עשירה, חזקה, בעלת יכולת־הענקה לנשמעים לה, ובעלת אמצעי־השפעה לממרים דברה. אלא שמניסיוננו ומעבודתנו בארץ במשך עשרות בשנים, מצרכינו וממשימותינו בפיתוח, קליטה והתישבות — אנו יודעים נאמנה: מים — יקרים הם מכל הענקה! המים הם ההענקה הטובה ביותר! בעזרת המים הגדלנו את כושר־הקליטה של הארץ כמה מונים. בעזרת המים יצרנו ערכים ונכסים שכל ההענקות לא ישוו להם.

*

בינתיים נתבשרנו: ממשלת ישראל ציוותה על הפסקת העבודה בערוץ־הירדן. אנו רוצים להאמין כי הפסקה זו כמוה כפשוטה, כלשון ההודעה הרשמית: „באופן זמני, עד לבירור השאלה ע"י מועצת הבטחון, וללא פגיעה בזכויותיה, טענותיה ועמדתה של ישראל לגופו של הענין". מדינת ישראל, המודרכת ע"י חפץ־חיים וכוסף־חיים עז — אינה יכולה להפסיק שום מפעל אשר נועד להגן על קיומה, עצמאותה ותקוות־חייה.

אכן, „תכנית קלאפ" לא נועדה אלא לחיסולה של עצמאות ישראל, לגזילת הנגב, אוצרותיו ושטחיו. דומה שגם היא מצטרפת לתמונה הכללית, המבשרת למדינתנו משבר שלא ידעה דוגמתו מאז חיסול המנדט.

היתעורר חשבון־הנפש בלב כל האחראים, התקום ההתעוררות לעמוד נגד המזימות בכוחותיו המאוחדים של העם כולו, של תנועת הפועלים כולה? התקום האחריות המשותפת של כל הכוחות היוצרים לעמוד במערכות הניצבות לפנינו?

י. נבו

4.11.53 181 הקיבוץ

120

מתחסלת? — לא מתחסלת!

והיה אם נרצה לדעת דברים מפורטים יותר על ועידת „איחוד הקבוצות והקיבוצים" באפיקים, מפי העתונות המקורבת, מפלגתית ורעיונית, ל„איחוד" — „דבר" ו„הדור" — נעלה חרס בידנו. „דבר", שבדרך כלל היה מרבה בעבר — ויצויין הדבר לשבחו — למסור בהרחבה על ועידות האגודים ההתישבותיים — המעיט ביותר למסור על ועידת ה„איחוד" הפעם. את דברי בן־גוריון ואחרים מן השרים — מסר, כמובן, ביתר פירוט, וכן עשה גם „הדור". אך הרי, סוף־סוף, לא נתכנסה הועידה לשמוע את דברי השרים בלבד... הן השאלות שהועידה דנה בהן — שאלות קשות וחמורות הן, אך דוקא את הדיון על השאלות לגופן כמעט שלא מצאנו בעתונות, אלא מעט מזער...

נציגי התנועות הקיבוציות האחרות לא הוזמנו, כפי שהיה נהוג בעבר, אלא לפתיחה החגיגית בלבד. אך מן המועט שפורסם בעתונות, למדים אנו שהועידה עסקה בשתי סוגיות: בסוגיית העבודה השכירה במשק הקיבוצי ובסוגיה החברתית.

צריך לציין, שבישיבת מרכז האיחוד, שנתקיימה ברמת־רחל לפני הועידה, להכנתה ולקביעת סדר־יומה — נקבע סדר־יום קצת אחר מזה שפורסם לאחר־כך. באותה ישיבה „אושר סופית" (אגרת מס' 96) ובתור ראשון, הסעיף הקרוי בשם: „מעמדה של הקבוצה במדינה". אלא מה שגרם אה השוב ומסוכם על ידי ה„מרכז", בוטל, כנראה, על ידי מוסד מצומצם יותר: הסעיף נעלם מסדר־היום. שמא מפני שהריח יותר מדי ב„פוליטיקה", שמפניה חוששים, כנראה, מאוד במוסדות המצומצמים הגבוהים של ה„איחוד"...

בעיית העבודה השכירה היתה, אם כן, הראשונה והמרכזית בועידה. ואין פלא אם ה„איחוד" הופך והופך בשאלה זו רבות וממושכות...

אם נעיין בדברים המתפרסמים בספרות ה„איחוד" תצטייר לפנינו תמונה עגומה ביותר: העבודה השכירה בישובי ה„איחוד" חדרה כנראה לכל מקום ולכל פינה. כפי שנמסר בועידה, נמצאים רק בחקלאות בלבד 2000 עובדים שכירים על 4000 עובדים מחברי המשקים, היינו: על כל שני חברים העובדים בחקלאות — עובד שכיר אחד. והעבודה השכירה חדרה לא רק לחקלאות ולחרושת אלא שהיא קיימת אף בענפי־החצר, בשירותים, ואפילו בחדר־האוכל. אין נקי ממנה. ממדי העבודה השכירה הגיעו, כנראה, לשלב כזה שהם מאיימים ממש על היסודות הכלכליים־משקיים והחברתיים־מוסריים של משקי ה„איחוד". אופייניים בנידון זה, דברי ש. תמיר ב„יומן תל־יוסף", והם בודאי משקפים את המצב, לא רק בתל־יוסף:

„העבודה השכירה שיבשה את מהלך חיינו. יש ענפי משק שהעובדים ממש הם פועלים שכירים. מנהלי־העבודה וסידורי־העבודה מתחילים להתרגל למצב זה. לעתים נוח יותר לעבוד עם פועלים שכירים. מהם אפשר לדרוש תוצרת, עליהם אפשר להטיל מיכסה, אותם אין מחליפים, ואותם אפשר בשעת הצורך לפטר וכו'...

איש חדש שבא למשק, קשה לסדרו בעבודה בענף. העבודות הקבועות והמקצועיות תפוסות על ידי עובדים שכירים, קבועים ומאומנים. אין גם לחץ להכניס ילדים ונוער לענפים. לא קל להסתדר אתם. בגורלם של חברים חדשים במשך תקופה ממושכת לעבוד בעבודות עונתיות. — — — לרוב הם עובדים בודדים בין פועלים שכירים רבים. זה מכביד על קליטתם במשק ובעבודה. — — — הגענו למצב שאין לחץ בסידור־העבודה, אין מנצלים כראוי את כוחות־העבודה שברשותנו, אין מנצלים את עבודת הילדים והנוער וכו' וכו'."

כפי שאפשר להבין מבין השיטין ומקטעי־הדברים שנתפרסמו בעתונות — נשמעו דברים מעין אלו גם בועידה. מ. חנדל, שפתח בשאלה זו, רואה ש„בפתרון שאלה זו ובשיבת התנועה לעבודה העצמית תלויים קיומה וגורלה של התנועה הקבוצתית". וכנראה שרוב הדוברים בועידה שללו את העבודה השכירה עקרונית, אלא שלא הספיק להם עוז־רוח, כדי להגיע לידי המסקנה המוכרחת והעקבית.

כל הדיבורים על ההכרח לשמור על „נאמנות עקבית לערכים" הם ריקים מתוכן ממשי, אם אין מעיזים לגקוט בדרך האחת, היחידה והממשית, לחיסול העבודה השכירה, והיא: לחסל אותה ממש — בלי „פירושים" ובלי „תנאים". ברגע שמופיעים פירושים ותנאים, מתאשר בכך המשך קיומה של העבודה השכירה, למעשה.

החחלטה, לפי „דבר", אומרת:

העבודה השכירה בשירותים לאדם ובחצר המשק — תחוסל לאלתר. בענפי החקלאות תחוסל העבודה השכירה תוך שנתיים. אם אין באפשרותו של איזה משק לקיים אחד או כמה מענפיו בכוחות עצמו — עליו למסור אותו לעיבוד זמני למוסד „ייצור ופיתוח".

מה אומרת החלטה זו למעשה? פירושה: העבודה השכירה בחקלאות איננה מתחסלת כיום. פירושה: במשך שנתיים נוספות היא תתקיים בצורתה הנוכחית. וכפי ההנחה הנכונה שנשמעה בועידה, כי העבודה השכירה מהווה מחסום לקליטת העליה, הרי עובדת קיומה של העבודה השכירה במשך שנתיים נוספות — רק תבצר את

ניתנים לעיבוד על ידי המשק — לרשות המוסד ל„ייצור ופיתוח". מוסד זה קיים כבר כשנתיים. ומראשית היווסדו קבע לעצמו, נוסף לתפקיד של הגברת הייצור החקלאי, גם את התפקיד של ספיגת העבודה השכירה בישובי ה„איחוד". והנה, במשך השנתיים שעברו לא מילא כלל וכלל את תפקידו השני, מעידים על כך כל הדו"חות הרשמיים של מוסדות „ייצור ופיתוח". קדיש לוז אומר בענין זה כך:

— — עד כה פעל המוסד („ייצור ופיתוח") במשקים צעירים בלבד — — הוא טרם הגיע למשקים המבוססים, אשר בהם חמורה ביותר בעיית העבודה השכירה. הפעלת המוסד נתקלת בהתנגדות מסויימת. לפי שעה הפתרון כאן הוא אינדיבידואלי בלבד, ולא מעשי.

(„ניב הקבוצה", אלול תש"ג).

„ייצור ופיתוח" — לא פתר, איפוא, את בעיית העבודה השכירה במשקים עד עכשיו. מה הערובה כי יצליח בכך להבא? מסירת שטחים או ענפים, ולו רק באופן זמני, לרשות מוסד המעסיק פועלים שכירים, בהכרח שיסבך את המשק בסבך בעיות ויחסים חמור למדי. ומה יהיה לאחר „זמניות" זו? ספק גדול הוא אם אפשר יהיה לפטר המוני פועלים חקלאיים — שהתערו בקרקע ובענף במשך שנים.

הפתרון יבוא, איפוא, באחת מן השתים: או שהענף כולו יחזור אל המשק, עם הפועלים השכירים, ואלה ימשיכו להיות שכיריו של המשק, או שתתגבש צורה חדשה כלשהי להישארותם של השכירים על הקרקע, אם בצורת פועלים שכירים במשק אדמיניסטרטיבי, ואם בצורת התישבות איגדיבידואלית קבועה. את דרך ההתפתחות הצפויה של „זמניות" זו — מבשר לנו א. ליבנה בדברים הבאים:

„ברי שההנהלה האדמיניסטרטיבית היא הכרח זמני, אך אינה מטרה סופית. על ה„איחוד" למצוא דרכים, כיצד להכשיר את העובדים השכירים של „ייצור ופיתוח" להנהלה עצמית והתישבות עצמית. מעבר ישיר לחיי־קבוצה, כנראה אינו בא בחשבון עבור הרוב הגדול של העולים השכירים. אך אפשר למצוא דרך להכשירם לצורות משק שיתופי, הממזגות קולקטיביות בעבודה עם חיים אינדיבידואליים."

(„בטרם", נובמבר 1953).

ואין אלה דברים בעלמא. כפי שכל המדיניות הממשלתית הנוכחית ביישובם של העולים על הקרקע מכוונת להתישבות אינדיבידואלית, הרי גם „ייצור ופיתוח" ישרת מטרה זו במישרין או בעקיפין.

אך לא רק א. ליבנה. גם בתוך ה„איחוד" יש אנשים הרואים כך את מגמת ההתפתחות. אלי שובייד, חבר קבוצת צרעה, במאמר על „העבודה השכירה בקיבוצים" — שולל את הדרך של „ייצור ופיתוח" כפתרון לשאלת העבודה השכירה. לדעתו, דרך זו פותרת את השאלה רק מבחינה כלכלית, ולא מבחינה חברתית. הוא רוצה בפתרון כולל, מקיף, גם כלכלי וגם חברתי, והריהו אומר:

„את השכירים של היום יש לקלוט כמתישבים, בעלי המשק, ולא כשכירים לנצח; ואם לקלטם כמתישבים, יש לאפשר את קליטתם במסגרות ארגוניות המתקבלות על דעתם. הקבוצה איננה מהווה כיום מסגרת כזאת. מושב העובדים קרוב לכך יותר. ואולי תימצא מסגרת א ח ר ת, שאינה מושב ואינה קבוצה, אלא כפר עובדים, שיש בו פתח לשיתוף אלמנטרי בלבד, והוא הולך ומתרחב בהשפעת הסביבה ובהשפעת הצרכים, עד למדרגה של מושב."

מתוך ההצעות הקונקרטיות של אותו „בעל פתרון", דיינו אם נצטט שלוש מהן:

„א. התנועה הקיבוצית מפקיעה ממשקיה את עודפי הקרקע והמיכון, לצרכי התישבות חדשה, ולאור דוקא קיבוצית;

ב. התנועה הקיבוצית מתאחדת עם תנועת המושבים;

ג. הרשות ל„ייצור ופיתוח" שוזפת, איפוא, ליישב את שכיריה על הקרקעות שבידה, בצורת התישבות העצמאית שתתקבל על דעתם ובעזרתם חישירה של התנועה הקיבוצית."

(„בטרם", אוקטובר 1953).

— — — פשטותו של היתר עיסקה מביאה להורבה יהודים טובים שלוות נפש ופרנסה טובה, ואין לגנות את הקיבוץ, אם בחסותה של הברת „ייצור ופיתוח" הוא מבקש להגיע לאותם ההישגים.

מה שנוגע לעצמנו — הרי אין אנו מאמינים בכוחה של חברה זו לחסל את העבודה השכירה בקיבוצים, אך אנו מאמינים באמונה שלמה ביכולתה לחלץ סוציאליסטים ותיקים מסיבוכי־מצפון המציקים להם, בגלל המשך העבודה השכירה במשקיהם, ואם ההחלטה של הועידה באפיקים עשויה להביא ארגעה ללבבות נפחדים — הרי אין לנו סיבה להוקיע אותה כמעשה תרמית וצביעות." (ק. הילב, 13.11.53).

ודאי לא הפיקה החלטה זו את רצון הכל בועידה. התנגדו לה משגי הקצוות. הסעיף על מסירת שטחים וענפים לרשות „ייצור ופיתוח", במידה שאין המשק יכול לעבדם בכוחות עצמו, — נתקבל, לאחר ויכוח ממושך, ברוב של 160 קולות נגד 60, ובהימנעות של 25. מסתבר כי אותם 60 חייבו את הסעיף הנ"ל רק ביחס למשקים צעירים, בראשית הפיתוח, ואילו לגבי משקים ותיקים הם, כנראה, שללו „מסירת שטחים וענפים" — דבר, שפירושו למעשה: העסקת שכירים גלוית, חפשית.

מאידך, היו כנראה חברים, ששללו את „ייצור ופיתוח" בכלל, י. מנוח מדגניה, למשל, שלל העסקת פועלים שכירים בכל צורה שהיא, ובביגוי „טרוסט", שנתן לחברת „ייצור ופיתוח", עורר את חמתו של ראש־הממשלה.

אכן, לא בפעם הראשונה מתנגשים מושגיו של י. מנוח עם מושגיו של ד. בן־גוריון ביחס לעבודה עצמית ולעבודה שכירה. זכורים „ארבעת המכתבים" של ד. בן־גוריון בשאלה זו. אלא בעוד ש„ארבעת המכתבים" נתפרסמו ב„ניב הקבוצה" — הרי מאמרו של י. מנוח בשאלה זו — לא נתפרסם שם, ומנוח היה נאלץ להוציאו לאור ב„הוצאה עצמית".

בהקדמה לחיבור זה, המכונה בשם „בויכוח עם דוד בן־גוריון", מספר לנו מנוח כך:

— — — פנתה אלי המזכירות של „איחוד הקבוצות והקיבוצים" וביקשתני להמציא לה את הדברים, אשר גרמו לכתיבת המכתבים (ארבעת המכתבים של ד. בן־גוריון) אלי, למען „ניב הקבוצה". לא עלה בדעתי שבימה זאת, שאינה פוליטית, ומגמתה היא לתת גיב לחברים, ושבה פירסמתי, במשך שתי עשרות בשנים, עשרות מאמרים, — יסרבו עורכיה לתת את דברי בשלימותם, וירצו להוציא מהם קטעים, כדי להתאימם למכתביו של הח' ד. בן־גוריון. סירבתי כמובן. היה מו"מ ודיון, ללא הועיל.

— — אני משאיר את ארבעת המכתבים ללא כל תשובה נוספת מצדי. יקרא הקורא וישפוט. ישפוט על עצם בירור השאלות ועל המצב שבו נמצא המושג היקר „חופש הדיבור" בחוג כמו זה של קבוצות. יהרהר בדבר ויראה בכך אזהרה חמורה."

מ. מנדל, ברשימתו לקראת הועידה כתב כך:

„— — בעיות העבודה העצמית במשק העצמי, ופיתוח וייצור מוגברים על ידי „ייצור ופיתוח" — לא קלה תהיה ההכרעה בהן, בועידה. חילוקי־דעות רציניים נחגלו בכל הגירורים המוקדמים. אך על הועידה להכריע, כי את גפש התנועה היא קובעת." (אגרת, חס' 101).

אכן, הועידה הכריעה... בגושפנקא של החלטות היא קבעה: להשאיר הכל כאשר היה.

אך „נפש תנועה" זו — מה יהא עליה?

א. מגולי

18.11.53, 183

3

המחסום הזה. ובמידה שהעבודה השכירה מתמשכת על פני תקופת זמן ארוכה יותר, מטבע הדברים שעצם אפשרות חיסולה נעשה קשה יותר ויותר.

דרך „ממשית" לחיסול העבודה השכירה ראתה הועידה במסירה זמנית של עודפי־קרקע, ענפים או גידולים שאינם ניתנים לעיבוד על ידי המשק עצמו — לרשות המוסד ל„ייצור ופיתוח". מוסד זה קיים כבר כשנתיים. ומראשית היווסדו קבע לעצמו, נוסף לתפקיד של הגברת הייצור החקלאי, גם את התפקיד של ספיגת העבודה השכירה בישובי ה„איחוד". והנה, במשך השנתיים שעברו לא מילא כלל וכלל את תפקידו השני. מעידים על כך כל הדו"חות הרשמיים של מוסדות „ייצור ופיתוח". קדיש לוז אומר בענין זה כך:

— — עד כה פעל המוסד („ייצור ופיתוח") במשקים צעירים בלבד — — הוא טרם הגיע למשקים המבוססים, אשר בהם חמורה ביותר בעיית העבודה השכירה. הפעלת המוסד נתקלת בהתנגדות מסויימת. לפי שעה הפתרון כאן הוא אינטלקטואלי בלבד, ולא מעשי.

(„ניב הקבוצה", אלול תשי"ג).

„ייצור ופיתוח" — לא פתר, איפוא, את בעיית העבודה השכירה במשקים עד עכשיו. מה הערובה כי יצליח בכך להבא? מסירת שטחים או ענפים, ולו רק באופן זמני, לרשות מוסד המעסיק פועלים שכירים, בהכרח שיסבך את המשק בסבך בעיות ויחסים חמור למדי. ומה יהיה לאחר „זמניות" זו? ספק גדול הוא אם אפשר יהיה לפטר המוני פועלים חקלאיים — שהתערו בקרקע ובענף במשך שנים.

הפתרון יבוא, איפוא, באחת מן השתים: או שהענף כולו יחזור אל המשק, עם הפועלים השכירים, ואלה ימשיכו להיות שכיריו של המשק, או שתתגבש צורה חדשה כלשהי להישארותם של השכירים על הקרקע, אם בצורת פועלים שכירים במשק אדמיניסטרטיבי, ואם בצורת התישבות אינדיבידואלית קבועה. את דרך ההתפתחות הצפויה של „זמניות" זו — מבשר לנו א. ליבנה בדברים הבאים:

„ברי שההנהלה האדמיניסטרטיבית היא הכרח זמני, אך אינה מטרה סופית. על ה„איחוד" למצוא דרכים, כיצד להכשיר את העובדים השכירים של „ייצור ופיתוח" להנהלה עצמית והתישבות עצמית. מעבר ישיר לחיי־קבוצה, כנראה אינו בא בחשבון עבור הרוב הגדול של העולים השכירים. אך אפשר למצוא דרך להכשירם לצורות משק שיתופי, הממזגות קולקטיביות בעבודה עם חיים אינדיבידואליים."

(„בטרם", נובמבר 1953).

ואין אלה דברים בעלמא. כפי שכל המדיניות הממשלתית הנוכחית ביישובם של העולים על הקרקע מכוונת להתישבות אינדיבידואלית, הרי גם „ייצור ופיתוח" ישרת מטרה זו במישרין או בעקיפין.

אך לא רק א. ליבנה. גם בתוך ה„איחוד" יש אנשים הרואים כך את מגמת ההתפתחות. אלי שבייד, חבר קבוצת צרעה, במאמר על „העבודה השכירה בקיבוצים" — שולל את הדרך של „ייצור ופיתוח" כפתרון לשאלת העבודה השכירה. לדעתו, דרך זו פותרת את השאלה רק מבחינה כלכלית, ולא מבחינה חברתית. הוא רוצה בפתרון כולל, מקיף, גם כלכלי וגם חברתי, והריהו אומר:

„את השכירים של היום יש לקלוט כמתישבים, בעלי המשק, ולא כשכירים לנצח; ואם לקלטם כמתישבים, יש לאפשר את קליטתם במסגרות ארגוניות המתקבלות על דעתם. הקבוצה איננה מהווה כיום מסגרת כזאת. מושב העובדים קרוב לכך יותר. ואולי תימצא מסגרת אחרת, שאינה מושב ואינה קבוצה, אלא כפר עובדים, שיש בו פתח לשיתוף אלמנטרי בלבד, והוא הולך ומתרחב בהשפעת הסביבה ובהשפעת הצרכים, עד למדרגה של מושב."

מתוך ההצעות הקונקרטיות של אותו „בעל פתרון", דיינו אם נצטט שלוש מהן:

„א. התנועה הקיבוצית מפקיעה ממשקיה את עודפי הקרקע והמיכון, לצרכי התישבות חדשה, ולאו דוקא קיבוצית;

ב. התנועה הקיבוצית מתאחדת עם תנועת המושבים;

ג. הרשות ל„ייצור ופיתוח" שואפת, איפוא, ליישב את שכיריה על הקרקעות שבידה, בצורת התישבות העצמאית שתתקבל על דעתם ובעזרתה הישירה של התנועה הקיבוצית."

(„בטרם", אוקטובר 1953).

פירוש ההצעות ברור בתכלית: התנועה הקיבוצית מוסרת מקרקעותיה ומאנשיה לארגון מושבים.

אילו היתה זאת דעת יחיד או יחידים — שאני. אבל הועידה הוכיחה שלדעות מסוג זה יש מהלכים ב„איחוד", היימצא בו הכוח להתגבר עליהן?

אך תהייגה תוצאותיו של „ייצור ופיתוח" בעתיד אשר תהייגה — בינתיים העבודה השכירה במשקים קיימת והיא ממשיכה לסבך את ה„איחוד" בסתירה שאין ליישבה בחיים הממשיים של המשק הקיבוצי.

בועידה נשללה העבודה השכירה בהבל־פה אך היא תתקיים למעשה, בהיתר החלטות מסוות. לא לחינם שמחה עליהן כל כך עיתונות הימין, שראתה בהן מעין אישור ל„פילוסופיה" שלה. „הבוקר" פתח עליהן בזו הלשון:

„— — — פשטותו של היתר עיסקא מביאה להרבה יהודים טובים שלוות נפש ופרנסה טובה, ואין לגנות את הקיבוץ, אם בחסותה של חברת „ייצור ופיתוח" הוא מבקש להגיע לאותם ההישגים.

מה שנוגע לעצמנו — הרי אין אנו מאמינים בכוחה של חברה זו לחסל את העבודה השכירה בקיבוצים, אך אנו מאמינים באמונה שלמה ביכולתה לחלץ סוציאליסטים ותיקים מסיבוכי־מצפון המציקים להם, בגלל המשך העבודה השכירה במשקיהם. ואם ההחלטה של הועידה באפיקים עשויה להביא ארגעה ללבבות נפחדים — הרי אין לנו סיבה להוקיע אותה כמעשה תרמית וצביעות."

(ק. הילב, 13.11.53).

ודאי לא הפיקה החלטה זו את רצון הכל בועידה. התנגדו לה משגי הקצוות. הסעיף על מסירת שטחים וענפים לרשות „ייצור ופיתוח", במידה שאין המשק יכול לעבדם בכוחות עצמו, — נתקבל, לאחר ויכוח ממושך, ברוב של 160 קולות נגד 60, ובהימנעות של 25. מסתבר כי אותם 60 חייבו את הסעיף הנ"ל רק ביחס למשקים צעירים, בראשית הפיתוח, ואילו לגבי משקים ותיקים הם, כנראה, שללו „מסירת שטחים וענפים" — דבר, שפירושו למעשה: העסקת שכירים גלויה, חפשית.

מאידך, היו כנראה חברים, ששללו את „ייצור ופיתוח" בכלל. י. מנוח מדגניה, למשל, שלל העסקת פועלים שכירים בכל צורה שהיא, ובכינוי „טרוסט", שנתן לחברת „ייצור ופיתוח", עורר את חמתו של ראש־הממשלה.

אכן, לא בפעם הראשונה מתנגשים מושגיו של י. מנוח עם מושגיו של ד. בן־גוריון ביחס לעבודה עצמית ולעבודה שכירה. זכורים „ארבעת המכתבים" של ד. בן־גוריון בשאלה זו. אלא בעוד ש„ארבעת המכתבים" נתפרסמו ב„ניב הקבוצה" — הרי מאמרו של י. מנוח בשאלה זו — לא נתפרסם שם, ומנוח היה נאלץ להוציאו לאור ב„הוצאה עצמית".

בהקדמה לחיבור זה, המכונה בשם „בויכוח עם דוד בן־גוריון", מספר לנו מנוח כך:

„— — — פנתה אלי המזכירות של „איחוד הקבוצות והקיבוצים" וביקשתני להמציא לה את הדברים, אשר גרמו לכתיבת המכתבים (ארבעת המכתבים של ד. בן־גוריון) אלי, למען „ניב הקבוצה". לא עלה בדעתי שבימה זאת, שאינה פוליטית, ומגמתה היא לתת גיב לחברים, ושבה פירסמתי, במשך שתי עשרות בשנים, עשרות מאמרים, — יסרבו עורכיה לתת את דברי בשלימותם, וירצו להוציא מהם קטעים, כדי להתאימם למכתביו של הח' ד. בן־גוריון. סירבתי כמובן. היה מו"מ ודיון, ללא הועיל.

— — אני משאיר את ארבעת המכתבים ללא כל תשובה נוספת מצדי. יקרא הקורא וישפוט. ישפוט על עצם בירור השאלות ועל המצב שבו נמצא המושג היקר „חופש הדיבור" בחוג כמו זה של קבוצות. יזהר בדבר ויראה בכך אזהרה חמורה."

מ. מנדל, ברשימתו לקראת הועידה כתב כך:

„— — בעיות העבודה העצמית במשק העצמי, ופיתוח וייצור מוגברים על ידי „ייצור ופיתוח" — לא קלה תהיה ההכרעה בהן, בועידה. חילוקי־דעות רציניים נתגלו בכל הבירורים המוקדמים. אך על הועידה להכריע, כי את נפש התנועה היא קובעת."

(אגרות, מס' 101).

אכן, הועידה הכריעה... בגושפנקא של החלטות היא קבעה: להשאיר הכל כאשר היה.

אך „נפש תנועה" זו — מה יהא עליה?

א. סגולי

18.11.53, 183 הקיבוץ

122

מבוכה ופיח גם יחד...

לאחר סעיף העבודה השכירה, דנה ועידת „איחוד הקבוצות והקיבוצים" בסעיף מרכזי שני — בבעיות החברה הקיבוצית. על חדיון בבעיה זו פיקרו לנו „דבר" ו„חדרך" — עוד פחות מן המעט שסיפרו לנו על חדיון בשאלת העבודה השכירה. אלא שלפני הועידה, תוך כדי הכנתה, דנו מוסדות ה„איחוד" בבעיה זו רבות ומפורטות. דיונים אלה נתפרסמו בעתונות ה„איחוד", ויש להניח שהם משקפים את הלך־הרוחות בבעיה זו אף בועידה.

ב„גיב הקבוצה" (אליל תשי"ג) נתפרסם, לקראת הועידה, מאמר משל אפרים רייזנר, בשם: „הנחות והצעות בבעיות החברה הקבוצתית". הצעות אלו אף אושרו על ידי „ועדת החברה" של ה„איחוד". בעקבות „הנחות והצעות" אלו, התקיימו גם כמה בירורים ציבוריים, שכוונתם היתה לא רק להכין את הדיון בועידה, אלא אף להגיע — לפחות בחלק מן ההצעות — לידי החלטות מחייבות. אך כנראה ש„זה לא הלך", ושום החלטות מפורשות בשאלות החברה לא נתקבלו בועידה.

לפי „דבר" אומרת ההחלטה בשטח זה כך:

„הועידה מכירה בצורך להגדיר את הזכויות של החבר בקבוצתו ואת חובותיו כלפיה, בצורה של הוקה פנימית. כיסוד לדיון ולבירור בישובי ה„איחוד" תשמש הצעת החוקה שנתפרסמה ב„גיב הקבוצה". תוך שנה תכונס מועצה מיוחדת לשם גיבוש חוקה פנימית. כן יכונס תוך שנה כנס מיוחד של המועצה, שיכריע בבעיות שונות של סדרי־החיים בקבוצה."

משמע: הועידה החליטה להתכנס שנית ושלישית...

האם במקרה?

עד עכשיו חשבנו לתומנו, שעקרונות השוויון והשיתוף, אלה העקרונות הכלולים במושג המקובל והממצה „קומונה" — משותפים הם לתנועה הקיבוצית כולה והם שמייחדים אותה ומבדילים ביגה לבין צורות התישבות אחרות, אינדיבידואליות ואיגדיבידואליות־למחצה.

והנה באים אנשי ה„איחוד" ומנסים „לחדש" הלכות. גם בשאלות השוויון, כמו בשאלת העבודה השכירה, התחילו בכך אנשים שמחוץ ל„איחוד" — והראשון ביניהם, כרגיל, ד. בן־גוריון. באחד מימי־העיון ל„בעיות הקבוצה במדינה", שהתקיים מטעם ה„איחוד", ראה בן־גוריון צורך להעלות את ערך הקבוצה בעיני חבריה היא עצמה ובעיני ציבור הפועלים בכללה. אלא שתוך כדי הסברת הקשר המהותי בין הקבוצה, ערכיה ויסודותיה, לבין תנועת הפועלים בכללה — אגב פיזור מלוא־חפניים הלל ושבח — אמר גם את הדברים האלה:

— — הקבוצה היא מיפת ומורה־דרך בכל אחד ואחד מערכי־חייה, ולא בערך אחד בלבד, בערך השוויון — —

— — אני רואה גם את המושבים כנכס וכהישג של הקבוצה. — — אין המושב הולך בדרך הקבוצה במאה אחוזים, אבל במושב מתגלמים מיטב ערכי־הקבוצה, מחוץ לשותפות המלאה והשוויון הגמור.

— — אנו רואים בכל עולה, בכל עובד ובכל חקלאי ומתיישב נכס יקר והישג קבוצתי, גם אם העולה, העובד והמתיישב אינו שותף עדיין לכל ערכי הקבוצה.
(„גיב הקבוצה", אלול תשי"ג)

דברים אלה, אף אם הם נראים, לכאורה, נכונים — הרי הם מובילים, אם בכוונה ואם שלא בכוונה — לידי שוויון־נפש, אם לא ליחס של ביטול מוחלט אל ערכי השיתוף והשוויון.

אין הקומונה, השוויון והשיתוף, ערך יחיד של הקיבוץ. אדרבא: ערכי השיתוף והשוויון רק מעלים גם את שאר הערכים לשלב גבוה יותר בהגשמה. הקומונה מקילה ומאפשרת, יותר מצורת־החיים האינדיבידואלית, את קליטת האדם בעבודה, בחקלאות, בהתישבות, בהגנה, בתרבות וכו'. היא צורת־חיים יעילה יותר ומסקנית יותר בהגשמה ציונית־סוציאליסטית, ומכאן הדגשת „יחודה" בתנועה ובעולם הארץ־ישראלית. על כן, מי שבא עכשיו וקושר כתרים לכל „ערכי הקבוצה", תוך התרת הקשר שבינם לבין ערכי השיתוף והשוויון — הריהו מגמיך בכך את ערך הקומונה — ובאופן אובייקטיבי את ערך התנועה הקיבוצית כולה.

אם „כל עולה, כל עובד, כל חקלאי ומתיישב" הוא בדרך כלל „נכס יקר והישג קבוצתי" — הרי פי כמה יהיה יקר ופי כמה יעלה ההישג — אם אלה יעשו את מלאכתם ויחיו את חייהם בתוך הקיבוץ ממש. ראיית המושבים כ„נכס והישג" של הקבוצה רק מטשטשת ומבלבלת, והיא מתעלמת מצרכי גידולה והתפתחותה הממשיים של התנועה הקיבוצית.

באותה רוח, וכנראה באותו יום־עיון, נשמעו גם דבריו של פ. לבון, שאמר בין היתר:

„— — הכרחי הדבר שנעשה נסיון ומאמץ לבדיקת ערכין, סיסמאות והרגלי־דיבור, כדי להגיע לאיזון בפגישתו של איש־הקבוצה עם המציאות המסובכת."

איזה „ערכים" רוצה, איפוא, פ. לבון לבדוק, „כדי להגיע לאיזון?" — בהמשך דבריו יש הסבר־מה:

„— — אינני מתלהב לגוסחאות של „אחרית הימים", אם זו הנוסחא של „מדינת הקבוצות", שעליה דיבר לביא, או הנוסחא של שוויון, שעליה דיבר שפר. — — אין צורת־חיים אחת בשביל כל בני־האדם. זה יהיה אסון בשביל ההמון האנושי, וזה יהיה ראשית הטוטליזציה המשעבדת ביותר, אם חיי האדם יוכנסו בסד, לא של אידיאה גדולה, אלא של צורת־חיים שהיא מוכרחה להיות צורת אורגניזציה של יחסי בני־אדם. — —

— — הקבוצה אינה זהה עם הכלל. כוחה בזה שהיא המצפן של הרב־גוניות אשר מסביבה — — שהיא המרכז הרוחני לצורות שונות ומשונות, מגוונות מאד.

— — אני הייב להסתייג מן ההארה החד־צדדית של יסוד השוויון בביסוס הקבוצה. — — מה כוחה של הקבוצה? רק

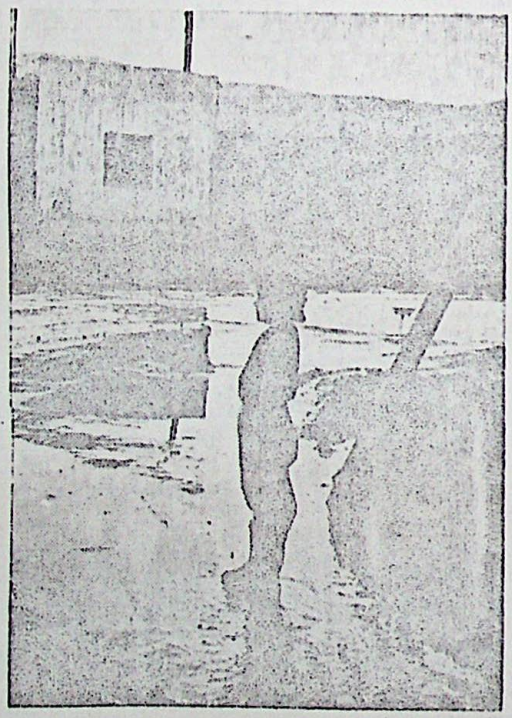

צילום: פטר

123

מאוכזבות וטוב

3

בזה שאני ואתה והוא יהיה לנו מספר שווה של חולצות, ושאנו גרים בחדר דומה? אם לי היה קומקום, גם לך יהיה — זה הדבר המכריע? — —" ("הדור", 23.9.53)

הנה כך רואה פ. לבון את הקבוצה ואת חשיון שביסודה. הקבוצה — כצורת־חיים אחת בשביל כל בני האדם היא „אסון בשביל ההמון האנושי" ו„ראשית המונוטוניות המשעבדת ביותר"; השיון בסיפוק צרכי־האדם — כשיון מגוחך של „חולצות וקומקום"; את הקבוצה הוא עשה מין „מרכז רוחני לצורות שונות ומשונות" וכו' וכו'. אמנם נכון, דבריו אלה עוררו מורת־רוח, ומאמרים ארוכים נתפרסמו להפרכתם. אלא שעם כל מורת־הרוח — יש כנראה לדברים מעין אלה של לבון השפעה בישובי „האיחוד". נראה שאין הם נזרעים על קרקע צחיחה, והם מגבירים את הנטיות ל„רפורמות", שפשוּ בישובי ה„איחוד". רק ימים אחדים לפני ועידת ה„איחוד" נתקבלה בעין־חרוד של ה„איחוד" החלטה בדבר הנהגת תקציב אישי בחלוקת „הספקה קטנה". החלטה זו מוגדרת על ידי אחד מחבריהם כ„צעד קדימה במועד הנכון". ביומן שלהם אנו קוראים:

„ההחלטה שנתקבלה אצלנו להנהיג שיטה של תקציב אישי ב„מחסן להספקה קטנה" אינה אלא צעד ראשון לקראת ארגון הצריכה הכוללת על יסוד בחירה חופשית, וערכה רב באשר נתקבלה ערב ועידת ה„איחוד" — —"

ולהלן פירוש הדברים:

„אני מציע לספק את מכסימום הצרכים לפי התקציב המקובל של המשק, על ידי כסף פנימי, בו יקנה החבר את צרכיו במוסדות־האספקה והשירותים של המשק.

— — דפי יומן המשק צרים בכדי לגולל את השינויים הקונסטרוקטיביים ההכרחיים בשטח היצור והצריכה שעלינו לחולל (ובהקדם) וכו'." (י. אדר, יומן ע"ח־„איחוד", 9.10

ובכן — התקציב האישי באספקה קטנה אינו אלא „צעד ראשון" וכו', באמתחתו של הכותב — עוד הצעות ל„שינויים קונסטרוקטיביים בשטח היצור והצריכה". הוא אף אינו זקוק לבירור ה„שינויים" במוסדות ה„איחוד". אדרבא, הוא רואה ערך רב בהחלטות לשינויים דוקא „ערב ועידת האיחוד" — למען יראו וכך יעשו...

טיפוסית להלך־הרוחות המתחיל להשתרר בישובי ה„איחוד", היא גם הפיסקה הבאה באותו יומן:

„— — על הועידה לזכור שבין אלפי החברים שעזבו את הקיבוץ המאוחד — — היו רבים ששאפו להשתחרר מדרכו הטוטאליטארית של הקיבוץ המאוחד בפתרון שאלות חברה."

הנה כי כן — כאן החידוש הגדול. השכם והערב הטיפו לנו עד עכשיו דוברי ה„איחוד", וביחוד פורשי הקיבוץ המאוחד שבו — שבשאלות הקבוצה „אין כל הבדלים" בין הקיבוץ ובין הפורשים ממנו. והנה מתברר שקיימים הבדלים אפילו ב„פתרון שאלות החברה". דרכו של הקיבוץ המאוחד, גם בשאלות החברה, מוגדרת כ„טוטאליטארית", בניגוד לדרך ה„איחוד" שהיא, כנראה — אם להשתמש במושג החוזר ונשנה בפירסומי ה„איחוד" — דרך „ליברלית"...

אלא שלהוותו של אותו כותב, הוא נאלץ להודות שאותה „טוטאליטאריות" קיימת לא רק בקיבוץ המאוחד. לדידו —

„החטא עבור הפישה בלתי־ריאלית כלפי מציאות־החיים אינו חל על ראשם של מנהיגי הקיבוץ המאוחד בלבד. עדיין רבים בכל התנועות הקיבוציות קנאי הדוקטרינה, המקדשים מנהגי־חיים של הקבוצה הקטנה, האינטימית."

וכאן באה הצלפה בפולמין די־גור גם כלפי הצעות ועדת החברה של ה„איחוד", שלדעת הכותב אינן אלא „הטלאות חיתולי תקופת הילדות של הקבוצה"...

הנה כי כן, אף את ערכי השיתוף והשוין מתחילים להכתיר בזוגי מפא"י וה„איחוד" בכתר „הטוטאליטאריות". אף ס. לבון השתמש במושג זה כשדיבר באותו יום־עיון על הקבוצה:

„כל רעיון טוטאליטארי הורס ומזיק, כל רעיון טוטאליטארי — משמע כל רעיון שבא לחטיל צורת־חיים מסויימת על הכלל, כצורה סודה ומצילה יחידה, ואין הבדל אם זה רעיון דתי, סוציאלי או אחר — —" ("הדור", 23.9.53)

ודאי שלא במקרה לובשת ההתנגדות לקבוצה אותן צורות, ביטויים והגדרות, בהם מתלבשת ההתנגדות ה„מערבית" לסוציאליזם מהפכני בכללו... הקומונה הארץ־ישראלית, זו הצורה המקורית ביותר של תנועת הפועלים היהודית, מצאה כאן את עצמה נידונה יחד עם הסוציאליזם המהפכני בעולם לאותם חירופים וגידופים...

אמנם ידענו שדעות מסוג זה אינן עדיין נחלת הכל ב„איחוד". ההצעות המוסכמות של „ועדת החברה" לקראת הועידה חדורות אמונה והכרת ערך הקומונה, השיתוף והשוין בחיי הקבוצה.

אך נראה שהמציאות היא כבר לא כזאת דוקא. ב־16 מתוך 54 קבוצות שענו על שאלון בשטח זה — קיימת כבר עכשיו שיטת התקציב האישי בסיפוק בגדים אחר־העבודה. גם ההספקה הקטנה מחולקת בכמה קבוצות לפי שיטת ה„תקציב האישי".

ועל הויכוח הנשוש מספר לנו ז. וולך כך:

„— — עיקר הויכוח הוא ביחס למגמה העיקרית של חיסול השיתוף הצרכני בקבוצה, והיא באה לידי ביטוי מועט, כשמדברים על זה בפורום ציבורי, אך ביטויה יותר חזק, כשמדברים בה במקלחות המשותפות. אז מופיעות הצעות הרבה יותר רציניות — —

— — אינני יודע אם הויכוח יהיה גלוי, כי המתווכחים אינם מתכוונים, אולי, למסקנות סופיות. אבל הם עוזרים למגמה חסלנית להשתרש ולגלגל את התנועה במדרון."
("אגרת", מס. 99)

כאמור, לא קיבלה הועידה שום החלטות מפורשות גם בשאלות החברה, על אף שהיתה בהן הכנה מוקדמת. גם בשטח זה, כמו בשטח העבודה השכירה, נשאר הכל כאשר היה — עם אותן העובדות, במקומות שהן קיימות כבר — ובלי שלילת הכנסת עובדות דומות להבא. „הליברליזציה", אם אפילו לא הוחלט עליה דבר במפורש, הרי למעשה נתנה הועידה „ידים חופשיות" לכל קבוצה לנהוג כעולה על רוחה.

בכינוס לבעיות החברה שקדם לועידת ה„איחוד" הצביע א. שומרוני בתרעומת על כך ש„בקיבוץ המאוחד דנו בבעיות אלה, ואף פעם לא הגיעו לסיכומים". והנה פגע גורל זה גם ב„איחוד", אשר התכנס, דן, פירסם „הנחות והצעות", קיים בירור בועידה — ו„לסיכומים לא הגיעו..."

אלא שבכל זאת — התוצאות שונות. הקיבוץ המאוחד, לא קיבל אמנם סיכומים, אך גם לא העלים עין מפגיעות רציניות בערכי השיתוף והשוין שצצו פה ושם, שהיו, בעיקר, לפני הפילוג, בישובים שלאחר־מכן פרשו ממנו. עוד זכורים הבירורים שהיו בקשר לכך עם דורות ותל־יוסף. הקיבוץ המאוחד שם מחסום לשינויים בסדרי־הצריכה שלא באישור התנועה כולה. את זאת לא עשה ה„איחוד"... הועידה השאירה הכל גם בשטח זה כאשר היה — עם ה„רפורמות" ה„ליברליות"...

גם בשטח העבודה השכירה וגם בשטח ה„רפורמות" בחיי החברה — התגלו בועידה זו של ה„איחוד" בקיעים מתרחבים והולכים, ולא קם בו העוז לערוך בדק־בית רציני. טיח רב ניסו להטיל על פני הבקיעים האלה, אך הפרצות כבר רחבות מדי. ואותה המבוכה „החברתית", כפי ששררה בחוגי ה„איחוד" — כן נשארה.

ואם כתב פעם ב. כצנלסון „בזכות המבוכה ובגנות הטיח" — הרי אלה קיימוה במלואה רק בחציה הראשון, ואילו את חציה השני הפכו לגמרי. היתה זו הזכות הגדולה של ועידה זו — זכות המבוכה וזכות הטיח כאחד...

א. מנולי

25.11.53 דבר 12

124

כוח הקיבוץ - בדרכו, ולא בנגוד לדרכו

ה„אגרת" של „איחוד הקבוצות והקיבוצים" זיכתה את קוראיה בשתי רשימות־„תגובה" כלפי הרשימות שהופיעו בגליונות האחרונים של „בקיבוץ" על ועידת ה„איחוד". כותבי שתי הרשימות — מ. מ. ויוסף יזרעאלי — מקדישים את מרבית דבריהם לא לעצם השאלות הנדונות, אלא ל„טעם", „תכלית" ו„סגנון"... אמנם, דוקא בעניינים עדיניים אלה יכולנו לעשות מלאכה קלה ולהביא כאן צרור של קטעי־דברים מספרות ה„איחוד" בשנה האחרונה, שהיו מוכיחים עד כמה „מעודן" הוא סגנונם וטעמם של אנשי ה„איחוד" בדברם על הקיבוץ המאוחד... יכולנו למלא ב„אוצר" זה כמה וכמה דפים, אלא שלא נעשה זאת, באשר לדידנו לא זה הוא עיקר השאלה. השאלה העיקרית היא: עצם היחס לשאלות הנדונות, שבמקרה דנן הן שאלת העבודה השכירה והשאלה החברתית. ואלה דוקא ראויות לעיון ולבירור. נתרכז, איפוא, לראשונה בשאלת העבודה השכירה. בשאלה זו שואל אותנו מ. מ., ובשינוי נוסח גם י. יזרעאלי, את השאלה הבאה:

„— מה התרומה, שהקיבוץ המאוחד חושב לתרום להגברת הייצור החקלאי, לחיזוק עצמאותנו הכלכלית ואי־תלותנו בגורמים חיצוניים, ע"י פיתוח נמרץ ומהיר של המשק, בעזרת כוחות־העבודה מחוץ לחברי הקיבוץ המאוחד?"

מגמה זו — לניצול כל מקורות־המחייה ושימוש בכל אפשרויות־הפיתוח של המשק — בפי אנשים שבעבר נימנו על „חבר הקבוצות" ועל ה„אופוזיציה" בקיבוץ המאוחד — ראויה לשבח ולהערכה. יסודותיו המשקיים והחברתיים של „הבר הקבוצות", במידה שהם שמורים בספרות ה„חבר" ובזכרוננו — לא גרסו דוקא את החתירה המתמדת לפיתוח בלתי־פוסק של המשק ולקליטה מתמדת של אנשים נוספים. גם החלק השני של ה„איחוד" — פורשי הקיבוץ המאוחד — אף הם, זמן רב בטרם היותם „אופוזיציה" רעיר־גית־פוליטית, שללו את דרכו המשקית והחברתית של הקיבוץ המאוחד. כזאת היתה נצ"ח בתפיסתה ה„אוטונומיס־טית", וכאלה היו יתר חלקי ה„אופוזיציה" בעין־חרוד, גבעת־השלושה, רמת־הכובש וכו'. את הנוסח של „ישוב גדול וגדל" — לא קיבלו מעולם.

ל„אופוזיציה" זו, כמו ל„חבר־הקבוצות" בשעתו, היתה „השקפת־עולם" שלמה, ולאו־דוקא במגמה של פיתוח בלתי־פוסק, ייצור מוגבר וקליטה מתמדת של אנשים. ו„השקפת־עולם" זו, יש לציין, עדיין לא נעלמה כליל מחוגי ה„איחוד"...

„הגברת הייצור החקלאי, חיזוק העצמאות הכלכלית, אי־תלות בגורמים חיצוניים, פיתוח נמרץ ומהיר של המשק" — אלה הם אלמנטים יסודיים בבנין המשק הקיבוצי של הקיבוץ המאוחד מכבר, עוד בטרם חלמו על כך ב„חבר הקבוצות".

ואם אלמנטים אלה של המשק הקיבוצי היו לאנשי „חבר הקבוצות" בבחינת „גילוי אמריקה" בשנים האחרונות — הרי הקיבוץ המאוחד אמון על דרך זו מאז ומתמיד. אך מאז ומתמיד חשב הקיבוץ שדרכו היא הדרך להגברת הייצור החקלאי, לפיתוח המשק, להעסקת אנשים בעבודה וכו'. מה קרה — שאנשי איחוד הקבוצות והקיבוצים חושבים שאת הגשמת היסודות האלה צריך לחפש דוקא ב„כוחות־עבודה מחוץ" לחברי התנועה הקיבוצית?

אלא מאי? — „העולים החדשים אינם רוצים ללכת לקיבוץ". על פזמון זה חוזרים, פה אחד, כל הדוברים הרש־מיים של הממשלה, ונתפסו לו גם אנשי ה„איחוד". האם באמת אין פונים ללכת לקיבוץ? ראויה שאלה זו לבחינה מדוקדקת.

והנה, בטרם נבדוק את העובדות בשטח זה, כדאי לבדוק את הדבר מבחינה אחרת, מן הבחינה העיונית. „לא רוצים ללכת לקיבוץ" — מה כן רוצים? האם בהתישבות חקלאית אחרת „רוצים"? ובעבודה בכלל — „רוצים"? שטחית היא הראיה הרואה ב„רצון" העולים גרידא את העובדה המוגמרת. רצונם של הרבה עולים הוא להישאר בפרנסותיהם הגלותיות הספציפיות — ברוכלות, בחנוונות, בספסרות, במלאכות קלות ונקיות — האם נסמוך ידינו על ה„רצון" הזה? ההכרח לעבור לעבודה, להתישבות, לקיבוץ — מן ההכרח שהוא ייהפך לאידיאל, שאתו, לקראתו ולאורו — תוביל תנועת העבודה המאורגנת בישראל את המוני העולים בדרך החיים וההשתרשות בארץ.

אין הסטיכיה יכולה לשמש מורה־דרך בחיים. מן הסטיכיה — אל האידיאה! — רק בנאמנות לצו זה יכולה תנועת הפועלים בכללה, והתנועה הקיבוצית במיוחד, להבטיח לעצמה את המשכה ואת מילואיה. הקיבוץ, בתוקף תנאים היסטוריים מיוחדים, התגבש כמקום היעיל ביותר להתישבות, לעבודה, לבטחון, להגברת הייצור, לקליטה וכו'. האם אין בעובדה זו משום סיבה מספיקה למדיניות מכוונת לקראת היקלטות בקיבוץ? האם באמת אין דרכים ואפשרויות למכוונני מדיניות־הקליטה והתעסוקה בארץ, להביא אלפי עולים למשקים הקיבוציים?

אך גם עצם הטענה, על „אי־רצון ההליכה לקיבוץ" — מופרכת היא ע"י העובדות עצמן. במשך שנת תשי"ג קלט הקיבוץ המאוחד לבדו למעלה מ־5000 נפשות, ובזה למעלה מ־2000 מבוגרים. במשך שני חדשי תשי"ד (אוקטובר־נובמבר) קלט הקיבוץ כ־600 נפש נוספים, ויותר מזה מחכים לקבלתם, ועדיין לא נתקבלו, בעיקר מחוסר שיכון. יכולת־הקליטה בישובים הותיקים שבקיבוץ המאוחד מותנית כמעט באפשרויות השיכון בלבד. רק בישובים הצעירים יש לדאוג להוסיף לאפשרויות־השיכון גם את היכולת לפתח יותר את המשק, ושם תלוי הדבר בעיקר באספקת־המים.

יש לשער כי כך הוא גם המצב ביתר חלקי התנועה הקיבוצית. בדו"ח נשמי של ה„איחוד" אנו קוראים בענין זה:

„ — — חוסר שיכון למבוגרים ולילדים כאחד, אינו מאפשר קליטה בממדים רחבים יותר. ברוב משקינו אין כיום כל שיכון רזרבי. — — אנו נציין ללא היסוס, כי קיימת כיום אפשרות אובייקטיבית לקלוט משפחות רבות בכל משק ותיק ובינוני, אם אך נוכל להציע למשפחה ולילדיה שיכון מתאים".

(„שנתיים לאיחוד", עמ' 14)

גם אנשי ה„איחוד" מודים, איפוא, כי חוסר שיכון מתאים הוא בעוכרי הקליטה. הם מודים כמו־כן כי קיומה של העבודה השכירה במשקיהם מהווה אף היא מחסום לקליטת העליה. משמע: לא „חוסר רצון" של העולים מונע קליטת אנשים נוספים, אלא חוסר שיכון בתנועה כולה, בצירוף עבודה שכירה, בכל מקום שהיא קיימת בו.

יש, איפוא, לקבוע בודאות, שאילו היו ממדי־השיכון במשקים תואמים את האפשרויות הכלכליות של הקליטה — היה מספר הפונים להיקלט בקיבוצים גדול פי כמה. עצם גידולה והתרחבותה של התנועה „מן העיר אל הכפר" תלוי בהרבה במידת הצלחתה של הקליטה. כל נקלט בקיבוץ

125

המשך – כוח הקיבוץ

בהכנסה — מעורר הד, מושך אנשים נוספים, מגביר את מספר הפונים לקיבוץ.

בישיבת הועה"פ של ההסתדרות מסר שר־האוצר, ל. אשכול, כי 1500 בתים עומדים ריקים במושבי־העולים דוקא. האם יש להסיק מכאן כי אין אנשים „רוצים" ללכת גם למושבים? במשקים הקיבוציים לא הגענו לכך שיהיו בתים מחכים לעולים שיבואו. הן עובדה היא שבמושבים מבינים שיכון למתיישבים עוד בטרם בואם, ואילו הבאים לקיבוץ אינם מקבלים את שיכונם, חודשים וגם שנים לאחר בואם!

וייאמר ברורות: ההנועה הקיבוצית יכולה לתרום חרוּ־מה מכרעת להגברת הייצור ולחיזוק עצמאותנו הכלכלית — רק בדרכה היא, דרך המשק הפועלי, העבודה העצמית והקו־מונה. אין דרך זו פוסלת ושוללת דרכים אחרות. אם הפרַק־טיקה ההתישבותית תלך בדרך השווין המלא לגבי כל צורות ההתישבות, ואם יינתנו להנועה הקיבוצית תנאים מינימליים הכרחיים — מובטח הוא כי דרכה של התנועה הקיבוצית תוכיח לא רק שאינה מפגרת בתרומתה להגברת הייצור החקלאי ולחיזוק עצמאותנו הכלכלית — אלא שאף איננה מפגרת בכוח־המשיכה שלה לגבי המונים של יהודים.

אל נא יפחד מ. מ., שמא לא ישתלב הקיבוץ המאוחד בתכניות הפיתוח החקלאי. בינתיים — נטוש מאבק הפוך: הקיבוץ המאוחד הוא התובע יותר פיתוח, יותר ייצור חקלאי, יותר קליטה! ורק הממשלה והמוסדות המיישבים, באי־היע־נותם לצרכי השיכון בישובים, באי־היענותם הממושכת להס־פקת מים לישובי־הנגב — הם המאיטים והבולמים את הפי־תוח, את הייצור, את הקליטה. יעשו גם השלטונות את מה שהם מחוייבים לעשות באספקת אמצעים, מים, שיכון — הקיבוץ המאוחד יעמוד בהתחרות אתם, ויהיה מוכן לנצל את כל מה שיקבל ניצול מלא — לקליטתם ולהתערותם המ־לאה של אלפים ורבבות בהתישבות הקיבוצית.

כמו עד עכשיו, לא יפגר בזה הקיבוץ המאוחד אחרי כל צורת התישבות אחרת. ולהיפך...

א. פגולי

טבע ונוף

פרידה מן הזוחלים

דם חם — יש בו מעלות וחסרונות. כמיבן שאין אנו מתכוונים לאותו מין של דם, המגיב במכה על הלצה, או בהכרזה ש„את התפקיד הזה לא יקבל בשום אופן" — עוד לפני שנמרו להציע אותו... כוונתנו לדמם של עופות ויונ־קים, שמידת חומו קבועה, ואינה קו־פצת מעלה־מטה עם כל שינוי במזג־האויר, יצור בעל דם כזה — אשריו וטוב לו כשהחום בחוץ מתאים לו, אך אוי לו כאשר הטמפרטורה יורדת או עולה מן הרצוי: אז הוא „מת מחום" או „מת מקור" (התקנה: שיכון ותיקים).

מה לעשות, ובשעת בריאת הזוחלים עדיין לא היה „המצרך" הזה בנמצא, והם זכו בדם „קר", היינו: דם שהטמ־פרטורה שלו נקבעת ע"י חום האויר החיצוני. היות והם מחזיקים מעמד עם הסידור הזה כבר למעלה ממאה מיליון שנים — מסתבר שהוא יעיל.

אם כה ואם כה — הדם הזה קובע להם את כל סדר־היום. אם נלך, למשל, למדבר באחד מימי האביב, ונעקוב אחרי הזוחלים במשך היום — נראה תמונה כזו: בבוקר השכם — אין נפש חיה. אחרי שאתה מגלגל 1000 אבנים (הרגיל מועיל מאד לחימום הדם שלך), אתה עלול למצוא תחת אחת מהן נחש או הרדון. הוא מביט עליך — והרי זה סימן מיבחן שהוא חי, אלא שבכך הוא מסתפק, ומלבד זה איננו יכול לה־גיע אבר. אחרי שעה או שעתיים מת־חמם העולם, ואתו גם הזוחל שלנו, ומ־גלה פתאום סימני פעילות: בורח מן הקומסה שהוא כלוא בה ושלא סגרת אותה כהוגן, ורץ. אם אתה רוצה בו — עליך להזעיק את כל החבריה ולרוץ אחריו, כי אם תשאר יחידי, ילעג לך... עד לשעות הצהרים הולכת הפעילות ושולה, ומגיעה לשיאה בטמפרטורה של 45 — 40 מעלות. אז לוקח האובייקט שלנו את רגליו (אם יש לו) — והולך לחפש מקום־צל. אם לא ייחבא בשעה שבחוץ מתפתחת טמפרטורה גבוהה יו־תר — הרי זה סופו: מיתת חום ב־55 — 60 מעלות (בשמש, וזוהי מידת חום ביצויה למדי). אחרי הצהרים הוא יוצא שוב לשוח, ולפנות־ערב הוא מבקש לו מחסה ללילה. במחסה הזה הוא מבלה את לילו, קפוא למחצה, וחוזר חלילה.

מכאן מובן, כי עם בוא עונת הגשמים, מתחיל הלילה הגדול, לפחות מבחינת החום. כל זוחל הגון נדחק לו לתוך איזה סדק ומונח לו שם הדשים־מספר, כמעט ללא פעולה. אמרנו „כמעט", משום שאין הוא מתחייב בחוזה לרבץ ולא לנוע, כי אם באים מספר ימים חמים באמצע — יכול הוא „להתחשב" ולצאת לטייל...

אי לזאת — נפרדים אנו כעת לחד־שים־מספר מן הנחשים, הלטאות, הח־מטים, החרדונים והזיקיות. רובם הכי־נו לעצמם מחסן שומן בגופם, שיעזור להם לעבור את התקופה, ולחלק מהם — יהיה זה החורף האחרון.

לכן, כל חובבי־הנחשים וכו' — אל תצטערו על כי נעלמו אהובי־לבכם (זאל חרוצו לחבק באהבה צמעוני ישן, כי גם כשחוא ישן, הכשחו — הכשה). בבוא האביב — יופיעו שנית, ומלאה כל החצר חרדונים — כאשר היה מימים־ימימה...

עזריה

חרדון מצוי
Agama stellio

1216

לא הוסרה השאלה מסדר־יומנו

3

בימים הקרובים תוצג ודאי בפני הכנסת ובפני העם בציון ממשלה חדשה. האומנם חדשה? הכל יודעים שתהיה זאת אותה ממשלת־הקואליציה, אשר חוט־שדרתה הם מפא"י והציונים הכלליים. תוך אכזבה מרה ישמעו המוני־פועלים, שקיוו לשינוי־ולתמורה — כי השינוי העיקרי בממשלה זו הוא — תוספת תת־שר לחינוך ולתרבות מבין הציונים־הכלליים. הייגו — הגברת השפעתה של הבורגנות הישראלית בממשלת־ישראל.

ובאין תמורה רצינית בהרכב הממשלה ובמדיניותה — אין סיכוי למוצא מן המשבר שהמדינה נתונה בו. תכניתה של הממשלה ה„חדשה" — כלל וכלל אינה עשויה לשכך את התסיסה שהקיפה את ציבור הפועלים, החרד למצב המדינה, כלכלתה ובטחונה.

יתר־על־כן: תוספת הזכיונות לבורגנות הישראלית — רק תגביר את תאבונה של זו ליתר השתלטות, ואין לראות שמפא"י, השותף לשלטון, תעצור אותה בכך. המשך התעצמותם של הציונים הכלליים — מן ההכרח שיתנקם קשות בתנועת הפועלים כולה, על כל מפלגותיה וזרמיה. הערבות ההדדית בין שתי מפלגות הפועלים היא אובייקטיבית, ואין היא הדלה להתקיים, גם כאשר הריב הנטוש ביניהן הוא בעיצומו. עניניו של ציבור הפועלים, צרכיו ומשימותיו, מקומו בארץ הגבנית, הסכנות הצפויות לו מעליית הבורגנות — הם אשר יניעו גם להבא, וביתר שאת, את הכרח־השותפות של שתי מפלגות הפועלים באחריות ובשלטון.

בתוך מפלגת הפועלים המאוחדת פנימה, היה גטוש ויכוח גדול בראיית ההכרח ובהערכת הסיכויים לשיתופה של מפ"ם בממשלה. הקיבוץ המאוחד אינו מטיל מרות ארגונית על חבריו במפלגה — אולם אך טבעי הדבר שכל חברי הקיבוץ המאוחד הופיעו בישיבת מרכז מפ"ם בדעה, שהיה בה משום המשך להחלטות של מועצת הקיבוץ בגבעת־ברנר. החברים גיסו להוכיח למפ"ם כולה שמצבה הכלכלי, הבטחוני והמדיני של המדינה — מחייב את מפ"ם „להיאבק לממשלה, ששתי מפלגות הפועלים במרכזה, ולא ליטול על עצמה אחריות כל שהיא לכשלון המשא ומתן". למרבה הצער — לא קיבל הרוב במפ"ם את דעתם. אך גם מצדדי דעת הרוב לא התעלמו מכך, שבהחלטת המרכז לסיכומו השלילי של המו"מ — לא הוסרה השאלה מעל הפרק. מציאות־החיים לא תרפה מלהעלות את השאלה שוב ושוב לסדר־הדיונים וההכרעות של התנועה.

מפ"ם, בהחלטת מרכזה, החמיצה הזדמנות רצינית, להציג את מפא"י בפני הכרעה ציבורית גדולה. כי אילו היינו מגיעים גם לשלבים גבוהים יותר של המו"מ, ומפא"י היתה דוחה את ההסכם עם מפ"ם — בגלל בריתה עם הבורגנות — הנקל היה למפ"ם לקרוא אותה למשפט בהכשלת המו"מ בפני ציבור הפועלים ולהוכיח את אשמתה של מפא"י. והן גם ייתכן שהיינו זוכים והיתה נמצאת הדרך הקשה לשותפות פועלים וממשלה חדשה באמת. אך הרוב במפ"ם החליט להפסיק את המו"מ כבר בשלב זה, ובכך שגה משגה חמור, עקרוני ותכסיסי כאחד.

אין מפא"י נקיה מאחריות לכשלון המו"מ. אילו היתה מפא"י מוכיחה נכונות להסכם ולויתורים למפ"ם, כשם שהיא מוכיחה זאת כלפי הציונים הכלליים — ייתכן שהתוצאות היו אחרות. לו היתה מפא"י רואה בברית בינה ובין מפ"ם — ולא בבריתה עם הציונים הכלליים — את „חוט השדרה" של הממשלה החדשה — ייתכן והיתה לנו עכשיו ממשלה חדשה באמת. אך עובדה היא שמפא"י, בניגוד לכל סולידריות פועלית, ובניגוד לצרכים המשותפים — מוכנה ללכת לקראת הציונים הכלליים בויתורים ובהנחות — הרבה יותר מכפי שהיא מוכנה לעשות זאת כלפי מפ"ם. עובדה זו כשלעצמה — דיה כדי להעמידנו על אופיה של מפא"י ועל מחוז־חפצה במדינה ובעם.

אין לבטל את ערכן של כל אותן ההתחייבויות שמפא"י הודיעה — במו"מ עם מפ"ם — כי היא מוכנה ליטול על עצמה בממשלה משותפת עם מפ"ם. רחוקות התחייבויות אלו מלספק אותנו, אך מאידך אפשר לקבוע בבטחה שאפילו התחייבויות אלה — אינן בנות־הגשמה על ידי ממשלת מפא"י — הציונים הכלליים, בלי השותפות עם מפ"ם.

היו חברים, בין מצדדי הרוב במרכז מפ"ם, שטרחו להדגיש כי אין עוד במפ"ם מקום להתנגדות עקרונית להשתתפות בממשלה, מאחר שזו נעקרה עם הוצאת סנה וחבריו מהמפלגה. דבר זה כשלעצמו — ודאי שהוא חיובי, אלא שאין הוא מספק. מול סכנות גשקפות בהכרח שלא ירפה המאבק לכיוון ממשלה שתהיה מושתתת על שתי מפלגות־הפועלים, ושתכניתה תענה לצרכים ולמשימות של המדינה ותנועת הפועלים.

הכרח יהיה לכולנו להמשיך במאבק כנגד מדיניותה של ממשלת מפא"י־הציונים הכלליים. אך משנה־ערך יהיה למאבק זה, אם תתלווה אליו התביעה המתמדת לעשות את כל ההכרחי לשיתוף־פעולה בין שתי מפלגות הפועלים, שהן תהיינה הנושאות בעול האחריות הכוללת למדינה, לעם ולציבור הפועלים.

מ. ב.

רק עכשיו נודע להם...

מעשה בשמואל דיין, אריה בהיר, עמי אסף, עקיבא גוברין ואחרים מסוג זה, שהיו מסובין במסיבה אחת, והיו שוקלים וטרים במצב המדינה, בהתישבות, בנוער וכו' וכו'. קם שמואל דיין, ובמרי־שיח תיגה את מצבה הקשה של ההתישבות החדשה, המושבית. 20 אלף משפחות הועלו על הקרקע במושבי־עולים, והושקע בזה הון־תועפות — בבתים ובציוד וכו' — והנה עכשיו קובל דיין:

„אנו עומדים ערב התפוררות. החלה בריחה".
(„אחינו המחוננים" — „דבר" 25.12.53)

התפוררות — על שום מה? וש. דיין מפרט:

„הבית בהתישבות רע יותר, קטן יותר מאשר השיכונים בסביבות העיר. חדרי־נוחיות אין, ברז במטבח לא סודר, מקלחת אין — — — אין עבודת־חוץ, ואם מפרישים כמה ימי־עבודה למתישבים, אין משלמים את השכר בזמן. — — — ואין במה להתקיים. וגוסף לכך — מכת ההסתננות, רציחות, גניבות. לרבים מן המתיישבים לא ניתן יותר ממשק־ירקות, ואם רבו הירקות, ירדו המחירים. — — — וקם זה, וקם אחר, ועווב".

ודיבר אריה בהיר, לא על ההווה, כי אם על העתיד —

„— — — כדי להגשים את תכנית הפיתוח, אנו חייבים להעלות על הקרקע במשך שבע השנים הבאות, לפחות עוד ארבעים אלף. — איך נעשה זאת? — — — מעשרות אלפי הנערים והנערות שישנם בארץ הגענו רק לאלף־אלפיים שהלכו להתישבות".

127

ודיבר עמי אסף, על בעיית הנוער בהתישבות החדשה, המושבית:

„— — — אמרנו: נוער שגדל בארץ ייפגש במסגרות שונות עם הנוער העולה, ותקום המהפכה של מיזוג גלויות. לדאבוננו גילינו כולנו בענין זה קוצר הבנה — — —"

ועקיבא גוברין, כנראה מופתע ביותר מן הדברים ששמע, מיתמם ומציג בפניהם שאלה „צדדית" ביותר:

„מדוע אינכם מפרסמים דבריכם ברבים, למען ידעו?"

ולא השיבו לו. על כן לבש עוז ותעצומות עקיבא גוברין בכבודו ובעצמו, והוא אשר פירסם, ברשותם האדיבה של הדוברים, את הדברים — „למען ידעו..."

ורב־תודות לעקיבא גוברין...

בדרכינו בכבישי־הארץ, ראינו מקרוב ומרחוק, בשיפולי־גבעות ובשטחי־מישור, בתים קטנים לבנים, מפוזרים על פי רוב, במרחקים גדולים אחד מהשני — וידענו כולנו כי מושבי־עולים לפנינו. אך כאשר שר־האוצר, לוי אשכול, „גילה" בועד הפועל של ההסתדרות דברים שפורסמו ברבים — כי 1500 בתים במושבי עולים — ויודעי דבר מעידים כי המספר מגיע למעשה ל־4000 — עומדים ריקים, נטושים מיושביהם — משום מה לא נקלטו הדברים... אמנם, דיברו על כך בכנסת, כתבו על כך בעתונים, ולא עוד, אלא שאף הוזהרו בעוד מועד על הצפוי — אך כיון שעסקה בכך „האופוזיציה" משמאל, — הרי לא כדאי היה להטות אוזן...

אך עכשיו, משבאים דיין ובהיר ואסף, והם מטיחים דברים כדרבנות, מיד עיניהם ואזניהם של גוברין וחבריו נפקחות לרווחה, והרי הם מצווים עלינו כי אף אנו נראה ונשמע...

ובכן, שמענו. ושמענו זאת חזמן. ולאו דוקא מפי חבריו של עקיבא גוברין. הללו דוקא משמיעים לנו השכם והערב כי הכל — „אול רייט". הללו דוקא שרים באזנינו בכל הזדמנות שירי־הלל ושבח על ההישגים, על הכיבושים ועל הנצחונות... עתה, שגם להם נתגלה סוף־סוף כי „אנו עומדים ערב התפוררות" הם מתרים בנו: „ואתם, כל בית־ישראל, שמעו!" אך ר' ישראל — כלומר, כל אותם האישים והגופים הקונקרטיים, האחראיים במישרין למצב זה, כל אלה השרים, התת־שרים, המרכזים, מנהלי מחלקות ומשרדים למיניהם, כל אלה שבידם המפתחות, ובידיהם האמצעים — האם לא הם בכבודם ובעצמם קבעו וקובעים את המדיניות הזאת, שעקיבא גוברין מזעיק עליה עכשיו את „כל בית ישראל"? בית ישראל כולו — בודאי שיש מקום לטענות ולתביעות אליו, אלא שאותו מצב, עליו מקוננים גוברין וחבריו — האם לא הם עצמם גרמו לו, ובעצם ידיהם?

באותה מסיבה לא נשמע, כפי המסופר באותה רשימה, דבר התנועה הקיבוצית, אם כי השתתפו גם חברי קיבוצים. הללו רגילים, במסיבות מעין אלו, לדבר על ההתישבות „בדרך כלל" — הוי אומר, המושבית. אין עינינו צרה במושב. הוא מצד עצמו — אינו מתכוון ואף אינו יכול להצר את התפתחות הקיבוץ. אלא שעם זה יש יסוד להנחה שאילו היו משקיעים בציוד ובשיכון בהתישבות הקיבוצית לפחות חלק, בהשואה לאותם אמצעים שהושקעו במושבים, — היה מצבה של ההתישבות במדינה, של הייצור ושל הפיתוח — אחר מכפי שהנהו עכשיו.

דיין מתאונן על חוסר ברז ומקלחת בתוך ביתו של המתיישב במושב — אולם הבית עצמו מוכן ומזומן למתיישב, בטרם בואו למושב. בקיבוץ מחכה כל מתיישב שנים על שנים, עד שהוא זוכה לשיכון בבית, ואפילו בלי ברז. אנשים החיים בקיבוץ עשרות שנים, זכו רק בשנתיים האחרונות — ורק בחלקם, ורק בחלק מן הישובים — למוסדות־שירות של מקלחת ושל ברז. מי שרואה בסיפוק צרכים חמריים את המניע להשתקעות קבועה בהתישבות ובחקלאות — מן הראוי שידרוש אותו לגבי ההתישבות כולה, לכל גוניה וצורותיה.

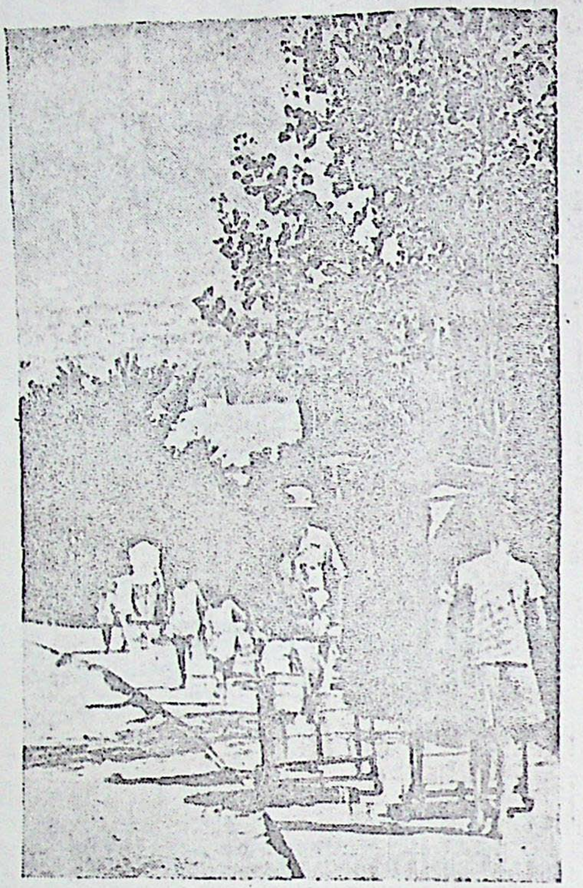

המדרכה...

ומתאוננים המתאוננים על מצב בטחון רעוע. בודאי — מתי לא היה רעוע? מצב בטחון רעוע מלווה את המתיישב בארץ מאז ומתמיד, ולהוותנו הוא עתיד עוד ללוותנו במשך שנים, אפילו בתנאים החדשים של מדינה וצבא ונשק מודרני. הגבולות המפותלים, המוני־הפליטים על הגבולות, המדינות השכנות, יחס מעצמות־המערב וכו' — כל אלה מחמירים את תנאי הבטחון והקיום של מדינתנו. מה, איפוא, המסקנה מכל זה? בניית בתים מפוזרים על פני שטחים נרחבים, בחלקות מפוצלות ובמשקים נפרדים דוקא?

ומתאוננים המתאוננים על משק הירקות, שבהיותו ענף יחיד במשק — הוא מעמיד את המתיישב במצב קשה בשיווק ובמחירים. מה חידוש בדבר? המשק המעורב היה מרעיונותיה היסודיים של ההתישבות העובדת, מאז ייסודה. המשק המעורב בא לאזן את ההכנסות ואת לוח העבודה, לייצב את העזרה בין הענפים השונים לטובת המשק ולרווחתו — מה פלא כי זניחתו של רעיון זה הוא בעוכרי המתיישב? אך דוקא עכשיו, לאור ההצלחות „הכבירות" של המשק החד־ענפי, עושים פומבי רב לרעיון המשק המונוקולטורי, וב„גושפנקא" של מומחים מן החוץ...

אנשי השלטון מרבים לדבר על עליונותה של ההתישבות והחקלאות — כ„עיקר", וכ„מרכז" וכ„יסוד" בחיי העם והמדינה — אך כשהם מתכנסים בפנים אהלם ומגלים לבם איש לאחיו — מתגלה להם שלמעשה אין ההתישבות עיקר; מתגלה שבאותה מידה מעטה שמעודדים את ההתישבות — אין מעודדים במידה שווה את כל צורותיה; מתגלה שמתקפחת ההתישבות העובדת, וביחוד ההתישבות הקיבוצית.

והתוצאות — לפנינו...

א. סגולי

13.1.54 191

128

הגשמת הציונות – בניגוד לתנועה ציונית?

הציבוריות הישראלית — ואולי יותר נכון: העתונות הישראלית — נסערה־נתעוררה בזמן האחרון לויכוח ער, על מהותה ויעודיה של הציונות ושל ההסתדרות הציונית, לאחר קום המדינה. עילה ראשית לויכוח זה שימש מכתב שהגיע משדה־בוקר לישיבת הועד הפועל הציוני. מכתב זה מעמיד את הציבוריות היהודית והציונית בפני ההכרח לקביעת מהותה ותכנה של הציונות בימינו, בזו הלשון:

„מבלי שיהיה ברור לעם ולציונים עצמם מהו תכנו הרעיוני ויעודו המיוחד והמחייב של הדבר הנקרא בשם ציונות, ומהי החובה האישית המוטלת על חברי התנועה הציונית בתוקף היעוד הציוני — אין כל תקוה ואפשרות שהציונות תהיה כוח מכַוֵּן, מדריך ומפרה בעם". („דבר", 27.12.53)

מכתב זה אינו מסתפק בקביעת ההכרח בהבהרה מוסכמת של אותו תוכן רעיוני של הציונות, אלא אף מגדיר באופן ברור ומוחשי ביותר את עיקרו של אותו תוכן או תכנים של הציונות. המכתב אומר מפורשות:

„— — תוכן זה, מן ההכרח שיתבטא בחובות אישיות המוטלים על נושאי התנועה, אחרת תיהפך (או נהפכת) הציונות לשם שנתרוקן מתכנו, וכבוד עברה של הציונות מחייב למנוע דבר זה". (שם)

לאחר שהמכתב קובע בבהירות שה„חובות האישיות" הן־הן תכנה של הציונות, מן ההגיון היה שהמכתב אף יגדיר מפורשות את מ ה ו ת ן של „חובות אישיות" אלה. כלומר: הוא חייב היה לענות ברורות על השאלה: מהי החובה האישית או החובות האישיות ה ק ו נ ק ר ט י ו ת, שעל הציוני למלא או לעשות, למען יהיה ראוי לשאת את השם „ציוני"? אלא, שלהפתענתנו, אין המכתב עונה על השאלה הזאת בצורה ישרה ועניינית, אלא בצורת שורה של שאלות שמכלל תכנן והגיונן אתה חייב ללמוד את התשובה הישרה:

„— — האם תיתכן, אחרי קום המדינה, תנועה ציונית בלי חובת עליה אישית? — — — מהו התוכן הרעיוני והיעוד המיוחד של ציונות בלי עליה, ומהי החובה האישית המוטלת על ציוני משעם התנועה, שעל ידה אפשר להבחין בין היות אדם ציוני, לבין היותו סתם יהודי, השווה למדינת ישראל?"

מכלל השאלות האלה, שחזרו ונשנו לאחר מכן אף במאמר „למה רגשו" („דבר", 1.1.54) — נשתמעה התשובה הברורה: אין ציונות בימינו אלא ציונות־הגשמה. הציונות מחייבת את נושאיה לעליה אישית לארץ.

כבוד ויקר לנושאים בימינו ברמה את עקרון ההגשמה העצמית של הציונות! אנו, על כל פנים — נושאי ההגשמה העצמית במסגרת הרבה יותר גרחבת, וכלפי עקרונות הרבה יותר מרחיקי־לכת מאשר העליה האישית לארץ גרידא — איננו כפויי־ברכה לחביעת ההגשמה העצמית מכל צד, ובכל זמן אשר תבוא!

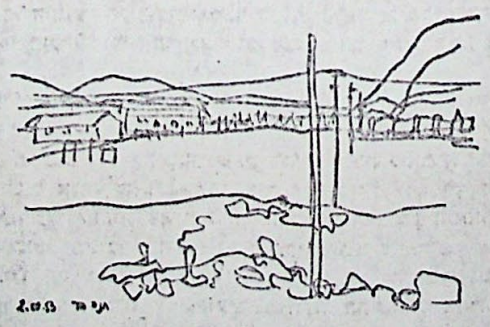

באילת — רשמה: חנה בר (כפר־סאלד)

אלא, משום מה איננו משוכנעים כי אמנם תביעת ההגשמה העצמית ה י א־ה י א עיקר כוונתם של המכתב ושל המאמרים שלאחריו. בחוברת אחת, בשם: „על הקומוניסם והציוניות של השומר הצעיר", מאת ס. ש. יריב, בהוצאת מפא"ל (סידרת מאמרים שפורסמו בשעתו ב„דבר" 1953), אנו מוצאים את השורות הבאות:

בשלושת עיקרי יסוד ייבחן כל ציוני:

עיקר אחדות העם היהודי וזכות הגדרתו העצמית; עיקר קיבוץ גלויות וזכות כל יהודי לצאת מהגולה ולשוב למולדת; עיקר עצמאותה של מדינת ישראל ובטחונה.

— — — הענין המהותי היסודי בתפיסה הציונית, שלא הוכרע ואין להכריע אותו בשום מוסד ר ש מ י הוא: אם הציונות מחייבת להגשמה אישית או לא; או במילים אחרות: אם הציונות ה ח ל ו צ י ת היא חובה או רשות".

והלאה, באותה חוברת:

„הציונות הרשמית, הקונגרסיסטית, אינה מתנה חברות בהסתדרות הציונית בקבלת עול המצוות האישיות של ציונות חלוצית. ציונות של הגשמה עצמית הבנויה על תכני גאולה יהודיים ואנושיים. ויש טעם לדבר, שהוא אולי אינו מספיק מבחינה מהותית ומוסרית, אבל מובן ומוצדק במידה רבה מטעמים מעשיים: צמצום החברות הציונית לציוני להגשמה אישית בלבד, היה מונע את התנועה הציונית מהיות תנועת־עם, ומה שיותר חמור — היא היתה משאירה את יהדות הגולה בלי תנועה מחנכת ומדריכה, בעלת מגמה והשקפה ציונית".

לכאורה, אותן הדעות והמגמות שבוטאו באותה חוברת — נוגדות גיגוד גמור את הדעות והמגמות המבוטאות כיום במכתב ובמאמרים משדה־בוקר, וכל אדם מן הישוב עשוי לשאול: — מה קרה? אולי יזרוק על כך אור כלשהו המאמר „בצח ישראל", בשנתון הממשלה תשי"ד, הדן בין היתר גם ביעודיה ובתפקידיה של הציונות. לאחר ניתוח מצבה של היהדות לתפוצותיה השונות — נקבעת עובדה ומוסקות מסקנות המתמצות בדברים הבאים:

„עם הקמת המדינה הועמדה הציונות במבחן חמור, אולי במבחן עליון — ולא עמדה בו. כשציונות הבריחה לעלות או להישאר בגולה — בחרו המונים ציונים ומנהיגיהם כאחד להישאר. הבורר והשופט שציונות זו, כפי שרווחה בימי הקמת המדינה, אין משמעותה עליה, אינה מחייבת הזדהות אישית עם בוני ציון. כזו היתה ציונות באמריקה, באנגליה, בדרום אפריקה, ברוב ארצות מערב אירופה. יש לראות עובדה זו בבהירות, במלוא משמעותה ובמסקנות הנובעות ממנה. מאורעות היסטוריים אין לגנות ולפסול ולרגזו עליהם. יש להבינם ולהעריכם — וגם להסיק מהם מסקנות, על־מנת לשנות ולתקן מה שטעון ומקבל שינוי ותיקון".

(שנתון הממשלה, עמ' ל"ג)

הרי שהמאמר אינו מתקומם כלל כנגד עובדות אלה. לגביו קובעות „עובדות" שעל פני השטח. והרי בשם „עובדות" הוגדרה הציונות ע"י מתנגדיה כ„אוטופיה"... אם לבסס כיום את המסקנות ביחס לציונות באמריקה ובמערב־אירופה, על יסוד העובדה ש„מרבית העם היהודי החי בימינו אינו רואה עצמו „בדרך" כפי שראה הרצל, אלא להיפך: הוא רואה עצמו מעורה בארצות בהן הוא יושב" — הרי שלא צדקו פינסקר, הרצל וברוכוב גם בימיהם. עובדה היא, שגם בימיהם לא ראה „מרבית העם היהודי" את עצמו „בדרך". האם לשם תפארת המליצה זעק ב י א ל י ק „אכן חציר העם!"? האם זעקה ריטורית היתה זעקתו של ו י י צ מ ן, אף בתקופה מאוחרת יותר: „עם ישראל, איפה!"?

עם ישראל, בהמוניו, לא ראה עצמו „בדרך" לא במאה התשע־עשרה ולא בתחילת המאה העשרים. ואף־על־פי כן — הבחינו פינסקר והרצל, סירקין וברוכוב בתהליכים

הפועלים במעמקי־העם והמציאות היהודית, והם אשר מוכרחים להוליך את העם „בדרך" ועל כן נרתמו בעול ההסברה, החינוך, הארגון והפעולה האקטיבית — לזרז ולהגשים תהליכים אלה.

האם כך מעריך בעל המאמר את העובדות — שאין כוחם של התהליכים שחזו אותם פונסקר וברוכוב, יפה ליהדות ארצות אמריקה, מערב אירופה, ברית המועצות?

מובן, בלי חלוציות, בלי הגשמה אישית של המתנדבים בעם — לא היו תהליכים אלה באים לכלל התגלמותם. התהליכים האובייקטיביים מצאו את משימיהם. ומן הפגישה הזאת — קם ויהי המפעל.

אולם קיומה של התנועה הציונית העולמית לא הפריע אף פעם לתנועה החלוצית, לתנועת ההגשמה האישית. להיפך: רק על רקע התנועה ההמונית הגדולה ובעזרתה — יכול היה לצמוח — ויוכל לצמוח גם לעתיד — המפעל החלוצי הגדול.

למה התחיל, אם כן, פתאום „להפריע" קיומה של התנועה הציונית? האם בלי התנועה הציונית היו באים יותר יהודים לארץ?

ומדוע רק העליה לארץ היא החובה האישית המזכה את היהודי בכתר הציוניות? עליה אישית לגבי ציונים בגולה — היא בודאי יסוד חלוצי, שחובה לטפח אותו ולחנך לקראתו. אלא שהוא לבדו אינו מספיק. הציונות, וביחוד הציונות הסוציאליסטית, לא הצטמצמה אף פעם בתחומי הגיאוגרפיה בלבד. המעבר מן הגולה לארץ כרוך ומשולב, בתוקף ההגיון הציוני־סוציאליסטי, במעבר כלכלי־סוציאלי ותרבותי רוחני כאחד.

המשימה הציונית־סוציאליסטית אינה נגמרת עם העליה לארץ. היא רק מתחילה אז בשלב גבוה יותר ובאיגמנסיביות יתרה. על כן — אשר גורס „חובות אישיות" — מן הראוי שיגרוס אותן לא רק לגבי ציונים בגולה, אלא גם לגבי ציונים בפנים הארץ; אשר גורס „הגשמה עצמית" — מן הדין שיגרוס אותה לגבי מפסימום של עקרונות ציוניים — הליכה להתישבות, קליטת עליה, קיבוץ גלויות, דיבור בשפה העברית וכו', וכו'; אשר תובע „הגשמה אישית" — מן היושר שיתבע אותה גם מן הבנים, ולו רק באשר הם צעירים ויכלתם הגופנית והרוחנית במילוי חובות־הגשמה רבה יותר ויעילה יותר.

זאת ועוד: אשר תובעים הגשמה אישית, מן ההכרח שיחייבו, הלכה למעשה, את טיפוחה ופיתוחה של תנועה חלוצית בארצות־הגולה. עובדה היא כי אלה אשר מרבים להתלהב ולהגן על סיסמת ה„הגשמה העצמית" — והם בראש מוסדות ומפעלים בעלי הכרעה ויכולת — אינם מרבים כל־כך בפעולות ממשיות, העשויות להרחיב את מסגרתה ולהגביר את פעולותיה של התנועה החלוצית והסתדרויות הנוער החלוציות. התקציב אשר ניתן לתנועות חלוציות — אפסי ביותר. ממדי השליחות לגולה — נצטמצמו עד מאד, ואינם עומדים בשום יחס לא לצרכים, לא לאפשרויות ולא לתביעות של התנועות החלוציות. ההכשרה החלוצית מצטמקת, ובאמריקה כמעט שנתחסלה כליל. ההכשרה החלוצית של „הבונים" (מפא"י) באמריקה אף חוסלה בהכרה. השליחים לתנועות החלוציות חיים בדוחק רב, וללא כל השוואה עם אנשי המשרדים אשר בציוויות ישראל. יש לכן לבדוק יפה מה פתאום הוחל לדבר גבוהה על הגשמה עצמית, כאשר אין נכונות לעזור במידה הראויה לעומסים במשא־המעולה, המחנכת ישר אל ההגשמה העצמית?

אין אנו יכולים למצוא שום סיבה אחרת לסברה שקיומה של התנועה הציונית נראה כמפריע להגשמה ציונית־אישית, אלא בפיסקה אחת קטנה, המצויה במאמר „ציוניות וחובבי־ציוניות" („דבר", 15.1.54). על השאלה המוצגת: „מהו יעודה המפרה והמחדש של הציונות בימינו?" — ניתנת התשובה, ברישא שלה, בדרך השלילה בזו הלשון:

„— — לא הסגת גבול פעולותיה הממלכתיות של המדינה בתחומי ריבונותה, לא חיץ בין המדינה ובין העם היהודי בגולה — —"

כאן החידוש ה„קטן". עד עכשיו חשבנו לתומנו כי הציונות היא־היא הגשר, דרכו עוברים גאולים מן הגולה אל הארץ. באים המאמרים ומוכיחים לנו כי בתנאי מדינה יש מקום לחששות, שמא תיהפך התנועה הציונית „חיץ" בין המדינה והעם. כאן החידוש, וכאן אי־ההבנה הגדולה.

כי מה הם יעודיה של התנועה הציונית בימינו? הוי אומר: לחנך ולהדריך את העם בתפוצות לקראת עליה והגשמה בארץ; להתייצב בראש פעולות לביצורה הכלכלי, המדיני והבטחוני של מדינת ישראל; לעודד מוסדית וממשית את תהליך קיבוץ הגלויות; להגן בקומה זקופה על כבודם וזכויותיהם של היהודים באשר הם שם; לפתח פעולה ענפה לחיזוק החינוך העברי, הלשון והתרבות העברית, בעיקר של הדור הצעיר; לטפח תנועות נוער חלוציות והכשרה חלוצית; לחזק את ההכרה הלאומית ולהעמיק את תחושת הקשר של היהודים לעמם לדורותיו ולפיזוריו, לארצו ולמדינתו וכו'. — במה, איפוא, עלולה תנועה ציונית כזאת להיות „חיץ" בין המדינה ובין העם? לשם מה האדרות התוזרות וגשנות באוזנינו, מפני ה„חיץ" הזה? מה יכולה להיות כוונת הדברים, אם לא פגיעה בעצם קיומה של התנועה הציונית?

דומה שהכל מודים כי התנועה הציונית לא עברה זמנה ולא בטלו תפקידיה, אף לאחר קום המדינה. המדינה אינה אלא תחנה בדרך להגשמת הציונות. ואפילו היא תחנה מרכזית — עדיין אין בה משום הגשמת המטרה הציונית, וכל עוד שזו לא הושגה — יש הכרח בתנועה מארגנת ומחנכת את העם לשיבת ציון.

ובתהליך זה של שיבת־ציון, מן ההכרח שעיקר ההגשמה העצמית של יסודות הציונות יתמוס בו מקום מרכזי, בחינוך ובמעשה. אלא שאף בהגשמה יש דרגות, וההבדל בין ציוני לציוני הוא בהבדל הדרגה. אינו דומה ציוני בגולה לציוני העולה ארצה, כשם שאינו דומה ציוני היושב „סתם" בארץ לציוני מגשים ציונות בעבודה פרודוקטיבית בבנין הארץ; אינו דומה ציוני־סוציאליסט בחיים „רגילים" לציוני־סוציאליסט מגשים יעודיו בחיים חלוציים. אך לעולם אין אדם צריך להישאר בדרגה שהגיע אליה. הוא יכול ומסוגל ומחוייב לעלות. על כן: כל ארגון ציוני, בכל דרגה שהיא — יירצה ויבורך. אלא שבכל דרגה יש לטפח את השאיפה לעלות לשלב יותר גבוה. וזו גם ציוויה של התנועה הציונית לגבי גושאיה־חבריה: לעלות מדרגה לדרגה.

א. פנולי

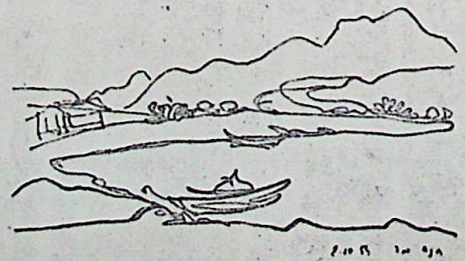

בחוף אילת — רשמה: חנה בר (כפר־סאלד)

130

„סלעים" שנתדרדרו תהומה

אם היה עדיין מישהו תמים, שפיקפק כלשהו בדבר אופיה המק"יסטי המובהק של מה שקרוי מפלגת „שמאל" — באה המועצה האחרונה של אותה „מפלגה" והפגינה זאת בגילוי־לב ראוי לשבח.

עתון „שמאל" (מס' 41) מספר בהרחבה על אותה מועצה. המרצים והמתווכחים הרבו להתפאר ב„הישגים", „כיבושים" ו„נצחונות". אך אם תרצה לדעת את התוכן הקונקרטי של אותם „הישגים" וכו' — והעלית חרס בידך. לא תוכל לדעת. למשל, כמה חברים מונה אותה „מפלגה", כמה סניפים יש בה, בכמה ספסים מופץ עתונם וכו'. אפילו את מספר הצירים או המשתתפים באותה מועצה — אין לדעת. המרבים להתיימר בהצמדותם להמונים — מתחמקים מלדבר בשפה המובנת ביותר להמונים, בשפת הממש, הקונקרטי, השוה לכל נפש.

מובלטת במועצה דמותו של זה שהוכתר בפי הפותח בשם הצנוע „חברנו היקר" הד"ר סנה. הוא „המנהיג". לזכותו זוקפים את הקמת ה„מפלגה" וקיומה, לכבודו מריעים, בשמו מתהדרים, הוא ראש־וראשון, פוסק־הלכה וקובע עמדה. כי הרי מונוליטי הוא ה„שמאל", וכדבר הדוקטור — כן יקום.

באותה המועצה נשא ה„מנהיג" נאום פרוגראמטי, והרי אנו שומעים את עיקרי ה„שמאל" מפי הגבורה עצמה, מנוסחים וברורים. ואם התפתה מישהו להאמין כי בין „השמאל" והמק"י יש משהו מבדיל, שונה, חוצץ — הרי באו „עיקרים" אלה והוציאוהו מטעותו. „שמאל" ומק"י — אינם אלא שני צדדים של מטבע אחת, והמטבע היא: אנטי־ציונות.

לפי אותו נאום פרוגראמטי — הפכו „סלעי־המחלוקת" ל„מצודות־סלעים". כלומר: אותן „נקודות", שבגללן חוקמו אנשי־סנה ממפלגת הפועלים המאוחדת. הפכו לאחר מכן לעיקרים של ה„שמאל". מה הם, איפוא, אותם „סלעי־מחלוקת" שהם כעת „מצודות־סלעים" ב„שמאל"? הנאום מונה אותם אחד־לאחד, והרי הם ש ש ה בסך־הכל, וחצר חשוות שבהם: אנטי־ציונות. ואלה הם שמותיהם בלשון הנאום:

א) „סולידריות עם ברית־המועצות". זאת היא הכותרת של „סלע" מספר א' בפי הנאום. אלא שאם אתה בוחן את תכנו של אותו „סלע", מתברר שהכוונה היא לתגובה על משפט סרנג דוקא. לדבריו של הנאום לא היתה תגובתה של מ"מ למשפט זה אלא התנכרות ל„סולידאריות עם המחנה הסוציאליסטי העולמי", משמע: כל מה שהושמע במשפט־סרנג על הציונות, על העם היהודי, על מדינת־ישראל — אמת וצדק הם, ומק"י ו„שמאל" אף הם סומכים ידיהם על כך. מק"י ו„שמאל" יחד הם סולידריים לחלוטין עם האנטי־ציונות של הקטיגוריה במשפט סרנג. הסולידריות עם ברית המועצות, כפי שהיא מופגנת בעובדת קיומה וגידולה של הליגה לידידות עם ברית המועצות, על עשרות אלפי חבריה, על מצעה הציוני המקורי ועל מוסדותיה, כפי שנבחרו בכינוסה הלגיטימיים של הליגה — לא היא עניינם. ה„סלע" המפריד הוא — ה צ י ו נ ו ת. אנשי „שמאל" אף מתרברבים בזה. כי על כן, סלע־המחלוקת השני, אותו מונה הנאום הפרוגראמטי הוא במפורש:

ב) היחס להסתדרות הציונית.

„בימי מבחן בשלה אצל כולנו החכרה כי ההסתדרות הציונית חיתה וחינה מכשיר של הבורגנות היחודית, הקשורה בחון הפינאנסי האמריקני והבריטי" — אומר הנאום. ולא די לו בפסילת ההסתדרות הציונית, אלא שהוא פוסל לחלוטין את ה„אידיאולוגיה הציונית" כולה ואת הקשר שבין הציונות ובין העליה לארץ. ב„נקודה" זו הוא אף חולה עצמו באילן גדול, בבן־גוריון, שאף הוא מנסה לחוכיח במאמריו האחרונים כי בין הציונות ובין העליה לארץ אין כל קשר.

ג) אחוות־עמים יהודית־ערבית — הוא השם לסלע מחלוקת ש ל י ש י. והכוונה היא למבנה המפלגה. שהוא אצל ק"י

ו„שמאל" ס ר י ס ו ר י א ל י, כלומר: מפלגה יהודית־ערבית, בניגוד לשאר המפלגות בארץ, שהן לאומיות. ואמנם נובע „סלע" זה באופן הגיוני מן ה„סלעים" הקודמים. כי אם מפלגת „שמאל" היא לא ציונית, או גם אנטי־ציונית, הרי ששום דבר אינו מפריע לה להיות יהודית־ערבית. היעוד הציוני ההתישבותי המיוחד — שאינו מתפקידם של ערבים, אפילו הם תושבי־ישראל — הוא המשווה בהכרח־המציאות את האופי היהודי הלאומי של כל מפלגה ציונית־סוציאליסטית. מפלגות משוחררות מיעודים וממשימות ציוניות, חלוציות והתישבותיות — כמפלגות מק"י ו„שמאל" — אלו יאה להן להיות טריטוריאליסטיות. ולא יפלא, איפוא, כי „סלע־מחלוקת" זה הפך להיות „מצודת־סלע", עליו יכון „השמאל" הטריטוריאלי היהודי־ערבי...

ד) „איזה מעמד — בראש?" — כך, בדרך־השאלה, מנוסח „סלע המחלוקת" הרביעי. והתשובה היא: „מעמד הפועלים, הפרוליטרין השכיר, התעשייתי הוא האונגרד במאבק המהפכני לסוציאליזם". והדברים מכוונים לאו־דוקא להדגשה החיובית של מקומו וחלקו של הפועל השכיר במלחמת המעמד, אלא בעיקר לשלילת מקומו וערכו של הקיבוץ בתוך מעמד הפועלים, באשר „אין הקיבוץ יכול להתקיים בחברה קפיטליסטית"...

הקיבוץ מופיע בתורת „השמאל" כעין ציבור של „יצרנים זעירים עצמאיים" אשר בדומה לאכרים ברוסיה שלפני המהפכה, חנם נחשלים לגבי ה„אבנגרד במאבק המהפכני", שאף בתנאי ארץ־ישראל אינו אלא תפרוליטריון השפיר, העירוני. — הוא לבדו ואין בלתו, אף חופעה זו של שלילת הקיבוץ אינה חדשה בתנועת הפועלים בארץ. כל אשר הגיעו לחסלנות ציונית — הגיעו בסופו־של־דבר גם לחסלנות קיבוצית. כי אין הקיבוץ יכול לחת־קיים ולהתפתח אלא בהתמזגותו עם האידיאה הציונית־סוציאליסטית, ובהגשמתו תפקידים ומשימות ציוניים־סוציאליסטיים. כך קרה עם החלקים החסלניים של „גדוד העבודה" בשעתו, וכך קרה לפני שנים מעטות — עם קבוצה חסלנית מעוזבי קיבוץ „זיקים" של חשומר הצעיר. אותו גורל צפוי בלי־ספק גם לקבוצת „השמאל" בידי־חנה, כי במה יזכו עצמם על עוון היותם „יצרנים זעירים" בכפר הנחשל, בעוד מחכים להם תפקידי „אבנגרד" בעיר?

ה) „מ ב נ ה ה מ פ ל ג ה" — כך יכונה סלע־המחלוקת החמישי. בדבריו על „סלע" זה מסוד הנאום תחילות ותשבחות למפלגתו, על שהיא מ„טיפוס חדש, המיוסדת על צנטרליזם דמוקראטי", ובתור כזאת היא נחלה הישגים ונצחונות לרוב בארגון ובפעולה. סתם הנאום, ולא השיב על כמה שאלות שעלולות להתעורר בלב כל שומע: אם מפלגת השמאל היא, כאמור בנאום, בעלת „מבנה לניניסטי מטיפוס חדש", כלומר מטיפוס קומוניסטי — במה היא, איפוא, נבדלת מן המפלגה הקומוניסטית הישראלית? ועל שום מה, בכלל, קיים עדיין הבדל ביניהם?

ו) „איזו חזית יש להקים?" — כך, בדרך השאלה, מנוסח גם „סלע המחלוקת" הששי. והכוונה היא לשאלת שיתוף הפעולה עם מק"י. הנאום אומר: „מילאנו את חובתנו בשלמות: הקימונו את אחדות הפעולה עם מק"י" — וכאן שוב מונה הנאום שורת פעולות משותפות עם מק"י, וקורא להמשיך בקו זה, עד ל„אחדות מלאה של מעמד הפועלים הישראלי". אכן לאלה אין שום דבר מסריע לשורת פעולות משותפות עם מק"י. להיפך, ה„נקודה" שנשארת סתומה היא — מה עוד מעכב את איחודם המלא?

ששת „מצודי־הסלעים" לא היה בהם כדי לתת תשובה לשאלה זו. ואך את פרצופם גילו עתה הם עצמם לעין־כל: הסלעים הם סלעי־חרס לעם, למדינת, למעמד, לקיבוץ. אנו הכרנו אותם מזמן, אף בטרם חוקמו גושאיהם רשמית ממחנה הציונות־הסוציאליסטית. ורק תמיהה גדולה היא, וגשארת תמיהה עד היום, כיצד אפשר היה לא לחוש ב„סלעים" כאלה בעוד חמטוות על פניהם...

א סנגלי

131

על הקיבוץ הדתי

כי יש ישובים קיבוציים דתיים בארץ — ידוע גם ידוע. אך דומה שמעט מאד ידוע לציבורנו על מעמדם, מצבם וחייהם הפנימיים. לא מן המיותר יהיה, איפוא, להביא לפני קוראינו משהו על אותם ישובים קיבוציים, ולו רק כדי להתחקות על צדדי הקירבה והשוני כאחד, בין תנועת הקיבוץ הדתי, לבין שאר התנועות הקיבוציות.

הקיבוץ הדתי — זהו שמה המקובל הכולל של תנועה קיבוצית דתית, הכוללת במסגרתה כיום 10 ישובים והיאחזות אחת, עם אוכלוסיה של 3110 נפשות, ובזה 1482 מבוגרים־עובדים — חברים, מועמדים וזמניים. ארבעה מישובים אלה (מירון־צבי, שדה־אליהו, עין־הוציב, שלוחות) — מרוכזים בעמק בית־שאן, שלוש קבוצות (יבנה, כפר הדרום, עין־צורים) — בדרום הארץ. בגליל מתקיימת ומתפתחת רק קבוצה אחת, היא קבוצת „לביא", מיוצאי אנגליה, שהתיישבה בסביבת סג'רה. בשפלת־לד — בארות־יצחק, וסעד — בצפון הנגב.

במלחמת־השחרור עברו על הקיבוץ הדתי ימים קשים וזעזועים גדולים מכפי הרגיל. גוש עציון, שהיה מיושב מרביתו ע"י הקיבוץ הדתי (כפר־עציון, משואות־יצחק ועין־צורים) נכבש ע"י האויב, ורבים מחבריו נפלו בקרבות. שתי קבוצותיו שע"י עזה (כפר־דרום ובארות־יצחק), סבלו אף הן אבידות קשות. כפר־דרום פונה, לאחר עמידה איתנה במצור ממושך. גם בארות־יצחק נהרסה ונעזבה לאחר מלחמת השחרור. חבריהם של הישובים שנכבשו התארגנו מחדש, ועלו למקומות חדשים. שרידי כפר עציון עלו לנירעציון, דרומית לחיפה. אנשי משואות־יצחק ועין־צורים עלו להתישבות מחדש, בדרום הארץ.

קבוצות אחדות של הקיבוץ הדתי, שקמו לפני מלחמת־השחרור ולאחריה — התפוררו, ושרידיהן עברו לקבוצות הקיימות. כך התפוררה קבוצת ביריה, שהעליה אליה זכורה במיוחד בתולדות המאבק כנגד „הספר הלבן". גם ביריה הערבית, שלאחר מלחמת־השחרור נאחזה בה קבוצת הקיבוץ הדתי — נעזבה, ושרידי חבריה עברו לכפר־דרום, שע"י יבנה. שתי קבוצות — ניר־עציון ובארות־יצחק — זנחו את דרך הקיבוץ, ועברו להתקיים בתור מושבים שיתופיים. עלון „הקיבוץ הדתי" מסביר פרשה זו בזו הלשון:

— — — שנות המאבק והמלחמה גרמו למתח גבוה, ועם גמר הקרבות והגיאות הכלכלית (אמנם המדומה), לקתה הרוח החלוצית. נשמעו דעות שעם קום המדינה לא נותר לתנועה קיבוצית יעוד גדול. מאידך גם גברה הדרישה להעלאת רמת־החיים בתוך משקי ההתישבות, ושאיפות אינדיווידואליות באו לידי ביטוי יותר חוק. — — — לא מקרה הוא שרעיון המשק השיתופי צד את לבם של חברי משואות־יצחק, ובאחרונה גם ניר־עציון. כנראה שההתפרקות מהמסגרת התנועתית הקיבוצית בפרברי תל־אביב והתרגלותן לצורות חיים עירוניים, השפיעו על מהלך מחשבת יותר חמרני ואינדיווידואליסטי".

דומה שהיה מקום למחשבה, כי דוקא עולי ארצות־המזרח, שבחלק גדול הנם דתיים, ימצאו דרך ביתר קלות וטבעיות לישובי הקיבוץ הדתי. אולם לא כן הדבר במציאות. עלון הקיבוץ הדתי מסביר, ביחס לעולים אלה, שנוסף לכך ש„לא חונכו ברוח חלוצית", הרי „אף גישתם הדתית היא בשבילנו די פרובלימאטית". העלון מוסיף ואומר: „עיקר הקושי לקליטתם התבלט בהבדל הגדול הקיים בין העדות, בשטח החברתי והסוציאלי, למרות מאמצים רבים שנעשו על ידינו, הן ע"י קליטתם בקבוצות הקיימות, והן ע"י יצירת גרעינים עצמאיים, לא הגענו עד כה לתוצאות ממשיות".

תנועת הקיבוץ הדתי רואה עצמה קשורה עם תנועת „בני עקיבא", וממנה היא שואבת את עיקר המילואים לישוביה. גרעינים של תנועה זו מקבלים הכשרתם, כנהוג ביתר הזרמים הקיבוציים, במסגרת הנח"ל בישובי הקיבוץ הדתי. כן מקבלות הכשרתן בישובי הקיבוץ הדתי גם חברות־נוער מהארץ ומחו"ל.

רב הדמיון בין הקיבוץ הדתי לבין יתר הזרמים הקיבוציים — גם בשאר השטחים. אף לקיבוץ הדתי קרן כספית משלו, לעזרת ישוביו, ואף ועדות ומחלקות משקיות ואחרות, בדומה לאלה שביתר הזרמים הקיבוציים. אפיניות התביעות והקובלנות על חוסר שיכון מתאים ומספיק, על חוסר אשראי, על מדיניות הממשלה בשטח הכלכלי והמשקי, בדומה לתביעות הנשמעות מפי דוברי יתר הזרמים הקיבוציים.

אשר מייחד את הזרם הקיבוצי הזה משאר הזרמים, הוא כמובן התוכן והצורה לחיים הציבוריים הדתיים, הרוחניים־רעיוניים. צורות הפעולה הרעיונית, אמצעי הפעולה התרבותית, השיטות, הכלים — הם אותם שביתר הזרמים הקיבוציים, אלא, כשם שהתוכן של הפעולה הרעיונית תרבותית ביתר הזרמים הקיבוציים תואם להשקפת־עולמם הרוחנית־פוליטית, כן תואם התוכן הרוחני של הפעולה הרעיונית־תרבותית בקיבוץ הדתי את השקפת־עולמם. יצויין לשבח שאין אנו מוצאים בספרות הקיבוץ הדתי אותה רוח תוקפנית דתית, המציינת חוגים אחרים ביהדות הדתית כלפי חוגים חופשיים בישראל. יתר־על־כן: פה ושם בולטת בין השורות הרגשת־השותפות בין הזרם הזה לבין יתר הזרמים הקיבוציים. לפעמים אף מבצבצת הרגשת שותפות עם רעיונות סוציאליסטיים כלליים, תוך הסתייעות בהם והסתמכות עליהם.

מעניינת במיוחד תגובת הקיבוץ הדתי לבעיות אקטואליות של התנועה הקיבוצית, במיוחד לשאלת העבודה השכירה ולשאלות החברה. ביחס לעבודה שכירה מספר העלון, שבאחת ממועצות הקיבוץ הדתי חוללו כי „העבודה השכירה בוגדת ביסודות חברתנו השיתופית, המבוססת על עבודה עצמית, ושוללת ניצול של עבודת הזולת. הוטל על מוסדות הקיבוץ הדתי והקבוצות לפעול למען צמצום העבודה השכירה, תוך שאיפה להגיע במרוצת הזמן לחיסולה הגמור". תוך לעג קל לתוכן החלטותיו של „איחוד הקבוצות והקיבוצים" בשאלת זו, קובעת רשימה אחרת באותו עלון כי: „האפשרויות של „הערמה חוקית" — מזכירות את השאלות והתשובות בעניני חלכה ביהדות התורנית. ההצעות חשונות לצמצם את העבודה השכירה לענפי־משק מסויימים, ובתנאים מסויימים, מזכירים תקנות וגזירות־דרבנן, ותכנית „ייצור ופיתוח" — את ההיתרים של „מכירה". ראוייה לציון תגובתו של הכותב ל„אקרובאטיקה" העקרונית של איחוד הקיבוצים בשאלה זו, בזו הלשון: „יש לקוות שאנו, בקיבוץ הדתי, לא ניגרר בעיניים עצומות אחרי הפתרונות הללו...".

הבעייה הפנימית, המעסיקה ביותר את הקיבוץ הדתי, היא בעיית השוויון. ובצורתה הקונקרטית: בעיית התקציב האישי בהלבשה. מסתבר שחברים רבים לא למדו לקח מנטישתן של שתי הקבוצות הנ"ל את הדרך הקיבוצית ומהת-

132

המשך מעמוד הקודם

פורזותה של „כפר החורש" בשעתה, שאף בהן התחיל הדבר מהתפרקות הדרגתית מערכים קיבוציים, וביחוד מערכי השיתוף והשוויון. חברים טורחים להוכיח כי אין כל קשר בין עקרונות השוויון והשיתוף, ובין שיטת התקציב האישי בהלבשה, שאינה לדעתם אלא „שינוי טכני בלבד". כנגד הנמקה זו יוצאים חוצץ חברים של הקיבוץ הדתי, וללא גינונים יתרים מערטלים את „שיטת התיקונים" ממח־לצותיה, והרי היא מוצגת לגבי „מספר חברים, המעוניינים להיפטר בסופו של דבר מן השיתוף הצרכני, כשיטה נוחה מאד להתקדם, מבלי לעורר התנגדות חריפה, לקראת מצב, בו ייאלצו גם יתר החברים להטיל ספק בחשיבות שי־תוף זה". כנגד המצדדים ב„תקציב האישי" בהלבשה, בטענה כי על־ידי כך „ישוחרר החבר מתלות מופרזת בזולת" — מופיעה התשובה, המזכירה לחברים, כי „בעצם יצירת הקבר־צה החלטנו על תלותו של הפרט בקומונה", וכי התפיסה האחרת, המפרידה בין הפרט ובין הכלל, היא תפיסה בור־גנית, אשר לפיה „הבעלות והרכוש הפרטיים הם ביטוי מוב־הק לאישיות האדם", שאינו תלוי בזולת.

על עצם השאלה, במה פוגע התקציב האישי בשיתוף, עונה החבר:

„ — — פוגעים אנו באפשרות האחרונה להשתלט על אי־השוויון בתלבושת, שנוצר מסיבות ידועות. כמו כן מסי־כים אנו כל אפשרות לכוון את סגנון התלבושת דבר הרצוי, אולי, לאלה שהיו רוצים בסגנון־חיים בלתי־חלוצי. — — — במקום שיש תקציב אישי — אין כל אפשרות מעשית לשמור על השוויון. והוא הדין לגבי הסגנון בתלבושת, והרי סגנון־חיים אשר הפשטות מהווה בו יסוד חשוב, אף הוא חלק מהותי מהחברה הקיבוצית — — — כשמתעוררת הצעה מעין זו — — — עלינו לראות את הנולד ולענות על השאלה — למה חביא? ומה תהיינה התוצאות המעשיות במשך הזמן לגבי השוויון? כיצד ישפיע הדבר על משטר העבודה, על האוירה החלוצית, על אפשרויות הקליטה, על סגנון החיים וכו'".

הויכוח בשאלה זו נמשך. המדאיג הוא, שעוד בטרם סוכם בהחלטה כל שהיא במוסדות הקיבוץ הדתי — כבר הנהיגו שתים מקבוצותיו את התקציב האישי, נקוה כי אשר עמד לו לקיבוץ הדתי במאבקיו ולבטיו עד כה — יעמוד לו גם להבא, וכי יגדל כוחו ומעמדו בקרב ציבור הפועלים הדתי.

מבחינה פוליטית משתייכים חברי הקיבוץ הדתי ל„הפועל המזרחי", ובתוכו — לסיעת „למפנה". מסתבר כי הקיבוץ הדתי הוא החלק התוסס והמתקדם ביותר במפלגת־„הפועל המזרחי" ובסיעת „למפנה". הוא הקרוב ביותר לרע־יונות תנועת העבודה הציונית־סוציאליסטית. בשאלות רבות אינו מהסס להופיע במפלגתו בעמדה עצמאית, לוחמת לערכים פועליים־חלוציים, ולהגנה על התנועה הקיבוצית והרעיון הקיבוצי. הקיבוץ הדתי מתנגד לאיחוד „הפועל המזרחי" עם „המזרחי", מתנגד ל„חזית דתית" אחת בהר־פעה לבחירות, ומחייב פעולה עצמאית של „הפועל המזרחי". פרשה זו מסוכמת באחד העלונים של הקיבוץ הדתי בדברים אופייניים אלה: „— — לא פעם ראינו צורך להסתייג מעמ־דה פוליטית רשמית של הנחגת המפלגה. עם זה לא גרסנו „קולקטיביות רעיונית", אבל ראינו חשיבות ללכד את צי־בור חברינו לקראת קו פוליטי, המשמש ביטוי לצורת חיינו ולצווים החברתיים־מוסריים הגובעים ממנה".

אילו זכינו, והיתה קיימת מעין ברית של התנועה הקי־בוצית, לפעולה משותפת בעניינים משותפים — בודאי שלא היה נפקד בה גם מקומו הראוי של הקיבוץ הדתי.

א. סגולי

דור הממשיכים

„...ואחמול אני מחזיר לתיקון הזה..."

12.5.54 206 הקיבוץ

133

ושוב עם סנה ביחד?

בסקירתו המפורטת על עצרת הנצחון ב„יער הצבא האדום" העלים „על המשמר" מקוראיו „פרט" אחד, והוא: שחלק נכבד למדי במנין ובבנין של מפלגת הפועלים המאוחדת — לא השתתף בעצרת זו. העלמה זאת היא השניה בפרשה זו, לאחר ש„על המשמר" הסתיר מקוראיו לפני העצרת את שיתוף הפעולה בין „חזית הזיכוד", ובתוכה הקיבוץ הארצי, לבין מק"י-סנה.

אכן, אין בהעלמה זו משום מקרה. כמידת חולשתו של „על המשמר" להסביר את טעמי שיתוף-הפעולה הנ"ל עם מק"י-סנה של חלק אחד במפ"ם, ביחוד לאחר מועצת גבעת-חביבה, כך גם מידת רתיעתו מלגלות את דבר החרמתו של חלק שני במפ"ם כל שיתוף פעולה עם מק"י-סנה.

החטיבה „לאחדות העבודה — פועלי ציון" והקיבוץ המאוחד לא השתתפו בעצרת זו, לא משום שלילת הצורך בקיומה ובערכה, שכן הם שותפים להפרה בדבר צרכה וערכה של העצרת לציון הנצחון על הנאציזם, אויב האנושיות והעם היהודי ולציון ערכו המכריע של הצבא האדום בנצחון זה, אלא מתוך שלילת שותפות-הפעולה עם מק"י-סנה, מתוך הכרה נחרצת כי אין לה כל בסיס משותף אתם. וכי היא נוגדת את מהותה והחלטותיה של המפלגה. הוסבר והוסעם לא אחת כי ידידותנו לברית המועצות — תכנה ומגמותיה אחרות ושונות לחלוטין מן ה„ידידות" המופגנת חדשות לבקרים ע"י מק"י-סנה. היה יסוד לחשוב כי גם „השומר הצעיר", ביחוד לאחר „הפרשה העגומה" ולאחר מועצת גבעת-חביבה, שותף להכרה זו, עד שבא המבחן הראשון וחלשה עליו דעתו ונכנע — כניעה, שככל שאינה מכבדת את בעליה, ודאי שאינה מחייבת את המתנגדים לה.

לפי אותה מידת „דיוק" של „על המשמר" השתתף בעצרת גם „הנוער החלוצי". אם הכוונה לבני „השומר הצעיר", הרי מחייבת מידת ההגינות לציין זאת במפורש, שכן מלבדו לא השתתף בעצרת שום נוער חלוצי — לא המחנות העולים, לא הצופים החלוציים, ולא הנוער העובד, ואף הם לא בשל שלילתם את הצורך והערך שלה, אלא בגלל היותה משותפת עם מק"י-סנה. יש יסוד להניח שאף חניכי השומר הצעיר לא הרגישו עצמם כל כך בטוב בחברת בנק"י ו„החטיבה הצעירה" של סנה, שבמסיבות הללו הטביעו חותמן על העצרת כולה.

אין ספק שנאומה של אמה לוין היה נאום הולם את היום ואת המקום, כפי שהם חיים בהכרתה ובזכרונה של תנועת השיחרור העברית. היה זה נאום ציוני גאה. אך הוא היה היחיד שהזכיר את קשר הגורל שבין העם היהודי לתפוצותיו ובין המפעל הציוני המשחרר. כל היתר, ואפילו א. שלונסקי בדברי-פתיחתו, לא מצאו לנכון לדבר על כך. והן יש ליום זה, יום הנצחון על גרמניה הנאצית, משמעות מיוחדת ליהודים, אשר למעלה משליש עמם הובל לטבח ע"י הנאציזם; הן על היער הזה בהרי ירושלים, ששם הצבא האדום קורא עליו — הערו בחורים יהודים את דמם. כלום אפשר כי ביום זה וביער זה לא יועלה דגל הציונות-הסוציאליסטית גבוה התורן?

לפי „על המשמר" גוים ציר בדית ומר עצות בישראל, א. נ. אברמוב, „להחתעות ולחחלחבות עצומות, כאשר קרא את נאום תודתו בעברית רחוטה". אין ספק שיש בעובדה זו כדי לעורר התלהבות, ובפרט אם נזכור כי אף השפה העברית כשלעצמה הוגדרה לא מכבר בפי סוציאליסטים וקומוניסטים — יהודים ולא-יהודים — כשפה מתה, ריאקציונית וחשוכה. גם הדברים המעטים שהשמיע הציר בעברית הם נכונים וכנים, ובודאי שהם ראויים להערכה. אך אנו איננו יכולים שלא לראות גם מה שאין בהם. היעדר כל זכר לעם ישראלי ביום הנצחון על הנאציזם, שהשמיד מיליוני יהודים; היעדר כל זכר למדינת-ישראל, אשר הודות למלחמת השחרור על כינונה קם והיה היער הזה שבקרבו נערכה העצרת, — היעדר כל זכר לאלה אינגו בשבילנו מחוסר-משמעות. אכן, היעדרה של אוירה ציונית בעצרת היה בה כדי להקל על כך, ואין כל פלא בדבר אם היו הדברים לקורת-רוחם של אנשי מק"י-סנה, כי הרי לכך התכוונו. אך מה ראו אנשי „השומר הצעיר" לתת ידם למבצע זה — נבצר הדבר מלהבינו, כשם שאין להסביר את עובדת העדפת שיתוף-הפעולה שלהם עם אנשי מק"י-סנה על פני חבריהם למפלגה — עד כדי ביטול החלטותיהם המפורשות של מוסדות המפלגה.

אסף

בחטיבת בני הקיבוץ

פעולות פסח

בחופש פסח השתא נתקיימו שני קורסים ומחנה. על הקורס השדאי-מחנאי ומחנה כיתות ט' — כבר סופר על דפי „בקיבוץ". הקורס השני היה הקורס לציור ופיסול ב„ארנים", שהוא כבר הרביעי במנין קורסים אלה, אשר מטרתם להכשיר שכבה רחבה מבני החטיבה, בעלי כשרון או נטיה לציור ופיסול — מבלי להבדיל ביז אמן אמיתי וחובב — וללמדם טכניקות שונות של אמנות שימושית, על-מנת שישתמשו בהן במשקיהם, לקישוט-חג, הכנת תפארות וכד.

מתוך עשרת ימי הקורס למדו המציירים חמישה ימים ציור, עם גפתלי בזם, ו-5 ימים עבדו בקישוט-חג ודקורציות עם הצייר פרלי. חוג הפסחים עבד שבוע ימים בפיסול עם יחיאל שמי, ושלושה ימים עסק בקרמיקה, בהדרכתו של דוב פיינגין.

הכנה לחילופי משמרות

החודש החלו כבר להיכנס החברים החדשים למזכירות החטיבה: מיכה מגבעת-ברנר ומיכל מיגור — למערכת „יחדיו"; אברמיק מדפנה — לריכוז עבודת בני החטיבה במעברות; דובי מגבת — לריכוז כללי; עודדה מנען — למחלקת ההדרכה; עובד מבית-השיטה ויהודה מיגור — לפעולה בשטח המחנאי-שדאי.

כפתיחה התקיימה ישיבה משותפת של החברים החדשים עם המזכירות, בה נסקרה ובוררה דרכה של החטיבה.

חצי שנה ל„יחדיו"

בערב יום העצמאות יצא „יחדיו", עלון החטיבה, מספר 6. כבר מלאה חצי שנה לעתון זה, והוא כבש את מקומו, הן בחטיבה והן ברחבי הקיבוץ. במרכז העתון הנ"ל מופיעים מפעלי הפסח ומועצת החטיבה השביעית באפק. כמו כן מעלים שם הבנים מבעיות החינוך וההדרכה.

אכן, בן צעיר זה לבטאוני הקיבוץ כבר עלה לדרך משלו, והוא ממלא תפקידו המלכד בחטיבת הבנים, לגיבושה וצעידתה בדרך הקיבוץ. כל חבר המבקש לדעת את רחשי-לב הבנים ובעיותיהם — ייטיב לעשות אם יבקשם על דמי „יחדיו", בביטויים חבלתי-אמצעי של חבנים וחבנות.

134

3

אחד בגלוי ואחד בסתר...

בשעתו נתפרסם ב„אגרת" של „איחד הקבוצות והקיבוצים" מעין דו"ח על ישיבת מרכז האיחוד בכפר־גלעדי, ואנו קוראים בו על המשכיו, ב־3 גליונות ה„אגרת". לכתחילה לא היה לנו יסוד לפקפק כי אכן דו"ח נאמן לפנינו.

ישיבת מרכז האיחוד עסקה ללא ספק בשאלת הקליטה, והובאה תכנית קליטה של מבוגרים, נוער וילדים, אלא שמיד נתקלה בעיית הקליטה בבעייה שניה, שהיא־היא הבעייה העיקרית של הקליטה — הלא היא בעיית השיכון. אך כיון שעלתה הישיבה על הפסים של שאלת השיכון — הרי התגלגלה בכוח עצמה והגיעה עד לאותה בעייה העומדת ברומו של עולמנו: בעיית הקבוצה במדינה.

„הקבוצה במדינה" — שומו שמים! האם אין זה „פוליטיקה" רחמנא ליצלן? וכי יטפל מרכז ה„איחוד" בנושא רם־מעלה זה, בזמן שועידתו לא העיזה לגעת בו? שהרי „הקבוצה במדינה" — נידון להיות סעיף ראשון בועידה באפיקים. כך הוחלט בפירוש, בישיבת המרכז ברמת־רחל שקדמה לועידה — אלא שברגע האחרון הודחש כ„פוליטיקה" והוסר מעל הפרק. היאך קרה והשתרבב דוקא לישיבת מרכז האיחוד?

אכן פליאה גדולה היא! אך מה לעשות? כנראה שחרף כל מאמציהם, לא יכלו המרצים והמדברים לעקוף את בעיית היחס של המוסדות והמשרדים הממשלתיים, לרבות אלה שחברי ה„איחוד" מנצחים עליהם, לשאלת השיכון בקיבוצים. כי הרי העובדות מגקרות עינים, ואפילו עיניים חמת עקשות להישאר עצומות. כגון אלו של אנשי ה„איחוד"... והעובדות הן: אלפי יחידות שיכון נבנו בערים, בשכונות ובפרברים — ואילו רק מועטות מאד ביחס נבנו בהתישבות הקיבוצית. במושבים נבנה השיכון בטרם בואם של המתישבים, ואילו בקיבוצים — רק זמן רב לאחר בואם, וגם אז — לא לכולם. הנה כך נסתבכה שאלת השיכון בסבך יחסם של המוסדות המיישבים והממשלתיים אל ההתישבות הקיבוצית, ומכאן ועד לנושא המכובד „הקבוצה במדינה" — הדרך סלולה בתכלית...

אלא שכאן ישאל השואל: והרי בדו"ח על ישיבת המרכז, בשלושת גליונות ה„אגרת", אין למצוא כלל דיון כזה? אכן, ב„אגרת" לא סופר על כך אלא ברמזי־רמזים, ומסתבר שבדרך כלל ממעטים עורכיו לגלות החוצה דברי ביקורת שבדרך כלל, בישיבות סגורות, הם נשמעים לרוב... אלא שעם כל המחסום ששמו לעטם מזדקרים הדברים, ואם עניה תורה במקום אחד, עשירה היא במקום אחר...

עתון־שבועון היה במדינה, ושמו „מאבק". על מה נאבק אותו „מאבק"? עד לפני כמה חדשים העלה אבק רב כנגד פניהם של שניים, מימין ומשמאל — נגד מפא"י ומפ"ם כאחד. עד שקבוצת בעלי העתון, זו קבוצת ליבשיץ־למדן, נמלכה בדעתה והחליטה להיבלע במפא"י. ואותה מפא"י, שמאז כפר־ויתקין חיסלה „אחת ולתמיד" „סיעות", „חטיבות" ו„זרמים" — על אירגוניהם וכלי ביטויים הנפרדים — רואה בעין יפה דווקא, קבוצות „יוצאות דופן", כביכול, מעין אלו שמסביב ל„בטרם" עם ליבנה במרכז, ומסביב ל„מאבק" עם ליבשיץ במרכז. „אופוזיציות" מעין אלו — אדרבא ואדרבא! בזכותן אפשר לדקלם על „חופש הדיבור" ו„חופש הביקורת" וכיוצא באלה...

אך אם משתרבב לעתון זה גם משהו אופוזיציוני כביכול — הרי זה בעיקר מפרי־עטם של אנשים מן ה„איחוד", שב־דרך חטבע, יש במדיניותה של מפא"י משום סתירה משוועת לחווייתם החברתית והקיבוצית. ואם התקוממות זו נחסמת לה הדרך, כנראה בתוקף צו מגבוה, בעתונות הגלויה של מפא"י ושל ה„איחוד" — הרי היא פורצת לה שבילים בעתונות ה„צדדית" של מפא"י, שאף „מאבק" זה נמנה עליה.

ובכן — ב„מאבק" זה התפרסמו מדי פעם מאמרים נוגים וקובלים של אחד בשם אורי שפיר, חבר קיבוץ דורות, כלומר — חבר ה„איחוד". תחילה היו מתפרסמים דבריו גם בספרות ה„איחוד", אלא שכעבור זמן נעלמו משם ונתגלגלו ל„מאבק", גם בטרם „התאחדו" נושאיו עם מפא"י... ואורי שפיר זה, שכחבר ה„איחוד" היה נוכח כנראה באותה ישיבה של מרכז ה„איחוד" — מספר לנו על ישיבה זו כך:

„ישיבת מרכז זו נועדה לעסוק בעיקר „בצד המעשי" של הבעיות ובהצעות לביצוע. ואמנם סדר־יומה נראה היה יבש מעט וחסר סעיפים „מלוחים" במיוחד. ואמרו־נא אתם — מי יכול היה לנחש שסעיפים כה תמימים, כגון: „תקנון קרן השיכוך", או אחיו תאומו, „תקנון קרן הקליטה" — יכילו ויעלו דיון סוער ומסעיר שתכנו לא היה שאלות שיכון בלבד אלא... מעמדו של הקיבוץ במדינה ויחסיו עם הממשלה והסתדרות והמפלגה?" („מאבק", מס' 98)

היה, איפוא, דיון סוער. ואם תאמר: איה היו אלה שמתפקידם להשקיט סערות, מה היה מעמדם בישיבה זו? הרי מספר לנו א. ש. גם על כך כדברים האלה:

„לא חסרו, כמובן, גם אלה החושבים לחובתם הקבועה ועומדת לרכך ולהחליק על הקמטים הרבים שנתהוו, לצערנו הרב, ב„מפת היחסים" בין הרשויות הממלכתיות וההסתדרותיות השונות, לבין הקיבוץ — — — אבל אלה היו — זו הפעם הראשונה — במיעוט. ובניגוד בולט למדי לנעימה היסודית שנשזרה כחוט־השני בדברי מרבית חנואמים". (שם)

בהמשך הדברים מחגלת תוכנה של אותה „נעימה יסודית" בזו הלשון:

„אחד מחברי החנחגת מסכם לחפתעתי כי „חממשלה אינה מנחלת את המדינה, כי אם נסחבת אחרי כוחות חשחור" — — — וזועק מרח' ר. סניגר — — שלמושבים בנו, ואילו ביקול אנשי הקיבוץ, חתובעים גם חם שיתוסט בחכניות השיכון ובביצועם — אין שומעים כלל. הוא מזהיר כי אנו עומדים „לפני דברים קשים מאד". על ה„איחוד" לדבר עכשיו „בשפה אחרת"... חח' א. בחיר מודיע כי בתקציב החיתוח „כמעט נמחק הקיבוץ", וחח' ז. שפר מסכם את מצבנו בתחום זה במשפט החמור, כי „מדיניות הפניית האמצעים לשיכון אינה מתגשמת בשום אחוז. שנים מתדפקים על דלתות ההסתדרות בתביעה לפתרון בעיית השיכון — ולשוא". (שם)

הנה כך מגדירים ראשי ה„איחוד" את יחסם של המשרדים והמוסדות אל הקיבוץ. רק לפני זמן קצר הבטיח מ. ארגוב, בפתיחת מועצת מפא"י, „להחזיר את עטרת הקבוצה לישנה ולהרים אותה כדגל של חזון וכו'", אלא שאם באים חברים מן התנועות הקיבוציות האחרות, ומגלים את התרמית אשר בדברים הנ"ל, של ארגוב ואחרים, מיד הם מוקעים כ„עוכרי המדינה"... ואולי, חושבים אנשי ה„איחוד" כי אותה התביעה לשיכון היא לגיטימית רק בשבילם, ואילו לשאר הקיבוצים אסורה היא, מחמת „פגיעה במדינה"? יש רגלים לחשש, כי אכן כך הוא הדבר. בועידת ה„איחוד" באפיקים לא בוש ז. און להשמיע, כעדות עצמו, „במיוחד למרכז החקלאי", את הדברים האלה:

„— — כאשר אנחנו מדברים על התנועה הקיבוצית ועל מפעל היציאה „מן חעיר אל הכפר", עלינו להשתחרר מן הגישה הסכימאטית של חלוקת הלוואות לזרמים לפי אחוזים. — — השמרנות באחוזים בתוך התנועה הקיבוצית זוהי הקמה. שני זרמים בתנועה הקיבוצית קיימים על שמריהם והולכים אחורנית מבחינה התיישבותית. אם אנחנו באים לתבוע אמצעים לשיכון, להשקאה ולציוד הרי זה מצדק". — — — („ניב הקבוצה", דצמבר 1953)

קצרה ידו של חדובר לחוכיח במספרים ובעובדות את ה„קפיאה על השמרים" של שני חזרמים חקיבוציים

135

ציים, בהשוואה ל„איחוד", ותביעתו להעדפת ה„איחוד" על פני יתר הזרמים הקיבוציים אינה אלא שרירותית בעלמא.

אך אם לא לחלק אמצעים לשיכון „לפי אחוזים", הרי מן הדין והיושר האלמנטרי, כי יחולקו לפי ממדי־הקליטה, כי הלא לשם כך נועדו האמצעים. אלא שדוקא חלוקה כזאת אין ה„איחוד" דורש, והסיבה מובנת לכולם... לו רצויה יותר החלוקה לפי יחסי־כוחות מפלגתיים. אך אם כזאת היא הגישה — מה הזכות המוסרית לתבוע בכלל עדי־פות בשיכון להתישבות? אם המפתח יהיה לפי יחסי־כוחות מפלגתיים — מה הזכות לקבול על השיכון הרב שנב־נה מחוץ לקיבוץ, לעומת מיעוט השיכון בהתישבות הקיבו־צית? אותו מקל, שבו רוצים אנשי ה„איחוד" להלקות את שני הקיבוצים האחרים — האם לא יפנה באותו הגיון, כנגד עצמו?

בעקיפין נגעו בישיבה זו גם במפעל „ייצור ופיתוח". ב„אגרת" מס' 117 אף נמסרת סקירה קצרה על פעולותיו במשך שנתיים מאז יסדו. מתברר כי אכן מפעל „גדול" לפנינו, הסקירה מפרטת את ההישגים: כך וכך דונמים, כך וכך ימי־עבודה, כך וכך הכנסה וכו' וכו'. אלא שאנו נזכרים כי מפעל „ייצור ופיתוח" נוצר בעיקר למען ישמש מכשיר לפתרון שאלת העבודה השכירה במשקי ה„איחוד". והנה — באותה רשימה אין למצוא אף מלה אחת ביחס לתפקידו זה של המפעל. וא. ש., בהמ־שך רשימותיו הנ"ל ב„מאבק", מספר על כך כדברים אלה:

„— — מדי פעם בפעם נזכרה, אגב דיון, השאלה, באיזו מידה התקדמנו מאז ראשית פעולתנו בשטח זה בספיגת העבודה השכירה ובחיסולה — — ואזי נעצר לרגע קט הדיבור. השתררה באולם אויר של אי־נוחות. על פני רבים מצירי המרכז הופיע חיוך מהול במבוכה וביחמלה על חנואם ה„תמים". ופה ושם נשמע צחוק קל..." (מאבק חוב' 100)

כאיש היודע את הענינים ממשיך א. ש. בדברי עדותו, והרי היא מסתכמת כך:

„זהו הקרדיט הציבורי הנותר ל„ייצור ופיתוח" ככלי קי־בוצי, — לא בממשלה, לא בהסתדרות, לא במפלגה ולא בשום גוף בלתי קיבוצי — אלא במרכז האיחוד... אף אחד לא הוכיח עוד כיצד מסייע „ייצור ופיתוח" לחיסול העבודה השכירה — — אפילו הספרות הרשמית של ה„איחוד" אינה יכולה עוד להסוות עובדה זאת". (שם)

ובכן, „ייצור ופיתוח" אינו מכשיר לספיגת העבודה השכירה, הוא פשוט סתם „מפעל", אחד מן המפעלים הרבים אשר בתחומי ההסתדרות, רק בהבדל שהוא כולו ברשות ה„איחוד", ומנוהל על ידו במישרין. „לפנים בישראל", כאשר הקיבוץ המאוחד היה מייסד איזה שהוא מפעל משקי־כלכלי או תרבותי, ולו אפילו לשם שרותו הוא עצמו — מיד היו מסתערים עליו בחמת־קצף מכל הצדדים, לאמר: „מסיג גבולותיה של ההסתדרות... מפורר סמכותה, מרוקן את תוכ־נה..." — וכדומה מן ה„בליסטראות" הידועות לתהילה...

ה„אופוזיציה" בקיבוץ המאוחד בשעתה, זו השוכנת עתה כבוד ב„איחוד", היתה מראשי המתריסים בענין זה. וראה זה פלא: עכשיו, עם הגשמת חלום „איחוד"ם, לא רק שלא ויתרו אף על מוסד או מפעל עצמאי אחד הקיים גם בארגונים הקבו־ציים האחרים — אלא אף הוסיפו עליהם. וה„גדול" שבהם — „ייצור ופיתוח" — אינו אלא מפעל מקביל לחק"ל, ואין פוצה פה ומצפצף — לא בהסתדרות, לא במפא"י, לא במרכז החקלאי — ולא עוד אלא שקיומו של „מפעל" זה משמש מסווה נוסף ונוח למדי למוסדות ולמשרדים, להעדיף את ה„איחוד" על פני הזרמים הקיבוציים האחרים — במזו־מנים, בציוד ובכל מה שיהם מגעת.

הנה כך ניתן איפוא לסכם את הדברים בין ח„איחוד" לבין מפלגתו: חואלח = מעין „אופוזיציה" בטור, ותיא לו מתן בגלוי...

ו. סגולי

הקוראים כותבים

לא שיכחה!

שלום למערכת!

הרשוני להשיב על תרעומתו של א. סדומי בענין הרשימה „כמעט ונשכח התאריך" (.בקיבוץ" 204), שהיתה מוקדשת למלאות 20 שנה לעליית הקי־בוץ לסדום.

כיון שמטרת הרשימה היתה להדגיש את שיכחת התאריך הנ"ל מבחינה צי־בורית כללית, וכן בגלל מצעה המוגבל, לא היה מקום, לצערי, לציין את מקומה הנכבד של קדמה במסכת סדום, כשם שלא הוזכר תפקידה של קבוצת החוגים רעננה־מעוז בייסוד הפלוגה המקובצת, וכן שאר משקים שמילאו תפקיד נכבד בסדום. אף העובדה הנכר־נה שקדמה נשאה עיניה להתישבות בספיה גם לאחר עליית בית־הערבה. אין בה כדי לשנות מן העובדה שבית־הערבה קמה כתוצאה מתתירת הקיבוץ להתישבות בסביבות ים־המלח.

הענין הוא, איפוא, לא בשיכחה, כפי שסבור א. סדומי, אלא באופיה של הרשימה הנ"ל ומגמתה.

בברכה, **יורם**

דוקא באחד במאי?

„ישר־כוח לגבעת־ברנר על ח„יריד" שהיא עורכת באחד במאי, ואף על פי כן קצת מוזר ותמוה שהוא מתקיים באחד במאי דוקא. האם יום זה להתעגלות חוא חאחד בטאי?

נבו־עוז **אליעזר ר.**

כמה הרהורים

למערכת „בקיבוץ" שלום!

כיון שאני חבר נימוסי, הריני רואה חובה לענות על המכתב שקיבלתי, יחד עם כל חברי הקיבוץ, מאת המערכת.

כשמצאתי בתא־הבגדים את גליון ה־200 של „בקיבוץ", ניסיתי לספם את דרכו של השבועון, המופיע באמת בכל שבוע.

הדבר הראשון — הרגשתי גאוה כי בתקופה כה קשה של הקיבוץ יכול החבר לקבל כל שבוע עתון מוצלח וחי כל־כך, ואין ספק שיש לשבח את כל העוסקים בעריכתו. ראוי להערכה דן, אשר כל חבר מחכת מדי שבוע לקריק־טורה שלו. כן חשיבים המאמרים הב־אים בעתון, אם של יגאל אלון ואם של מרידמן ושאר חחברים. אין זאת אומ־רת שיש לקבל את כל דבריהם בשל־מות, או שאין לחתווכח אתם. אני עצמי איננני חבר במש"ם, ואף גוטח למפא"י, ונשארתי בקיבוץ בזמן חשילוג, מפני שלא ראיתי צורך בפילוג הזה. מפני זה איננני מקבל תמיד את החתקפות חפו־ליטיות על מפלגת הרוב במדינה, אם כי אני מודה בלב שלם שיש במה חס־שית לכל דעה וביקורת, וזו לדעתי תעודה טובה לעתוננו.

העובדה שבטאונים של תנועות אחד־רות, ובעיקר של ה„איחוד", דומים כטיפות־מים ל„בקיבוץ", מלימה כי הדרך והצורה שהלכתם בה היא נכונה. איננני מקבל את הדעה שיש לצמצם את מספר הדפים ולהפוך את העתון רק לבטאון אינפורמטיבי. להיפך: נחוצים מדורים חדשים, כגון מוסיקה, מדור לעולה וכו'. חשוב לשתף הרבה חברים, ואיננני יודע מדוע לא הצליח הנסיון לשתף חבר מכל מקום ככתב של הע־תון. כדאי לשוב ולנסות, ואני חושב שנסיון זה יכול לתת פרי.

יתכן שגישתי אינה נכונה, אך איננני יודע אם רצויה הפצתו של „בקיבוץ" גם מחוץ לקיבוץ, ואם הדבר אינו פוגע בהרגשת החבר החי במשק, שיש לו משהו משלו.

ניסיתי להביא בפניכם כמה הרהורים של חבר פשוט, הנמצא מספר שנים במשק, על עתוננו.

שדות־ים—קיסריה **יהודה כ.**

צריך המשך

חריני מקוה כי חרשימה על חקיבוץ חדתי חיא ראשונה מסוג זה, וכי תמ־שיכו בטקירות על חגעשה בתנועות חקיבוציות וחשוגות באר"ץ.

יגור **יוסף מ.**

17.5.54 בקיבוץ

135

ציים, בהשוואה ל„איחוד", ותביעתו להעדפת ה„איחוד" על פני יתר הזרמים הקיבוציים אינה אלא שרירותית בעלמא.

אך אם לא לחלק אמצעים לשיכון „לפי אחוזים". הרי מן הדין והיושר האלמנטרי, כי יחולקו לפי ממדי־הקליטה, כי הלא לשם כך נועדו האמצעים. אלא שדוקא חלוקה כזאת אין ה„איחוד" דורש, והסיבה מובנת לכולם... לו רצויה יותר החלוקה לפי יחסי־כוחות מפלגתיים. אך אם כזאת היא הגישה — מה הזכות המוסרית לתבוע בכלל עדי־פות בשיכון להתישבות? אם המפתח יהיה לפי יחסי־כוחות מפלגתיים — מה הזכות לקבול על השיכון הרב שנב־נה מחוץ לקיבוץ, לעומת מיעוט השיכון בהתישבות הקיבו־צית? אותו מקל, שבו רוצים אנשי ה„איחוד" להלקות את שני הקיבוצים האחרים — האם לא יפנה באותו הגיון, כנגד עצמו?

בעקיפין נגעו בישיבה זו גם במפעל „ייצור ופיתוח". ב„אגרת" מס' 117 אף נמסרת סקירה קצרה על פעולותיו במשך שנתיים מאז יסודו. מתברר כי אכן מפעל „גדול" לפנינו, הסקירה מפרטת את ההישגים: כך וכך דונמים, כך וכך ימי־עבודה, כך וכך הכנסה וכו' וכו'. אלא שאנו נזכרים כי מפעל „ייצור ופיתוח" נוצר בעיקר למען ישמש מכשיר לפתרון שאלת העבודה השכירה במשקי ה„איחוד". והנה — באותה רשימה אין למצוא אף מלה אחת ביחס לתפקידו זה של המפעל. וא. ש. בהמ־שך רשימותיו הנ"ל ב„מאבק", מספר על כך כדברים אלה:

„— — מדי פעם בפעם נזכרה, אגב דיון, השאלה, באיזו מידה התקדמנו מאז ראשית פעולתנו בשטח זה בספיגת העבודה השכירה ובחיסולה — — ואזי נעצר לרגע קט הדיבור. השתררה באולם אויר של אי־נוחות. על פני רבים מצירי המרכז הופיע הירוק מחיל במבוכה ובחמלה על הנואם ה„תפים". ופה ושם נשמע צחוק קל..." (המערך חוב' 100)

כאיש היודע את הענינים ממשיך א. ש. בדברי עדותו, והרי היא מסתכמת כך:

„זהו הקרדים הציבורי הנותר ל„ייצור ופיתוח" ככלי קי־בוצי, — לא בממשלה, לא בהסתדרות, לא במפלגה ולא בשום גוף בלתי קיבוצי — אלא במרכז האיחוד... אף אחד לא הוכיח עוד כיצד מסייע „ייצור ופיתוח" לחיסול העבודה השכירה — — אפילו הספרות הרשמית של ה„איחוד" אינה יכולה עוד להסוות עובדה זאת". (שם)

ובכן, „ייצור ופיתוח" אינו מכשיר לספיגת העבודה השכירה, הוא פשוט סתם „מפעל", אחד מן המפעלים הרבים אשר בתחומי ההסתדרות, רק בהבדל שהוא כולו ברשות ה„איחוד", ומנוהל על ידו במישרין. „לפנים בישראל", כאשר הקיבוץ המאוחד היה מייסד איזה שהוא מפעל משקי־כלכלי או תרבותי, ולו אפילו לשם שרותו הוא עצמו — מיד היו מסתערים עליו בחמת־קצף מכל הצדדים, לאמר: „מסיג גבולותיה של ההסתדרות... מפורר סמכותה, מרוקן את תוכ־נה..." — וכדומה מן ה„בליסטראות" הידועות לתהילה...

ה„אופוזיציה" בקיבוץ המאוחד בשעתה, זו השוכנת עתה כבוד ב„איחוד", היתה מראשי המתריסים בענין זה. וראה זה פלא: עכשיו, עם הגשמת חלום „איחוד"ם, לא רק שלא ויתרו אף על מוסד או מפעל עצמאי אחד הקיים גם בארגונים הקבו־ציים האחרים — אלא אף הוסיפו עליהם. וה„גדול" שבהם — „ייצור ופיתוח" — אינו אלא מפעל מקביל לחק"ל, ואין פוצה פה ומצפצף — לא בהסתדרות, לא במפא"י, לא במרכז החקלאי — ולא עוד אלא שקיומו של „מפעל" זה משמש מסווה נוסף וגוח למדי למוסדות ולמשרדים, להעדיף את ה„איחוד" על פני הזרמים הקיבוציים האחרים — במזר־מים, בציוד ובכל מה שיהם מגעת.

הנה כך ניתן איפוא לסכם את הדברים בין ה„איחוד" לבין מפלגתו: חואלח — מעין „אופוזיציה" בטור, וחיא לו מתן בגלוי...

א. סגולי

הקוראים כותבים

כמה הרהורים

למערכת „בקיבוץ" שלום!

כיון שאני חבר נימוסי, הריני רואה חובה לענות על המכתב שקיבלתי, יחד עם כל חברי הקיבוץ, מאת המערכת.

כשמצאתי בתא־הבגדים את גליון ה־200 של „בקיבוץ", ניסיתי לסכם את דרכו של השבועון, המופיע באמת בכל שבוע.

הדבר הראשון — הרגשתי גאוה כי בתקופה כה קשה של הקיבוץ יכול החבר לקבל כל שבוע עתון מוצלח וחי כל־כך, ואין ספק שיש לשבח את כל העוסקים בעריכתו. ראוי להערכה דן, אשר כל חבר מחכה מדי שבוע לקריק־טורה שלו. כן חשובים המאמרים הב־אים בעתון, אם של יגאל אלון ואם של טרידמן ושאר חברים. אין זאת אומ־רת שיש לקבל את כל דבריהם בשלי־מות, או שאין לחתוכה אתם. אני עצמי אינני חבר במפ"ם, ואף נוטה למפא"י, ונשארתי בקיבוץ בזמן המילוג. מפני שלא ראיתי צורך במילוג הזה. מפני זה אינני מקבל תמיד את החתקפות חפו־ליטיות על מפלגת הרוב במדינה, אם כי אני מודה בלב שלם שיש במה חפ־שית לכל דעה וביקורת. וזו לדעתי תעודה טובה לעתוננו.

העובדה שבטאונים של תנועות אח־רות, ובעיקר של ה„איחוד", דומים כטיפות־מים ל„בקיבוץ", מוכיחה כי הדרך והצורה שהלכתם בה היא נכונה. אינני מקבל את הדעה שיש לצמצם את מספר הדפים ולהפוך את העתון רק לבטאון אינפורמטיבי. להיפך: נחוצים מדורים חדשים, כגון מוסיקה, מדור לעולה וכו'. חשוב לשתף הרבה חברים, ואינני יודע מדוע לא הצליח הנסיון לשתף חבר מכל מקום ככתב של הע־תון. כדאי לשוב ולנסות, ואני חושב שנסיון זה יכול לתת פרי.

יתכן שגישתי אינה נכונה, אך אינני יודע אם רצויה הפצתו של „בקיבוץ" גם מחוץ לקיבוץ, ואם הדבר אינו פוגע בהרגשת החבר החי במשק, שיש לו משהו משלו.

ניסיתי להביא בפניכם כמה הרהורים של חבר פשוט, הנמצא מספר שנים במשק, על עתוננו.

שדות־ים—קיסריה יהודה כ.

צריך המשך

תריגי מקוה כי חרשימה על הקיבוץ החדתי היא ראשונה מסוג זה, וכי תמ־שיכו בסקירות על חגעשה בתנועות חקיבוציות וחשונות באוץ.

יגו יוסף מ.

לא שיכחה!

שלום למערכת!

הרשוני להשיב על תרעומתו של א. סדומי בענין הרשימה „כמעט ונשכח התאריך" („בקיבוץ" 204), שהיתה מוקדשת למלאות 20 שנה לעליית הקי־בוץ לסדום.

כיון שמטרת הרשימה היתה להדגיש את שיכחת התאריך הנ"ל מבחינה צי־בורית כללית, וכן בגלל מצעה המוגבל, לא היה מקום, לצערי, לציין את מקומה הנכבד של קדמה במסכת סדום, כשם שלא הוזכר תפקידה של קבוצת החוגים רעננה־מעוז בייסוד הפלוגה המקובצת, וכן שאר משקים שמילאו תפקיד נכבד בסדום. אף העובדה הנכר־נה שקדמה נשאה עיניה להתישבות בספיה גם לאחר עליית בית־הערבה, אין בה כדי לשנות מן העובדה שבית־הערבה קמה כתוצאה מתחירת הקיבוץ להתישבות בסביבות ים־המלח.

הענין הוא, איפוא, לא בשיכחה, כפי שסבור א. סדומי, אלא באופיה של הרשימה הנ"ל ומגמתה.

בברכה, יורם

דוקא באחד במאי?

„ישר־כוח לגבעת־ברנר על ה„ירידי" שהיא עורכת באחד במאי, ואף על פי כן קנת מזור ותמוה שהוא מתקיים באחד במאי דוקא. האם יום להתענוגות הוא האחד במאי?

נבו־עמי אליעזר ר.

14.5.54 בקיבוץ

ירידת המוסר בישראל - מנין?

בזמן האחרון מרבה הציבוריות והעתונות בישראל לדוש במה שמוגדר סיגרתית בשם משבר החברה הישראלית. אי מפלגה, אי עתון או חוג ציבורי שלא יקונן על ירידת הרמה המוסרית, על עיכור האוירה החברתית, על קלקול המידות וכו׳? לכאורה, נדמה: הכל, הכל רוצים בתיקון המצב ואף הם תורמים משהו בכיוון זה. מטיפים, מוכיחים, מסכסים עצה...

אלא שמשום מה, כל אותן הוכחות ועצות מסתובבות סחור סחור, תוך חוסר יכולת או חוסר רצון לנגוע בשרשי הדברים, שהרי לאמיתו של דבר, מרביתם של חוגים, מפלגות ועתונים אלה, הקובלים מרה על המשבר החברתי ועל ירידת המוסר וכו׳ שרויים עצמם, ראשם ורובם, בתוך אותו „משבר", עליו הם שופכים את דמעותיהם...

ברי לנו: המשטר הקאפיטליסטי הקיים, הוא עצמו אבי אבות כל ירידה מוסרית בחברה האנושית. יתר על כן: המשטר הקפיטליסטי במהותו קיים ועומד על יסודות רקובים של חברה ומוסר. וכי אין בניצול, בעושק, בבטלה, בביזבוז, בספסרות לכשעצמם משום הסתאבות חברתית אנושית?

אף על פי כן — יש גם במשטר הקפיטליסטי „דרגות" שונות של הסתאבות חברתית. תנאי התפתחות שונים, השפעות חברתיות שונות, וכו׳ — יד להם באופי ובממדים של הסתאבות זו. ככל שהקפיטליזם פרוע יותר, פרזיטי יותר — כן גדלה בו ההתפרעות של המוסר החברתי. מאידך — התנועות והאידיאות הסוציאליס־טיות הצומחות בחיק החברה הקפיטליסטית תוך ניגוד גמור אליה במהותן ובמוסרן, והן הדורות רוח סוציאליסטית מהפכנית ונאמנה. ככל שהן גדולות וחזקות ומשפיעות על סביבתן — כן טהורה יותר האוירה הציבורית החברתית אף במציאותו של המשטר הקפיטליסטי.

תנועת הפועלים בארץ — מראשיתה חברו בה יחדיו תפקידים ציוניים חלוציים ויעודים חברתיים סוציאליסטיים, אשר בצירופם שיוו לה את רמתה המוסרית הגבוהה. החלוציות העברית היא בת לוויה מתמדת של תנועת הפועלים ובמידה מסויימת של הישוב כולו. ככל שהיא עצמה פרי הכרחים היסטוריים של המציאות היהודית והארצישראלית, הרי בהתגשמותה מבוססת היא, בעל כרחה, על יסודות אידיאיים רצוניים. תנאי החיים בארץ, תפקידי ההגשמה הציונית־סוציאליסטית, היעוד החברתי אשר פעם בלבבות — כל אלה בצירופם עיצבו את תכניה החברתיים־מוסריים של תנועת הפועלים. בהכרח ובהכרה פותח אורח חיים פועלי חלוצי תואם לתנאי הארץ. ההתיישבות העובדת, וביחוד הקיבוצית, על יסודותיה וערכיה בעזרה הדדית, שיתוף, שוויון וכו׳ — היא שבעיקר גלמה בתוכה את התוכן ואת החזון של התנועה כולה בצורה המוחשית ביותר, ובתור כזאת היתה מחאה חיה נגד המשטר הקפיטליסטי ונגד אורח החיים היהודי הגלותי בתוכו — על מושגיו, הרגליו, מוסרו וערכי חייו.

קשה לקבוע תאריך מדוייק לתחילת התמורה הרוחנית בתנועת הפועלים בארץ. היה זה תהליך שנמשך שנים רבות עוד מלפני קום המדינה. בתקופות מסויימות נחלש וגם נסוג אחורה, אך במיוחד הוחש והתעצם לאחר קום המדינה. לכאורה הודו הכל כי תקופת החלוציות עדיין לא תמה וכי עכשיו כמקודם, ואף ביתר שאת, יש לטפח רוח חלוצית בעם ובנוער להגשמת משימות בהתישבות, בקליטה, במיזוג גלויות וכו׳. אלא שיחד עם זה — הירבו רבי המדינה והציבור, והם גם ראשי מפלגת השלטון, להצהיר ולהכריז קבל עם ועדה, כלפי חוץ וכלפי פנים, על הקשר המהותי והתלות שבתוכן וברוח בין מדינת ישראל ובין משטר החיים ה„מערבי". אל ההכרזות נתלוותה מדיניות מעשית תואמת להן בכל שטחי החיים: בכלכלה, בחברה, בתרבות, בהוי וכו׳, אשר לתפארת המליצה ולהונאת הבריות כונה משטר חיים זה בשמות מצלצלים כמו „העולם הפתוח" או „העולם החפשי". אך הן אי אפשר להפריך את הדבר כי אותו עולם „חפשי" ו„פתוח" ואותו „אורח חיים" אמריקני טיפוסי, אשר לפי ההכרזות מדינת ישראל כאילו קשורה בו, הוא בראש ובראשונה קפיטליסטי.

אורח חיים אמריקני זה — מה פירושו למעשה? הוי אומר: „יזמה פרטית" — שתכנה רדיפת בצע; „הופש הפרט" שתכנו ניצול ועושק; זכות היחיד — שתכנה: „אני ואפסי עוד" — כל אלו התכונות הטבועות בעצם אופיו של המשטר הקפיטליסטי שזורות תכונות משנה של אונאה, רמאות, טומאת כפיים, לזות שפתיים, שחיתות וכו׳. האפשר כי „אורח חיים" זה יישתל במדינת ישראל ולא יבולע לה? האם אין יסוד לזקוף על חשבון ההטפה והמגמה ל„אורח חיים" זה משהו מן הירידה המוסרית אליה התגלגלה החברה הישראלית? מי אשר רואה עצמו קשור בטבורו אל העולם ה„חפשי" המנצל — מה טעם להטפתו לטוהר כפיים? מי אשר מבצע מדיניות של עידוד ל„יזמה פרטית" רודפת בצע — מה זכותו לתבוע חלוציות והתנדבות אישית? היכולים ערכים חלוציים־מוסריים כלשהם לדור בכפיפה אחת עם „אורח חיים" אמריקני?

בירידת הרמה המוסרית והרוח החלוצית — אין לנקות מאשמה את הממשל הקיים גם מבחינה אחרת. המדיניות של אחד בלב, אחד בפה ואחד בביצוע — הנהוגה בכל דרגות השלטון — יש בה משום שורש פורה ציניות, אונאת הבריות וקלקול המידות. ממשל אשר מדבר גבוהה על דמוקרטיה — ורומס אותה ברגל גאווה בכל מקרה שזו עלולה לקפח את שלטונו; קובע כחוק עליון את שוויון האשה — ומנהיג חוקי אישות מיוסדים על הפלייה וקיפוח האשה; מצהיר יומם וליל על קיבוץ גלויות — ונועל את העליה; ממלל רברבן על רמת חיים הוגנת לכל — ולמעשה נוהג במדיניות המעשירה את המעטים ומדלדלת את הרבים; מרומם חלוציות ועבודה כיסודות החברה ומבטל את זרם החינוך היחידי שהינך לכך; מעלה על נס את ההתיישבות ואת הקיבוץ — ומפלה אותם לרעה בחיי יום־יום; דוגל בתיכנון ומקיים אנרכיה משקית כלכלית; משבח את המשק העצמי — וחותר תחת העבודה העצמית שביסודו; מכריז על זכויות ושוויון למיעוט הערבי — והולך אתו בקרי; קושר כתרים לאחדות ישראל — ומוציא מכלל שיתוף בשלטון חלקים חלוציים ביותר מתוך פועלי ישראל; מגנה פולחן מנהיגות בעמים אחרים — ומטפח אותו בתוכו פנימה; במדיניות הסבוכה ורבת סתירות זו — האם אין משום נתינת יד במישרין ובעקיפין לירידת הרמה המוסרית והרוח החלוצית בחברה הישראלית?

בשבועות האחרונים כאילו נסערה אף מפא"י ע"י „פרשת ליבנה". כל שופרות מפא"י הריעו תרועתם ודומה היה כי נחרץ משפטו... אלא שבאותו זמן עצמו מפרסם „דבר" עצמו את רעיונותיו ה„מהפכניים". באחד ממאמריו האחרונים ב„דבר" מפתח ליבנה את התיאוריה בדבר התנאים הדרושים לחידוש העליה לארץ והנה אליבא דאותו מאמר — אין לתאר חידוש העליה לארץ אלא אם זו „תמשוך" את היהודים מ„העולם החפשי". וכיצד מושכים? על כך עונה לנו ליבנה בדרך השאלה:

„— מה עושים אנו כדי לסגל את חברתנו וכלכלתנו למענם? אילו שינויים מכניסים אנו במדיניות הכספים והמטבע, במבנה המשק והכלכלה, במעמדו של החוק והמנגנון, בזכויות הפרט וחירויותיו כדי למשוך יהודים אלה, שהם ורק הם עשויים לעלות עתה? והעיקר — מה עושים אנו כדי להכשיר את המדינה ליהפך מרכז רוחני לתפוצות — — —?"

כאלה הן השאלות ובהמשך הדברים בא הפירוש וגם הוא בהיר למדי:

„— — אכן העליה הקרובה, באם תבוא, תהא „מער־בית": מבחינה סוציולוגית, לאו דווקא גיאוגרפית — —".

הנה כן, כל ה„יש" הגדול אשר נוצר בארץ במשך עשרות שנים: ההתיישבות העובדת, צורות החיים הקיבוציים והשיתופיים, מפעלי העזרה ההדדית, מוסדות החינוך והתרבות וכו׳ וכו׳ —

137

המשך – ניידת המוסר בישראל

בכל אלה אין כדי „מרכז רוחני" שימשוך יהודים, אליבא דליבנה. גם אשר ישנו בארץ מן הקוטב השני: הערים הדחוסות, חיי הקולקל אשר לשכבות מסויימות, הספסרות הפורחת, הסנוביזם אשר ב„חברה הגבוהה", כל ההנחות והזכיונות אשר ניתנו לבורגנות וכו' וכו' — גם באלה אין די כדי למשוך יהודים. „העליה אם תבוא ההא „מערבית" מבחינה סוציולוגית" — והמסקנה איפוא ברורה: כל אורח החיים בארץ חייב להסתגל אל ה„מערב" מבחינה סוציולוגית. וכנראה שאיתו בית מפורסם של ליבנה לא נבנה אלא למען הסיגול לקליטת עליה... ומה כי נזעקו עליו ז..

ומי הגוו כעתון „הארץ"? איצטלה של הגיונות, מופר ואהבת הבריות עוטה אותו תמיד. אפילו לא נכבר ביקר את ה„חוג הנוצץ" במדינה, את ארחם ורבעם של חוגים סנוביסטיים מתעשרים, מבזבזי הון תועפות לעריכת נשפי הילולה, למלבושי פאר, למסיבות הדורות, לראיונות כבוד עם אורחים מכובדים וכו', אך האם אין כל קשר בין אוירה זו של „החוג הנוצץ" ובין ספקות הליגלוג לגבי הנוער החלוציות שסופרו הקבוע של „הארץ" רואה אותן כבר ב„התנוונותן"? בעיני רוחו חזה הוא כבר להנאתו את היום בו

„תנועות הנוער תגענה, כנראה, בעתיד הלא רחוק למבוא הסתום שבו תתחיל ששיטת הרגל של רעיון ההתיישבות החקלאית להתבטא בחולשה ציבורית עוד גדולה מזו של היום".

ויש מפלגה פרוגרסיבית בישראל, ו„העובד הציוני" הוא, כידוע, ה„פרוגרסיבי" ביותר בתוכה. בעתונו הוא לוחם בקנאות ליתר דמוקרטיה, חלוציות וצדק בישראל. אף מרבה הוא להתריע על השחיתות שפשתה במדינה ורואה תפקיד מרכזי לעצמו להילחם לטהור המידות וליחסי חברה מתוקנים. הנה כך רואה „העובד הציוני" את תפקיד ה„פרוגרסיבים" במדינה:

„הפרוגרסיביים באים לציבור עם נאמנותם לתמיכה המקורית של הציונות כגורם משחרר, לא רק מבחינה מדינית ממלכתית, אלא גם מבחינה סוציאלית. לא רק שיבת עם לארצו, אלא גם חברה חדשה, טובה יותר, עובדת ויוצרת. — לא דוקטרינות שעבר זמנן — אלא האדם, כבודו וצרכיו".

מה הם, איפוא, „כבודו וצרכיו" של האדם, המהווים את היסוד ל„חברה החדשה"? — דוגמא לתשובה קונקרטית לשאלה זו — יש למצוא במאמר שני של אותו עתון בכותרת: „מי יעצב דמותה של חברתנו?" באותו מאמר עוסק המחבר בעתידה של החברה הישראלית והוא מחפש לה נושא חברתי להבראתה, לחידושה ולעיצוב דמותה, וחנה נמצא חנושא:

„— — מבחינה זו נודעת חשיבות רבה למוותה של הפקידות ואיכותה. אין לנו עד היום שכבה להטביע את חותמה על החברה שלנו ושיהיה בה משום „נותנת הטון". הפקידות הגבוהה בממשלה, במוסדות הלאומיים והציבוריים, יחד עם מורי בתי הספר הגבוהים ובמידה ידועה — גם בתי הספר התיכוניים וחוגי בעלי המקצועות חופשיים — אלה הם הקרואים לזות ולזרזות שלטה זו. יהא זה, איפוא, תלוי ברמת החיים של החוגים האלה, באפשרויותיהם החמריות לערוך את אורח חייהם שיוכלו להופיע ברשות הרבים לא כירודים, אלא כבעלי מעמד נאות; שיוכלו לרכוש לבוש נאה ולקיים דירה נאה על רהיטיה וקישוטיה; שלא יצטרכו לקמץ בנחוצות התרבותיות כגון: המינוי השנתי לתזמורת, קניית ספר יקר, ואפילו נסיעה לחו"ל, לא כשליח אלא לשם מגע עם העולם והרחבת הדעת ועוד ועוד דברים כאלה, הנראים אולי כמותרות, אך אלה הם צרכים יסודיים הקובעים את אופיו של מעמד מסויים בעל אורח חיים נאות".

הנה כך מתפרשים „כבודו וצרכיו" של האדם ב„חברה החדשה" בעיני „העובד הציוני" והמפלגה הפרוגרסיבית. לא ההתיישבות, לא העבודה, לא החלוציות — אלא הפקידות היא אשר קרואה „להטביע את חותמה" על החברה שלנו החדשה. העוברת ויוצרת" ולשם כך חסרות לה רק עוד כמה זכויות ל„אורח חיים נאות": „לבוש נאה", „דירה נאה"... „שלא יצטרכו לקמץ" ונסיעה לחו"ל דווקא לא כשליח אלא לשם „הרחבת הדעת" — חנו את אלה למכביר לפקידות הגבוהה שלנו, ומיד תהיה ה„נותנת את הטון" ותטביע את חותמה על החברה הישראלית כולה...

לא ידענו כלל, שאכן כה קלה הדרך ל„חברה חדשה, טובה יותר, עובדת ויוצרת"...

הנה כי כך משתלבים הדברים אחד בשני, אחוזים ודבוקים הם ביחד וכל אחד נשען על משנהו. ההתפרקות החברתית — מחפשת לה משען ב„אורח־החיים" האמריקני, ואילו זה מורם על נס כרעהו הטוב של המשטר הישראלי... ובצירוף לכך — השחיתות. בהבל פה פוקעת היא לשימצה, אך למעשה מוגנת היא היטב. מאליה נשאלת השאלה: כיצד תטוהר האווירה בחברה הישראלית, אם אלה הם מטהריה?

א. סגולי

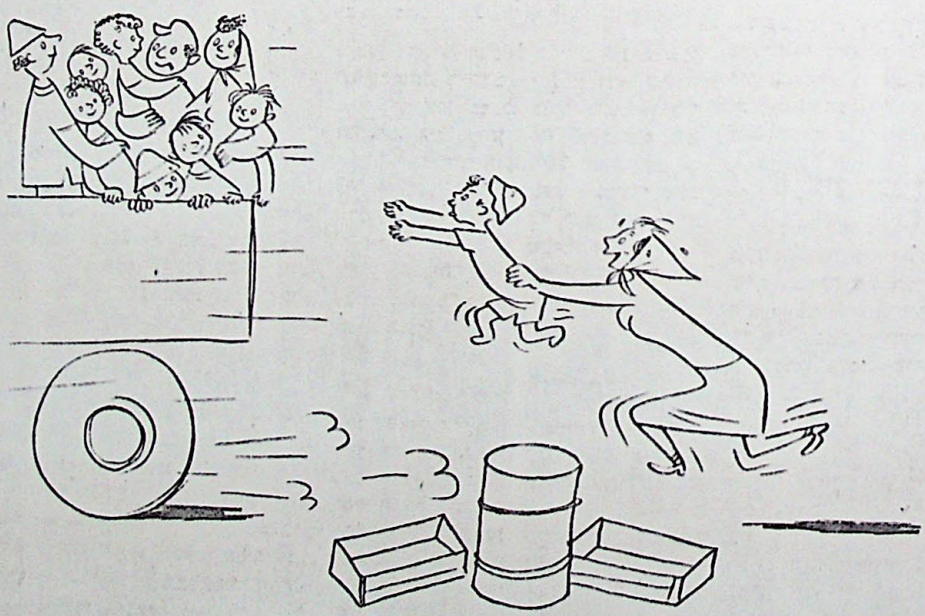

חיי־תנועה בשבת בבוקר...

דבר 2.6.54 209

138

הערות לתכנית השתלמות

מאת אריה סגולי

הקיבוץ הארצי — השוה"צ פירסם הצעת תוכנית להשתלמות רעיונית־השכלתית של חבריו. אין הכוונה בדברים הבאים למתוח ביקורת על תוכנית זו. הקיבוץ הארצי יודע את חבריו, את צרכיו, את דרכו ואין זה אלא ענינו הוא לקבוע אם תוכניות העבודה הרעיונית־השכלתית תואמות את מגמתו. הדברים המעטים הבאים מתכוונים רק להעיר הערות מעטות לגבי גופי ענינים שנודע להם קשר כלשהו לחברי לאחדות־העבודה־פועלי־ציון המאוחדים עם חברי הקיבוץ־הארצי, אחדות רעיונית־פוליטית במסגרת מפלגתית אחת.

באותה תוכנית־עבודה מוקדש מקום נכבד למדי למפלגה, למפ"ם — דרכה, מצבה, תפקידיה וכו'. בין היתר ניתן פרק על חילוקי־הדעות במפ"ם. וכך מתוארים באותה תכנית חלוקי הדעות:

„לפני כינוס ועידת חיפה הגיעו חילוקי־הדעות האידיאולוגיים והפיצול הארגוני החסיבתי במפ"ם לשלב מסוכן שהיה בו כדי לערער את שלמות המפלגה. ועידת חיפה הצילה את אחדות המפלגה והמצע נתקבל ברובו פה־אחד. אולם הועידה לא הצליחה להתגבר על כל הילוקי־הדעות ולא סילקה את משטר החסיבות".

בהמשך הדברים מתפרטים חילוקי הדעות בנקודות אלו:

א. ביחס ל„בסיס המרכסיסטי לניניסטי ודרך השתלבותנו בעולם המהפכה".

ב. בדבר „הבטחת תנאים פרוגראמאטיים" להשתתפות מפ"ם בממשלה.

ג. על „הדרך להחזרת אחדותה המדינית של הארץ" ובקשר עם כך „שאלת המבנה הטריטוריאלי של המפלגה".

ובכן, נכון הדבר, שבנקודות אלה מחולקות הדעות, אם כי לא באלה בלבד וחסר כאן הסעיף הנודע על „השתלבותי" עם מק"י. אך דומה כי יש מקום לבירור דרך התהוותם של חילוקי־דעות אלה. הן לא התקיימה ועידת חיפה אלא שלוש שנים בלבד לאחר ועידת האיחוד. יש, איפוא, מקום לשאלה: כיצד קרה הדבר שבעבור זמן כה קצר ביחס — והויכוח בשאלות אלו התחיל זמן רב לפני ועידת חיפה — נתגבשו חילוקי־דעות כה רציניים? האם במשך שנתיים־שלוש, מימי ועידת האיחוד ועד לויכוח בנקודות הנ"ל חלו תמורות כה מכריעות במציאות שלנו ובתנאי הפעולה של המפלגה שהיה הכרח בשינוי מצע האיחוד? האמנם ענין המפלגה הטריטוריאלית צף על פני השטח דוקא שנתיים לאחר ועידת־האיחוד? כלום לא היו קיימים ערבים ופועלים ערבים בימי ועידת האיחוד? והאם לא היתה קיימת בימים ההם שאלת היחסים בין יהודים וערבים? יתר־על־כן, השאלה של מפלגה טריטוריאלית, אשר מי מתוך הגונה מיוחדת ומי מתוך טעות קורא לה השאלה הערבית ומעצם יש לה נגיעה עיקרית בשאלה היהודית — היתה כפי הידוע היטב, אחת השאלות השנויות במחלוקת בשעת המשא־ומתן ועם זה הגיעו אף בנקודה חמורה זו לכלל ניסוח מוסכם. כיצד אירע, איפוא, ש„נקודתי" זו נהפכה כעבור זמן קצר לסלע־המחלוקת העיקרי במפלגה? ואותה נוסחה הקובעת את המפלגה כ„לניניסטית" — האם היא נתגלתה למחייבת רק בימי ועידת חיפה? כלום הלניניזם הוא ענין שבקוניונקטורה, שבאופנה?

על כרחך אתה אומר — כי ביחס לשאלות אלה, בשאלות שלגביהן קיימות חילוקי־דעות במפלגה — לא חלו כל שינויים לגופן, כבימי מאי 1931, כך בימי ינואר 1948. סבורים היו כנראה, אנשי הקיבוץ הארצי כי מפלגה ציונית־סוציאליסטית בא"י צריכה אולי להיות טריטוריאלית, כלומר — יהודית־ערבית. כשם שרבים מפועלי ציון דגלו עוד לפני השומר הצעיר ודוגלים גם כיום במיבנה הטריטוריאלי של המפלגה. כך וודאי חשבו גם לגבי ההגדרה הלניניסטית וכך בוודאי היו להם דעות משלהם ביתר השאלות שהיו ביום שנויות במחלוקת. אלא, כיון ששני הצדדים, הן מפלגת פועלינו — השומר הצעיר והן מפלגת לאחדות העבודה־פועלי ציון — היו חדורים הכרה עמוקה בהכרח האיחוד ובחשיבות ביצועו — על כן ויתרו זו לזו פה ושם והגיעו לכלל מצוי המשותף במצע אחידי שהיה מקובל על שני הצדדים המתאחדים. בספרו „קיבוץ גלויות במיסקלריו של ימינו" אומר יערי:

„אין מחליפים ככסיות מצע רעיוני המגדיר ומבטא את השליחות ההיסטורית של תנועה. כי הרי הוא מחייב לשליחות ולתוכנית ביצוע במשך תקופה ארוכה. — — — מצע רעיוני — — אינו מצע קוניונקטורי". אם כן, על שום מה צריך היה, זמן קצר לאחר האיחוד, לפתוח במערכה לשינוי מצע האיחוד? — מה חייב מערכה זו? האם נפגמה ההכרה בהכרח האיחוד? האם התואר מפלגת פועלים מאוחדת שמאוחדים בה שני כוחות אלה, ועם זאת שניהם לא יהיו שווים בהרגשת הזדהותם עם יסודות המפלגה? האם מצע של מפלגת שבכוונת תחילה חובר ונוסח בתוכן מסויים וקונקרטי לשם מיצוי המשותף שבשני הכוחות המתאחדים — האם מצע כזה ניתן בכלל לשינוי בדרך רגילה של הצבעת רוב ותוך זמן קצר ביחס, לאחר האיחוד? ובמצב הקיים הרי מותר לשאול גם שאלה נוספת: האם בכלל יש תוקף מוסרי וממשי לסעיפים מסויימים במצע חיפה שנתקבלו ברוב אשר בלל בתוכו את חבורת המסלגים שתשתתפו בייסוח החו'טות באופן אקטיבי ביותר ולחצו עליו ה... ניסוחן זה?

עוד זכורים הדברים. היה זמן שהתקיימו בירורים והתנהל משא־ומתן בין מפא"י. לפני פילוגה לבין השומר־הצעיר על איחוד פוליטי־מפלגתי. עוד זכור הדבר, כי השומר־הצעיר דרש איחוד פרוגרמטי, הוא לא קיבל את הנוסחה: איחוד בין שני כוחות על יסוד „אנחנו כפי שהננו ואתם כפי שהנכם" כבסיס למפלגה מאוחדת. דרישת השומר הצעיר היתה — פרוגרמה מנוסחת ומפורטת בכל השטחים ובכל השאלות. והנה נניח, כי מפא"י של אז הסכימה לכך והחתמה על פרוגרמה שביסודו של דבר לא היתה שלמה עמה, אלא שהיא ראתה להשלים עמה מתוך ראיית הערך וההכרח של עצם האיחוד. והנה עבדו שנתיים־שלוש, ואותו גוף שהיווה את מפא"י בעבר, בתוקף היותו רוב במפלגה המאוחדת פותח במערכה ובבירורים, מקיים ועידה ומקבל בה החלטות — והכול תוך מגמה לשינוי פרוגרמה זו שעל יסודה התאחדו. מה שם היה מכנה השומר הצעיר למדיניות כזאת? האם יכול היה אז להזדהות בשלמות עם הפרוגרמה החדשה שנתקבלה בצורה כזו?

יתכן, כי בעיני מחברי התוכנית להשכלה רעיונית הקיבוץ־הארצי יראו שאלות אלה כשאלות היפותטיות־פורמליות גרידא. יתכן, ולדידם אין כל קשר בין חילוקי־הדעות עצמם לבין דרך התהוותם. אך עובדה היא, כי מצע האיחוד שנתקבל פה אחד על דעת שני הצדדים — לא השאיר נקודות שנויות במחלוקת. המחלוקת הוכנסה על־ידי אלה שחתרו לשינוי ואף שינו את המצע המוסכם בועידת האיחוד. מי שעוסק בהסברת חילוקי־הדעות אינו יכול, איפוא, לפסוח על „נקודה" זו. מצע פרוגרמאטי שעל יסודו מתאחדים שני כוחות שונים — הוא מצפן התנועה, הוא מתווה דרך, הוא מחייב. אותו אין לשנות כלאחר־יד. מחברי התוכנית להשכלה רעיונית — יודעים דוקא להעריך ולהוקיר מצע אידיאולוגי (בסוגריים יאמר: המצע האידיאולוגי של הקיבוץ הארצי שנתקבל בשנת 1927 לא נשתנה עד היום!) ולא במעט הם מבססים את תוכן הפעולה הרעיונית שבתוכנית על מצע מסוים, ואף־על־פי־כן סבורים הם, כנראה, כי במצע חיפה שנתקבל בכמה מסעיפיו החשובים לאו דוקא על דעת כלל התנועה — אין לפגוע. ואילו במצע ועידת האיחוד שנתקבל תוך הסכם משותף ועל דעת כל חלקי התנועה — מותר ומותר לפגוע בו, ומצווה להלקות אותו.

התכנית אינה אומרת די בציון חילוקי־הדעות. היא אף מגדירה את מהותה של דעה אחת, וקובעת, כי היא לא פחות ולא יותר אלא „סטיה ימנית". והיא היא — מקורה של סטיה שניה „סטיה סמאלנית". וכך מנוסחים הדברים בתוכנית:

„כמו בכל מפלגה מהפכנית מלוות גם אצלנו הופעות הסטיה הימנית הגילויים של סטיה סמאלנית. — — — כן באה מגמה שמאלנית זו לידי ביטוי בטשטוש הווייק האידיאולוגי, תוך טשטוש הגבולות העוינים. הין מפ"ם ובין המפלגה הקומוניסטית העולם לבין מק"י בהדק — — בחתירה ביחתיה לשילוב בידי של המפלגה".

139

החוק - הדרך לתרבות

ובכן, יש „ימין” ויש שמאלנות. מה הן, איפוא, תעודות הזהות של ה„ימין” ושל השמאלנות? היה ימין — ליבשיץ־למדן וגרוריהם — והוצאו מן המפלגה. היתה שמאלנות — סנה ומרעיו — והוצאו מן המפלגה. ואף על פי כן יש עדיין „ימין”, ולא עוד אלא שאותו ימין הוא הגורם ל„גילויים של סטייה שמאלנית”. ומכיון שיש „ימין” ויש „שמאלנות” — הרי על פי שורת ההגיון יש גם „קו גנרלי” שהוא הוא הקו של המפלגה, ולגביו אומרת התוכנית כך:

„המשימה של הגשמת מצע חיפה ושל הצלת שלימותה של המפלגה על בסיס המצע הזה תהיה למעלה מכוחותיה של המפלגה אם לא תצליח להתגבר על סכנת הסטייה הימנית והסטייה השמאלנית גם יחד בתוך שורותינו”.

ובכן — נמתח הקו. הותוותה המשימה: „להתגבר על סכנת הסטיה הימנית והסטיה השמאלנית גם יחד”. „ימין” ושמאלנות — בדיבור אחד. שניהם שווים לסכנה. על שניהם יש להתגבר בבת אחת. יהי השוויון.

אלא שכאן יש מקום לקושיות אחדות: מילא — „הסטיה הימנית” טיבה, תוכנה, נושאיה — מוכרים היטב. הכוונה היא בודאי ל„חטיבה לאחדות העבודה — פועלי ציון” חטיבה מוכרת, גלויה לוחמת לדעותיה ולדרכה — דרך הציונות הסוציאליסטית החלוצית המהפכנית. לזכותה ייאמר, דרך אגב, כי היא גם רואה שכר בעמלה ולו רק בהוצאתם ובבידודם של סנה ומרעיו מן המפלגה... אך מה תוכנה וטיבה של „סטיה שמאלנית” זו? מה פירוש „סתגלנות בתחום הציוני” — האין פירושה התנקשות בדרך המזיגה של הציונות־ההלוצית והסוציאליזם המהפכני, ורק כפשע בינה ובין הסלנות ציונית? ומול „שמאלנות” מסוג זה מה טעם בהכתרת בחינת משקל שכנגד, החטיבה „לאחדות העבודה — פועלי ציון” בכתר „הסטיה הימנית” ולהעמיד שתיהן בשורה אחת כאובייקטים שווים ל„התגברות”? ואם ישנה חובת התגברות, כפי שנאמר בתוכנית, כלום חובה זו אינה חלה קודם כל על חוית הליכוד עצמה, הנושאת בתוכה טינמה כפי שמסתבר, „סטיה שמאלנית” זו? ואם דרכה של אותה „סטיה שמאלנית” היא כדרך שמוגדר בתוכנית: „טשטוש החייץ האידיאולוגי תוך סתגלנות בתחום הציוני”, האם בכלל אפשר יהיה להתגבר עליה בלי שותפות הדוקה ביותר עם אלה אשר נחלצו ראשונים למערכה נגד ה„טשטוש” וה„סתגלנות” בפנים המפלגה?

בעולם הגדול וגם בישראל התגבשו מונחים מיוחדים לציון אופיים הסוציאלי של זרמים ומפלגות. „ימין”, „שמאל” וכו' — יכונו. מה פשר השימוש במונחים אלה בתוך מפ״ם? וודאי, השמאלנים, שעליהם מדברת התוכנית מתהדרים מאד בתו ה„שמאל” שמשום־מה נחחב להם כדשי בגדיהם.

ואמנם, בויכוחו עם ה„שמאלנים” ב„ראשי הפרקים” מעיד עליהם מ. יערי, כי אף על פי ש„פנו עורף לחסלנות אנטי ציונית של סנה, עם זאת ממשיכים הם לפסח דיפרנציאציה פלגית בין שמאל, צנטר וימין בקיבוץ הארצי וב„חזית הליכוד” (עמ' 94). אלא שמסתבר, מפי „התכנית להשכלה רעיונית” שאותה „דיפרנציאציה פלגנית” כשהיא מטופחת גם על־ידי ה„צנטר” היא טובה ומועילה... נראה הדבר שדיפרנציאציה האסורה בתוך השומר הצעיר ו„החזית”, מותרת ומטופחת במפלגה.

אין תימה אם מפלגה גדולה, הגונית, כמפלגת הפועלים המאוחדת שהוקמה על ידי איחודם של גופים שונים בעלי אידיאולוגיה, מסורת, מוצא, עבר ומקורות יניקה שונים. כמעט לא יתכן שלא יהיו בה חילוקי דעות זמן ממושך למדי. במה דברים אמורים? אם חילוקי הדעות אינם לגבי יסודות דרכה של המפלגה ואם הם אינם פוגמים באווירה החברתית הפנימית. אלא שתוכנית זו אינה עומדת בשני אלה, כפי שאומרים, „על הגובה”. לגבי היסודות — היא אינה מגלה את דרך התהוותם של חילוקי הדעות. ואשר לאווירה החברתית — היא משתמשת בהגדרות שאינן מוסיפות רוח וחברות בפנים המפלגה.

140

קבוצות הנוער הציוני

העתונות המפא"ית נחפזה לבשר ברבים כי קבוצות „הנוער הציוני" נצטרפו אל „איחוד הקבוצות והקיבוצים", או התאחדו עמו. מזכירות „הנוער הציוני" הגיבה על כך מיד בהודעה מוסמכת, בצורת מכתב למערכת „דבר", כי שום איחוד או הצטרפות לא חלה בין קבוצות „הנוער הציוני" ובין ה„איחוד". בין שני אלה נחתם רק הסכם לשיתוף־פעולה בסקטור המשקי בלבד, דהיינו: משק, מטבחים, הלבשה, בניה וכר.

אך מסתבר כי אמנם קדם ל„הסכם" זה ויכוח בקבוצות הנוער הציוני, על צורת הקשר בינן לבין ה„איחוד". השאלה היתה, אם להסתפק בהסכם לשיתוף־פעולה משקי, או להצטרף הצטרפות שלמה אל ה„איחוד". לאחר ויכוח שנמשך זמן לא־מעט — הוכרע הדבר לצד ה„הסכם". מתוך העתונות הציונית־כללית מתברר כי תנועת „הנוער הציוני" בחו"ל, בעיקר בארצות דרום־אמריקה, היתה פעילה ביותר בהתנגדותה להצטרפות אל ה„איחוד". במועצת „הנוער הציוני" מארצות דרום־אמריקה, שנתקיימה בצ'ילי בדצמבר 1953, הובעה התנגדות כללית להצטרפות — עד כדי איום ב„ידים הפשוטות", במקרה שההצטרפות תבוצע. התנגדות זו, בצירוף אל ההתנגדות שהתקיימה אף בתוך הקבוצות בארץ — הכריעה את הכף לצד ההסכם לשיתוף־פעולה — ותו לא.

קבוצות הנוער הציוני לא יכלו להצטרף אל „איחוד הקיבוצים" או להתאחד עמו מטעם פשוט, כיון שהם מהווים — לא פחות מ„איחוד הקיבוצים" עצמו — לא רק גוף משקי־כלכלי, אלא גם גוף חברתי, רעיוני־פוליטי. כשם ש„איחוד הקיבוצים" עצמו קשור להלכה ולמעשה עם מפא"י, כן קשורה „ברית קיבוצי הנוער הציוני" עם „העובד הציוני" המפלגה הפרוגרסיבית — לא רק מבחינה רעיונית־פוליטית, אלא אף מבחינה ארגונית. לפי תקנון „ברית קיבוצי הנוער הציוני" נמנה כיסוד ראשון, עליו מבוססת קבוצת הנוער הציוני: „שותפות רעיונית וארגונית־פוליטית", וכמסקנה נוכח — „חובת השתייכות קיבוצית ל„הנוער הציוני" והמפלגה הפרוגרסיבית. הוי אומר: כל עוד קשורים חוגים הקיבוציים הללו למרכזים רעיוניים ופוליטיים שונים — אין האיחוד אפשרי ביניהם, אף אם חילוקי־דעות אחרים לא יפרידו ביניהם.

ברית קיבוצי „הנוער הציוני" מונה שש קבוצות: תל־יצחק (בשרון), כפר גלעדון (בעמק חפר), השולמים (בהרי־נצרת), תלמי־יפה ונצניה (בדרום), עין־השלושה (בנגב המערבי). קבוצה שביעית, אושא (במפרץ חיפה) — מוצאה התנועתי אף הוא מן „הנוער הציוני", אלא שזו הצטרפה עוד לפני זמן רב אל „חבר הקבוצות", אם גם מבחינה רעיונית קשורים עד עתה מרביתם של חברי קבוצה זו אל „הנוער הציוני".

שש הקבוצות מונות כיום כ־700 חברים ובהן כ־1200 נפש. אל „הנוער הציוני" קשורים גם חמישה מוסדות־חינוך לנוער ולילדים שמתחנכים בהם כ־1000 נערים ונערות. 5 מוסדות חינוך אלה הם: אלוני־יצחק, נוה־הדסה, וכן ע"י נצנים, במגדיאל, ובקטמון שבירושלים. מבחינה ארגונית־מעשית מוחזקים מוסדות אלה ע"י „יסודות", מעין „חברה־בת" של „הנוער הציוני", שנוסדה במיוחד למטרה זו. מוסדות אלה נתמכים כספית ע"י „עליית הנוער" וע"י ה„קרן למפעלים קונסטרוקטיביים" שליד הפדרציה העולמית של הציונים הכלליים, אשר „הנוער הציוני", כחלק מהמפלגה הפרוגרסיבית, מסונף אליה. הנוער המתחנך במוסדות הנ"ל — הוא למעשה המקור היחיד בטנים הארץ למילואים בשביל קבוצות הנוער הציוני. עד עכשיו אין למפלגה הפרוגרסיבית או ל„ברית קיבוצי הנוער הציוני" שום הסתדרות־נוער בארץ, הקשורה אתם ומחנכת אליהם. את הנוער שבמוסדות הנ"ל רואים בחוגי הנוער הציוני כגרעין ליסוד הסתדרות נוער ארצית, שהם מתכוונים להקימה, ואף החלו בפעולה מעשית בכיוון זה.

לעומת זאת קשור הנוער הציוני עם תנועה חינוכית בחו"ל בשם זה, שמגשימיה מגיעים לקבוצותיו. תנועה זו קיימת ב־17 ארצות, ובהיותה תנועת הנוער העיקרית, ובמרבית הארצות — ה י ח י ד ה של הציונות הכללית — היא נהנית מעזרה רבה ואף מזכויות־יתר, שחשיבותן בחו"ל גדולה ביותר. מספר העולים והמגשימים בפועל מבין הנוער הציוני — אינו רב ביותר, כנראה. גם ממוסדות־החינוך שבארץ מעטים ביותר הם המשכיכים את חייהם בהגשמה בקבוצות הנוער הציוני. העובדה שמרבית המדריכים והמארגנים במוסדות אלה אינם מקבוצות הנוער הציוני — יש לה ודאי השפעה לא מעטה על מיעוט מספר המגשימים.

שתיים מתוך הקבוצות — „עין־השלושה" ו„הסוללים" — נוסדו לאחר מלחמת השחרור. גם קבוצת „נצנים", שאיבדה 17 מחבריה בקרב עם המצרים על הגנת הנקודה, שנהרסה ונעזבה לבסוף — שוקמה מחדש לאחר מלחמת־השחרור. לעומת זה עזבו את ברית קיבוצי הנוער הציוני, מתוך זניחת הדרך הקיבוצית בכללה — 4 קבוצות, מהן שתים ותיקות יותר: „מ א ב ק י ע י ם" (בדרום); ועוד שתיים — „ת י מ ו ר י ם" (הנגב הצפוני) ו„ל ה ג ש מ ה" (בהרי־ירושלים) — שהיו רק בראשית־קיומן. כולן עברו לאורח־חיים של מושבים שיתופיים. קדם ל„מעבר" זה ויכוח בקבוצות על „תלות" ו„אי־תלות" של היחיד בכלל, ויכוח הפוקד בדרך כלל קבוצות מחוסרות־נסיון ורשות־רוח. בקבוצות אילה גברה הנטיה ל„אי־תלות" — כפי שחדגיר קרוי לפיהם — עד כדי כך שהגיעו למסקנה „שיש לפרק את הצריכה השיתופית". ותנועה כזאת לא עמד בה כוחה ליעוד הפרץ, הקבוצות זנחו אותה, ובחור מושבים שיתופיים הצטרפו לארגון המושבים שליד „העובד הציוני".

יש לתמוה על „ברית קבוצות הנוער הציוני", שלמרות המחיר חרב ששילמה — לא למדה לקח ולא קבעה גם עתה עמדה ברורה בשאלת השיתוף בצריכה. לפי התקנון יכולה כל קבוצה לבחור לעצמה אחת משתי הצורות לסיפוק צרכי הלבשה וחנעלה: או תקציב פ ו ל ל, תוך חלוקתו לפי הצרכים, או „תקציב אישי". בהיעדר קו מנחה כללי — מקיימות כמה קבוצות „תקציב אישי" בהלבשה ובהנעלה.

גם ביחס לשאלת העבודה השכירה — אין קבוצות הנוער הציוני שלמות בדרכן. בספרות ה„ברית" גיכרים אותות של ויכוח בין מחייבים ובין שוללים. בעוד שהשוללים מוכיחים כי העבודה השכירה „עשויה לערער את האמונה במשק כישוב מחנך", כשם שהיא מערערת את היסודות הרעיוניים שעליהם מבוסס הקיבוץ עצמו — הרי יש כאלה שאם כי גם לדידם „אין לשים לקראתה ולקדמה בפנים צוהלות", ו„אין להתעלם מטבע הבעיות החברתיות" שהיא גוררת אחריה — הרי הם סבורים ש„כל עוד העבודה השכירה במשק נהוגה בצד עבודתו העצמית ממש של חבר־המשק, אין כל ספנה אורבת לערכים חברתיים ומוסריים". אין ספק שיחס קל זה לעקרונות, כפי שהוא בא לידי ביטוי לגבי השיתוף בצריכה ולגבי העבודה העצמית — ודאי ימשיך להתנקם בבעליו.

קבוצות הנוער הציוני רואות עצמן כחלק של התנועה הקיבוצית, ובתור כאלה הן שותפות למעמדה, לצרכיה, למ־

141

שימותיה ולמאבקה של התנועה כולה. אף הן חשות יפה את „היחס העויין מצד חלק ניכר מהציבור ומהמוסדות" לת־נועה הקיבוצית, אף הן קובלות על חוסר עזרה מספקת מצד המוסדות לקליטת אנשים, ואף הן עומדות בשער להוכיח את חיוניותו של הקיבוץ גם בתנאים החדשים של המדי־נה וכו':

— — „ראש הממשלה (בעבר), מנהיג הפועלים, משווה את ההליכה לצבא ולכל שליחות ותפקיד מדיני — להליכה לקבוצה. אחרים מעדיפים את ישובי־העולים על פני הקיבו־צים, טוענים על הקבוצה את האשמה של דחיית העלייה הח־דשה. מעמידים בקו אחד את אנשי השוק השחור והקיבוצים, ועוד כהנה וכהנה..."

אשר מייחד את הקיבוץ של הנוער הציוני — היא דרכו הציונית־כללית, כגוף קשור עם המפלגה הפרוגרסיבית. בנ־קודה זו הוא בודאי חי בסתירה מסויימת. בעודו מרבה להדגיש אך ורק את יסודותיו הלאומיים, הציונים־כלליים, הרי אין הוא יכול להתעלם מן היסודות האנושיים־החברתיים הטבועים בעצם המהות של חיי קיבוץ. עצם החיים בתנאי עזרה הדדית ושוויון, בחתירה לשוויון מכסימלי — אינם יכולים שלא להשפיע על השקפותיהם החברתיות הכלליות לגבי בנין החברה הישראלית בכללה. ההדגשה המתמדת של ערכים ציוניים־כלליים „טהורים", ללא „זערובת" של אל־מנטים חברתיים, בפי אנשים החיים חיי שוויון ועזרה הד־דית — אין בה אמת פנימית. לבנות חיים על יסודות סוציא־ליסטיים, ויחד עם זה לכפור בכל אידיאות סוציאליסטיות — זו סתירה שאינה יכולה להתקיים לאורך־ימים. אחד מן השניים מן ההכרח שיגבר: או שצורת־חייהם תפתח בהם אידיאות סוציאליסטיות או שמתוך אידיאות לא־סוציאליס־טיות יגיעו בסופו של דבר, אף לכפירה ביסודות הסוציאליס־טיים של חייהם.

בפנים המפלגה הפרוגרסיבית מהווים קיבוצי הנוער הציוני, יחד עם העובד הציוני בכללו — את החלק הער והלוחם לשמירת אופייה המתקדם של המפלגה. כחלק מן „העובד הציוני" הם מתנגדים נמרצות לאיחוד המפלגה הפרוגרסיבית עם מפלגת הציונים הכלליים — תכנית ש נ־חום גולדמן, בעיקר, עמל לבצע אותה.

א. פגולי

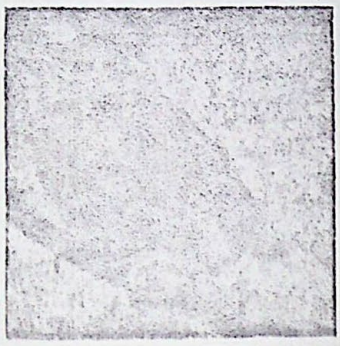

פגע רע

אדם מהתוך, שנקלע לאחד מחדרי־האוכל שלנו, מתרשם מהרבה דברים. לטוב ולרע. אחד הרשמים העזים, בלי ספק, הוא מראה הדרורים, החיות אתנו חיי שיתוף קיבוצי ואוכלות מצלחו־תינו, הכלליות והפרטיות. האוכלים הקבועים בחדר־האוכל מתפעלים, כי־דוע, הרבה פחות, מהופעת־הטבע הזו, פרוסות־הלחם המנוקרות, ה„מחגות" הנופלות משמי־קורה על הראשים ול־תוך הצלחות, והקטטות המתמידות, הנערכות בקולי־קולות בין הדרורים — כל אלה מיותרים לנו בהחלט.

כל משק מוציא במשך השנה סכום נכבד של אלפי לירות להחזקת דרו־רים. יש סבורים כי סכום זה עולה אפילו על מחיר הפנסיון לעכברים וחולדות, ואין צורך לומר — על מה שנקבע לתקציב אישי של חבריו.

מכת הדרורים אינה „פטנט" שלנו בלבד. הנה, למשל, באמריקה שלפני קולומבוס, לא היו בנמצא כלל. מש־באו האנגלו־סכסים להתיישב בצפון, הרגישו בחסרונה של צפור זו, והביאו מאנגליה זוג או כמה זוגות. ביותר מזה לא היה כבר צורך. תוך כמה עשרות שנים פרו ורבו ועצמו במאד מאד ותימלא הארץ אותם.

החוקר מריסטראם, שביקר בארץ במאה שעברה, מציין במקומות מסויי־מים שפע בלתי־רגיל של דרורים. והרי לכם החשבון: זוג דרורים מקנן פעם או פעמיים במשך השנה, ודוגר בכל פעם על 5—4 ביצים. חצרותינו מסמ־קות אוכל בשפע — להורים ולצאצאים גם יחד. אמנם רוב הביצים והגוזלים נאכלים ע„י נחשים, חולדות ודורסים שונים. אך בכל זאת נשאר מהם רב.

הדרורים הסתגלו בהצלחה יוצאת מן הכלל לחיי־העבות. לפנים היו בונים את הקנים שלהם, גדולים ומרו־פטים מבחוץ, אך נקיים ומרופדים מבפנים, על עצים גבוהים. ביתתיים גילו כי מרפסות, עליות־גג וסינות־בניינים — הנם מקום ראוי בהחלט לתפקיד נכבד זה. אם הורסים את קנם — אין הם מתיאשים: חוזרים הם ובונים אותו בו במקום — פעם שניה, שלישית ורביעית, עד שנמאס... להתעסק אתם.

יש לנו בארץ שלושה מינים של דרורים: דרור־הבית, דרור ספרדי ודרור יהודה־המלח. האחרון הנו צפור קטנה, החיה ומקננת בבקעת־הירדן. הדרור הספרדי בולט בצבעיו העזים (כיפה חומה אדמדמת ושהרון שחור) לעומת דרור־הבית, שהוא הנפוץ בכר־לם. אפשר להבחין בקלות בין זכר לנקבה. לפי שיר הילדים: „לאדון דרור סינור שחור, לגברת דרורה שמ־לה אפורה". מלבד הסינור יש לאדון דרור המצוי גם כיפה אפורה, עם שני פסים חומים, כי כידוע מרבים מאד הדרורים להתפלל בציבור, ובקולי־קולות דוקא.

את החורף מבלים הדרורים בלה־קות גדולות, מזיקות ורעשניות. אין הם מקפידים על טוהר הגזע ומערבים ביניהם גם צפרים אחרות. באביב הם נפרדים לזוגות, היוצאים לבנות את קניהם. אם בחורף עיקר נזקם הוא במה שהן אוכלות (בעיקר גרעינים), הרי בעונת הקינון נוספים הלכלוך והגוזלים, המשמשים מאכל־תאוה ומ־קום־משיכה לצפעונים.

מכאן — שיש להקדיש זמן ומרץ למלחמה בדרורים, עיקר המלחמה — בעונת הקינון, על ידי השמדת הק־נים. קל להלהיב את הילדים למלאכה זו, אך יש לשקול אם הדבר רצוי. לא אחת מתעוררים יצרים סאדיסטיים אצל ילדים, למראה הגוזלים העירומים וחסרי־הישע, ומהשמדת מזיקים חופך הדבר להתעללות בבעלי־חיים. ללא אבחנה. מוטב לבצע את המלחמה ע„י חוליה אשר תטרין בקביעות את שטחי חמשק, ותעשה את עבודתה בשם שגעשית כל השמדת מזיקים. הורדת קנים למני חופעת הגוזלים איגה משתלמת: הדרורים יבנו מיד קן חדש בו במקום, ולכן אין ברירה אלא לבצע את ההשמדה בגוזלים דוקא.

וכדאי להזכיר את ההחלטות האח־רונות של מועצת הדרורים, הבאות להקל על טיפוח המין:

נגד אסמי־תבואה במשקים!

בעד עריסות־שקים, תבואה מפוזרת וכו'!

בעד מחסני־אספקה פתוחים!

נגד הרקת פחי־אשפה לעתים קרו־בות!

בעד חדרי־אוכל פתוחים לכל דרור!

עזריה

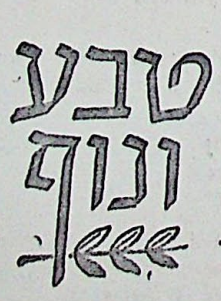

142

מעבר מזה ומעבר מזה...

על „למרחב" עטו מעברים. כל העתונים, כל המפלגות הפכו והפכו בו, ו„כמובן", שכולם „גילו" בו ובהופעתו את מה שרצו לגלות. לשוא נחפש עמדה מסקנית כל שהיא, ולגופו של ענין, ביחס זה אל „למרחב". שכן כל כוונתם אינה אלא לעכר את המים, כדי להקל על עצמם לדוג בהם דגים..

אין טעם לעסוק בשפע הכתבות והמאמרים שהעתונות בישראל היתה משופעת בהם בשבועות האחרונים בעניני „למרחב". דיינו, אם נעיין בשתים מן התגובות, כדי לעמוד על הרוח הנושבת מסביב — מק"י־סנה מעבר מזה, ומפא"י מעבר מזה.

*

מה רוצה הד"ר סנה בעתונו?

קודם כל הוא „מגלה" שישנן חטיבות ויש חילוקי־דעות ויש מאבק במפ"ם. ממש „גילוי אמריקה". אלא שאותו מומחה לגילוי „נצורות" כאלה — לא הצליח עד כה, במשך יותר משנה וחצי לקיום מפלגתו, בעשרות גליונות עתונו ובמאות נאומיו, לגלות לנו את סוד הצורך בקיומה הנפרד של מפלגתו הוא.

אם מאבק גלוי של דעות הוא פסול במפלגה מהפכנית — הרי פי כמה לא יתכן קיומן של מפלגות נפרדות בלי חילוקי־דעות וניגוח. ילמדנו הד"ר, מה טעם קיומה ה„עצמאי", ונפרד מבודנה ארגונית, של מפלגת ה„שמאל"? אם ישנם הבדלים אידיאולוגיים בין מק"י ו„השמאל" — הבה ונדעם! ואם אינם — על שום מה אין „שמאל" מצטרפת למק"י?

מי שמרבה להוקיע את „חוסר העקביות" שבקיום חטיבות במפ"ם, מן הדין שיקפיד עם עצמו על עקביות מושלמת. דומה שקיומן של חטיבות במפלגה אחת, המבוססות על חילוקי־דעות עקרוניים ממשיים — יש בו יותר מן היושר הצבורי ומן ההגיון האנושי, מאשר בקיומן הנפרד של מפלגות כמו „שמאל" ומק"י, ללא כל חילוקי דעות ביניהן. תופעה זו, עדיין לא שמענו עליה כל הסבר מתקבל על הדעת. במצב כזה. הרי כל דברי הטחתו של סנה על ה„חטיבתיות" במפ"ם — אינם אלא זריקת חול בעיני אחרים, כדי שלא להיראות בכל העירום והעריה העצמיים.

ולגבי הענינים אשר בהם דן „למרחב" מהו אומר? — הריהו תולש פסוקים וחצאי־פסוקים ממאמרים שלמים ומציג אותם לעיני כל כשהם שבורים ורצוצים, מסתער עליהם בכל חמת כוחו הריטורי, ו... מנצח אותם...

המושג „שלמות הארץ" אינו מתפרש על ידו אלא כשאיפה ל„כיבושים וסיפוחים טריטוריאליים"; הדרישה להתגוננות אקטיבית מתכוונת לדידו לפתוח במלחמה גלויה עם המדינות הערביות. אם טבנקין אומר בפירוש כי „ארץ ישראל נועדה להיות ארץ ליהודים, אף ערבי לא יגורש מתוכה, אבל מולדת לאומית אין היא יכולה להיות להם" — הרי אליבא דסנה זה מתפרש כי „טבנקין מבטיח, איפוא, לערבים בארץ־ישראל השלמה דיכוי לאומי"... ואם תשאל: במה קשורה, אובייקטיבית, עובדת קיומו של מיעוט לאומי עם דיכוי לאומי של אותו מיעוט? — הרי אין תשובה על כך. האם בכלל לא ייתכנו מיעוטים לאומיים לא־מדוכאים? וכי אין במדינות הלאומיות בברית המועצות מיעוטים לאומיים? ואם ייתכן מיעוט שאינו מדוכא במדינות ברית המועצות, מדוע לא יתכן כזה אף בארץ ישראל עברית? האם עד כדי כך קהתה תחושתו היהודית, שכל מה שיכול להיות, ומותר שיהיה, בעמים אחרים ובמדינות אחרות — אסור שיהיה בעם היהודי ובארץ־ישראל?

אין להרבות בדוגמאות. „למרחב" יוצא מתחת עטו של סנה כבטאון בעל „פרצוף סוציאל־פאשיסטי מובהק" — י. טבנקין, מאיר יערי, יגאל אלון, מנחם בגין וד. בן־גוריון — כולם מועמדים בשוויון מלא, בשורה אחת, ל„סוציאל פאשיזם" ול„שוביניזם לאומי". על כולם, בשווה, הוא שופך אותו קיתון של שופכין...

ישנה רק מפלגה אחת, כותב ד"ר סנה, „המיוסדת על תורת המרכסיזם־לניניזם וכו' וכו', ו„רק לה הנצחון". חורת, איפוא, השאלה הקודמת: „מי היא בכל זאת ה„מפלגה" הזאת: מק"י או „שמאל"? ב„העלמה" זו אין משום מקרה. חוליה היא בשרשרת הארוכה של סילופים והעלמות, כוזבים ועיוותים, ששגי אלה, גם מק"י וגם „שמאל", מצטיינים בהם, להנאת עצמם ולהוגאת הבריות התמימות, וחבל לחשחית דברים על כגון דא...

*

מזמר אחד ב„הפועל הצעיר" (מס' 41) — אין די לו הופעת „למרחב". דעותיו, נושאיו, מאבקו — לא בכגון אלה עוסק המאמר. לדידו, העיקר הוא, שאותה „קבוצת חברים", כפי שנקראים בפיו מוציאי „למרחב", „תשכיל לסיים ביום מן הימים את תהליך התלבטויותיה", ואז... אז „תהיה מפלגת פועלי א"י מצווה ליטול מחדש את היזמה לידיה ולעזור לחברים טועים אלה למצוא את דרכם חזרה — — לדרך־המלך של תנועת העבודה" — כלומר: למפא"י...

כך, איפוא, רואה איש מפא"י את הדברים. אין לנו אלא להעיד, כי אינו רואה אפילו חלום באספמיא... בין הדרך המובעת ב„למרחב" ובין דרכה של מפא"י — משתרע מרחב יותר מדי גדול, משאפשר יהיה לעבור אותו בפשטות כזאת. מי שרואה במאבקם של אנשי „למרחב" משום עדות לקירבה אל דרכה האידיאולוגית והפוליטית של מפא"י — אינו רואה אלא מהרהורי לבו.

כי אם לפני עשר שנים צר היה המקום ודחוסה היתה האוירה לאנשי „למרחב" של היום בתוככי מפא"י — כיום לא כל שכן... והן בעשר שנים אלה נידרדרה מפא"י הידרדרות כזאת בנטישת ערכים חלוציים־סוציאליסטיים ובזניחת הדרך של עצמאות פועלית־מעמדית, עד כי אין כלל להעלות על הדעת אחדות אידיאולוגית אתה. די להצביע רק על כמה „מבצעים" גדולים של מפא"י — פירוק הפלמ"ח, פילוג הקיבוץ המאוחד, ברית־השלטון עם רוקח־ספיר וביטול זרם העובדים בחינוך — כדי להדגים לפנינו את המרחק הגדול אשר בין מפא"י דהיום לבין דרך ציונית־סוציאליסטית חלוצית. מפא"י של היום אין לה משל מפא"י

143

שלפני הפילוג אלא השם בלבד... כיום קיימת מפא"י אחרת, שאפשר והכרחי לבוא אתה לכלל הסכמים בשטחים שונים — אך אין כל סיכוי וסבר לבוא אתה לכלל שותפות אידיאולוגית ופוליטית.

נוכח המאבק הרעיוני, בלבושו החטיבתי, הקיים במפ"ם, מתפארת מפא"י ב„שלמותה" האידיאית והארגונית. בדיקה קלה, דיה להוכיח כי אין להתפארות זו כל שחר במציאות. אם אמנם לא נתארגנו בה במפא"י סיעות רעיוניות. במובן המקובל — הרי לא משום שאין הן קיימות בכלל, אלא משום הפחד המשותף לכל חלקי מפא"י מפני איבוד השלטון, פחד שבכוחו לקרב רחוקים ולאחד מפולגים...

אף־על־פי־כן — אין גם בכוחו של פחד זה כדי לשרש כל צמיחה סיעתית בכלל. ואם זו איננה בולטת כל כך בשטח הרעיוני־אידיאולוגי — הרי היא מזדקרת, חצופה ולוחמת, בשטח שאין ביגו ובין אידיאה ולא כלום — בשטח השלטוני־האישי. דוקא בשטח זה מגלים יחידים וקבוצות במפא"י תקיפות גדולה — בבחינת „למען השלטון לא אחשה"... ואפילו באותו גליון של „הפועל הצעיר", בו מוזמנים כאילו אנשי „למרחב" לעלות על „דרך־המלך" של מפא"י — מספר לנו מאמר שני על מאבק הסיעות בתוך מפא"י, לא על דרך ולא על רעיונות, אלא — פשוטו כמשמעו — על השלטון. וכך מספר לנו אותו מאמר:

„— — — שלטון מרכזי ומקומי, פירושו עשרות כיבדים ומקורות עבודה. — — — המאבק על השלטון נעשה ענין של ממש. — — — מפא"י פורשת כנפיה על ההסתדרות השלטון המרכזי והמקומי. פירושו של דבר: קשירת אלפי חבריה עם קיומם הכלכלי בנצחונה או בכשלונה.

— — — המאבק הפנימי בתוך סניפי המפלגה שונה כיום לגמרי מאשר לפני עשר שנים. ההתמודדות היא לעיתים קרובות אישית. סניף, שבו הצליחה אישיות חזקה לדחוק את רגלי מתחרותיה, תחזקנה במקום אחר, שבו נמשכת התמודדות רציונית בין מספר אישים, פשלה הסניף לסיעות אישיות".

ובכן, כזאת היא המציאות. ומה מקורה? — המאמר עונה:

„— — — מקור הרעה נעוץ בהעדר סיעות רעיוניות במפלגה. קיום הסיעות האישיות גרוע ומסוכן פי כמה מקיום סיעות רעיוניות. הסיעה האישית פירושה: כל הרע והשלילי שבקיום הסיעות, בלי הטוב שבמתיחות הרעיונית".

אלא שהמאמר, עם כל יחסו החיובי כביכול לקיום סיעות רעיוניות, אינו יכול לשחרר עצמו מרגשות מעורבים... גזכר הוא שמלאו עשר שנים לפילוג במפא"י, והריהו רואה „אור בוקע מתוך נסיון עשר השנים..." אלא שעם זה עגומה עליו נפשו, ולאו־דוקא על עצם הפילוג, לדידו „המצע... הגליד. המפלגה הבריאה", אלא — אליה וקוץ בה. ועוד איזה קוץ... וגזכר בעל־המאמר באותם הימים, וקובל:

„— — — כל עוד קיימות היו הסיעות היתה המפלגה במתח רעיוני בלתי פוסק. — — — קיום הסיעה לא הותנה באישיות מרכזית. כוח המשיכה הרעיוני, הוא שהניע אותה..."

ואילו עכשיו? — עכשיו פשוט וחלק:

„— — — כל הרע והשלילי שבקיום הסיעות, בלי הטוב שבמתיחות הרעיונית".

ולמפלגה זו, המעורטלת מערכים חלוציים־סוציאליסטיים ומפוררת ל„סיעות אישיות", הנלחמות על משרות וכיבודים — מזמין את אנשי „למרחב" „הפועל הצעיר" מס' 41 בשנת 1954...

א. סגולי

הכובע

או: מומקה משתזף...

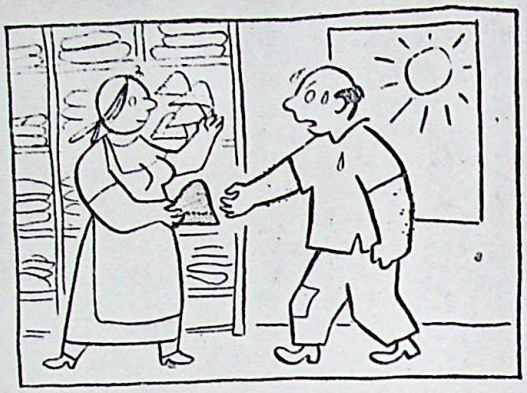

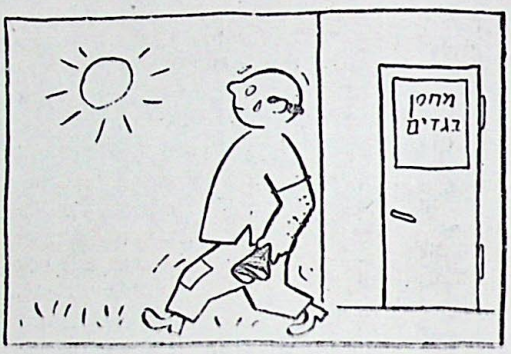

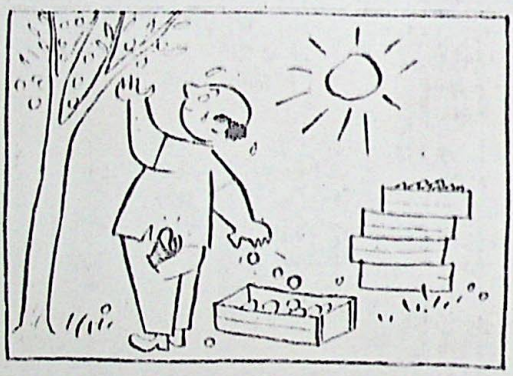

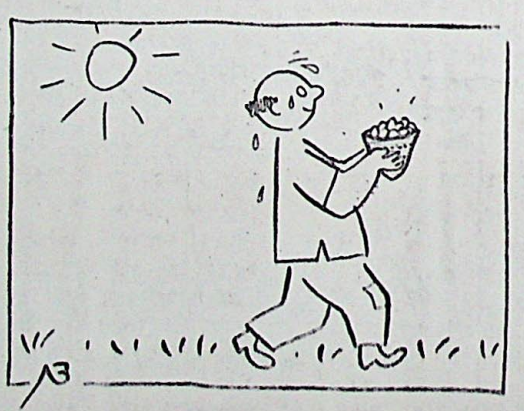

30.6.54 212

144

3

מועצת מפ"ם – ומה אחריה?

מהלך המועצה של מפלגת הפועלים המאוחדת, שהתקיימה לפני שבוע בחיפה, אישר לצערנו את חששותיהם של החברים, אשר התנגדו בכלל לכינוסה בשלב זה של המשבר הפנימי בתוך מפ"ם. מה יכול היה כינוס של מועצה דוקא לתרום לתיקון המצב? אם המטרה היא היפוש אחר מוצא מן המשבר, כדי החזרת שלמותה של המפלגה — האם מועצה בת מאות משתתפים, דחוקה בזמנה המוגבל, היא הדרך לכך? הן ממילא היתה המועצה נגלצת, מתחילתה, למסור את הבירור המשותף על המצב לידי ועדה. האם לא היה יעיל יותר לקיים בירור זה קודם, ורק אחר־כך לקרוא למועצה? הן עובדה היא שעל הועדה המתמדת של המועצה הוטל אותו התפקיד, שרק לפני שבועות־מספר הוטל על ועדת־פגים מפלגתית מוסמכת, ורק בעקב הפסקה שרירותית של פעולת הועדה הזאת מצד אנשי „החזית" — לא גמרה זו למלא את התפקיד שהוטל עליה. הן במשך 20 יום אלה, מאז הפסיקה הועדה את פעולתה, ועד לכינוסה של המועצה בחיפה — אפשר היה להגיע לבירור ממצה יותר, ואולי אף לידי פתרון, משאפשר היה להגיע לכך בישיבות הועדה המתמדת, תחת לחץ המועצה והזמן המוגבל.

בעל־כרחנו נאלצים אנו לקבוע כי המועצה נקראה לא למען חיפוש מוצא מן המשבר, אלא למען תת אפשרות לאנשי „החזית" לדיבורי־התרסה ואיומים פומביים, היכולים רק להחריף את היחסים ולהעמיק את הקרע. ואמנם, מהלך המועצה כולה אישר חשש זה בהחלט.

לזכותה של הרצאת־הפתיחה, שנקראה על ידי ברזילי, יש להגיד שהיא לא הצטמצמה בשאלת הופעת „למרחב", שלפי גירסת אנשי „החזית" — היא־היא שאלת־המחלוקת העיקרית, ואולי היחידה — אלא השתרעה על פני מרחב רב של בעיות ועניינים. לא התבררה אמנם מה המטרה של כל הסוגיות אשר העלה, אך אולי ניתן לשער אותה על־פי הסילוף השרירותי של פיסקה מסויימת במאמרו של טבנקין, שהיא מצדיקה או מזדהה כביכול עם מעשה קריעה. השמצת כזאת לגבי טבנקין, שכל פועל בעל־הכרה בארץ יודע את דרכו ב„חגגה" מימי טרומפלדור ועד המלמ"ח, השמצת כזאת, כשהיא באה ערוכה מראש ובכתב, כפתיחה רשמית של המועצה — יש בה כדי להוכיח ברורות, מה היתה כוונתם של מארגני המועצה.

אף על פי כן לא נגרף הח' בר־יהודה, שדיבר אחריו, לסגנון זה. הוא גולל את כל חילוקי־הדעות והויכוחים הקיימים במפלגה, ויחד עם זאת הבהיר את דעת אנשי החטיבה „לאחדות־העבודה–פועלי־ציון", כי על אף כל חילוקי־הדעות, אפשר והכרחי לקיים את אחדות המפלגה על בסיס של שיוויון־הזכויות של החלקים השונים בתוכה, להשפעה ולאפשרות הביטוי החפשי של שני הכוחות העיקריים שהתאחדו במפלגה.

ביחס ל„למרחב" עצמו — בוטאו על ידי אנשי „החזית" במועצה שתי דעות: האחת נכללה בהרצאת־הפתיחה שהוקראה על ידי ברזילי, וחזרה ונשנתה בדברי ריפתין. לפי דעה זו, לא רק עצם הופעת „למרחב" פסולה, אלא שגם הדעות אשר הובעו במאמרים שפורסמו בו פסולות מעיקרן, באשר אינן תואמות, לדעתם, את מצע חיפה. הרי שהבירור אינו צריך להיות על „למרחב", אלא לגופי העניינים — והן את זאת הגנו מבקשים.

חברים אחרים מן „החזית", וביחוד י. רונקין מ„השומר הצעיר", חבר מערכת „על המשמר" — טען בדיוק את ההיפך מזה. לדבריו אין ב„למרחב" כל דבר שלא יכול היה להתפרסם ב„על המשמר", פרט למאמר אחד של ד. גוטס־פורכט ו... מודעה של „דובק". דבריו אלה קצרו תשואות סוערות — אלא שאם כן, אם הדעות ב„למרחב" אינן מנוגדות למפלגה — מה נזק יש למפלגה בפירסומן?

ועוד יצויין: בעוד ש„הקולקטיביות הרעיונית" המחייבת, הצליחה לחייב את חברי „השומר הצעיר" ל„שמירת חזית" מלאה, גיכר היה שאין הדבר כן ביחס לחברי „החזית" אשר מחוצה לו. שני חברי „החזית", היחידים שלא מחברי הקיבוץ הארצי, שהשתתפו בויכוח הכללי — הח' ש. שנוני, מותיקי הפועלים בחדרה, והח' אורי מבאר־שבע, הופיעו בדעות „יוצאות־דופן" מבחינת „החזית". הח' שגוני התריע קשות כנגד צורת הפירסום וכנגד ההפליות הגלויות במערכת „על המשמר" כלפי חברים וחלקים במפלגה, תוך הצטרפותו לתביעה לזכות הביטוי החפשי לחברי המפלגה בעתונם. הח' אורי הזהיר מפני פילוג ותבע במרצות לא לחסוך כל מאמץ לשם מציאת מוצא להסדר העניינים ולשמירה על שלמות המפלגה.

מקום רב בויכוח תפסה בעיית החטיבות. בהרצאת־הפתיחה הביע הפותח בשם „החזית" ו„השומר הצעיר" את נכונותם לבטל את החטיבות, תוך הכרה בחברות אישית בלבד במפלגה... הכרזה זו, שחזרה גם בפי נואמים אחרים של „השומר הצעיר", ספק אם הצליחה להשלות את מישהו. על השאלה שחזרה ונשנתה גם בפי א. ארסט, איש ירושלים, שכיום אינו חבר לשום חטיבה, כיצד מתיישבת הכרזה זו עם „הקולקטיביות הרעיונית" הפועלת בקיבוץ בצורה ובתוכן חטיבתיים טיפוסיים (הן לפי החלטות הקיבוץ הארצי קובעת הקולקטיביות הרעיונית גם זיקה ל„חזית") — לא באה תשובה כלשהי. ר. ויינטראוב גיסה אמנם להסביר

רשם: אריה אייזמן (פלמ"ח־צובה)

145

המשך – מועצת מפ"ם

את מהותה של „הקולקטיביות הרעיונית" ב„השומר הצעיר", כאילו אין בינה לבין חטיבה ולא כלום — אלא שבלי כך היה הדבר, מה היה נשאר ממנה?

ראויים לציון דבריו הקשים במיוחד של רוסטוס בסתוני. הוא הוכיח עצמו כתלמיד נאמן לרעיון הדו־לאומיות ההולך ומוקם לתחיה, התנגד חריפות לרעיון „המדינה העברית של טבנקין", ואף העלה את הדרישות להחזרת כל הפליטים הערבים ולארגון המפלגה לאלתר כיהודית־ערבית על־יסוד טריטוריאלי. אכן, לא קשה לתאר מתוך דבריו, לאן עלולה מפלגה טריטוריאלית להתדרדר עד מהרה...

הויכוח במליאת המועצה הלך ונמשך, אולם הכל ידעו שמרכז הכובד הוא „מאחורי הקלעים", באותן ישיבות של הועדה המתמדת, שהוטל עליה לחפש את המוצא. אנשי „השומר הצעיר", בהבדל מאנשי „החזית" האחרים, שנטו לפשרה, הופיעו בועדה זו בצורה נוקשה ביותר, ושום הצעות של פשרה לא הועילו להזיזם מ„עמדותיהם" הקפואות.

החטיבה „לאחדות־העבודה—פועלי־ציון" גילתה נכונות להשהות את הוצאת „למרחב" לתקופת־זמן של שבועות אחדים, הדרושים לבירור כל השאלות הטעונות בירור, בתנאי שלאותה תקופת־בירור מוגבלת תתקיים מערכת „על המשמר" כמוסד מוסכם על דעת שני הצדדים. היה לנו יסוד מספיק לעמוד על תביעה זו, מאחר שבתקופה האחרונה במיוחד, התבלט האופי החטיבתי המובהק של „על המשמר". נוסף לפסילת מאמריהם של טבנקין, דורמן וגוטספורכט, הצנזורה על החלטות מועצת הקיבוץ ביגור — התגלה „על המשמר" כבמה עוינת לקיבוץ המאוחד, הן ב„קבלת־הפנים" שלו לקראת מועצת הקיבוץ בגבעת־חיים, והן בפירסום המועצה הזאת לאחריה.

מועצה זו, אשר נתנה ביטוי מלא לאחדות השקפתו של הקיבוץ, ואשר החלטותיה נתקבלו פה אחד — הוצגה ב„על המשמר" כבראי עקום. יצויין שהדו"ח והכתבות על פועצת הקיבוץ וכתבו על ידי הכתבים הקבועים של „על המשמר" שישתתפו במועצה. בעריכתו של ז. גלוסקוב, חבר הקיבוץ ומערכת „על המשמר". כתבות אלו לא היו איפוא, מסולפות מלכתחילה. אלא שאנשי „החזית" במערכת „על המשמר" „התאימו" אותן לטעמם ולמגמותיהם. כל ההסברה של ז. גלוסקוב ב„דברים אל הקורא", ב„על המשמר" מיום ו', 9.7, על המיכאניזם המסובך, אשר הוא כאילו הגורם לסילוף ידיעות במקרים כאלה — אינה משכנעת ביותר, באשר — מעשה־שטן — אותו מיכאניזם פועל רק בכיוון אחד...

לאחר שאנשי „השומר הצעיר" סירבו להגיע אתנו לידי הסכם על בסיס זה, הציגו אנשי „לאחדות־העבודה—פועלי־ציון" תביעה צנועה עוד יותר — שתינתן התחייבות מצד המערכת הקיימת, כי בתקופת הבירורים לא תתקבלנה בה הכרעות ברוב של חטיבה אחת כנגד חברתה. גם תביעה אלמנטרית זו נדחתה בכל התוקף. במקום זה הוצע לנו להשאיר את העתון בידי המערכת הקיימת ובמשטר הקיים, וכי תיקבע ועדה פאריטטית לפיקוח ולהדרכה רק על „המדור לויכוח", שייקבע בתוך העתון; אולם בכל ענין שועדה זו לא תגיע לידי הסכם — ההכרעה היא בידי הרוב במוסדות המפלגה. הרי זה מזכיר אותו „הסכם" בין איש לאשתו, שקבעו ביניהם כי בכל דבר מוסכם ייעשה כדעתה, ובכל חילוקי־דעות — ייעשה כדעתו...

גם תביעתנו להבטחה, שבימי הבירורים לא תהיינה הכרעות של רוב בשאלות מדיניות, אלא על יסוד מוסכם — נדחתה על ידי אנשי „החזית". הסתפקנו גם בענין זה בדרישת התחייבות מוסרית בלבד, כלומר, התחייבות למאמץ למצות את המשותף בכל הבעיות המדיניות השוטפות — וגם תביעתנו זו נדחתה על ידי „החזית".

למעלה מ„רוחב־לב" זה לא הגיעו אנשי „החזית". ואז הובא הדבר למועצה, כבר לא לויכוח, כי אם להצבעה בלבד. חברים מ„החזית", שניסו עוד להציל משהו — לא ניתנה להם רשות דיבור. מתוך 172 חברי „החזית" שנכחו במועצה — הצביעו 149, מהם 147 בעד הצעת הרוב בועדה המתמדת, ושנים נגדה. 25 מחברי „החזית" לא הצביעו איפוא בעד הצעת הרוב בועדה המתמדת. אנשי החטיבה „לאחדות־העבודה—פועלי־ציון", וחברי הקיבוץ המאוחד בתוכם — היו מאוחדים בהימנעותם מלהשתתף בהצבעה זו.

הערכתנו את משמעותה האמיתית של החלטת „החזית" נתאמתה במילואה — 3—2 ימים בלבד לאחר המועצה, כאשר חברינו במערכת „על המשמר" רצו לפרסם בעתון מאמרי־הערכה על מועצת הקיבוץ ומועצת המפלגה — נאמר להם שמאמרים אלה יוכלו להופיע, רק בתנאי שיזדהו עם החלטות „החזית" במועצת מפ"ם בחיפה. תגובה זו של אנשי „החזית" במערכת „על המשמר", היא אשר מנעה את פירסום המאמרים האחרונים של תרשיש, גוטספורכט וטבנקין, ויש בה כדי אישור לנכונות הערכתנו את משמעותה האמיתית של החלטת „החזית" לגבי הסדר המצב במערכת „על המשמר".

במועצה בחיפה נעשה גם נסיון על ידי ל. לויטה להציע הצעה משלו להסדר הענינים במצב הקיים. בהצעתו של לויטה היה משום הליכה של יותר ממחצית הדרך לקראת אנשי „החזית" — אלא שגם היא נדחתה על ידי הח' חזן במליאת המועצה, בלשון בוטה ופסקנית.

יצויין שגם יתר דבריו של י. חזן, בסיומה של המועצה, הצטיינו בסגנון זה. הוא הגיע אפילו לכך שהאשים את הקיבוץ המאוחד שהוא מקבל החלטות בענינים מדיניים בשותפות... עם חברי מפא"י. ואמנם, מי בארץ אינו יודע עד להיכן הידידות בין מפא"י והקיבוץ המאוחד מגיעה... אגב־כך נקט במספר של 1500 חברי מפא"י הנמצאים כאילו בקיבוץ המאוחד. איננו בולשים אחרי ההשתייכות המפלגתית של חברי הקיבוץ המאוחד, ואיננו יודעים כיצד הגיע חזן לידיעה כזאת. אלא שמן „הפועל הצעיר" מיום 41. בחודש יוני ש. ז., בו התפרסמו מספרים רשמיים על חברי מפא"י לפי צורת חייהם, נודע לנו שבקיבוץ המאוחד נמצאים 338 חברי מפא"י. האם רק משום שקשה היה לו לחזן ליצור מין שותפות של 347 עם 12.000 — היה נאלץ להגזים פי חמש?...

על כל פנים, בדבריו של בן־אהרן שדיבר לפנינו, לא ניתנה כל עילה לתשובה תוקפנית כזאת. תוך שהציע את הצעות החטיבה „לאחדות־העבודה—פועלי־ציון" — אמר בן־אהרן גם דברים אלה, שיש בהם בלי ספק משום ביטוי לתחושתם של אלפי החברים בתוך המפלגה, מכל חטיבותיה:

„— — אין אנו באים להתנות את המשך חברותנו במפלגה בתנאים כל שהם. שנים אנו עומדים במאבק על הדברים האלמנטריים ביותר — על חופש הדעה, לא בלתי־מסוייג ולא בלי תחומים ובלי גבולות. מאבקנו זה לא בא על סיפוקו. נתהווו מצבים שהעתון המשותף שלנו נהפך לעתון של חטיבה אחת בלבד. היו דוגמאות למכביר, והענין החריף בצורה הפוגעת ביותר בפסילתם של מאמרי טבנקין ובצנזורה שהוטלה על החלטות מועצת הקיבוץ המאוחד".

„החטיבה „לאחדות־העבודה—פוע"צ" נאלצה לחפש לה אמצעי־ביטוי משלה. לא מלכתחילה בחרנו בדרך זו, ואין אנו מתייחסים ל„למרחב" כאל דבר שאי אפשר בלעדיו. רצוי הדבר, ומובן מאליו הוא, שעתונות המפלגה תהיה פתוחה לדעות חברי המפלגה ושליחיה.

„אין סמכות ל„חזית הליכוד" לקבל החלטות תקנוניות „אד־הוק", לפי הצורך השוטף. וכותו של חבר המפלגה להביא לידי ביטוי את דעותיו, אינה יכולה להיות נשללת על ידי הרוב. וכאשר זכות זו נשללת — אין דבר אלמנטרי

יותר מאשר לבטא את דעתו בכל דרך אחרת. היה ברור לנו כי בשביל הרוב מהווה „למרחב" סוגיה חמורה, ולא היססנו להיענות לדרישה להשהות את המשך הופעתו, כי רצינו לצאת מעמק־הבכא, למצוא דרך לליכוד־יתר, ולהשתחרר מהכזיונות. ביקשנו רק תמורה זעירה ביותר, שאין בה משום תקדים, כי זו תמורה לזמן מוגבל ביותר. לא רצינו בשום רווחי־מלחמה. רצינו כי בתקופה זו לא נעמוד יום־יום לפני הפתעות. אין אתם יכולים לדרוש מאתנו אמון ל„על המש־מר", ביחוד מאחר שבמשך שלושת השבועות האחרונים הפכתם אותו לעתון עויין ולוחם בקיבוץ המאוחד. איננו רואה מה מונע את קבלת ההסדר שאנו מציעים לשבועות אחדים.

„לנו אין ברירה, אלא להמשיך את חיינו בכל התנאים ובכל הנסיבות במפלגה, ואני אומר בכל הפשטות וללא שמץ של התיהרות: חברותנו במפ"ם אינה חברות על־תנאי. מה שלא תחליטו, ומה שלא תפסקו, אנו נמשיך להיאבק על דעותינו ועל דרכנו ועל מלוא חופש־הביטוי.

„אנו מציעים לכם „להסתכן", לחיות שבועות אחדים בלי „למרחב" וללא הכרעה חטיבתית ב„על המשמר". אותו הרוב שיש לכם היום — יהיה בידיכם גם בעוד שבועות־מספר. אל תאוץ לכם הדרך!

„זו פנייתי האחרונה. ואני מבקש לשקול אותה מחדש. אין אתם מוותרים על דבר שאינו חזור. הן חוכלו להפעיל את ה„וטו" גם בעוד שבועות אחדים".

דברי בן־אהרן, המחונים והשקולים, לא עברו ללא רושם על משתתפי המועצה. כאמור, רבים מצירי המועצה, אנשי החוץ, לא נתנו קולם להצעות החוץ. בסיכום לא הצביעו בעד הצעות „החוץ" אלא משהו למעלה משליש של חברי מועצת מפ"ם.

מבחינה מוסרית, תנועתית ופורמלית, קשה שלא לראות בעמדה הנוקשה של אנשי „השומר הצעיר" משהו מלבד הכרעה נחושה לפלג את המפלגה. הם כמובן מוכנים לשמור על „שלמות המפלגה" — בתנאי שיובטח להם רוב חטיבתי, ארגוני, קבוע, תוך השתקת המיעוט. מועצת הקיבוץ המאוחד, בהחלטותיה, לא השאירה מקום לספק, מה עז רצונו של הקיבוץ להמשיך בשותפות מדינית עם „השומר הצעיר", אלא שבאותה המידה לא השאירו החלטות הקיבוץ כל ספק כי הקיבוץ המאוחד לא יתפרק מליכודו הרעיוני, מדרכו ומערכיו, ממלוא־סמכותו לחנך ולהיאבק על דרכו במלוא־קומתו, בתוך מפ"ם ובתנועת הפועלים בכללה.

על אף עגמת־הנפש, בה יצאנו ממועצת מפ"ם, לא אמרנו נואש. נציגי הקיבוץ המאוחד והחטיבה „לאחדות־העבודה—פועלי־ציון" לא הקפידו גם אחרי המועצה על פרסטיז'ה, ותוך כדי דחייה של הצעות הרוב במועצה, הו־דיעו על החלטתם להשהות, למרות הכל, את הופעת „למר־חב" לשלושה שבועות, כדי להוציא את התירוץ האחרון מידי „חזית־הליכוד" להפסקת בירור השאלות לגופן. סוף־סוף מוכרחה „חזית הליכוד" לעגות את תשובתה הבהירה — האם מוכנה היא להבטיח את שלמות המפלגה, למרות חילוקי־הדעות, על יסוד שוויון־הערך של כל חלקיה ויסו־דותיה החנועתיים — או לא.

חברי הקיבוץ המאוחד, גאמנים להחלטות מועצתם, מלוכדים סביב שליחיהם, יעמדו במאבק החנועה על דרכה ועל ערכיה שעמדו במבחן הזמן, ואשר רק בביטויים המלא והעז יש משום ערובה לדרך החגשמה של חציונות הסו־ציאליסטית החלוצית המהפכנית.

אסף

147

הסכם ו„הסכמיות"

בויכוח שהתפתח בין שני הלקי מפ"ם בזמן האחרון, נוצרה „ספרות" שלמה סביב הבירור על דרך־החיים וצורת הפעולה המשותפת של שני החלקים בתוך מפלגת הפועלים המאוחדת האחת. בעוד שאנשי „לאחדות־העבודה־פועלי־ציון" — בהסתמכם על המציאות הקיימת של שני הלקים מגובשים רעיונית — רואים כאחת האפשרויות לחיים משותפים את ה„הסכם" בין שני החלקים בכמה שאלות עקרוניות גדולות — מוסיפים אנשי ה„חזית" לטעון בשם סמכותו של ה„רוב" להכריע בכל השאלות השנויות במחלוקת. „הסכם" או „הכרעה" — זהו, איפוא, הנקודה המרכזית השנוייה בויכוח לגבי צורת החיים המשותפים של המפ־לגה, לפחות בזמן הקרוב.

מבלי להיכנס לבדיקת כשרותו של ה„רוב" הקיים במפלגה (ויש מקום לבדיקה כזאת, לאחר עובדת היווצרו של „רוב" זה, על־סמך דעותיהם והשפעתם של סנה ומרעיו שהוצאו ממפ"ם, ועל יסוד התגבשותו של „רוב" זה, לגבי כל שאלה, בתוך ה„חזית" פנימה, בטרם יובא הדבר להכרעת המפלגה כולה) — מן הראוי כי ניתן דעתנו לבדיקת עצם עקרון ההסכם בין גופים, אשר היחסים ביניהם מבוססים אובייקטיבית גם על המשותף וגם על המפריד, גם על אחדות רעיונית וגם על הילוקי־דעות. ועם כל המוזר שבדבר — דומה שאמנם יש גופים ציבוריים, אשר המשותף, השוגה המפריד משמשים בערבוביה ביחסיהם ההדדיים ובפעולתם. מפ־לגת הפועלים המאוחדת, במציאות הקיימת — אף היא נמנית על הגופים מסוג זה.

„השומר הצעיר", הן כתנועת־נוער, הן כקיבוץ ארצי, והן כגוף פוליטי, לשלביו וצורותיו השונים — העדיף ואף נלחם בכל תוקפו על זכות ה„הסכם" על־פני „סמכות ההכרעה" של הרוב, כגוף עצמאי־אוטונומי, מראשית ימיו, היה „השומר־הצעיר" מיעוט בפורמציות הכלליות שבהן השתתף, ובכולן שמר על עצמיותו, ונלחם כנגד כל הכרעות־רוב ובעד „הסכם". הוא היה מיעוט ב„החלוץ", ובהסתדרות העובדים, והוא היה מיעוט בכל מסגרת של מחנה א"י העובדת, במידה שהיתה קיימת לצרכים קבועים וחולפים — בגולה ובארץ, בקונגרסים הציוניים, ב„בלוקים" שונים בגולה וכו' — ובכל אלה כאמור, נלחם לזכות ה„הסכם" וכנגד הכרעות רוב — לא רק כהוראת שעה חולפת, אלא אף כעקרון. „השומר הצעיר שמר על עצמו כגוף אוטונומי. גם בתקופה שלא היו לו שום יסודות רעיוניים־פוליטיים מיוחדים.

זכורה המלחמה של „השומר הצעיר" בתוך הסתדרות „החלוץ", לפני השואה באירופה, על „אוטונומיה" שלו בתוכה, המבוססת על הסכם כתוב וחתום מלמפרע. מי שיעיין עיון כל־שהוא בכפרות „החלוץ" ו„השומר הצעיר" באותה תקופה — ימצא עקבות ניכרים למדי למלחמתו זו, בצורת מאמרים ודברי חברים בועידות, בכי־נוסים ובישיבות מרכזים. יכולנו למלא דפים שלמים של קטעי־דברים, משל חברי „השומר הצעיר", המדברים בשבתו של ה„הס־כם", ואף של ה„פאריטט", ומגנים בכל לשון של גנאי את סמכות ההכרעה של הרוב בעניינים השנויים בחילוקי־דעות. לגבי „השומר הצעיר" היה „החלוץ" מסגרת משותפת, עם תוכן ועקרונות משו־תפים מינימליים, שרק בתחומיהם, ומתוך הסכם מלמפרע, תיתכן פעולה משותפת, ואילו בכל היתר — הם שללו תכלית־שלילה כל הכרעה של רוב.

גם בתוך הסתדרות העובדים נלחם „השומר הצעיר" כנגד הכרעות רוב, ובעד הסכם חפשי של הזרמים, כיסוד לכל פעולה משותפת בתחומי ההסתדרות. יתר־על־כן: בתוך ההסתדרות גרס „השומר הצעיר" גם הסכם וגם חופש דעה ומלחמה. גם בענין זה אשר להביא דברים ומאמרים רבים משל אנשי „השומר הצעיר" להדגמת הדבר, אלא שמפאת קוצר המצע, נסתפק בשתי ציטאטות קצרות כמצוות:

„— — צריך שיהיה ברור, שאם יתיימרו להכתיב לנו תנאים, אם ידרשו מאתנו התחייבויות — — תיחסם כל דרך לשיתוף. — — השומ"צ חי ופועל בארץ שתי עשרות שנים ויותר. הוא לא ישנה את ארחו ורבעו. הוא לא ירכין את ראשו. — — לא נוכל להתכחש לעמדתנו בענינים אשר לפי דעתנו הם בעלי חשיבות פרינציפיונית, וביחס אליהם קיימים מילוקי־דעות".

(מ. יערי)

„— — לפי דעתי אי־אפשר להגיע לשיתוף־פעולה רק על יסוד שיחה חפשית. מוכרח להיות הסכם ברור. — — אילו היו מטילים עלי שיתוף־פעולה בלי הסכם כזה, לא הייתי מקבלו. — — אינני יכול לוותר בשיתוף הפעולה, אפילו על אחוז אחד של חופש מלחמתו של „השומר הצעיר". זה בשבילנו האלפא והאומגא של כל ההסכם על שיתוף פעולה".

(י. חזן)

אך פה ישאל השואל: „מה ההשוואה? אנו במפלגה עסקינן, שלפי כל ההגדרות המקובלות הנה ארגון עם עמדה ודעות אחידות וכו' — ואתה מביא לנו „ציטטות" מדברים שנאמרו לגבי ארגונים כלליים ביותר, כמו „החלוץ" ו„הסתדרות העובדים"? אכן. בודאי שיש הבדלים, והבדלים גדולים, בין מפלגה ובין ארגונים כלליים יותר, כמו „החלוץ" וההסתדרות. אלא שבאותה מידה קיימים הבדלים — ואף הם לא־קטנים ולא־בלתי־חשובים — בין מפלגה ובין ארגון קיבוצי ארצי, כמו הקיבוץ המאוחד, ולא רק הבדלים שבתוכן, אלא גם הבדלים באופי הבנין, במבנה הארגוני וכו'.

ובכל זאת, לא שימשו הבדלים אלה סיבה בשביל בנטוב, במאמרו הידוע „לקיבוץ המאוחד במועצתו" („על המשמר", 2 ביולי) — שלא להביא הקבלות והשוואות בין מה שנאמר ונכתב על ידי אנשי הקיבוץ המאוחד בויכוחם עם אנשי מפא"י בשעתו — ביחס לדרכי־ההכרעה ולצורות־הפעולה בקיבוץ המאוחד, לבין מה שאנשים אלה עצמם אומרים וכותבים ביחס לדרכי־ההכרעה וצו־רות־הפעולה במפלגת הפועלים המאוחדת — במצבה, במציאותה ובמבנה הקיימים. אם בנטוב יכול היה להקשות כמה קושיות בבחי־נת „מה נשתנה" בין הקיבוץ והמפלגה, בעוד הוא יודע היטב את ההבדלים בתוכן ובמבנה בין הקיבוץ והמפלגה, וכי מה שאסור באחד מותר בשניה — הרי שמותר אף לנו להקשות כמה קושיות של „מה נשתנה" בין „החלוץ" וההסתדרות לבין המפלגה, וכי מה שמותר והכרחי וחשוב בשניהם, כמו „הסכם" ושיתוף שלא בהכרעת הרוב, חירות בויכוח והופש במלחמה על דעות וכו' — מדוע אסור בתכלית־האיסור במפלגת הפועלים המאוחדת?

אלא שאין לנו כלל צורך להשתמש בהשוואות רחוקות, כפי שעושה בנטוב בהשוואותיו בין הקיבוץ והמפלגה, וכפי שיכולים לעשות בהשוואות בין עמדת „השומר־הצעיר" ב„החלוץ" ובהס־דרות — לבין עמדתו במפ"ם. לרשותנו השוואות יותר קרובות ומדוייקות — לא בין הקיבוץ והמפלגה, אלא בין מפלגה למפלגה. כלומר: בין דברים שנאמרו על ידי אנשי „השומר הצעיר" ביחס למבנה הארגוני של מפלגה לפני כמה שנים, לבין דבריהם על מבנה המפלגה כיום. הבה ונראה כיצד הבין „השומר הצעיר" את מבנה המפלגה רק לפני כמה שנים:

„הנני מחייב איחוד שימזג משמעת בפעולה עם שמירה על ההתפתחות האוטונומית של הכוחות היוצרים בתנועת הפועלים, על־מנת שישארו בני־חורין, ושיבטאו את הצפון בהם עד תום. זאת היא לדעתי הדרך היחידה, לא לבד לאיחוד המסגרות, אלא לאחדות רוחנית. אבל אנו רואים סכנה באיחוד השואף לאוני־פורמיזציה המסכן את חופש היצירה.

אנו חרדים לאוטונומיה רעיונית ולחופש יצירה במסגרת אחדות מעולה מפלגתית, משום שצריך להיות יקר לנו כל כוח עצמאי ביחדות. אחייב מסגרת של איחוד, אשר תגדיל את כוחנו היוצר; ולא חרוקנו".

(מ. יערי, „בדרך ארוכה", ע' 216)

דברים כלליים אלה על דרך האיחוד הפוליטי של תנועת

148

המשך – הסכם והסכמות

המועלים בראייתו של מ. יערי וחבריו, נתפרשו במקומות אחרים ובזמנים שונים בצורה יותר מפורטת, ואף לבשו צורת ניסוח מדוקדק ביותר. בכינוס אחד של מפלגת פועלים „השומר הצעיר", שנתקיים בתל־אביב בפברואר 1946, סיפר מ. יערי לשומעיו, דברים שבדרך־כלל היו ידועים אז מאד בציבור:

„—שקלנו, עד ועידת כפר־ויתקין, על אפשרות של איחוד עם מפא"י, שני תנאים התנינו: א. תכנית מינימום סוציאליסטית. ב. המשך פעולתנו כתנועה רעיונית חינוכית וקיבוצית בתוך המפלגה, כסיעה אוטונומית".

(„דברים בכינוס" בהוצאת „השומר הצעיר")

באותו כינוס סיכם יערי לשלילה את פרשת הבירורים והמו"מ בין „השומר הצעיר" ומפא"י, בדבר איחוד ביניהם. בדברים הבאים:

„אישור והוכחה לכך, שאיחוד עם מפא"י אינו אפשרי, ניתנו בועידת מפא"י בכפר־ויתקין. בועידה הזאת הל המפנה המכריע הארגוני והעקרוני. מפא"י יצאה מן הועידה ההיא כמפלגה שאינה מכירה בקיום אוטונומי של סיעות בתוכה. — — עם האיסור על זכות קיום אוטונומי לזרמים רעיוניים, עם קבלת „תכנית בילטמור" — נמתח הקו ונפסקו מאמצי האיחוד עם מפא"י".

(כנ"ל)

מסתבר מכך, שתכנית האיחוד הפוליטי־מפלגתי בין זרמים רעיוניים שונים, היתה בנויה, בהסתפקת „השומר הצעיר", על שני עמודי־תווך: א) פרוגראמה משותפת („איחוד פרוגראמטי"); ב) מבנה ארגוני־הטיבתי („קיום אוטונומי לזרמים רעיוניים").

מאי־משמע „איחוד פרוגראמטי" בימים ההם? האם על יסוד הפרוגראמה של מפא"י? האם על יסוד הפרוגראמה של „השומר הצעיר"? — על־כרחו יודה כל אחד, כי הכוונה היא לפרוגראמה חדשה, שאינה יכולה להיות אלא תוצאה של הסכם פרוגראמטי הדדי, מקובל על שני הצדדים כאחד. בלעדי הסכם מוקדם כזה — לא יתכן כל איחוד פרוגראמתי. ואם הסכם פרוגראמתי — הייתכן כי יחזר, לאחר כמה שנים, אם בדרך של ההלטת „רוב", ואם בדרך אחרת, שלא על דעת שני הצדדים כאחד? ואם יופר ההסכם הפרוגראמתי, הייתכן כי לא יתעוב הדבר ויסכן את עצם האיחוד?

אכן, „השומר הצעיר" לא שם מבטחו ב„איחוד פרוגראמתי" בלבד. הוא היתנה תנאי נוסף: אוטונומיה רעיונית־ארגונית, בתוך המפלגה המאוחדת. בתרגום הדברים לשפת־ימינו — פירושה מפלגה בעלת פרוגראמה מוסכמת, עם זכות קיום של הסיבות בתוכה.

כך ראה „השומר הצעיר" את מבנה המפלגה המתאחדת מזרמים שונים, רק לפני שנים־מספר. ואילו כיום מוכתמת כל תביעה להסכם בנקודות עקרוניות עיקריות (ולו רק לתקופת־זמן מוגדרת מראש), וכל השלמה עם קיום הסיבות בתוך המפלגה (ולו רק כהכרה הולף) — כ„הסכמיות", כ„תכתיב־המיעוט", כ„חוסר הכרעה דמוקרטית" וכו' וכו'.

ושוב אפשר לטעון: מה ההשוואה? הרי ביחס לאיחוד ההוא, האיחוד עם מפא"י, מדובר היה על איחוד רחב, של זרמים שונים, במסגרת רחבה, ואילו כיום, במפלגת הפועלים המאוחדת — אין הכצב כך. האומנם? וכי האיחוד הפוליטי בין הקיבוץ הארצי והקיבוץ המאוחד, בין מפלגת „השומר הצעיר" ו„לאחדות־העבודה־פועלי־ציון" — אינו איחוד של זרמים רעיוניים שונים? וכי אין עובדה זו מחייבת מרחב מסויים, בפנים המסגרת הרחבה, אשר יאפשר לכל זרם „לבטא את הצפון בו עד תום"? האם סכנת ה„אוניפורמיזציה", כדברי יערי, נחשבה בעיניו רק כלפי „השיכר הצעיר". ושוב אינה נחשבת בעיניו, משהיא קיימת לגבי אחרים!

יתר על כן: דומה שגם ה„קולקטיביות הרעיונית", לפי שהיא מקובלת ב„השומר הצעיר" בשטח הפרוגראמתי־פוליטי, יחסר משהיא מושגת בדרך חכרעת רוב — היא מושגת בדרך של הסכם פרוגראמתי בין דעות שונות. בויכוח על מהותה של ה„קולקטיביות הרעיונית", שנתקיים לפני שנתיים על דפי „על המשמר", טיכם בנטוב בדברים אופייניים אלה:

„במקום להגיע למאה אחוזים של נכונות העמדה, בתמיכת 51 אחוזים של חברים, מוטב להגיע לפחות ממאה אחוז נכונות העמדה, אך בתמיכת מאה אחוזים של החברים".

(„על המשמר", יוני 1952)

הרי זו הגדרה — אפשר לומר קלאסית — לדרך השגתה של „הקולקטיביות הרעיונית" ב„השומר הצעיר". לא „מאה אחוז נכונות העמדה" קובע בה, אלא „תמיכת מאה אחוז של החברים" — גם אם אינה נכונה במאה אחוזים. משמע: לא עקרון ההכרעה של הרוב הוא המנחה את „השומר הצעיר", בקביעת עמדותיו, אלא דוקא עקרון החתירה ל„תמיכת מאה אחוז של החברים", שאינה יכולה להיות מושגת אלא בדרך ההסכם. למה, איפוא, פסולה דרך זו גם לגבי המפלגה? — אם יפות בעיני בנסוב ההשוואות בין הקיבוץ והמפלגה לגבי זכות־ההכרעה של הרוב — מדוע אינו גורס השוואה בין הקיבוץ הארצי ובין המפלגה לגבי עקרון החתירה ל„תמיכת מאה אחוז של החברים"?

בועידת הקיבוץ המאוחד בגבעת־ברנר, בשנת 1944, בדברו על ה„קולקטיביות הרעיונית", קבע מאיר יערי בדבריו עובדה זו:

„— — בניגוד לכל האגדות והבדותות שמפיצים עלינו, מן הראוי שתדעו כי אצלנו הולכים על בהונות־רגלים מסביב למיעוט. אצלנו, מיעוט של ששה אנשים, יכול היה לעכב במשך שנים הכרעות של תנועה שלמה. אצלנו — גורל מיעוט — הלוואי על כל המיעוטים בהסתדרות!"

(הועידה הי"ד של הקיבוץ המאוחד, ע' 131)

ובכן, יש התחשבות במיעוט בקיבוץ הארצי, והיא חלק בלתי־נפרד של „הקולקטיביות הרעיונית", עד כדי כך שהיא מעכבת „במשך שנים הכרעות של תנועה שלמה". על שום מה, איפוא, אינה פועלת התחשבות זו גם במפלגה, במיעוט — שספק הוא אם בכלל מיעוט — אך על כל פנים הוא זרם חנותני נושא ערכים עצמיים? האין להסיק מכאן כי אותה הליכה „על בהונות רגלים" מסביב למיעוט, ואותה חתירה ל„תמיכת מאה אחוז" — כוחם יפה רק לגבי „השומר הצעיר" בתוכו פנימה, ואילו במפלגה, במסגרת רחבה יותר, פקע תוקפם? בדבריו, באותה ועידה בגבעת־ברנר, אמר יערי גם את הדברים הבאים:

„— — אל נגפץ איש לרעהו את הפנס! אם תהיה קשת של צבעים, אם כל אחד יאיר בתוך הקשת את הגון שלו, אם נעבוד שכם אחד ללא התחרות פרועה — לא יתקפח המפעל המשותף.

— — יתכן שנגיע לאחדות מעמיקה יותר, אבל בלי שוט! — — בלי אולטימטום!"

*

ולא הובאו כל הדברים האלה להוכיח כי יסוד ה„הסכם" — הוא היסוד הנכון והיחידי ביחסים בין זרמים ודרכים — בכל התנאים, בכל המצבים ובכל הארגונים. זכורים ויכותים גדולים בענין זה. וזכורים דברים שהפריכו יסוד זה. הכל — לפי התנאים, לפי הזמן, לפי הנושא ולפי הענין. לא הרי „החלוץ" בגולה, כהרי „ההסתדרות" בארץ; לא הרי שניהם כהרי המפלגה; ולא הרי המפלגה כהרי הקיבוץ. אך יש מצב ותנאים שאין דרך אחרת לחיים משותפים אם רוצים בהם — אלא בדרך ההסכם.

בכל אופן, נעלה מכל ספק הוא ש„השומר הצעיר" לא היה הולך לשום איחוד פוליטי מפלגתי — עם גופים רעיוניים אחרים — אלא באחת משתי הדרכים: או הבטחת רוב קבוע לעצמו, כדי לקיים זהות מוחלטת בינו — כקיבוץ ארצי — ובין המפלגה המאוחדת; או: קיום עצמי אוטונומי, תוך „הסכמיות" רשמית, מוכרת, במפלגה מאוחדת שאין הרוב מובטח לו למחר.

אך אם יסוד ההסכם אינו פסול מעיקרו לגביו — על שום מה שפסל הוא לגבי המפ"ם?

מה מוזר חבר, שדוקא ביחס למפלגת הפועלים המאוחדת, מפלגה אשר במבנה ובהרכבה האנושי אין כדוגמתה בעולם — באילו שכחו אנשי „השומר הצעיר" את תורת עצמם ואת הבאר ממנה שתו במשך הרבה שנים...

א. פנולי

11.8.54 218 הקיבוץ 4

הנטיה המקצועית בקרב בוגרינו

מאת אריה סגולי

בהוצאת „אורים" מיסודו של המרכז לחינוך בעבר, הופיע ספר בשם „הנטיה המקצועית של ילדי בתי החינוך" — הרי עבודת מחקר של אחד פדגוג ומורה הלכה בחינוך המודרני, ד"ר ח. אורמיאן. המחבר סרח וערך משאל בשני מועדים — האחד בשנת 1937 בין 2131 תלמידים, והשני כעבור 12 שנה, בשנת 1949, בין פחות מ־1500 תלמידים בערך. מכלל הנחקרים 56% הם בני כפרים לסוגיהם (קיבוצים, מושבים) ; 28% הם בני חקלאים ; 59.1% בשנת 1937 ו־69.5% בשנת 1949 מן הנחקרים נמנו על תנועת הנוער של ארץ ישראל העובדת — המשאל הועבר, אם כן, בין תלמידים אשר הוריהם, חינוכם, סביבתם, תנועתם — הם בתוך המעגל של העבודה והחינוך המכוון אליה. וראוי לנו לעיין היטב בתוצאותיו.

הנטיות המקצועיות
(באחוזים)

קבוצת מקצועות	בשנת 1937 של כלל התלמידים	בשנת 1937 של ילדי הקיבוצים	בשנת 1949 של כלל התלמידים	בשנת 1949 של ילדי הקיבוצים
1. חקלאות	52.0	50.2	36.7	47.3
2. מלאכה	22.6	30.2	13.5	11.1
תחבורה	5.0	1.1	7.0	8.0
4. מקצועות אינטלקטואליים	14.0	4.4	28.9	10.1
5. שונות	5.0	3.6	5.0	3.5
6. העדר הכרעה	2.0	1.5	8.1	10.4
סך הכל	100	100	100	100

מה הן התמורות שחלו בנטיה המקצועית של תלמידי זרם העובדים באותן 12 שנים שבין 1937 ועד 1949.

תשובה על כך נשמע מפי המחבר עצמו:

„אלה הם ההבדלים הבולטים לעין והנוגעים משמעות סטטיסטית גבוהה.

א) ירידת מספרם של אלה הנוטים לעבודה פיסית (חקלאות ומלאכה) מ־74.6% עד 50.2% מכלל התשובות.

ב) הכפלת מספרם של אלה שנוטים למקצועות אינטלקטואליים מ־14% עד 28.9% מכלל התשובות.

ג) עליה מספרית ב־2/3 בערך של אלה אשר נטיותיהם אינן מרוכזות בארבעת הקבוצות הגדולות של מקצועות (חקלאות, מלאכה, תחבורה, מקצועות אינטלקטואליים).

ד) עליה מספרית של אלה שאינם מוצאים לנכון להכריע מ־2.9% עד 8.1%.

קרוב לודאי כי ההבדלים שסומנו אינם אלא ארבעה אספקטים של תמורת יסוד אחת שחלה מלפני מלחמת העולם השניה. מצויים כאן הבדלים כמותיים שיש בהם משום התקרבות מה אל המציאות הסוציאלית והאידיאולוגית הרווחת במרכזי תרבות באירופה ובאמריקה."

תמורות דומות חלו בשנים אלה גם בציבור המבוגרים. חומר חקירה אחר, שהמחבר משתמש בו, מאשר זאת במספרים ממשיים. על כן מסכם המחבר:

„— — — ירידת מספר הנוטים לחקלאות ועלית מספר הנוטים למקצועות אינטלקטואליים היא תופעה אחת והיא משקפת את התזוזה בהלך הרוח שחלה בציבור הישראלי כולו ובכללו גם בציבור העומד מאחורי בתי החינוך של זרם העובדים.

— — — בשטח המקצועות האינטלקטואליים עלתה בחרבה (כמעט פי שלושה) הנטיה לחינוך וטיפול. — — זהו הוי המצב בין הבנות שהרבו בשנת 1937 לבחור בחקלאות ואילו בשנת 1949 השתקפה ירידת נטיתן לחקלאות בעלית הנטיה למקצועות חינוך וטיפול."

התמורות בנטיה המקצועית של ילדי הקיבוץ שנחקרו שונות במקצת מן התמורות הכלליות. הן מסתכמות בארבעה קווים אופייניים אלה:

א) ירידת הנטיה לחקלאות היא ק ט נ ה יותר מאשר בקבוצת התלמידים כולה.

ב) עלית הנטיה למקצועות אינטלקטואליים היא בשיעור העולה על העליה הממוצעת של נטיה זו.

ג) ירידת הנטיה למלאכה ג ד ו ל ה יותר מאשר הירידה הממוצעת של נטיה זו.

ד) עלית הנטיה לתחבורה ולהעדר הכרעה היא בשיעור עולה על העליה הממוצעת של נטיה זו.

לדברי המחבר, המסתמך על מחקר שני שעדיין לא פורסם, עוסקים רוב המתבגרים באותם המקצועות שציינו את נטייתם אליהם במחקר הנ"ל משנת 1937.

בקוים כלליים מעלה לפנינו המחקר כי:

א) חלו תמורות רציניות בנסיונותיהם המקצועיות של תלמידי בתי החינוך.

ב) החקלאות, למרות הירידה במספר הנוטים לה, נשארה המקצוע המבוקש ביותר.

ג) עלתה הנטיה למקצועות אינטלקטואליים (למעשה — לחינוך וטיפול) מן המקום השלישי לשני.

ד) ירדה הנטיה למלאכה מן המקום השני לשלישי ובמסגרת „המלאכה" עלתה הנטיה למקצועות מיכניים.

ה) העדר שינוי בנטיה לתחבורה.

עדיין לא נערך אף מחקר על ההתעסקות המעשית ולא על הנטיה המקצועית של כלל הנוער בארץ, גם למחקר חלקי זה המסתיים בשנת 1949, אין המשך. אולם גם באין מחקר סטטיסטי — אפשר לקבוע בבטחה, הן על יסוד מחקרים חלקיים בבתי ספר אחרים בארץ והן על יסוד ההסתכלות הבלתי אמצעית כי ההתפתחות בארץ כולה, ובשנים האחרונות במיוחד, היא בכיוון של ירידה גוברת ומחמירה בנטיה לעבודה ולחקלאות. מהשוואה עם בתי ספר אחרים מסתבר כי מצויים הבדלים ניכרים בנטיה המקצועית בין הנוער שבמסגרת החינוך הפועלי לבין הנוער שהתחנך בבתי ספר אחרים. בעוד שהנטיה לחקלאות ולעבודה היא המכריעת אצל תלמידי החינוך הפועלי, הרי אצל תלמידי בתי הספר האחרים — מכריעה הנטיה למסחר ולפקידות — מקצועות שתלמידי בתי החינוך לא גילו אליהם נטיה בדרך כלל. עם זאת אין להעלים עין מן הירידה היחסית של הנוטים לעבודה גופנית ולחקלאות גם בין תלמידי בתי החינוך.

בסיכומו של דבר מסתבר, כי לבתי החינוך של זרם העובדים נודעה השפעה לא מעטה על הנטיות המקצועיות של תלמידיהם שבניגוד לתלמידי בתי ספר אחרים, רב בהם אחוז הנוטים לעבודה ולהקלאות. יש בעובדה זו לבדה כדי להבליט את הנזק החמור לתנועת הפועלים ולארץ בכללה, בביטולו של זרם העובדים בחינוך.

המחקר עוסק בסוג אחד של נוער ולא ניתנת לנו השואה עם בתי ספר מטיפוס אחר, וכן אין בו מחקר של השנים האחרונות שבלי ספק חלו בהן תמורות ניכרות. אך גם בצורתו זו — הוא מאלף ומעורר למחשבה.

149

הנטיה המקצועית בקרב בוגרינו

מאת אריה סגולי

בהוצאת „אורים" מיסודו של המרכז לחינוך בעבר, הופיע ספר בשם „הנטיה המקצועית של ילדי בתי החינוך" — הרי עבודת מחקר של אחד פדגוג ומורה הלכה בחינוך המחדרני, ד"ר ח. אורמיאן. המחבר טרח וערך משאל בשני מועדים — האחד בשנת 1937 בין 2131 תלמידים, והשני כעבור 12 שנה, בשנת 1949, בין פחות מ־1500 תלמידים בערך. מכלל הנחקרים 56% הם בני כפרים לסוגיהם (קיבוצים, מושבים), 28% הם בני חקלאים, 59.1% בשנת 1937 ו־69.5% בשנת 1949 מן הנחקרים נמנו על תנועת הנוער של ארץ ישראל העובדת — המשאל הועבר, אם כן, בין תלמידים אשר הוריהם, חינוכם, סביבתם, תנועתם — הם בתוך המעגל של העבודה והחינוך המכוון אליה. וראוי לנו לעיין היטב בתוצאותיו.

הנטיות המקצועיות
(באחוזים)

קבוצת מקצועות	בשנת 1937 — של כלל התלמידים	בשנת 1937 — של ילדי הקיבוצים	בשנת 1949 — של כלל התלמידים	בשנת 1949 — של ילדי הקיבוצים
1. חקלאות	52.0	60.3	30.7	47.3
2. מלאכה	22.6	30.2	19.5	11.1
חבורה	6.0	1.1	7.8	8.0
4. מקצועות אינטלקטואליים	14.0	4.4	28.0	10.1
5. שונות	3.0	3.6	5.0	3.5
6. העדר הכרעה	2.9	1.6	8.1	10.4
סך הכל	100	100	100	100

מה הן התמורות שחלו בנטיה המקצועית של תלמידי זרם העובדים באותן 12 שנים שבין 1937 ועד 1949.

תשובה על כך נשמע מפי המחבר עצמו:

„[illegible]

א) ירידת מספרם של אלה הנוטים למקצועות פיזיים (חקלאות ומלאכה) מ־74,6% עד 50.2% מכלל התשובות.

ב) הכפלת מספרם של אלה שנוטים למקצועות אינטלקטואליים מ־14% עד 28,9% מכלל התשובות.

ג) עליה מספרית ב־2/3 בערך של אלה אשר נטיותיהם אינן מרוכזות בארבעת הקבוצות הגדולות של מקצועות (חקלאות, מלאכה, חבורה, מקצועות אינטלקטואליים).

ד) עליה מספרית של אלה שאינם מוצאים לנכון להכריע מ־2,9% עד 8,1%.

קרוב לודאי כי ההבדלים שסומנו אינם אלא ארבעה אספקטים של תמורת יסוד אחת שחלה מלפני מלחמת העולם השניה. מצויים כאן הבדלים כמותיים שיש בהם משום התקרבות מה אל המציאות הסוציאלית והאידיאולוגית הרווחת במרכזי תרבות באירופה ובאמריקה."

תמורות דומות חלו בשנים אלה גם בציבור המבוגרים. חומר חקירה אחר, שהמחבר משתמש בו, מאשר זאת במספרים ממשיים. על כן מסכם המחבר:

ירידת מספר הנוטים לחקלאות ועלית מספר הנוטים למקצועות אינטלקטואליים היא תופעה אחת והיא משקפת את התזוזה בהלך הרוח שחלה בציבור הישראלי כולו ובכללו גם בציבור העומד מאחורי בתי החינוך של זרם העובדים.

„— — — בשטח המקצועות האינטלקטואליים עלתה הרבה (כמעט פי שלושה) הנטיה לחינוך וטיפול. — — זהו הזז המצב בין הבנות שהרבו בשנת 1937 לבחור בחקלאות ואילו בשנת 1949 השתקפה ירידת נטיתן לחקלאות בעלית הנטיה למקצועות חינוך וטיפול."

התמורות בנטיה המקצועית של ילדי הקיבוץ שנחקרו שונות במקצת מן התמורות הכלליות. הן מסתכמות בארבעה קווים אופייניים אלה:

א) ירידת הנטיה לחקלאות היא קטנה יותר מאשר בקבוצת התלמידים כולה.

ב) עלית הנטיה למקצועות אינטלקטואליים היא בשיעור העולה על העליה הממוצעת של נטיה זו.

ג) ירידת הנטיה למלאכה גדולה יותר מאשר הירידה הממוצעת של נטיה זו.

ד) עלית הנטיה לחבורה ולהעדר הכרעה היא בשיעור עולה על העליה הממוצעת של נטיה זו.

לדברי המחבר, המסתמך על מחקר שני שעדיין לא פורסם, עוסקים רוב המתבגרים באותם המקצועות שציינו את נטייתם אליהם במחקר הנ"ל משנת 1937.

בקוים כלליים מעלה לפנינו המחקר כי:

א) חלו תמורות רציניות בנטיותיהם המקצועיות של תלמידי בתי החינוך.

ב) החקלאות, למרות הירידה במספר הנוטים לה, נשארה המקצוע המבוקש ביותר.

ג) עלתה הנטיה למקצועות אינטלקטואליים (למעשה — לחינוך וטיפול) מן המקום השלישי לשני.

ד) ירדה הנטיה למלאכה מן המקום השני לשלישי ובמסגרת „המלאכה" עלתה הנטיה למקצועות מיכניים.

ה) העדר שינוי בנטיה לחבורה.

עדיין לא נערך אף מחקר על ההתעסקות המעשית ולא על הנטיה המקצועית של כלל הנוער בארץ, גם למחקר חלקי זה המסתיים בשנת 1949, אין המשך. אולם גם באין מחקר סטטיסטי — אפשר לקבוע בבטחה, הן על יסוד מחקרים חלקיים בבתי ספר אחרים בארץ והן על יסוד ההסתכלות הבלתי אמצעית כי ההתפתחות בארץ כולה, ובשנים האחרונות במיוחד, היא בכיוון של ירידה גוברת ומחמירה בנטיה לעבודה ולחקלאות. מהשוואה עם בתי ספר אחרים מסתבר כי מצויים הבדלים ניכרים בנטיה המקצועית בין הנוער שבמסגרת החינוך הפועלי לבין הנוער שמתחנך בבתי ספר אחרים. בעוד שהנטיה לחקלאות ולעבודה היא המכריעה אצל תלמידי החינוך הפועלי, הרי אצל תלמידי בתי הספר האחרים — מכריעה הנטיה למסחר ולפקידות — מקצועות שתלמידי בתי החינוך לא גילו אליהם נטיה בדרך כלל. עם זאת אין להעלים עין מן הירידה היחסית של הנוטים לעבודה גופנית ולחקלאות גם בין תלמידי בתי החינוך.

בסיכומו של דבר מסתבר, כי לבתי החינוך של זרם העובדים נודעה השפעה לא מעטה על הנטיות המקצועיות של תלמידיהם שבניגוד לתלמידי בתי ספר אחרים, רב בהם אחוז הנוטים לעבודה ולחקלאות. יש בעובדה זו לבדה כדי להבליט את הנזק החמור לתנועת הפועלים ולארץ בכללה, בביטולו של זרם העובדים בחינוך.

המחקר עוסק בסוג אחד של נוער ולא ניתנת לנו השואה עם בתי ספר מטיפוס אחר, וכן אין בו מחקר של השנים האחרונות שבלי ספק חלו בהן תמורות ניכרות. אך גם בצורתו זו — הוא מאלף ומעורר למחשבה.

הנטיה המקצועית בקרב בוגרינו

מאת אריה סגולי

בהוצאת „אורים" מיסודו של המרכז לחינוך בעבר, הופיע ספר בשם „הנטיה המקצועית של ילדי בתי החינוך" — הרי עבודת מחקר של אחד פדגוג ומורה הלכה בחינוך המודרני, ד"ר ח. אורמיאן. המחבר סרח וערך משאל בשני מועדים — האחד בשנת 1937 בין 2131 תלמידים, והשני כעבור 12 שנה, בשנת 1949, בין פחות מ־1500 תלמידים בערך. מכלל הנחקרים 56% הם בני כפרים לסוגיהם (קיבוצים, מושבים), 28% הם בני הקלאים; 59.1% בשנת 1937 ו־69.5% בשנת 1949 מן הנחקרים נמנו על תנועת הנוער של ארץ ישראל העובדת — המשאל הועבר, אם כן, בין תלמידים אשר הוריהם, חינוכם, סביבתם, תנועתם — הם בתוך המעגל של העבודה והחינוך המכוון אליה. וראוי לנו לעיין היטב בתוצאותיו.

הנטיות המקצועיות
(באחוזים)

קבוצת מקצועות	בשנת 1937 — של כלל התלמידים	בשנת 1937 — של ילדי הקיבוצים	בשנת 1949 — של כלל התלמידים	בשנת 1949 — של ילדי הקיבוצים
1. חקלאות	52.0	59.2	30.7	47.3
2. מלאכה	22.5	30.2	19.5	11.1
תחבורה	6.0	1.1	7.9	8.0
4. מקצועות אינטלקטואליים	14.0	4.4	28.0	10.1
5. שונות	8.6	3.6	5.0	3.5
6. העדר הכרעה	2.9	1.5	8.1	10.4
סך הכל	100	100	100	100

מה הן התמורות שחלו בנטיה המקצועית של תלמידי זרם העובדים באותן 12 שנים שבין 1937 ועד 1949.

תשובה על כך נשמע מפי המחבר עצמו:

„אלה הם ההבדלים הבולטים לעין [illegible]

א) ירידת מספרם של אלה הנוטים לעבודה פיזית (חקלאות ומלאכה) מ־74.5% עד 50.2% מכלל התשובות.

ב) הכפלת מספרם של אלה שנוטים למקצועות אינטלקטואליים מ־14% עד 28.9% מכלל התשובות.

ג) עליה מספרית ב־2/3 בערך של אלה אשר נטיותיהם אינן מרוכזות בארבעת הקבוצות הגדולות של מקצועות (חקלאות, מלאכה, תחבורה, מקצועות אינטלקטואליים).

ד) עליה מספרית של אלה שאינם מוצאים לנכון להכריע מ־2.9% עד 8.1%.

קרוב לודאי כי ההבדלים שסומנו אינם אלא ארבעה אספקטים של תמורת יסוד אחת שחלה מלפני מלחמת העולם השניה. מצויים כאן הבדלים כמותיים שיש בהם משום התקרבות מה אל המציאות הסוציאלית והאידיאולוגית הרווחת במרכזי תרבות באירופה ובאמריקה."

תמורות דומות חלו בשנים אלה גם בציבור המבוגרים. חומר חקירה אחר, שהמחבר משתמש בו, מאשר זאת במספרים ממשיים. על כן מסכם המחבר:

ירידת מספר הנוטים לחקלאות ועלית מספר הנוטים למקצועות אינטלקטואליים היא תופעה אחת והיא משקפת את התזוזה בהלך הרוח שחלה בציבור הישראלי כולו ובכלל זה גם בציבור העומד מאחורי בתי החינוך של זרם העובדים.

„— — — בשטח המקצועות האינטלקטואליים עלתה בהרבה (כמעט פי שלושה) הנטיה לחינוך וטיפול. — — — וזהו הוי המצב בין הבנות שהרבו בשנת 1937 לבחור בחקלאות ואילו בשנת 1949 השתקפה ירידת נטיתן לחקלאות בעלית הנטיה למקצועות חינוך וטיפול."

התמורות בנטיה המקצועית של ילדי הקיבוץ שנחקרו שונות במקצת מן התמורות הכלליות. הן מסתכמות בארבעה קווים אופייניים אלה:

א) ירידת הנטיה לחקלאות היא קטנה יותר מאשר בקבוצת התלמידים כולה.

ב) עלית הנטיה למקצועות אינטלקטואליים היא בשיעור העולה על העליה הממוצעת של נטיה זו.

ג) ירידת הנטיה למלאכה גדולה יותר מאשר הירידה הממוצעת של נטיה זו.

ד) עלית הנטיה לתחבורה ולהעדר הכרעה היא בשיעור עולה על העליה הממוצעת של נטיה זו.

לדברי המחבר, המסתמך על מחקר שני שעדיין לא פורסם, עוסקים רוב המתבגרים באותם המקצועות שציינו את נטייתם אליהם במחקר הנ"ל משנת 1937.

בקוים כלליים מעלה לפנינו המחקר כי:

א) חלו תמורות רציניות בנטיותיהם המקצועיות של תלמידי בתי החינוך.

ב) החקלאות, למרות הירידה במספר הנוטים לה, נשארה המקצוע המבוקש ביותר.

ג) עלתה הנטיה למקצועות אינטלקטואליים (למעשה — לחינוך וטיפול) מן המקום השלישי לשני.

ד) ירדה הנטיה למלאכה מן המקום השני לשלישי ובמסגרת „המלאכה" עלתה הנטיה למקצועות מיכניים.

ה) העדר שינוי בנטיה לתחבורה.

עדיין לא נערך אף מחקר על ההתעסקות המעשית ולא על הנטיה המקצועית של כלל הנוער בארץ; גם למחקר חלקי זה המסתיים בשנת 1949, אין המשך. אולם גם באין מחקר סטטיסטי — אפשר לקבוע בבטחה, הן על יסוד מחקרים חלקיים בבתי ספר אחרים בארץ והן על יסוד ההסתכלות הבלתי אמצעית כי ההתפתחות בארץ כולה, ובשנים האחרונות במיוחד, היא בכיוון של ירידה גוברת ומחמירה בנטיה לעבודה ולחקלאות. מהשוואה עם בתי ספר אחרים מסתבר כי מצויים הבדלים ניכרים בנטיה המקצועית בין הנוער שבמסגרת החינוך הפועלי לבין הנוער שהתחנך בבתי ספר אחרים. בעוד שהנטיה לחקלאות ולעבודה היא המכריעה אצל תלמידי החינוך הפועלי, הרי אצל תלמידי בתי הספר האחרים — מכריעה הנטיה למסחר ולפקידות — מקצועות שתלמידי בתי החינוך לא גילו אליהם נטיה בדרך כלל. עם זאת אין להעלים עין מן הירידה היחסית של הנוטים לעבודה גופנית ולחקלאות גם בין תלמידי בתי החינוך.

בסיכומו של דבר מסתבר, כי לבתי החינוך של זרם העובדים נודעה השפעה לא מעטה על הנטיות המקצועיות של תלמידיהם שבניגוד לתלמידי בתי ספר אחרים, רב בהם אחוז הנוטים לעבודה ולחקלאות. יש בעובדה זו לבדה כדי להבליט את הנזק החמור לתנועת הפועלים ולארץ בכללה, בביטולו של זרם העובדים בחינוך.

המחקר עוסק בסוג אחד של נוער ולא ניתנת לנו השואה עם בתי ספר מטיפוס אחר, וכן אין בו מחקר של השנים האחרונות שבלי ספק חלו בהן תמורות ניכרות. אך גם בצורתו זו — הוא מאלף ומעורר למחשבה.

AEF9
150

„ממלכתיות" של „תכלית"...

בשני נאומים, האחד בשיך־מוניס, לפני כנס־תלמידים שנקראו במיוחד לשם כך, והשני בבאר־שבע, לפני קבוצת־מוזמנים מצומצמת, בא ד. בן־גוריון ודיבר על משימות הנוער העברי בדורנו ובמדינתנו. לשני הנאומים היתה היומרה להביא לפני הציבור רעיונות ישנים, כאילו הם חדשים, וכאילו הם דורשים לעצמם גם דרך חדשה ודפוסים חדשים להגשמתם. מה הם, איפוא, אותה דרך ואותם דפוסים, אשר הנוער נזעק לביצועם באותם שני נאומים?

בנאום בשיך־מוניס נאמרו, בין היתר, דברים אלה:

„— — במקום תנועות־נוער נפרדות, מתחרות זו בזו, המנסות כולן לחנך בבריהן להתישבות חלוצית ולהגשמה עצמית — יש להקים תנועה כללית, ברית נוער מתנדב, שתפעה במשותף ובמלוכד הפעולה החינוכית בקרב הנוער הלומד, הנוער בד והעולה וכו' וכו'". („דבר", 2.7.54)

הרי שביעודה של התכנית החדשה מונח רעיון ישן־נושן, הוא רעיון ה„כלליות", או כלשון הנאומים — „טיפוח המשותף". אין ספק שיש „משותף" לכל חברה אנושית, בכל צורות ההוויה והארגון שלה. אבל האם רק המשותף קיים? האם אין שוני, האם אין ניגודים בעם היהודי ובמדינה ביחס למשטר־החיים, מגמות־הבנין, שיטות־ההתישבות, תוכן החינוך וכו' וכו'? האפשר להתעלם מכל זה ולחנך רק על המשותף, הכללי?

בספר „ממעמד לעם", לד. בן־גוריון, אנו קוראים את הדברים הבאים:

„ההתעלמות מהניגודים המעמדיים בשם הרעיון הלאומי ובשם אחדות האומה, עושה את הרעיון הלאומי פלסתר, ומתעה מן הדרך המוליכה לאחדות האומה. שלטון הרכוש ממלג וקורע את העם לגזרים. ורק נצחונו המכריע של מעמד הפועלים עתיד לבטל את הקרעים והניגודים הפנימיים. כל עוד לא הושג שלטון העבודה — אין אחדות האומה אלא שאיפה — שאיפת התנועה הסוציאליסטית של מעמד פועלים, מלחמת השחרור של מעמד המועלים, היא גם מלחמה על שחרורה ושלמותה של האומה. הדרך להגשמת אחדות האומה היא הדרך של מלחמת המעמדות".

ניכרים דברי אמת. חבל רק שדברים אלה נאמרו על ידי בן־גוריון לפני שנים, ומאז לא שמענו כמותם, ולא עוד אלא שאנו שומעים את ההיפך...

כשם שלא תיתכן התעלמות מהניגודים המעמדיים והחברתיים בחיים, כן אין להתעלם מהם גם בחינוך הנוער. חינוך אחיד ותנועת־נוער אחת ייתכנו, איפוא, בחברה או בעם אשר הגו מאוחד בתוכו מבחינה סוציאלית כעם עובד, ללא מעמדות וניגודיהם. יתר על כן: רק כאשר מעמד הפועלים מחנך את הנוער בדרכו ובמגמותיו, מכוון החינוך לעתיד הנכון של הנוער, והוא תואם את צרכי התקופה והדור של העם כולו. בארצנו — לא כל שכן שרק חינוך הנוער בדרכה וברוחה של תנועת הפועלים, היא הדרך ההולמת את צרכי תקומת העם ובנין הארץ.

כל חינוך „אחיד" או תנועת נוער „ממלכתית" — מוכרחים להתבסס על פשרה בין־מעמדית ובין־מפלגתית, בדומה לפשרה הקואליציונית במדיניות, שבמציאות החברה והמשטר הקיימים, היא מובילה בהכרח לטשטוש ול„נייטראליות" חינוכית, הפוגמת ומתנקשת במגמות ובצרכי החינוך הפועלי החלוצי.

הנה, למשל, בין המשימות והציווים של דורנו מנה הנאום בבאר־שבע גם את הקמת ה„חברה החדשה" בארץ־ישראל. מאי משמע „חברה חדשה"? הנאום עונה על כך בהגדרה של „חוק החינוך הממלכתי", האומרת: „חברה הבנויה על חירות, שוויון, סובלנות, עזרה הדדית ואהבת חברים", אלא שמושגים אלה הם כל כך כלליים, שאפילו החוגים הבעלי־בתיים בישראל יכולים לחגביע בעדם ביטוים ל„חברה החדשה". שכן לגבי אלה החירות — משמעה חירות לניצול ולעושק־הוולת; שוויון — פירושו: לעשיר ולדל זכות שווה לישון מחת לגשר, ולכל חותר: שוויון לגבי החוק; עזרה הדדית — משמעה: הקמת קארטלים, להגנה על גובה המחירים וקרנות־השבתה לשבירת ארגוני־הפועלים; אהבת הבריות אינה בשביל אלא גינוני־נימוס חיצוניים, כהסוואה לאהבת בצע... והן עובדה היא, שלא רק מטרת החינוך, כפי שנוסחה בחוק, יוצאת סתמית ומעורפלת — אלא שאף תכנית הלימודים לכיתות א—ד — שבינתיים התפרסמה — אינה מוסיפה בהירות לנוסחאות המעורפלות הללו, עד שאפילו „הד החינוך", עתונה של הסתדרות המורים בישראל יוצא חוצץ כנגדה:

„— — ניתנה האמת להיאמר, שרב, רב מאד הסתום בניסוח זה של מטרת החינוך, מה שעלול להביא לידי פירושים מפירושים שונים. ואם הניסוח הכולל אינו בהיר למדי, הרי הייבת תכנית הלימודים לפרש את הדברים. — — קשה לומר, לדוגמה, מה משמעה של חברת הבנוייה על „שוויון". מה פירוטו? האם הכוונה היא לשוויון של ממש בכל, או שוויון בזכויות אזרחיות? — — מה הן המצוות המעשיות לגבי חינוך לחלוציות וכדומה? וחלוציות זו עצמה — מה משמעותה? ומדוע לא יוגדרו הדברים בבהירות?

(„הד החינוך", סיון תשי"ד)

אף ב. ג. עצמו, בנאומו בבאר־שבע, מזהה בצדק את ה„יזמה הפרטית" שבה דוגלים, כידוע, ה„כלליים" עם „אהבת הבצע" („משמעותה האמיתית של יזמה פרטית אינה אלא אהבת־הבצע בלבד"). אלא שאם כך הוא, הכיצד אפשר לקיים תוכן אחיד בחינוך ובתנועת־הנוער?

רשמה: חנה אבישי (בית־השיטה)

בנאומים נדונים ברותחין ארגוני ההתישבות ותנועות־הנוער הקיימים, באשר הנם מאוגדים „לפי קו מפלגתי וצורת התישבות", ואילו התכנית החדשה גורסת „חופש ההגדרה המדינית והמפלגתית" ו„חופש ההגדרה בצורת ההתישבות". לכך נוספה ההערה רבת־המשמעות ש„לא רק בהתישבות, גם בשיכון יש לעקור ההגדרה והזיקה המפלגתית".

אך אם כך, מדוע יש להסתפק בקטרוג על ההתישבות והשיכון בלבד? הרי באותו הגיון אפשר לקטרג גם על קופת חולים, על סולל־בונה, על בנק הפועלים, על „הפועל" ועל „אוהל" וכו' וכו' — שהרי כל אלה הנם, כידוע, „מפלגתיים". ואם אמנם, כדברי ב.ג. „המשותף מרובה על המפריד בעם כולו" — על שום מה מקיימת ההסתדרות רשת מסועפת של מוסדות וארגונים משקיים, תרבותיים, התישבותיים, ספורטיביים וכו' וכו', מיוחדים ועצמאיים, ולא תמזג פעולתם עם אלו של „רובו של העם" ושל המדינה?

ואותה הזדהות הקיימת — בצורה ובתוכן שונים — בין הארגונים ההתישבותיים ובין השקפות־עולם רוחניות ורעיוניות — מה פסול בה? הן אי־אפשר לדון תופעה היסטורית ברותחין, בלי לעמוד על טיבה ומהותה, סיבותיה ומטרתה. כילא, את ה„קולקטיביות הרעיונית" של „השומר הצעיר" פוסר הנאום בכינויי הגנאי „נגע" וחסל... אלא ש„נגע" זה — אם כי בצורה ובתוכן שונים — דבק בכל הארגונים ההתישבותיים ובכל תנועות־הנוער, לרבות, ואף ביתר שאת, באלה של מפא"י. וכי יכחיש מישהו את הזהות הרעיונית והפוליטית של „איחוד הקבוצות והקיבוצים" ושל „תנועת המושבים" עם מפא"י? וכי לא ידועה בציבור החלטת תנועת המושבים בועידתם בכפר־יהושע, לפני כמה שנים, על המגמה „למנוע ריב מפלגות" במושבים, שאף לפי פירושם של אנשי המושבים עצמם אין תכנה אלא „קולקטיביות רעיונית"?

אפשר היה להתייחס ברצינות לביקורת זו, ואולי אף להכיר באי־אלה נקודות שבה — אילו נראה היה שביקורת זו מכוונת קודם כל כלפי עצמו ומפלגתו הוא. ב.ג. מתריע בצדק כנגד „המלאכה הקלה ונפסדת של חיפוש חטאי־הזולת", אלא שהוא עצמו ומפלגתו, האם מקיימים הם את המוסר הזה בביתם הם? מי במפא"י יוכל להפריך את העובדה כי כל מדיניותה של מפא"י — בהתישבות, בשיכון, בנוער, בעבודה וכו' וכו' — טבועה בחותם המפלגתיות? וכי ישנם ערכים, ויהיו המקודשים ביותר, אשר מוערכים במפא"י לפי ערכם העצמי, ולא לפי ערכם המפלגתי־המפא"יי?

הנה מדוע כה קשה להשתכנע, שרק למען הגשמת הערכים החלוציים ומילוי „משימות הדור" נשמעו הנאומים בשיך־מוניס ובבאר־שבע. שאילו כך היה הדבר — לא היינו זקוקים לשום מסגרות חדשות. מי אשר לנגד עיניו רק „משימות הדור" בחלוציות, בהתישבות, בישוב הגבולות וכו' — יש לפניו דרך וכתובת ומסגרות — למילוי אותן משימות. האם אין, איפוא, להסיק את המסקנה שאותם ערכים, משימות ותפקידים המוכרזים בראש כל חוצות נחשבים רק במידה שהם חוסים בצל כנפיה של מפלגת־השלטון, על ארגוניה השונים?

יוצא, איפוא, ש ד ו ק א ההגדרה המדינית וההתישבותית — ה י א ־ ה י א עיקר התכלית של התכניות החדשות. לא ניחא לה ולא יאה, למפלגת השלטון, שעל הכל ובכל היא כאילו שלטת — במדינה, בהסתדרות הציונית, בהסתדרות העובדים, על כל מוסדותיה ובארגונים המסועפים, ואילו בשני סקטורים מכריעים — בהתישבות הקיבוצית ובנוער — אין השלטון בידה, ולא עוד אלא שחלקים מכריעים וחשובים ביותר של ההתישבות העובדת ומרביתו של הנוער החלוצי המאורגן — הם „מחוץ לתחום" עבורה. לא נוח לה בכך, וכרגיל אצל שליטים — היא מזהה את צרכי המדינה עם צרכיה היא, ואת אינטרסי המדינה עם האינטרסים השלטוניים שלה. ומכאן התכניות ליצירת מסגרות חדשות של התישבות „כללית" והסתדרות־נוער „ממלכתית" — תכניות שלאמיתו־של־דבר אינן באות אלא לספק צרכים אינטרסניים של מפא"י, ליתר שלטון בהתישבות ובנוער. כל הדיבורים, בנאומים אלה ובאחרים, בגנות ה„מפלגתיות" — אינם מכוונים אלא כלפי „המפלגתיות" ש ל א ח ר י ם, ואילו לגבי המפלגתיות של מפא"י כוונתה הפוכה: להגבירה ולהאדירה.

כוונה זו מתגלית ביתר הבלטה בדברי חסידי התכנית שבתוך מפא"י וה„איחוד". י. יזרעאלי, מחסידי התכנית, מעיד על עצמו, שהוא „מקבל בלב שלם את ניסוחיו של הח' ב.ג.", ואשר לחוסר ההגדרה של המסגרת — אין הוא חושש כלל. וכאן הוא מגלה יותר מטפח:

„— — בתנאים מסויימים (ולדעתי כיום קיימים התנאים הללו) מסגרת מוגדרת רק תכביד ולא תועיל. ומעניין כי חברים אלה שוכחים לעתים קרובות כי תנועת הצופים והתנועה המאוחדת, הנותנות לגו את כל גרעיניהם להגשמה חלוצית קיבוצית, תנועות ב ל ת י מ ו ג ד ר ו ת הן, מבחינה רשמית. ודוקא משום היותן כלליות הריהן מסוגלות לחדור לחוגים נוספים של נוער — —" („אגרת", מס. 134)

הנה כך. לגבי חסידי „התכנית" אין לחשוש לכלליות, שתקפח את החינוך החלוצי הקיבוצי, שהרי דוגמה באה לפניהם: התנועה המאוחדת שהיא, כמפורסם, „כללית" ו„בלתי מוגדרת" ובכל זאת... והסתדרות „הצופים"? הסתדרות נוער זו, כשהיתה כללית באמת, הוציאה מאות בני־נוער להגשמה, הקימה ישובים בספר ועל שפת־הים — לתפארת. היא קיימה בגופה את „משימות הדור" והיו לה כל הסיכויים להגביר חילים בדרך זו — עד... עד שגורשו ממנה מדריכים ושליחים של הקיבוץ המאוחד, מבין המגשימים של הסתדרות זו עצמה. רק אז נעשתה הסתדרות הצופים „כללית" בעיני יזרעאלי וכשרה למופת של „ממלכתיות"... ללמדך שגם התנועה ה„ממלכתית" כך: אמנם מבחינה ר ש מ י ת היא תהיה בלתי־מוגדרת, אך למעשה היא תהיה „כללית" כדוגמת התנועה המאוחדת, וגמצאו מפא"י וה„איחוד" זוכים

רשמה: חנה אבישי (בית־השיטה)

A58 152

המשך – ממלכתיות (ג)

3

בשני כתרים כבת אחת: גם כתר ה„ממלכתיות הכללית" הזוהרת למדינה ולמשימות הדור, וגם כתר מפא"י וה„איחוד" הדוהרים לעצמם. אכן: ממלכתיות ו„תכלית"ה בצידה...

*

גדמה — ה„תכנית" ברורה: במקום „תנועות־נוער נפרדות" יש להקים „תנועה כללית" לשם פעולה חינוכית. כלומר: הסתדרות נוער חינוכית כללית, ללא כל קשר לשום מסגרת מפלגתית והתישבותית, אף לא הסתדרותית, אלא כללית־לאומית־מדינתית־„ממלכתית". אך נראה שהצעה זו, בניסוחה דלעיל, עוררה אסוציאציות בלתי־נעימות, תמיהות מרורות והתנגדויות חזקות אף בקרב קרובים למפלגה ולדעה. על כן זקוק היה הניסוח הזה ל„תיקון", ו„תיקון" זה בא בנאום השני, בכינוס המצומצם שבבאר־שבע. ב„תיקון" זה יש כבר משום שלילה מוחלטת של רעיון ביטול תנועות־הנוער הנפרדות, אשר הושמע כה ברור בכינוס שיך־מוניס ובלי להשוש לסתירה שבדברים, אומר ה„תיקון" הזה:

„— — היו רבים שטענו בדברי והיו סבורים שאני מציע מסגרת חדשה לתנועות הנוער — — כוונתי למסגרת חלוצית שמעבר לגיל הנוער, כלומר, למעלה מגיל 18, לאחר שנעשה בר־מצוה מבחינה ממלכתית: הייב בשירות צבאי ואזרח מלא זכויות במדינה". („דבר", 30.7.54)

משמע: תנועות הנוער תתקיימנה, וכל אחת תוסיף לחנך בדרכה ההתישבותית והפוליטית. מה, איפוא, „החידוש" שבהצעה? החידוש הוא, אם כן, במסגרת החלוצית שמעבר לגיל הנוער, לאחר גיל 18, ולמעשה לאחר השירות הצבאי, בגיל שלמעלה מ־20. בשביל אלה תקום ה„מסגרת החלוצית" ה„ממלכתית", ה„כללית", החדשה.

אלא שכאן מתחיל הערפל הגדול... אם הכוונה היא לחניכי תנועות הנוער, האם משמעות הדבר היא, שלאחר שנות חינוך התישבותי, פוליטי ורוחני מסוימים, „יתער־בבר" כולם ב„מסגרת חלוצית" כוללת, להגשמה ולהתישבות משותפת? המאמין מישהו באפשרות הדבר? הייתכן הדבר שעד גיל 18—20 יתחנך הנוער בתנועות־נוער נפרדות, על ערכיהן הדרכיהן, אמונותיהן וסמליהן, ודוקא בגיל 20, בגיל הבגרות החברתית והפוליטית ההכרתית — יתכנס הנוער למען „מסגרת" ערטילאית, „נייטראלית" מבחינה התישבותית, חברתית ופוליטית?

ואם הכוונה לבני־נוער שאינם קשורים עם תנועות נוער — הרי פירוש הדבר שיתקיימו שני טיפוסי „מסגרות־הגשמה" — האחת של חניכי הנוער והמצורפים אליהם, מן הנוער ומן העליה, לפי בחירתם; והשניה — של בני נוער שלא התחנכו ואינם קשורים עם שום תנועת־נוער. אם זאת הכוונה — הרי ייפרד הנוער בהגשמתו לשני סוגים: סוג חניכי תנועות־נוער, ובו יתרכז באופן טבעי הנוער בעל־ההשכלה והחינוך החלוצי; וסוג שני שירוכז ב„מסגרת החלוצית", ובו הנוער מחוסר־ההשכלה והחינוך החלוצי המכוון. וכך ייווצר דוקא אותו דבר שב. ג. בנאומיו משיח כנגדו: המרוח בין הנוער האינטלקטואלי והמשכיל, לבין הנוער שלא זכה להשכלה ולחינוך חלוצי. במה, איפוא, באה התכנית להועיל ולתקן?

יתר על כן: כל אותן השאלות שנשאלו לעיל לגבי חניכי תנועות־הנוער קיימות גם לגבי בני־נוער שלא התחנכו בתנועות. וכי אפשרית מסגרת חלוצית להתישבות ללא חינוך וללא קשר לצורת ההתישבות? והתייתכן בכלל התישבות, בין קיבוצית ובין מושבית, ללא תנועה, ללא ארגון התישבותי מאורגן ומעודד ומכוון?

ואולי הכוונה היא למוג ב„מסגרת החלוצית" הממלכתית שלאחר גיל 20, גם חניכי תנועות־נוער וגם שלא מתנועות־נוער — כדי לקיים לא רק מיזוג גלויות ורמה השכלתית, אלא גם מיזוג דרכים התישבותיות והשקפות פוליטיות? כלומר — מטרתו לחסל את הארגונים ההתישבותיים וה־מפלגות הפוליטיות גם יחד? ואם הכוונה להוסיף — כלומר: להשלים — כל קבוצה מתנועת־נוער מסויימת על ידי קבוצות צעירים „סתם" — מה החידוש שבדבר? — הן גם עכשיו יכול כל בחור ובחורה — ונוהג זה קיים במציאות — להצטרף לכל קבוצה או ארגון התישבותי!

רבו גם רבו השאלות המעשיות הקונקרטיות, שתשובה קונקרטית אין עליהן. ב„דבר", מיום 9.6, מובא דו"ח מפגישה של קבוצת סטודנטים עם ב. ג. בשדה־בוקר, בקשר לתכנית זו. לפי „דבר" נשאל ב. ג. על ידי הסטודנטים הרבה שאלות, שאינן מובאות לפרטיהן, אלא שמכלל תשובה אתה למד את טיבן ואופיין. תשובת ב. ג. הובאה כלשונה: „המוסגים יהיו ברורים, באם המפעלים יוגשמו". משמע — שמכל הדיבורים על התכנית — לא נשארה אפילו תכנית...

אכן, לא מקרה הוא הדבר. תכנית מסוג זה מופרכת מיסודה על ידי המציאות ההתישבותית בארץ ועל ידי מציאות חייו וההתארגנותו של הנוער בארץ. כל תכנית מסוג זה לא תקרב את הנוער להתישבות, אלא תרחיקו ממנה; לא תגביר את תנועת ההתישבות אלא תחלישה; לא תרחיב את מעגל הנוער מסביב למפעל ההתישבותי אלא תצר את רגלי תנועות־הנוער הקיימות, המחנכות והמגשימות לחלוציות ולהתישבות.

על כל פנים, ארגוני ההתישבות, המפלגות ותנועות־הנוער — לא ייתפסו למקסם־שוא זה, של „תכניות", הבאות, במסווה של „ממלכתיות" ו„כלליות", לחסל, להחליש או להקפיא את ארגוני־ההתישבות ותנועות־הנוער הקיימים, למען ביצורה והרחבת השפעתה של המפלגתיות המפא"ית. ולא עוד, אלא ספק רב אם אפילו מפא"י עצמה, ה„איחוד" ותנועות־הנוער, הקשורות עמהם — יתמכו בתכנית זו. דיינו לעיין בספרות ה„איחוד" — כדי להבחין בכל המבוכה וההתרוצצות הפנימית אשר „תכניות" אלה החדירו לשורות מפא"י, ה„איחוד" ותנועות־הנוער שלהם.

כל תנועה קיבוצית — ללא הבדל זרם — לא ייתכן שלא תבין כי אותו רעיון בדבר קיומו של „חופש ההגדרה בצורת ההתישבות", עד שכל מתיישב יבחור לו „לפי נטיתו" — קיבוץ, מושב, משק שיתופי ואפילו חוות־עבודה הבנויה על עבודה שכירה — הוא רעיון שבהגשמתו — אילו היה ניתן להגשמה — יחסל לגמרי את החינוך הקיבוצי בנוער ואת אפשרות הכוונתו הפעילה להגשמה קיבוצית.

בחברה הקיימת — וכל זמן שזרם־החיים במדינה, ואף בהסתדרות הוא לא־קיבוצי, ואף אנטי־קיבוצי — קשה לתאר זרימה של נוער לתנועה הקיבוצית דוקא, ללא חינוך מכוון אליה. אין צורת־החיים הקיבוצית ניתנת מאליה, על ידי „בחירה חפשית". החיים מסביב, הרחוב, ואף החינוך „הממלכתי" — מחנכים, באופן „טבעי", על ידי עצם קיומם, אורח־חייהם והלכי־רוחם — לחיים אינדיבידואליים. תנועת־נוער אשר בחינוכה תהיה מבוססת להלכה ולמעשה על „שוויון זכויות" ועל „בחירה חופשית" בין הקיבוץ, המושב והחוות — הקיבוץ יתקפח בה, ולמעשה ישרור בה החינוך לצורות חיים אינדיבידואליות. גם בשל כך אין התנועה הקיבוצית יכולה שלא לדחות בשתי ידיה את התכניות החדשות הללו.

*

לא דרכים „חדשות" בהתישבות ובחינוך הנוער יובילוּנו להגשמת „משימות הדור". הדרך החלוצית, הזרמים ההתישבותיים, תנועות־הנוער החלוציות — אלה אשר עשו את כל החיל הקיים — כוחם ואמיתם אתם להמשיך ולפעול. אלא שהתנאים החדשים, האפשרויות הגדולות והמשימות הכבדות — מחייבים מדים אחרים, התואמים את הצרכים והתפקידים. להרחבת מדים אלה, על ידי עזרה פעילה לגופים ההתישבותיים ולתנועות־הנוער החלוציות — קרואות המדינה והתנועה הציונית, על מוסדותיהן, ארגוניהן ומבשיריהן.

א. מגולי

153

אז ועתה

זה בשתים־עשרה שנה מאותם הימים, שחברי הקיבוץ המאוחד וחלקים מפועלי העיר החלו להתגבש כסיעה בתוך מפלגת פועלי ארץ־ישראל — לא נלאה השומר הצעיר מלעורר תהליך זה של התגבשות עצמאית ולוחמת בתוך מפא"י. הוא היה מרבה בקילוסין על סיעה ב', והיה מעלה על נס את מלחמתה והופעתה העצמאיים. ואם גם לאחר דברי הלל ושבח היה מוסיף מנה גדושה של בקורת, הרי זו נמתחה דווקא על רסיון המפתח המלחמתי של הסיעה, על כך שאינה עצמאית דיה. לא אחת היו מוכיחים את סיעה ב' על פניה, מדוע היא נרתעת ברגע האחרון ומוותרת לרוב למפא"י. אינכם עקביים די הצורך, היו טוענים כנגד חברי הקיבוץ המאוחד, אינכם מנהלים את המלחמה עד הסוף... וכשהגיע ה„סוף", כאשר נתחולל הפילוג במפא"י, וסיעה ב' נהפכה לתנועה עצמאית — לא בכה על כך „השומר הצעיר" ולא טפק כפיים. תנועה זו לא העריכה מעולם אחדות פועלים כערך נעלה, ובכל הזדמנות הכריזה, כי המרוגראמה היא העיקר, ובאין פרוגראמה מאחדת — אין מקום לאחדות פועלית. על כן לא נזדעזע ביותר השומר"צ מן הפילוג ב' במפא"י, לא קינן עליו ולא קשר עליו מספד. נהפוך הוא! השומר"צ ידע להסיק לנו, כי ישנם פילוגים מבורכים אשר מקדמים את תנועת הפועלים. הוא היה מעלה על נס את הפילוג בין הבולשביקים והמנשביקים שבזכותו־הגענו למהפכת אוקטובר; סופריו ודובריו היו תמיד מצביעים על הפילוג בתנועת הפועלים היהודית („הבונד"), שגרם לייסוד התנועה הציונית־סוציאליסטית. אם מפעל העבודה הנהדר בארץ ישראל, ואף ידעו להזכיר לנו את התוצאות ההיסטוריות של הפילוג בפועלי־ציון (פילוג ווינה בשנת 1920).

אמנם אנשי השומר הצעיר לא מנעו עצמם גם ממתיחת בקורת כלפינו, ואולם הבקורת לא היתה מופנית כנגד עצם הפילוג, אלא כנגד דרכה העצמאית והמיוחדת של „התנועה לאחדות העבודה". לדידם, הייבת היתה התנועה ליתן ידה ל„איחוד השמאל", וכל זמן שאיחוד זה התבושש לבוא, דגו את עצמאות קיומה ופעולתה של „לאחדות העבודה" — ברוחצין. כך סיכם פרשת זו מאיר יערי בספרו „בסתו תקופה":

„— — כל זמן שאחדות הפועלים מטגרת תעמוד נושל לכל, תשא האופוזיציה הזאת אופי מובהק של צנטריזם הפוסח על שני הסעיפים. תנועה מהפכנית אמיתית מוכנה לקחת על שכמה, למען מיבצע מכריע, אפילו את ההסתכנות של פילוג. לא כן זרם צנטריסטי, בשעה המכריעה יסוג".

אכן, מאיר יערי לא ראה כל רע ב„הסתכנות של פילוג". דווקא את הרתיעה של אנשי הקיבוץ המאוחד וסיעה ב' מן הפילוג, דווקא אותה הוקיע כ„צנטריזם". הפילוג

תגובות

מאת א. סגולי

למען מבצע מכריע הוא דווקא מתכונותיה של „המפלגה המהפכנית האמיתית", ואלו „הנסוגים" ממנו הם „צנטריסטים" ר"ל.

והנה אירע הפילוג במפלגת הפועלים המאוחדת, וראה זה פלא: מעתה לא די לו למאיר יערי, שהוא מגנה את הפילוג הזה (ויש מקום לגינוי, אלא שהשאלת העיקרית היא: יד מי היתה במעשה הפילוג? ולא יינתן לחשומר הצעיר לתתחמק מאחריות לכך), אלא הוא מלחיץ את דבריו אחורנית עד שנות 1942—1944 ומוקיע בהתחסדות ובצביעות דווקא את אנשי הקיבוץ המאוחד וסיעה ב' כמחוללי הפילוג במפא"י בימי כפר־ויתקין. הנה כך אמר מאיר יערי ולא בוש:

„— — — מנוסי פילוג הנכס. — — עזבתם בזמנו מפלגה אחרת מתוך אותה תביעה עצמה — תביעת סמכות העליונות: אי הכרה בסמכות המפלגה ואי קבלת הכרעת הרוב, דבר שלא יכול להנתן לכם על ידי שום גוף הרוצה בחיים".

(„על המשמר", 17.8)

כך, ממש מרגליות עשר, שתים־עשרה שנה הבין „השומר הצעיר" והצדיק את מאבקם של הקיבוץ המאוחד וסיעה ב' בתוך מפא"י. במשך 10 שנים ברך על הפילוג ההוא. לדידו, כלל לא יתכן היה לנהוג אחרת. לדידו, היה זה תהליך בלתי נמנע של „ראדיקאליזאציה" בתנועת הפועלים הארץ ישראלית. התביעה לקיום סיעה עצמאית בתוך מפא"י היתה לגטימית ביותר, כי הרי הוא עצמו דרש זאת, בשעתו, כתנאי לאיחוד עם מפא"י. אך כתום עשר שנים לפילוג במפא"י, גמל פתאום התבונן בעיניו, והוא רואה את הדברים בעירומם. משמע, כל מה שדיבר, כתב, חכריז וחצחיר במשך שנים רבות, היה פשוט... מה זה היה? תכסיס? חמרון אחיזת עיניים? ויש רצון לשאול את אנשי השומר הצעיר: אימתי חדלת אמת בפיכם — אז או עתה?

154

מפלוגת הים עד אפק

א. פלוגת הים

פלוגת הים — בראשיתה היה הרעיון. והוא רעיון „ישן" הנעוץ במציאותה של הארץ ומתחדש עם התפתחותה: כיבוש העבודה. הפעם, גם עבודה חדשה — הנמל והים.

נמל חיפה — מרכז עבודה גדול בארץ. אניות באות ויוצאות, מביאות ומוציאות. שער הארץ ונקודת קשר עם העולם הגדול. מאות, ובעונות עבודה גם אלפי פועלים, מוצאים כאן את עבודתם ומחיתם. רובו המכריע של היבוא והיצוא משל ולמען יהודים — היתכן והפועל העברי לא תדרוך כף רגלו כאן?

והים גדול ורחב ידים. ודגה בו לרוב. החוף — לאורך כל הארץ. צריכת הדגים עולה בישוב והם מובאים מחוץ־לארץ וע"י הערבים. מקור לא אכזב לריבוי עבודה ופרנסה, להרחבת כושר הקליטה של הארץ. היתכן והחלוץ העברי לא יסל נתיבות גם בים להעלות דגה ממעמקיו?

רבות דובר ונכתב על כך ב„ימים ההם" בימי הגאות של שנת 5—1934. נאומים נשמעו, מאמרים נכתבו, סיסמאות הופרחו — אך השאלה העיקרית — העיקרית מאז ומתמיד: „מי ומי ההולכים?" — תבעה במפגיע את תשובתה.

ההסתדרות ניסתה לעשות משהו להחזרת העבודה העברית בנמל חיפה והנסיונות לא לגמרי הצליחו. קבוצת פועלים אחת — „קבוצת הנמל" — הפכה לקבוצה קבלנית. סבלי וארשה שהועלו במיוחד לארץ למטרה זו — לא עמדו בנסיון העבודה המפרכת והתנאים הקשים ולא החזיקו מעמד. פועלי נמל יהודים מסלוניקי שאף הם הועלו לארץ לכיבוש העבודה בנמל — רגילים מעודם לעבודות נמל — אך זרים לערכי הארץ וההסתדרות, ללא הכרה ציונית־פועלית וללא הרגלי ארגון — הפכו בחלקם לקבלנים ובחלקם לפועלי הקבלנים. להסתדרות לא היתה דרך אחרת — אלא לפנות לעזרת הקיבוץ.

ראשונים

הקיבוץ המאוחד מצדו הגה את רעיון הפלוגה הימית מזמן. נאמן מתמיד לדרך כיבוש העבודה בכל מקום ובכל זמן חתר הקיבוץ לכיבוש עמדות עבודה גם בים ובנמלים. עוד בשנת 1932 עבדה פלוגת חיפה־יגור בנמל, וגם לאחר איחודה עם משק יגור המשיכה קבוצת חברים מפלוגת יגור לעבוד בנמל. תנאי העבודה הקשים ואמצעי ההכשלה המכוונים מצד הקבלנים הערבים — נישלום מהעבודה.

הקיבוץ ראה להכרחי ליעילות כיבוש העבודה בנמל — יצירת פלוגה ימית עצמאית מיוחדת. משק יגור הוציא מקרבו, לפי תביעת הקיבוץ, 10 חברים וחברות ואלה שימשו „גרעין" לפלוגה החדשה. בצפון קרית חיים שבמפרץ, הוקצה עוד מזמן שטח מיוחד (80 דונם) לפלוגת הקיבוץ והוא ששימש מקום המחנה לפלוגת הים, וכעבור זמן קצר גם ל„שדות־ים" ולאחר מכן לקבוצת „החותרים". כך הונח היסוד לפלוגת הקיבוץ במפרץ חיפה באלול תרצ"ה (ספטמבר 1935) — פלוגת הים.

רק יום אחד מנתה הפלוגה מתי מספר מאנשי יגור. כבר למחרת „קלטה" קבוצת עולים מקיבוץ ההכשרה „שחריה" מפולין. וכעבור זמן קצר — גם קבוצת עולים, חניכי „החלוץ" ו„הבונים" מגרמניה. אלה היו ראשונים לעשרות רבות עולים חדשים, מפולין ומגרמניה שהפלוגה התמידה לקלוט עד המלחמה. הרכב אנושי זה של העליה עיצב ומעצב עד היום את דמותו החברתית של הישוב. הרכב אנושי זה מהוה את אפק גם כיום: רוב חבריו מפולין, מעוטם מגרמניה ויחידים — מארצות שונות, ליטא, לטביה, אמריקה וכו'.

הפלוגה מראשיתה — כולה יצירת כפיו של הקיבוץ. היא לא „נצטרפה", היא לא „הגדירה" עצמה לקיבוץ. הורתה ולידתה בתוך הקיבוץ ונישאת על ידו כל שנותיה. במשך מרבית שנות קיום פלוגת הים — משמר הים התמיד הקיבוץ לגייס אליה „גיוסים" רבים ושונים: לעבודות הנמל, לפעולה הדרכתית, להתישבות, לשירותים וכו'. ישובי הקיבוץ והם רבים — יגור, גבת, גבעת השלושה, אפיקים, כנרת, כפר־גלעדי, אילת־השחר, נען, גבעת ברנר, אשדות יעקב, גבעת חיים, בית־השיטה, תל־יוסף, מעוז — נענו ל„גיוסים" הללו ושלחו ממיטב חבריהם. יזכרו לברכה ולהוקרה ישובי גבת, אשדות יעקב ויגור שעזרתם „גויסה" ונשנתה כמה פעמים להערכת הפלוגה והקיבוץ כולו.

ובאותו זמן — היו מפוזרים חברי הפלוגה בישובים שונים לקבלת הכשרה בענפי חקלאות ובעבודות בית. רובם בגבת ומעוטם במשקים אחרים — כפר גלעדי, עין־חרוד, תל־יוסף, אפיקים, אשדות יעקב, משקי פועלות.

קשיים

היאבקות כפולה ומכופלת נאבקה הפלוגה בדרך כיבוש העבודה בנמל. ראשית ההיאבקות עם כוחות חוץ: קבלנים ערבים, הממשלה, גם סוכנים וסוחרים יהודים הקשו ערפם — מתוך הרגל ונוחות ניצולם את הפועל הערבי והחורני הזול והמשועבד והמנוסה, — לבלתי תת חדור לעבודה העברית המאורגנת לנמל. כל עמדת עבודה, כל הישג, נכבשו לאחר מאמצים ופעולות ומו"מ ממושכים ומיגעים עם הגורמים הנוגעים בדבר. רק לאחר מכן — התחילה ההיאבקות בדרגתה השניה והקשה ביותר — היא ההיאבקות העצמית הפנימית של האדם — העולה החדש בכיבוש עצמו לעבודה הזאת.

קשה ומפרכת, זרה ובלתי נורמלית היתה

העבודה ותנאיה בנמל. קשה ומפרכת — פשוטו כמשמעו: סחיבת משאות כבדים של שקי תבואה, מטילי ברזל, קורות עצים וכו' (ביבוא) תיבות פרי הדר, שקי אסלג וכו' (ביצוא) בסוארות: טעינה ופריקה בבטן האניה וסבלות ברציפי ומחסני הנמל. זרה ובלתי נורמלית — כי היתה זו עבודה אשר גם אלה שעבדו הכשרה בעבודות קשות בפולין — לא הורגלו אליה ולא ידעוה הם ואבותיהם ואבות אבותיהם. שעות עבודה בלתי קבועות ובלתי מוגבלות. היו ימים רבים, בעיקר בעונת משלוח הפרי, שהעבודה בהם היתה נמשכת, בהפסקות קצרות — 12 ו־14 ו־16 ואף 24 שעות. אף לא זמן קבוע להתחלת העבודה ולסיומה. אלה נקבעו ע"י תנועת האניות וכמות המטען לטעינה או לפריקה באניה.

קושי מיוחד וביהוד בסוארות — היתה העבודה המשותפת עם פועלים ערבים. הבדלי שפה ואי ידיעה הדדית של שפת האחד ע"י השני, השוני בהרגלים וביחסים, הזרות הטבעית שבין עולה חדש, בן אירופה לבין פועל ערבי בן החורן — הכבידו ביותר על קשיי ההסתגלות לעבודה ולתנאיה. המצב המתוח ששרר אז, בימי המאורעות, בארץ ביחסים בין היהודים והערבים הטיל את צלו על היחסים ההדדיים. אך למרות הכל לא היו מקרי סכסוכים רציניים והעבודה הוצאה לפועל בשותפות מתוך יחסי שלום.

לקשיי ההסתגלות לעבודה ולתנאיה נתלוו קשיים חברתיים בפנים הפלוגה, חבלי ההתמזגות בין שתי ה„עליות", הפולנית והגרמנית; לבטי קליטת העליה המתמדת; נפתולי הפגישה עם מציאות הארץ, אקלימה ונופה, קשיי המעבר לשפה ולתרבות העברית; סבכי היחסים ההדדיים בין הבר לרעהו ובין החברה למוסדותיה — והכל ללא מסורת וללא הדרכה מספקת בחיי הארץ והקיבוץ — כל זה ביחד היוה מערכת חיים סבוכה, קשה ונאבקת על קיומה והתגברותה.

הישגים

עם הקשיים וצמודים להם צמחו הישגים. ומרכז ההישגים — במקום מרכז הקשיים — בנמל.

לאט לאט כבשו החברים את יכולת העבודה ואת עצמם אליה. לא עוד לעגו להם הפועלים הערבים כי אם העריכום וכיבדום והתיחסו אליהם כאל שווים להם בהבונת־כפיים וביכולת הביצוע של העבודות הקשות ביותר. במקום לעבוד רק במחסני האניה בסוארות ה„שחורה" ניתן לחברים, במשך הזמן ולאחר מלחמה ממושכת, לעבוד אף בעבודה המקצועית במנוף הממוכן ובביצוע כללי של טעינה ופריקה („קומנדו"). נכבשו ענפי עבודה נוספים בנמל: סבלות המכס (הממשלתית) לסוגיה השונים, סבלות פרטית, סבלות שירות לנוסעים, הובלת בקר, פריקת פחם וכו' בכל ענפי העבודה האלו עבדו לפני כן רק פועלים ערבים לא קבועים בעבודתם (חורנים, מצרים וכו'). שיטת העבודה של הערבים היתה פרימיטיבית למדי. היו סוחבים על הגב ועל הראש את המשאות הכבדים ביותר ולמרחקים גדולים. ע"י פעולת הסוכנות וההסתדרות עלה ליהודים לכבוש חלק חשוב בעבודת סבלות המכס. העבודה היתה קבלנית והוצאה לפועל ע"י „סולל־בונה" באמצעות חברי הקיבוצים ובהם קבוצה גדולה וראשונה — מחברי הפלוגה. שיטת העבודה שוכללה ע"י סידורים טכניים, שימוש בעגלות־מנוע וכו'.

את יכולתה הכיבושית הגדולה גילתה הפלוגה בקיץ 1936 ביום הסביתה הערבית בנמל חיפה. בדרך כלל — לא שבת נמל חיפה. פועלי הנמל הערבים — והם היוו את הרוב המכריע של פועלי הנמל — למרות כל האיומים עליהם עבדו ברציפות כל זמן הסביתה הערבית פרט לשני ימים בלבד. אך גם ביומיים אלה — העבודה בנמל לכל סוגיה וענפיה — לא שבתה. בימים ההם גייסה הפלוגה את כל הבריה לעבודות הנמל. היו אלה יומיים של עבודה עברית קיבוצית מלאה בנמל חיפה. הפועלים הערבים איימו על הפועלים היהודים. „הסלוניקאים" נכנעו לאיומים וחברי הפלוגה, למרות האיומים עשו את עבודתם והודות לכך חזרו לעבודה גם ה„סלוניקאים". כעבור יומיים אלה חזרו הפועלים הערבים לעבודה. היה ברור אז כי בהפרת המזימה של השבתת נמל חיפה חלק חשוב וקובע לפלוגת הים.

בעקבות הפלוגה ולאחריה — חדרו לעבודות הנמל הרבה פועלים יהודים. נוצרו קיבוצי נמלוים נוספים (שדות ים, עמל, ניר־חיים). „שדות־ים" בראשיתה נעזרה הרבה ע"י הפלוגה בשיכון חבריה במחנה הפלוגה, במסירת עבודה מתאימה ובהדרכה ובעזרה להם בתוך העבודה. הצטרפו לעבודת הנמל קבוצות של פועלי העיר. הוטבו התנאים והועלה בהדרגה גם שכר העבודה. מעמד הפועל העברי בנמל התחזק ושוב לא היתה יכולת לנשלו ממנו.

כך עברו על הפלוגה שש־שבע שנותיה הראשונות. מרבית מאמציה וכוחותיה הושקעו בכיבוש העבודה בנמל אך — בה בלבד לא יכלה לקיים עצמה לא מבחינה כלכלית ולא מבחינה חברתית. עונת השפל בעבודת הנמל בקיץ, הצורך בהעסקת החברה — הכריחו את הפלוגה להיאחז בכל עבודת חוץ אחרת בקרבת מקום ואף במרחקים. די רק לציין את מקומות העבודה: בתי חרושת במפרץ, ישוב חולות, עבודות סבלות בעיר, מחצבות, סלילת כבישים, עבודות ממשלתיות וכו'. קבוצת בחורות גדולה עבדה בקביעות כמה שנים בבית החרושת לאריגה „אתא" שבכפר אתא. הנדידה למרחקים ליוותה את הפלוגה מראשיתה: עבודה ושמירה ביערות הכרמל בראשית כיבושה, בכבשן־המחצבה בנצרת, בבציר ענבים בכרמי עתלית וזכרון־יעקב, בעבודות המלח בעתלית, בגדר התייל בצפון, בסלילת כבישים בעמק, בעבודות צבאיות וכו'.

תוך היאבקות וכיבושים בעבודה התקדמה הפלוגה גם בשטח היצירה העצמית. בעזרת הסוכנות נבנה בית בטון והוקמו צריפי מגורים. שטח המחנה המלא גבעות חול נודד — יושר ושופר ע"י גינות נוי, מדשאות אחדות ושדרות אילנות. טופחו גן ירק ומשתלת פרחים. הוקמו מפעלי מלאכה עצמיים: נגריה מכנית שהפכה כעבור זמן גם מספנה, מכבסה מכנית, תעשיית רשתות דיג, מתפרה, מכוניות, ועל כולם — הפעולה הימית — בעיקר בדיג. — מפעל הקובע לעצמו פרק מיוחד.

156

ב. משמר הים

רעיון ההתיישבות הימית

מראשית ימיה של הפלוגה, יחד עם הכרת תפקידיה בכיבוש עבודות הים והנמל נשאה בחובה גם את הזכות התישבותה. יתר על כן: הפקידי הכיבוש בים ובנמל — חייבו במפגיע את צירופם למשק החקלאי כמשען להם וכנעזר על ידם — גם יחד. כך צמחה ועלתה משאת נפש אחת, מיוחדת וחדשה: ישוב קיבוצי על חוף הים המאחד בקרבו משק חקלאי, מפעלים ימיים ועבודות נמל. אף הכינה את עצמה הפלוגה לכך ע"י הכשרת רבים מחבריה במשקי הקיבוץ ובמשקי הפועלות בענפי החקלאות הכוללים. הפלוגה והקיבוץ נרתמו בפעולה להבטחת התישבות הפלוגה בקרבת מקום לחוף הים לאיפשור הגשמת חזונה.

רעיון ההתישבות הממזגת ים וקרקע נתקל מלכתחילה באי־הבנה ובהתנכרות מצד המוסדות המיישבים. ההשקפה המהלכת במוסדות ואשר הועלתה כנגד השקפת הפלוגה והקיבוץ כולו — היתה: או ים או קרקע. מיזוג שביהם נראה כ„שעטנז" שאינו רצוי ואינו מעשי מבחינה משקית והברתית כאחד. עמל וזמן רב הושקעו במלחמה כנגד השקפה זו אך גם לאחר שנעלמה להלכה, עוד ניכרו עקבותיה למעשה במשך הרבה זמן ביחס המוסדות לפלוגה.

שטח של 600—500 דונם, ברובו אדמת חול נודד ובחלקו אדמה קלה ביותר, 3 ק"מ דרומה מעכו, על שפת הים — הוקצה לנקודת הישוב של פלוגת הים — הוא משמר הים. במרחק 5—4 ק"מ משטח זה, בחלקו הצפוני של המפרץ, בכביש עכו—צפת הועמד לרשות הפלוגה שטח נוסף של קרוב ל־2000 דונם (ראקאייק) שרק חלק ממנו (300 דונם) היה טוב לעיבוד חקלאי מיידי, ואילו ברובה היתה האדמה מלוחה ביותר ודרשה עבודת טיוב רבה. הכוונה בצירוף שני השטחים האלה צפנה בתוכה את התכנית הכפולה: פיתוח חוף הים למעגן סירות ומפעלים ימיים והכשרת שטח הקרקע בראקייק למשק חקלאי.

תכנית זו לקתה מלכתחילה בכמה מגרעות יסודיות. מגרעת ראשונה: טיב השטחים. גם אדמת החוף וגם אדמת ראקייק היו בלתי ראויים לעיבוד אלא אחרי עבודת השבחה וטיוב גדולים ויסודיים. חלוקת שטחי המפרץ בין הקיבוצים השונים (עין־המפרץ, כפר מסריק, משמר הים) לא היתה נכונה וצודקת. צירוף מקרים מסויים הקשור בעליה המזורזת על הקרקע בימי „חומה ומגדל", הניע את המוסדות להעלות לראשונה להתישבות במפרץ הצפוני את קיבוץ „עין־המפרץ" ולמסור לרשותו את האדמה הטובה ביותר בגוש זה. ואילו למשמר הים נשארה האדמה המלוחה ביותר. מגרעת שניה: המרחק המפריד בין הישוב שעל שפת הים ובין השטח החקלאי שבראקייק במצב שקיבוץ השומ"צ „עין המפרץ" חוצה ביניהם. ישוב ימי — ללא אדמה חקלאית מסביבו שם למפרע לאל את אפשרות פיתוח גידולים אינטנסיביים־חקלאיים. מאידך — הקמת הישוב במרכז הקרקעות בראקייק — מרחיק את החברה מחוף הים וממפעליה הימיים. מגרעות אלה שהעמידו את הפלוגה במצב מיוחד לקושי וללבטים — לא היו כלל הכרחיות במציאות האובייקטיבית וניתן היה למנען על ידי מדיניות התישבותית תכניתית מרחיקה ראות מצד המוסדות המיישבים. אילו חולקה אדמת המפרץ של פלוגת הים — הוא משמר הים. במרחק 5—4 ק"מ משטח זה, בחלקו הצפוני של המפרץ, בכביש עכו—צפת הועמד לרשות הפלוגה שטח נוסף של קרוב ל־2000 דונם (ראקאייק) שרק חלק ממנו (300 דונם) היה טוב לעיבוד חקלאי מיידי, ואילו ברובה היתה האדמה מלוחה ביותר ודרשה עבודת טיוב רבה. הכוונה בצירוף שני השטחים האלה צפנה בתוכה את התכנית הכפולה: פיתוח חוף הים למעגן סירות ומפעלים ימיים והכשרת שטח הקרקע בראקייק למשק חקלאי.

תכנית זו לקתה מלכתחילה בכמה מגרעות יסודיות. מגרעת ראשונה: טיב השטחים. גם אדמת החוף וגם אדמת ראקייק היו בלתי ראויים לעיבוד אלא אחרי עבודת השבחה וטיוב גדולים ויסודיים. חלוקת שטחי המפרץ בין הקיבוצים השונים (עין־המפרץ, כפר מסריק, משמר הים) לא היתה נכונה וצודקת. צירוף מקרים מסויים הקשור בעליה המזורזת על הקרקע בימי „חומה ומגדל", הניע את המוסדות להעלות לראשונה להתישבות במפרץ הצפוני את קיבוץ „עין־המפרץ" ולמסור לרשותו את האדמה הטובה ביותר בגוש זה. ואילו למשמר הים נשארה האדמה המלוחה ביותר. מגרעת שניה: המרחק המפריד בין הישוב שעל שפת הים ובין השטח החקלאי שבראקייק במצב שקיבוץ השומ"צ „עין המפרץ" חוצה ביניהם. ישוב ימי — ללא אדמה חקלאית מסביבו שם למפרע לאל את אפשרות פיתוח גידולים אינטנסיביים־חקלאיים. מאידך — הקמת הישוב במרכז הקרקעות בראקייק — מרחיק את החברה מחוף הים וממפעליה הימיים. מגרעות אלה שהעמידו את הפלוגה במצב מיוחד לקושי וללבטים — לא היו כלל הכרחיות במציאות האובייקטיבית וניתן היה למנען על ידי מדיניות התישבותית תכניתית מרחיקה ראות מצד המוסדות המיישבים. אילו חולקה אדמת המפרץ הצפוני, חלוקה צודקת מבחינת טיב הקרקע ומתחשבת עם צרכיה המיוחדים של פלוגת־הים, כמשק ימי־חקלאי — היו נמנעים כל הקשיים והסיבוכים. אדמת משמר הים היתה צריכה להשתרע מחוף הים בשטח רצוף שיכלול שטח אדמה לאחר הכביש הראשי, ואילו עין המפרץ, שכל ענין מיוחד בקרבה לים — לא היה לו, היה צריך להתיישב באדמת ראקאייק. בחוסר הבנה זו לצרכיו המיוחדים של משמר הים — אחת הסיבות העיקריות לכשלון התישבותה של פלוגת הים במשמר הים.

הנקודה והחוף

בליל ירח במאי 1939, ימים מספר לאחר פרסום „הספר הלבן", וכתגובה עליו עלתה פלוגת הים למקום התישבותה על חוף הים — „משמר הים" קורא לאחר מכן לישוב הזה. כאחד מישובי „חומה ומגדל" עלה וכמוהם חי את שנתו הראשונה. חומה מסביב למחנה, מגדל, זרקור באמצעותו וקבוצת אנשים קטנה בצריפים שבתחומי החומה לשמירה ולעבודות הכשרה ראשונות.

בהמשך הזמן התחילו בתיכון תכניות ובפעולה לבנין הישוב ולפיתוח השטח מבחינה ימית וחקלאית. בשטח הפעולה הימית נתקלה הפלוגה בקשיים שמן הנמנע היה להתגבר עליהם בכוחות עצמיים. נעשו בדיקות ומדידות בחוף הים; ועדות, מומחים ומהנדסים בדקו וחקרו ותיכננו תכניות להכשרת החוף לתפקידו כמעגן סירות. בסוף כל הבדיקות והחקירות — הוברר שחוף הים שעל יד הנקודה שטוח ורדוד מדי למרחק גדול, פתוח לרוחות מכל העברים ולגלי הים הסוערים ואין סירות יכולות לעגון ולחסות בו, ללא נמל־מעגן מלאכותי.

נמל־מעגן כזה היה צריך לעלות ביוקר רב מאד. במקום זה הוצע לבנות מזח שישמש את

„הנדידה הגדולה"

וככה יצויין השבוע הזה בפלוגת הים — שבוע „הנדידה הגדולה". אלה באים ואלה יוצאים. מן הבאים אתמול שלשום ישנם גם היוצאים כבר היום. מן הבאים ממקום פלוני יש החוזרים לאותו מקום ולאותה העבודה, ויש למקום אחר לעבודה אחרת. לא קלים הטלטולים האלה, אך אין ברירה: כשאין עבודה במקום זה, יש למצוא אותה במקום אחר. העיקר לא להתהלך בטל ולא להיות מחוץ למפעלי הכיבוש וההגנה בארץ. הכרה זו מקילה ומעודדת.

ימים קשים, ימי הרס, והם מחייבים יותר בנין ויותר מעשה. הנה סיימנו את העבודה בגדר התיל בצפון. הבציר במושבות השומרון שבמשך עשרות בשנים היה בידים ערביות או בעבודה מעורבת, היה השנה כולו בידי יהודים; גם מפעל המלח בעטלית נישא כעת רק בידים עבריות. יש בכל אלה — נוסף לערך העבודה כשלעצמה בימי מצוקה אלה — גם משום תשובה הולמת ביותר לכל כנופיות המרצחים והמהרסים.

בכל פעולת בנין והגנה אלה אין נגרע חלקה של פלוגתנו. הצורך שלנו בעבודה מצא את תיקונו ההולם בהשתתפותנו במפעלי כיבוש ובנין רבי ערך לארץ ולישוב כולו. בחדשים האחרונים נתנו 37 איש לעבודה ושמירה לגדר התיל בצפון. אך חזרו ועם קבלת עבודה חדשה בצפון יצאו שוב 14 איש. מהם כאלה שרק עכשיו הגיעו. יחד עם 5 החברים שנשארו עוד בצפון הרי יש לנו 19 איש. לבציר בעתלית שלחנו 12 חברות. הן עובדות שם במשך החודש האחרון ואך נתגלתה האפשרות להכניס לעבודה זו עוד 10 חברות לשבועיים ימים ועשינו גם זאת. וכך בחברת המלח בעתלית: 15 חברים יצאו לשם השבוע ופלוגתנו מונה כעת בעתלית 35 חברים וחברות. ולאילת השחר יצאו 8 חברים לשלושה שבועות. אנשי „סנפיר" באו לשבת והפליגו שוב לעבודתם לחוף ת"א. חבר אחד יצא השבוע להכשרה הקלאית בתל־יוסף.

הנה ככה „נדדה" הפלוגה בנכונות ובהתנדבות כאשר דורשים הימים האלה. והנשארים אף הם חלק בבית וחלק בעיר. מלבד אלה ישנם חברים בהכשרה חקלאית במשקי הקיבוץ, בחניתא, בהחזרת ימי עבודה לקיבוץ בעין־הרוד עם „רחף" בפורט סעיד, בנהגות בשרות הצבא בצפת; פזורה הפלוגה למקומות עבודתה ולבלוי תפקידיה, אך אחת ומאוחדת בשאיפתה ומפעלה.

1938

ב. משמר הים

רעיון ההתיישבות הימית

מראשית ימיה של הפלוגה, יחד עם הכרת תפקידיה בכיבוש עבודות הים והנמל נשאה בחובה גם את חזון התישבותה. יתר על כן: תפקידי הכיבוש בים ובנמל — חייבו במפגיע את צירופם למשק החקלאי כמשען להם וכנוצר על ידם — גם יחד. כך צמחה ועלתה משאת נפש אחת, מיוחדת וחדשה: ישוב קיבוצי על חוף הים המאחד בקרבו משק חקלאי, מפעלים ימיים ועבודות נמל. אף הכינה את עצמה הפלוגה לכך ע"י הכשרת רבים מחבריה במשקי הקיבוץ ובמשקי הפיעלות בענפי החקלאות השונים. הפלוגה והקיבוץ נרתמו בפעולה להבטחת התישבות הפלוגה בקרבת מקום לחוף של פלוגת הים — הוא משמר הים. במרחק 4—5 ק"מ משטח זה, בחלקו הצפוני של המפרץ, בכביש עכו—צפת הועמד לרשות הפלוגה שטח נוסף של קרוב ל־2000 דונם (ראקאייק) שרק חלק ממנו (300 דונם) היה טוב לעיבוד חקלאי מיידי, ואילו ברובה היתה האדמה מלוחה ביותר ודרשה עבודת טיוב רבה. הכוונה בצירוף שני השטחים האלה צפנה בתוכה את התכנית הכפולה: פיתוח חוף הים למעגן סירות ומפעלים ימיים והכשרת שטח הקרקע בראקייק למשק חקלאי.

תכנית זו לקתה מלכתחילה בכמה מגרעות יסודיות. מגרעת ראשונה: טיב השטחים. גם אדמת החוף וגם אדמת ראקייק היו בלתי ראויים לעיבוד אלא אחרי עבודת השבחה וטיוב גדולים ויסודיים. חלוקת שטחי המפרץ בין הקיבוצים השונים (עין־המפרץ, כפר מסריק, משמר הים) לא היתה נכונה וצודקת. צירוף מקרים מסויים הקשור בעליה המזורזת על הקרקע בימי „חומה ומגדל", הניע את המוסדות להעלות לראשונה להתישבות במפרץ הצפוני את קיבוץ „עין־המפ־רץ" ולמסור לרשותו את האדמה הטובה ביותר בגוש זה. ואילו למשמר הים נשארה האדמה המלוחה ביותר. מגרעת שניה: המרחק המפריד בין הישוב שעל שפת הים ובין השטח החקלאי שבראקייק במצב שקיבוץ השוה"צ „עין המפרץ" חוצה ביניהם. ישוב ימי — ללא אדמה חקלאית מסביבו שם למפרע לאַל את אפשרות פיתוח גידולים אינטנסיביים־חקלאיים. מאידך — הקמת הישוב במרכז הקרקעות בראקייק — מרחיק את החברה מחוף הים וממפעליה הימיים. מגרעות אלה שהעמידו את הפלוגה במצב מיוחד לקושי וללבטים — לא היו כלל הכרחיות במציאות האובייקטיבית וניתן היה למנען על ידי מדיניות התישבותית תכניתית מרחיקה ראות מצד המו־סדות המיישבים. אילו חולקה אדמת המפרץ [illegible]

[illegible]

הנקודה והחוף

[illegible]

ללא נמל־מעגן מלאכותי.

נמל־מעגן כזה היה צריך [illegible] מאד. במקום זה [illegible]

„הנדידה הגדולה"

וככה יצויין השבוע הזה בפלוגת הים — שבוע „הנדידה הגדולה", [illegible]
הבאים אתמול שלשום ישנם גם היוצאים כבר היום. מן הבאים [illegible]
ולאותה העבודה, ויש למקום אחר לעבודה אחרת. לא קלים הטלטולים האלה, [illegible]
במקום זה, יש למצוא אותה במקום אחר. העיקר לא להתהלך בטל ולא [illegible]
בארץ. הכרה זו מקילה ומעודדת.

ימים קשים, ימי הרס, והם מחייבים יותר בנין ויותר [illegible]
בצפון. הבציר במושבות השומרון שבמשך עשרות בשנים היה בידים ערביות [illegible]
כולו בידי יהודים; גם מפעל המלח בעטלית נישא כעת רק בידים עבריות. [illegible]
העבידה כשלעצמה בימי מצוקה אלה — גם משום תשובה [illegible]

בכל פעולת בנין והגנה אלה אין נגרע חלקה של פלוגתנו. [illegible]
ההולם בהשתתפותנו במפעלי כיבוש ובנין רבי ערך לארץ ולישוב [illegible]
איש לעבודה ושמירה לגדר התיל בצפון. אך חזרו ועם קבלת עבודה [illegible]
כאלה שרק עכשיו הגיעו. יחד עם 5 החברים שנשארו עוד בצפון [illegible]
שלהנו 12 חברות. הן עובדות שם במשך החודש האחרון [illegible]
10 חברות לשבועיים ימים ועשינו גם זאת. וכך בחברת המלח [illegible]
ופלוגתנו מונה כעת בעתלית 35 חברים וחברות. ולאלה [illegible]
„סנפיר" באו לשבת והפליגו שוב לעבודתם לחוף ת"א. [illegible]

הנה ככה „נדדה" הפלוגה בנכונות ובהתנדבות כאשר [illegible]
וחלק בעיר. מלבד אלה ישנם חברים בהכשרת חקלאית [illegible]
בעין־הרוד עם „רחף" בפורט סעיד, בנהגות בשרות הצבא [illegible]
תפקידיה, אך אחת ומאוחדת בשאיפתה ומפעלה.

1938

הדייג בעונה השקטה של הים. גם המזח היה צריך לעלות כ־8000 — 7000 לא"י במחירים שלפני המלחמה העולמית.

גם הצעת המיזח לא נתקבלה ע"י המוסדות הבייישבים ומחלקת הים של הסוכנות. תכנית פיתוח חוף הים נחלה, איפוא, מכה קשה. גם כל ההצעות והתכניות שבאו לאחר מכן, נופצו אל קשיות סירובם, ואולי גם קוצר ידם של המוסדות העליונים.

בינתיים הוחל בבנין הישוב ובפיתוח שטח הקרקע שמסביבו. נפרצה החומה ונקודת הישוב הועתקה מזרחה, במקום בו השתוללו פחות סערות החול הנודד. נבנו בתי מגורים ראשונים. הועברו הצריפים מהמחנה בקרית־חיים. קדחו באר אחת ושניה ומצאו מים בעומק 14 מטר כ־25—20 מ"מ לשעה. נשתלו גן ירק ומשתלה. גיטע כרם בן 15 דונם. הונחו היסודות ללול העופות, לעדר הפרות, לעדר הצאן, למכוורת. התחלות ראשונות למשק חקלאי. שטח קרקע של 2500 דונם במפרץ נחכר בתנאים נוחים מחברת „הנוטע". נקנו כלי עבודה והוחל בעיבודו לתבואות קיץ וחורף.

הדיג

מפעל הדיג בפלוגת־הים — ראשיתו עם ראשית הדיג העברי בארץ בכלל. היה זה בשנת 1937. עם התעוררות בישוב לקראת הים — הופנתה הפעולה גם לענף הדיג. פלוגת־הים ואתה — קבוצת הנוער העובד „שדות־ים" מתוך הכרת תפקידם בכיבוש עבודות הים — שלחו ראשונים את חבריהם להכשרה בספינת דיג רעועה אחת „ביכורה". אותה שנה נוסדה חברת „נחשון" ואחת מפעולותיה הראשונות היתה רכישת ספינת דיג איטלקית ישנה ששמה „יוסיפינה" הוסב ל„סנפיר". חברי הפלוגה היו עובדי הספינה הזו, בהתחלה כשכירים בהדרכת דייג איטלקי, וכעבור זמן — לאחר דין ודברים ממושך עם „נחשון" — נמסרה הספינה לרשותה המלאה של הפלוגה לעבודה עצמאית של דייגיה.

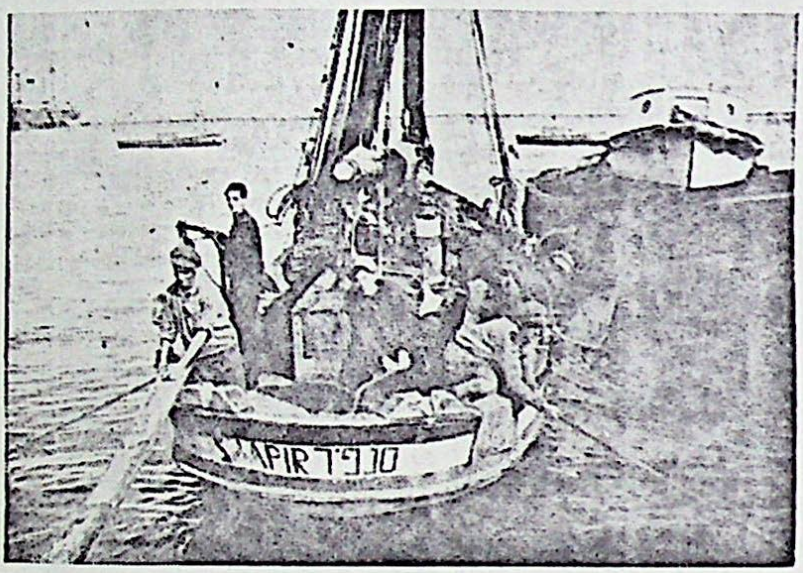

עם קבלת קבוצת חברים — מעפילים שקיבלו הכשרתם בדיג בגדיניה ע"י „החלוץ" בפולין — גדלה בבת אחת קבוצת הדייגים בפלוגה. נרכש ענף חדש בדיג — הוא הדיג החופי לצורותיו השונות. נרכשו סירות חדשות ובתוכן — 2 סירות מוטור — משק הדיג גדל ושוכלל. „סנפיר" עבדה בים הפתוח ברשת נסחבת בעמקי הים. יתר הסירות עבדו בדיג חופי לצורותיו השונות: מאורות, חכות, סחיבה.

גדולים ורבים היו לבטי הדיג וקשיי הדייגים בפלוגה. „סנפיר" היתה ספינת מוטור קטנה מיושנת ורעועה, נתונה לקלקולים מתמידים וללא סידורים טכניים מתאימים. מחוסרת תמיד את הציוד הדרוש לעבודת דיג תקינה. בשל חוסר אפשרות עגינה בחוף הים שע"י הנקודה — עגנה „סנפיר" בנמל חיפה, ולעתים — בנמל המיושן שלחוף ים עכו. עבודת הדיג באשר אינה בכל ימות השנה (ימי סערות, עונה מתה, קלקולים רבים בספינה וכו') מחייבת ניצול מלא של ימי העבודה בים, כלומר — יום עבודה ארוך מהשכם בבוקר עד לשעות הערב ועד בכלל. מצב זה אילץ את הדייגים הישארות בספינה או בקרבת הנמל ללינת לילה, ללא תנאי דירה ואוכל הוגנים, תוך בזבוז זמן והוצאות יתרות לנסיעות לילה מייגעות לפני ואחרי העבודה. הקשיים שבמצב זה בצירוף הקשיים הכרוכים בטבע עבודת הדיג עצמה — ההסתגלות לים, הנדודים מחוף אחד למשנהו לחיפוש יתר דגים ובכל אלה — ובעקב כל אלה — הכנסה ירודה בתנאי התחרות עם הדייג הערבי ומהארצות השכנות ובחוסר סידורי שיווק ראויים לשמם — כל אלה העמידו את הדייג במצב מורכב ביותר בפלוגה לקשיים ולהיאבקות מתמידים.

ובכל אלה לא זכתה הפלוגה ליתר תשומת לב, עידוד ועזרה מצד המוסדות האחראיים למפעלי הים (מחלקת הים של הסוכנות, „נחשון", החבל הימי). „סנפיר" זו ספינת הדיג הראשונה, בה גם קיבלו הכשרה ראשוני הדייגים מכל קבוצות הדיג בימים ההם (שדות ים, גליל ים, עין גב) נאבקה קשות עם המוסדות על ציודה המינימלי, על תיקוניה ההכרחיים, על חידוש המוטור — לאיפשור עבודה תקינה ולהעלאת הכנסותיה. ועת כל קיבוצי הדיג, שהתחילו בעבודה בים זמן רב לאחרי משמר הים — זכו לספינות דיג גדולות משוכללות ומצויידות כראוי —

עוד עבדה הפלוגה עם „סנפיר" הרעועה — לרוגז דייגיה ולהפסד הפלוגה כולה.

לאחר משא ומתן ממושך ומייגע קיבלה משמר הים בשנת 1944 ספינת פלדה חדשה, משוכללת ומצויידת כראוי — היא ספינת הדיג — „נקדימון" שנבנתה ב„וולקן" בארץ. זמן מה עוד עבדה הפלוגה בשתי הספינות — אך מחוסר אנשים לעבודה ובתנאי העבודה הירודים ב„סנפיר" נאלצה הפלוגה לרכז את מאמציה בקיום עבודת הדיג בספינה האחת „נקדימון" („סנפיר" עברה ל„נחשון"). אך גם בהחזקת הספינה האחת נאבקה הפלוגה בקשיים גדולים. המחסור באנשים לעבודה עם הפסקת כל תוספת אנשים לפלוגה בשנות המלחמה — הכביד ביותר על קביעת חבר עובדים מוגדל לספינה זו. החלוקה הבלתי צודקת של ההכנסה בין הפלוגה וחברת „נחשון" לפי חוזה ביש מסוים — הקטינה ביותר את הכנסת יום העבודה לעובדים למטה מהמינימום ושימשה גורם נוסף לערעור ענף הדיג. המוטור בספינה הקטן מדי ביחס לגודל ונפח הספינה — היווה מכשול גדול בעבודתה התקינה, הקטין את שלל הדגים וממילא את ההכנסה. גורמים אלה חברו יחדיו והפכו את הדיג לאחת הבעיות המורכבות והקשות ביותר בישוב ובחברה כאחד.

עם גמר המלחמה, בהיפתח אפשרויות אובייקטיביות להשגת מוטור חדש — דרשה הפלוגה את החלפת המוטור הקיים בגדול ממנו — לאיפשור עבודה תקינה ומכניסה. תביעה צודקת זו לא באה על סיפוקה ובהתווסף לכך — הקשיים הגדלים והולכים בהרכבת חבר עובדים קבועים, באין תוספת אנשים לישוב — נפסקה בכלל עבודת משמר הים ב„נקדימון" והספינה עברה, בקיץ 1946, לקבוצת „החותרים".

תיזכר נא כאן ספינת „רחף" — להובלת משא בחופי ארץ ישראל והארצות השכנות. בין ראשוני עובדיה היו מחברי הפלוגה. נופצה בגלי ים סוער ליד חופי קפריסין וירדה מצולות ואתה שניים ממלחיה.

בימי מלחמת-העולם השניה

בשנת 1942 הופקעה כמעט כל אדמתה הקבועה של משמר הים בראקייק ע"י הצבא הבריטי. מחסנים ובניינים, כבישים ומסילות ברזל חצו את השטח לארכו ולרחבו עד כדי הוצאת רובו מאפשרות עיבוד חקלאי בכלל. משמר הים נשאר ליד „שוקת שבורה" ללא קרקע וללא אפשרות פיתוח חוף הים. במצב זה נאחזה הפלוגה. היא חזות יתר באדמתה הזמנית החכורה אשר במפרץ. נרכשו כלים ומכונות ושדות מזרע רחבים עובדו ברוב שקידה ועמל. הוחל גם בפיתוח אינטנסיבי של שטח קרקע לגן ירק ומספוא. עדר הצאן — מחוסר מרעה בסביבת משמר הים — נאלץ לקבוע את דירו בשטחי המפרץ („עיר המפרץ"). נוצלה כל הזדמנות לחכירת חלקות נוספות. בינתיים — עברו לרשות הקק"ל כ־1500 דונם מהאדמות החכורות והפלוגה עיבדה גם אותן. הרחבת שטחי הפלחה במפרץ, פיתוח גידולים אינטנסיביים, גידול ענפי בעלי החיים (רפת, לול, דיר) צימצמו בהכרח באין תוספת אנשים, את מספר העובדים בעבודות חרץ וריכזו אותם בענפי המשק החקלאי. בקושי רב ומתוך היאבקות בלתי פוסקת עם צרכי העבודה במשק החקלאי — עוד החזיקו מעמד מפעלי מלאכה יחידים: הנגריה והמכבסה. לעתים קרובות הוצאו האנשים גם מהם לעבודה החקלאית, מה שהכביד על המפעלים בעבודתם והפחית את אפשרויות פיתוחם. המספנה התקיימה במשך שלוש שנים ובזמן הזה — בנתה ספינות דיג לכמה קיבוצי ים וסידרות שיט לצי הבריטי תוך ביצוע יעיל של העבודה ותוצרתה. עם צמצום העבודה בספינות — התרכזה העבודה בנגרות וכך המשיכה הנגריה בביצוע עבודת נגרות מבחוץ ומבפנים גם יחד. המכבסה קיבלה את לקוחותיה ואת אכסנייתה (בית החלוצות בחיפה) של מכבסת החרץ ביגור לאחר חיסולה — והפכה אותה למפעל המעסיק 10—9 עובדים והוא היה כמעט המפעל היחידי המכניס — שהעסיק חברות. המתפרה לעבודות חרץ ותעשיית הרשתות — הפסיקו עבודתן. העבודה השכירה בנמל, במחצבות ובבית החרושת „אתא" הלכה הלוך והצטמצם — עד אשר נפסקה כליל.

עם סכנת איבוד עמדות העבודה של הקיבוץ בנמל חיפה — נענתה לתביעת הקיבוץ חברת הנוער העולה שגמרה אז את הכשרתה באשדות יעקב ובאה להמשיך במסורת הכיבוש והעבודה של הקיבוץ בנמל חיפה. שנה תמימה עשתה קבוצת נוער צעירה זו במשמר הים תוך כדי היקלטות בעבודות הנמל בעזרתם ובהדרכתם של חברי הפלוגה. כתום השנה — הפכה הקבוצה עצמאית. הלא היא כיום קבוצת „החותרים" — שהתיישבה מדרום לחיפה.

ג. אֵפֶק

באדמות המפרץ

עם פיתוח הענפים החקלאיים, ובעיקר — הפלחה על שטחיה הנרחבים, על הישגיה בעיבוד, במיכון, ביבולים ובהכשרת העובדים — לא שכח הישוב שלמרות זה הוא „עירום". לא „לחם" ולא „חזון". לא אמצעי קיום מובטחים בהווה ולא משענת־תקוה בעתיד. אדמת המפרץ — זמנית, חכורה. אדמת ראקייק — הופקעה. חוף הים — ללא סיכויי פיתוח קרובים, העינים התחילו תרות אחרי נקודת אחיזה — למחיה ולהתישבות קבע וטבעי היה שמבטן נתקע במקום בו תקעה כבר הפלוגה יתדות ראשונים — במפרץ חיפה (בחלקו המרכזי). חלק זה של מפרץ חיפה — מזמן היו נשואות אליו עיני פלוגת

159 (1) פלוגת הים

הים. עוד בשנתה הראשונה העלתה פלוגת הים את מבוקשה להתיישב במפרץ בסביבת גבעת כורדני בשטח אשר גם הקרקע וגם קרבתו לים ולנמל הכשירו אותו להתישבות חקלאית־ימית. התפתחות הדברים לאחר־מכן הסיטה את התישבות פלוגת הים צפונה במפרץ. עם חדירתה למפרץ בסביבת הכורדני („עיר המפרץ") ע"י עיבוד שטחים חכורים בפלחה ובגידולים אינטנסיביים, עיבוד שטחי הקק"ל, הגובלים עם השטחים האלה — נאחזה הפלוגה באדמה זו ואף התקשרה אליה קשרי עמל ויגע.

במשך הזמן נחכרו שטחים נוספים וכל השטח כולו הגיע למעלה מ־4000 דונם. כל השטח הזה, לפני הימסרו לחכירה למשמר הים — היה בור ומצמיח רק קוצים ועשבים רעים. קרבת השטחים לחיפה איפשרה את המשך שמירת הקשר עם העיר, עבודותיה, נמלה וימה — ובשעות של „חשבון־נפש" בקע ועלה חזון „נשכח" על סיכויי הגשמתו המרובים: עבודה בנמל ובים ובעיר בכלל. כל אלה בצירופם יחד — הצמיחו את הרצון־הרעיון: התישבות במפרץ חיפה. החברה במשמר הים החליטה, איפוא, לתבוע את התישבותה מחדש במפרץ בסביבות כורדני.

החלטה זו — התישבות מחדש במפרץ — לא בבת אחת, לא בקלות ולא בפרק זמן קצר נתקבלה. קדמה לה תקופה די ממושכת של התלבטות עצמית — היחיד עם נפשו — ושל היאבקות הדדית — הציבור בינו לבין עצמו. היאבקות זו ליוותה את החברה במשך כמה שנים (1941—1945) באופן מתמיד והופסקה לעיתים ע"י החלטות חלקיות מפשרות. כל החלטה באשר היתה חלקית לא הפסיקה את ההיאבקות הזו אלא רק קבעה שלב מסויים שלאחריו נמשכה ביתר שאת. החלטות חלקיות אלה בתוקף צירוף נסיבות אובייקטיבי, נצטרפו במשך הזמן כדי היותן כבדי משקל להכרעת הכף לצד רעיון ההתישבות מחדש.

היאבקות והכרעה

ההיאבקות הפנימית בחברה בשאלה זו היתה רבת פנים ותכנים. גורמיה היו גם רעיוניים־עקרוניים וגם מעשיים ממשיים. מן הצד הרעיוני־עקרוני פעלו שני נימוקים, כבדי משקל בהיאבקות זו. האחד — הרעיון הימי והשני — רעיון הקביעות במקום. הרעיון הימי התמזג עם הוייתה של פלוגת הים מראשית קיומה וצפן בתוכו חזון גדול של יצירת ישוב מטיפוס חדש המבוסס על עבודות ים ונמל, השוכן לחוף ים מפותח, המקיים מפעלים ימיים וכו'. היה זה חזון שטופח בפלוגה ובקיבוץ כולו במשך שנים, וחברה זו נטלה על עצמה בהתישבותה במשמר הים את המשימה הקשה להגשימו בחיים. התישבות מחדש במפרץ ואפילו בקרבת מקום לים ולנמל חיפה, מטבעה מורידה מכתפי ההברה את המשימה הזאת, אם לא כולה הרי בחלקה העיקרי המכוון לפיתוח חוף ים הקשור בישוב ימי.

מסביב לכך נפתלו רבים מחברי המקום ורבים אף התנגדו לו מעיקרו. באוחה מידה נפתלו החברים עם רעיון „עזיבת המקום", הקשור בהכרח עם ההתישבות במפרץ. הדבר נראה כ„עקירה" מן המקום והיה קשה להשלים אתה מבחינה עקרונית. רעיון חלוצי „ישן" שבוטא אי פעם בדברי שר המנוח „מקום אינם עוזבים ועל הבנוי אינם מוותרים", תבע עכשיו את פרעונו. ערכים חלוציים ראשוניים — קביעות, התתרשות, בניית ישוב — הזדקרו „פתאום" ערוכים לקרב כנגד נימוקי מציאות אפורה. בצד שתי הבחינות האלו, העקרוניות, בלטה בחינה שלישית היא הבחינה המעשית. חלק מהחברים התנגדו ל„העברה" מתוך הירתעות מסויימת בפני הקשיים והתלאות הכרוכים בעצם דבר ההעברה.

כנגד נימוקים אלה — העקרוניים והמעשיים — עמדה מציאות אפורה וקשה. כנגד החזון ה„ימי" — העמידה המציאות חוף קשה ללא סיפוי פיתוח כל שהם. כנגד נימוקי ה„עקירה" מן המקום — העמידה המציאות את תנאי ההתישבות במשמר הים, ללא קרקע במקום ובהפקעת הקרקע שבמרחקים (ראקייק). כנגד הקשיים שבהעברה — העמידה המציאות קשיים פי כמה בהישארות במקום בתנאים הקיימים. המצב במציאות היה כזה, שבחוסר חוף ים מפותח ובחוסר קרקע — היתה צפויה החברה להיות תלושה גם מן החזון הימי, גם מן הקרקע וע"י כך נטולת כל בסיסי קיום והתפתחות. ובינתיים — הלכו הקשיים במצב הקיים ורבו. ענפי החקלאות העיקריים — הפלחה, המספוא, גן הירק, עדר הצאן היו בשטחי המפרץ. מרבית העבודה היתה, איפוא, במרחק מן הישוב ויום יום היו החברים־העובדים נוסעים הלוך וחזור בין שתי ה„נקודות". הרבה זמן וכסף בזבזו בנסיעות אלה. עובדי הפלחה, בעקב עבודתם במשמרות לא יכלו גם לחזור הביתה והיו לסירוגין לנים בשכונת הבתים שבשטחי המפרץ („עיר המפרץ"). חוסר תחבורה בשטחים שמחוץ לכביש הראשי — אילץ את העובדים להליכה רבה ברגל יום יום. יבולי המספוא היו מובלים בכל יום אל הרפת שבמשמר הים מה שהיה מרבה את העבודה, מגדיל את ההוצאות ומקטין ע"כ את הכנסת יום העבודה. סדרי העבודה בעדר הצאן — בערבים, בהשכמת הבוקר ובמרעה — חייבו אף הם את העובדים בו לשהות במרבית ימי השבוע במקום העבודה, מה שהקשה על העובדים והעמיד את העבודה בעדר הצאן כבעיה לדיונים מתמידים בקשר עם הסירובים לעבוד בריחוק מקום מן הבית והחברה. גם גן הירק על סדרי ההשקאה שבו, הובלת זבלים, זרעים ויבולים, הכביד על המשק והעובדים ובסיכום הקטין את הכנסת יום העבודה. הבחורים ברובם עבדו, איפוא בשטחי המפרץ ובחלקם אף נשארו ללון שם. מצב זה חייב מטבח מיוחד בשטח ואף קיומו היה מלווה קשיים מתמידים — בסידור העובדות, בהספקת מצרכים וכו'. הקשיים במציאות זו,

160

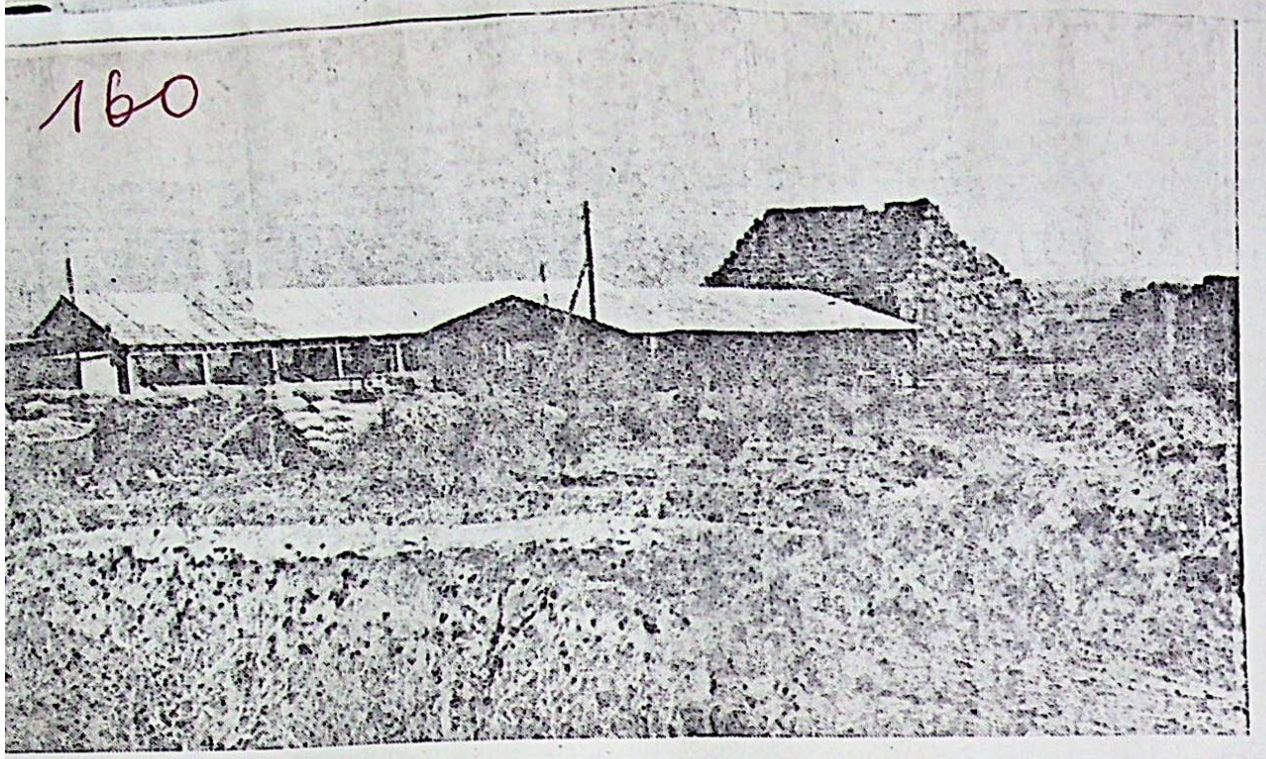

ונגשה ערמת הקש עד לרפת, ממש...

בתוקף העובדה של חוסר קרקע במקום אחר, נראו להיות מתמידים ולא ניתנים לתקנה — אלא בשינוי רדיקלי. שינוי רדיקלי זה, בתנאים הקיימים, משמעו היה אחד: העברה לשטחי המפרץ.

הנה כי כן — עמדו לכאורה, אלו מול אלה נימוקים שנראו כעקרוניים גרידא מול נימוקים שנראו מציאותיים גרידא. אך לעומקו של דבר — לא היו הנימוקים העקרוניים „נקיים" מאלימנטים מציאותיים וכן להיפך: הנימוקים המציאותיים לא עקפו יסודות עקרוניים. אלה ואלה הופנו לקראת יצירת ישוב קיבוצי גדול המבוסס על עקרונות הלוצ'יים־קיבוציים כלליים ומקיים את עצמו תוך התבססות משקית והתרחבות מתמדת. השאלה היתה: איזוי הדרך הטובה ביותר למטרה זו? — ובתשובה היו הדעות מחולקות. אלה ראו אותה בהישארות במקום ובפיתוחו ואלה ראו אותה בהעברה ובהתישבות מחדש במפרץ. תוך כדי מחלוקת הדדית ובירורים רבים פנימיים ועם מזכירות הקיבוץ הגיעו לידי החלטה משותפת ומוסכמת והיא: לפעול בשני השטחים גם יחד. גם להמשיך בבנייה ובפיתוח המקום הקיים (משמר הים), וגם לפתוח במו"מ ובפעולה במוסדות הציוניים המיישבים על מנת שיאשרו את אדמה הקק"ל המיועדת ע"י משמר הים כאדמה קבועה להתישבותה וגם לרכוש שטחי אדמה נוספים למטרה זו. היה בהחלטה זו מעין הסכם שהתקבל על שני ה„צדדים", שבמשך תקופה מסויימת פעלו לפיו: גם המשיכו לבנות במקום וגם פעלו לרכישה קבועה של שטחי האדמה במפרץ. אך הרבה זמן לא יכול היה „הסכם" זה להישמר. הוא גופו הגיע בנוסף הזמן לסתירת עצמו וגם תנאי המציאות היו די חזקים להכריעה עובדתית סופית. אמנם המשיכו לבנות בניינים מגורים, בעיקר לילדים, אך הנסיונות לפעולות פיתוח משקיות נתקלו מיד במכשולים קשים מרפי ידיים. גם הפעולה לפיתוח מינימלי, של חוף הים נתקלה במעצורים ובקשיים. ההחלטה להעביר את הנספה־הנגריה לחוף הים ובזה הניח ראשית יסוד לפיתוח כל שהוא של החוף — נתנפצה לקשיות סירובו של השלטון המנדטורי האנגלי לתת רשיון לכך ולכל מבנים אחרים על החוף. הבירורים עם המוסדות המיישבים על המשך סלילת הכביש עד לחוף הים, על ניקוז השטחים וטיובם, על קדיחת בארות נוספים, נסחבו בעצלתיים עד כדי יאוש. הגדלת שטחי השלחין באדמות הקלות של משמר הים, לא נתנה את התוצאות המקוות לא ביבולים ולא בהכנסה. לעומת כל הקשיים האלה — הלכה והצליחה הפעולה לרכישת שטחים באדמות המפרץ. הקק"ל, אמנם לאחר מו"מ ארוך ומייגע ולאחרי ביקורים וסיורים בשטחים והודות להתערבותו הפעילה של ב. כצנלסון ז"ל — אישרה את שטחי הקרקע במפרץ, המעובדים ע"י משמר הים, כקבועים. ובהיות השטחים האלה לא מספיקים להתישבות, החליטה הקק"ל, שלא כנהוג אצלה, לרכוש שטחי אדמה נוספים אף מידי יהודים, בהשתתפותה הכספית של הפלוגה. „קרן הקיבוץ" באה לעזרה ורכשו שטחים נוספים עד כדי 1700 דונם בהתחייבות הקק"ל לרכוש אדמה נוספת עד כדי מיכסת קרקע של 2000 דונם.

כך התפתחו הדברים, תוך כדי ויכוחים פנימיים אך גם תוך כדי פעולה נמרצת עד כדי כך שהוברר לכל שאין טעם בהמשך ויכוחים ויש הכרח להתחיל בפעולות. ההכרעה הסופית לא באה בבת אחת אלא קטעים קטעים ושלבים שלבים עד שבצירופם היוו עובדה מכריעה ומשית: מפעל ההתישבות וההעברה הפך להיות נחלת כל החברה כולה בשלמותה.

יש עוד להוסיף שגם מוסדות הקיבוץ לא בנקל השלימו עם ההתישבות מחדש. לקיבוץ היה קשה לוותר על חזון הישוב הימי על חוף הים. רבות נפתלה מזכירות הקיבוץ עם משמר הים ועם עצמה עד אשר הוכח גם לה שאין מוצא אחר ואין ברירה אחרת אלא להשלים עם ה„העברה". וכאשר השלימה נרתמה במלוא יכלתה לפעולת הביצוע המהיר של ההתיישבות באפק.

א. פיאלקוב

161

כרם

הכרם — תחילתו במשמר הים. בשנה השניה לעליה על הקרקע החלו בנטיעתו. נטעו 15 דונם. בשנה שלאחריה נטעו עוד 8 דונם.

עם הנטיעה — החלו הקשיים. האדמה אדמת חול, רזה ביותר. הרוחות החזקים, בעיקר, בחורף ובאביב — עשו שמות בשטח. העיפו את החול, ערמו גבעות וחפרו גיאיות. יישור השטח — אבד ערכו. מים לא היו בכמות מספקת ואי אפשר היה, מבחינת צרכי המשק האחרים, להשקות יותר מאשר פעם אחת בחודש בקיץ. בעקב השטח, שיישורו התקלקל ע"י הרוחות היתה גם עבודת ההשקאה קשה ביותר. האדמה הקלה חלחלה מאד ולא החזיקה רטיבות. הכרם עצמו ניטע לא שתילים מורכבים אלא ייחורים לא מושרשים. חלק מהם לא נקלט מלכתחילה ומאלה שנקלטו — רבים מתו במשך האביב והקיץ מרוחות חזקות, מחוסר רטיבות מספיקה ומרזון האדמה.

ארבע שנים תמימות נמשך המאבק עם תנאי המקום הקשים ועם פגעי הטבע. מדי חורף היו מוסיפים שתילי מילואים במקום אלה שמתו במשך השנה. צמיחת שתילי הגפנים החיים היתה איטית ונפגרת ביותר. הסיכויים הקלושים להצלחה — השפיעו במישרין ובעקיפין על החברה ועל מוסדות המשק ביחסם לכרם ולא תמיד נתנו האנשים יהאמצעים לעיבודו בזמן ולפי הצורך. מאידך — ההשקעה הבלתי מספיקה בעבודה ובטיוב — השפיעה לרעה בהתפתחות הגפנים. בשנה השלישית לנטיעה היה הכרם לותר על חלק מן הכרם. נשארו כ־14 דונם. בזה 10 דונם גפנים וכ־4 דונם תאנים ורימונים.

בכרם הגפנים היתה חלקה של 2 דונם בערך במצב גידול משביע רצון. אך גם חלקה זו — הניבה יבול ענבים זעום ביותר ואף לידי הבשלה מלאה לא זכה להגיע. רועים ערבים ומלקטות הלזרגים ערביות — בצרו את האשכולות בעודן באיבן. המרחק מן הבית, השטח הקטן — לא אפשרו שמירה מעולה על הכרם ופירותיו.

בהמשך הזמן, עם החלשת הסיכויים לפיתוח המקום ועם התגברות המגמה להתישבות אחדש באדמות אפק ונוסף לכך — עם המחסור הגדול באנשים לעבודה בעקב חוסר העליה שבימי מלחמת העולם השניה — הוזנח הכרם עד כדי הפסקת העבודה והטיפול בו בכלל.

עם הצעדים הראשונים לפעולות ההתישבות והבניה באדמות אפק — החל מיד בתכנון ובהכנות לנטיעת כרם גפנים. לאחר בדיקות הקרקע וביקורי מומחים — הובהר שהאדמות שלנו מבחינת טיב הקרקע, האקלים, המשקעים וכו' — טובות לסוגי מטע שונים וביניהם — גם לגפנים.

תוכננה תכנית לכרם גפנים בן 100 דונם כשלב ראשון. שלבים שלבים הוגשמה תכנית זו: בשנת תש"ח (1948) נטעו 22 דונם; בשנת תש"ט (1949) — 38 דונם; ובשנת תשי"א (1951) 40 דונם. בסה"כ 100 דונם. החלוקה לפי הזנים היא כדלקמן:

מדלין	—	8 דונם
שסלה	—	12 "
מלכת הכרמים	—	12 "
מוסקט המבורגי	—	35 "
אלפונס דה' ווילה	—	12 "
תמר	—	8 "
איטליה	—	8 "
דנוג	—	5 "
בס"ה	—	100 דונם

בשנת תש"י (1950) הניב הכרם את יבולו הראשון. ומאז, משנה לשנה גדל ועולה יבול הענבים בהתאם לחלקות גפנים שנכנסות לפוריות. 40 הדונם שנטעו לאחרונה יכנסו לפוריות מלאה בשנה הבאה ורק אז יהיה הכרם כולו בפוריות מלאה.

יבולי הכרם בחמש השנים, מאז החל להניב, הם כדלקמן:

בשנת תש"י	(1950)	—	6 טון
" תשי"א	(1951)	—	38 "
" תשי"ב	(1952)	—	66 "
" תשי"ג	(1953)	—	70 "
" תשי"ד	(1954)	—	90 "

גובה היבולים בכרמנו אינו מהגבוהים ביותר אך גם לא מן הנמוכים. בחלקות הכרם שהגיעו לפוריות מלאה מגיע גובה היבולים ל־1½—1 טון ענבים לדונם.

הכרם כולו — בהשקאה. שיטת ההשקאה — בשנתיים הראשונות בתלמים ובשניב האחרונות בהמטרה (פרפרין). אין שיטת השקאה זו נוחה ביותר ומן הדין לחפש ולנסות שיטת השקאה גם נוחה יותר לעובדים וגם חסכונית יותר בעבודה.

מצד התנאים החיצוניים (קרקע, אקלים וכו') — אין בכרמנו בעיות מיוחדות. הבעיה העיקרית בה מתלבט הכרם מראשית קיומו — היא בעית העובדים. הכרם זקוק להרכב עובדים קבוע. עד השנה לא זכה לכך ועובדיו מתחלפים כמעט מדי שנה בשנה.

הכרם, עד עכשיו, לא הכזיב, לא בתנאי גידול הגפנים, לא ביבולו ולא בהכנסותיו. מצד עצמו — הוא יכול וצריך לגדול. עם גידול המשק ע"י קליטה וע"י גידול הבנים — בהכרח שיגדל גם הכרם.

א. פ.

גן הירק

מאווים של יצירה חפשית, צרכי אספקה עצמית, עניני העסקת הברות — כל אלה חברו יחדיו והקימו את גן הירק בפלוגת הים. תנאי הקיום של גן הירק היו קשים למדי. האדמה — אדמת חול קלה ביותר. המים נקנו בכסף מלא בקריה. חברות מנוסות בענף — חסרו. למרות זאת — התקיים גן הירק במשך כל זמן קיומה של הפלוגה בקרית חיים. שטחו נע בין 10 ל־15 דונם ובו גידלו את מרבית הירקות לצרכי הבית ואף לשיווק ע"י „תנובה". היה לכך ערך רב גם מבחינה משקית וגם מבחינה חברתית.

עם ההעברה למשמר הים — „עבר" גם גן הירק. גודלו השתנה חליפות במסגרת של 20—30 ד' ובשנה אחת, 1942, אף הגיע ל־50 דונם.

בשנת 1944 עקר גן הירק לעיר המפרץ. שטחו הגיע ל־50—60 דונם. עם מעבר הישוב לאפק קבע גן הירק את מקומו בשטחי אפק.

לפני 3—2 שנים הקיף גן הירק שלנו 150—100 דונם. עבדו בו 10 עובדים קבועים והוא היה ענף מכניס ומכובד. גן הירק גם ניתן היה להרחבה כי היה לו כל הציוד הדרוש: טרקטור „פרמל" עם מערכת כלי זריעה, מחלמים, מרסס ומגפר מוטוריים; מכונה לזריעה, הוצאה ומיון תפוחי אדמה (עד היום עדיין מכונה לשטיפת ירקות שטרם השתמשו בה). ציוד זה איננו מופעל, גם כיום כי גן הירק הצטמצם ביותר...

אי נחוץ לנו גן ירק — זה בודאי ברור לכל. גן הירק חשוב גם למשק בכללו מבחינת מהזור הזרעים באשר שטחי הגן המזובלים בזבל אורגני משביח את שטחי השדה. אלא שלשם הצלחתו של גן הירק — הוא זקוק לצוות עובדים מאומן ולמרכז מנוסה. השפל בגן הירק שלנו התחיל עם הוצאתם של עובדיו הקבועים לענפים אחרים. כעת יש לנו גן ירק קטן בעיקר לצרכי הבית וגן קטן מצריך באופן יחסי השקעה הרבה יותר גדולה של ימי עבודה. מה שמביד על .עוף לשאת את עצמו.

לפני חודש ועברתי מעבודת הפלחה לעבודת גן הירק לשם הכנת גן סתיו. הדבר נעשה באיחור של חודש ובודאי יתנקם בגידולים.

זרענו 9 דונם תפוחי אדמה, 3.5 דונם עגבניות; 2 דונם סלק וצנון, 2 דונם כרובית ובתכניתנו לזרוע עוד 15 דונם סלק סוכר.

אהרן הוכמן

שינוי צ'יטה משנה

הסכם לסינוי הסוחין מן חצבא חבריטי, שנחתם סופית בימים אלה בין שליטי מצרים לבין הממשלה הבריטית. משמש נושא למאמרו הראשי של „על־המשמר" מ־21 באוקטובר ש.ז. בין היתר נאמר באותו מאמר:

„חתימת ההסכם על סינוי הסוחין מכוחות הצבא הבריטי איננו צעד נוסף בשיחרורה של מצרים משעל האימפריאליזם ובהתקדמותה הלאומית והסוציאלית. ה„שיחרור" הכרוך בהסכם זה לא בא אלא לאורך של שעבוד — שעבוד בשינוי צורה בלבד. הוא משרת את האינטרסים של המדיניות הגלובאלית של אוצות־הברית ובריטניה ומהווה חוליה בשרשרת הבריתות הצבאיות מדיניות, כגון הברית האטלאנטית והחוזה תורכיה פאקיסטן. אין בו כדי להביא להפגת המתיחות במזרח־התיכון ולהשכנת השלום בו — הוא חדור כולו מגמה אנטי סובייטית ואנטי צינונית".

דברים נכונים בהחלט. אלא שמשום מה עולים בזכרונך מאמריהם של אנשי „חזית הליכוד" באותה סוגיה ב„על־המשמר" לפני שלוש שנים והרי נוכח הנך, כי סוף סוף למדו אנשי „השומר הצעיר" דבר מה התקדמו...

לפני שלוש שנים נסערה מפ"ם בשל וויכוח של מצרים. כעת כן אז שרוייה היתה מצרים מהומות נגד הבריטים תחת הסיסמה: גירוש הבריטים משטחי מצרים ומתעלת סואץ. שליטי מצרים תבעו העברת התעלה לרשותה הבלעדית של מצרים. כעתה כן אז שרוייה היתה מצרים במצב מלחמה עם ישראל, והכריזה בכל הזדמנות על איבתה והיתה מעודדת פשיטות והסתננות של צבאה ואזרחיה למדינת ישראל למטרות שוד, חבלה ורצח. שליטי מצרים חסמו את התעלה בפני מעבר אניות למדינת ישראל והתעלמו לחלוטין מהחלטות מועצת הבטחון נגד ההסגר.

והנה פרץ במפלגת הפועלים המאוחדת וויכוח על מהותן של אותן מהומות ועל הערכת חבורתיותה של מצרים ביחס לתעלת סואץ. מ. סנה כדוברה של „חזית הליכוד" פירסם כמה מאמרים ב„על־המשמר" בהם „הוכיח" על יסוד שפע של צימאטין, כי מאבק זה של המצרים, על כל מטרותיו ותביעותיו, אפילו הוא מכוון על ידי שליטים ריאקציוניים ביותר הוא מאבק מהפכני, צודק, ועל כן:

„מעמד הפועלים הישראלי יכול לנקוט כלפיו רק עמדה של ידידות וסולידאריות".

„על־המשמר" 2.11.51.

אגב טיפול במהומות אלה שבמצרים הרחיב סנה את הדיבור על פני תנועות שחרור של עמים קולוניאליים בכלל וכדוגמא קונקרטית הוצגה מלחמת השיחרור של סין אשר תחילתה „צ'אן קאי שק" וסופה „מאו טסה טונג", ללמדך שאכן, יש לראות בהתקוממות זו של המצרים משום מלחמה אנטי־אימפריאליסטית, שעל מעמד הפועלים להזדהות אתה ולתמוך בה.

והיה אם תצוף השאלה: האם משתמע מכאן, שכל התקוממות של המונים זכאית לתמיכת תנועת הפועלים והסוציאליזם? על כך ענה דוברה של „חזית הליכוד" בציטטה משל טסאלין:

„אין זאת אומרת, כמובן, שהפרולטריון חייב לתמוך בכל תנועה לאומית בכל מקום, בכל זמן ובכל מקרה מסויים. המדובר כאן על תמיכה בתנועות לאומיות כאלו המוליכות להחלשת האימפריאליזם, למיגודו ולא חיזוקו ולשמירתו".

אם כן, לא בכל מאבק יש לתמוך; צריך לבחון את מהותו ותוכנו. אלא שמלחמתה של מצרים על זכותה הבלעדית על הסואץ, בניגוד לחביעה שהתעלה תוכרז כנתיב מים בינלאומי היתה אליבא דנציגה של חזית הליכוד „מלחמה צודקת" וראוה לתמיכה „מצד כל יהודי, מצד כל אזרח ישראלי" באשר:

„התנועה הלאומית העממית המתחוללת כעת במצרים היא במחותה תנועה אנטי אימפריאליסטית, מתקדמת, מגבירה את סיכוי השלום על אף אי־האסון המוצדק לגבי שליטי מצרים".

„על המשמר" 23.11.51

מ. סנה נתן את האות התחרי־התזיקו אחריו חבריו דאז מ„חשומר הצעיר" ו„חזית הליכוד", מ. נחומי, י. ושיץ, אהרן כהן ואחרים — כל אלה התגברו במאמריהם באותו סגנון ובאותה רוח. אנשי „לאחדות העבודה — פועלי ציון" תבעו בירור השאלה בוועדה המדינית, אלא שעד קיומו של הבירור המשיכו להתפרסם המאמרים של ה„חזית" ברוח האוהדת לתביעות ממשלתו של המלך פארוק. או נחלצו לוויכוח גם חבר „לאחדות העבודה — פועלי ציון". א. תרשיש, ו. בר־יהודה ב„על־המשמר" ומאותת ב„בקיבוץ" חשפו את מהותו האמיתית של המאבק הזה, תוך ראית הקשר שבין תוצאותיו הצפויות לבין צורכי ישראל ומדינת ישראל. חברינו אלה, יוצאים, כמובן, נגד שלטון הכיבוש הבריטי במצרים ובסואץ, אלא הם מבליטים את צורכי מדינת ישראל ואת חשיבותו של הסואץ כתעלת מעבר בינלאומית א. תרשיש כתב:

תעובות

מאת אריה סגולי

„— — — האנטי אימפריאליזם הקולני של הם (של שליטי מצרים) יתבטא במלחמה ובאיומים נגד ישראל. אולם לאמיתו של דבר הם נשענים על האימפריאליזם האנגלו־אמריקני ורק בו הם רואים חבלה לעצמם ולשלטונם הרקוב".

„על המשמר" 7.9.51

ו. בר־יהודה כתב:

„— — — אין לתמוך בשלטון חכיפוש חברי־טי בסואץ. אבל יש לתבוע את הבטחת חופש המעבר לכול, לצורכי שלום, דרך תעלת סואץ כמו בכל המעברים העולמיים: בסנמה, בדרדנלים ובגיברלטר. למדינת ישראל ולהתפתחותה הכלכלית חשובה מאד זכות המעבר החופשי דרך הסואץ. — — — כל עוד במצרים קיים המשטר הפיאודלי והוא שולט בדרך של ברית ישירה עם האימפריאליזם הבריטי, או בלעדיה, לא זו בלבד שאינו מסוגל לשמש ערובה לחופש המעבר, כי אם הוא בהכרח גורם למצב הפוך המסכן את חופש המעבר".

„על חמשמר" 9.11.51

וב„בקיבוץ" נתפרסמו דבריו של יצחק טבנקין החתום „מאותת" שהשמיעם באחד מימי העיון שנערכו באותם ימי־הוויכוח, בשאלה זו, ו. סבנקין אמר בין היתר:

„נכון: אין זכות לבריטים לשלוט על הסואץ. אך האם יש זכות למצרים לסגור את הסואץ? והאם שלטון מצרים לא ימסוך את התעלה לשרות התוקפנות? — — — האם מתוך התנגדות לפיקוד הים תיכוני נתמוך בשלטונו הריאקציוני של פארוק על הסואץ? פארוק שואף לשלטון על הסואץ בחסות ובשרות של אמריקה — האם יש בשלטון זה ערובה שסואץ לא תשמש לפיקוד הים תיכוני לצורכי מלחמה? האם גם הסובייטים אינם חיבים לשמוע מפינו את הערכתנו למצרים של פארוק, את הסכנות הנשקפות משלטון זה לישראל?

163

[illegible]

אנו מעונינים באינטרנאציונאליזציה של סואץ. פירוש הדבר: התנגדות לשלטון הבריטים בסואץ. אך אין פירושו הפסקת מלחמה נגד ... פארוק על הסואץ ונגד ההסגר על מדינת ישראל.

— — — האם נחנך בעתונות שלנו להערצת המתחכנות של ה„אחים המוסלמים", נחאס פחה והמופתי".

„הקיבוץ" חס׳ 44

אף שאלה זו חצתה את מסים לפי קוו החטיבות: „חזית הליכוד" מזה ו„אחדות העבודה — פועלי ציון" מזה. ההחלטה המוסכמת בשאלה זו שנתקבלה לאחר זמן בסופו של הויכוח — לא יכלה לטשטש את עקבות חלוקי הדעות וההערכות בשאלה זו עד היום.

כאמור עלתה פרשה זו על זכרוננו לרגל המאמר ב„על־המשמר", להערכת חתימת ההסכם בין מצרים ובריטניה לפינוי הסואץ שפורסם בימים אלה. שכן אותו מאמר הוא היפוכו הגמור, בתוכנו ובהערכתו, מן המאמרים של אנשי „חזית הליכוד" ב„על המשמר" לפני שלוש שנים, ולעומת זה — תואם לגמרי את דעתם והערכתם של אנשי „אחדות העבודה" — פועלי ציון", שהוכתמו אז ב„על "המשמר" כ„ריאקציוניות" כ„אנטי מרכסיסטיות" וכדומה. ואם במקום פארוק או נחאס פחה שלפני שלוש שנים עומדים בראש ה„מאבק" עתה נגיב או נאצר, האם השתנה משהו במהותן של אותן מהומות?

לא! במציאות היחסים בין ישראל ומצרים; ביחס האיבה של מצרים לישראל; בצורך החיוני של ישראל במעבר חופשי דרך תעלת סואץ; במהותם הסוציאלית של מכווני ה„מאבק" המצרי — בכל אלה לא נשתנה דבר מלפני שלוש שנים ועד היום. כיצד יסבירו, איפוא, אנשי חזית הליכוד את עמדתם בוויכוח ההוא? אך, בעוד אנו תוהים לפשרו של אותו מפנה שבא לידי ביטוי במאמר הראשי של „על־המשמר" אנו נזכרים, כי עוד לפני חודשיים שמענו מפי מ. יערי בכינוס ועדי השלום בתל־אביב, הצגה דומה של השאלה. באותו כינוס בשבת 14 לאוגוסט, אמר יערי כך:

„— — — הסכם סואץ בין בריטניה למצרים מוכיח לאן מוליכה דרכם של השליטים הרודנים, אשר תחת מסוה של „מלחמה לעצמאות" מוכנים גם להבא לשרת את המזימות התוקפניות של המעצמות האימפריאליסטיות".

„על המשמר" 15.5.54

טוב ויפה. זו „המלחמה לעצמאות" שלפני שלוש שנים ראוה אנשי „החזית" כמלחמת שחרור וכמאבק אנטי אימפריאליסטי אינה אלא כפי שראוה אז אנשי „אחדות העבודה" מסווה לשרות ה„מזימות התוקפניות של המעצמות האימפריאליסטיות". אלא שיערי, כבדרך אגב, גילה גם את ס ו ד השינוי הזה בתפיסתם של אנשי „החזית". שעל כן הביא כתנא דמסייע ליה ציטאטה מ„פרבדה" שאותה קרא בנאומו הנ"ל:

„החוזה הבריטי־מצרי — נאמר ב„פראבדה" — משמש איום לשלום בין מצרים ושכנותיה. הממשלה המצרית צועדת לקראת תמיכה בתוכניות האמריקניות לפיקוד מזרח תיכוני המהווה סכנה לשלום במזרח התיכון. — — — הירותן ועצמאותן של מדינות ערב לא תושג על ידי החלפת הכיבוש הבריטי או הצרפתי בעול האימפריאליזם האמריקני הכבד פי כמה ואף לא על ידי הצטרפות לגושים צבאיים תוקפניים. ואם „פראבדה" כותב כך, היחוס מ. יערי על עמדה שהוא וחבריו נלחמו לה בתוקף כזה, ולא ישנה אותה כהרף־עין?

אנשי „השומר הצעיר" רגילים להתיהר בגישתם העקבית והעקרונית בשאלות מדיניות וחברתיות. היחס ההפכפך בפרשת הסואץ — זורע אור על מהותה של אותה עקביות ושל אותה עקרוניות...

[illegible] 14

מלוכלות בערפל

164

„יעודו של העם היהודי הוא להיות עם סגולה.
— — — עם סגולה ייתכן רק במדינה „למופת".
ד. בן־גוריון, „דבר" 8.10.54

דעיון זה, רעיון היעוד של העם היהודי „עם סגולה" ומדינתו כ„מדינה למופת" מפתח ב.ג. במאמרין האחרונים ב„דבר". מה, איפוא, הוא של אותו יעוד? מהו התוכן ומהם ערכים של אותה „מדינה למופת"? באיזה ה ובאיזה קסם היא תמשוך אליה את היהו ם מכל קצוי תבל?

בעל המאמר מודה, כי יהדות העולם „לא דור לה מה צריכה המדינה היהודית לעשות בשן תהיה למופת", אלא שאף אנו, תושבי רץ ישראל הפשוטים, אם יש את רצוננו דעת, על פי מאמרים אלה, „מה צריכה המדי ת היהודית לעשות למען תהיה למופת", נעלה דש בידינו...

האומנם אחד הוא החזון?

ד.ב.ג. תולה עצמו באילן גדול, במדינת יש־ אל, שהרי היא בכבודה ובעצמה „הגדירה דב־ ה הנחרץ בצורה מוסכמת וברורה" בהכרזתה היסטורית ביום היוסדה. באותה הכרזה נא־ ר בפירוש: „(מדינת ישראל) תהא מושתתת ל יסודות החירות והשלום לאור חזונם של ביאי ישראל". הוה־אומר: הגדרה זו ממצה בצורה מוסכמת וברורה" את יסודות החיים, ת צורת המשטר החברתי וטיב היחסים האנו־ יים אשר ב„מדינה למופת" זו...

אך ראה זה פלא: על אותה תעודה היסטורית, ההגדרה הנ"ל מובאת בה, חתמו, כידוע, כל הסיעות ב.ג. עצמו, „כל המפלגות בישראל". כמעט. הכול, „כקיר אל קיר" חפצים במדינה, שר ה„חירות והשלום לאור חזונם של נבי י ישראל" הם יסודותיה. אלא שבכל זאת שאלת השאלה: האם באמת רוצות „כל המפ־ ות בישראל" אותו דבר? האומנם החזון החב־ רי והאנושי אחד הוא לכל הסכבות, המעמדות המפלגות בישראל? ואם אחד הוא החזון יאחת ירה, האם רק מקסם תעתועים הוא אותה לוחמת מעמדות, דעות ומפלגות תקיימה במדי ת ישראל?

ד.ב.ג. במאמרו אינו מטפח בהבאת הגדרת ו ביסודות העצמאות כהוכחה להתחייבות „כל המפלגות" לחקים „מדינה למופת". הוא מעלה ם כעדות מטייעת את חוק „החינוך הממלכ־ תי", אשר „קובע מהי הדמות שיש לשוות לדם המתכנן במדינתו למען יהיה מוכשר לעצב תיה זו". וחוק „החינוך הממלכתי" אומר בדיוק: „מטרת החינוך הממלכתי היא להש־ ת את החינוך היסודי במדינה על — — — סאיפה לחברה בנויה על חירות, שוויון, סוב־ נות, עזרה הדדית ואהבת הבריות".

ובכן, עכשיו כבר ברורים בתכלית, הכנית הערכית של אותה „חברה חדשה" שחוק „החי־ וך הממלכתי" ו„המדינה כולה" רוצים בייסו ה וביקרו. אלא ששוב מטרידה השאלה: איך קרה הדבר שהציונים הכלליים, הדתיים ומפא"י התמו כולם יחד על חוק החותר ל„חברה חד־ שה"? האומנם באמת אחד הוא חזון ה„חברה החדשה" לכל החתומים על נוסחת החוק?

על כרחנו אנו מוכרחים להדות שגם אותה בעילת העצמאות וגם נוסחת חוק „החינוך הממלכתי" הם הכרזות כל כך סתומות וכל־ ליות עד שכל אחד בלי הבדל מעמד, דעה ומפלגה יכול לראות בהן כל מה שלבו חפץ. גם הסוציאליסט וגם איש ה„אגודה" — שניהם ראים ב„חירות". אלא שבעוד שלגבי דידו של הסוציאליסט חירות משמעותה, חירות מעו־ ני כמחסור מפחד ומצוקה, הרי לאיש ה„אגר־ ה החירות היא כמאמר הכתוב: „אל תקרא רות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" (אבות, פרק ו'), ואילו התנועה הדתי־חברתי המכנה את עצמו „ציוני כל־ לי", לגבי חירות אינה אלא חירות לניצול ולעושק חזולת. שכן גם המושגים שוויון,

עזרה הדדית ואהבת הבריות, פירושם שונה לגמרי אצל מעמדות, מפלגות והשקפות עולם שונות. בעוד ששוויון בפי סוציאליסט משמע: משטר־חיים המושתת על שוויון סוציאלי וכל־ כלי, הרי שוויון לגבי ה„ציוני הכללי" הבורג־ ני אינו אלא זכות שווה לעשיר ולדל להת־ חרות ביניהם ביזמה פרטית; בעוד שעזרה הדדית לגבי פועל, סוציאליסט משמע, שותפות וערבות הדדית, הרי לגבי הבורגנות משמעה — הקמת קארטלים לשמירה על גובה המחי־ רים וקרנות השבתה לשם שבירת ארגוני פו־ עלים; בעוד שאהבת הבריות משמעותה לגבי פועלים סוציאליסטים היא אהבת אדם ואח־ וות עמים, הרי הבורגנות אינה רואה בה יותר מאשר, גינוני נימוס חיצוניים, שאהבת בצע ביסודם... מה פלא, איפוא, אם כל המפלגות חתמו יחד על הכרות העצמאות.

אכן, קיימים בארץ ובתנועת הפועלים ערכים ויסודות וצורות חיים שיש בהם משום מופת ליהדות בתפוצות ולעולם כולו. אילו ערכים אלה ודרך זו שהעלתה אותם היו מטופחים באותו קצב ובאותה אינטנסיביות אשר תקופת קיבוץ הגלויות וממדי הבנין מחייבים אותם, יתכן ומדינתנו הקטנה היתה זוכה להיות בין היחידות בעולם, אשר יש בה משום מופת ודוגמה לתוכן חיים ולצורות חיים חדשות. והרי אמת נכון הדבר, כי נוסף על כוח הדוחף בגלות כגורם מרכזי בשאיפה לגאולה, ולעליה לארץ — עשוי אף הגורם המושך והקיום: מדינה יהודית מושתתת על יסודות חיים אחרים ובונה צורות חברה חדשות, שלא „ככל הגויים" ולא „ככל המדינות", לשמש כוח משיכה להדר בה בני־נוער, בייחוד בגלויות השקטות, דא עקא, שדווקא ד.ב.ג. ומפלגתו, המסיפים עתה ל„מדינה למופת" ול„עם סגולה" הם הם, כמו ידיהם, חיסלו ועדיין הם מחסלים, בשיטתיות יסוד אחרי יסוד, ערך אחרי ערך, מאותם זיסודות והערכים אשר רק פיתוחם והאדרתם יכלו לשוות למדינתנו ולעמנו אופי וצורה של „מופת", ושל „סגולה", ומוליכים את המדינה ואת תנועת הפועלים בדרך של כל המדינות ולאו דווקא של הטובות שבהן.

„ככל הגויים"

היתה לנו פורמציה צבאית־חלוצית מקורית, ארגיישראלית למופת במבנה ובערכיה ובמבי חנית — הפלמ"ח — והיא חוסלה ביד חזקה בעצם מלחמת השחרור. היתה לתנועת הפוע־ לים מערכת חינוך תואמת את מטרותיה ויע־ דיה החינוכיים המיוחדים בבנין החברה החד־ שה — והיא חוסלה לטובת החינוך ה„ממלכתי האחיד שכמוהו קיים אצל „כל הגויים"; ידעה הארץ וידעה תנועת הפועלים שוויון יחס ושוו־ יון מעמד לאיש ולאשה — והנה יומו, חתמו והנהיגו למעשה במדינה חוקי אישות מקפחים ומשפילים את האשה, כמו אצל „כל הגויים" לא בימינו אלא בימי הביניים; היה בתנועת הפועלים יסוד וערך של עבודה עצמית ללא ניצול הזולת כערך מוסרי וחברתי „למופת" באו הורידוהו מכבודו ומקדושתו. הרי חיסו־ לו, בהשראה מגבוה, עושה שמות, מבחינה חב־ רתית ומוסרית בקואופרטיבים, במושבים ובישו־ בים קיבוציים. היתה ההתיישבות העובדת ערך יסוד וקובע בארץ ובתנועה — ובאה המפלגה השלטת וקבעה את עקרון השלטון הממלכתי כעקרון קובע בחיינו הציבוריים; היתה שאיפה פעילה בתנועת הפועלים למאכסימום של שוו־ יון בין אדם לרעהו — באה מפלגת חרוב ומח־ סלת בהסתדרות את עיקרון דרגת המשכורת

תגובות

מאת אריה סגולי

המשפחתית שהיה מבוסס על שאיפה זו; פעלה בתנועה מגמה עקרונית וחינוכית לטיפוח אר־ רח חיים חלוצי־פועלי והרי היא מוחלפת להל־ כה ולמעשה במגמות טיפוח של „ארח חיים" אמריקני מבוסס על „חופש הפרט", שתכנו אינו אלא רדיפת בצע; צמחה והיה תנועה קי־ בוצית מפוארת, מיוחדת במינה בעולם, באמת דוגמה ומופת לחברה חדשה, ליחסי אדם חד־ שים, להיענות למשימות העם והתקופה — והריהי מופלית לרעה במדיניות המעשית של הממשל בישראל; דווקא בה „בוש ונכלם", המחפש ארחות לחברה חדשה, ודווקא היא מוכתמת ב„הסתאבות", „התאבנות", „הסתידות הגדים" וכיוצא באלה תוארים. שאך עכשיו שמענום יוצאים מפורשים מפי ד.ב.ג.

ערכים שך ממש

חברה חדשה המבוססת על שוויון אמת, על העבודה של הכל, על עזרה הדדית ועל אהבת הבריות אינה יכולה להיות אלא חברה סו־ ציאליסטית. השאיפה ל„מדינה למופת" מן ההכ־ רח שתשתלב עם השאיפה לביטול הקנין הפר־ טי, חיסול ההיראכיה המעמדית ושלילת כל ניצול ועושק הזולת. ואכן היו ימים כאשר תנועת הפועלים כולה ראתה את הקשר בין החברה החדשה שאליה חתרה ובכינון יסודו־ תיה השקיעה את מיטב מאמציה ובין המט־ רה הסוציאליסטית הכללית המשותפת לה ולתנועת הפועלים הבינלאומית. קשר זה הוד־ גש והובלט בכל מעמד נאות של התנועה. הסעיף הראשון במצע „אחדות העבודה" עם ייסודה בשנת תרע"ם מנוסח כך:

„תנועת העבודה בארץ ישראל היא ענף תנועת העבודה הסוציאליסטית בעולם השו־ אפת לגאול את האדם גאולה שלמה מעקת המשטר הקיים, המשליט את ההון הפרטי על חיי הלאום על יצירתו הכלכלית והתר־ בותית, על יחסי עמים וארצות — מגמתה לכונן את קיום החברה האנושית כמשפחת אומות בנות חורין, שוות זכויות, על אשיות העבודה הכללית של כל אישיה.

העברת אוצרות הטבע והרכוש אשר נצבר מדורי הדורות מרשות הפרט לרשות הכלל, טיפוח כל עניני העבודה והרכוש ע"י החב־ רה העובדת".

כך נוסחו מעם יסודותיה של החברה החדשה ללא פסוקים סתמיים וללא מליצות מעורפלות. זה שנים רבות לא היתה לנו החזדמנות לשמוע מפי מפא"י את ה„אני מאמין" הסוציאליסטי שלה. לבה גם משום מה בפרוגרמות ובמצעים, ביחוד בשטח הסוציאליסטי... רצה הגורל והת־ קיימה לפני שנתיים ועידה סוציאליסטית אסיא־ תית מיסודו של „האינטרנציונל המערבי" בראנגון. בועידה זו השתתף מ. שרת כמורה הוראה בנוסח הפרוגרמה הסוציאליסטית של אינטרנציונל זה. גם הפרוגרמה ההיא גדושה מליצות על „צדק", „אושר" ו„כבוד", ואלו מט־ רות סוציאליסטיות אמיתיות ממשיות — כמעט שאין בה בנמצא. במקום זה ראתה הועידה חובה לעצמה להצהיר, „כי על הסוציאליזם הדמוקראטי לגהל את מאבקו ההיסטורי בשתי חזיתות: נגד הקפיטליזם וסיאודליזם ושלטון קולוניאלי מכאן ונגד קומוניזם ושלטון סובייטי מכאן".

משמע: קפיטאליזם וקומוניזם, שניהם במי־ דה שוה הם אובייקטים למאבק מצד אינ־ טרנציונל זה. הייפלא, כי הללו, בעולם ובישו־ ראל, בדברם על „חברה חדשה" ל„מופת", אין בפיהם אלא מליצות שדופות ושברי פסוקים?

•

אכן, ישנם בארץ ובתנועת הפועלים ערכים ויסודות אשר בהאדרתם ובשקידה על הגשמ־ תם עשויים הם לשמש מסד לחברת חדשה ולמדינה למופת. ערכים אלה, אף אם ניתכות עליהם מכות ומחלומות, טרם נס ליחם ועדיין לא יבש לשדם. עוד חיים ופועלים כוחות בארץ ובתנועת הפועלים אשר שומרים להם אמונים. בחישולם ובקידומם — יסוד ותקוה לחברת חדשה במדינת למופת.

חבריל: י. גלעד / העורכי: מ. מאיר / הכתובת החדשה של המערכת והמנהלה: שד. רוטשילד 9, ת"א, ת.ד. 1237, טל' 6555 / דפוס „ספרי".

165

קצת חשבון

בשורה של מאמרים ב"על המשמר" ניסו סופריו ודבריו של השומר הצעיר להכות "שוק על ירך" את אחדות־העבודה־סוציאליציון ואת הקיבוץ המאוחד. ארוכה היתה "מגילת האימים": סלגנות ליתתיות, הסתגרות, התנשאות וכיוצא באלה האשמות וחסאי־שאול לציונות הסוציאליסטית ביחוד נרתם לכך י. חזן. אך הוא קיבל על עצמו משימה כבדה מדי. כמה, אם אפילו אנשי "השומר הצעיר", וביחוד אלה מהם שיודעים קצת את תולדות תנועת הפועלים בארץ יצטרפו להאשמותיו על הקיבוץ המאוחד ועל אחדות־העבודה־פועלי־ציון.

מגוחכת ביותר היא ההאשמה בסלגנות, כשהיא יוצאת דוקא מפיו של י. חזן. שהיה כעין שליח מיוחד לי־משעה הסילוג והובהל לשם כך מחוץ לארץ. אפשר אפנם להאמין כי עתה מצטערים חברי השומ"צ על הסילוג. ובייחוד על כי "לפתע" נשללה מהם התקוה והשאיפה להשתלט על תנועה גדולה זו של אחדות־העבודה־פועלי־ציון והקיבוץ המאוחד. סירובם העקשני להגיע לידי הסכם המכיר בשווין הזכות להשפעה ולביטוי של שני חלקי כס"ם, להיטותם להפעיל את הסמכות וההכרעה של "השומר הצעיר" — מוכיחים כי, אכן, סניהם היו לא לשיתוף אלא להשתלטות, להחזיק בידי את "הסמכות" וה"הכרעה".

"זכות וחובה"

חזן הרבה להביא דוגמאות להוכחה כי הסילוג החליש את כוחו של המחנה החלוצי מהסכני בתנועת הפועלים. דבר זה ודאי הוא ואינו זקוק הרבה כחות יתרות. אך דווקא הוא וחבריו הוסיעו לעיתים קרובות ואברו את החיסה, הם בירכו על הסילוג, ב"נשימה לרווחה" (במבטחות (למי?), כי מעתה ואילך נעדר אחדות העבודה־סוע"צ — תהיה מפלגת השומ"צ־מס"ס — חזקה יותר, טובה יותר נאמנת יותר, יעילה יותר, ומגבירה חיילים... יתחילו הימים הטובים... כח. אמנם יש באותו הפסד ש־אנשי השומ"צ קושרים עד היום על הסילוג? כח אמת יש באותן שאלות חוזרות ונשנות מסיהם: האם חיוב הסילוג או הוליך? והרי השאלה העיקרית היא זו: סילוג ובנקודה זו היוכל השומ"צ, וביחוד חזן, לרחוץ בנקיון כפיהם?

חזן מבדיל, ובצדק, בין סילוג לסילוג לדבריו "לא כל סילוג פוליטי בתנועת הפועלים הוא שלילי כשם שלא כל אחדות פוליטית בתוכה היא חיובית. — — כשם שיש לרשום לחובתה (של אחה"ע) את הפרישה ממס"ם שהיא כולה שלילה כך אפשר לציין לזכותה פרישה שהיא כולה חיוב — ההתפלגות מן הרפורמיזם הישראלי" (על המשמר 27.9). תיתי לו לחזן, שהוא רושם לזכות אחה"ע גם משהו חיובי. אלא שבטרם רשם חיוב זה לחסד ולא לשבט היה עליו להידבר עם חברו מ. יערי ולהגיע אתו למחות לפחות אחת בהערכה זו. שהרי מ. יערי דווקא גורס את ההיפך מזה. ביישיבת המרכז האחרונה של מפלגת הפועלים המאוחדת נפגש מ. יערי, מחברי אחדות העבודה בדברים חבאים:

"— — — מנוסי סילוג חנכם. — — עזבתם בזמנו מפלגה אחת מתוך אותה חביעה עצמה — חביעת סמכות העליונות"

(על המשמר 17.8.54)

מאת אריה סגולי

בשעת הצורך ולמען האמת כוכן, איסוא, יערי לנמות את אחה"ע גם על הסילוג במפא"י למרות זה שאותן סילוג היה מבוקשו ובהתאם לסרוי־גנוזה של השומ"צ... אלא שחזן, כי נראה, סליג על יערי בנקודה זו והוא סבור שהסילוג ההוא היה "כולו זכאי" בעוד שהסילוג במס"ם הוא כולו חייב. מבלי להיכנס כעת לה־ערכת הסילוג ההוא, אפשר להסכים להערכת הסילוג במס"ם כ"כולו חייב" אלא שיש גם להסביר את גורמי הסי־לוג. שרשיו וסבותיו, את זאת לא עשה חזן במאמריו. הוא קבע בפש־טות כי התפלגותה של מפא"י או כהתפלגותה של מס"ם לא היתה "תלויה בנסיבות חיצוניות כי אם נובעת כעצם מהותו של נושאה".

המהות המפעיזית של חזן

אכן, הסברה "מקורית" ביותר. לא סיבות, לא תנאים, ולא מציאות מסוי־מת היו מגורמי הסילוגים, אף לא ה־סילוג ה"חיובי" של מפא"י אלא "מהותו של הנושא" היא שגרמה ל־סילוגים. מן הראוי, איפוא, לשאול: הקיפת בכלל איזו "מהות" בפני עצ־מה. כל יכולה? האם אין גם "למהות של נושא" סיבות וגורמים ומציאות ועבר אשר מעצבים אותה?

אילו היה חזן טורח ומנסה לחהות

על תולדותיה [illegible] ומניעיה של אותה "מהות" — היה נאלץ להעלות על הכתב פרקים מפוארים בתולדו־תיה של תנועת הפועלים הארץ ישר־אלית ושל הרעיון הציוני־הסוציאלי־סטי בכלל. הוא היה מבין כי אותה "מהות" אינה לא ערטילאית ולא קפריזית אלא צמיחה ודבוקה לערכים ולמגמות החיסטוריות של תנועת הפו־עלים בארץ־ישראל, הרי זו אותה "מהות" המתוקפת ברציפות, זה שנות דור מימי סירקין ובורוכוב ועד היום. הרי זו אותה מהות אשר החסיסה פועלים נוער יהודי לשוח־רור עצמי ולהגשמה ציונית־סוציא־ליסטית, וזהי אותה מהות שחטלטלה ככוח מניע בכל ההערכות של תנועת הפועלים בא"י: בישוב העבודה, ב־מפעל התחישבות במלחמה המעמדית והמקצועית, בבנין הקיבוץ, בחגנת ה־ארץ ביצירת הס"ח, בהקמת הכוח הפוליטי. על מהות זו — לגילוח־להתלמותה, להתעמקותה נאבק אות־כות אשר הקיבוץ המאוחד הוא במר־כזו, גם בכפא"י גם במפ"ם. וכשזו שמפא"י ביריעתה האידיאית ובאבדן ערכיה החלוציים־סוציאליסטיים — לא יכלה שוות בתוכה אותה מהות ונוש־אה וע"י כך גרמה לסילוגה — כך גם "הרוב" או "חזון הליכוד" במפ"ם בהסתלפות דמותו ובשאיפתו להזהו עצמו עם השומר הצעיר ותורתו — לא יכול היה לשאת שוויון־ערך ו־שוויון־זכות של אותה מהות ונושאה וגרם לסילוג.

אלא, שלאחר [illegible], חזן תולה את קולר הסילוג ב"מהות" ובתכונות של אנשי אחדות העבודה־הקיבוץ המאו־חד — שוב אין הוא מרגיש "בנוח" בהסברה מסמיסית זאת והרי הוא הו־לך לבדיקת ה"מניעים האידיאולוגיים והפוליטיים שעדיו היו מפורידי־ניגוד" ומחפש גם בהם סיבת לס־לוג. אלא שכאן הוא מסתבך בסבו־מאליו ר"ל שאי אפשר חוא בנמצ־אצל חבריו חשמ־ניים הרי הם נידו־נין במוסקבה דיינו ואילו חוא עצמו ש־חוא מסתבך בו — אינו ניוון כלי וכלל... שחרי אנו חשומר חצעיר

לוקים גם במין כפילות כזו: אותם רעיונות ודעות שהם פסולים בתכלית, כשהם נשמעים מפי השמאלנים שלי־נעשים כשרים לשימוש אצל עצ־מ. בוויכוח עם הירייב זלהיסף. אותם רעיונות ודעות שהם כשרים לשימוש בפי עצמם בוויכוח עם השמאלנים — נעשים פסולים כשהם נשמעים מפי אנשי אחה"ע־פועלי ציון... כי זאת לדעת: בין השמאלנים מאסכולת ריפתין—פרי ובין ה"הנהגה ההיסטו־

ריות" היה נשוש "וויכוח" לא רק ב־יחס להערכת ה"פרשה העגומה", תו־רת הלאומיות של בורוכוב וכו'. הוויכוח ביניהם נסב גם על הערכת מקו־מה של חטיבת אחדות העבודה־פועלי ציון בתוך מס"ם ובהערכת סיכוייה של מס"ם עצמה כמפלגה כאוחדת. ב־עוד שיערי־חזן, לפני הסילוג טענו וחזרו שאין חילוקי דעות מהותיים מפרידים בין שני החלקים וכי מס"ם יכולה ומוכרחה להתקיים כמפלגה מאוחדת, גם אם יעלה הדבר בוויתו־רים ופשרות — הרי טענו לעומתם השמאלנים כי חילוקי הדעות במס"ם הם יותר מדי חמורים וחריפים וכל וויתור ופשרה רק מעמיקה אותם, וע"כ תבעו משטר של הכרעות ללא התפשרות וללא התחשבות עם התוצ־אות. "נקודה" זו בוויכוח בין "ההנה־גה ההיסטורית" ובין השמאלנים חזרה והובלטה אף לאחר הסילוג. הדים לכך נשמעו גם במועצת "מס"ם" בחיפה. מ. יערי מספר כך:

"נותרו, כנראה, בתוכנו מתי מעט חברים המסתייגים מהסברתנו את סי־בות הסילוג. הם מביעים את מורת־רוחם מזה שהננו שמים את הדגש על הצד האירגוני וכאילו מפשפשים את הניגודים הרעיוניים. בחם בעיקר יש לתלות, לדעתם את חקולר.

— — — אלה חטוענים שטישטשנו כביכול את חמאבק הרעיוני ילכו נא ללימוד אצל לנין ומן הנאמר אצלו על ניגודים בין בולשביקים ומנשבי־קים ועל טיבת הסילוג שחל אז, או אז יוכחו שוב לדעת כי עולם ומלואו מסתחר מאחורי וויכוח ארגוני מעין זה.

(על המשמר 27.9.54)

החמונה מצטיירת, איפוא, כך: לפני הסילוג עמלה ה"חנהגה החיסטורית" לאחר ולהגביל את הוויכוח ואת תי־לוקי חדעות עם אחה"ע־סוע"צ רק "על הצד האירגוני" תוך טשטוש והבלעה של "הצד הרעיוני" ואילו השמאלנים, בניגוד לכך, הבליטו את הניגודים הרעיוניים, תוך תביעה להתנהגות עקיבה ובלתי מתפשרת של סמקות "הרוב". לאחר הסילוג, לאחר שהר־כחה צדקת הפרוגנוזה והוגשמה, מש־את הנפש הפלגנית הגלויה של השמ־אלנים — הרגישו אלה את עצמם "על הסוס" בניגוד ל"הנהגה ההיסטורית" שהרגישה את עצמה מרומה ומוכ־חשת ע"י מציאות וע"י ההתפתחות. מצב כזה הוא, כמובן, בלתי נסבל ואז

החלו, בלשון קדמונים "לעייל את ה־סיל בקוסא דמחטא". "ההנהגה ההיס־טורית" זוזרה בה מן הגירסה על חוסר ניגודים ציוניים בינה ובין אחה"ע־סוע"צ אך בכדי שלא תיראה כמשנה דעה וצבע בין לילה הצמידה מניה וביה את הניגודים חרעיוניים אל הצד האירגוני והרי הכל אתי שפיר: אכנם הניגוד היה ב"צד האירגוני" אלא שמ־לנין אנו למדים כי "עולם ומלואו מסתחר בוויכוח ארגוני מעין זה..." על כן — הבו גודל ל"חנהגה החיס־טורית" שהרי היא ראחת מוראש "כי

166

מי אשר מרים יד על המסגרת הארגונית המחייבת הוא ממילא עושה פלסתר את כוצע המפלגה..."

ובכן — מוסיפה עכשיו ה"הנהגה ההיסטורית ובפיה הדעה השמאלנית כי אכן היו וישנם "ניגודים רעיוניים". היא אף לא חוששת להזים את עצמה ביחס להיקף חילוקי הדעות. בעוד אשר קודם לכן וגם לאחר מכן, הכל לפי הצורך ולפי ה"רוח הנושבת", היו מוכיחים באותות ובמופתים כי חילוקי הדעות אינם מקיפים אלא 10% ממצע חיכה — הרי עכשיו נהפך הגלגל ו"חילוקי הדעות כבר מקיפים, נוסח יערי "עולם ומלואו" ולפי נוסח חזן באה ה"מחלוקת לידי ביטוי בתחום הגדרת מהותה הפוליטית של המפלגה" וכי עוד בוועידת חיפה נחלקו הדעות על "הדרך לביצור השקפת עולמה של המפלגה החדשה".

„הזדהות" ואקלקטיות

ובכן — ישנם חילוקי דעות. יערי מפרט אותם בראשי פרקים, וחזן מרחיב עליהם את הדיבור. הוא מתחיל מא', מן הסעיף הראשון שבמצע חיפה וממשיך הלאה, סעיף אחרי סעיף. לא נלך בעקבותיו, ונסתפק בבדיקת כמה הנחות יסוד חזן נותן שני סימנים עיקריים לאנשי אחה"ע-פוע"צ והם: אי-הזדהות עם שום תורה ואקלקטיות.

בתוך השוה"צ פנימה עדיין נסוש וויכוח חמור ביותר ביחס לתורת ה"הזדהות". דומה, שאחד מגורמי ה"חלוקת האידיאולוגית בין ה"הנהגה ההיסטורית" ובין השמאלנים הוא גם בשטח זה. הן "נקודה" זו היתה אחד מסלעי המחלוקת גם במועצת עין המפרץ ב־1952 וגם במועצת גבעת חביבה ב־1954.

השמאלנים חבשו הזדהות מלאה, ללא הסתייגות עם המרכסיזם־לנינזם תוך הנמקה דומה לזו של חזן במאמריו, ואילו ה"הנהגה ההיסטורית" הרגישה ההסתייגויות על רבי הסתי־

סימן חיכר שני אותן מטיל חזן ב־אחה"ע פוע"צ הוא, כאמור, ה"אקלקטיזם". לפי חזן אין אנשי אחה"ע־פוע"צ אלא נוטלים "מכל תורה ותורה את הקרוב ללבם" שלא כהשוה"צ, שכפי שידוע לכל, תורתו אחידה, שלמה, רצופה החל מימי "קהיליתנו" דרך "המצע האידיאולוגי" משנת 1927, "בפתח תקופה" בשנת 1942 ועד ה"אספקלריה" שבשנת 1954. בכל אלה יש, כמובן, תורה אחידה בצורתה, רצופה בתוכנה ושלמה בכוונה... ישכן אם אפילו לא נעביר הקבלות ולא נעשה השוואות מזמנים שונים וממצעים שונים ומספרים שונים, שנכתבו וחוברו ע"י אנשי השוה"צ ונרצה רק להסתפק בנאומיו ובמאמריו האידיאולוגיים האחרונים של יערי, לאחר הפילוג — נמצא גם בהם, לא פחות ולא יותר אלא, לפי פירוש חזן, אקלקטיזם. טלו, למשל, את נאומו של יערי במועצת מפלגתו, שהיתה מוקדשת לקבלת התקנון הארגוני. על מה לא דיבר יערי בנאומו במועצה? — על פרולטריזציה, על אהבת העבודה ושנאת הניצול, על ההכרח במעבר להתישבות על ערכי העבודה העצמית והמשק העצמי וכו'. קשה להגיד שכל אותם רעיונות, שהם כשלעצמם נכונים ונכוחים וטובים, שלא היה רגיל לדבר עליהם לפני הפילוג — קשה להגיד שאותם לקט דוקא מ"תורת המרכסיזם־לנינזם". ואם כל שמוש ברעיונות ממין זה הוא אקלקטיזם האסור במגע — הרי נתן לנו יערי בנאומו הנ"ל דוגמה מופתית של אקלקטיזם.

ולעצמו של דבר: מדוע אותה יניקה מ"תורת" שונות" — לגבי אחה"ע פוע"צ היא לפי חזן, אקלקטיזם ואילו לגבי השוה"צ היא דוקא "סינתיזה"? למה אותה פעולה של צירוף תורת הלאומיות של בורוכוב לזו של סטלין אינה נקראת בפיו אלא פעולת "סינתיזה" או "השלמה" ואילו כי צירופי מושכות ורעיון אחרים אינם בפיו אלא אקלקטיזם? הן עיקרה היא שדוקא אצל השוה"צ נמצאת הציונות וחסוציאליזם, כלחמת המעמדות והחתישבות, השלב החלוצי והשלב המחסכני בבחינת תזיות נפרדות המשולבות ביניהן רק בדרך ה"סינתיזה". במה שונה "סינתיזה" זו, מיסודו של השוה"צ מן האקלקטיזם?

אכן, אם יש אקלקטיזם הוא דוקא בבית מדרשו של השוה"צ, כי הוא מושתת על "סינתיזה של ניגודים" ועל צירופים מיכניים של תורות שונות, שבסיו הם נקראים "סיתום" או השלמה. הדלי תסיסה אלו חלק רב לתם בסירוכו של השוה"צ לאפשר זכות בטוי שווה בעתונות המפלגה המאוחדת לעבר לכל חלקיה.

חזון האוטופיזם

חזן מונד באחדות העבודה־פועלי ציון ובקיבוץ המאוחד תטא נוסף והוא — אוטופיזם ר"ל. במה מתבטא אותו אוטופיזם? — לדעת טבנקין — כך אומר חזן — „עיקר המלחמה המעמדית בארץ בא לידי ביטוי במאבק בין הסקטור המשקי העצמי ולבין הסקטור הרכושני". והרי עדיין זכור שאנשי הקיבוץ המאוחד עמדו בראש המאבק לזכות המלחמה הקיצונית החופשית של הפועל השכיר, אשר „הסכם בן גוריון זבוטינסקי" בזמנו התנכל לבלמה. וכן ידוע לכולם שאנשי אחדות־העבודה־פועלי־ציון עומדים בראש מאבקי הפועל לחופש ארגוני המקצועי לשיפור רמת חייו, לעצמאות פעולתה של ההסתדרות. ולעצם הדבר: האם אין מלחמתה של הבורגנות בארץ כנגד המשק העצמי לצורותיו השונות חריפה יותר, חמורה יותר מאשר נגד הפועלים השכירים? וכי המשק העצמי של הפועל בחקלאות, בבנייה ובתעשיה (ההתישבות העובדת, סוללי בונה, הקואופרטיבים וכו') אינו מסכן את עמדותיו של הקנין הפרטי? וכי אין צורות החיים והארגון של המשק העצמי בחקלאות ובתעשיה יעילים וחזקים ביותר לכל־חמה המעמדית של הפועל.

אמנם בדרך כלל גורס השוה"צ את הסינתיזה „בין קולוניזציה ומלחמת מעמדות" כשוני ערך וזכויות, אולם לעת וויכוח עם השמאלנים מכריעה הוורייתו ה"התישבותית־קיבוצית" את הכף, ואז נפלטים מפי יערי הדברים הבאים: „— — — המדריכים הדגולים (הכוונה לשמאלנים) שלהם (של בני תנועת הנוער) מסבירים להם, כי בימים כאלה של קוניונקטורה מהפכנית נקודת הכובד מן ההכרח שתעבור מן הקיבוץ, מן הכפר מן ההתישבות — אל העיר, אל התעשייה ואל המלחמה המעמדית הישירה של הפרולטריון על השכיר. לאור העתקה מעין זאת של נקודת הכובד, תובן היטב אותה הגדרת הקיבוץ כצורה משוכללת של קואופרציה כפרית במשטר הקפיטליסטי וכו' וכו'".

(„קיבוץ גלויות באספקלריה של ימינו" עמ' 91)

חשמאלנים גדולים, איפוא, ברוחין ע"י יערי על חטא העתקתם את נקודת הכובד מן החתישבות וחקיבוץ אל המלחמה המעמדית הישירה בעיר. במקום אחר באותו ספר הוא מיאשים אותם בנפונות „להסקיר אפילו את זכות הכבורה החלוצית הקיבוצית" (עמ' 90). נמצאנו למדים כי דוקא אליבא דיערי ישנה „נקודת כובד" וישנה „זכות בכורה" וחן דוקא בחתישבות ובקיבוץ, ובחם הוא רואה את „נקודת הכובד" לגבי סכויות של המלחמה המעמדית הכללית בארץ.

אין זה אלא סילוף, אם חזן מגדיר את יחסו של הקיבוץ המאוחד למפלגה כאל „תוספת" לתנועה הקיבוצית. וודאי הוא, כי הקיבוץ הנהן בחינת מרכז וגרעין ועולה בכוחו, בכושר יצירתו ומלחמתו על כל ארגון אחר בארץ הן מבחוץ והן פוליטי, אך אם רואה „השומר הצעיר" את

גויות ל„הזדהות" זו, עד שהיא יצאה קרחה מכאן ומכאן, וסניה לא היו לה עוד...

ה„הזדהות המלאה" — אותה מעלה על נס חזן במאמריו כסימן היכר של מפלגתו על שום מה נלחם נגדה כשהיא נתבעת ע"י השמאלנים שבחבריו כי „הזדהות זו של חזן באה בכמובן רק לצרכי וויכוח עם אחה"ע ולצרכים הפגנתיים בשעת הצורך — ואילו בפנים סכנתה מרובה גם מבחינה חינוכית וגם מבחינה רעיונית פוליטית. כי היא עלולה לשבש, ואף משבשת, את היחס הנכון של תנועה ציונית־סוציאליסטית הלוצית־מהפכנית אל המרכסיזם־לנינזם המוגבר במסגרתו הארגונית המסויימת ואל ברית המועצות. ואכן, לא פעם הסתבר השומר הצעיר, עד כדי איבוד חוש ההבחנה בעטיה של „הזדהות" מוסגרת זו, ונפתולי אנשיו בימי משפט פראג והאשמות על הרופאים במוסקבה — הבליטו זאת. גם הקו המסותל בשטח שיתוף הפעולה עם מק"י, קו של חן ולאו ורפה בידו — מקורו וסבתו ב„הזדהות" זו.

יותר מאשר נגד הפועלים השכירים? וכי המשק העצמי של הפועל בחקלאות, בבנייה ובתעשיה (ההתישבות העובדת, סוללי בונה, הקואופרטיבים וכו') אינו מסכן את עמדותיו של הקנין הפרטי? וכי אין צורות החיים והארגון של המשק העצמי בחקלאות ובתעשיה יעילים וחזקים ביותר לכל־חמה המעמדית של הפועל.

אמנם בדרך כלל גורס השוה"צ את הסינתיזה „בין קולוניזציה ומלחמת מעמדות" כשוני ערך וזכויות, אולם לעת וויכוח עם השמאלנים מכריעה הוורייתו ה"התישבותית־קיבוצית" את הכף, ואז נפלטים מפי יערי הדברים הבאים: „— — — המדריכים הדגולים (הכוונה לשמאלנים) שלהם (של בני תנועת הנוער) מסבירים להם, כי בימים כאלה של קוניונקטורה מהפכנית נקודת הכובד מן ההכרח שתעבור מן הקיבוץ, מן הכפר מן ההתישבות — אל העיר, אל התעשייה ואל המלחמה המעמדית הישירה של הפרולטריון על השכיר. לאור העתקה מעין זאת של נקודת הכובד, תובן היטב אותה הגדרת הקיבוץ כצורה משוכללת של קואופרציה כפרית במשטר הקפיטליסטי וכו' וכו'".

(„קיבוץ גלויות באספקלריה של ימינו" עמ' 91)

חשמאלנים גדולים, איפוא, ברוחין ע"י יערי על חטא העתקתם את נקודת הכובד מן החתישבות וחקיבוץ אל המלחמה המעמדית הישירה בעיר. במקום אחר באותו ספר הוא מיאשים אותם בנפונות „להסקיר אפילו את זכות הכבורה החלוצית הקיבוצית" (עמ' 90). נמצאנו למדים כי דוקא אליבא דיערי ישנה „נקודת כובד" וישנה „זכות בכורה" וחן דוקא בחתישבות ובקיבוץ, ובחם הוא רואה את „נקודת הכובד" לגבי סכויות של המלחמה המעמדית הכללית בארץ.

אין זה אלא סילוף, אם חזן מגדיר את יחסו של הקיבוץ המאוחד למפלגה כאל „תוספת" לתנועה הקיבוצית. וודאי הוא, כי הקיבוץ הנהן בחינת מרכז וגרעין ועולה בכוחו, בכושר יצירתו ומלחמתו על כל ארגון אחר בארץ הן מבחוץ והן פוליטי, אך אם רואה „השומר הצעיר" את

הכפלגה ולא את הקיבוץ כ„צורה עליונה של ארגון מעמד הפועלים" בתנאי תארץ, על שום מה יתן את „זכות הבכורה" ואת „נקודת הכובד" בפעולתו החנוכית והרעיונית בתוך הקיבוץ הארצי ובתנועת הנוער — ל־קיבוץ דוקא? אם המפלגה היא ה„צורה העליונה" על שום מה לא יתחפק השוה"צ בחינוך רק לעליה? —

מי אשר מרים יד על המסגרת הארגונית המחייבת הוא ממילא עושה פלסתר את בצע המפלגה...".

ובכן — מוסיעה עכשיו ה"הנהגה ההיסטורית ובפיה הדעה השמאלנית כי אכן היו וישנם "ניגודים רעיוניים". היא אף לא חוששת להזים את עצמה ביחס להיקף חילוקי הדעות. בעוד אשר קודם לכן וגם לאחר מכן, הכל לפי הצורך ולפי ה"רוח הנושבת", היו מוכיחים באותות ובמופתים כי חילוקי הדעות אינם מקיפים אלא 10% ממצע חיכה — הרי עכשיו נהפך הגלגל ו"חילוקי הדעות כבר מקיפים. נוסח יערי "עולם ומלואו" ולפי נוסח חזן באה ה"מחלוקת לידי בטוי בתחום הגדרת מהותה הסוליטית של המפלגה" וכי עוד בוועידת חיפה נחלקו ה"דעות על "הדרך לביצור השקפת עולמה של המפלגה החדשה".

„הזדהות" ואקלקטיות

ובכן — ישנם חילוקי דעות. יערי מסדר אותם בראשי פרקים, וחזן מרחיב אותם את הדיבור. הוא מתחיל מא', מן הסעיף הראשון שבמצע חיפה וממשיך הלאה, סעיף אחרי סעיף. לא נלך בעקבותיו, ונסתפק בבדיקת כמה הנחות יסוד חזן נותן שני סיכמים עיקריים לאנשי אחה"ע-פוע"צ והם: אי-הזדהות עם שום תורה ואקלקטיות.

בתוך השוה"צ פנימה עדיין נטוש וויכוח חמור ביותר ביחס לתורת ה"הזדהות". דומה, שאחד מנושאי המחלוקת האידיאולוגית בין ה"הנהגה ההיסטורית" ובין השמאלנים הוא גם בשטח זה. הן "נקודה" זו היתה אחד מסלעי המחלוקת גם במועצת עין חרוד המפרץ ב-1952 וגם במועצת גבעת חביבה ב-1954.

השמאלנים תבעו הזדהות מלאה ללא הסתייגות עם המרכסיזם-לנינזם תוך הנמקה דומה לזו של חזן במאמריו, ואילו ה"הנהגה ההיסטורית" הורבתה בהסתייגויות על רבי הסתי-

גויות ל"הזדהות" זו. עד שהיא יצאה קרחה מכאן ומכאן, וסגיה לא היו לה עוד...

ה"הזדהות המלאה" — אותה מעלה על נס חזן במאמריו כסימן היכר של מפלגתו על שום מה נלחם נגדה כיש היא נתבעת ע"י השמאלנים שבחברון כי "הזדהות זו של חזן באה בכמוהן רק לצדכי וויכוח עם אחה"ע ולצרכים הפגנתיים בשעת הצורך — ואילו בסנים סכנתה כרוכה גם מבחינה חינוכית וגם מבחינה רעיונית סוליטית. כי היא עלולה לשבש, ואף משבשת, את היחס הנכון של תנועה ציונית-סוציאליסטית הלוצית-מהסכנית אל המרכסיזם-לנינזם המוגבר במסגרתן הארגונית המסויימת ואל ברית המיועצות. ואכן, לא פעם הסתבך השומר הצעיר, עד כדי איבוד חוש ההבחנה בעטיה של "הזדהות" מוסגרת זו, ונפתולי אנשיו בימי משפט פראג והאשמות על הרופאים במוסקבה — הבליטו זאת. גם הקו המפותל בשטח שיתוף הפעולה עם מק"י, קו של הן ולאו ורפה בידו — מקורו וסבתו ב"הזדהות" זו.

סימן היכר שני אותן מטיל חזן ב-אחה"ע פוע"צ הוא, האמור, ה"אקלקטיזם". לפי חזן אין אנשי אחה"ע-פוע"צ אלא נוטלים "מכל תורה ותורה את הקרוב ללבם" שלא כהשוה"צ, שכפי שידוע לכל, תורתו אחידה, שלמה, רצופה החל מימי "קהיליתנו" דרך "המצע האידיאולוגי" משנת 1927, "בפתח תקופה" בשנת 1942 ועד ה"אספקלריה" שבשנת 1954. בכל אלה יש, כמובן, תורה אחידה בצורתה, רצופה בתוכנה ושלמה בבניינה... שכן אם אפילו לא נעביר הקבלות ולא נעשה השוואות מזמנים שונים וממצעים שונים ומספרים שונים, שנכתבו וחוברו ע"י אנשי השוה"צ ונרצה רק להסתפק בנאומיו ובמאמריו האידיאולוגיים האחרונים של יערי, לאחר הפילוג — נמצא גם בהם, לא פחות ולא יותר אלא, לפי פירוש חזן, אקלקטיזם. טלו, למשל, את נאומו של יערי במועצת מפלגתו, שהיתה מוקדשת לקבלת התקנון הארגוני. על מה לא דיבר יערי בנאומו במועצה? — על פרולטריזציה, על אהבת העבודה ושנאת הניצול, על ההכרח במעבר להתיישבות על ערכי העבודה העצמית והמשק העצמי וכו'. קשה להגיד שכל אותם רעיונות, שהם כשלעצמם נכונים ונכוחים וטובים, שלא היה רגיל לדבר עליהם לפני הפילוג — קשה להגיד שאותם לקט דוקא מ"תורת המרכסיזם-לנינזם". ואם כל שמוש ברעיונות ממין זה הוא אקלקטיזם האסור במגע — הרי נתן לנו יערי בנאומו הנ"ל דוגמה מופתית של אקלקטיזם.

ולעצמו של דבר: מדוע אותה יניקה מ"תורת" שונות" — לגבי אחה"ע פוע"צ היא לפי חזן, אקלקטיזם ואילו לגבי השוה"צ היא דוקא "סינתיזה"? למה אותה פעולה של צירוף תורת הלאומיות של בורוכוב לזו של סטלין אינה נקראת בפיו אלא פעולת "סינתיזה" או "השלמה" ואילו כל צירופי מושגים וראיון אחרים אינם בפיו אלא אקלקטיזם? הן עובדה היא שדווקא אצל השוה"צ נמצאת הציונות וחסוציאליזם, מלחמת המעמדות והתחישבות, השלב החלוצי והשלב המחסכני בבחינת תוית נפרדות המשולבות ביניהן רק בדרך ה"סינתיזה". במה שונה "סינתיזה" זו, מיסודו של השוה"צ מן האקלקטיזם?

אכן, אם יש אקלקטיזם הוא דוקא בבית מדרשו של השוה"צ, כי הוא מושתת על "סינתיזה" של "ניגודים" ועל צירופים מיכניים של תורות שונות, שבפיו הם נקראים "סינתיזה" או השלמה. הנדלי תסיסה אלו חלק רב להם בסירובו של השוה"צ לאפשר זכות בטוי שווה בעתונות המפלגה המאוחדת בעבר לכל חלקיה.

חזון האוטופיזם

חזון מונה באחדות-העבודה-פועלי ציון ובקיבוץ המאוחד הטא נוסף והוא — אוטופיזם. ר"ל, במה מתבטא אותו אוטופיזם? — לדעת טבנקין — כך אומר חזן — „עיקר המלחמה המעמדית בארץ בא לידי ביטוי במאבק בין הסקטור המשקי העצמי ולבין הסקטור הרכושני". והרי עדיין זכור שאנשי הקיבוץ המאוחד עמדו בראש המאבק לזכות המלחמה המיוצעית החוסיסית של הפועל השכיר, אשר „הסכם בן גוריון זבוטינסקי" בזמנו התנכל לבלמה. וכן ידוע לכולם שאנשי אחדות-העבודה-פועלי-ציון עומדים בראש מאבקי הפועל לחופש ארגוני המקצועי לשיפור רמת חייו, לעצמאות פעולתה של ההסתדרות. ולעצם הדבר: האם אין מלחמתה של הבורגנות בארץ כנגד המשק העצמי לצרורותיו השונות חריפה יותר, חמורה יותר מאשר נגד הפועלים השכירים? וכי המשק העצמי של הפועל בהקלאות, בבנייה ובתעשיה (ההתישבות העובדת, סולל בונה, הקואופרטיבים וכו') אינו מסכן את עמדותיו של הקנין הפרטי? וכי אין צורות החיים והארגון של המשק העצמי בחקלאות ובתעשיה יעילים וחזקים ביותר לכל חמה המעמדית של הפועל.

אכן בדרך כלל גורס השוה"צ את הסינתיזה „בין קולוניזציה ומלחמת מעמדות" כשוני ערך וזכויות, אולם לעת וויכוח עם השמאלנים מכריעה הווייתו ה"התישבותית-קיבוצית" את הכף, ואז נפלטים מפי יערי הדברים הבאים: „— — — המדריכים הדגולים (הכוונה לשמאלנים) שלהם (של בני תנועת הנוער) מסבירים להם, כי בימים כאלה של קוניונקטורה מהסכנית נקודת הכובד מן החכרה שתעבור מן הקיבוץ, מן הכפר מן ההתישבות — אל העיר, אל התעשייה ואל המלחמה המעמדית הישירה של הפועל השכיר. לאור העתקה מעין זאת של נקודת הכובד, תובן היטב אותה הגדרת הקיבוץ כצורה משוכללת של קואופרציה כפרית במשטר הקאפיטליסטי וכו' וכו'".

(„קיבוץ גלויות באספקלריא של ימינו" עמ' 91)

השמאלנים נדונים, איפוא, ברוח חזן ע"י יערי על חטא העתקתם את נקודת הכובד מן ההתישבות וחקירון אל המלחמה המעמדית הישירה בעיר. במקום אחר באותו ספר הוא מואשים אותם בנכונות „לחסקיר אסילו את זכות הבכורה החלוצית הקיבוצית" (עמ' 90). נמצאנו למדים כי דוקא אליבא דיערי ישנה „נקודת כובד" וישנה „זכות בכורה" וחן דווקא בחתישבות ובקיבוץ, ובחם הוא רואה את „נקודת הכובד" לגבי סדר כוייה של המלחמה המעמדית הכללית בארץ.

אין זה אלא סילוף, אם חזן מגדיר את יחסו של הקיבוץ המאוחד למפלגה כאל „תוספת" לתנועה הקיבוצית. וודאי הוא, כי הקיבוץ הנחן בחינת כרכז וגרעין ועולה בכוחו, בכושר יצירתו ומלחמתו על כל ארגון אחר בארץ הן מקצועי והן סוליטי. אך אם רואה „השומר הצעיר" את המפלגה ולא את הקיבוץ כ„צורה הסוליטית של ארגון מעמד הפועלים" בתנאי תארץ, על שום מה יתן את „זכות הבכורה" ואת „נקודת הכובד" בפעולתו החנוכית והרעיונית בתוך הקיבוץ הארצי ובתנועת הנוער — לקיבוץ דוקא? אם המפלגה היא ה„צורה העליונה" על שום מה לא יתמסך השוה"צ בחינוך רק לעליה? —

167

המשך קלת חשבון

מסתבר שגם בנקודה זו, בנקודת היחס אל „הקיבוץ לוקה השוה"צ באותה כפילות־לשון האופיינית לו. יחסו האמיתי של השוה"צ אל הקיבוץ, הוא כמובן מחוץ לכל ויכוח, ולא עוד אלא שאף בתוך המפלגה הוא מיחד לו מקום מרכזי ואפילו „אבנגרדי".

„הקיבוץ הוא נושא השליחות החלוצית בעם ובמעמד, הוא הכוח החלוצי האבנגרדי גם במפלגתנו המהפכנית המשמשת אבנגרד של מעמד הפועלים כולו".

משמע גם בתוך המפלגה שלו — יתרון ערך ויתרון כוח לקיבוץ, ולא עוד אלא שהוא אבנגרד של אבנגרד. אף חזן עצמו במאמריו אלה מגדיר את הקיבוץ כ„כוח חלוצי בתוך המפלגה". האם אין עצם צירוף המילים „כוח חלוצי בתוך המפלגה המהפכנית" מבחין בין שניהם להעדפת הראשון? האם אין הקיבוץ הארצי, התקדמותו והתפתחותו עומד בדרגת דאגותיהם ועניניהם של חבריו?

יתר על כן, השוה"צ התריף לא אחת את הויכוחים ואת ניגודי הדעות במפלגה למען שלום הבית בתוך הקיבוץ הארצי. הוא ויתר והתפשר עם השמאלנים לא אחת למען שלום בית זה. השמירה על שלמות הקיבוץ הארצי היה אצלו מעל לכל אידיאולוגיה ולכל עקרונות. אפשר גם להוסיף ולהגיד, שזה עיקר הבנה ותפקידה של ה„קולקטיביות הרעיונית" בהשוה"צ. שכן אף בנטוב בעצמו, תוך הסבריתו את מהותה של ה„קולקטיביות הרעיונית" הגדיר אותה בנוסחה זו:

„במקום להגיע למאה אחוזים של נכונות העמדה בתמיכת 51 אחוזים של החברים, מוטב להגיע לפחות ממאה אחוז נכונות העמדה אך בתמיכת מאה אחוזים של החברים".

(„על המשמר" 29.6.52)

משמע, לא העיקרון הוא העיקר אלא התמיכה של „100 אחוזים של החברים" בקיבוץ הארצי. קו זה הנקוט בידי השוה"צ לגבי הקיבוץ הארצי להלכה ולמעשה — אין ספק שחלק רב בו אף בפילוגה של מפ"ם.

אך עוד יש לבדוק את יחוד ההאשמות וטיבן ובניהן גם את היחס לבעיה הערבית.

התרברבות והשערות

כדברי המשל...

ממשל המשלים קרילוב, מספר לנו מעשה בצפרדע:

הצפרדע, בראותה שור, חשקה נפשה אף היא להידמות אליו בגודל ובכוח. מה עשתה? התחילה מתנפחת, וכגודל התנפחותה — כן התרברבותה. אך משהוברר לה סוף־סוף כי למרות התנפחותה המתמדת — נשארה בחזקת צפרדע מקרקרת — חרה לה ביותר —

„— — — ובמאמץ נמרץ
הכפילה את טרחה, הזיעה והזיעה,
לגודל שור היא לא הגיעה,
אך התפקעה ממאמץ".

בבחינת אותה צפרדע מתרברבת — קירקרה לה אותה מפלגות מיסודם של ליבשיץ־למדן כלפי שני ה„גדולים" מעבריה: מפא"י ומפ"ם. פעם קירקרה כלפי ימין, ופעם כלפי שמאל — ותמיד בהתרברבות מתנפחת. בזמן האחרון הגבירה קירקוריה כלפי מפלגת הפועלים המאוחדת, וביחוד כנגד הקיבוץ המאוחד. בגדולתה הגדולה השלתה עצמה לחשוב כי דוקא ישובי הקבוץ המאוחד [illegible] — עד אשר התפקעת כליל — בזרוע מפא"י...

ומקרקר בגזרת זו — התיימר מעם להיות מקרקרי קירות מפא"י, זו מפא"י אשר עוד לפני עשר שנים ראה בה ליבשיץ, בחבר סיעה ב', את המפלגה המתפרקת מערכי העצמאות והעולה בדרך שלטון הביורוקרטיה. הן זו אותה מפא"י, אשר במשך עשר שנים הצביע עליה ליבשיץ במאמרים ארוכים ובנאומים גמלאים, כי היא אנטי־דמוקראטית, מתכחשת ליסודות הציונים־סוציאליסטים, הולכת מדחי אל דחי בנטישת ערכים מעמדיים וכו' וכו'; והן במלחמתו זו נגד מפא"י, נגד מדיניותה המקצועית בממשלה ובהסתדרות אירגן ליבשיץ הפגנות משותפות עם מק"י, ולא בחל באמצעים. לרבות קריאה לפועלים להאיט את קצב־עבודתם... טרם נשכח כיצד נלחם ליבשיץ בשצף־קצף, במועצת מפ"ם בפתח־תקוה, נגד כינון ממשלה משותפת עם מפא"י. הן רק לפני שבועות מספר עוד שפך „מאבק"ו קיתוני גפרית על מפא"י...

ומה, איפוא, קרה? שמא נשתנתה מפא"י? שמא נשתנה ליבשיץ?..

שום דבר לא קרה, ושום דבר לא נשתנה, פרט למה שמספרת העתונות כי מפא"י הבטיחה לליבשיץ מקום בכנסת הבאה ומקום בועדה המדינית של מפא"י..

נפתרה ה„חידה", כי ישיג בבחירות הבאות כסא בכנסת ומקום בועדה כל שהיא בדרך אחרת — עד כדי כך לא נואל להאמין אף ליבשיץ בעצמו...

אסף

בקיבוץ 191 מאי 1954

68

24.6.55 "מרחב"

דו־לאומיות — כן או לא?

מאת א. סגולי

ניחא להם לאנשי השוה"צ להרבות לחג על ה"שוביניזם" של "אחדות העבודה פועלי ציון" בלי לפרש איזה נקודות וסעיפים במצע אחה"ע־פוע"צ או במאמרים בעתון הם "שוביניסטיים". הם מבססים את ה"שוביניזם" של אחה"ע־פוע"צ — על יחסנו למה שנקרא בפיהם: "הבעייה הערבית". הבה נפענח את הדברים.

מדינת ישראל וארץ ישראל

השוה"צ טוען, שאך עלילה היא הדעה שמיחסים לו כאילו הוא מטיף לדגול ב"דו־לאומיות" כפתרון לבעייה הארץ ישראלית. אכן, אילו היה בא ומודיע רשמית, ובצורה ודאית ומפורשת [...] היא הסתלק מרעיון ה"דו־לאומיות" היתה זו בוודאי הדעה משמחת ביותר. אלא שעד כה טרם עשה השוה"צ כן. לעומת זאת מרבים כותבי השוה"צ להתלונן על אחה"ע־פוע"צ שכאילו זו מאשימה אותם בשאיפה ל"משטר דו לאומי במדינת ישראל" או ל"מדינה ערבית בתוך מדינת ישראל" (ראה — מאיר יערי ב"על המשמר" 20.5.55) בעוד שלאמתו של דבר לא זאת אמרנו.

אמרנו, ואנו חוזרים ואומרים, כי השוה"צ מחייב משטר דו־לאומי או מדינה ערבית בחלק שמחוץ לתחומי מדינת ישראל. כלומר — בארץ ישראל. ההבדל בין הדעה שהשוה"צ מיחס לנו עליהם בענין זה [...] אמת הוא, כהבדל בין המושג ארץ ישראל, על כל תכנו הטריטוריאלי, ההיסטורי, הכלכלי והרוחני, לבין המושג "מדינת ישראל", כפי שהיא קיימת בהווה, כיום הזה.

ב"נקודה" זו [...] השוה"צ לערבב את [...] ולדבר על ארץ ישראל [...] נשימה אחת. בסידרת מאמרים ב"על המשמר" באוקטובר 1954, לאחר הפילוג, קבע [...] כי [...] הערבים החיים בתחומי ארץ ישראל הבלתי מחולקת ישנן "שאיפות לאומיות צודקות ומתקדמות" (ראה "על המשמר" 19.10.54) אמנם [...] פירש לאיזו "שאיפות לאומיות צודקות ומתקדמות" הוא [...] והרי אנו מגיעים לידי מסקנה, כי ה"שאיפות הלאומיות" הללו מכוונות לאחת משתי אלה: או ל"מדינה דו לאומית בארץ ישראל השלמה" או לארץ ישראל מחולקת: שתי מדינות: עברית וערבית. שתי האפשרויות הן, כידוע לכל, מקובלות על השוה"צ. תחילה, לפני החלטת החלוקה של או"ם, דגל השוה"צ במדינה דו־לאומית שקיוה להגיע אליה תוך הסכם עם הערבים. בהחלטות המועצה הכללית של הקיבוץ הארצי השוה"צ — במשמר העמק אפריל 1942 מנוסחת "תכנית" זו כך:

"בתוכניתה הפוליטית של ההסתדרות הציונית יש לכלול את הנכונות להקים משטר דו־לאומי בארץ שיושתת על קידום בלתי מופרע של המפעל הציוני ועל פאריטט בשלטון בלי שים לב ליחס המספרי בין שני העמים — —"

בהחלטות וועידת היסוד של מפלגת השוה"צ (חיפה פברואר 19..) מנוסחת החלטה אחת לפתרון שאלת ארץ ישראל בתביעה: ל"קיום השויון המדיני במסגרת משטר דו־לאומי בין היהודים והערבים בארץ ישראל".

"השאיפות הלאומיות הצודקות"

לאחר החלטת החלוקה של או"ם ראה השוה"צ את הדרך להגשמת ה"שאיפות הלאומיות הצודקות" של הערבים בהקמת "מדינה ערבית עצמאית" בחלקה השני של הארץ. במצע יערי־יצחקי לקראת וועידת חיפה (יוני 1951) ישנו סעיף המדבר בפירוש על "זכות הגדרה עצמית ועצמאות מדינית" לעם הערבי בחלקי הארץ שמחוץ למדינת ישראל ועל מפ"ם ש"תעודד כוחות מתקדמים בציבוריות הערבית — — — לכונן מדינה ערבית דמוקרטית" ב"חלקי הארץ שמחוץ למדינת ישראל". הודות למאבקה של סיעת אחדות העבודה פוע"צ, לפני ובזמן וועידת חיפה, השמיטה "חזית הליכוד" מהצעותיה את הניסוח על "מדינה ערבית עצמאית", ובמקומו הכניסה ניסוח על "הגדרה עצמית" של הערבים. שפירושו למעשה הוא מדינה ערבית בחלק השני של הארץ ממערב לירדן. אחה"ע פוע"צ התנגדה גם לניסוח זה והציעה הצעה משלה, המדברת על השאיפה לכונן את "ארץ־ישראל השלמה כמדינה יהודית סוציאליסטית לעם היהודי המתקבץ מכל גלויותיו ולהמוני הערבים השוכנים בארץ". אפשר להבין את התחמקותם של חברי השוה"צ מנגוע ב"נקודה" זו, בעיקר ערב בחירות — אך אם הם מאשימים את אחה"ע פוע"צ ב"שוביניזם", על שום שלילתה מדינה דו־לאומית או מדינה ערבית בחלקה השני של הארץ — חובת עליהם שלא להסתיר את דעתם ב"נקודה" זו ולהגן עליה בבחירות.

את הנוסחה בדבר ארץ ישראל פרי מולדת משותפת של העם היהודי החוזר למולדתו ולערבים היושבים בתוכה ניסח בילינסון בשעתו. עם הויכוח הסוער והחיצוני שהחל לאחר מאורעות אב תרפ"ט על גורלה ועתידה של ארץ ישראל. בילינסון במאמרו שאל: "למי הארץ ז"? והוא ענה: "לעם העברי ולישוב הערבי הגר בה". תוכן זה בשינוי נוסח נתקבל על דעת שני הצדדים שהתאחדו בשעתו במפ"ם והוא הוכנס גם במצע האיחוד של מפ"ם וגם במצע חיפה. מה פירושו של ניסוח זה? פירושו כפשוטו: ארץ ישראל שייכת לעם היהודי כולו ולעלייה ולהתיישבות ללא כל הגבלה, ולערבים היושבים בתוכה, אך לא לעמים הערביים שמחוץ לתחומי ארץ ישראל. מידת השייכות של ארץ ישראל ומהותה של איתה שייכות אל שני העמים שונה מיסודה. בעוד שהיהודים מכל הגלויות זכאים להתקבץ בארץ ישראל ללא הגבלה עד כדי היות רוב העם היהודי מרוכז במולדתו, לערבים שמחוץ לתחומי ארץ ישראל אין זכות עלייה לארץ ישראל. וערבי ארץ ישראל יכולים להתרבות רק ריבוי טבעי בלבד. תהליך זה בהתעצמותו ובהתגשמותו — הופך בהכרח ברבות את ארץ ישראל כולה למדינה, אשר הרוב המכריע של אוכלוסיתה הוא יהודי ואילו הערבים נשארים בתוכה רק מיעוט ההולך וקטן, עם ריבוי העלייה היהודית. מדינה כזאת היא בהכרח מדינה עברית, כשם שצ'כיה היא צ'כית. סוריה — סורית וסין סינית, אעפ"י שגם במדינות אלה ישנם מיעוטים מבני עמים אחרים.

נכון, איפוא, שבנקודה זו קיים הבדל דעות בין השוה"צ לבין "אחדות העבודה פועלי ציון". דעת אחה"ע־פוע"צ ב"נקודה" זו מוכתמת ע"י אנשי השוה"צ כ"שוביניסטית", ואילו דעתם הם על מדינה דו־לאומית או מדינה ערבית בחלקה השני של הארץ — מוכתרת על ידם כ"מתקדמת". אך עדיין לא השכילו להסביר לנו במה פחותה זכות היהודים למדינה משלהם בתחומי ארץ ישראל השלמה מזכותם של הצ'כים, הפולנים, האוקראינים בתחומי מדינותיהם הם, בלי כמובן לקפח את זכויות מיעוטיהן. על שום מה ייבצר הדבר, מבחינה עקרונית ומעשית גם מן המדינה היהודית הסוציאליסטית?

הייחוד הלאומי ומסגרת טריטוריאלית

השוה"צ מונה את אחדות העבודה פוע"צ ב"שוביניזם" על שום היותה מפלגה יהודית לאומית, ומשום שהיא סבורה, כי בני המיעוט הערבי צריכים להיות מאורגנים במפלגה סוציאליסטית ערבית ובין שתיהן קיימים יחסי־חברות של ברית מפלגות סוציאליסטיות. ואילו השומר הצעיר גורס מפלגה אחת טריטוריאלית, יהודית־ערבית. הקולטת ומארגנת יהודים וערבים במסגרת מפלגתית אחת. מבנה כזה של מפלגה היא לדעת השוה"צ, גם במציאות היהודית והארצי ישראלית, שיא ה"קידמה". אלא שגם ב"נקודה" זו לוקה השוה"צ באותה כפילות כמו ב"נקודות" אחרות. הוא מודה בייחודה של תנועת השחרור העברית; הוא מודה בייחוד מצבו של העם היהודי, — שהוא המקור והסיבה לייחוד יעודו של מעמד הפועלים העברי ומפלגתו. אלא שלמרות זה, ובניגוד לזה, רואה הוא את תפקידי תנועת השחרור הערבית בשוים וזהים לתפקידיה של תנועת השחרור העברית ועל כן — הם יכולים, לדידו, לדור במסגרת מפלגתית אחת.

אלא שאם כך הוא הדבר — מותר לשאול: אם המציאות הארץ ישראלית, ההגיון הסוציאליסטי והעקביות המהפכנית מחייבים קיומה של מפלגה יהודית ערבית מעורבת — על שום מה לא יקיים השוה"צ גם קיבוצים מעורבים יהודים־ערביים? על שום מה יסתפק בעזרה ובתמיכה לארגון תנועת נוער ערבית נפרדת ולא יכניס את הנוער הערבי ישר לתנועת השוה"צ? וכי מה הבדל יש מבחינה עקרונית ציונית סוציאליסטית, בין המפלגה לבין תנועת הנוער? השוה"צ מבסס את המבנה הארגון והתקנון של מפלגתו על דוגמת המפלגות הקומוניסטיות (מצע יערי־יצחקי לוועידת חיפה מגדיר כך: "מפלגת הפועלים המאוחדת תושתת על עקרונות אירגוניים של תנועת הפועלים המהפכנית המעלים את המפלגה לדרגת צורה עליונה של ארגון מעמד הפועלים וכו'". על שום מה, איפוא, לא יבנה את תנועת נוער שלו כדוגמת תנועות הנוער הקומוניסטיות? מה ההצדקה המוסרית להפרדה עקרונית ומעשית בין המפלגה ובין הקיבוץ, בין המפלגה ובין תנועת הנוער? מדוע זיתה נוסחה "ללא הבדל עדה גזע ומין" נוסחה שיצאה במפורש מפי יערי במועצת מפ"ם לאחר הפילוג, ושהיא מאז מונחת ביסוד ארגונה של מפ"ם — מדוע היא טובה, כשרה ומחייבת לגבי המפלגה ופסולה מעיקרה לגבי הקיבוץ ותנועת הנוער? ואם, בכל זאת, פסולה נוסחה זו לגבי הקיבוץ ותנועת הנוער בהשוה"צ — שמא צודקת מק"י בהאשימה את השוה"צ ב"שוביניזם"? ילמדינו רבותינו מן השוה"צ איך לצאת מן ה"סבך" הזה!!

168

״למרחב״ 24.6.55

דו־לאומיות – כן או לא?

מאת א. סגולי

ניחא להם לאנשי השוה"צ להרבות לתג על ה"שוביניזם" של "אחדות העבודה פועלי ציון" בלי לפרש איזה נקודות וסעיפים במצע אחה"ע־פוע"צ או במאמרים בעתון הם "שוביניסטיים". הם מבססים את ה"שוביניזם" של אחה"ע־פוע"צ — על יחסנו למה שנקרא בפיהם: "הבעייה הערבית". הבה נפענח את הדברים.

מדינת ישראל? ארץ ישראל?

השוה"צ טוען, שאך עלילה היא הדעה שמיחסים לו כאילו הוא מוסיף לדגול ב"דו־לאומיות" כפתרון לבעייה הארץ ישראלית. אכן, אילו היה בא ומודיע רשמית ובצורה [illegible] כי הוא הסתלק מרעיון ה"דו־לאומיות" היתה זו בוודאי הודעה משמחת ביותר. אלא שעד כה טרם עשה השוה"צ כן. [illegible] זאת מרבים כופרי השוה"צ להתלונן על אחה"ע־פוע"צ שכאילו זו מאשימה אותם בשאיפה ל"משטר דו לאומי במדינת ישראל" או ל"מדינה ערבית בתוך מדינת ישראל" (ראה — מאיר יערי ב"על המשמר" 20.5.55) בעוד שלאמתו של דבר לא זאת אמרנו.

אמרנו, ואנו חוזרים ואומרים, כי השוה"צ מחייב משטר דו־לאומי או מדינה ערבית בחלק שמחוץ לתחומי מדינת ישראל, כלומר — בארץ ישראל. ההבדל בין הדעה שהשוה"צ מיחס לנו עליהם בענין זה [illegible] אמת הוא, כהבדל בין המושג ארץ ישראל, על כל תכנו הטריטוריאלי, ההיסטורי, הכלכלי והרוחני, לבין המושג "מדינת ישראל", כפי שהיא קיימת בהווה, כיום הזה.

ב"נקודה" זו [illegible] השוה"צ לערבב את [illegible] ישנים ולדבר על ארץ ישראל [illegible] נשימה אחת. בסידרת מאמרים ב"על המשמר" באוקטובר 1947 לאחר הפילוג, קבע [illegible] כי [illegible] הערבים החיים בתחומי ארץ ישראל הבלתי מחולקת ישנן "שאיפות לאומיות צודקות ומתקדמות" (ראה "על המשמר" [illegible].54) אמנם [illegible] לא פירש לאיזו "שאיפות לאומיות צודקות ומתקדמות" הוא [illegible] והרי אנו מגיעים לידי מסקנה, כי ה"שאיפות הלאומיות" הללו נתנתן לאחת משתי אלה: או ל"מדינה דו לאומית בארץ ישראל השלמה" או לארץ ישראל מחולקת לשתי מדינות: עברית וערבית. שתי האפשרויות הן, כידוע לכל, מקובלות על השוה"צ. תחילה, לפני החלטת החלוקה של או"ם, דגל השוה"צ במדינה דו־לאומית שקיוה להגיע אליה תוך הסכם עם הערבים. בהחלטות המועצה הכללית של הקיבוץ הארצי השוה"צ — במשמר העמק אפריל 1942 מנוסחת "תכנית" זו כך:

"בתוכניתה הפוליטית של ההסתדרות הציונית יש לכלול את הנכונות להקים משטר דו־לאומי בארץ שיושתת על קידום בלתי מופרע של המפעל הציוני ועל פאריטט בשלטון בלי שים לב ליחס המספרי בין שני העמים —".

בהחלטות וועידת היסוד של מפלגת השוה"צ (חיפה פברואר 19[illegible]) מנוסחת החלטה אחת לפתרון שאלת ארץ ישראל בתביעה: ל"קיום השויון המדיני במסגרת משטר דו־לאומי בין היהודים והערבים בארץ ישראל".

"השאיפות הלאומיות הצודקות"

לאחר החלטת החלוקה של או"ם ראה השוה"צ את הצורך להבטחת ה"שאיפות הלאומיות הצודקות" של הערבים בהקמת "מדינה ערבית עצמאית" בחלקה השני של הארץ. במצע יערי־יצחקי לקראת וועידת חיפה (יוני 1951) ישנו סעיף המדבר בפירוש על "זכות הגדרה עצמית ועצמאות מדינית" לעם הערבי בחלקי הארץ שמחוץ למדינת ישראל ועל מפ"ם ש"תעודד כוחות מתקדמים בציבוריות הערבית — — — לכונן מדינה ערבית דמוקרטית" ב"חלקי הארץ שמחוץ למדינת ישראל". הודות למאבקה של חטיבת אחדות העבודה פוע"צ, לפני ובזמן וועידת חיפה, השמיטה "חזית הליכוד" מהצעותיה את הניסוח על "מדינה ערבית עצמאית", ובמקומו הכניסה ניסוח על "הגדרה עצמית" של הערבים. שפירושו למעשה הוא מדינה ערבית בחלק השני של הארץ ממערב לירדן. אחה"ע פוע"צ התנגדה גם לניסוח זה והציעה הצעה משלה, המדברת על השאיפה לכונן את "ארץ־ישראל השלמה כמדינה יהודית סוציאליסטית לעם היהודי המתקבץ מכל גלויותיו ולהמוני הערבים השוכנים בארץ". אפשר להבין את התחמקותם של חברי השוה"צ מנגוע ב"נקודה" זו, בעיקר ערב בחירות — אך אם הם מאשימים את אחה"ע פוע"צ ב"סוביניזם", על שום שלילתה מדינה דו־לאומית או מדינה ערבית בחלקה השני של הארץ — חובה עליהם שלא לו תסתיר את דעתם ב"נקודה" זו ולהגן עליה בבחירות.

את הנוסחה בדבר ארץ ישראל כמולדת משותפת של העם היהודי החוזר למולדתו ולערבים היושבים בתוכה ניסח בילינסון בשעתו. עם הויכוח הפנימי והחיצוני שהחל לאחר מאורעות אב תרפ"ט על גורלה ועתידה של ארץ ישראל, בילינסון במאמרו שאל: "למי הארץ?" והוא ענה: "לעם העברי ולישוב הערבי הגר בה". תוכן זה בשינוי נוסח נתקבל על דעת שני הצדדים שהתאחדו בשעתו במפ"ם והוא הוכנס גם במצע האיחוד של מפ"ם וגם במצע חיפה. מה פירושו של ניסוח זה? פירושו כפשוטו: ארץ ישראל שייכת לעם היהודי כולו ולעלייה ולהתיישבות ללא כל הגבלה, ולערבים היושבים בתוכה, אך לא לעמים הערביים שמחוץ לתחומי ארץ ישראל. מידת השייכות של ארץ ישראל ומהותה של אותה שייכות אל שני העמים שונה מיסודה. בעוד שהיהודים מכל הגלויות זכאים להתקבץ בארץ ישראל ללא הגבלה עד כדי היות רוב העם היהודי מרוכז במולדתו, לערבים שמחוץ לתחומי ארץ ישראל אין זכות עלייה לארץ ישראל. וערבי ארץ ישראל יכולים להתרבות רק ריבוי טבעי בלבד. תהליך זה הופך בהתעצמותו ובהתגשמותו — את ארץ ישראל כולה בהכרח ברו[illegible] למדינה, אשר הרוב המכריע של אוכלוסיתה הוא יהודי ואילו הערבים נשארים בתוכה רק מיעוט ההולך וקטן, עם רבוי העלייה היהודית. מדינה כזאת היא בהכרח מדינה עברית, כשם שצ'כיה היא צ'כית, פולניה — פולנית וסין סינית, אעפ"י שגם במדינות אלה ישנם מיעוטים מבני עמים אחרים.

נכון, איפוא, שבנקודה זו קיים הבדל דעות בין השוה"צ לבין "אחדות העבודה פועלי ציון". דעת אחה"ע־פוע"צ ב"נקודה" זו מוכתמת ע"י אנשי השוה"צ כ"שוביניסטית", ואילו דעתם הם על מדינה דו־לאומית או מדינה ערבית בחלקה השני של הארץ — מוכתרת על ידם כ"מתקדמת". אך עדיין לא השכילו להסביר לנו במה פחותה זכות היהודים למדינה משלהם בתחומי ארץ ישראל השלמה מזכותם של הצ'כים, הפולנים, האוקראינים בתחומי מדינותיהם הם, בלי כמובן לקפח את זכויות מיעוטיהן. על שום מה ייבצר הדבר, מבחינה עקרונית ומעשית גם מן המדינה היהודית הסוציאליסטית?

הייחוד הלאומי ומסגרה טריטוריאלית

השוה"צ מונה את אחדות העבודה פוע"צ ב"שוביניזם" על שום היותה מפלגה יהודית לאומית, ומשום שהיא סבורה, כי בני המיעוט הערבי צריכים להיות מאורגנים במפלגה סוציאליסטית ערבית ובין שתיהן קיימים יחסי־חברות של ברית מפלגות סוציאליסטיות. ואילו השומר הצעיר גורס מפלגה אחת טריטוריאלית, יהודית־ערבית, הקולטת ומארגנת יהודים וערבים במסגרת מפלגתית אחת. מבנה כזה של מפלגה היא לדעת השוה"צ, גם במציאות היהודית והארצי ישראלית, שיא ה"קידמה". אלא שגם ב"נקודה" זו לוקה השוה"צ באותה כפילות כמו ב"נקודות" אחרות. הוא מודה בייחודה של תנועת השחרור העברית; הוא מודה בייחוד מצבו של העם היהודי, — שהוא המקור והסיבה לייחוד יעודו של מעמד הפועלים העברי ומפלגתו. אלא שלמרות זה, ובניגוד לזה, רואה הוא את תפקידי תנועת השחרור הערבית כשוים וזהים לתפקידיה של תנועת השחרור העברית ועל כן — הם יכולים, לדידו, לדור במסגרת מפלגתית אחת.

אלא שאם כך הוא הדבר מותר לשאול: אם המציאות הארץ ישראלית, ההגיון הסוציאליסטי והעקביות המהפכנית מחייבים קיומה של מפלגה יהודית ערבית מעורבת — על שום מה לא יקיים השוה"צ גם קיבוצים מעורבים יהודים־ערביים? על שום מה יסתפק בעזרה ובתמיכה לארגון תנועת נוער ערבית נפרדת ולא יכניס את הנוער הערבי ישר לתנועת השוה"צ? וכי מה הבדל יש מבחינה עקרונית, ציונית סוציאליסטית, בין המפלגה לבין תנועת הנוער? השוה"צ מבסס את המבנה הארגון והתקנון של מפלגתו על דוגמת המפלגות הקומוניסטיות (מצע יערי־יצחקי לוועידת חיפה מגדיר כך: "מפלגת הפועלים המאוחדת תושתת על עקרונות אירגוניים של תנועת הפועלים המהפכנית המעלים את המפלגה לדרגת צורה עליונה של ארגון מעמד הפועלים וכו'". על שום מה, איפוא, לא יבנה את תנועת נוער שלו כדוגמת תנועות הנוער הקומוניסטיות? מה ההצדקה המוסרית להפרדה עקרונית ומעשית בין המפלגה ובין הקיבוץ, בין המפלגה ובין תנועת הנוער? מדוע היתה נוסחה "ללא הבדל עדה גזע ומין" נוסחה שיצאה במפורש מפי יערי במועצת מפ"ם לאחר הפילוג, ושהיא מאז מונחת ביסוד ארגונה של מפ"ם — מדוע היא טובה, כשרה ומחייבת לגבי המפלגה ופסולה מעיקרה לגבי הקיבוץ ותנועת הנוער? ואם, בכל זאת, פסולה נוסחה זו לגבי הקיבוץ ותנועת הנוער בשוה"צ — שמא צודקת מק"י בהאשימה את השוה"צ ב"שוביניזם"? ילמדונו רבותינו מן השוה"צ איך לצאת מן ה"סבך" הזה!!

169

המשך בעמודות

[illegible] השוביניזם

הנה כן אותו דגל ה„שוביניזם" שהשומר הצעיר מנסה להדביק בי־שדות „אחדות העבודה־פועלי־ציון" — אינה מבדיל כלל ועיקר. כל פועל יבחין את הדבר מקרוב ויוכח כי אינו אלא עומד על רגלי תרס... אחדות העבודה פועלי־ציון רואה נכוחה את בעיית יחסי העמים בארץ ושום כינוי „שוביניזם" לא ישרפלו ראייתה זו. בוועידת חיפה ניסחה אחדות העבודה בהירות ומפורשות את עמדתה בשאלת שלמות הארץ ויחסי העמים בתוכה. אנשי השוה"צ יודעים מקרוב ובדיוק עמדה זו, ובאשר הם יודעים אותה — לא נוח להם להתווכח אתה לגופה. בהצעות אחדות העבודה נאמר, בין היתר, הדברים הבאים:

„שלמות הארץ תושג בדרכי שלום תוך התקדמותה של הציונות הסוציאליסטית להגשמת מלוא מטרותיה ההיסטוריות, כחלק בלתי נפרד מתהליך ריכוזו הטריטוריאלי של העם היהודי במולדתו, דרך גידול העליה, יישוב השממות, פיתוח הארץ לטובת כל תושביה, תוך קשרי סולידריות ו[illegible] בין פועלי שני העמים".

— לנוכח איומי התוקפנות כלפי מדינת ישראל ובמלחמת התגוננות, אם תהיה כפויה על מדינת ישראל, תשאף המפלגה נאמנה להכרת שלמותה ואחדותה של הארץ".

„המפלגה תיסף את מגמותיה לשלמות הארץ על הכרה בזכויותיהם הלאומיות של המוני העם הערבי, לרבות זכותם לארגון אוטונומי באזורים של ריכוזים ערביים במסגרת המדינה האחידה. המפלגה תילחם לשחרור [illegible] הערבית [illegible] מן המשטר הפיאודלי, ליצירת תנאים לעליית [illegible] והלאומית, תוך סולידריות של פועלי שני העמים".

במדינת ישראל תילחם המפלגה לשיוויון זכויות מלא לכל האזרחים בחוקה, בעבודה, בחינוך בלשון ודת — לשיתוף פעולה, עזרת גומלין — שיוויון זכויות לאומי ומדיני ללא השתלטות והשתעבדות בין העם העברי ובין המוני העם הערבי היושבים בה. המפלגה תגן על זכות המיעוט הערבי בישראל לייצוג עניניו הלאומיים המיוחדים בתוך המדינה. המפלגה תילחם במגמות שוביניסטיות בחינוך הנוער ותפעל לעקירת מושגי אלימות והשתלטות כדרך לעיצוב יחסי עמים".

בהצעות אלה גלומה עמדת אחדות העבודה פוע"צ לבעיית שלמות הארץ ויחסי העמים בתוכה. ההצעות לא נתקבלו בוועידת חיפה, באשר לא תמך בהן אלא מיעוט של צירי הוועידה. הצעות אלה מהוות בסיס לעמדת אחדות העבודה בבעייה הערבית. הכתרתן כ„שוביניסטיות" בפי העמלני „השומר הצעיר" לא יורידו מערכן, ממשקלן ומכוח משיכתן, לגבי צבורי פועלים גדולים, אמוני־עצמאות יהודית, שוחרי קידמה, שוחרי שלום ובנין סוציאליסטי.

א. סגורי

5.4.53 דבר

מאז ועד עתה

(בשולי מאמריו של ס. ש. יריב)

באחד ממאמריו האחרונים „על הקרמיניסם והציונות של השומר הצעיר" מביא ס. ש. יריב בראש המאמר שתי ציטטות. האחת מדברי ד. בן גוריון בכנסת לפני שנתיים: „פועלי ארץ ישראל צריכים להכריע: „קרמלין" או „ירושלים". והשגיה משל בנסוב, מאותה תקופה: „איפה ומתי היתה סתירה בין הקרמלין ובין ירושלים?"

מאמרו של ס. ש. יריב בא להוכיח, כי קיימת סתירה בין ה„קרמלין" ובין „ירושלים" — „ניגודים תהומיים החוצצים בין שני אלה להלכה ולמעשה". וסתירה זו קיימת „כל השנים". וכך אומר יריב: „הויכוח הוא לא על מאורע בלתי צפוי, „תקרית" או „הסתבכות פנימית", אלא על יחסים מתמידים בין שתי הויות פוליטיות שאחת נקראת „קרמלין" והשניה „ירושלים".

והנה, מבלי להיכנס לעצם הויכוח, מן הדין היה, כי המחבר שהביא ציטטות משל יריביו מלפני שנים, יזכיר ויצטט דברים משל בן־גוריון, רמז ואחרים, לא רק מלפני שנתיים, אלא גם מלפני שנים רבות קודם לכן, כשם שהוא עושה זאת לגבי יריביו. והנה עובדה היא, שישנם דברים כתובים ומודפסים משל בן־גוריון, רמז (וגם אחרים) [illegible] את דברי בן־גוריון [illegible] הנ"ל ודומים [illegible] לדברי [illegible]:

ואלה ציטטה:

„ההתנגדות לעבודתנו ולתנועתנו מצד רוסיה הסוביאטית אינה כרוכה בעצם השיטה הסוביאטית ואינה נובעת מתוך האינטרסים של רוסיה הסוביאטית. מוכרחים למצוא דרך לדעת־הקהל של רוסיה השלטת. [illegible] — — כל [illegible] המפורסמות מיומו לזמן בחו"ל — — מעוררת פה רק צחוק. אולם כשכל העקרים האלה מסופרים בהנאה מיוחדת ובשמחה בעתונות הציונית — הרי הם מחזקים את כוח היבסקציה ונותנים בידה נשק להילחם בנו. הם מגבירים את הטעות האווילית, שהציונות, כשהיא לעצמה, בתור תנועה, איבת וצוררת מסוכנת לרוסיה הסוביאטית".

דברים אלו נכתבו ע"י ד. בן־גוריון במכתבו לועה"פ של ההסתדרות ממוסקבה בשהותו שם בתערוכה החקלאית בשנת תרפ"ד ונדפסו ב„מבפנים" חוברת יוני 1944. יש בדברים אלו שתי הנחות, שאתן נלחם כעת יריב במאמריו. הנחה א': „ההתנגדות לעבודתנו ולתנועתנו מצד רוסיה הסוביאטית אינה כרוכה בעצם השיטה הסוביאטית ואינה נובעת מתוך האינטרסים שלה". והנחה ב': „טעות אווילית" היא ההשקפה ש„הציונות כשהיא לעצמה, בתור תנועה, אויבת וצוררת מסוכנת לרוסיה הסוביאטית". שתי הנחות אלה מפריכות מפורשות את הנחת ה„סתירה" שבפי ס. ש. יריב לד. בן־גוריון כיום.

וציטטה שניה:

„תנועת הפועלים העברים בא"י, אשר עיקר כוחה הוא במשקה הקואופרטיבי והקולקטיבי, מלוה בברכה את דרך בנין החברה הרוסית החדשה רבת מיליוני העובדים. אנו מאמינים, כי מוסקבה הפרוליטרית וירושלים המוקמת בעבודה עברית, חלוצית, קואופרטיבית וקומוניסטית — רעיון אחד אנושי מחיה את שניהם ושרשיהם יונקים במעמקים".

דברים אלו נאמרו ע"י ד. רמז ז"ל במוסקבה ב־1925 בשהותו שם בועידת ה„צנטרו סויוז"ח הם נדפסו ב„קונטרס" רי"ג וחזרו והדפסו בספרו של רמז „טורים". אין לומר שיש בדברים אלה משום בטוי ל„סתירה" בין „מוסקבה" (הקרמלין — בלשון ד. בן גוריון) ובין „ירושלים": אדרבא הם מטעימים, כי „רעיון אחד אנושי מחיה את שניהם".

אמנם ברור הוא, כי ד. בן גוריון אינו גורס כיום לדברים אלה שלו מאז. דבריו ומאמריו [illegible] את [illegible]. זו זכותו. אבל האם יעלה על דעתו של בן גוריון היום לפסול את ציוניותם של בן גוריון מאז ושל רמז ז"ל בגלל הדברים דלעיל?

והרי נאמרו ונכתבו הדברים הנ"ל — לאחר איסור ההסתדרות הציונית, לאחר איסור העליה לארץ, בימי גירושים ורדיפות על חלוצים וכו'. ואם את חשבוננו עם ברית המועצות עושה יריב „מאז" הימים ההם, איך יתרץ, איפוא, את דבריהם של בן־גוריון ורמז בימים ההם:

170

לשאלת „התקציב האישי"

בזמן האחרון התחדש הויכוח באפק על כדרי אספקת שהונהג אצלנו תקציב אישי חלקי, החבר מקבל בגד שבת חלבוש. ויכוח זה התקיים לפני שנתיים, והוא נגמר בכך לפי בחירתו האישית בגובה של כ־40% מתקציב ההלבשה, יתר הסכום מוקצב לסוגי הלבוש האחרים (בגדי עבודה, לבנים, סדינים וכו'), והאספקה היא על־ידי מחסן ההלבשה לפי צרכי החברים. ועדת האספקה הקיימת כבר מספר שנים עומדת לימין המחסן לדיון ולבירור ענינים כלליים שבתחום אספקת הבגדים ואף מתעברת ומכריעה.

דומה כי הסדר זה סיפק את החברים, ונדמה גם שלא נשמעו בשנתיים האחרונות עוד טענות ותלונות בשטח זה, אלא שמשום מה התחדש הויכוח בזמן האחרון. ויש חברים, ואף ועדת האספקה שמערערים על ההסדר הקיים ומציעים תקציב אישי כ ו ל ל — פרט לבגדי עבודה. מה הם איפוא הטעמים והנימוקים לערעור זה?

נימוקי התקציב האישי

שתיים היו הטענות העיקריות בפי מחייבי התקציב האישי לפני שנתיים:

א. יש לאפשר לחברים בחירה אישית של הבגדים, כי הם נתונים לבחינת טעם, ולשוגי הרגל וצורך.

ב. אין המחסנאית יכולה להקפיד על חלוקה שווה של הבגדים, באשר איכותם וערכם הכספי שונים, ומוטב למסור זאת לחבר עצמו, לפי שיטת הנקוד או לפי חשבון הערך הכספי של הבגדים.

שתי תביעות אלו — תביעת הטעם האישי ותביעת השוויון, לדידי הן ניתנות להסדר והן באו על ספוקן. ברובם המכריע של הישובים בצורת האספקה המקובלת בקיבוץ (שיטת „קבוצות הבגדים"), לפי החלטת מוסדותיו. אנו סטינו מהמקובל ונקטנו בדרך של תקציב אישי חלקי. חבי־חירה האישית במסגרת התקציב האישי החלקי מאפשרת לחברים בחירת הלבוש שלאחר העבודה, לפי טעמם וצרי־כיהם המיוחדים. ועדת האספקה שוקדת על זה שאספקה זו תניח את הדעת ותספק את צרכיהם ורצונם של החברים, לפי מדת השוויון הנהוגה בקבוץ.

מה הם, איפוא, עכשיו הטעמים והנימוקים להרחבת התקציב האישי עד כדי כך שיכלול גם כלי מיטה, לבנים וכו'? עד עכשיו נשמעו שני נימוקים: שתקציב ההלבשה אינו מספיק ואין ביכולתה של המחסנאית להסתדר אתו. שנית, היות ובמסגרת התקציב הכללי מקבלים במחסן דב־רים „שלא צריכים אותם", הרי מוטב שסכום זה יעמוד לרשות החבר לבחירתו האישית. לבגדים שהוא כן „צריך".

שני הנימוקים אינם עומדים, לפי דעתי, בפני הביקורת.

אין לתאר שקניה פרטית של הלבוש ע"י החברים תהיה יותר זולה מהקניה המרוכזת והמודרכת ע"י המחסן, תוך קומבינציות בין בדים וסחורות. הן ההיפך הוא הנכון: בקניה מרוכזת, תוך סידור מרכזי, עולה כל יחידת הלבשה יותר בזול מאשר בקניה פרטית; על כל פנים בודאי שלא יתכן, שאותו תקציב שאינו מספיק, אם אינו מספיק, לאס־פקה בין כלל החברים, יספיק דווקא כאשר יחולק בין כל החברים במידה „שווה". חלק כחלק. מנין ההשבון הזה? כיצד להסביר שחלקי של כל חבר בהלבשה יגדל דווקא כשהוא יקבלו אישית, לפי סכום כסף מוגדר מראש או מספר „נקודות"? אין זאת אלא שהנמקה זאת מקורה במח־שבה, שבהסדר ע"י „תקציב אישי" אין זה מענינה של המחסנאית לדאוג, שהתקציב יספק את כל הצרכים. ובכן — מי ידאג? ומהו פתרון בתקציב אישי, כשהתקציב הכללי אינו מספיק?

ולנימוק ב' („מקבלים בגדים שלא צריכים") מה משמע — לא צריכים? אם לא צריכים — לא צריך לקבל! אך כאן יטען הטוען: „אינני צריך את זה ואת זה, אבל אני צריך ואני רוצה „במקום" את זה ואת זה!" הנה כך אנו מגיעים לבחינת מושג ה„צרכים" ומושג ה„במקום".

צרכים וסיפוקם – כיצד?

לברור הענין הנידון נסתייע, לשם השוואה, בשיטת אספקת האוכל בקיבוץ, מגישים לארוחת הצהריים מנה עיקרית, נגיד: קציצות. וחנת מבקש חבר „במקום": כדור בשר או משהו דומה. — והוא מקבל אותו. אבל מה יקרה אם חבר יגיד „אינני רוצה עכשיו לא קציצה ולא כדור בשר. אינני רעב. (אין לי „צורך") באכילה). אבל אני רוצה (כלומר: יש לי „צורך") „במקום" הקציצה או הכדור — בשוקולדה..." מה תגיד על כך המגישה? תענה מה שתענה, אבל שוקולד „במקום" קציצה לא יקבל החבר השבע. ולמה לא יקבל? דומה שכל חבר קיבוץ יענה על כך: אין שוקולד. יכול לבוא פתחליף למנה עיקרית בארוחה. למרות זה שהוא גם כן דבר מאכל. הוא בבחינת מותרות, ואם כי גם מותרות אינם מוקצים לחברי קיבוץ, הרי בכל זאת מבחינים בין צרכים ממדרגה ראשונה ובין צרכים ממדרגה שניה או שלישית, ואין סיפוקו של צורך ממדרגה שניה ושלישית יכול לבוא „במקום" סיפוק צורך ממדרגה ראשונה.

ונא לשים לב: בענין זה המגישה — שהיא במקרה זה מייצגת את המשק — היא קובעת מהו „הצורך" של החבר; היא קובעת שהצורך הוא לאכול ארוחת צהריים, ומי שאינו „צריך" לאכול ארוחת צהריים — איננו יכול לקבל שוקולד.

כך נחוג בקיבוץ, בחבדל מן המשטר שמחוץ לקיבוץ, ששם יכול כל אחד לקבל בכספו מה שהוא רוצה. וכשאין לו כסף — לא יקבל כלום. הקיבוץ כידוע מבוסס בשטח הצריכה על העיקרון „לכל אחד לפי צרכיו", והצרכים נק־בעים על ידי החברה כולה בהתאם לרמת חיים מסויימת וליכולתה הכלכלית בתקופה הנתונה.

דוגמא אחרת: אם חבר ירצה במקום הבראה לקבל את הכסף לצרכים אחרים — לא יוכל לעשות זאת; אם ירצה במקום עתון שהוא מקבל לחדרו לספק לעצמו צורך אחר, ואפילו בשטח התרבות, נניח: ספר — הוא לא יכול לעשות זאת; אם חבר יפסיק לעשן וירצה לקבל במקום סיגריות מיצרך אחר — לא יקבל. וכך אפשר למנות דוג־מאות רבות נוספות.

אין זאת אומרת שבתחום שטחי האספקה השונים המוגדרים בתחומיהם לא תיתכן בחירה מבחינת סוג, צבע, טיב וכו'. יתכן ויתכן. הן „במקום" באוכל הוא דבר לגיטימי בהחלט. וכזאת יתכן גם בשטח ההלבשה. הן שיטת אספקת הלבוש שלאחר העבודה לפי „קבוצות בגדים" אף היא מבוססת על הבחירה האישית בין בגדים שונים, שלכולם יש צד שווה בזה, שכולם מספקים צורך אחד מוגדר ומות־אם, והוא: הלבוש שלאחר העבודה. לעומת זה אין כל שייכות ענינית בין הלבוש שלאחר העבודה ובין, נגיד, שמיכה, כלי מיטה, לבנים וכדומה. אין האחד יכול לבוא במקום השני.

אמנם יש לציין במקום זה כי אכן ישנם צרכים שהם לגמרי סוביקטיביים, מיוחדים, ושאינם ניתנים להגדרה מדוקדקת. אך את אלה מספק ה„תקציב האישי" להוצאות חברים. מאידך יש להודות שהתקציב להוצאות פרטיות פותח אפשרות של שימוש בכסף זה גם לצרכים שלא בשבי־לם נועד. אך לכך, לדעתי, אין תקנה ואף אין צורך בתקנה.

באשר הסכומים העומדים לרשותו האישית של החבר הם יחסית קטנים, שממילא אינם מספיקים למילוי צרכים אחרים בקנה מידה גדול.

אספקת המצרכים ברשות החברה

ההצעה לתקציב אישי כולל — היא כשלעצמה, ועוד יותר הנימוקים שמבססים אותה — נוגדים את העקרונות והסדרים שלפיהם מסופקים צרכי החברים בקיבוץ ואת כל אורח החיים שלו, כי ההנמקה הנשמעת אף היא בציבור: „אני בעצמי בתקציב האישי אסתדר יותר טוב!" — יכולה לחול גם על שטחים אחרים של אספקת הצרכים, למשל, על אספקת המזון. היעלה על הדעת לדרוש תקציב אישי בכלכלה, בין בכסף ובין בפרודוקטים, לסידור הפרטי? היעלה על הדעת להנהיג באספקת המזון פתקאות או „נקודות" או שיטה אחרת „שוויונית"? יש לציין שאמנם כך סופר בשעתו, שהוצע במשק אחד להנהיג „שוויון" כספי כזה באוכל. אמנם עדיין אין באף משק חלוקת אוכל לפי תקציב אישי „שוויוני", אולם מי שמפסיק להאמין באפשרות השיקול, המחשבה וההכרעה הציבורית — מן ההגיון שיגיע גם לכך, ואם הוא ימשיך בהגיון זה, הוא יגיע... הוא יגיע לרעיון „היזמה הפרטית" וה„חופש האישי" עם כל המסקנות הכרוכות בזה לגבי הייצור והעבודה ולגבי רעיון הקיבוץ בכלל.

אספקת המצרכים בקיבוץ היא בידי החברה כולה באמצעות מוסדותיה — ולא בידי הפרט. החברה היא אשר קובעת את המצרכים, כמותם ואיכותם, היא אשר מספקת אותם לפי יכולתה הכלכלית והיא קובעת את המסגרת לבחירה אישית מבחינת הטעם, ההרגל וכו'. אותם צרכים שהם לגיטימיים, הגיוניים ומוכרים על ידי החברה — אין החברה כולה יכולה להתעלם מהם, אפילו הם של מיעוט קטן — ואפילו של יחיד אחד.

נניח שהרוב המכריע של החברים „יסתדר" עם התקציב האישי של ההלבשה. אבל עלול להיות מספר חברים שמשום־מה מבלים הם את בגדיהם יותר מהר — מה יהיה על אלה? האם לא יקבלו את לבושם ההכרחי רק מפני שהתקציב האישי שלהם נגמר? והן מה שעלול להיות עם מספר יחידים כאלה, עלול להיות — ואף ישנו — עם קבוצות חברים שלמות. הנה לדוגמה: בנים משוחררים מן הצבא זקוקים להלבשה יסודית. לחפצי לבוש יסודיים יקרים, כמו שמיכה, מעיל, כלי מיטה וכו'. היספיק לכל יחיד תקציב אישי כולל כדי לספק לעצמו את כל הדרוש לו? וכך גם במקרה של קליטת חברים חדשים. כמובן, אפשר להגיד שבמקרים אלה יש לצייד את החברים בכל הלבוש היסודי ממקורות מיוחדים, מחוץ לתקציב. אבל מאיזה מקורות? סוף סוף — הן הוצאות החברים במשק אינן בלתי תלויות בהכנסות ובאפשרויות הכלכליות. הלבשת חבר חדש — וחברים חדשים יתוספו אלינו מדי שנה עם הצטרפות הבנים לחברות וגם מתוך קליטה בדרך התקציב האישי הכולל מובילה בהכרח להגדלת תקציב ההלבשה בכלל — הגדלה שאין המשק יכול לשאת בה במצבו הכלכלי והכספי.

ה„גלגול" לתקציב משפחתי

אמר מי שאמר ש„תקציב אישי" עלול ליהפך ל„תקציב אשתי" ואכן, בתנאים מסויימים זה כך; האיש מעביר לאשתו (או להיפך) „נקודות" או סכום כסף; בהמשך ההתפתחות מצטרפים לכך הבנים והבנות. והרי לך גלגול תקציב אישי לתקציב משפחתי.

לעשות? צריך להלביש את הבנים..." כלומר: היא מסרה את תקציבה האישי לבנים, חברים באותו ישוב. האם אין זה מקובל בעולם, שאם תחסוך מפיה וממלבושה ותמסור לבניה? מקובל ומקובל — אבל היכול הדבר להיות כך גם בקיבוץ? אם צרכי הבנים־החברים או הנשים הם גדולים ומרובים יותר מאשר של חברים טהם — תחליט על כך החברה כולה! הוא אשר אמרנו: בקיבוץ הצרכים היסודיים נקבעים על ידי החברה, והיא אשר מספקת אותם לפי ההלטותיה. החברה אחראית לפרט, לבריאותו, למלבושיו, לדיורתו וכו'. וכשם שאין החברה יכולה להרשות שבאותן פרטי יעבוד האחד במקום השני, יבריא האחד במקום השני, יקבל חופש האחד במקום השני — כך אינה יכולה להרשות את החילופין הפרטיים בהלבשה. חובות שבהגשמה אישית וזכויות שבהנאה אישית אינם ניתנים לחילופין והעברות ולסידורים פרטיים־אישיים. דווקא בקיבוץ עיקרון החובה השווה והזכות השווה מתגשם לעתים בצורה שונה לגבי אנשים שונים. עצם העיקרון: „לכל אחד לפי צרכיו" טומן בחובו את האפשרות, שאף נבחנה בנסיון, שכל אחד יקבל שונה בהתאם לצרכים שהם שונים בשטחים מסויימים. כשם שגם עצם העיקרון השווה לכל „מכל אחד לפי יכולתו" טומן בחובו את האפשרות, שאף היא נבחנה בנסיון, שכל אחד יתן שונה בהתאם ליכולת השונה.

בגדים ממקורות חוץ

ויש עוד „נקודה" שמשום־מה מתעלמים ממנה. ההגיון הקיבוצי, גם של התקציב הכללי וגם של התקציב האישי (במקומות שהוא נהוג) מחייב שיוקחו בחשבון מיכסת החברגם הבגדים שחבר רוכשם בדרך כל שהיא שמחוץ לקיבוץ (מתנות וכו') הן בריהוט נהוג כך; כל רהיט שבחדר, ללא הבדל מוצא ו„יחוס" הוא בחשבון ה„נקודות". מה הטעם שלא יהיו נוהגים כך גם בהלבשה? ואכן סעיף 6 בתקנון „אספקת הלבוש" של הקיבוץ קובע ברורות: „כל מתנה בלבוש, מכל סוג שהוא, נכללת במנין... ומובאת בחשבון בקביעת שווין ציודו". אכן, גם התקציב הכללי עלול להתעלם מן הנוהג הזה, ויש מתעלמים. אולם דומה שאפשרות להתעלם ממנו גדולה הרבה יותר ב„תקציב האישי" מאשר בתקציב הכללי. ואכן עובדת התעלמות זו משמשת אתגר לחברים ולחברות מסויימים בתביעתם ל„תקציב אישי"...

שבת וחופש לרשות ה„תקציב האישי"

„התקציב האישי" אף אם יוכנס מלכתחילה במסגרת של „נקודות", עלול לחרוג ממסגרת זו ולקבל צורה של תקציב אישי לפי סכומי כסף העומדים לרשות החבר לקניה פרטית בחנויות. הנסיון מוכיח שכך הוא הדבר; חברים, ובעיקר חברות, מקדישים ימי חופשה ושבת בחזרם על פתחי חנויות בחיפוש אחר בגדים ובמיקח על מחירים... ושוב ישאל השואל: „מה איכפת לך, מה זה נוגע למשק ולחברה?" אכן, איכפת ואכן — נוגע! השבת והחופש ניתנו לאדם העובד למנוחה, לקריאה, ללימוד, לבילוי, לבידור. ועוד: השבת והחופש של היחיד נחוצים וחשובים למשק ולחברה, כשם שהם חשובים ונחוצים ליחיד; יתר על כן: מנוחתו של היחיד בקיבוץ חשובה ונחוצה לחברה כולה. היא נחוצה ליעילות עבודתו, לפעילותו החברתית וכו'. גזילת השבת והחופש על ידי שיטוט ברחובות העיר גוזלת את השבת לא רק מן היחיד אלא מן החברה כולה.

תפקיד החברה הוא לארגן את חייה ואת סיפוק צרכיה כך שהיחיד לא יהיה נאלץ לבזבז את שבתותיו ואת חופשתו

172

במדים ובלי מדים

מאת א. סגולי

ב „דבר" מתפרסמת זה כמה חודשים סידרת מאמרים מאת ד. בן־גוריון תחת השם הכולל — „בדרך לצבא ולמדינת ישראל". במאמרים אלה מעלה המחבר פרשיות נרחבות של המדיניות הציונית והפעולה הישובית בשנות השלושים והארבעים — שנים מכריעות וגורליות בתולדות הישוב בארץ והעם היהודי בכללו.

במאמרים מסופר על הפעולה המדינית של התנועה הציונית על ידי הנהגתה בשנים ההן בחו"ל, בעיקר באנגליה ובארצות הברית; מתוארת מלחמת ההתגוננות של הישוב היהודי במאורעות 9—1936. הסידרה מקיפה את תקופת „הספר הלבן" ודרכי המלחמה והתגובה כנגדו ומכניסה אותנו לתקופת מלחמת העולם השנייה על כל הבעיות המדיניות והבטחוניות שהיא עוררה בציונות ובישוב וכו' וכו'. נגולה לפנינו יריעה גדולה ורחבה על חיי הישוב בארץ, פעולת התנועה הציונית, מדיניות הבטחון והמאבק והויכוחים הפנימיים בישוב באותם הימים.

יש במאמרים המתפרסמים דברים שאין בהם כל חידוש למי שחי ו־עקב אחרי ההתפתחויות בימים ה־הם. אך יש בהם גם דברים, בעיקר בתחומי הפעולה המדינית, שבספרי סדום יש עשׂים גילוי וחידוש, ורק מי שהיה נתון בתוך תוכן של ה־התרחשויות, כמחבר המאמרים, ה־יכולת בידו לגלותן ברבים.

אין להניח שהדברים המתפרסמים דולים את הנושא שכן יש להניח ש־מצויים גם מקורות אחרים, נוספים, שבוודאי יש לדלות הרבה גם מהם בנושא הנדון. מאד יתכן שהתמונ שיידלה מן המקורות האחרים, אף כי יומיק, לא יגרע, אם כי גם יתכן שעצם הוספת תעיעור ואף הסתיר אי־אלה דברים... (אוב — נטיון ראשון בכיוון זה — נעשה כבר ע"י מנדל זינגר במאמרו „כיצד הושגה איגרת בלפור", „למרחב" — 20.11.1964). התיסטוריון בעתיד, יש לחנות, יישתמש רק בחומרים ואז ייתכן שפרשיות ניסיונות הקבלנה צביון קצת שונה מזה, המתואר לפ־נינו בסידרת מאמרים זו.

כדי ציטאטות

הפעם יש להעיר בפרק אחד של חדברים המתפרסמים, והוא — על הגיוס במדים ובלי מדים. היה זו ויכוח בישוב על דרך השתתפותו ב־מלחמה ועל התגוננותו. עיקרו של הויכוח מוגדר על ידי ד. בן־גוריון באחד ממאמריו בכותרת „גיוס ב־מדים" ו„גיוס בלא מדים" („דבר" 13.12.63). אותו מאמר מגלה לנו, כי רווחו בישוב אז שלש תפיסות ביחס לגיוס. וכך הוא או־מר:

„הגיוס המתרחב החריף הויכוח, שנתעורר עם פרוץ המלחמה: „גיוס במדים" או „גיוס בלא מדים". ב־שאלה זו נתגבשו שלוש תפיסות, תפיסה אחת לא ראתה חשיבות מיו־חדת בגיוס לצבא בריטי והעדיפה גיוס ליחידות השונות של ה„הגנה". זו היתה דעת אוסישקין, י. טבנקין ורוב חברי חשומר הצעיר" (כאן באה ציטטה משל דברי אוסישקין לחנ־מקת דעתו).

„תפיסה שניה אמרה שחזית חמל־חמה בגאצים קודמת לכל, ואין לח־עמיד כל חגאים לגיוס יחודים ב־צבא חבריטי. רוב יועאי מערב אי־רופה גטו לדעה זו" (כאן באה צי־טטה משל דברי ש. דיזנגליט (פנחס רזין) להוגמת דעתו הוא).

„תפיסה שלישית ראתה צורך מו־סרי ופוליטי לגייס גם לצבא הבריטי וגם לארגון ה„הגנה" (וכאן באות שתי ציטטות לביסוסה של תפיסה זו. האחת משל אליהו גולומב וה־שניה משל ד. בן־גורין עצמו.

ובכן שלוש תפיסות. תפיסת או־סישקין־טבנקין ורוב חברי השומ"צ ש„לא ראתה חסיבות מיוחדת ב־גיוס לצבא הבריטי". היפוכה — תפיסת רזין, הגורסת גיוס רק לצבא הבריטי התפיסה השלישית היא זו של אליהו גולומב וד. בן־גורין, ה־מחייבת גיוס גם במדים וגם בלא מדים. כלומר: גם לצבא חבריטי ו־גם ליחידות השונות של ה„הגנה".

אך בעוד ש„תפיסות" השונות מוכחות על־ידי מובאות מדברי בע־ליהן אין ב.ג. טורח לנחוג כך גם כלפי י. טבנקין. שום ציטטה. שום מראה מקום אינם מובאים להוכחה, אלא משום „זו היתה דעת... טבנ־קין". והרי ישנם דברים המוכיחים, כי דעת טבנקין בשאלה זו היתה אחרת מזו. שב.ג. מייחס לו.

החכמה אינה
מדים וזו מדים

בראשית אוקטובר 1941 התקיימה הוועידה הי"ג של הקיבוץ המאוחד באשדות יעקב. סעיף מיוחד בוועי־דה זו הוקדש ל„התגוננותנו ועמי־דתנו בארץ בתקופה זו". פתח בו ישראל גלילי. 600 חברים מחברי הקיבוץ המאוחד היו כבר אז מגויי־סים בצבא הבריטי ובימי התכנסותה של הוועידה הלה יציאתם של 176 חברי קיבוץ נוספים למחנות האימו־נים ואלה הזמנו ונכחו בוועידה. ב־דיון בסעיף הנ"ל השמיע י. טבנקין את הדברים הבאים:

„— — טועה החבר הסבור שתנאי להתגייסות הוא העדפת ערכו של אקד מסוגי הנשק לגבי השאר. אני שולל את כל החסיסה הזאת. ש־ערכו של האדם עולה עם ביטול ערכו של רעהו ושההתגייסות גו־ברת אם אחת ממעט דמות הכל ו־מדגיש כי רק דבר אחד הוא העיקר והשאר טפל לגביו.

— — — אין לעשות חלוקה ב־ישוב העברי לפי מדים ולא מדים. תיתכן חלוקה לפי התגייסות וחש־תמטות — —".

ובהמשך: „ולמען לא תהא בי־ניני ותאבקות שוא, תמחליטים את פוחנו, בזמן שאנו חייבים לחגביר את כוחו של הקיבוץ המיוחד [illegible]

— עלינו לצאת מכאן בהכרת ערך שיה של כל עמדה ועמדה מבחינת ההתגייסות לצבא, צבא הלוחם ל־קיום עם ישראל וקיום העולם בתוך המלחמה הזאת, צבא בעל צורות שונות הנתון כולו לציווי התגובה העצמאית, מסתייע בכל צורות המלח־מה, גם בצורות לא עצמאיות — —".

(מתוך הועידה הי"ג של הקיבוץ המאוחד)

בוועידה זו אף נתקבלו החלטות ברורות ומחייבות „את הגיוס של חברי הקיבוץ לצבא כחובת עבודה והגנה בקיבוץ" תוך הדגשה, ש„ה־קיבוץ יוסיף להתגייס ולגייס את חבריו לצבא בהתאם להחלטות ה־מוסדות הלאומיים ומוסדות ההסתד־רות".

בהזדמנות אחרת, בימי סכנת ה־פלישה הגרמנית לארץ, אמר טבנ־קין: „— — — לא זה העיקר עתה, מי משגי אלה (הכוונה ל„גיוס ב־מדים" או „גיוס ללא מדים") ע־דיף. הנוהג היחיד, שצריך להיות לנו לקוו הוא: מכל החזיתות שב־עולם, מקומך — המקום שרק אתה עומד בו ואשר בלעדיך אין איש שיעמוד בו. — — — אין לקדש חלק זה או אחר בחזית הגנתנו. כל חלק בה — קדוש הוא. — — —

בחזית יש תמיד ללכת למקום החלש ביותר בתוכה, למקום הדורש את התגבורת החזקה ביותר.

„— — — הויכוח העיקרי בעיני אינו מי עדיף: האדם במדים או בלי מדים אלא אם יכול הישוב והקיבוץ להחזיק במצב מגוייס. בצבא, בנוט־רות ובהגנתו העצמית חברים רבים? היכול הוא (הקיבוץ) להוציא עתה 600 חבר על מנת שבעתיד יוציא עוד 600? חיכול הוא, המוכרח הוא? אני אומר: יכול ומוכרח! כי בלעדי זה אין טעם למשק, לעבודה".

(„חבדים", כרך זי, חוברת ג', יול' 1942).

ראוי לציין לציין שדברי א. גולומב כפי שהם מצוטטים על־ידי בן־גוריון במאמרו דומים מאד בתוכנם לחסיס־תו של טבנקין המובעת בדברים ח־ג"ל. גולומב אמר: „נפשי טולדת, כאשר מבדילים אצלנו בין מחנדבים לצבא הבריטי ובין כוחנו העצמי — — — אינו גורס תפיסת חמע־מידה „צבא" לעומת „חגנה" ו„הגנה" לעומת „צבא". שניהם כוחות שלנו, כשאנו קוראים להתגייסות הרינו קוראים לכל החסקידים והצרכים".

אשר הובא כאן בציטוט אינו אלא מאשר אמת חיסטורית ומציאות חיים קונקרטית, שדומה היה שאינה זקו־קה כלל להוכחה, והיא צמידותו של הקיבוץ המאוחד מאז היותו להגנת הארץ ולבטחונה בכל התקופות, ה־שלבים והצורות, וחלקו של טבנקין בטיפוח הכרת צמידות זו. ההגנה העצמית כשלובה עם העבודה וה־התיישבות היא במהותו של הקיבוץ המאוחד והיא מלווה את תולדותיו וקיומו מאז היותו ועד היום הזה. העבודה וההתיישבות השיתוף וההגנה הם בקיבוץ כרוכים יחד להלכה ול־מעשה ללא כל חציצה והפרדה.

תודעת הבטחון בקיבוץ

תודעת הבטחון, סדי מציאותה של הארץ, טוטחה באופן מתמיד בקיבוץ המאוחד. התחשתפות הפעילה בכל צורות הבטחון וההגנה שהיו שורדים בארץ בתקופות השונות — היו מ־עיקרי חייו. לאחר מאורעות 1929 היד חיקיבוצים אלה שנשאר במרבית עולה של התגנה העצמית. בראשית שנות השלושים, עם הצורך שהוכיח לחורבות את מספר חשוטרים היהודים במשטרת המנדט — היה הקיבוץ המאוחד מן הראשונים שגייס את

חבריו לכך, באשר ראה בשוטר ח' יהודי במשטרת המנדט ערך ועמתי גדול.

בהמשך הזמן, במאורעות תרצ"ו — תרצ"ט הגביר הקיבוץ את מאמציו ופעולתו בכל השלוחות של הפעילות החננתית הלגלית והבלתי-לגלית של הימים ההם. בגופורות, בפו"ש, בפלוגות הלילה, בחי"ש, בפו"ם ו' בכל הפעולות המקומיות והארציות — היו חברי הקיבוץ, ובשליחות הקיבוץ, בין הכוחות הפועלים, המפעילים והמזעיקים. עוד בראשית המאורעות, במועצת הקיבוץ ביגור ביולי 1936, יצאה הקריאה להגנה אקטיבית, כללית, בין-מקומית, גושית ו' כחוזית מקיפה. והיה זה ו' טבנקין אשר עוד ב-11 במאי 1936, כלומר — חודש לאחר פרוץ המאורעות הע' לה בישיבת הוועד הפועל של ה' הסתדרות את התביעה הנמרצת ל' הרוג ולצאת מתוך הגדר בהגנה — בדברים הבאים:

„הכרח הוא לחשל את הגנתנו ה' עצמית, ואפילו נסכן נפש. הנפש קיים שם הגנה. לא נוכל להגן על הבית אם לא נגן על השדה — — — אם השדה יהיה מופקר ללא הגנה, וללא סכנה למחבלים יהיו גם ה' ישובים מטרה להתקפות. ואם נסיר יהב יהבנו על השלטון, אנו עלולים להיפך ל„שוע יורד" — — — נעיז ונצא להגן על שדותינו."

פעילות הקיבוץ המאוחד בשטחי הבטחון וההגנה עלתה והעמיקה ב' שנות מלחמת העולם השניה, בשנות המאבק ומלחמת השחרור. עם הגיוסים הראשונים, מיד לאחר פרוץ מלחמת העולם השניה — גייס הקיבוץ מ' חבריו לצבא הבריטי ליחידות השו' נות לפי הצורך ולפי כיוון מוסדות הקיבוץ והישוב. בתום שנתיים ל' מלחמת העולם היו כבר מגוייסים רק בצבא הבריטי — קרוב ל-800 חברי הקיבוץ המאוחד והיה זה אחוז גבוה פי שלושה מאחוז המגוייסים בצבא הבריטי בישוב היהודי בכללו באותו זמן (כ-10 אלפים). בסופה של ה' מלחמה היו מגוייסים מבין חברי ה' קיבוץ-המאוחד — בצבא, בפלמ"ח וביחידות הגנתיות אחרות קרוב ל' 2200 חברים (נוסף על כך 245 חב' רים במשרת הישובים העבריים).

האחוז הגבוה של הגיוס לצבא מ' חברי הקיבוץ נבע בוודאי גם' מרוח ההתנדבות העצמית הפנימית הגבוהה כתוצאה מהכרת ההכרח והערך ב' השתתפות במלחמה כנגד צורר יש' ראל — אך גם כן הפעולה המכוונת והמזרזת של מוסדות הקיבוץ למען ההתגייסות. מועצות הקיבוץ נקראו לעיתים קרובות לאזעקה ולזירוז ה' התגייסות. בישיבי ועידות הקיבוץ ש' התקיימו בשנות המלחמה הוקדש מקום וזמן לדיונים בענייני הגיוס. ועדה מיוחדת פעלה בתחום הגיוס והקשרים עם המגוייסים ליחידותיהם השונות.

בהתגייסותו הכללית של הקיבוץ תפס מקום נכבד ומיוחד הגיוס ל' פלמ"ח ובזה באמת נבדל הקיבוץ מהוגים אחרים בישוב. את הגיוס לפלמ"ח ראה הקיבוץ כמשימה גוס' פת על הגיוס הכללי לצבא. תרומתו של הקיבוץ המאוחד בישוביו, באג' שיו, בכספיו, בתמיכתו הציבורית ר' המוסרית — היה בתקופה מסויימת מכריע לגבי עצם קיומו של הפל' מ"ח. מתוך 1100 מגויסים בפלמ"ח בסופה של שנת 1943 — 400 מהם היו חברי הקיבוץ המאוחד. — 600 מהם נקלטו בישובי הקיבוץ ששימשו להם בסיס ובית. השילוב של עבודה ואימונים, גיוסם של בוג' רי תנועות הנוער לפלמ"ח („ההכש' רות המגוייסות") — רעיונות אלה חדרתם, לידתם והגשמתם בקיבוץ ה' מאוחד. יאמנם אף בן גוריון במאמרו הנ"ל מעיד: „הקיבוץ המאוחד תרם לגידול הפלמ"ח וחיזוקו יותר מכל".

אין הדברים האלה באים כדי ל' סקור בכל ההיקף את מעשה ההתנד' בות וההתגייסות של הקיבוץ המאו' חד בכל שלוחות וענפי הגיוס בתקו' פת השנות. כוונתם רק להעלות, בהקשר זה, את העובדות על פעי' לותו של הקיבוץ בכל צורות ה' הגנה, באשר בכולן הוא ראה שלו' חות של הכוח העברי העצמאי ל' הגנת הארץ ולחיסיל ישראל.

„צבא ורק צבא"

אולם לא כן ראה את הדברים הישוב בכללו. היו חלקים ניכרים בישוב שהעדיפו צורת גיוס אחת על משנה, והיו אף ששללו והתנגדו להתגייסות לכוחות המגן המגוייסים העצמאיים.

ב.ג. במאמרו מביא את דעת רוזן בשאלה זו ומוסיף שהוא הביע אותה בשם ה„התאחדות עולי גרמניה ועולי אוסטריה". חוגים מן היטין ב' ישוב, שבשאלות ההגנה והבט' חון היו מופיעים באירגון ב' שם „האיחוד האזרחי" תקפו בדרך כלל את רעיון ההגנה הארצית והיו מלאי חשדות לגבי ארגון הגנתי מקיף, בייחוד אם הוא בהשפעת ה' הסתדרות. מ. סמילנסקי כתב „השלח רק לעת הצורך. רק לזמנים קשים. המעטים והחולפים. ולא חס וחלילה כתופעה קבועה ועומדת. כי כל שלח אם קבוע ועומד הוא, ואם גם נוצר לשם שמים, ייהפך מתוך קביעותו מעצמו לכלי זינו של השטן... לפי עומק הכרתי שבעים וחמישה אחוז זים מאותם האבצעים המשוריינים מוצאים עתה ללא ברכה". („הארץ", נובמבר 1940).

אך למען האמת ההיסטורית יש לציין שלא רק חוגי הבעל-בתיות היהודית הישנו ושללו ארגון כה יהו' די עצמאי מגויים קבוע. — גם ב' מפא"י ובהסתדרות רווחו פה ושם דעות מסוג אלה של פ. רוזן ועמיתיו ויש רק לתמוה שב.ג. במאמרו התע' לם מהן.

ב„מלחמתנו" הוברת מס' 1 נובמ' בר 1942 נתפרסמו הדברים הבאים:

„ — — — אין קוראים לגיוס אלא על ידי צו ברור, מוחלט, הדורש את המעשה האחד והפשוט: לצבא. על ידי השעמה, הדגשה והסברה: זוהי הדרך. זוהי הובתך הראשונה, ואותה עליך למלא. ואין כל חובה אחרת במקומה של זו. ומי שבא אצלנו ומתווכ בצו להתגייס לצבא מסיים בגוס לצבא — אל ישלה את עצמו באשליות שוא: את אשר הושג בכוחה של סיסמה זו אין להגדיל בהרבה. לשם הגברת הגיוס יש צורך דחוף לבטל בהחלט את ההשתמטות המוסכמת לכל סוגיה וצורותיה. מי שגילו גיל הגיוס חייב ללכת לצבא ורק לצבא ולא לשום תפקיד אחר..."

וחתום על הדברים ב. לוי שהוא פרופ' ב. דינור.

גם בועידת ההסתדרות החמישית ובמועצות ההסתדרות שהתקיימו ב' אותן השנים היו שדרשו בכל התר' קף את ריכוז כל הכוח בגיוס לצבא. גם בקיבוץ המאוחד, בדיוניו ובכי' נוסיו, נשמעו לעיתים דעות ברוח זו. ואם כי בדרך כלל שררה גם ב' הסתדרות הדעה של שוויון הערך של ענפי הגיוס השונים — הרי על אף זאת — שרר בארץ, במידה ש' שרר, הלך רוח של גיוס לצבא כתפ' קיד עליון ומרכזי.

לרשות הגיוס לצבא עמדו מוס' דות מיוחדים, בעלי סמכות וכוח ו' אמצעים לפעולתם. המגוייסים במרים היו מוכרים בישוב ומועדפים בזכויות מסוימות בהברה וכו', הסוכנות עצ' מה היתה מעלה לסני הפלמ"ח לע' תים את התביעה להתעמיד מתוכו „מכסת גיוס" לצבא. אף בן גוריון עצמו — כך מספר לנו כסר הפלמ"ח (כרך א' עמ' 28) — הביע גלויות בכינוס אחד של הפלמ"ח את משאל' תו ותקוותו שהפלמ"ח יתגייס ליחי' דות העבריות בצבא הבריטי. לנוכח מצב זה ובתוספת העובדה שהגיוס להסיבות המגן העצמאיות (הפלמ"ח)

התנהל בעצלתיים ומספר המגוייסים לפלמ"ח הצטמצם ביותר — התריע באסת טבנקין:

„לא המיספר של 19 אלף מגייי' סים בצבא ממיס עלינו קלון כי אם עובדה זו שאנו מונים רק 1000 איש ביחידותינו העבריות. בפרופורציה זאת יש משום קלון. אנחנו מפגרים בהתגיסותנו".

(„צרור מכתבים" עמ' 129).

ובמקום אחר: „הגיוסים לצבא ול' חטיבות המגן שווים הם בערכם ה' מוסרי. אך האם שווים הם גם ב' פרופורציה המספרית? מדוע לא הת' גייסו אנשים לכוחותינו הפנימיים?"

(„צרור מכתבים" עמ' 131).

הבדלי ה„הפסיות" ביחס לגיוס היו, איפוא, ע"פ במידה שהדובר הוא בקיבוץ המאוחד ובטבנקין, לא על הערך והצורך בגיוס לצבא „במדים". אלא על הערך והצורך בגיוס „בלא מדים" כלומר: לפלמ"ח. הכרת חשי' בות הגיוס „בלי מדים", — לא היה בכוחה ולא מעניינה, להפחית או ל' זלזל בהכרת החשיבות הגיוס ב„מדים". כזה כן זה — שניהם שימשו, בהכרת הקיבוץ, את התפקיד האחד: הגנת ישראל וקיומו.

כוח מגויים עצמאי — הצלה ל„הגנה"

ויש להדגיש, שהכרמת הדגל לאר' גון מחדש של ההגנה העצמית והק' מת כח מגוייס עצמאי בתוכה, כפי שהקיבוץ המאוחד וטבנקין תבעו ב' שעתו — היה בהם משום הצלה ל' ארגון ההגנה בכללו. שכן, יש להזי' כר, שבראשית שנות הארבעים, למ' רות הסכנות שהיו צפויות לישוב ול' ציונות בעמיה של מלחמת העולם — היה ארגון ההגנה של הישוב שרוי במשבר קשה ובאפס פעולה.

ויכוהים פנימיים בישוב ומבפנים, במפקדה הארצית, לגבי צורת ארגון ה„הגנה", חוסר אמצעים כספיים, ה' גיוסים לצבא, חתירת השלטון, חיפו' שים ומאסרים וכו' — כל אלה חברו יחדיו לרפיון הארגון ולהחלשתו ה' המורף עד כדי סכנת התפרקות.

חוגי הימין טענו שבאין לישוב מספיק כח ואמצעים עליו להתחרכז בגיוס לצבא ולראות בו את חזות ה' כל. באותו זמן אוענתו של הקיבוץ המאוחד להתנערות ולגיוס מהודש למסגרת המגן העצמאית, תוך מתן עזרתו ותמיכתו הפעילה „חידשה את הפלמ"ח שהיה בסכנת התחסלות, ב' עקב טיבות שונות, שהמצוקה הכס' פית לא היתה הפתוחה שבהן, ועל ידי כך הקימה מחדש את ה„הגנה" על רגליה. בחדשי משבר אלה, ב' מחצית הראשונה של 1942, בשיחת מפקדים של ה„הגנה" הזהיר טבנקין ואמר:

174

„— — — אני רואה כי ה„הגנה" מתחלת... הדבר הוא טראגי ופא־טאלי — אם עם שיכול לגייס מתוכו 70 אלף לוחמים ולעמוד על נפשו — לא יגייס ולא יעמוד. — — — הישוב העברי מבחינת גיל אנשיו והרכבו החברתי, מאפשר לגייס ולעמוד ב־עשרות אלפי לוחמים — — דעתי היא: כי יכול להיות צבא עברי, אם יש טעם לכל מה שעשינו ויצרנו כל השנים — עיקרו בשעה זו שיהיה לנו צבא מגויס ברשותנו. — — — מבחינה דמוגרפית — הדבר אפשרי; מבחינה כלכלית — הדבר אפשרי; בישובי העובדים יכולים להתקיים בעבודה ובאמונים אלפי לוחמים. — — אין זו אוטופיה — — נתחיל בעצמנו ומעצמנו! 20 אלף אנשינו בישובים יכולים לכלכל אלפי לוח־מים. עשרים אלף אנשים במשקינו, שאינה הכרה להם עבודה יכולים לקיים כוח מגויס אף בלי תקציב מהסוכנות ומהממשלה ואם כן נע־שה, יהיה כסף, גם מהסוכנות".

(ספר הפלמ"ח כרך א' עמ' 127).

רעיון העבודה והאימונים — נתקבל בקיבוץ המאוחד ובהגשמתו הציל את הפלמ"ח מסכנת פירוקו. חידוש הפלמ"ח — אימוניו ובפעולותיו ה־פיח רוח חיים ב„הגנה" בכללה ר בבוא הזמן היו. הפלמ"ח והמגוייסים האחרים שב„הגנה". הנוטרות וכו' ה־כוחות העיקריים שנשאו בעול המא־בק ומלחמת השחרור.

המציאות, שלאחר מלחמת העולם השנייה, הוכיחה את צדקת ה„תפי־סה" המחייבת התגיסות „במדים" ו„בלא מדים" כאחד. היחידות העב־ריות בצבא הבריטי — השתתפו במלחמה נגד צוררי ישראל, למדו דרכי לחימה מודרנית ואימון בנשק, היו הראשונים שקיבלו את ניצולי השואה והגיטאות עם סיום המלחמה, פעלו ב„בריחה" וב„העפלה" וכו'. ואילו חטיבות ההגנה העצמאיות ה־מגוייסות ובמרכזן — הפלמ"ח — היו הכוחות העיקריים שבלמו את הסתערויות האויב במלחמת השחרור. ואף שמרכזו היה בארץ — פעל ה־פלמ"ח גם ב„בריחה" ובהעפלה, ב־מחנות ובתנועה בחו"ל. ה„גיוס ב־מדים" וה„גיוס בלא מדים" שבזמנו היוו כעין שני „ענפים" למימושה של ההתנדבות וההתגוננות היהודית — שניהם מקורות כח הם לצה"ל כ־יום, מקורות יניקה והשפעה.

לקח מאלף

חברים אחדים מן הנוגעים בדבר וסתם סקרנים ניתן להם לראות לפני זמן
מין „פלא" שכזה בכרם: מחרשה, בעלת סכין אחד הנגררת אחרי טרקטור „פר
סון" מתקרבת עד לגפן ממש — ותוך כדי כך חורשת והופכת את פס האד
לאורך השורה ובסמוך יותר לגפנים, נוגעת ואינה פוגעת בהן.

מי שנזדמן לכרם חודשיים לפני־כן, או באביב 1954 ובשנים קודמות, היה רו
„מחזה" אחר במקצת: שורת א נ ש י ם, על פי רוב ש כ י ר י ם, גחונים על מעד
הם, עובדים בניכוש העשבים השוטים לאורך ובסמוך לשורות הגפנים. וכך במ
כל שעות היום ולמחרתו — עשרות ימים רצופים...

משמע: אותה עבודת ניכוש ועידור, שבמשך שנים נעשתה ב י ד י ם, הוחל
עתה בעבודת המכונה לטובת כל הנוגעים בדבר: עובדי הענף, סידור העבודה והמ
כולו.

וקצת מספרים להמחשת הדבר: בעבודת ידיים בניכוש הכרם הושקעו:

באביב 1953	— 290 י"ע
בסתיו 1953	— 100 י"ע
באביב 1954	— 258 י"ע
בסתיו 1954	— 65 י"ע

אותה עבודת ניכוש ועידור, שנעשתה לפני שבועיים בכרם ב„מחרשה המתק
בת" הנ"ל, בוצעה תוך 6 ימי עבודת־אדם ו־35 שעות עבודת טרקטור „פרגוסון".

אין כלל צורך להיות בעל־חשבונות או בעל־דמיונות, על מנת לראות בהשוו
זאת את העובדות הבאות:

א. במקום עבודה שכירה (וכזאת היתה עבודת הניכוש ברובה המכריע)
ע ב ו ד ה ע צ מ י ת.

ב. במקום הוצאה של למעלה מ־2000 ל"י לניכוש אחד שבעבודת ידיים —
הוצאה של הרבה פחות מ־200 ל"י שבעבודת המכונה.

ג. במקום „סחיבת" הניכוש, במשך שבועות וחדשים (אפריל — מאי — יונ
— דבר שגרם לבזבוז עבודה ולדלדול של הגפן והפרי — עבודה מ ה י ר ה, חוס
זמן וממריצה את גידול הגפן והפרי.

יצויין, שהמחרשה הזאת מצויה ברשותנו כבר ש נ ת י י ם ימים — כלומ
סנתיים היתה מונחת סגורה בארגז ובו־בזמן הוצאו עבודה וכסף וכוחות למכב
לעבודה, שהמחרשה עם הטרקטור יכלו לעשותה בזמן מועט ובחסכון רב.

ואם יאמר האומר, שחסר לנו טרקטור מתאים למחרשה זו — הרי זו „שנה ת
מת שטרקטור פרגוסון נמצא ברשותנו והוא לא נוצל כראוי למטרה זו.

*

פואית „היסטוריה" קטנה זו על ה„מחרשה המתקרבת", אם לא „להתעסק" או
הרי לעולה להסיק ממנה זאת וזלקח כי:

א. יש ויש אפשרות להחליף עבודה שכירה בעבודה ע צ מ י ת.

ב. ישנן אפשרויות לצמצום העבודה וליעולה.

ובהחלט כדאי והכרחי, שהעוסקים בארגון־העבודה בענפים ובמשק, יקחו עוב
אלה לתשומת לבם ב ת י כ נ ו ן ו ב ב י צ ו ע.

א.
חיומן אפק

175

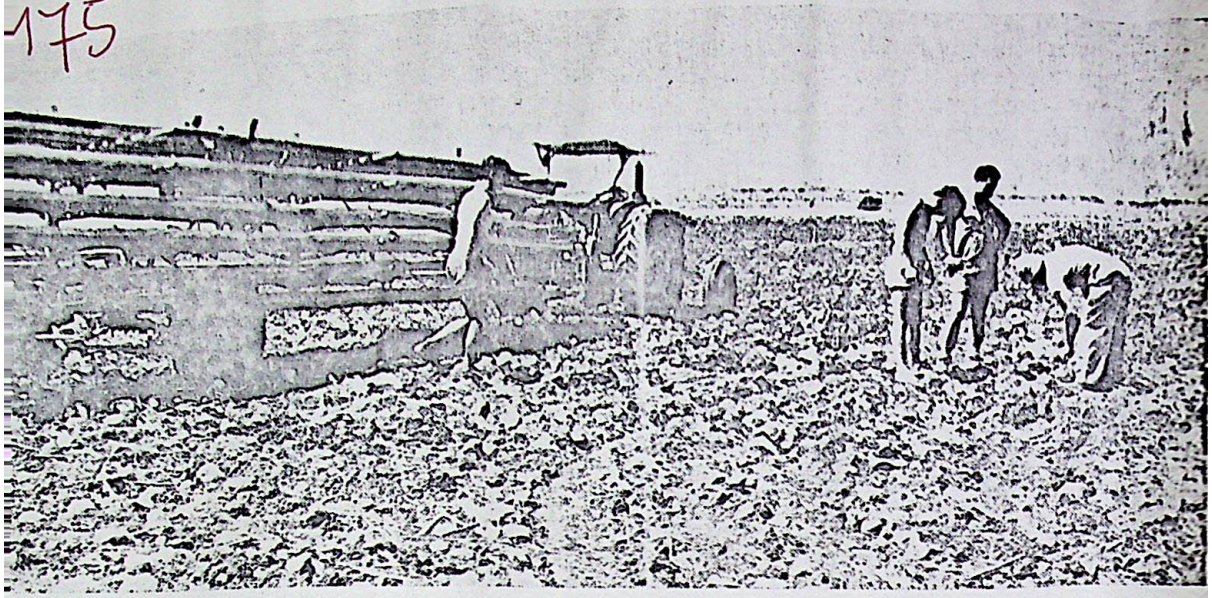

עונת הכותנה ה

קיבוץ מס 651
22.4.1964

המאבק על „החוקה" בתנועת המושב

פזמונות ישנים על „זמנים חדשים

מ זה כמה שנים, ובמיוחד בשנתיים האחרונות, רוגשת הציבוריות העב־רית בארץ, ובעיקר בתנועה המושבית, בסביב להנהגת חוקה מאושרת על־ידי הכנסת (הכנסת) לתנועת המושבים.

אמנם, חוקה לתנועת המושבים נתקיימה ים עד כה, ואף היתה מאושרת על־ידי חוק של ממשלת המנדט, אלא שבתנ־ אים חדשים אשר נוצרו עם קום המדינה, במציאות הכלכלית והחברתית הקיימת בה, ועם ריבוי המושבים החדשים מקרב העלייה ההמונית — הוכחה חוקה זו כבל־ תי מתאימה וכבלתי מספיקה. הנועת המו־ בים (כמוה כתנועה הקיבוצית) יזמה, איפוא ניסוח מחודש של החוקה והגשתה לאישור בכנסת. כחוקה בעלת תוקף ממלכתי, במסגרת החוק של האגו־ דות השיתופיות.

מושב־העובדים הוא אחת מצורות ההת־ יישבות המיוחדות לתנועת־הפועלים בא־ רץ, ואף כי, בהבדל מן הקיבוץ, הוא נח־ ב לצורת־התיישבות אינדיבידוא־ לית — אין הוא דומה לכפר־איכרים כלשהו בעולם. ביסודו — ערכים מש־ קיים וחברתיים — פרי המציאות ההתיישבותית של הארץ, הכרוכים בהג־ שמת חזונה של תנועת הפועלים הא"י: הקרקע של המשק המושבי — כשל ההת־ יישבות העובדת בכללה — היא קרקע לאומית, הניתנת למחיישב רק בחכי־ רה. בתנאי חוזה מיוחד עם הקהק"ל; המושב מצווה על עבודה עצמית, ומשקיו הבודדים מבוססים מלכתחילה על חלקות קרקע ומיבנה־משק, המחייבים ומאפשרים הגשמת ערך זה.

אין המשקים במושב, על אף היותם אינדיבידואליים, בדרגת אינדיבידואליות שונה, בבחינת בחדים ונפרדים במער־כת־הקיום ובמערכת העבודה והחיים הצי־ בוריים. למושב — מערכת כלים, מוס־ דות, נוהלים ומנהגים — שנועדו לקיים ולהסדיר עזרה הדדית בין חברי־ המושב, ביניהם לבין עצמם, וכן זיקה של היחיד אל חברו, הן של המושב היחיד והן של כלל־המושבים, במסגרת תנועת המושבים. שיתוף התוצרת החקלאית, אס־ פקת המיצרכים, הציוד החקלאי, המים והתובלה; הבטחת הייצור התקין על־ידי סידורי אשראי; ביטוח; פיקוח וביקורת, ואף עיבוד משותף בפלחה ובמטעים; שירותים לסיפוק צרכי החיגון, התרבות, הבריאות, הבטחון וכו'; נציגות כלפי המוסדות בכל הנוגע לייצור, לתיכנון, למיסוי, לאשראי, למכירה וקנייה וכו' — כל אלה מוסדרים ומובטחים בצורה שי־ תופית, באמצעות מוסדות מתאימים, המושתתים על אחריות הדדית, ומתוך קשר ותיאום עם התנועה הארצית.

לא נמצא נושא למלחמה

עם זה ניתן לקבוע, כי מושב העוב־ דים כושר־עמידתו נגד סטיות חברתיות, ובמיוחד במציאות הכלכלית והחברתית הקיימת עתה במדינה, פגיע מלכתחילה, מעצם היותו צורת־חיים אינדיבידואלית. השיטה האינדיבידואלית בייצור ובצרי־ כה, הבעלות הפרטית על ערכים חמריים רבים ומצטברים, השיקול הנפרד בענ־ יינים רבים של המשק והפרנסה, ההחל־ טות המשפחתיות הנבדלות, הן בענייני יום־יום והן לגבי העתיד, כלומר: מסכת תנאי־החיים של המשק הפרטי, בא־ הוא כזה — עושה אותו, בדרך הט מפולש יותר לקליטת השפעות מן הד לחדירת נוהגים, הרגלים ומושגים זו לרוח המושב, אשר בהצטברם לאורך־ הם חותרים תחת אושיות המושב עצ

ואמנם נפגע המושב בש האוריגנות, העתונות המושבית, שחופ בתקופה זו, חדורה אועקות נגד גילו ומעשים, שיש בהם משום עיוות וסי דמותו החברתית והמשקית של המו עבודה שכירה — בממדים מדאיג שימוש בקרקע הלאומית שלא למטר על־ידי החכרת קרקעות לגורמי־חוץ, גילויי ספסרות בתחום זה; פריצת הש המאורגן והקואופרציה באספקת מ כים; מיבנה מונוקולטורי של המ התפרקות מערבות הדדית; התהוות כלכלי וכו' — תופעות קשות ומדאי שהתנועה המושבית, ככלל, דרך כ דותיה המרכזיים והמקומיים, נאבקת דן בכל הכוחות והאמצעים שברשו אלא שהוברר, כי הללו אינם מספי

עמי אסף ז"ל סיפר:

„— יודע אני שחברים שונים ה
שו מיטב כוחם וזמנם, במשך שנים,
פול במושבים והגשמת יסודות הת
וחוקתה — — המושבים היו מו
לקבל החלטות, אחד בנקל ואחד בק
אך לבצען, כלומר לעמוד בפ
סנימי עם כל חבר וחבר בתוך הכ
— לכך לא נמצאו נושאים ברוב הי
בים. לאחר לבטים וויכוחים באס
כלליות, מועצות הפיר וישיבות על
ישיבות, היו אומרים לנו: „אין בכ
לבצע את ההחלטות, ואנו מסכימים לנ
את הביצוע לתנועה".

(„חלוץ", אפריל

איפוא, מאבק וחיפושי־דרך בתנו־
מושבים, לשמירת ערכי המושב,
התלבטות חרדה. מה יעבוד לו,
במאבקו? מהי הדרך לחיזוק מע־
מכותו?

אין דרך אחת ויחידה. אך עם
רך שיש בשילוב דרכים ואמצ־
ן לבטל דרכים ואמצעים גם כשהם
ם בנפרד. הסטיות החברתיות
בות המושבית — מקורן במציאות
ת החברתית שבמדינה, ובסטיכיה
בה. מכאן, שהמאבק הכרח לו
צמח ושלוב במאבק הכללי
האוירה במדינה כולה, וספק רב
נתעת המושבים משתלבת במאבק
עצם המאבק, המחוייב כשלעצמו,
שאיננו מבטל, אלא אף מחייב
פחו של החינוך לערכים ולהגש־
ם זה אין להוציא מכלל אמצעי־
נות של המושב מכשירים וכלים
ים, תחוקתיים ומשפטיים.
תידים וקבוצות, הפורשים מדרכו
לים לקיומו.

„נהיה ככל האזרחים"

דה זו צמחה ההתנגדות. מיעוט
ך קולני ונמרץ, התארגן למלחמה.
ה יצאו למלחמה? תחילה, דומה
שהיא נגד סעיפים מסויימים
, אלא שמתברר יותר ויותר כי או־
רה, ששללה מלכתחילה את
קבלתה של חוקה בעלת תוקף
י — הופכת להיות נחלת כלל־
דים. דברים אופייניים של אחד
דים יחישו דעה זו:

—— נהיה ככל האזרחים, ובל תחוקק
בסת חוק מיוחד לציבור מאוגד. — —
ת הזמן לזמן כינוס, שיעסוק בליבון
קרונות חדשים. ואין להתבייש
ד. שכן זמנים חדשים דורשים ערכים
שים. — —. — העבר שייך להיסטוריה,
ב שכך. סיכומו של דבר: נהיה אזרחי
דינה ככל האזרחים, עם חוקה
ת, ממלכתית, עם חובות וזכויות שוות.
ה גוי ככל הגויים".

(„תלמים", ינואר 1963)

אובן יפה, אחד מפעילי ההתנג־
לקבלת החוקה, איש נהלל, בנו של
נור יפה, מהגיי רעיון המושב
דיו, מסיים את מאמרו „עקרונות
ב — ללא כפייה" במלים רבות־
נות אלו:

„איש המושב הוא בראש וראשונה
אזרח מדינת ישראל. סבורני שהצעת
חוק זה (של המושבים) — פרי־בוסר
היא, ויש לבטלה".

(„דבר", 18.11.62)

ם הדברים ברורים: „נהיה אזרחי־
נה ככל האזרחים, עם חוקה אחת,
כויות". אולם, הרי החוקה הזאת, הממ־
ת, אינה מכילה בתוכה חוקים המות־
ם במיוחד לצורות החברתיות של ההת־
ת העובדת. כלום אוסרת חוקת המ־
ת כשלב זה של קיומה וחולדותיה,
ת שכירה? האם היא אוסרת קרקע
ת? האם היא שוללת חנויות ועיסו־
ת רטיים? יתרת מזו: האם היא אוס־
ת שרות וסרסרות בקרקעות, ניצול
ת התעשרות קלה וכיוצא באלה?
יינת היא — בתורת נורמה לחיים

— עזרה הדדית ואחריות הדדית בין אנ־
שים? המחייבת היא הגשמה עצמית של
ערכים חברתיים?

מסתבר, איפוא, כי מי שמסתפק בחוקה
הממלכתית הכללית, של „כל האזר־
חים", איננו רואה עצמו אלא כאזרח בחב־
רת „כל האזרחים" — ותו לא. ואכן,
כאן נעוץ עיקרו של הוויכוח, וכאן קר־
הגבול, החוצה בין הצדדים היריבים. מצד
אחד — הרוב המכריע של תנועת המר־
שבים, ועמו ההתיישבות העובדת כולה,
על זרמיה הקיבוציים, ההסתדרות החק־
לאית, ההסתדרות הכללית ומפלגות הפו־
עלים הציוניות־סוציאליסטיות; ומן הצד
השני — מיעוט קטן בתנועת המושבים,
הנתמך על־ידי מפלגות הימין, ארגר־
ניהן הכלכליים והעתונות שלהן.

שכן הוויכוח הוא על אידיאות, על
מגמות ועל דרכים בבניין המשק והחב־
רה הישראלית. מצד אחד — הדרך
החלוצית־סוציאליסטית, הבונה צורות־
התיישבות וצורות־חיים חדשות, בדר־
גות שונות של ליכוד חברתי, שיתוף
ושוויון, עזרה הדדית ומרות ציבורית;
ומן הצד השני — הדרך הקפיטליסטית,
המטפחת את „היוזמה" הפרטית ואת
„חופש" הפרט וכל הכרוך בהתחרות הד־
דית, בניצול הזולת, ברדיפה אחר רווחים
מופרזים, התעשרות קלה, וכיוצא באלה.

מה בין חירות ל„חירות"?

הדרך החלוצית־סוציאליסטית הצמיחה
צורות־חיים וארגון שונות: הקיבוץ, המו־
שב השיתופי, מושב העובדים, הקואופר־
ציה היצרנית, הצרכנית והשירותית, המ־
שק האדמיניסטרטיבי. המגמה השי־
הופית — היא המאחדת את כל צו־
רות־החיים הללו, אלא שהיא מתגשמת
בכל אחת מהן בדרגה שונה ובצורה
שונה, החל ממינימום השיתוף שבקו־
אופרציה העירונית, וגמור במכסימום
השיתוף שבקיבוץ. ריבוי צורות ההתייש־
בות וצורות השיתוף בארץ מאפשר לכל
אדם ולכל קבוצת פועלים לבחור לעצמם
צורת־חיים רצויה להם, ללא כל צורך
להילחם בצורת החיים האחרת, או לשנות
את דמותה החברתית מבפנים. אולם,
במידה שאדם או קבוצת אנשים קשרו
את גורלם ואת חייהם בצורת חיים מסו־
יימת — מן ההכרח הוא שיקבלו את
אורח־חייה ומרותה של צורת חיים זו.

חירות היחיד, שחוקת המושבים —
לדעת המתנגדים — כאילו מקפחת אותה,
איננה ערך זר להתיישבות העובדת. נה־
פוך הוא: עיקרה של ההתיישבות
השיתופית הוא להניק בטחון־חיים, חי־
רות יצירה, זקיפות־קומה ואי־תלות. אלא
שחירות זו מותנית בהכרת הערך
השווה של הזולת, כי זהי חירות
של יחידים שווים. „הפסד" החר־
פש (המדומה) שבצורות החיים המשוללות
שותפות — יוצא בשכר השוויון ואי־
התלות האמיתית שבין האנשים, אשר
בצורות החיים השיתופיות.

ההתיישבות בארץ נתנסתה גם בדרך
„החירות" האחרת, בדרך ה„יוזמה הפר־
טית" והרכוש הפרטי. האיכרות במוש־
בית החקלאיות זוהתיקות (פתח־תקוה,
ראשון לציון וכר'), הגיעה בשעתה לדחי־

קת העבודה העברית, לעבודה זולה ובל־
תי מאורגנת, ולכל אשר התלווה לכך
עד שהפכו כיום לערים ועיירות שחקל־
איתן נדחקת והולכת לקרן־זוית, ובמידה
שהיא קיימת בממדים קטנים, הריהי מונו־
קולטורית באזור־החוף ונחשלת בגליל.

גם מושבי־העובדים הראשונים —
עין־גנים ונחלת־יהודה — אף כי הורתן
ולידתן בתנועת הפועלים, הרי בהיותם
מחוץ למסגרת תנועתית־התיישבותית־
פועלית, איבדו במשך הזמן את אופיים
החברתי־הפועלי ואת קשריהם עם תנו־
עת הפועלים. אף המושבות החקלאיות
האחרות, מיסדו של המעמד הבינוני (נה־
ריה, כפר־שמריהו, רמות־השבים, יקנעם
וכר'), נטו בחלקם לכיוון ההתפתחות
העירונית, שחקלאותן הופכת להן לסרח־
עודף. האין יסוד לחשוש לגורל דומה
גם למושבי־העובדים, באין להם מסגרת
תנועתית, מחנכת ומארגנת, עם סמכות
משפטית ובעלת כושר ביצוע? הייפלא
איפוא, כי תנועת המושבים, בעומדה על
קביעת חוקה לעצמה — שומרת ומגינה
בכך על ערכיה?

אך תעודת־כבוד היא לתנועת הפועלים
הא"י, שכולה (פרט למק"י, שזרותה
לערכי תנועת הפועלים הישראלית הוב־
לטה גם בעניין זה) מאוחדת בהגנה
על מושב העובדים וערכיו. היה מקום
לחשש, שתהליך ההתפרקות מערכים,
שפקד את רובה של תנועת הפועלים
הא"י בשנים האחרונות, בעקב הסטיכיה
הכלכלית והחברתית, ובעקב מדיניותה
של מפא"י, שנסחפה והסתגלה לסטיכיה
זי — יתן אותותיו גם בסוגיה זו, ולא
היא. ההסתדרות החקלאית, ועמה ההס־
תדרות הכללית, על כל זרמיה ומפלגותיה,
ובכל כוח־סמכותה ומרותה, התייצבו לי־
מין תנועת המושבים. למעשה, הרי זו
התייצבות להגנת עצמה, כהסתדרות
פועלים בעלת ערכים חלוציים־סוציאליס־
טיים.

סעיף מיוחד בחוקה מבטיח שלא תופסק
חברותו של חבר במושב־העובדים עקב
השקפותיו. סתם ולא פירש המחוקק
לאיזה השקפות התכוון. עמי אסף ז"ל
הוסיף והדגיש:

„מושב העובדים אינו גורס קולקטיביות
רעיונית, וכל חבר בו חופשי בעניני
אמונות ודעות, ובפירוש נאמר בכל פרקי
החוקה של תנועת המושבים, ובהצעת
הפרק לחוק האגודות השיתופיות, כי אין
להוציא חבר מן המושב בגלל השקפו־
תיו —".

(„תלמים", ינואר 1963)

אלא שגם דברים אלה אינם מפורשים
דיים, ואנו רוצים להיות בטוחים שהדב־
רים בדבר החופש „בענייני אמונות וד־
עות" אינם מכוונים רק לגבי אמונות
ודעות דתיות, פילוסופיות או אחרות,
אלא בפירוש גם לגבי אמונות ודעות
פוליטיות־מפלגתיות, וכל המש־
מע מהן לגבי חופש ההשתייכות והפ־
עילות הפוליטית־מפלגתית, במידה שאינה
חותרת תחת יסודות המושב וערכי־חייו.

מתבקש, איפוא, שיובטח, כי הדברים
בסוגיה זו יהיו חד־משמעיים, ברורים
ומפורשים.

א. סגולי

177

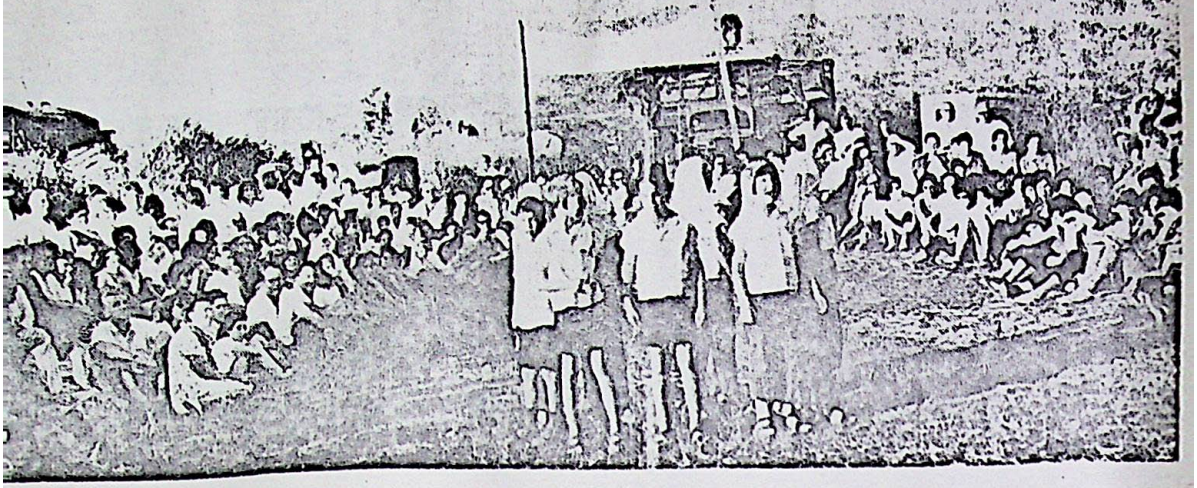

654 דבר מוסף 13.5.1964

היחודש „זרם העובדים" בחינוך

הנקודה החיונית שבכל „מערך

ב מועצה האחרונה של הקיבוץ הארצי בגן־שמואל, הפתיע שר החקלאות, משה דיין, את באי המועצה, בדבריו הנ־כחים על הדור הצעיר בתנועה הקיבו־צית. אין הדברים, בניסוחם המדוייק, מצויים בידינו, אך לפי „דבר" (12.4.64) עמד משה דיין בדבריו „על ערכה הסגולי של התנועה הקיבוצית, והשפעתה הקו־רנת על הציבור". בין היתר ציין את משקלם של חברי התנועה הקיבוצית ביחידות הבטחוניות, לא רק בשל הישגי־הם המקצועיים, אלא גם בשל היחסים החברתיים והתרבותיים שלהם, המשפיעים השפעה מכרעת על עיצוב דמותן של היחידות. „במיוחד העריך שר־החקלאות את חלקם של חברי הקיבוץ, שליחי יש־ראל, בארצות המתפתחות".

לפי „על המשמר" (12.4.64), אמר משה דיין:

„אם מותר לי לחזור אל העידן הקודם של פעולתי, אוכל לומר כי אחוז חברי הקיבוצים בין טייסי חיל־האוויר הוא הרחק למעלה מחלקם באוכלוסייה. נזהר אני מלומר עוד מלה, שבא אגלה סוד צבאי".

לפני־כן, כך סיפרו העתונים, דיבר דיין בשבחם של ההישגים החקלאיים בתנועה הקיבוצית, כמי שיודע עליהם מקרוב, בתוקף תפקידו כשר־החקלאות. אין מעניינו הפעם לחזור ולמנות כאן הישגים ומעשים של התנועה הקיבוצית, כפי שהועלו בעובדות ובמספרים בכינו־סיהם האחרונים של הזרמים הקיבוציים. הכוונה היא רק לנגוע ב„נקודה" אחת של הפעייה — והיא „נ ק ו ד ה" מ כ ר־ע ת.

• • •

האם די בקביעת האמת?

ר בים המונים את מרי־שיחם על החב־רה הישראלית היורדת מערכיה המוסריים הרוחניים. רבו הקובלנות על ההלוציות הנעלמת, על החמרנות המש־תלטת, על הקריריזם הפושה, על התר־עלתיות הגוברת וכו'. ה„דור הצעיר" במדינה — איננו מחוץ לתחום התופעות הללו. יתר על כן: שכבות גדולות ממנו נגועות בהן במידה מופלגת. האם אין ללמוד „גזירה שווה" מן „הדור הצעיר" שבתנועה הקיבוצית ובהתיישבות העו־בדת לגבי הדור הצעיר שבמדינה בכל־לה?

ודאי, יש על מה לבקר גם את הדור הצעיר שבקיבוצים. הכינוסים האחרונים של התנועות הקיבוציות עסקו בכך לא מעט. הרבה בן הביקורת באה כדי לדרבן, ולמתוח ליתר ערות ופעילות. ליתר עניין ומעש. אולם, מעבר לכל הביקורת וב־השוואה לשכבות נרחבות ונכבדות של הדור הצעיר שמחוץ להתיישבות העו־בדת, על עיסקיו, ענייניו ושאיפותיו — יש ב„מחמאות" אלה שבדברי משה דיין משום אמת גדולה. אלא שאין די בקביעתה, וחוכה היא להפוך בה ולהסיק מסקנות.

אמנם, המציאות הקיבוצית על האווירה שבה והחברה הקיבוצית, על ההווי שלה, הן בימי־החולין של ששת ימי־המעשה, והן במועדיה וחגיה, על אסיפותיה ומסי־בותיה — מעניקים את חלקם בעיצוב פני הדור הצעיר ובחינוכו. אולם, במידה מכרעת, זוהי פעולתו של החינוך המכוון, המגמתי, המאורגן. מדוע, איפוא, לא יונחלו ערכי־החינוך, שיטות, דרכים וצו־רות שעמדו במיבחן — לחוגים ר רחבים של ילדים ונוער?

אמונות — ואשל

א כן, מבחינה מהותית, מבחינת כי המדינה, בטחונה, דמותה ועת־מן הראוי שדרך־החינוך החלוצית־ לית תופעל לגבי רוב־רובו של ו הצעיר בישראל. אילו הוכשרו הדור תקופה לכך — לא היה אלא לברך כך. אלא שראוי להיזכר, כי בויכוח ש נהל בזמנו על מיבנה החינוך במז אמנם טענו אלה שלחמו על ביטול העובדים בחינוך, כי הערכים הי והחשובים של „זרם" זה יונחלו למ החינוך הכללית במדינה. ב בועה"פ של ההסתדרות בשאלה זו, י. גורי:

„— — לא זו בלבד שלא יבולע כים שלנו, אלא אנו אף עומדים סיכוי גדול, שהערכים הללו, החי והחברתיים, שנתגלמו במפעל החינו זרם העובדים, יהיו מעתה נחלת ה כולו".

(„דבר", 1953

אלא שבינתיים עברו אחת־עשרה מאז הונהג „החינוך הממלכתי", ה א במדינה. האם הוכיחה תקופה זו כי „הונחלו" ערכי זרם־העובדים לד בכללו? האם יכול „החינוך הממל האחיד, בתנאים הקיימים במדינת י אל, להבטיח את קיומם וטיפוחם ערכי תנועת־העבודה, לכלל הילדים נוער?

בועידת מפא"י אמר ראש הממש לוי אשכול, בסוגיה זו:

„— — אותי מעסיקה הרבה השא

הזאת של חינוך והשכלה, עם כל מרכז הכובד שיש לחפש בה — — אני בכל זאת רוצה להגיד כי זה עוד אינו מבטיח חינוך הדור למעגלי עבודה, למעגלי תנועת־עבודה, למעגלי חברת־עבודה".

ובהמשך הדברים:

„— — לומר שבדרך כלל נוצרה אסוספירה מחנכת, אידיאליסטית, כיבושית וחלוצית — אינני יודע אם אפשר לומר זאת". — — „ — — למה לא יקימו מתוך בתי־הספר המקצועיים וגומרי הסכניון והאוניברסיטה ויקבלו על עצמם לארגן בין הפועלים ובין הנוער גופים שיתופיים? מדוע האסטרופיה הכיבושית, הקולוניזטורית, בחוגי הסטודנטים למקצועותיהם? מנין השאיפה הריקנית, הפיליסטרית הזעיר־בורגנית רק להשכיר את הידע, את המקצוע, למי ששילם שכר יותר טוב, מבלי לתת את הצוואר בעול של יצירה כיבושית עצמית"?
(„דבר", 17.11.63)

אכן, לא הכל בידי החינוך. ישנה „סטיכיה", ישנו משטר, וישנה אווירה — וכל אלה לוחצים, פועלים ומשפיעים. אולם, האם אין החינוך אף הוא „גורם" לחץ, פועל ומשפיע? למה לא יופעל גורם זה — בתכניו, בעריכו, בשיטותיו ובאמצעיו — ליצירת „אטמוספירה מחנכת, אידיאליסטית, כיבושית וחלוצית"?

מה בין „זרם" ל„זרם"

הקווה — אף אם היתה כזאת — כי ניתן להנחיל את ערכי החלוציות ותנועת־העבודה למערכת החינוך הכלית — הוכחה כאשליה. כל עוד קיים במדינה מאבק של מעמדות, מאבק בין שכבות וחוגים שונים ומנוגדים על אופי בניינה של החברה הישראלית ודמותה — לא יימנע מאבק זה גם מתחומי החינוך, וכשם שבשטחים אחרים היתה תנועת הפועלים עצמאית, תוך זיקת שייכות ואחריות למסגרות ולמוסדות הכלליים של העם, התנועה הציונית והמדינה — וב־עצמאותה זו יצרה צורות־חיים־ומשק חדשות ומצליחות, ועל־ידי כך הקרינה השפעתה הרחק מעבר לתחומיה — כן עשוי הדבר להיות גם בשטח החינוך.

מלחמתם המתמדת, הממושכת והעקשנית של הציונים הכלליים — בלבושיהם השונים, בעבר ובהווה, כנגד ה„זרמים" בחינוך — האם באמת כנגד ה„זרמים" בכללם נלחמו? ולמה היה כשר בעיניהם ה„זרם" הדתי? עיריית תל־אביב, שלפני קום המדינה, בהנהלת הציונים הכלליים, ידעה לאחד את הקצוות בצורה „אלגנ־

מסדי חכניאם (ראה רשימתו של עזריה אלון, בעמוד 6)

טית" ביותר. היא (וכן גם הנהלות ריות והמועצות במושבות שהיו ה„אזרחים") נלחמה נגד ה„זרמים" נוך, אך בה־בעת תמכה, תמיכה מו וכספית, בזרם הדתי, תוך החרמתו זרם העובדים. סיסמתם היתה „אחיד" במדינה, אך זו באה „לכסות מלחמתם נגד קיומו של „זרם העוב ה„דתיים", מאידך, („המזרחי" בש חייבו את „הזרמים" בחינוך, כיוון עצמם היוו „זרם" — אבל חיוב זו הפריע להם להתחבר בשעתו אל אקציה בעיריית תל־אביב, למען ש כל עזרה מבתי־הספר לילדי העובדי הקצף יצא, איפוא, על זרם הע בלבד, ואכן, רק הוא לבד ב הזרם הדתי — חי וקיים, והדתיים פארים — ובצדק — על כיבושיו ו גיו.

הרהורי־תש

ומה שהמציאות החינוכית ונסיון שנות קיומו של „ה הממלכתי" האחיד, הניעו רבים ו בתנועת־הפועלים להרהורי תשובה. עמום לכך נשמע גם בועידת מפא"י.

אמר ראש הממשלה:

„אנו נתבעים לבדוק מחדש דרכי נוך בבית־הספר ובייחוד נבדוק ו דרכים להקמת בתי־ספר תיכוניים צועיים, בהגמוניה רוחנית של תנ העבודה".

(„דבר", 1.63

ושר החינוך והתרבות אמר:

„החרדה להנחלת המורשת של תנ הפועלים לדור הצעיר של ציבור ה לים — חרדה זו — מחייבת. נסיוני דני, כי הדור הצעיר עשוי לאמץ המורשה הזאת מתוך כבוד ויקר. המפלגה ועל ההסתדרות לבחון מ את הדרכים הנוספות להשגת הכ הזאת".

(„דבר", 1.63

האם יש לראות בדברים אלה מ הרהורי־תשובה וחיפושי דרך לת המצב? היגיעו הדברים למסקנתם הח נית והמוכרחה על חידוש זרם העוב בחינוך?

על כל פנים — זרם העובדים, אף בוטל רשמית ולהלכה, לא חוסל למעשה. גרעינים חזקים ממנו חיים ו מים בהתיישבות העובדת, ובעיקר בו עה הקיבוצית. זו ממשיכה את המס הערכים והשיטה של החינוך הפר העצמאי, וממנה צמחו אלה אשר על בירך שר־החקלאות, אשר להם כל זקוקים המדינה והחברה בישראל. ק גם סמינר הקיבוצים המשותף לשלו הזרמים הקיבוציים, בו מתחנכים % מכלל המורים שברשת „החינוך הממ תי".

כל אלה — ההתיישבות העובדת, סו נר הקיבוצים, גרעיני מורים ומחנכ בערים — עשויים להיות חלוצי הרע והמעשה לחידושו של זרם העובדים בו נוך. כל תכנית פעולה משותפת של ת את הפועלים, בכל „מערך" שהוא, א יכולה לפסוח על „הנקודה" החיונית מכרעת הזאת.

א. סג

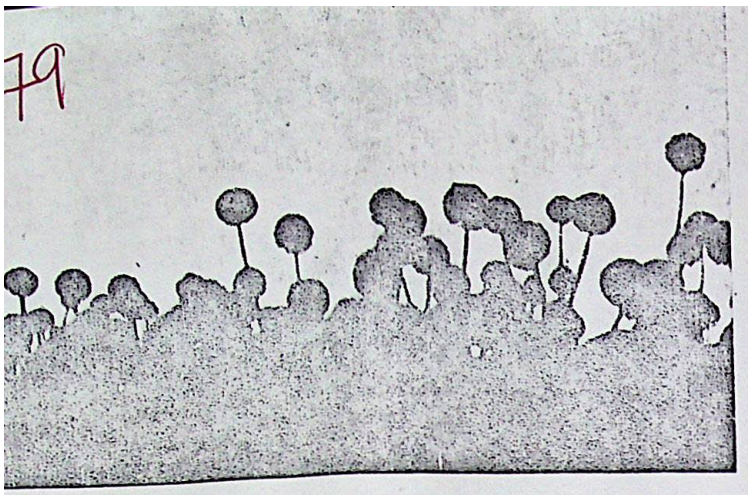

צילום:
גדעון ק.
(בית־השיטה)

ברית התנועה הקיבוצ
וברית הפעולה הפוליט

ה כמה שנים שמתבצעת והול־
כת הפעולה המשותפת של שלוש
נועות הקיבוציות הגדולות, ועמן גם
קיבוץ הדתי והנוער הציוני. תוך
תיאום ופעולות משותפות בין מר־
ה הועדות המרכזיות של התנועות
יבוציות, בשטחי־פעולה רבים ושונים
בכלכלה, בחינוך ובתרבות, בבריאות
תנה, בהלבשה, בהכשרת מורים, הכש־
רכזי־משק ורכזי־ענפים וכו' — מבוצ־
פעולה מבורכת לקידומה של התנו־
הקיבוצית. פעולה זו עלתה לשלב
ה ומקדם עוד יותר עם הקמתה של
ית התנועה הקיבוצית" כמאגדת את
פעולות, המוסדות והועדות השונות
סגרת ארגונית ומינהלית אחת, יוזמת
תאמת, פועלת ומפעילה.

* * *

קמתה של "הברית" לא באה לבטל
את המסגרות הקיימות, המיוחדות
עצמאיות, של הזרמים הקיבוציים, ואף
א כדי לצמצם את פעולותיהן ומעשיהן.
כוף הוא: היא באה כדי להקל ולסייע
התפתחותם ולקידומם של הזרמים הקי־
יים העצמאיים.

אין ה"ברית" מבוססת על מרות והכר־
ת־רוב — אלא על המוסכם והמשותף,
הוא רב כל־כך. נסיון הפעולה המשותפת
נים האחרונות הוכיח כי גם בדרך זו —
גלי, במציאות הקיימת — בעיקר בדרך
ניתנת ומתברכת הפעולה המשותפת של
רמים הקיבוציים.

לפי יסודות ה"ברית", שאושרו בכנס־
סד, ואף לפי נסיון שנות־הפעולה המשות־
ת — אין "מטרה סופית" ל"ברית התנועה
קיבוצית". ייתכן לראות ב"ברית" דרך או
לב לאיחוד מלא של התנועה הקיבוצית,
ך גם תיתכן ראייה ה"ברית" כפי שהיא
יומת וכפי שהיא עשויה להתפתח, — כ־
פרה הסופית" עצמה. ה"מטרה הסופית"
יא בבחינת "רשותו הפרטית" של כל זרם.
אין עובדה זו, כשלעצמה, עשויה לצמצם
ת פעולתה של "הברית", או לשבש את
הסי החברות ושותפות־הפעולה שבתוכה.

אמור, מיבנה זה של הברית הוא
היחידי, האפשרי בתנאים הקיי־
מים. כל תכנית אחרת, שהיתה מתיימרת
להשתית את ה"ברית" שלא על יסוד תכ־
נית ושותפות מוסכמת מראש — היתה
נידונה לכשלון.

שלושת הזרמים הקיבוציים העיקריים שב־
"ברית" קשורים בצורה זו או אחרת עם ארגו־
נים פוליטיים מפלגתיים, שהקיבוץ ורעיון ה־
קיבוץ תיפסים, בשיעורים שונים, מקום נכבד
בחזונם, בתכניתם ובפעולתם. ואף אם מצומ־
צם ומעורפל ביותר מקומם של הקיבוץ וה־
רעיון הקיבוצי בתכניתה של מפא"י — הרי
מקומו הנכבד ברור ובולט בתכניותיהן וב־
פעולותיהן של "אחדות־העבודה" ומפ"ם. שלו־
שת הזרמים הקיבוציים, מצידם, מאיחדים
בראייה הקשר שלהם עם תנועת־הפועלים
בארץ, דרכה, חזונה, מאבקיה ומערכותיה.
תקנון הקיבוץ, המשותף לתנועה הקיבוצית
כולה, והעומד לקבל את גושפנקתו
החוקית, משולבת בסעיפו הראשון הפיס־
קה רבת־המשמעות הבאה:

"הקיבוץ רואה את עצמו כחלק בל־
תי־נפרד של תנועת הפועלים העברית
בישראל, השואפת לכונן את העם
המתרכז בארץ כחברת־עבודה, הבנו־
יה על יסודות של שוויון כלכלי
וחברתי".

בנוסף לקשר העקרוני — מ ו מ ח ש הקשר
הזה בשטח הכלכלי והחברתי.

* * *

ומה שאין צורך בריבוי דברים, על־
מנת להוכיח את הקשר שבין מצבו
ומעמדו של משק־הפועלים, בין המדינ־
יות הכלכלית והכספית השוררת בארץ
ובין הרמה הכלכלית והמשקית של התנו־
עות הקיבוציות. באותה מידה בולט הדבר
מן הבחינה החברתית. תנועת־פועלים בע־
לת ערכים חלוציים סוציאליסטיים, מגשי־
מה, לוחמת ומחנכת, יש בעצם הווייתה
משום כוח משפיע, מקדם ומטפח את
התנועה הקיבוצית. אווירה חלוצית בארץ,
התלוייה במידה גדולה מכוחה, ערכיה,
תכניה ופעולותיה של תנועת־הפועלים
בכללה — כוחה רב לעידודה, גידולה
וקידומה של התנועה הקיבוצית.

האם אין המציאות בתנועת־הפועל
חברה הישראלית מחייבת את הגברת
פות של הזרמים הקיבוציים גם
לת חומים הקיימים במסגרת "בריח
עה הקיבוצית"? האין צפוייה הרעת
הקיים עם התגברות כוחות הבורגנות
נות בישראל? האם השוני הרעיו
פוליטי הקיים איננו מאפשר שיתוף
מוגבר בהרבה שטחים ותחומים? מד
פוא, לא תקום ברית לפעולה פוליט
מפלגות־הפועלים, במקביל ל"ברית
הקיבוצית?

ידועה עמדתם של מפ"ם והקיבוץ
להצעת ה"מערך החדש". הם שוללי
תי. ואף כי בביתם פנימה הם רואים,
קשר הדוק בין הקיבוץ והמפלגה,
בשנים האחרונות הכירו אף הם ב"דרך
דת של הסוציאליזם הישראלי" ומקומ
לי של הקיבוץ ב"ייחוד" זה — הרי
כלל, בתנועת הפועלים בכללה, הם
כים ב"שני קווים מקבילים", ואף מנג
בדברי ש. רוזן, בועידת "איחוד ד
והקיבוצים" בדגניה ב', יש משום נסי
מחדש תיאוריה זו. הוא אמר:

"בקרב התנועה הקיבוצית
חוקים אחרים מאלה הנהוגים
היחסים הפוליטיים אפילו בקו
עת־הפועלים. מערכת היחסים
עה הקיבוצית מיוסדת על חו
בות ההדדית, בשעה שהיחסים
טיים בנויים על חוקי היריבו
בות וההתחרות הפוליטית
מאבק על השפעה פוליטית
ע"ח המפלגה היריבה, ואילו
המחנה הקיבוצי — כל זרם
רוצה בשלמותו ובשלומו של
("על המשמר",

* * *

שמע: תחומים נפרדים.
הקיבוצית — ערבות הדדית,
ופעולות משותפות, ואילו מחוצה
עם אותם חברי התנועה הקיבו
יריבות והתחרות ומלחמה הדדי
סייגים וללא מעצורים. דומה,
זו ביחסים שבין התנועות הל
לבין היחסים שבין מפלגות־הפוע
לה על מה לסמוך, אלא על המצנ
דתי הקיים, שהמשכו במציאות ה

180

הקיימת בארץ, עלול להחליש ולהכשיל את תנועת הפועלים בארץ בכללה, על כל זרמיה ומפלגותיה, כולל התנועות הקיבוציות.

מדרך הטבע נבנה הקיבוץ כצורת־חיים קבוצה, על־ידי סעולה חיובית, חינוכית וקונס־טרוקטיבית ממושכת ויסודית — סעולה שה־חיוב העצמי שבה הוא העיקר בתוכה, ואילו הספלגה, בתור מסגרת רעיונית פוליטית, מרכז פעולתה הוא מאבק על השפעה פולי־טית ועל השלטון, ובימי בחירות — פעולת־תעמולה נמרצת שמטרתה למשוך אליה בוח־רים. סעולה שהדגשת ה ש ל י ל ה ז ו־ל ת מרובה בה, לעתים, מהדגשת החיוב העצמי.

הבדלה זו, שהיא עובדתית ומיוסדת על המצב הקיים ביחסים ההדדיים שבין הקיבו־צים הארציים ובין מפלגות־הפועלים — האם דין הוא שתשאר בבחינת „חוק" ולא יעבור, כפי „גזירת גורל"? כלים ייתכן לאורך זמן, שהורים הקיבוציים יחיו בשלום ובשותפות, בהסכם וב„ברית", ואילו בצאתם החוצה — כעבר לסיפי ה„ברית" — יקדשו מלחמה אחד על השני? כלום ניתן לשמור לאורך זמן על הגבול המפריד הזה? האם לא צפוייה סכנה לעצם קיומה של ה„ברית", בעטייה של המלחמה ההדדית הצפוייה מהיצה לה?

* * *

אותו נאום ב„ועידת איחוד הקבו־צות והקיבוצים" אמר ש. רוזן גם את הדברים הבאים:

„לא נוכל להגביל עצמנו למאבק על קיום הקיבוץ בלבד, כדי להבטיח את קיומו וגידולו. עלינו להיאבק בתהליכים השליליים הפועלים כנגדנו בתהליך ה„נורמליזציה" הרכושנית, בפער הגדל והולך בין החברה הסובבת אותנו לבין המקרונות שעליהם מושת־תים הקיבוץ והתנועה הקיבוצית ואשר מהם יסדה עוז".

(„על המשמר", 8.5.1964)

יפה מאד. אך כ י צ ד נעשה את המא־בק הזה? אם המאבק על קיומו וגידולו של הקיבוץ קשור במאבק הכללי על דמות החברה הישראלית — מדוע לא ייערך במסגרת מתאימה לו, ובשותפות כל הכוחות הנוגעים בדבר?

ובהרצאתו בכינוס תנועת המושבים, אף הרחיב ש. רזן את הירייעה. הוא אמר:

„קובע ומכריע הוא הגורל המשותף של הקלאים עובדי־אדמה, הקשורים לקרקע, איהבים את משקם החקלאי, ונאבקים על קיום אנושי וחקלאי; יש שותפות גורל — כי אנו מיישבי הארץ, היושבים בספר; כולנו, חברי המושב והקיבוץ כאחד, כולנו יושבי־כפרים, הנאבקים על רמת־חיים נאו־תה לחקלאי, על רמת תרבות וחינוך מעולה לכפר; כולנו — חברי הקי־בוץ והמושב כאחד — רואים בקיום כפרי־עובדים שיתופיים יעוד ושלי־חית" — וכו' וכו'.

(„על המשמר", 4.6.1964)

אמנם כן, שיתוף־גורל של ההתיישבות העובדת! אך דא־עקא, שבמקום להיאבק יחד „על קיום אנושי וחקלאי" וכו' וכו' — אנו צפויים למלחמה הדדית חריפה לעת בחי־רית. האימנם גזירת „הגורל המשותף" היא מלחמה זו? האם זוהי המלחמה הטבעית, ההכרחית לנו בימים אלה? האם אין לחפש צורה להיערכות מלוכדת למאבק כנגד המת־נכלים לעצם הדרך הגזורה שב„גורל המשו־תף"?

* * *

אכן, ההתיישבות העובדת, שהקיבוץ והמושב הם ממרכיביה המרכזיים — מגלמת בתוכה את מיטב הערכים של תנועת־הפועלים כולה. ערכים אלה נתו־נים עכשיו בהתרוששות מתמדת. עיקרים שהיו בבחינת יסודות־בל־ימוטו — מת־ערערים בלחץ הסטיכיה הזעיר־בורגנית ומדיניות שוגה, המעודדת אותה לעתים, אם במישרין ואם בעקיפין.

בחברה הישראלית, ואף בתוך תנועת הפועלים גוברים תהליכים מפוררי שותפות, מרחיבי פער, מחלישי מרות הכלל, מפרקי אחריות. ההתנגדות החריפה של חלק מחברי המושבים — הנתמכת בצורה פ ע י ל ה על־ידי כוחות־מבחוץ — נגד „חוקת המושבים" היזומה, היא רק אחד הגילויים האחרונים של תהליך ההתרופפות הערכית בתנועת־הפועלים, ואות־אזהרה לנכונות ההתערבות הפעילה של הבורגנות הישראלית לזירוזו של תהליך זה.

גם יסודות אחרים, כמו עבודה עצמית, קרקע לאומית, מרות הכלל הפועלי, חינוך חלוצי וכו' — מתקפחים והולכים מ ב פ נ י ם, בזרם הרכושני הסוחף, ובתמיכתם הפעילה של הנושאים והנישאים בו מקרב הבורגנות. הרבגוות מרימה ראש תוך נסיון להשתרר על שטחים נרחבים של חיי החברה, ההווי והרוח בישראל. האם אין במציאות זו כדי חיוב הנסיון להיערכות אחרת בתנועת־הפוע־לים, למען בלימת התהליכים שליליים?

* * *

דאי, חילוקי השקפות ודעות בעניי־נים ע ק ר ו נ י י ם ואקטואליים בין מפל־גות הפועלים, הם די יסודיים. יש חב־רים במפא"י, הדוגלים באיחוד מלא, והם רגילים להכריז בכל הזדמנות שאין חי־לוקי־דעות בין מפא"י לבין „אחדות־העבודה". ולא כן הוא. לא נראה, שה־תקופה האחרונה ריככה את חריפות השוני בתפ־סת דרכי בניין הכלכלה וה־משק, במיבנה רשת החינוך בארץ, בדרכי הפתרון של בעיות ההסתדרות.

הדיבורים הרבים על סיציאליזם, על חב־רה חדשה ועל שיבה למקורות וכו', שנשמעו בוועידת מפא"י האחרונה — אפשר יש בהם משום הרהורי־תשובה ותהיות־מצפון בקול רם — אך עדיין א י ן בהם משום מ י פ נ ה ממשי.

אבל, כשם שהכרחית ואפשרית השותפות הקואליציונית של שלוש מפלגות־הפועלים בממשלה — וחטא לא יכופר הוא אי־השתת־פותה של מפ"ם בשותפות זו — כן גם הכר־חית ואפשרית ב ר י ת פ ו ל י ט י ת של שלוש המפלגות, על יסוד תכנית מוסכמת. וכשם שברית התנועה הקיבוצית אינה מותנית באיחודם של הזרמים הקיבוציים, כך גם הברית הפוליטית המשולשת לא תפנע בעצמ־מאותן של המפלגות.

יתר על כן: ברית פעולה פוליטית, שביסודה תכנית מקובלת על דעת שלוש מפלגות הפועלים — עשוייה לטהר את האווירה הפוליטית משיבושי תכסיסים, ולהעמיד את היחסים המפלגתיים על עיקרי דעות והשקפות. בימי־בחירות יופ־נה המרץ המשותף להדיפת כוחות הימין, ולהבטחתה וביסוסה של ההגמוניה הפוע־לית בעם ובמדינה. רובו של המרץ המופנה עתה למאבק בין־מפלגתי, יופנה נגד הירייב המעמדי, והברית הפוליטית המשולשת תופיע כאלטרנטיבה נגד הימין.

מכאן, שעל התנועות הקיבוציות להוות גורם מ ש פ י ע ופועל להקמתה של ברית משולשת של המפלגות הציוניות־סוציאליסטיות. והרי זה באינטרס־החיים והקיום שלהן!

א. סגולי

אולי קצת יותר בהירות?

לחבר ראובן, מרגבים — שלום וברכה.

קראתי רשימתך מעל דפי „בקי־נוץ" (מספר 767) — רשימה יפה מבחינת הביטוי והגיסה. אך יחד עם כך הי ב ה — בשבילי, על כל פנים — כמה משפטים סתומים, אשר בשל אי־בהירותם ובשל היעדר פרטים, גם־צאו מקפחים את הרשימה כולה.

אתה כותב ש„יש לחדש", „לשנות מה שצריך לשנות" — „להציב במר־כז העניינים את הפרט" וכו' וכו' — משימות ו„מלאכית" יש לעשות.

טוב ויפה. אלא שאין ה„שיגור", ה„חידוש", ה„תמורה" יכדומה (מושגים המובאים ברשימתך וברשימות של אחרים) כשלעצמם — מרתיעים או מפחידים. מושגים אלה, כשלעצמם — אינם טובים ואינם רעים. אפשר להגיד שהם „נייטראליים". העיקר הוא ב־מ ה ו ת השיגוי, בטיבו ובתוכנו. ה־שאלה המכוונת אליך היא, איפוא, פשוטה בתכלית הפשטות: מהי כוו־נת הדברים? איזה ש י ג ו ר אתה רוצה? מ ה ו החידוש, שאליו אתה תשכמתך שואפים?

אבקשך „להפשיל שרוולים" ולהס־ביר את עצמך. והיה אם הדברים יוסברו ויובהרו בכל הבהירות ה־אפשרית — נדע במה הכתוב מדבר, ונמצא כולנו במצב סביר יותר להמשך חדיון.

אבק אריה ס.

7.1.70 768

181

הזכרונות" - והכוונות...

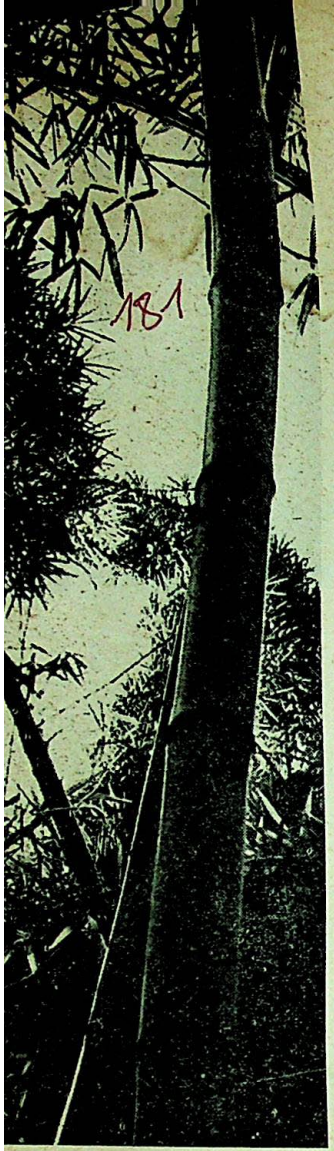

בחורשת הבמבוק צילום

אירועים הדרמטיים, שהציבוריות ה־
פועלית, ובעקבותיה — ישראל כולה,
פעת בהם בתקופה האחרונה — העלו
פני השטח „זכרונות" מן העבר הלא
כך רחוק...

ה לושה הם שיצאו להזכיר „נשכחות".
שתם — מאלה שהיו חברים בקיבוץ
אוחד ופרשו ממנו, יחד עם חבריהם,
די מפא"י, עם הפילוג בקיבוץ בשנת
19. שלושתם מזדקקים ל„זכרונות" מן
ים ההם — שניים מהם על הפילוג
יבוץ המאוחד לפני 13—15 שנים, ר
ד — על הפילוג הפוליטי־מפלגתי
מפא"י, לפני 20 שנים. שלושתם יש
ם הלק באותם פילוגים, ושלושתם מלמ־
ם עכשיו זכות — מי במישרין ומי
קיפין — על אותם פילוגים. אך יחד
ך — ובנשימה אחת — הם קוראים
איחוד...

יובדיה פורת, אחד מקבוצת הפור־
ם מרמת־הכובש, ועתה חבר קיבוץ
ת, קובע, במאמר הנושא את הכותרת
ת־המשמעות: „ובכל זאת — למה לא
חד?" שהוא לא שכח לרגע:

„כי אסון הפילוג בקיבוץ המאוחד ב־
עיקרו בא בשל ענייני חינוך: לא יכולנו
להסכים כי ילדינו יתחנכו לאור ערכים
זרים" — —

(„דבר", 2.10.64).

ובכל זאת, אף כי „לא שכח לרגע"
ר, הוא קורא לאיחוד מלא, פוליטי,
פלגתי וקיבוצי. על השאלה, הכלולה
כיתרת שבראש מאמרו, הוא משיב תשו־
ה חד־משמעית:

„אנשי הדור הזה חייבים במעשה האי־
חוד. — — — החובה לפעול למען קירוב
סמי האיחוד היא מיידית, ואין לדחותה
עד".

(„דבר", שם)

יחברו, אריה אופיר, איש קיבוץ
פיקים, מאנשי נצ"ח, שמאז התחברותם
ם הקיבוץ המאוחד היו ל„אופוזיציה"
היכה, שהתרחבה והעמיקה לגורם
ציל באותו פילוג — קובע כך:

„הריב (בקיבוץ המאוחד — א.ס.) נבע
ברצון הרוב להטיל את השקפת־העולם
שלו על המיעוט ולהדביק לו משיחיות־
שקר מסויימת, והעיקר: להדביק באמונה
זו את הדור הצעיר".

(„דבר", 7.12.64)

יאף־על־פי־כן — גם הוא תובע איחוד
לא ושלם — קיבוצי, ופוליטי־מפלגתי,
לא עוד, אלא שלגבי דידו קודם האיחוד
קיבוצי לפני האיחוד הפוליטי. בועידת
יחוד הקבוצות והקיבוצים אמר:

„התנועה כולה — — — אסור לה להר־
פות מן ההתביעה לאיחוד קיבוצי מלא.
וכאשר יבוא האיחוד הקיבוצי המלא, לא
יאחר לבוא גם האיחוד המדיני".

(„ניב הקבוצה", יולי 1964)

והשלישי הוא ד. כהן, איש עין־חרוד־
איחוד, שיחד עם אנשי מפא"י פרש מן
קיבוץ המאוחד עם הפילוג, אך היה
„אופוזיציה" בקיבוץ המאוחד שנים רבות
פני הפילוג — אופוזיציה שהיתה גורם
ב־משקל בטיפוח המחלוקת בתוך הקיבוץ
לפילוגו. אף הוא מתנבא באותו סגנון
באותו תוכן, אלא שהוא מרחיק דבריו

עד לפילוג הפוליטי־מפלגתי (הפילוג ב־
מפא"י ב־1944), שגם בן הוא רואה צידוק
ודבר־בעתו. וכל זאת מדוע? כי —

„בתנועה התחילה אז להתפשט אידיאו־
לוגיה סטאליניסטית, בעיקר מתנועת ה־
נוער המאורגן והנוער בקיבוצים — — —
לכן הציל הפילוג מהשמד הסטאליניסטי
את הדור הצעיר וחלקים אחרים מהישוב
העברי".

(„דבר", 4.11.64)

אמנם, אין אותו ד. כהן מסיים קביעו־
תיו הנ"ל בקריאה לאיחוד, כחבריו, ואנו
נמצאים „מקופחים" בחסר גדול לגבי
דעתו בשאלת האיחוד המלא והמיידי...
אלא שכנגד זה אנו נמצאים נשכרים
ומפוצים־לעילא על־ידי השניים הראשו־
נים, המזכים אותנו ב„תעודת־כשרות־
למהדרין" לאיחוד מלא, קיבוצי ופוליטי
— ומיידי...

* * *

יתי להם, לבעלי ה„זכרונות" דנן,
על שהם מעלים לפנינו את הימים
ההם. אלא שמשום־מה רבו ביותר „הנש־
כחות" שבדבריהם על־פני ה„זכרונות".

לדידם, לא היה שרוי הקיבוץ המאוחד,
לפני עשרים שנה ולפני חמש־עשרה שנה
אלא במה שקרוי בפיהם „אידיאולוגיה
סטאליניסטית", „ערכים זרים", „משיחיות
שקר", ועוד כהנה חטאים, ר"ל, עד כדי
כך שלא יכלו לשאת זאת — ו„בא" „אסון
הפילוג"...

האומנם כך? התואמות הקביעות הנ"ל
את אמת־החיים ואת המציאות הממשית
של הקיבוץ המאוחד בימים ההם? האומנם
בכוח „ערכים זרים" הערה את נפשו הדור
הצעיר — זה שבעקב „החרדה לחינוכו"
„באו" הפילוגים, אליבא דבעלי ה„זכרו־
נות" — במאבק ובמלחמת־השיחרור ב־
אותן שנים? והפלמ"ח שקם באותן שנים,
ואשר לכל הדעות היה לקיבוץ המאוחד
חלק מכריע בייסודו ובקיומו — האם
„משיחיות שקר" היא שהניעה את ייסודו,
את קיומו ואת עמידתו במיבחני התקופה
ההיא?

האם מאות שליחיו של הקיבוץ בפיזורי
ישראל, בדרכי־הנדודים ובמחנות־הפלי־
טים, בבריחה, בהעפלה ובקפריסין —
למען „השמד הסטאליניסטי" פעלו? ותנו־
עות־הנוער הקשורות עם הקיבוץ המאר־
חד, אלו אשר למען „הצלת נפשם" „בא"
„אסון הפילוג" — כדברי בעלי ה„זכרו־
נות" — האם בכוח „משיחות־שקר" הביאו
את חניכיהן להתיישבות בימי המאבק
ולאחר מלחמת־השיחרור, באזורי הספר
ועל־יד הגבולות?

ואותם בני הקיבוץ המאוחד ותנועות־
הנוער שלו, חניכי התקופה ההיא —
האם דבקו פחות בערכי־התנועה ובהג־
שמתם מבני־גילם ב„איחוד" ובמושבים,
או בני־העיר, שלא התחנכו על „ערכים
זרים"? היש מי שיעיד כי חניכי בתי־
הספר ותנועות־הנוער של ה„איחוד",
המושבים והעיר, עולים על חניכי בתי־
הספר ותנועות־הנוער של הקיבוץ המאר־
חד בצבא, בעבודה ובהגשמת ערכים?

היכול החינוך זה שהונהג בבתי־הספר

במדינה לאחר ביטול „זרם הע
— ואשר לכל הדעות הנהו „חופשי
„ערכים זרים" — להצביע על יתר
ועל יתר הגשמה של יסודות ו
ציוניים־סוציאליסטיים, מאשר אלה
מים בישובי הקיבוץ המאוחד?

האומנם „מקרה" הוא, כי „נעלם"
ניהם של פורשי הקיבוץ המאוחד
הרצוף והעקשני שניהלה בימים
חטיבת „אחדות־העבודה" (שרוב
הקיבוץ המאוחד השתייכו אליה
לה את דמותה), בתוך מפ"ם הכ
— על זקיפות־קומה ציונית, על
ציונית־סוציאליסטית גאה מול מר
ומתנכרים מחוץ ומבית? מדוע „
כל אלה מבעלי ה„זכרונות"?

* * *

אם אמנם אין כל אמת
שאין כל חידוש בקטעי
של בעלי ה„זכרונות" — הנה י
ויש חידוש בקטע אחר בדב
אמת היא — ובקביעת אמת
עיקר בפי אומריה, יש משום חיד
כי הפילוג, הן הקיבוצי והן הפוליכ
אותו בתוך מפא"י, והוא בוצ־
ידה. דומה שזוהי הפעם הרא
שפורשי הקיבוץ המאוחד החדו
כי הפילוגים היו מוצדקים ובאר
ע. פורת אומר ביחס לפילוג

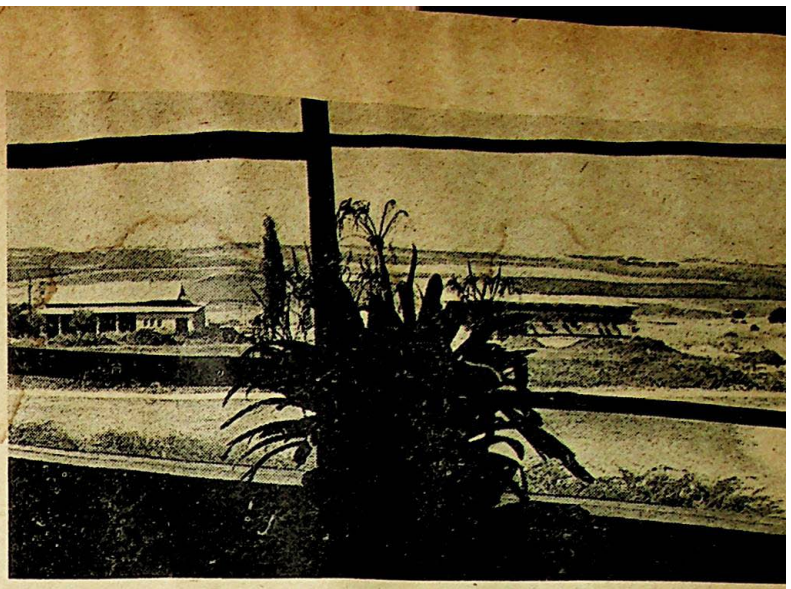

צילום: יאקי

יכולנו להסכים כי ילדינו יתחנכו
ערכים זרים", ואילו ד. כהן, אגב
בנושא זה, אומר:
", גוטהלף הזהר וטוען כמה פעמים
מאמריו, שיציאתה של סיעה ב' מתוך
מפא"י לא היה מוצדק ויש להצטער עליו.
נראה שדעה זאת לא נכונה — —
כן הציל הפילוג מהשמד הסטאליניסטי"
כו'.

(כנ"ל)

כן, יש בהודעה זו משום חידוש,
מקובל היה במפא"י ונהוג היה,
ש, בקרב הפורשים מן הקיבוץ המאו-
להסיר מעל עצמם כל כתם־אשמה ו־
צל־חטאת בקשר לפילוגים שחוללו.
כידוע, היו תמיד מתייצבים כ"שומרי
חדות" וכ"מגיני־השלמות", שעה שכל
חרים לא היו אלא "פלגנים", "כיתתיים"
וכו'.

אלא שנשתנו, כנראה, הזמנים, ואם
ה עוד מישהו זקוק להודאה — הנה
א באה סוף־סוף, והודאת בעל־הדין
מאה עדים דמי.

* * *

ך היה אם תשאל: אם אמנם כך הדבר
— אם היו סיבות "סבירות" לפילוגים
אלה והם היו מוצדקים — במה תבואו
כשיו לתבוע את האיחוד?

על אילו ערכים "לא־זרים" אתם מת־
רונים להשתית אותו? האם כל אותם
חטאים" שאדמו־כשני בקיבוץ המאוחד
באחדות־העבודה — כשלג הלבינו? האם
קינו כבר מכל חטא, וטוהרנו מכל כתם?
ה הן ה"סירכות" שבהן נוגענו, ואשר
סילוקן אנו "כשרים־למהדרין" לאיחוד
דיני וקיבוצי, מלא ומיידי?

שושנה גלעד

כאחד העצים המתים זקופים
במיטב ימיהם — נפלה שושנה
במערכה הממושכת, מערכת סבל,
יסורים וגבורה. היא עמדה במערכה
זו כאשר נעימות־הסבר אינה נגוזה
מפיה, וכל־כולה עדנת־נפש ואצי־
לות־הליכות.

וכך גם תיזכר בלב כל ידידיה
הרבים: דמות של נועם, שופעת תר־
בות וחן וחמימות־לב — —

מ. ב.

לא נורא: אם תקרא במקצת עיון את המאמרים הנ"ל, הקוראים לאיחוד, תגלה את התשובה המוצנעת בשתיים־שלוש שורות מתוך שפע המלים על "הצורך", על "ההכרח", על "החובה" ועל "הזכות" שבאיחוד וכו' וכו'. הנה, למשל, עובדיה פורת:

"לאחר הועידה העשרים ברוסיה, באה התפכחות בקרב אותם חברים, ושוב אין כיום הבדלים רוחניים־רעיוניים מפרידים, החוצים את המחנה פנימה".

זהו. אך כוונת הדברים מתבהרת עוד יותר באותו מאמר, בדברים הבאים:

"היה לנו יסוד להניח כי דבריו (הכוונה לדברי י. בן־אהרן, במאמרו הידוע: "עוז לתמורה בטרם פורענות") מבטאים הלך־רוח אצל חברים רבים שטעו ותעו בעבר, ועתה הם רוצים בכנות במאמץ משותף לפלס נתיב חדש להתלכדות המחנה מחדש, לאיחוד פועלי ישראל".

("דבר", 2.10.64)

ואריה אופיר, מה הוא אומר?

"כש"השמאל", או חלק ממנו, החל להת־נער מן הסחרחורת שנגרמה לו מעשן־הקטורת שעלה ממזבח "עולם־המחר" ושב לשאת בעול האחריות למשימות בבית־ישראל, בשלה השעה לנסות להפיח רוח־חיים במחשבת האיחוד".

("ניב הקבוצה", אוקטובר 1964)

עתה, כמובן, הכל ברור בתכלית: חברי הקיבוץ המאוחד ואחדות־העבודה — פר־עלי־ציון "טעו ותעו", ר"ל, אך עכשיו (תודה לאל!) הם מתנערים "מן הסחר־חורת" והכירו בטעותם ובמשגיהם. דרכם אינה דרך, ורעיונם — אפס, ואילו אנו, מפא"י, לא טעינו ולא תעינו, לא לקינו בשום "סחרחורת" ואף רבב לא דבק בשולי שמלותינו... ואם אתם, אנשי הקיבוץ המאוחד ואחדות־העבודה, החוטאים והמחטיאים, "חוזרים בתשובה" אלינו, (הטהורים והנקיים) — בואו ונתאחד...

* * *

אכן, "קונצפציה" זו, מוכרת וידועה היטב, היא חוזרת ונשנית ללא־הרף, בת־לוויה לפילוגים עצמם — מאז ימי ועידת כפר־ויתקין ואילך. הקריאה היא תמיד ל"איחוד" ול"אחדות", אך משמעותה אינה אלא: קבלו דעתי, שכן אתנו האמת ואתנו הצדק...

מן הדין להדגיש: אותה קביעה, החוזרת ונשנית בפי דוברי מפא"י, קביעה המצמצמת את חילוקי־הדעות שבינה לבין הקיבוץ המאוחד ואחדות־העבודה רק ביחס למה שקרוי אצלה "ערכים זרים" או "משיחיות־שקר" או שמות אחרים מסוג זה — קביעה זו אין לה על מה שתסמוך.

בוודאי שיש בקיבוץ המאוחד ובאחדות־העבודה יחס אחר, שונה מן המקובל ומטופח במפא"י כלפי מהפיכת אוקטובר, ברית־המועצות, וכל הקשור בהם. אך בצימצומם של חילוקי־הדעות בעבר ובראייתם כ"מסולקים" בהווה, רק בקטע זה של המסכת בלבד — יש משום סילוף האמת כלפי העבר וכלפי ההווה גם יחד.

חילוקי הדעות שהיו קיימים מאז ומתמיד החלו דווקא בשאלות הקיבוץ עצמן, שאלות מיבנהו ודרכי פעולתו. האם כבר נשכחה אותה אופוזיציה "אוטונומיסטית", שאנשי נצ"ח היוו בקיבוץ המאוחד, כמעט מיום התחברותם עמו? כלום כבר אינה זכורה אותה אופוזיציה "מסקטיסט" שנתקיימה בעין־חרוד מתחילתה? על רקע מה התהוו, בכוח מה פעלו ובתוכן מה חיו כל ה"אופוזיציות" הללו? האם לא בהתנגדותם לעצם דרכו של הקיבוץ המאוחד? והאם לא ה"אופוזיציות" הללו הן שזרעו את זרע הפילוג, הצמיחוהו, גידלוהו וטיפחוהו, ודווקא על רקע יסודותיו, מיבנהו, היקפו ודרכי פעולתו של הקיבוץ?

ו"הערעורים על המצב הקיים" של ברל כצנלסון — "ערעורים" שכינסו וגיבשו את כל ההתנגדות לקיומם של קיבוצים ארציים, על תכניהם והיקף פעולתם, ובעד איחודה של התנועה הקיבוצית (למעשה, רק של הקיבוץ המאוחד וחבר־הקבוצות דאז) — האם לא הם ששימשו יסוד ודגל לפורשים מן הקיבוץ לאחר־מכן, ועד היום הזה?

ואותם ויכוחים גדולים שבתוך מפא"י של הימים ההם: על הסכם העבודה עם הרוויזיוניסטים, על חלוקת הארץ, על דרכי המדיניות הציונית והיחסים עם הממשלה הבריטית, על צורות המלחמה הציבורית נגד "הספר הלבן", גזירות העלייה וחוק הקרקעות; על עידוד ההעפלה וההגנה האקטיבית עליה; על עצם מאותה המעמדית של ההסתדרות — ערכיה, סמכותה ואופן הנהגתה; על דרך פעולתה ואופייה הדמוקרטי של המפלגה, על החלוץ ותנועות־הנוער בגולה וכו' וכו' — האם רק "משיחיות שקר" ו"ערכים זרים", הם אשר הניעו רבים ושלמים בקיבוץ המאוחד ואת סיעה ב' במאבקם ופעילותם בכל אלה?

חילוקי־הדעות פשטו צורה ולבשו צורה, בהתאם לתנאים ולמסיבות שנשתנו, ועם קום המדינה קיבלו צביון חדש וממדים אחרים. חילוקי־דעות אלה ודאי שאינם צריכים למנוע שיתוף־פעולה במקומות ובשטחים שהוא אפשרי והכרחי, ולא עוד, אלא שהם מחייבים את השיתוף הזה בתוקף הגורל והמשימות המשותפות. אך שלילת השיתוף האפשרי בשם "האיחוד המלא", אינה אלא בבחינת מחלצות שדהו מרוב שימוש, שאין בכוחן להסתיר את הכוונות המפוקפקות המסתתרות מאחוריהן.

א. מגולי

— — עלינו לזכור ולדעת: בלי מדי־
ה ערבית, עצמאית ודמוקרטית, נהפכת
ב עצמאותה של מדינת ישראל במידה
כה לפיקציה, כשם שמסתכן אופייה הד־
וקרטי של משטרה הפנימי — — —
בורא נדגול בהגמוניה פועלית, בעצמ־
ית מעמדית ובאי־תלותה של המדינה,
ם בסיח את דעתנו מציוויי אחוות עמים,
ם נוותר על אי־תלותה ועצמאותה של
מדינה הערבית ועל ברית כלכלית אתה
— — ומכיוון שעצמאות המדינה הער־
ית היא תנאי להבטחת העצמאות הממ־
ית של המדינה היהודית, הרי הדאגה
כך היא קודם־כל ד א ג ה צ י ו נ י ת.
את היא משימה, הדורשת לא פחות מא־
ץ הלוצי ואקטיביסטי מכל משימה ציו־
ית חלוצית אחרת" — — —

(„הדים", ינואר 1949)

* * *

התבר מכאן — לא פחות ולא יותר —
ב עצמאותה ואי־תלותה של מדינת
אל, גם ההגמוניה הפועלית, גם העצ־
ת המעמדית — לא ייתכנו בלי המדי־
הערבית...

במצע יערי־יצחקי לקראת ועידת מפ"ם
חיפה, ביוני 1951, נדרשת הועידה בהח־
טה מיוחדת להכיר ב„זכות הגדרה עצ־
ית ועצמאות מדינית לעם הערבי, בחל־
הארץ שמחוץ למדינת ישראל". אמנם
ההלטה שנתקבלה, הודות למאבקם העי־
ם של אנשי אחדות־העבודה, ניטל משהו
העוקץ שבהצעת־ההלטה זו. הושמטה
מנה הפיסקה המחייבת „עצמאות מדינית
גם הערבי בחלקי־הארץ שמחוץ למדינת
שראל", ונשארה בה הפיסקה המחייבת
קיום זכות־ההגדרה העצמית" של הער־
ם. אך גם לניסוח זה התנגדה בהרי־
ת הסיבת אחדות־העבודה בוועידת חי־
ה. ובהצבעה הצביעו בעד הצעת „חזית
הליכוד" 521 חברי „חזית־הליכוד" בועי־
ה. ואילו בעד הצעה אחרת, המתנגדת
להצעת חזית הליכוד, הצביעו 305 צי־
רים, חברי חטיבת לאחדות־העבודה, בעיני
חברי לאחדות העבודה היה במונח „הג־
דרה עצמית", במובנו ה ל נ י נ י, משום
השלמה עם „הזכות להיפרדות", והשלמה
עם מדינה ערבית ריבונית ממערב לירדן.

* * *

הוויכוח ה ז ה היה אחד מן היסודיים
והקשים ביותר במפ"ם המאוחדת.
כבר בשנת 1955 הוא לא בא במניין
י הוויכוח בפי דוברי מפ"ם שלאחר־
וג. ע כ ש י ו, בראשית 1965, באה
„דמות" נוספת. בסיפור פרשת הפי־
במפ"ם ב„המשכים" על־דפי „על
בר", נעלמו באורח־פלא כל סעיפי
יח וחילוקי־הדעות אשר גרמו להת־
תה של מפ"ם. נשאר רק עניין אחד,
ב -קבלת הפועל הערבי להסתדרות".
בר, מדברי כותבי־מפ"ם, כי בגלל
ה זו לבדה „הודיעה אחדות־העבודה
פרישתה"...

כדאי, אולי, להזכיר, כי ל צ ו ר ־
ל ־ ד ב ר לא התחולל הפילוג, אלא
סעיפים א ר ג ו נ י י ם משמעתיים,
הופעת דו־השבועון „למרחב", כ־
ה לשלילת זכות הביטוי הלגיטימי
בות המפלגה — היה העיקרי שבהם.
תר־של־דבר, לפני סעיפים ארגוניים
לא נסתרים מאחוריהם, הלכו,
ם ומפורשים, חילוקי־דעות „עקרו־
ומהותיים", שאמנם הקיפו „עולם
רי של שאלות רעיוניות, מדיניות
ביות. שאלת „ההשתלבות" נקבה
ה האידיאולוגית של התנועה. ממ־

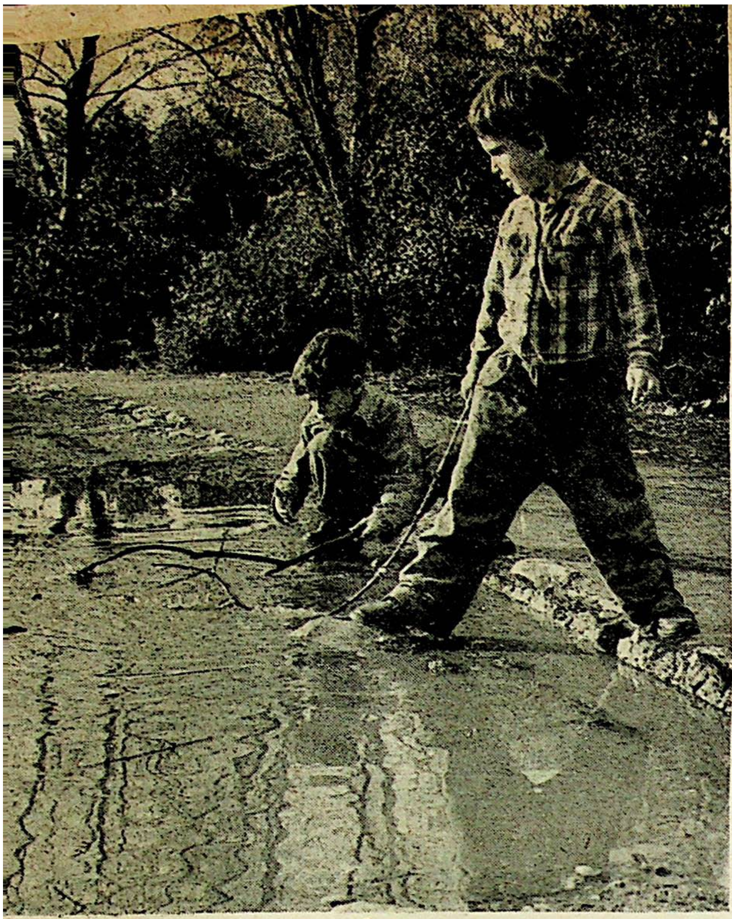

לאחר הגשם

צילום: ק

נ ה התגבשה במפ"ם (חזית הליכוד) תו־
רת „הדרך האחת לסוציאליזם"; מ מ נ ה
נקבע מראש היחס המפגין־לשלילה את
יוגוסלביה של טיטו; ממנה נגזרו היח־
סים עם מק"י, ב„ליגה לידידות עם
בריה"מ" ובארגונים דומים, שחלק מחב־
רי „חזית הליכוד" ביקשו להפכם ל־
ברית־לבבות נגד אנשי „לאחדות־העבו־
דה" במפ"ם;

המאבק לשותפות פועלית ולאחריות על
המימשל במדינה הסתלף ונהפך, למע־
שה, אצל רבים ושלמים ב„חזית הלי־
כוד", להתנגדות עקרונית לשותפות ב־
ממשלה קואליציונית ולציפייה ל„אלטר־
נטיבה";

החתירה המתמדת של „חזית הליכוד"
להפיכת המפלגה לטריטוריאלית דו־לאו־
מית, כנגד הדעה האחרת שנאבקה על
מיבנה ארגוני של מפלגות לאומיות, ה־
קשורות ביניהן בברית פדרטיבית; הצ־
רת מרחב זכות־הביטוי הרעיוני־מדיני
בתחומי המפלגה, ספרותה ועתונותה;
הילוקים בתחומי מדיניות־הבטחון, על
אקטיביות הגנתית וכיצד; הגבלת העצ־
מאות של המפלגה כלפי הקומוניזם הבינ־
לאומי רק לבעיית היהודים והציונות בל־
בד, התייחסות לפעילותו של מ. סנה
בתפקידו כמזכיר „הליגה לידידות עם
בריה"מ"; עצם העדפת הברית עם מ.
סנה, בייחוד בעת שהקיבוץ המאוחד היה
נתון במצוקתו הנוראה, על סף המעשה
המפלג של מפא"י — תורות ודעות שקנו
להן שביתה באותה עת בבית־מדרשו של
„השומר הצעיר", לרגל מגמת „ההשתל־
בות", ואשר אנשי הקיבוץ המאוחד ואח־
דות־העבודה לא יכלו לעכל אותם כעי־

קרים, אשר עליהם תושתת תורת־הת

באשר לשאלת כניסת הפועלים
ביים להסתדרות — אמנם נכון
שהיו חברים ב„אחדות־העבודה", ש
את כניסת הפועלים הערבים לאיגו
מקצועי של ההסתדרות ולקופת־ה
ושללו את השתייכותם להסתדרות
לית, מתוך ראיית התפקידים הצי
ההתיישבותיים, החברתיים והתרב
של ההסתדרות, שאין להטיל את תח
על הערבים.

על כל פנים, חילוקי־הדעות ב
זו, מעולם לא הגיעו לחומרה
שתסכן את שלמות המפלגה. גם
לערבב זאת עם שאלת המיבנה הא
של המפלגה, שלפי דעת „חזית הל
היה חייב להיות טריטוריאלי, דו־ל
יהודי־ערבי, לעומת דעתם של אנשי
דות־העבודה" כולה, שחייבה מיבנה
רטיבי של מפלגות לאומיות, י
וערבית, הקשורות ביניהן בברית.

* * *

ואין כל אלה, אלא מקצת מ„חשב
העבר", ולא היינו נדרשים לסוגי
אילולא אותם פרקי־הטעייה־וסלף ג
יחס לעבר, ש„על המשמר" משופע
לאחרונה. הרבה נשתנה בעולם ובי
מאז ימי מפ"ם המאוחדת. הרבה
ישינתה גם מפ"ם מאז הפילוג. הת
גישרו על פני כמה וכמה ניגודים
חריפים ביותר על סף הפילוג. אלא
די לנו בוויכוחים של עכשיו, ומה
להפליג ולחזור לסוגיות שעבר זמנ

א.

ניבו, בריק י"ג, חוב' 677, פברואר 1965.

זהורית ברוח"

רף יהודי ממרוקו עם יהודי מניו־יורק לעם אחד וליהודי א ח ד —
א מספיקה מתמטיקה. לכך צריך חזון. ובשיריו של א ב ר ה ם ל ב
את הרוח היהודית הזאת... זאת ועוד: מה זה „ספרות עבודה"?
זוהי הספרות הנוצרת ממש מ ת ו ך ה ע ב ו ד ה. וזהו שעושה
לב".

ב ע ת־ ה ש ל ו ש ה נתכנסה בליל־שבת למסיבה, לחוג את הופעת
חדש של חברה, א ב ר ה ם ל ב. במשך 40 שנות עבודתו „השירית",
לושה ספרים — 2 ביידיש („בית ושדה" ו„אילנות ברוח"), ועכשיו —
, בהוצאת הקיבוץ המאוחד, „זהורית ברוח" — תרגום עברי של
משיריו. ב נ י מ ר ש ק, שאמר את דבריו הנ"ל בפתיחת המסיבה,
וסיפר על התרגשותו, כשקרא מחדש, בעברית, את השיר „קלוסו־
קלוסובה היתה אחת התופעות המהפכניות ביותר בחיי הנוער היהודי
לבטא זאת בעוצמה, בכוח ובביטוי כה עז — יכול רק משורר
ים דרך זו, החי אותה בעצמו יום־יום, שעה־שעה..."

ברהם לב השתייך לקבוצת „וילנה הצעירה" — אמר א ב ר ה ם
ק ו ב ר בדבריו. „לב עזב את הישיבה כשהוא נושא בלבו ש נ י ח ל ו ־
— חלום „המזרח" וחלום א"י. אנו המשכנו לחלום את חלום שיחרור
ות, ואילו לב יצא לקלסובה, עלה לא"י. ובזמן שארס־השנאה של
יד כבר הופיע, ואנו ראינו עצמנו כאזרחי־העולם, החולמים על שיח־
עולם — כבר היכה לב שורשים בארץ".

לב — משורר יהודי, החי עשרות־בשנים ב ק י ב ו ץ, ממשיך לשיר
ב בשפת־יידיש על עולם שהיה... ברחבי התפוצה רבים היהודים המ־
את לב, כי האהבה לארץ־ישראל ולספרות־יידיש, היא דבק המקשר
יהודים..."

„יש י י ח ו ד לשירתו של לב. היא תמיד מדברת אל לבי. בספרו „היים
פעלד" תמיד עולה הלילה, הסתיו. זהו ה ד ו מ י נ נ ט י בשירתו. אבל
א כותב על האדמה — שירתו היא תמיד שמשית, זוהרת. אין בשי־
מיסטיפיקציה, אין הוא רוצה להדהים אותנו. הוא שר את אמת־חיין
ט ו ת, אפופה ריחות האדמה השחורה...

„לב, הצנוע, זכה להכרה והוקרה בין היהודים בעולם, בזכות הצימצום
בתמטיקה שלו. הוא שר רק על ענות עמו, רק על העשב, העץ
ה..."

„בוודאי שיש בלבי רגש חם, שקצת מן היבול השירי שלי ביידיש
לקורא העברי" — אמר חתן הערב, א ב ר ה ם ל ב, בדבריו.
דיש ליוותה במשך דורות את עמנו בכל תפוצותיו, יצרה ספרות
ה מגוונת, וליכדה את בני העם מאות בשנים. על אף השואה
ומה — עוד כוחה עמה.

— — מדוע לא עברתי, עד היום, לכתוב בעברית? שפה איננה
ינת כלי או מכשיר שניתן להחליפו, כדוגמת עט־נוצה בעט־פרקר.
ה היא מנטליות הנספגת בדם, יחד עם חלב־אם, ומכאן גם המושג
פת אם". ובכל זאת, טוב לי לדעת שאני יכול להביא מזמרתי על
רץ ליהדי־התפוצות, מבלי להזדקק לתרגום.

נשאלתי: מדוע אינני רוצה לקבל „ימים" לכתיבה, כנהוג בקיבוץ?

וודאי, אפשר לקבוע יום לכתיבה, אבל בשום אופן אין להזמין
שראה לאותו יום. זו מאד קפריזית, ויכולה לבוא דווקא בשעה שאני
חזיק בידי את, ולא עט. ייתכן שאילו הייתי מתמסר פחות לעבודה
ותר לכתיבה — היתה שירתי עולה כמותית ואיכותית, אך אני
דאי שלא הייתי שלם אז עם עצמי.

ברצוני להודות להוצאת־הספרים של הקיבוץ שהוציאה את ספרי
שגר ברכה חמה לחברי היקר, מ ש ה ב ס ו ק, איש אשדות־יעקב,
חלקו רב ב„זהורית ברוח" לא רק כמתרגם של מרבית השירים, אלא
וזם, שאסף, ערך וטרח עד שהוציא מתחת ידיו מלאכה מוגמרת
שלמה — —"

„אין לי טענות ללב, שהוא כותב ביידיש" — אמר עוד בני מרשק
דבריו, „כי שירתו מבטאה את חיינו — על תוכנם ועל מהותם. יש בה
שורשיות חיינו, יש בה צמידות לצמח ולבית, ובעיקר — יש בה מאופטי־
ות־החיים, מן האמונה בעתיד הבית הזה, בו „יום־התעוררות יגיע, ושיר־
ראשית, כ א ז, בעוז יריע"...

שושנה גלעד

שבעה ימים החרשנו, אך השיחה שלא נסתיי־מה עם שושנה, נמשכה ל־לא־אומר...

חזרנו ובאנו שוב לחדרם של זוזה וזרבבל, בו ידע־נו ערבים ארוכים ורבים של עניין, שיחות־חולין ו־שיחות־ייחוד, וכוסות קפה וצחוק טוב; זה החדר אותו תיכננה זוזה בהתאם לעקרונותיה: פשטות, פראקטיות נוחה, ללא יומרות למקוריות, ואולי בגלל זה מקורי ומיוחד — בנקיונו, בצניעותו, באגרטל־התמיד עם פרחיו, במאור־הפנים שבו.

במשך שנים עברנו את הדרך הארוכה עד לבית האחרון, בית־דירתה של זוזה. עברנו ברצון, מבלי להרגיש במרחק, ממהרים להגיע... הנה השביל היורד. הנה פיסת־העמק מציצה בין הבתים. האגם והגלבוע. והנה — החדר החם, המואר והמושך תמיד.

יש והיינו באים בשעות־יום. מן החלון הפתוח נשקפו השדות, העדר המפוזר בואדי, ובחדרה של זוזה מין חג. בשלות היו השיחות האחרונות עמה. ממרומים, שעדיהם לא באנו, מזיכוך־של־פיוס — מירוק שביסורים? — התבוננה אל העולם בחיבה, בתודה. „הספקתי בחיי, יותר משמספיקים לעתים אנשים בני שמונים..." — היא מסכמת בחיוך. ובש־עות־דמדומים היו שיחות קולחות על ספר ושיר, וסיפור מבדח, וקוריוזים „מכל בתי־החולים שלי". והמוות מגיח מדי פעם: „חלמתי על אמא שלי. פתאום נפתחת הדלת, ואמא בפתח. פה את גרה? היא שואלת. שמחתי כל כך! שבי, אמזוג לך קפה, אני אומרת. יוצאת למטבחון, והנה בפתח אורחים מעכבים. אני מושיבה את אמא בחדר ורוצה לשוחח אתה, אך שוב נכנס מישהו וחוצץ בינינו. אבל עכ־שיו אמזוג לך בכל זאת את הקפה הטוב שלנו, אמא... לא, היא אומרת. את כל־כך עסוקה, ניפגש כבר אצלי... בכל זאת יצאתי למטבחון, מזגתי את כוס־הקפה, אך כשחזרתי לחדר — אמא כבר לא היתה..."

דומיה. אבל אינה מתמשכת. יש מעשיות רבות יום־יום, ומקרים שהופכים מיד סיפור, שנקודת־הומור בציר. אבל על המוות אמרה דברים מפור־שים: לא אזכרה של דברי־קילוס ונאומים, לא הס־פדים. על האיש בעל הערך מספרים, ואין שוכחים אותו: "הנה, אין יום שבו לא מזכירים פה או שם את אמא שלי... אני בטוחה בכך!..."

סיכום שקט וחכם. משפע זכרונות גואים עולות פרשיות של ערך, זכר פגישות מעשירות מאד, עמ־קות, אושר שאיננו נופל בחלקו של כל אחד. "היה לי מזל עם בני־אדם... כל חיי רחשו לי האנשים טוב, והאירו פנים. זכיתי בחיים מלאים ומאושרים. זכיתי באורי. באילת. זה כל כך הרבה! בעצם, נשלם המעגל..." מן הבנות — סיפוק, אושר. לא הכזיבו החלומות. בעיניה של זוזה ניצת הברק: „הספקתי משהו!" היא מחייכת — „אני סבתא, שכחת?..." ושוב, באחת השעות הקטנות: „אני רוצה שהבנות תזכורנה אותי כך. אינני רוצה להתנוון וליפול למעמסה. ואין לי על מה להצטער. ממילא עוברים החיים. מוטב להשאיר רושם טוב..." ושוב — חיוך שובבות מתגרה של נערה־סבתא.

אכן, במוות ראתה חלק מן החיים, רע הכרחי, שבן־התרבות חייב לקבלו ולסגל עצמו לרגע בואו, בפכחון ונכונות — והיא, סיגלה את עצמה אליו... כאן באה לביטוי מורשת תרבותה העמוקה, אולי הד מברוריה, אשת ר' מאיר, ואולי השפעת התרבות המערבית העשירה, צלוחית־ההגיון.

וכבר עברו ימים... סגריר וקר. עולם דומע ועגום. זאת הפעם לא רצינו לבוא אל זוזה וזרבבל. לא יכולנו. לא רצינו להפוך את זוזה לזכרונות. מתביי־שים לגשר על החלל במלים. קשה היה להתכנס שוב לחדרה, ובלעדיה. באנו כרוצים לחמוק. אך אנחנו לא נישא הספד. נעשה כמו שרצתה זוזה!.. נספר עליה ונספר...

רבים שיספרו עליה. בעין־חרוד ובמרחקים — — כשיצאנו אל הלילה, היה החושך בחוץ גדול. עין־חרוד היתה חבויה בערפל כבד וסמיך. עמדנו על פרשת־הדרכים, רועדים וממאנים להיפרד. נשאנו עין דומעת, ומן הפנס שעל־יד חדרם של זוזה וזרבבל הבקיע אלינו אור...

עין־חרוד

נריה

„הארה חדשה" לפרשה ישנ

בשני מאמרי־פולמוס ב„על המשמר" נגד אַחדות־העבודה—פועלי־ציון נזקק מ. יערי, בין היתר, ל„חשבונות־עבר". מעלה הוא מן הגניזה את עניין הפילוג במפ"ם המאוחדת לפני 11 שנים, ומציג, כביכול, את הסיבות לפילוג ה... אילו נמסרו הדברים כהווייתם בפרשה זו — היה הדבר אולי כדאי לשיחזור, ולו אפילו למען הידיעה ההיסטורית של אלה מן הדור הצעיר והעולים החדשים, שפרשה זו אינה נהירה להם כל צרכה. מכל מקום, עדיין נמצאים רבים — ואף במפ"ם של עכשיו, ובקיבוץ הארצי של השומר־הצעיר, שפרשת הפילוג, בכללותה ולפרקיה, עדיין נכורה להם היטב, ושום „הארה חדשה" אין בכוחה להאפיל על האמת.

המאמר הראשון, בשם „הברירה האחרת", קובע כך:

„— — הם (אַחדות־העבודה—פועלי־ציון) התפלגו מאתנו, משום שהרוב הכריע בעד קבלת הפועלים הערבים להסתדרות".
(„על המשמר", 15.1.65)

כשהופיעו ב„למרחב" אי־אלו הערות־אגב ביחס ל„דיוקה" של אותה קביעה חד־סיבתית — חזרו ונישנו הדברים במאמר שני, והפעם בהוכחות „עובדתיות" ובנקיטת „עדים" ו„פרטיכולים". וכך נאמר:

„— — והרי לגבי העבר קיימים פרוטוכולים — — — הרי עדים חיים ישנם לעשרות ולמאות, ועדים אלה זוכרים ויודעים כי התיאור שהבאתי במאמרי, בדבר אופן פרישתה של אַחדות־העבודה ממפ"ם, הוא אמת ויציב. — — — אמת הדבר, כי משנפלה במפ"ם הכרעה ברוב דעות בעניין קבלת הפועל הערבי להסתדרות, הודיעה אַחדות־העבודה על פרישתה — — "
(„על המשמר", 29.1.65)

אכן, „חד וחלק". „אמת ויציב". קיימים פרטיכולים ועדים — אלא שאין הם פרוטיכולים, משום־מה, לא הובאו שחור־על־גבי־לבן להאיר עיניים ולגלות אמת... ואותם עדים „לעשרות ולמאות", ש„זוכרים ויודעים" — גם מהם לא הובאה, ממש, אפילו עדותו של אחד מהם לפחות, להוכחת אותה קביעה שנקבעה לעיל...

אכן, ישנם עדים. הם באמת רבים, ובמהימנותם אי־אפשר לכפור, כי על־כן, עד היום, לא רק שהם חברים טובים ונאמנים במפ"ם — אלא הם אף ממנהיגיה וראשיה. נשמע, מה בפיהם, בסוגיה שלפנינו.

מיד לאחר הפילוג במפ"ם, באוגוסט 1954, כינס אותו חלק, שהמשיך לקרוא לעצמו, ללא הצדקה מהותית, בשם „מפלגת הפועלים המאוחדת", כינוסים רבים בכל חלקי־הארץ להסברת הפילוג, מניעיו וגורמיו. באחד מהם אמר מ. יערי:

„— — הפילוג במפ"ם היה תהליך שנמשך שנים רבות, ואי־אפשר היה למנוע, מכיוון שהניגודים בין השומר־הצעיר לבין אַחדות־העבודה היו עקרוניים ומהותיים".
(„דבר", 22.8.64)

במועצה ארצית של מפ"ם שלאחר הפילוג, שעסקה, בין היתר, בהסברת הפילוג, חזר ואמר מ. יערי:

„— — האמת היא, שאנו מעולם לא הכחשנו ולא טישטשנו את הניגודים אשר הפרידו בינינו לבין המיעוט הפורש — — אלה הטוענים שטישטשנו, כביכול, את המאבק הרעיוני, ילכו־נא ללמוד אצל לנין, ומן הנאמר אצלו על הניגודים בין הבולשביקים והמנשביקים, ועל סיבת הפיצול של אז; אז־אז יווכחו שוב לדעת כי עולם ומלואו מסתתר מאחורי ויכוח ארגוני מעין זה".
(על המשמר", 19.9.54)

היו, איפוא, ניגודים, מאבק רעיוני וויכוח ארגוני. מה היו, אם כן, הניגודים האלה? ומה היה אותו „מאבק רעיוני" שבסופו נתפרדה מפ"ם לחלקיה? על מה היה נטוש אותו „ויכוח ארגוני"?

באחד מן הכינוסים הנ"ל אמר א. פרי:

„פרישתה של אַחדות־העבודה—פועלי־ציון ממפ"ם באה על רקע ארגוני, אבל לאמיתו־של־דבר היתה המחלוקת הרבה יותר חמורה — — — היו חי
קשים עם אנשי „לאַחדות־הע
דרכי המאבק המעמדי, בדבו
לממשלה, על־יסוד מינימום ש
פרוגרמטיים וכו', לא בכדי הו
להנהגת שוויון לגבי הפיעל הע
מפ"ם. לאַחדות־העבודה לא הס
נות את מפ"ם כמפלגה לוחמת
נציונלית."
(„על המשמר",

וכתוספת, ניטול לרגע לידי
ר ש מ י, הלא הוא „תכנית לה
רעיונית־השכלתית" של הקיבוץ
שהופיע באותה תקופה, לערך,
כום אותו „תהליך שנמשך שנים

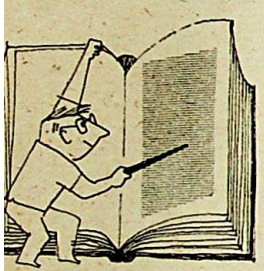

שהוביל את מפ"ם לפילוגה. באו
מפורטים חילוקי־הדעות, ואף מ
במספרים ומוכתרים בשמות תוא
הם:

א) ביחס ל„בסיס המרכסיסטי
ודרך השתלבותנו בעולם המהפכ
ב) בדבר „הבטחת תנאים פרו
להשתתפות מפ"ם בממשלה.
ג) בקביעת „הדרך להחזרת אַח
הארץ".
ד) בשאלת „המיבנה הסריטו
המפלגה".

* * *

הנה כי כן, גלויים
היו חילוקי־הדעות. על
נגנזו? על שום מה שבק ד
הסבר על פילוגה של מפ"ב
מקובל ורשמי? איכה הצטמק
הרעיוני" הכולל, עד כדי צימצ
יין „קבלת הפועל הערבי לה
בלבד?

מסתבר, ששיטת־ההעלמ
מקובלת על מפ"ם, לא רק
של שנת 1965, אלא אף בס
שנת 1954, שנת־הפילוג. מ. י
במאמרו כי „בודה המחבר מ
הסיפור, כאילו הרוב במפ"ם שב
מדינה ערבית בגדה המערבית כ
דן", ללמדך, כי לא היו דברים
מעולם לא נכתב ומעולם לא ד
כגון דא, — פרט, פרט... למה
מ. יערי ב„ראשי־פרקים" להרצא

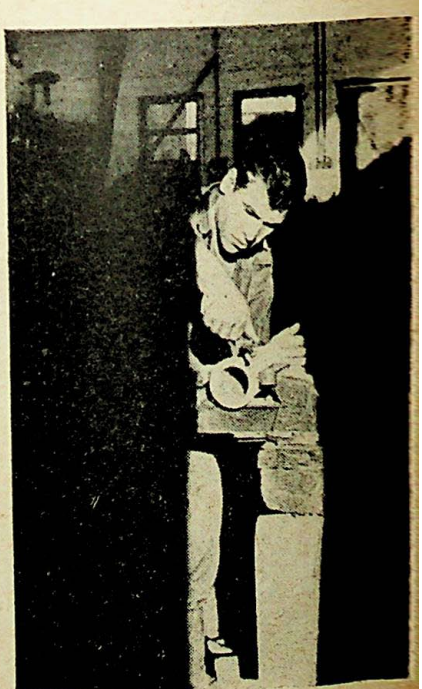

„האור הבא מן החוץ" צילום: פלד'

ת והתגייסות לקראת הבאות

אפעל, בימים 10
דשת ברובה להי־
ערכות הפוליטיות
ת. צויין הפיגור
ך למערכות אלו,
דיין בכבדות. אמ־
במאוחר, אך אין
גים גם בגיוס זה,
בדהיות, בערעורים
זמן שנותר לבחי־
. אלא פוהה והולך
רק על הפעילים
רובם־לכולם, חיי־
ר־העבודה לפעולה
ת או בשכונות־הע־
ת בעין טובה ופלח־
ך הקיבוץ וסביבתו.
על אחת כמה וכמה
י החברים בישיבת
מרצת, שעל הקיבוץ
דך" ועל שולליו —

להתעורר לפעילות שקדנית וערה, להפעלת שליחותו הפוליטית של הקיבוץ.

אין להתעלם מכך, שמלחמת־הבחירות הש־נה תהיה, לפי הערכת חברים, קשה יותר, ואולי גם חריפה מאשר בשנים הקודמות. במשך 6 השנים האחרונות, מאז הבחירות האחרונות להסתדרות, נוספו להסתדרות רבע מיליון חב־רים־בוחרים. מספר חברי ההסתדרות מתקרב ל־900 אלף, ביניהם 40 אלף ערבים.

אחדות־העבודה — פועלי־ציון תעלה את התביעה לצנע בפעולת ההסברה, לאסיפות ללא בידור, לוויכוח ללא השמצות. הפעולה ההולמת ביותר אותנו, — והיא אולי גם היעילה ביותר — הוא המגע האישי, הבלתי־אמצעי, עם יחידים ועם חוגים מצומצמים.

חבר אחד טען בלהט, שעל הקיבוץ לצאת אל „מחוץ לגדר" במערכה הפוליטית, כשם שנהג במערכות־הבטחון. אין לתאר את ביצור ההסתדרות מהתפרקות, את גילוי כוחה האצור, ואת הנדרש ממנה, בלי פעילות מירבית של הקיבוץ ושל כל ישוב בתוכו. ואם קטן מספר חברי הקיבוץ — הרי גדול פי־כמה הפוטנציאל שלו, גדולה מאד אחריותו. ואחריות זו של הקיבוץ יש להפעיל ללא דיחוי.

* * *

„וה־הרתעה איננו מרתיע, אלא אם כן הוא כוח־הכרעה", אמר יגאל אלון בסיכום הרצאתו המדינית, בישיבת מרכז הקיבוץ — בערב־הפתיחה שלה. הממשלה בישראל יצרה לעצמה מוניטין של שוחרת־שלום, אך באותו זמן מן הראוי לדעת שהיא גם ממשלה תקיפה. צריך שרצון השלום שלנו ייראה, אך גם נחרצותנו להגן על ריבונות ישראל, על גבולותיה ועל זכויותיה — צריכה להיראות.

מדינות־ערב אינן זקוקות ל„תירוץ", למען התקיף את ישראל. לפני שלוש שנים אמר נאצר, שהמלחמה עם ישראל היא בלתי נמנעת, אבל על הערבים להתכונן היטב למלחמה הזאת. פחות מאשר בעבר, מסוגלים הערבים להתמודד עם ישראל. אולם — הוסיף ואמר — יש מקום לדאגה. לא תמיד השיקולים הם רציונליים. קיימת אפשרות של הידרדרות למלחמה. תגובות ותגובות הדדיות של מדינות שכנות יכולות להתגלגל למלחמה ממשית.

כל הבונה את זכויות המים שלנו על מחדלי הערבים — בונה על אשלייה. לפי התכנית, הטיית המקורות בסוריה ובלבנון צריכה להימשך שנתיים.

קיימת החלטת הממשלה לא לוותר על כמות מים כלשהי, לפי תכנית ג'ונסטון. אכן, החריפו הקונפליקטים באיזור. ההתחרות בין המעצמות מחריפה עוד יותר את הניגודים. גדלה הפייסנות וגדל תיאבונה של מצרים. מניעת המים מאתנו כמוה כהתקפת־אש. כל המסתכן בהטיית מים, צריך לדעת מהו נוטל על עצמו.

* * *

„הרצאה מדינית־בטחונית, המופנית אל הקיבוץ, לעולם אינה באה לשם הקניית מידע והסברה בלבד. מגמתה — תכליתית, להפעלת גורמי־בטחון הקיימים בקיבוץ, והנישאים על־ידו. הבירור לאחר ההרצאה אמנם היה קצר ותמציתי, אך הוא נסב בעיקרו על תפקידם של הישובים הקיבוציים בהגנה המרחבית, על שיפור החימוש בישובי־הספר, על הפעלת האימונים שצריכים להקיף את כל החברים (כולל החברות והקשישים הפטורים מחיל־המילואים). לא ייתכן שבישובים אלה גרים חברים רבים בצריפים, הפגיעים לכל הפגזה, ואפילו אינה כבדה ביותר.

אל מול חומרת המצב הבטחוני, נתבעת ערנותו של הציבור כולו, ולא רק של החיל המגוייס. הכוח המגן והלוחם של ישראל הוא נרחב יותר מכוחו המרתיע של צה"ל.

* * *

„ישיבת המרכז נדונו גם בעיות שונות הקשורות בגיוסם של הבנים לצה"ל. פרטי דיון זה עוד יובאו מעל דפי „בקיבוץ".

בסופה של הישיבה, ערב נעילתה, הועבר „שרביט" המזכיר מידי ישראליק גלר, שחזר למשקו בגבעת־חיים, לידיו של חיים הדרי, הוא ליוליק, שנטל את „הרסן" לידיו...

טוח המרכז באפעל

(11—10 בפברואר 1965)

בשאלות הבטחון

כי הטיית מקורות־הירדן כמוה כתוקפנות־בפועל נגד מדינת הקיבוץ לחזק את ידי ממשלת ישראל בהחלטה, כי זכויות ישראל התוקף ויופעלו כל אמצעי־המניעה ההכרחיים, כדי לשים לאל.

על מוכירות הקבוץ לבוא בדברים עם כל חלקי ההתיישבות, על־אמתה של ההגנה המרחבית לסכנות המחמירות, במסגרת התיכנון כל הנוגע לחימוש, אמונים ומקלטים לכל האוכלוסיה בישובים, בול.

היערכות הקיבוץ למערכת הבחירות

מזכירות הקיבוץ, מחליט המרכז על גיוסם המיידי של החברים

וד־חיים); אלי למברגר (כפר־סאלד); יוסקה רעיף (כברי); חיים בר טל (עין־חרוד); אברהם קלוסקי (רביבים); פטר (נחשולים); ישראל זמן (יגור); ארנון עזריהו (יראון); אהרן קרידי (מלכיה); יוסף לניר מיינרדט (בית־השיטה); אברהם צרפתי (דגניה); דוד דוידי (גבעת־ (אשדות־יעקב); אפרים בן־חיים (בית־אורן); יצחק טוכמן (גבעת־א (חולתה); נחום גולן (כפר־סאלד); מולה כהן (אלונים); בני מרשק ברהם גולובר (אפק).

חברים הרשומים, למעלה, חייבים הישובים לבצע מיד גיוס חברים בסה שהוטלה עליהם על־ידי מזכירות הקיבוץ.

חר מיד ועדת־פעולה לענייני הבחירות. הועדה תעמוד בקשר המרכזית, תפעל להסברה בתוך הישוב, להקמת צוותות־מסבירים גיוס החברים והפעלתם ביום־הבחירות וכן פעולות אחרות, שהישובים לך מערכת־הבחירות. מזכיר הישוב או מרכז המשק חייב להיות ולה.

קיבוץ נתבעת לקיים בשבועות הקרובים אסיפות־הסברה בישובים החברתיות, העומדות להכרעה במערכת־הבחירות.

מיוחדת יש להקדיש להסברה בקרב בני גיל־הנעורים בחסיבת יטלו חלק במאבק הרעיוני על דמות תנועת הפועלים והמדינה.

וכלוסיית הקיבוץ באוכלוסיית המדינה

כמה מספָרים מסַפרים

בכל שנה — כמעט מאז קום המדינה — הוסיף גם השנה, בהוצאת הלישכה המרכזית לסטאטיסטיקה, ה„שנתון הסטאטיסטי לישראל", ובו שפע נתונים ומספרים, טבלאות ואגרמות, העוסקים בתחומים הכלכליים והחברתיים, התרבותיים והחינוכיים של ישראל, לראשית שנת 1964. מתוך שיפעת הנתונים והמספרים הכלליים „שלינו" כמה נתונים, בעיקר לתגובה הקיבוצית, שיש בהן מן העניין לגבי מעמדה בקרב האוכלוסיה הכללית, וכן לגבי מקומה בכלכלה הישראלית.

* * *

האוכלוסיה הקיבוצית מנתה, בראשית שנת 1964, 228 ישובים קיבוציים, ובהם 80.024 נפשות. לעומת 79.445 נפש בראשית שנת 1963. העלייה יחסית שמרה התנועה הקיבוצית על אחוזה באוכלוסיית המדינה, המגיע לכדי 3.5%. הנתונים אלה מתייחסים לאוכלוסיה בכללה. לגבי האוכלוסיה היהודית בראשית 1964 — שהיא הלקה של התנועה הקיבוצית ל־3.7%. המספרים הנוספים אנו למדים שבתנועה הקיבוצית חיים — אם כזמנים ואם באורח קבע, גם כ־190 לא־יהודים.

בראשי לציין, שלפי מיפקד ברית הפיקוח האופרציה הקלאית, מנתה האוכלוסיה הקיבוצית בשנת 1963 85.051 נפש. מאז גם נוספו לה היאחזויות חדשות במסגרת הנח"ל, המשקות לתנועה הקיבוצית).

* * *

הילודה בתנועה הקיבוצית היא בשיעור של 20.9 ל־1000 נפש, והיא גבוהה משיעור הילודה בערים הגדולות, המגיע ל־20.5 לאלף נפש. ונמוכה במעט משיעור הילודה באוכלוסיה היהודית במדינה בכללה, שהוא 22.0 אלף נפש.

בתחום זה בולטים ההבדלים הקשורים בארץ המוצא היהודיים בארץ. לעומת הקיבוצים, שרוב תושביהם ותיקים בארץ, שיעור־הילודה מגיע בהם ל־19.1 לאלף נפש, שיעור הילודה בישובים שרוב תושביהם חדשים, ל־27.9 לאלף נפש. הפרש זה גדול עוד יותר אם נחלק את האוכלוסיה הוותיקה בארץ לפי זמן היוולדם הישובים. בישובים שנוסדו לפני הקמת המדינה, מגיע שיעור הילודה ל־17.8 לאלף נפש, ושיעור הילודה בישובים שנוסדו לאחר קום המדינה — ל־32.2.

הירון שהאוכלוסיה הקיבוצית, ברובה המכריע אינה משתייכת לעלייה שבאה לאחר קום המדינה, ואף זו שבאה לקיבוצים בתקופה זו היא מן הסוג המצטיין בילודה גבוהה — לקבוע ששיעור־הילודה בתנועה הקיבוצית הוא מהגבוהים, בהשוואה לאותו סוג של תושבים, הדומה בותק, במוצא סוציאלי, ברמת־ההשכלה, ובדומה.

* * *

אלף ביותר הוא שיעור תמותת התינוקות בקיבוצים, בהשוואה לצורות־הישוב האחרות בישראל, בעוד ששיעור תמותת התינוקות באוכלוסיה היהודית בכללה הוא 22.7 לאלף, הרי בקיבוצים הוא אינו עולה על 15 לאלף. הפרש גדול זה קיים גם לגבי תושבים אחרים, שבמחינת המוצא העדתי, רמת־ההשכלה וכו', אשר להקבילם לאוכלוסי הקיבוצים.

הערים הגדולות מגיע שיעור תמותת התינוקות ל־22.2 לאלף, בישובים, שרוב תושביהם ותיקי בארץ — ל־22.3 לאלף, בישובים שנוסדו לפני קום המדינה — 24.2 לאלף, חצי השנה שבכל אחד מישובים בארץ, העירוניים והכפריים כאחד — פרט לקיבוצים — הוא, שתמותת התינוקות איננו נמוך. אף באחד מהם משיעור של 22 לאלף.

רק בצורת־הישוב הקיבוצית מגיעה תמותת התינוקות לשיעור שהוא הנמוך ביותר לא רק בישראל אלא בעולם כולו. עובדה זו חורזת ומעידה על רמתה התרבותית של החברה הקיבוצית, על דאגתה לבריאות חבריה בכלל, ושל הילדים במיוחד.

* * *

מתוך הנתונים המובאים ב„שנתון" מסתבר ששיעור־הנשואין הגבוה ביותר בארץ הוא בקיבוצים. בעוד ששיעור־הנשואין הכללי מגיע לכדי 7.3 לאלף־נפש של האוכלוסייה הממוצעת, הרי־הו בקיבוצים: לחתנים — 10.8 (לאלף), ולכלות 9.9.

בתחום זה יש לציין עוד „פרט" נכבד, והוא השיעור הגבוה יחסית של נשואין בין עדתיים, שהגיע בקיבוצים בשנת 1962 לכדי 22.4% מכלל הנשואין באותה שנה, בעוד שבארץ כולה אין הוא עולה על 15%. השיעור הנמוך ביותר של נשואין בית־עדתיים הוא בכפרים (8.5%), בתל־אביב — 17.9%, בחיפה — 16.4%, וביר־שלים — 15%. אף כאן בולטת התנועה הקיבוצית כציבור המתקדם ביותר בחברה הישראלית.

* * *

אין לציין הפרשים גדולים בשיעור הגירושין בין צורות־הישוב השונות. בישוב הכפרי מגיע שיעור הגירושין ל־0.6, ובעירוני ל־1.1 (לאלף נפש). שיעור הגירושין בקיבוצים שווה לזה של הישוב העירוני — 1.1. שיעור הגירושין הנמוך ביותר הוא במושבים (0.4), ואילו באיזור תל־אביב־יפו הוא הגבוה ביותר (1.5).

יש מן העניין להעלות גם את המספרים לגבי ההשתייכות ל„כוח־העבודה האזרחי". אף כי בתחום זה אין ההשוואה בין הקיבוצים ובין צורות־הישוב האחרות בארץ רלבנטית כל־כך, בשל השוני הרב באופני־העבודה, חלוקתה ותוהלתה, בין צורות הישוב השונות בארץ.

ה„שייכים" ל„כוח־העבודה האזרחי", לפי השנתון הסטאטיסטי, הם כל האנשים מגיל 14 ומעלה, שהיו „מועסקים" או „בלתי־מועסקים" בשבוע בו נערך הסקר בנושא הנדון. המושג „מועסקים" כולל, לפי זה: א) אנשים (מגיל 14) שעבדו בשבוע הקובע לפחות שעה אחת בעבודה כלשהי, תמורת שכר, רווח או תמורה אחרת; ב) כל העובדים בקיבוצים בענפים ובשירותים; ג) בני־משפחה ואנשים במוסדות שעבדו בשבוע הקובע למעלה מ־15 שעות ללא תשלום; ד) אנשים שנעדרו זמנית מעבודתם הרגילה.

בהתאם להגדרות הללו, אופייניים הנתונים הבאים:

„כוח־העבודה האזרחי" (ב־1963) מנה במדינה כולה 843.100 אנשים (שהם 53% מס"ה האוכלוסיה שמגיל 14 ומעלה) — מזה במושבים 47.500 (64.4%) ובקיבוצים 55.900 (90%). בהקשר לכך מסתברת קביעה עובדתית נוספת, הקיבוצים, שאחוז תושביהם באוכלוסיה היהודית הוא 3.7 — חלקם בסך־הכל של כוח־העבודה האזרחי במדינה הוא 6.7; המושבים (כולל המושבים חשיתופיים) שאחוזם באוכלוסייה היהודית הוא 5.7% — חלקם של כוח־העבודה האזרחי הוא 5.6%.

לשם השוואה: אחוז השייכים ל„כוח־העבודה האזרחי" בין הגברים במדינה הכללית (במושבים 82.7% ובקיבוצים — 1%), בין הנשים: במדינה בכללה — 28.6%, במושבים 44.4% ובקיבוצים — 92.2%).

* * *

לפי ענפי־הכלכלה מבליט לומר עסקים את הנתונים הבאים:

•• בחקלאות, ביעור ובדיג אחוז המועסקים באוכלוסיה כולה (בקיבוצים 38.9% ובמושבים 75.6%).

•• בתעשייה, במלאכה, במחצבים — עסוקים באוכלוסייה 24.7%; (במושבים — 4.9%; בקיבוצים 20.1%).

•• בשירותים (כולל שירותים חיים, ציבוריים, עסקיים ואישיים) — מהאוכלוסייה כולה 29.4% (במושבים — 36.3%).

האחוז הגבוה, יחסית, של השירותים בקיבוצים, מתבאר בהגדרה האחרת השירותים בקיבוצים, הכוללים עבודות שבצורות־הישוב האחרות הן נכללות עבודתה של עקרת־הבית (טיפול בילדים, שול, כביסה וכו').

* * *

בתחום החינוך — אין להבחין, לשנתון, את המיוחד שבחינוך החבתי־הספר היסודיים בקיבוצים נכללים זה של המדינה כולה. לעומת זה מופיעים נתון, כסוג מיוחד, „כיתות־המשלים" שם המקובל בהתייחסות העל־יסודי למוסדות־החינוך העל־יסודיים. ידוע, התלמידים בכיתות־ההמשך של כל הקיבוצית מגיע כדי קרוב ל־80% התלמידים הכלליי שבכיתות־ההמשך יישבות העובדת בכללה.

לפי השנתון היו בתשכ"ד 118 בתי־ספר כיתות־המשך, לעומת 112 בתשכ"ג ו־ תשכ"א. מספר התלמידים בכיתות בתשכ"ד היה 9320.

מעניינת גם ההשוואה באחוז הבחינוך העל־יסודי, בין כיתות־ההמשך לבין הספר התיכוניים האחרים. בעוד שאחוז בכיתות־ההמשך הוא 49.9, הרי בבתי התיכוניים האחרים הוא 41.2, ואילו הספר התיכוניים של „ערב" הוא עובדה זו מלמדת על המצב הסוציאלי היחס הערכי השונה בחינוך העל־יסודי הבן והבת, בצורות־הישוב השונות. מאידך להביא בחשבון שתלמידי כיתות־ההמשך בוצים מקדישים חלק מזמנם (ובכיתות י"ב בשיעור גבוה למדי) לעבודה במשק.

* * *

הבל שאין השנתון מבליט את ייחודה התנועה הקיבוצית בתחומים נוספים בריאות, תחלואה, צריכה, דיור, חינוך, השכלה, תרבות, בידור וכו' — תחומים שנתון עוסק בהם לגבי שכבות וצורות אחרות במדינה.

ייחודה של התנועה הקיבוצית, כצורת ומשק סגולית, בארץ ובעולם — מחייבת וסיכומים סטאטיסטיים, להבלטת ייחודה בהשוואה לצורות־חיים אחרות. כיוון שסטאטיסטית כזאת אינה נעשית על־ידי הקיבוצית עצמה — מן הראוי שחליש כזית לסטאטיסטיקה תיתן דעתה על כך למת עבודתה החשובה ולמען תועלתם של הרבים.

מפ"ם - בין הגמוניה לאלטרנטיבה

מאת א. סגולי

עם ההתרחשויות האחרונות בתנועת הפועלים בארץ, ביחוד גוכה פילוגה של מפא"י והרפתם הגבדלת של המתפלגים מכוחו של בן־גוריון במערכות הבחירות האחרונות — נתבהל ברכז מפ"ם זבישיבתו ב־17 ליוני ש. ז. הכריז י. חזן:

„אם תהיה צפויה סכנה לשלטון מפלגות הפועלים במדינה ו־סכנת השתלטות הימין, תתן מפ"ם את ידה להגנה על ההגמוניה הפועלית".

(„על המשמר" 13.6.65)

במאמרו „נוכח זעזועים וסולל תפקידים" חזר י. חזן על הדברים בתוספת רבת משמעות:

„אנו גושים את ידנו ללא הסום לביצורו של השלטון הדמוקראטי בישראל ולהצלחה של ההגמוניה הפועלית בו על יסוד מכנית מוסכמת".

(„על המשמר" 2.7.65)

בשיאו סגנון הגיב על המצב מ. יערי בדברים הבאים:

„לשם הגנה על הדמוקרטיה ועל הגמוניה פועלית מכריזים אנו כי בבוא שעת מבחן אנו נהיה מוכנים לשייע לכמשלה של מפלגות הפועלים במרכזה".

(„על המשמר" 9.7.65)

מן ההכרזות האלה, מה אנו למדים:

א. כי קיימת „הגמוניה פועלית" במדינה, אף שמפ"ם היא באופוזיציה. והרי זו קביעה לא מקובלת על מפ"ם בתקופת היותה מחוץ לממשלה. ואמנם, יש להודות, שבלי מפ"ם בשלטון אין ה„הגמוניה הפועלית" שלמה.

ב. כי עד עכשיו, בתקופה של לא „שעת מבחן" ובאין, לפי גרסת מפ"ם, סכנה לשלטון מפלגות הפועלים וכו' — אפשר היה לסמוך על מפלגות הפועלים שיהיו את מרכזה של הממשלה שהן לבדן, אף בלי מפ"ם, ישמרו על ההגמוניה הפועלית — והרי זה שוב חידוש גדול בהפיסתה של מפ"ם.

ג. כי מכיוון שה„הגמוניה הפועלית" עד עכשיו היתה מובטחת ומוגנת על ידי מפלגות הפועלים האחרות — הרי שאפשר היה לה ל־מפ"ם ליהנות משני העולמות בעת ובעונה אחת: על „העולם הזה" של הפועלים ושל ההתיישבות העובדת (והקיבוץ הארצי בכללה) שמרה ה„הגמוניה הפועלית" שמפלגות הפועלים, מחוץ למפ"ם, היו במרכזה ואילו היא, מפ"ם, נהנתה מן „העולם הבא" שבאופוזיציה, על כל ה„נחיות" שבה בביקורת ובהתקפה על „הגמוניה פועלית" זו.

ד. כי את סכנת השתלטות הימין אפשר לסכל בהושטת יד להצלחה של ה„הגמוניה הפועלית" ודווקא מחוץ שותפות אתה ולא במלחמה אתה.

ה. כי השתתפותה של מפ"ם בממשלה הבאה מותנית ומסוייגת ב„תכנית מוסכמת". אך הנסיון מזכיר כי הפירוש הקונקרטי לאותה „תכנית מוסכמת" כולל תנאים אשר בקבעים ע"י כל מפ"ם, על כל רצונה או אי־רצונה להשתתף בממשלה באותו זמן.

קביעה אחרונה זו („תכנית מוסכמת") — שבאה, כאילו, כמסקנה ו־כסיכום לקביעות הקודמות — דווקא בה אין כל חידוש. מאז ומתמיד התנה מפ"ם את השתתפותה בממשלת ב„תכנית מוסכמת" כשפירושה הקונקרטי של ה„תכנית" הוא ה־קובע: מי הועילו, איפוא הכמים ב־הכרזותיהם? במה השינוי? מה כוונת ההכרזות הללו?

על כך אתה נאלץ לחפש את תישובן של אותן שאלות בהנחה קבועה מראש, שאכן, גוכה ההתרחשויות המוקדות את תנועת הפועלים — משהו הודעתו אף בתוך מפ"ם. מסתבר, כי לפחות, קורטוב מאותה „פורענות" שכה הרבו ללגלג עליה בתגלה „בתאום" גם למהווי דרכה, ובהרגתה הראויה לציון יש לשער, ע"פ ההכרזות הנ"ל, כי נכונותה של מפ"ם להשתתף בממשלה הבאה גורברת על השתותיה ופחדיה. התביעה ל„תכנית מוסכמת" היא לגיטימית ב־החלט ואין בכלל קואליציה בלעדיה. אך אפשר להניח, במידה גדולה של בטחון, כי תנאים וסייגים מסוג אלה שעצרו את מפ"ם מלהצטרף לממשלה הזאת — שוב לא יעמדו ככוכל לה. וכי הפירוש שיינתן הסעם ל„תכנית מוסכמת" יהיה מכוון ב־אמת ל„הגנה על ההגמוניה הפועלית".

אפשר, איפוא, לברך על השינוי ועל המגמה. אלא ששינוי זה מן ההגיון היה קשור בהערכה אחרת של הכוחות והזעזועים שפקדו את מפא"י וביחס אחר לכוחות המניעים שמאחוריהם — כאלה השולטים ב־מפ"ם. וי"א כן הדבר...

* * *

מאמרים רבים ב„על המשמר" נפתחים מאד בהערכת הפילוג במפא"י ובהסברת סיבותיו. חזן אומר:

„פילוג החסר כל תוכן וכל יסוד רעיוני פוליטי, — — — זהי שנאת אחים שאין בצדה שום ליבוד חברתי פוליטי; — — — יש כאן שליטה ואף לא קוריוב של חיוב".

(„על המשמר" 2.7.65)

וחוזר על הדברים י. רונקין: „הפילוג במפא"י בא למרות הכל בהפתעה — — — באשר חסר כאן בסיס רעיוני אידיאי. סוף סוף אלה הם שני מיני מפ־א"י — — — האם על בסיס של יוקרה פצועה ומריבה אישית ו־סגירה ועלבונות אשר ומוצדק להם גוף כדיני מפלגתי חדש?"

(„על המשמר" 2.7.65)

ובכן — לפילוג במפא"י, אליבא ד„על המשמר" אין „כל תוכן", „כל יסוד" ו„כל בסיס" רעיוני. „שנאת אחים", „מריבה אישית" — ותו לא. שני חלקי מפא"י, זו הוותיקה הממשיכה את המיעוט המתבדל — שניהם — אותו דבר, אותה אידיאולוגיה, אותה ראיית המציאות, אותן הדגשות לגבי משימות העתיד וכו'. כך מעייכים דובריה הרשמיים של מפ"ם את המתרחש במפא"י. ואכן אין לה סיף ולהסעים שבהערכה זו שותפים לה למפ"ם גם חלקים גדולים ונכבדים במפא"י (ובסוגריים ייאמר: אף פלג וילנר — טוב ב־מק"י). ומה מפתיע שכל אלה ב־מפ"ם הרואים כך את הפילוג ב־מפא"י מסתמכים בהערכתם זו על „דברי" הנוגעים בדבר" עצמם. הרי בפירוש — כך הם מטעימים — אמר פילוני ואמר אלמוני, בהזדמנות זו ובהזדמנות אחרת ש„אין הבדלים". האם אין משהו מוזר בהסברה מעין זו? הראוי להם לבעלי השקפה מארכסיסטית, להעריך תופעות ציבוריות ופוליטיות רק לפי דיבוריהם של המעורבים בהם? ממתי נעשה לחשוב וקובע וממצה את האמת, בהערכת תופעות סיציולוגיות ופוליטיות, מה שזה והזה אמר על עצמו ועל אחרים ולא ההבחינה הקונקרטית של מהות הדברים והמעשים, שרשיהם ותוצאותיהם?

למען האמת יש להוסיף ולציין ש־הגירסא הזו של „אין הבדלים" וכי הפילוג במפא"י הוא כל כולו על רקע אישי צר — היא אמנם השלטה במפ"ם, אבל אינה היחידה. ו־הירבה לטפל ב„נקודה" זו יהודה טובין, לדידו (ראה מאמרו: „ריב בין אישים או מחלוקת על דרך" — „על המשמר" 21.6.65) יש כאן גם ריב אישי וגם הבדלי דרכים. הוא אומר:

„כל בחינה אובייקטיבית והוגנת לא תוכל שלא לסכם שבמאבק הנסוש כיום במפלגת השלטון מצוי גם גורם אישי מובהק".

אלא שאם גורסים גם גורם אישי — משמע שלא הוא לבדו פיעל כאן ויש גורמים נוספים. על כן — מכיוון י. טובין ואומר:

„אין ספק כי אנשי הכיעוב ובעיקר הנהגתו, אינם נאבקים על השלטון רק בתוך הסיפים אישיים, אלא מייצגים גם דרך אחרת השונה לא במעט (הדגשה שלי א. ס.) מדרכה הישנה והמסורתית של מפא"י".

ובכן — גם ריב אישי וגם הבדלי דרכים. גירסא זו ודאי שהיא הקרובה ביותר לאמת המציאותית. הבדלי דרך וריבות אישיות חברו, איפוא, לאחדים והיוו את הבסיס לפילוג. אחדות זו בין ההבדלים הרעיוניים לבין הניגודים האישיים — אך מוסיפה תוקף לפילוג, מעמיקה ומחריפה אותו.

בעלי הגירסא הראשונה, השלימה, משום־מה, דומה, אינם מרגישים בינוה. והרי זו אינוחות, מובנת ומוצדקת, לפחות, לגבי אנשים הבוחנים בדרך כלל תופעות ומצבים בחברה האנושית בחינה סוציולוגית ופוליטית. הנה מתפלגת מפלגת פועלים גדולה ובעלת שלטון — האם רק על רקע אישי? האם באמת אינם כלל בנמצא בפרשת פילוג זו, שום גורמים סוציאליים פוליטיים, רעיוניים?

כאמור, לא נוה. כיצד להקהות את עוקצה של אינוחות זו? כיצד ל־יישב בין שתי הגירסאות למען ה־שלום והשלווה הפנימית? ונמצאה הנוסחה, הממשרת, המיישרת הידורים. הזן התקדם קצת וישינה את גירסתו, שכן עכשיו היא אומרת:

187

מפ"ם בין המועצה [illegible]

"השוני המועט שבין שני ה־מהנות". רפי קוצר חוזר ואומר אותו דבר במילים אחרות: "ה־שוני גם האידיאי במקצת בין שני סלניה של מפלגה זו" (מס־א"י) (ראה דו"ח של הבועצה ה־ארצית החמישיה של התטיבה ה־צעירה של מפ"ם) — ✡

("על המשמר" 4.7.65)

* * *

ד שנה, איפוא, נוסחה גואלת והכל בא על מקומו בשלום. ה־שוני בין שני סלגי מפא"י הוא "מועט" והיא "גם אידיאי במקצת". מה שיעורו של "שוני מועט" זה? במה הוא מתבטא? בה־הוא כולל בתחומיו?

כאמרי "על המשמר" עונים הטעם על שאלות אלה בבהירות ראויה לציון. המאמרים הוקפים את ה"שוני המועט" מתוך טעם ההגדרות. הנו־כחאית והגירסאות המעירפלות ש־דוברי המתפלגים משפיעים עליבו הדשות לבקרים בזמן האחרון. וראה זה פלא: "מועט" זה — אף לפי פי רושי "על המשמר" במאמריו כנ"ל — מחזיק את המרובה ביותר. על פי חזן גוסא אתו המיעוט המתפלג סכנות המורות ביותר לתנועת הפו־עלים ולדמוקרטיה הישראלית. הוא אומר:

"כיוון שהפילוג היה לעובדה יתהיל המהנה הזה לנוע בהברה בדרך של גיבוש מסוכן. יהיה זה גיבוש הכוון נגד הערכים ה־מקודשים עד כה בתנועת הפו־עלים. הוא יצעד כן המעמד אל העם, מהערכים המקודשים של תנועת העבודה בישראל אל חזון החברה הסכנוקראטית, מהסוצ־אליזם אל הברת הסעד הרכו־שנית, מהתאבנות להסתדרות אל ביטול ערכה וכו' וכו' — ".

("על המשמר" 2.7.65)

ויהודה טיבון כותב:

"הכיוון הכרכזי שבן־גוריון, פרס ודיין רוצים להוליך בו את החברה הישראלית בתחום החב־רתי והפוליטי הוא הלאה מהסוי־ציאליזם. הלאה מעצמאותו של מעמד הפועלים והסתדרותו הכ־ללית — האידיאל שלהם הוא חברה אשר הסכנוקראטיה מהווה בה את העילית הקובעת והמנ־גון הממשלתי מכתיב את אור־חות החיים והסדרים החברתיים. הפער הסוציאלי הקיים בחברה שלנו — איננו מטריד אותם. — — כל היצירה החברתית ש־נוצרה על ידי מעמד הפועלים הישראלי הוא בעיניהם דבר ש־אבד עליו הכלח וכו' וכו'".

("על המשמר" 21.6.65)

מאין חזות קשה זו בפי מאמרי "על המשמר"? למה דוקא ינוע ה־מיעוט המתפלג בכיוון ה"גיבוש ה־מסוכן", כהגדרתו של חזן ולא ב־כיוון אחר? אין זאת, אלא משום שההוויה החברתית, החינוך ה"מפ־לגתי", המגמות הפוליטיות ונסיבות ההתפלגות מזכיחים שמיעוט זה נו־שא אתו בחובו כבר עכשיו, בהווה, את גרעיני ה"גיבוש המסוכן" ורציו־נותיו. ואלה יותר משהם תוצאה מן הפילוג היו גם בין גורמיו ושימשו לו מקור ושורש. לפנינו, איפוא, לא רק בחינת "חזון למועד". אלא חזות קיימת. קרובה. אקטואלית. תאין בה. בהזות זו משום תוכן מספיק כדי הגדרת ייחודו והתבדלותו של המיעוט המתפלג בתוך תנועת הפו־עלים הישראלית?

* * *

מ רת קסם, מצלצלת ומבריקה יש להם. למתפלגים באמתחם והרי הם מעלים אותה מדי פעם כסימן היכר לזהותם האידיאולוגית והפוליטית וכסיסמה מושכת לציבור ולנוער. הרי זו המלה "מודרניזציה" ומנפנף בה כבדגל בייחד ש. פרס. מה נושאת אתה מלת קסם זו? אל מה היא מתכוונת? סותמים ולא מ־פרשים אידיאולוגי המתפלגים. שכן אם כוונתם למשק מודרני, למיכון מוגבר, לחידושים טכנולוגיים, לייי־עול היצור, להעלאת פריון העבודה וכו' — הרי שאין באלה כל חידוש וכל ייחוד. דוקא אלה מתנועת ה־פועלים האמונים והדבקים בדרכה ה־חלוצית והחיסטורית של תנועת הפו־עלים הא"י עושים ככל שיכלתם מגעת, במסגרות שבהישג ידם, למען מודרניזציה של היצור, המיכון וה־פריון. דוקא החקלאות הישראלית, שנושאה הוא בעיקר התנועה הקיבו־צית, נמצאת בישראל ברמה הגבוהה ביותר של מיכון מודרני וחידוש טכני כהמיד. אף התעשיה שעולה ו־מתפתחת בקיבוצים ואף של משק הפועלים, אינה מפגרת אלא עולה ברמתה הטכנית ובהתקדמותה המו־דרנית. למה איפוא, מתכוונים אידי־אולוגי ה"מודרניזציה".

באחד מן הכאמרים ה"פרוגראמ־טיים" שבהם פונה ש. פרס את ה־"תפורות" "שרשימתו־מפלגתו" תביא לעילכני הוא אומר:

"נפעל לכודרניזציה של יש־ראל. בתקום אפולוגטיקה של ה־משק הקיים נעודד תכנון משק לאומי". ("דבר" 14.7.65)

צירוף מלים האומר דרשני. שכן אם מדברים על מודרניזציה ואין כורכים אותה עם האידיאה והדרך של תנועת הפועלים: אם מגנים את המשק הקיים ומתעלמים ממשק הפו־עלים ומחברת העובדים על הזונה וכפעליה: אם מכריזים על "תכנון משק לאומי" ומבלי לפרש את מתותו הסוציאלי ויעודו האנושי, ומסעי־מים, שיבוא במקום "המשק הקיים" הכולל את משק הפועלים, הרי שה־כוונה היא בעיקר ל"אמריקניזציה" של המשק והכלכלה הישראלית מב־חינה חברתית. ואכן אמר ש. פרס, באסיפת רפי ברחובות כי על מדי־נת ישראל "להחליט על דמות מש־קה: האם יתנהל בנוסח אסריקה (דוקא! א. ס.) או בנוסח ארצות ה־ברית ואירופה" ("דבר" 25.7.65).

מסתבר, איפוא, כי "כודרניזאציה" זו אין כוונתה אלא לעידוד היזמה ה"חסרית", להרחבת הפער, לליברא־ליזם קאפיטאליסטי וכו' — אם כן — האם אין לראות ב"אידיאות" אלה כשום ייחוד מהותי, אידיאולוגי? ה־אם אין בהן, באידיאות אלה, משום הבדלה חריפה ביבן ובשאיהן לבין הדרך המייחדת את תנועת הפועלים הארץ־ישראלית. ובושאיה? האם שיני זה הוא "מועט" במהותו? "אי־

האלטרנטיבה. האלטרנטיבה! ה־הסיסמה וזו התשובה שבפי מפ"ם בכל הסיבות ובכל המצבים. אלטר־נטיבה בפירושה של מפ"ם כוונתה: החלפת השלטון הקיים במדינה, ב־שלטון פועלי "ממאלי" בלעדי מפ־א"י. כיורשה יכגדה. האם לכך כוו־כונת מפ"ם גם עכשיו? האם זה רי־אלי? הן "נפל דבר" בישראל ואף אם הרבה מפ"ם קיבים והגה יהי על אבון הפוליט שבמפא"י — העו־בדה נשארה קשה כשאול והיא שרירה וקיימת. האם אין משמעות אובייקטיבית לעובדה שמפא"י פרש והלך הלק מסויים עם קלסתר פנים משלו וצבע משלו? האין הפרישה של החלק ה"מודרניזציוני" ממפא"י יוצרה אובייקטיבית כצב הדש ותכ־אים חדשים? כפ"ם מצהירה את הר־דתה ל"הגבונה הפועלית" ולדמו־קרטיה בכדינה. במה היא כמשמשת את הדדתה זו? על שום מה לא הקים עכשיו כנגד גיבושו של היכין ובכה הוספתה הגבלת של סיעת בן־גוריון — האלטרנטיבה האמיתית והכוללת של פועלי ישראל?

דיאי במקצת" — ותו לא? יתר על כן, ב"מודרניזציה" זו, שהמתפלגים מטיפים אליה, ישנם יסודות ורעיונות אשר מפגישים אותה עם השקפת עו־למם ויסודי תורתם של הליברלים לגווניהם ולא מן הנמנע שנושאיה גם ימצאו שפה משותפת אתם בתחום הסוציאלי והכלכלי, מול וכנגד ה"הג־מוניה הפועלית" שמפ"ם כה חרדה מיניה וביה. בצדק, וכי לא אפשרי הדבר? לה. בצדק. וכי לא אפשרי הדבר? כיצד להתגבר על סכנה זו? מה תשובתה של מפ"ם לכצב החדש שנוצר?

מפ"ם — גם היא צוהלת.

"בדו"ח לבוחר" על תוצאות הבחירות להסתדרות, אותו פרסמה בצורת מודעה בעתונות, היא קובעת בפסקנות:

"מפ"ם השיגה כ־15% מן הקולות — דבר המעיד עליה בכוחה".

האמת הדבר?

ברור לגמרי, שמפ"ם לא הגיעה ל־15%. מה שנתפרסם בעתונות כולה, פרט ל־"על־המשמר", הוא כי מפ"ם הגיעה ל־14% בקירוב ואם מפ"ם מאשימה את זולתה בסילוף מכוון של מספרים ועובדות — הרי האמת היא, שמפ"ם את עצמה מרבה לסלף. ב"על־המשמר" כבר התפרסם שמפ"ם קבלה בבחירות אלה 15.5%. פרסום מנופח זה — כוונתו לעצב את דעת הקהל — ולא יצלח. גם בפרסום תוצאות הבחירות להסתדרות פועלי הבנין, לפני שלשת־רבעי שנה, הזדרזה מפ"ם והכריזה על עצמה, כי השיגה 18.5, בעוד שלמעשה היתה רחוקה מלהגיע לכך.

ואם השיגה מפ"ם 14% ואם אפילו שבריר אחוז למעלה מזה, האם זהו ה"דבר שמעיד על עלית כוחה"? איפה יש כאן "עלית כוח"? הרי לועידת ההסתדרות התשיעית ב־1960 קבלה מפ"ם כמעט אותו האחוז, (בדיוק 13.92%).

וכדאי לציין: לא רק בבחירות אלה — לא עלתה מפ"ם. זה כבר 23 שנים, בבחירות לשש ועידות, שאין מפ"ם עולה בכוחה היחסי בהסתדרות. החל מ־1942 קבלה מפ"ם:

לועידת ההסתדרות החמישית 19.2% (1942)

לועידת ההסתדרות השישית 16.2% (1944)

לועידת ההסתדרות השביעית 34.43% (1949)

(יחד עם אחדות העבודה — בפריטט)

לועידת ההסתדרות השמינית 12.54% (1956)

לועידת ההסתדרות התשיעית 13.92% (1960)

לא עולה, איפוא, מפ"ם בכוחה היחסי לא בבחירות הקודמות ולא בבחירות אלה ולא עוד אלא, שביחס לשלש הועידות הראשונות הנ"ל היא נמצאת בירידה ובשלוש הועידות האחרונות — החל מן השמינית — נמצאת בעליה קטנה ביותר, כמעט בלתי נחשבת, ביחסי הכוחות הכלליים. אין זה מן הענין כרגע לעסוק בתוצאות הבחירות הקודמות אך השאלה נשאלת מדוע לא עלתה מפ"ם בבחירות אלה? הן הכל, לפי דבריה, היא לטובתה. ה"פרשיות" במפא"י ופילוגה, הקמת המערך, ארגון רפי, "התחסלותה" של אחדות העבודה, פילוגה של מק"י ועוד ועוד...; הן נשארה מפ"ם יחידה בזירה — כשהיא שלמה, מאוחדת, מאורגנת, טהורה, יציבה, ישרה, נאמנה וכו' וכו' — הן כך בפירוש הציגו אותה דובריה ונואמיה בשער בת רבים; הן היא זאת מפ"ם, אשר הופיעה הפעם לפני הפועל הבוחר, לא בשטח הבטחון, לא בעניני מדיניות החוץ וכו', בכל אלה נוח היה לה לשתוק ואולי להשאירם לטיפול יתר לעת התקרבות עונת הבחירות לכנסת.

מפ"ם הופיעה הפעם לפני הפועל — הבוחר בעיקר בעניינים, שהם לכאורה הקרובים לו ביותר: עניני שכר עבודה, תוספת יוקר, תמיכה בלתי מבחנה בשביתות וכו'; הן זאת היא מפ"ם אשר בהופעותיה הפומביות ובעתונותה המסועפת קברה את מפא"י שבע אמות באדמה; אשר "חסלה" את "אחדות העבודה" שבע פעמים בכל נאום; אשר חירפה את המערך בשבע קללות בכל מאמר־תוכחה בעתונה; אשר עמלה להוריד את קרן ההסתדרות שבע דרגות אחורה; הן זאת היא מפ"ם, שהיתה בטוחה,

---

שבעד כל העיוותים והפלילות, העוונות, החטאים שחטאו והעוו ההסתדרות, מפא"י, אחדות העבודה וה"מערך" — היא דוקא תקבל את שכרה מידי חפציים. לסחות 18% מקולות הבוחרים. כך, בפירוש, היא נראה לעצמה בבטחון יהיר. והנה... מדוע לא עלתה מפ"ם בבחירות אלה? האין זו שאלה שחייבת להטריד אותה? ומה התשובה? ומה הלקח?

צוהלת מפ"ם: "ירד כוחן של כל המפלגות הקיימות בהסתדרות פרט למפ"ם". מה הצהלה? אם ירד כוחן של כל המפלגות וכו' — הרי שירד כוחה של ההסתדרות עצמה. הן עובדת ירידת "כל המפלגות" בהסתדרות לא העלתה את מפ"ם אלא דוקא את גח"ל. האין זו עובדה מחייבת את מפ"ם לחשבון נפש ולמסקנות?

ואכן, פרק שני באותה מודעה מכריז על המסקנות והן:

"העליה ניכרת של מפ"ם בריכוזים של עובדי ייצור ושירותים מדימונה ועד עכו — מוכיחה כי ציבור העובדים נתן את אימונו במפ"ם וכו'".

ועולה מעשיה:

חסיד אחד, בבואו לחנות את חכמתו וגדולתו של ה"רבי" בסני ה"מתנגד", מצביע על כך, שהנה הרבי שלו יש לו ראיה מדוזיקה ראות עד כדי כך, ש־ראה שריפה בעיירת האחרת ב־מרוחק רב...

— אבל הרי כלל לא היתה שרפה שם — מקשה ה"מתנגד".

— הן זהו הדבר — עונה לו החסיד מניה וביה — הן זוהי גדולתו של הרבי, שהוא בכל זאת ראה שאחרים לא ראו.

אכן מפ"ם רואה "עליה ניכרת" כשהיא בכלל אינה קיימת במציאות. אך גם אם מפ"ם זכתה ליציבות בכוחה היחסי בהסתדרות — מאין לה שקולותיה הם דוקא בריכוזים של עובדי ייצור ושירותים"? דומה, שעובדי ייצור, שאפשר לזהותם עם מקומות ישוב ומגורים הם בעיקר החקלאים, שבהם רובם המכריע מרוכזים בקיבוצים ובמושבים, ובאלה, כפי שידוע, לא עלתה מפ"ם "עליה ניכרת", אף על פי שהסתלקה, מטעמים אופוטוניסטיים, בעונת הבחירות מתמיכה ב"חוק המושבים". העובדים האחרים, עובדי חרושת ושירותים — האם אפשר לזהותם עם רכזי מגורים מסויימים? במה, למשל, שונה חיפה וסביבתה מבחינת טיב העבודה של מועילה, שבה קבלה מפ"ם רק 11.6% מאשר סביבות חולון ובת־ים — הם מסחטנית עליה למפ"ם מעל למיצוע הארצי שלה? האם מרובים יחסית עובדי ייצור ושירותים בעכו, שגם בה קבלה מפ"ם למעלה מן ההמוצע הארצי שלה — מאשר בנצרת עלית, בה קבלה למטה מ־10%? האם מרובים עובדי ייצור ושירותים בהרצליה מאשר בנתניה הסמוכה, שבה קבלה מפ"ם רק 10.6%? ובמה עולה לוד — בה עלתה מפ"ם עליה ניכרת — על פני באר־שבע, אשקלון וכו', שמפ"ם לא עלתה בהן מעל לממוצע הארצי שלה? על סמך מה מפרידה, איפוא, מפ"ם את העובדים לפועלי ייצור ושירותים, שכביכול מתוכם דוקא הצביעו בעד מפ"ם ואילו העובדים האחרים הצביעו בעד רשימות האחרות? — אין זו אלא קביעה, שאין לה על מה לסמוך אלא היומרה היהירה וחו לא.

"העובדה שעשרות אלפי קולות, שהפסיד ה"מערך" הלכו לגח"ל ולרפ"י וכו', מוכיחה כי מפ"ם היא המחסום האמיתי לימין".

הא כיצד?

שה"מערך" הפסי
זה וכן, והרבה הס
וחלק מהם גם בפי
גח"ל — וכה בקו
מדי — גם זה נ
נכרכה, בהודעת מ
גח"ל כוזכה ב"עשר
לות" — אין זה
נחלה מפלה בבחיר
רות. אך על שום
מפ"ם באותם "ע
קולות" שה"מערך"
אם לפי דעת מפ"ם
"מערך" בגלל כך,
עניני הפועלים, שה
העמלים, שהזניח
תנועת העבודה וכ
כן, לא הלכו קולות
שלא הפקירה ולא
הזניחה וכו' וכו'?

ואם מישהו חייב
— הרי זו מפ"ם, ש
סדה של ההסתדרות
גח"ל וחתירתה ש
היא מוסיפה לשבר
כשאת עיקר המלאכ
שה המערך לאח
ישראל.

189

מפ"ם חוששת

עוד תזדקק מפ"ם להסתמכות על המערך בהסתדרות ומוטב שלא תיידה בו אבנים

מפ"ם — מעניינת ועקבית. מעניינת בעקביותה.

זוכרים את בכיה של מפ"ם על הפילוג במפא"י? עתונה "על המשמר" היה ממש ממולא קינים והגה וחי על הפילוג האומלל. הוא לא ראה בו לא יסוד פרוגראמטי, ולא טעם ענייני. רק מריבות אישיות ותו לא. הנה כך, בפירוש, לפני זמן קצר, כתב י. חזן: "פילוג החסר כל תיכן וכל יסוד רעיוני פיליטי, — זוהי שנאת אחים שאין בצדה שום ליכוד חברתי פוליטי; יש כאן שלילה ואף לא קורטוב של חיות".

"על המשמר" 2.7.65

והנה הריחה מפ"ם "גישושים", בלשונה, לאיחוי הקרע בתיך מפא"י. גישושים שכל עיקרם מתמצה בכרוז, שהוא פרסם ב"דבר" ע"י קבוצת אנשים מיוגדים ובלתי מוגדרים. הקורא לחידוש אחדותה של מפא"י, אין זה אלא כרוז של "יהודים טובים" שמביעים בו את משאלתם. לכאורה, כהמשך לבכיה של מפ"ם על הפילוג היתה זו צריכה לקבל את הכרוז הזה בסיפוק ובשמחה שהרי ע"י כך מתאמתת ה"דיאגנוזה" שלה — על "פילוג חסר תוכן" וכו' וכו', אלא שלא כך הדבר; מפ"ם שוב בוכה ובמאמר ראשי "בעל המשמר" (12.10.65) היא קובלת:

"אין בפנייה עצמה דבר על אופיה ומהותה על האחדות המחודשת המוצעת, כאילו הקרע במפא"י נגרם ע"י סכסוכים אישיים בלבד".

מה פירוש "כאילו"? הן מפ"ם היא אשר טענה כי הפילוג נגרם בשל סכסוכים אישיים, מה, איפוא, תטען ל"אופי ולמהות" של ה"אחדות המחודשת"? מפ"ם מלאה פחד שמא יתפייס ה"מערך" עם רפ"י — למה תפחד? הן בשביל מפ"ם ברור וגמור שגם ה"מערך" כמוהו כרפ"י, שניהם מפא"י ושניהם פסולים באיתה מידה. בעיני המאמר הראשי ב"על המשמר" אין הויכוח בין ה"מערך" ורפ"י אלא "מסך עשן", שבא לכסות על ה"גישושים" לקואליציה ביניהם בממשלה הבאה. כך בפירוש אומר המאמר הראשי:

"זהו הרקע לאותה פנייה גלויה ל"חידוש אחדות מפא"י". וזהי גם הרקע האמיתי לאותה התמודדות עקרונית כביכול בין המערך לבין קבוצת בן גוריון". ובכן — ההתמודדות היא רק "עקרונית כביכול".

תפיסה זו היא אמנם תואמת את השקפתה הנ"ל של מפ"ם. אך אם כך — מה הם סיכויה של מפ"ם? — מפ"ם הבטיחה לנו חגיגית, בהחלטת המרכז שלה ובהצהרות דובריה הראשיים, שהיא תחליק להגנת הדמוקרטיה הישראלית ולהצלחה של ההגמוניה הפועלית בשלטון במדינה — החלטה שפרושה הקונקרטי במציאות הקימת אינה יכילה להיות אלא הבעת נכונות להשתתף בקואליציה בראשית אשכול.

אך אם "המערך" חשוד מלמפרע ע"י מפ"ם בוגדות שיתופה של רפ"י בקואליציה — מה תהיה מקומה של מפ"ם בסיטואציה זו? יתר על כן: אם המערך גם בלי רפ"י כמוהו כרפ"י, לפי "על המשמר", כיצד תשתתף מפ"ם יחד אתו בקואליציה?

אגב בעוד מפ"ם מחשידה את המערך ב"גישושים" לשתף את רפ"י בקואליציה — חשד המבוסס על השערות נבובות וסברות סתם - מגיעות אלינו ידיעות מימשרות על משא ומתן לכינוגה של מעין קואליציה משולשת של גח"ל, רפ"י ומפ"ם במועצת פועלי אשדוד.

היאומן כי יסופר? והרי היו דברים מעולם: הקואליציה שבין חרות ומפ"ם בעירית באר־שבע.

ב.

"מציאה" גדולה מצאה לה מפ"ם "להכות" בה את המערך והוא הראיון שקיים פנחס ספיר עם סופר "דבר" על המדיניות הכלכלית והמקצועית של ההסתדרות.

אמנם הקדים "למרחב" את "על המשמר" בתגובה על הדעות שהובעו בראיון זה — אך אין בכך כלום. — מפ"ם בשלה:

הדעות שהובעו ע"י ספיר הן הן תכנית המערך. על סמך מה פוסקת כך מפ"ם? הן קיים הסכם המערך, כתוב וחתום. אולי תפרסם מפ"ם לפחות את אותם הקטעים ממנו הנוגעים בענינים, שבהם נגע ספיר למען לאמת את קביעותיו?

אמנם מודה "על המשמר" שברעיוניתיו אלה של ס. ספיר על תוספת היוקר תנאים סוציאליים, בוררות חובה וכו' — אין כל חידוש ואף ספיר בעצמו הודה שדעותיו ידועות גם ידועות.

אם כן מה ה"מציאה" שבדבר? יש דעית וישנן החלטות מוסמכות, שהן הקובעות.

אף ועידת מפא"י עצמה קבעה ביחס לתוספת היוקר, שהיא תשמש גם להבא להבטחת העדר הריאלי של השכר. למה, איפוא, לזהות דעות עם החלטות, רעיונות עם תכנית קבועה ומיסכמת?

מה מרוויחה מפ"ם מן הזהוי הזה? האם בכוחה היא לבדה, שלא עלה בבחירות האחרונות להסתדרות, תוכל להבטיח את הישגיה, זכויותיה וערכיה של תנועת הפועלים?

עוד תזקק מפ"ם להסתמכות על "המערך", הסכמיו ותכניתו במלחמתה ופעולתה בהסתדרות — ומוטב שלא תיידה בו אבנים, שבסופו של דבר הן תפגענה בפועלים, בהסתדרותם ובהישגיהם.

אלף

19.9.65 דבר

190

שני מפ"ם ומערך אחד

מאת אסף

ב"על המשמר" מיום 2.9.65 נתפרסם מכתב גלוי מאת יעקב וילן, איש גבעה. אל האלוף אברהם יפה. במכתב מתריס יעקב וילן כלפי א. יפה על שזה העז לכרוך במפ"ם וב"השומר הצעיר" שבו התחנך וחי־נך וחתם על עצומת התמיכה במערך לאחדות־פועלי־ארץ־ישראל.

חמכתב הגלוי תכלית אחת לו — להאדיר, לפאר, לרומם ולשבח את מפ"ם שהנה היא היחידה שבאה להציל את הדימוקרטיה ואת ערכי תנועת הפועלים וכו' וכו' ולעפר ב־עפר את המערך שהנה הוא זה ש־בפקיר את תנועת הפועלים. מתנכר לערכים וכר וכו'. כמובן שאם קורה להיפך ומישהו חותם בגלוי על הצ־טרפות למפ"ם — יזכה הלה להתהי־לות ותשבחות אין קץ.

עד כאן אתי שפיר. המוסר המפ־מ"י יכול בנקל לעכל שני הפכים ב־נושא אחד. הוא אמון על כך מקיד־מת דנא. הוא יכול בנשימה אחת ל־גנות ולבזות את שוללי המערך באח־דות־העבודה־פועלי־ציון ולראות ב־הצטרפותם למערך משום "איגוס מצ־פון", "פשרנות" וכדומה ובאותו זמן להלל ולקלס את מחייבי המערך שב־תוך מפ"ם ולראות בהצטרפותם הם לדעת הרוב במפ"ם השולל את המ־ערך — משום התיקדות רעיונית, שלמות אדגונית, אחריות תנועתית וכר וכו'. אלא שבחינה קלה לתוכני של אותו מכתב אל האלוף א. יפה, ל"נקודות" המובלטות בו מעלים ל־מניעו גם כמה צדדים גרוטסקיים ר־אויים לציון. ואשלו המכתב הוא. כאילו. אישי — הרי צורתו הגלויה ופרסומו המובלט מוציאים אותו ל־רשות הרבים לבחינה ולתגובה.

✡

כותב בעל המכתב לידידו א. יפה: "נגיח, שאמנם כך הם הדברים וכל מה שפירסמת הרי זה נכון, אמת ויציב — אשכול הוא מציל הדמוקרטיה מידי רודני רפ"ר: כ־לום לו למשכת לתמיך במפ"ם כפי שעשית זאת כל ימי חייך. האם היית מחליש בכך את הדמוקרטיה? האם הצבעה בעדנו איננה — ב־מישור של הדמוקרטיה הפורמלית — תמיכה באשכול אם אמנם ית־ייצב באפת מול הרודנות?"

במלים פשוטות — תוכן הדברים יהיה כזה: אמנם דברי המערך נכר־נים וצודקים אבל עליך, א. יפה, ל־הצביע בעד מפ"ם. הגיון זה מזכיר את אותו דין ודברים בין אב לבנו בעניני דת ואמונה. אפר אתב לבנו: נגיח שאתה צודק, וכדבריך אין אלו־הים בנמצא. אבל להתפלל אתת צ־ריך...

וכבן משום־מה, אימוא, מבקש בעל המכתב מידידו שיצביע בעד מפ"ם אם הלה אינו מאמין עוד בדרכה? מסתבר משום שלושת "טעמים" ע־קריים:

א) משום "מה איכפת לך?" ("כלום לו המשכת וכו' היית מחליש" וכר כמצוטט לעיל) הרי זה נימוק "מ־עניין" בפי אנשי עקרונות ורעיונות ו"כן, איכפת".

ב) משום היותו חניך "השומר הצ־עיר" מפעילה וממחנכיה ו... "שומר פעם — שומר תמיד, אינה סתם מלי־צה אלא דרך חיים". אף נימוק זה "אוריגינלי" במיוחד. ואך תמוה ה־דבר שאין הוא מופעל כלפי רבים טובים ושלמים אנשי השומ"צ בעבר שנתאכזבו מדרכו הפוליטית. עזבוהו ופנו לכפלגות אחרות, למפעלים, ול־מוסדות לאו דווקא משל מפ"ם. שכן בשם מה אפשר לפנות לאדם שפנה ערוף לדרכה של מפ"ם ולבקש ממנו שיצביע בעדה? האם בשל "הקולק־טיביות הרעיונית" עם אלה שהתיי־אשו כמנה וכחמה?

ג) משום שהצבעה בעד מפ"ם, לפי גירסת המכתב, אינה בכלל נגד ה־מערך אדרבה כמוה כ...תמיכה במ־ערך ובאשכול. כך כתוב בפירוש במכתב הגלוי הזה וראה לעיל.

נימוק זה השלישי הוא ה"גאוני" ביותר ואין פלא אם מצא לו מחלקים בנוסחאות שונות בפי דוברים רבים של מפ"ם. בעידנא דכדאי ליתנו. הה־יותם נלחצים אל הקיר ע"י השאלה החוזרת ונשאלת ע"י רבים גם במ־פ"ם — על שום מה אינה מצטרפת מפ"ם למערך — מבטיחים לנו אלה בתן צדק ובשבועה כי לא יתנו לה־סיל את כמשלת אשכול וכי הם יש־מרו עליה יותר טוב מאשר... המערך עצמו. מסקנה? למען המערך — תמ־כו במפ"ם... אכן, דיאלקטיקה ממללת נפלאות!

✡

ועוד רז אחד מגלה לנו המכתב הגלוי: אין מפ"ם בכלל שוללת את קיומו של כערך כולל של פועלי יש־ראל. אדרבה! הנה כך בפירוש כתוב במכתב הגלוי:

"אם הנך מאמין, שמוכרח לקום מערך אמיתי, סיקף את כל מעמד הפועלים ואנשי הקידמה בארץ הזו האינך מבין שלאשכול יש דרך ארץ בפני דבר אחד והוא קצת יותר מנדטים בכנסת לשותפים ה־סוציאליים של המערך האמיתי".

משמע — אין התנגדות במפ"ם ל"מערך אמיתי שיקיף את כל מעמד הפועלים" נו!... מה יש להגיד על דברים מעין אלה וכי מלבד מפ"ם יש מי שאינו רוצה במערך ש"יקיף את כל מעמד הפועלים"? הן אחת"ע מויצ "נחרגת" על זה! הן היא א־שר חובעת ללא הרף את המערך ה־כולל של כל מפלגות הפועלים ה־ציוניות־סוציאליסטיות ואילו כפ"ם היא אשר העלתה כנגד תביעה זו את תכניתה לכינון כערך חלקי ה־מוציא מן הכלל הפועלי את מפלגת־פועלי־ארץ־ישראל. האם מפא"י מר־גלוייה ומפורשת: "קצת יותר מנד־טים לשותפים הפוטנציאליים של ה־מערך האמיתי" והכל על מקומו יבוא בסדר ובשלום. אכן, "קצת יותר מנ־דטים" הוא נימוק כשכנע ואין מי שלא יראה את הקשר שבין יחסי הכוחות שבתוך המערך עם דרכו ו־מהותו. אלא שאם המערך הוא מחר־ייב המציאות בארץ — האם לא היה זה מחובתה הפועלית, הציונית־סו־ציליסטית של מפ"ם להצטרף אליו בזמן הנכון ובכוח "קצת יותר מנד־טים" משלה, לפעול בתוכו למען ש־וות לו צורה ותוכן של "מערך אמי־תי" המיוחל על ידה?

✡

והעיקר הוא: מסתבר ששלילתה של מפ"ם את המערך אינה עקרונית כלל וכלל. אדרבה: היא מבטיחה לנו "שותפות סוטנציאלית במערך האמיתי". יש, אימא, לציין בסיפוק את ההתקדמות הגדולה של מפ"ם בדרך אל המערך, שהרי מלכתחילה היא שללה את רעיון המערך בכללו.

עוד בפברואר 1964 בימי חדיונים הראשונים על המערך ובטרם היתה לו כל פרוגרמה וכל תכנית החליטה מועצת מפ"ם לשלול את כינון המ־ערך מעיקרו. מועצת הקיבוץ הארצי בגן־שמואל, באפריל 1964, הצטרפה להחלטת השלילית העקרונית תוסי־פה לה משנת תוקף. ותנח זכינו וכ־בר נשמעות זעירות חדשות. לא עוד ש־התנגדות פרינציפיונית, לא עוד ש־לילה עקרונית, שכן לא רק יעקב וילן במכתבו הגלוי, אלא אף יעקב הזן בנאומיו אומר בפירוש: "יכולנו להצטרף (למערך) אילו היה יסוד פרוגרמטי להצטרפות זו" ("על ה־משמר" 25.8.65). אך גם באין "יסוד פרוגרמטי", אליבא דיעקב חזן, מב־טיח לנו יעקב וילן מפורשות שאם רק יינתנו למפ"ם "קצת יותר מנד־טים" ייוצר "המערך האמיתי שיקיף את כל מעמד הפועלים".

אכן התקדמות ראוייה לשבח. מן השלילה העקרונית הטוטאלית אל ה־התקרבות עד אל הסף... אלא שהת־קדמות מעין זו רק מפ"ם מסוגלת לה והודות לאחרים שעושים את המ־לאכה הקשה והכללית לפניה וגם במקומה. ולא עוד אלא שמלאכה זו מלאכת המערך, הנעשית בלי מפ"ם השפעה גדולה לה אף להתקדמותה של מפ"ם לעבר המערך. מכאן שזה־מסקנה היא: לא התמיכה במפ"ם היא אשר תקרב אותה אל המערך אלא חיזוק המערך, הגברת כוחו וכושרו הוא אשר יזרז את התקדמותה של מ־פ"ם אל המערך להסבו למערך כולל של תנועת הפועלים בישראל לחי־דוש ערכית ותנופתה.

הפרופסור והלורד

הלורד מנהג, שנקטו בו חוגים מסויימים במדינת־ישראל — לנתץ ולקעקע ערכים ויסודות, בהם נתייחדה ההוויה החברתית הישראלית, שתנועת־העבודה היתה ממרכיביה הראשוניים — הפך ל„אופנה"; סופרים ועתונאים, עורכי־דין ופרופסורים, שתורתם היא אומנותם — מביאים בפני הציבור את „גילוייהם", מעמידים פנים של מחדשים מתוך כוונות של טיהור וחידוש, ומבקשים, כביכול, את האמת הצרופה. אלא שאין בכוחן של המלים להסתיר את הגמגמה המסתתרת מאחורי כל זה — לערער כל שנתגבש ונצרף במשך שנים במפעלה של תנועת־הפועלים הא"י.

„הריאליות" הגלותית — והמדינה „הכנענית"

הלורד פעם זכינו ב„גילוייו" של פרופסור לייבוביץ, שיצא לריב את ריבה של היהדות. בשיחה שנתפרסמה ב„מאזניים" בשם: „הזהות היהודית והשתיקה הישראלית" (חוברת ג', תשכ"ו) נושא הפרופסור הנכבד את מדבריותיו על ארבעה: על היהדות, על הציונות, על מדינת־ישראל ו...על הקיבוץ...

על היהדות מה הוא אומר?

„— — בעייתו המהותית של העם היהודי היא בעיית היהדות. — — רק תיכון יהודי כהותו יכול להביא את היהודים לכך שיהודו לארץ־ישראל. הציונות אינה אלא חלק ממכלול רחב יותר — היהדות. — — אני רחוק מכל תמימות, הסוברת כי המדינה תתן את התשובה לבעיית היהדות — — —"

היהדות, היהדות! כלום אין הציונות — ויהיו הדברים באַנאַליים וגדושים ככל שיהיו — הפתרון לשאלת היהדים והיהדות?. הפרופסור לייבוביץ סבור שבין השניים האלה אין קשר. וכך הוא אומר:

„— טיעה הוא מי שסבור כי הציונות משמשת כפתרון לבעיית העם היהודי". — — „מעולם לא עלה על דעתי כי היא תשמש פתרון לבעיות העם היהודי".

ובכן, הפרופסור סבור, שאין הציונות ואין מדינת ישראל משמשים פתרון ותשובה לבעיית העם היהודי. שניהם חיים וקיימים, אך בנפרד, כל אחד במסילתו — ללא קשר, ללא יחס וללא השפעה הדדית.

זוהי התורה הקתדראית החדשה, כביכול, שאינה חדשה כלל ועיקר שכן עובדה היא, ואף שוכחים אותה עד היום פי אנטי־ציונים, ציונים „רוחניים" וציונים מסוג ידוע, המאוחדים כולם בהפרדה זו שהם מבדילים בין הציונות ובין היהדות, בדרגות־הבדלה שונות, מבדילים הללו בין העם היהודי, שיישאר לחיות בהמוניו בגולה, ובין הציונות, שלכל היותר תרכז חלק קטן מן העם בארץ־ישראל. לגבי לא־ציונים או ציונים מסויימים יהיה זה החלק המרושש והנרדף, הנדחק מבחינה כלכלית, ואילו לגבי הציונים „הרוחניים" — יהיה זה החלק בעל ההכרה הלאומית־רוחנית.

היה זה אחד־העם, שעוד לפני שבעים־ושבע שנים ניסה, במאמריו „על פרשת דרכים", להוכיח כי לא שאלת היהודים, אלא שאלת היהדות — היא השאלה המכרעת לקיום העם. „קודם־כל זקוקים אנו לתחיית היהדות, וגם ה„מדינה" צריכה להיווסד לשם תחיית היהדות ובדרכים המוליכות למטרה זו".

אך מהי הרוח המפעמת את „היהדות" של הד"ר לייבוביץ? מהי ה„מהות היהודית" שעל התחדשותה מצווה מדינת ישראל? אומר הפרופסור:

„קיים ניגוד מהותי בין תפיסת היהדות, לפי מהותה ההיסטורית, לבין התפיסה הכנענית. ניקח לדוגמה את פרשת הילד יוסלה וחטיפתו. בהתאם למושגי הצדק השולטים בחברתנו, מקבלים ההורים את הזכות האלמנטארית של האדם לחנך את ילדו לפי רוחו. לעומת זאת, מבחינת כל מה שהתגלם ביהדות — אין בכלל זכות להורים לחנך את ילדיהם, אלא מוטלת עליהם החובה לחנכם לתורה ולמצוות".

מסתבר, לפי לייבוביץ, שאין יהדות אלא יהדות דתית, זו של „תורה ומצוות", וכל התופס אחרת — אין תפיסתו אלא „תפיסה כנענית", שאין ביניה לבין היהדות ולא כלום... אולם, גם אחד־העם — שלכל הדעות היה רחוק כרחוק מזרח־ממערב מן התפיסה ה„כנענית" — זיהה את היהדות עם הלאומיות העברית, שיסודות אנושיים־מוסריים כלליים

— כמו צדק, טובת־הכלל, שוויון בין עמים וכו' בה, לפי אחד־העם, לא רק שהלאומיות החילו פחותה מן הלאומיות הדתית, אלא גם נעלה הימנה:

„— — היהודי החופשי בדעותיו אבל וספרותו וכל קינייני־הרוח אשר לו" הוא, אם אכן כן, בבחינת פנתאיסט לאומי, הוא ריאה (א היצירה של רוח־העם מבפנים. במק מין אינו ריאה אלא „כפיית הר כגיגית". על־ידי מן החוץ. לו, על כן, הצדקה יותר לדבר בש הרוח" של העם, במובן הפשוט והטבעי של המ — — גאוותו הלאומית של היהודי המאמין עבד, שרבי מקרבו לעבודתה, נותן דבריו בפיו ר צו על־ידו; זו של הלאומי החפשי בדעתי — חורין, המכיר את הכוח שבנפשו פנימה, מביט על מפעלי הגדול לשעבר ומאמין בעצמו גם לעת (רחבי אחד־העם, עמ'

ובעניין הקשר של היהדות עם הציונות — או פסור לייבוביץ:

„שאלה גבבה יותר היא, באיזו מידה בא בציונות בכלל המגמה (שהיתה בהחלט לא־מודעה מן העם היהודי הריאלי במסגה של לאומיות יהודי בהחייאת השפה העברית היתה מעורב הכורם של ב היידיש, אשר היא־היא היתה לשונם של היהודים ה

הציונות מואשמת, איפוא, בבריחה מן העם „הריאלי". אך אם הדוגמה לכך היא היידיש — במ חלקם של האטריבוטים האחרים, שייחדו את הגולה דית — כמו הפרנסות, התרבות, ההווי וכו'? כלום גם הללו „ריאליים", וגם „הבריחה" מהם ראוייה מסתבר, איפוא, ש„המוני העם היהודי הריאלי" — על תם, תרבותם ולשונם — היו צריכים, בבואם לארץ, כמו שהיו בגולה, על כל ההווייה הגלותית שלה.

צר לנו לקבוע שגם כאן לא חידש הפרופסור ל ולא כלום. קדמו לו בכך מנהיגים של הציונים הכללי התנועה הרביזיוניסטית, שגרסו את המשך הפרנסות דיות הטיפוסיות ואורחות־החיים של הגולה בארץ־ חבל רק, שאין הפרופסור מאמץ מעט את דמיונו, מה דמות היתה לישוב ולמדינת־ישראל — ללא ה ללא התיישבות, ללא מעמד־פועלים, ללא שפה ותרבו חדה, וללא כל אותם ערכים ויחסים שהפכו את דמותו וכוחו, למען יזהה מסד למדינת־ישראל...

[illegible] [illegible] [illegible]

הלורד פיסחו זו של לייבוביץ על היהדות, הציונות ומדינת־ישראל נישתלבת יפה עם התקפתו על הקיבוץ ועל הסוציאליזם:

— — „דימה שבעייתו של הקיבוץ היא גם בעי רעיון הסוציאליזם — — לא נמצאה קורלציה בין ביות ובין חירות האדם. להיפך — מחנקה שדווקא קולקטיביסטי האדם סחוה חופשי — — שום תיק יאלי אין בו תוכן יהודי ספציפי".

„לא נמצאה"... „מחנקה" — פוסק הפרופסור. אי נמצאה?" מתי „התגלה"? שמא איזה מחקר מדעי אוב „גילה" זאת ללייבוביץ? מה הן „ידיעותיו" של הנ על התנועה הקיבוצית, הקיימת כבר חמישים וחמש רצופות, שמכוחן הוא נוטל לו זכות או „סמכות" לח דוקא בה „האדם פחות חופשי"? ואולי יאלפנו הנ הנכבד בינה ודעת: האם אותה „זהות יהודית", ל„תורה ומצוות", שכדוגמה לה משמשת „פרשת יוס בה רוצה הפרופסור להדביק את מדינת־ישראל — ד שתעניק לנו את „החופש" הנכסף?

מה זאת „פאראזי

אך־כך, בהמשך הדברים, אומר לנו הפרופסור כאלה:

„הקיבוץ מילא את משימתו: ביצע אותה צורת בות שאיפשרה את כיבוש הארץ בתנאי קיומו ש הערבי והשלטון הזר — — ואני מודה שבזמנו גם היה הדבר ברור, כפי שהוא ברור היום: היתה זו ה היחידה להשתלם על הארץ — —"

סוף־סוף התברר לו, לפרופסור, הדבר שהתרחש ו

בסביבתו במשך שנים — אלא שהוא, משום־מה לא ראה דבר...

נתאר לעצמנו, לרגע, שהעניינים בארץ היו מתנהלים בכל אותה תקופה כפי שרצה הפרופסור לייבוביץ — להיכן היינו מגיעים? והלא הוא עצמו כבר מודה שזו היתה „אפשרות יחידה להשתלט על הארץ"!..

אלא שהודאתו של לייבוביץ — בזכותה ההיסטורית של התנועה הקיבוצית, אינה מחייבת אותנו, כנראה, להסיק מסקנות לגבי ההווה, והוא שואל: „שמא הפכה לגידול פאראזיטי בגוף המדינה והעם?" וגידול פאראזיטי, כידוע, חובה לסלקו...

יניח, איפוא, הפרופסור הנחה „תיאורטית", שהנה נתמלאה משאת־נפשו וביום עבות אחד נעלמו כל הקיבוצים שעל הגבולות, בהר ובנגב, ובמקומם צצו עיירות וכפרים מכל הסוגים שקמו בשנים האחרונות. האם גם אז יהיה מוכן לקבוע בפסקנות, כי „טרנספורמציה" מעין־זו היתה מגבירה את כוחה של ישראל, מחשלת את בטחונה, מעמיקה את תרבותה, מתקנת את חברתה?

אך כיוון שהד"ר הנכבד פוטר עצמו מלעסוק בעובדות ומספרים, כשהוא בא לדון על הקיבוץ, אין לנו אלא להפנות אותו למקורות־אינפורמציה, ובתוכם לשנתון הסטאטיסטי, שמא ימצא שם עוד כמה דברים, שלא היו ברורים לו „בזמנו" — וגם בזמננו. למשל:

* * שהתנועה הקיבוצית, המהווה 3.7% מן האוכלוסייה, מעבדת 42% מכל שטחי־הקרקע של החלקאות היהודית;

* * ש־30% מן הייצור החלקאי בכללו, כולל ייצור ההדרים, בא מן המשק הקיבוצי;

* * שחלקו של המשק הקיבוצי בכלכלת הארץ, כולל החלקאות וכל המתלווה אליה — מגיע כדי 15%;

* * שההפוקה בחלקאות, הודות לפריון־העבודה הגבוה, הגיעה בשנים האחרונות כדי שיעור־גידול של למעלה מ־14%, הגדול בהרבה מן הממוצע בסקטורים האחרים במדינה, וגדול בהרבה משיעור־הגידול בחלקאות בארצות המזרח והמערב כאחד;

* * שחלקה של התנועה הקיבוצית בכלל „כוח־העבודה האורחי" במדינה היא 6.7%, בעוד שאחוז האוכלוסייה הקיבוצית במדינה הוא בכ"ה 3.7%;

* * שכוח־העבודה האורחי בתוך התנועה הקיבוצית מגיע כדי 90%, בעוד שבאוכלוסייה בכללה הוא אינו עולה על 53%.

תאומנו „גוף פאראזיטי" — הפרופסור לייבוביץ? ושמא כדאי לפרופסור לדעת למה־כן:

* * כי הילודה בתנועה הקיבוצית משתווה לשיעור־הילודה הממוצע במדינה כולה, וגבוהה משיעור הילודה בערים הגדוליות;

* * כי שיעור תמותת־התינוקות בקיבוצים הוא הנמוך ביותר בישראל ובעולם כולו;

* * כי שיעור הנשואים הבין־עדתיים בקיבוצים מגיע ל־22.4% לעומת 15% באוכלוסייה היהודית בכללה;

* * כי שיעור השתתפותם של בני־הקיבוצים בענפים הקרביים המיוחדים בצבא, עולה באחוזים רבים על האחוז שהם מהווים בכלל בצבא.

כיצד „קולטים"...

ענה לו לפרופסור לתנועה הקיבוצית, שאינה קולטת יהודים. אכן, טענה חזקה, ואילו לא באה אלא להביע דאגה על כך — היינו אף מברכים עליה, שכן מי עוד כקיבוצים היודעים את ערך הקליטה ואת נחיצותה? אך דא עקא, שלא דבר זה הוא המדאיג את הפרופסור, העמל ומתייגע כל־כך להוכיח את חוסר־השחר שבשאיפה לתיקונים סוציאליים ושל קיום הקיבוץ בכללו...

תאמרו: מה תוקף יש לטענותיו כלפי גוף חברתי, שהוא שולל אותו מעיקרו? ומה זכותה המוסרית של טענה זו, כפי אלה שתרומתם לקליטה היא למטה מכל מינימום?

מן הדין, איפוא, כי נשאל את הפרופסור: מיהו הגוף במדינה, הקולט עלייה? האם תושבי העיר — בתור שכאלה — קולטים? האדם היחיד, תושב־העיר — במה הוא, בגופו, משתתף בקליטת העלייה? האם יש דמיון כלשהו בין הקליטה בערים ובכפרים, המתבצעת באמצעות מנגנון — לבין הקליטה בקיבוץ, הנוגעת ישירות ובממש באנשי־המקום, חנותנים בה את חלקם ומשתתפים בה מרצונם — בביתם, בעבודתם, בחדר־האוכל שלהם, בבית־הילדים ובשאר מוסדות־השירות שלהם? האם יש דמיון בין כל אלה לבין הקליטה מחוץ לקיבוץ, שם עלול העולה החדש

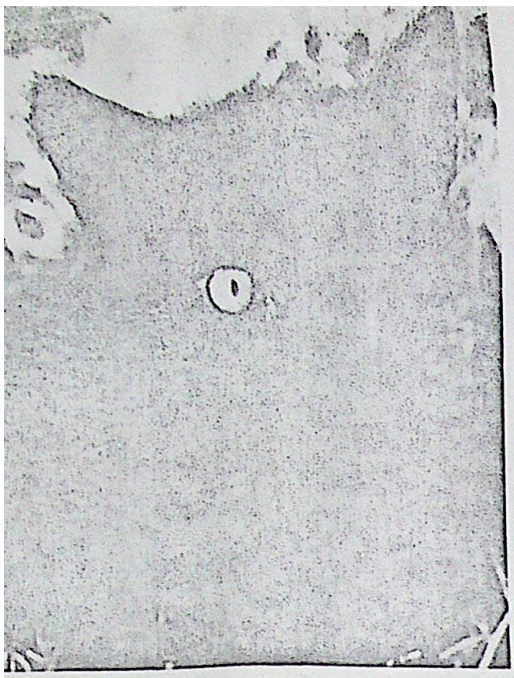

במארב... ציל

לחיות את חייו המבודדים, ללא כל קשר עם החברה אותו? על־כל־פנים, אם הקליטה היא אמת־המידה קיומו של גוף חברתי — הרי זכות־קיומו של הקיבוץ חת לו לא־פחות מאשר לכל צורת־חיים וכל חברתית אחרת במדינה.

אך כל אותה קביעה פסקנית, שאין התנועה הקולטת — האם היא, בכלל, מתאימה למציאות? היא, שהתנועה הקיבוצית קולטת עלייה חלוצית רבני־נוער מסוגים שונים, אולפנים, הכשרות וכו'. אמת של הקליטה קיימת גם עזיבה (ולא נכנס עתה לתופעה זו, הקשורה במידה רבה באקלים של הארץ) — ואין גידולה של התנועה הקיבוצית לצרכיה, ליכולתה ולשאיפותיה, מבחינה זו, לצמצם הבדל בין התנועה הקיבוצית לבין המדינה כולה. קולטת בממדים הדרושים לה ולעם, ולא עוד אלא גם ירידה ממנה.

המיליונר מוכטס — והצדק הסוג

לבסוף — הקטרוג „המקורי" ביותר של הפרופס
„כל התנועה הקיבוצית שלנו עשתה למען הצד
יאלי פחות מאותו ג'ונסון, המיליונר מטכסס."

צר מאוד, אך גם כאן כבר הקדימוהו, את הס
ז'בוטינסקי, בשעתו, היה מעלה על נס את פורד
ני „מלך המכוניות", ואת בעלי בתי־החרושת למיני
„הם הם מובילים את האנושות לפסגות". והנה זכה
כעמיתו פורד בפי ז'בוטינסקי בשנות־השלושים, מפי
סור לייבוביץ בשנות הששים. להיות מוכתר כמו
האנושות לפסגת הצדק הסוציאלי...

כאן יכולנו לשאול, כמובן, מה גותר עוד
„זהות יהודית" או לאותו „תוכן יהודי מהותי" לעשו
שדגל „הצדק הסוציאלי" מונף בידיו של המיליונר
אלא מה נשאל נוכח אותה שנאה, המעוררת עי
פרופסורים?...

* * *

אחר כתב־השיטנה של הפרופסור, שהופיע בבטא
אגודת־הסופרים — ראוי לציין דברים אחרי
פיעו דווקא ב„הארץ" (מיום 29.3.66), ולהיווכח כי לא
לה של האמת גם בפי רחוקים. וכה נאמר שם:
„לבה של המדינה אינו בתל־אביב, אלא בנקו
ובהתיישבות המרוחקת.. הקיבוץ הוא עד היום בשבי
נים, לרבות ידידים נוצרים מרובים, התחגלמות של
מסרות האמיתית להגשמת האידיאלים עליהם חלמנו
היו אלה דבריו של הלורד זיו, בסעודה
לכבודו בתל־אביב, במלאות לו שמונים שנה.
זה מול זה — הפרופסור והלורד

193

ערכים מלכדים מול איחוד מסגרות /

אריה סגולי

שימתו של עוריה אלון ה־קוראת לאיחוד בין מפא"י ואחדות־העבודה הוכתרה בשם „מפלגת פועלים גדולה" („למר־חב" 31.3.67), ללמדך כי טובה ויעילה יותר למען הפועלים וה־מדינה מפלגת פועלים גדולה מאשר קטנה. אך, אם זהו הענין אין קל מלהגיע אליו, והוא — להצטרף לכל אשר גדול בדי־עבד וב„מזומן". אלא שבטוח, שלא לכך נתכוון עוריה אלון, שהרי הוא עצמו קובע: „הרבה עקרונות נכונים היו נהלת מי־עוט קטן במשך הרבה זמן רחי־כו לשעתם — — — זכותה ר־חובתה (של מפלגת) להילחם על דרכה גם כשחיא במיעוט".

אך לעצמו של דבר יש ערך גדול לממדים, לכמויות, למספרים, לכוח. במציאות עמנו ומדינתנו הקטנה ר־במספר היהודים בתוכה — מי כמונו יודע להעריך תוספת כל כמות, כל מספר, למען הגדלת הכוח שלנו ב־ארץ. אולם יחד עם זאת נכון הוא גם, כי ערכה הסגולי של הכמות שונה הוא בהתאם ל„איכותו", ואף זה ידוע מניסיוננו בארץ. כמות, ש־מהותה אינה נשמרת — גם זהותה נפגמת, ולמעמים עד כדי ביטול עצמה.

עוד לא היתה תקופה בתולדות ההסתדרות בטרם מדינה ומזז קום המדינה, שכוחה הכמותי היחסי ב־חברה הישראלית, יהיה כה גדול, כפי שהנהו עכשיו. קרוב למיליון חברים פונה ההסתדרות, והרי זה כמחצית האוכלוסיה היהודית המ־בוגרת בישראל, ועם התלויים ב־הם — קרוב לשני שלישים מן ה־אוכלוסיה היהודית הכללית.

במקביל לעובדה בסיסית זו קיי־מת עובדה בסיסית שניה — עובדת שלטונה ההגמוני של תנועת הפר־עלים במדינה מאז קיומה, ובמוס־דותיה (מפא"י — כל השנים; אח־דות העבודה ומפ"ם — בשיעורי זמן שונים). האפשר להגיד, שערכי ההסתדרות, ערכי תנועת הפועלים, כפי שנתגבשו בתולדותיה ומוצהרים מעל במותיה, הם דומיננטיים בחב־רה הישראלית שלאחר קום המדי־נה? המשמשים הערכים המוצהרים של ההסתדרות ושל מפלגות הפר־עלים נורמות מכוונות, מדריכות ר־מחנכות בחברת הישראלית?

דרכיום של כיוונים מנוגדים

ככל שהדבר פראדוקסלי, אין ל־הימנע מן הקביעה, שהמציאות ה־ישראלית, ביחוד מאז קום המדינה, התפתחה ומתפתחת במצב של דר־קיום מיוחד במינו, דרקיום המת־פרד לשני כיוונים מנוגדים, שמן הנמנע שאי־פעם ייפגשו, אלא אם יגבר האחד על השני. הכיוון האחד בא על ביטויו בשתי צורות: גידול מספר האנשים במדינה, הקשורים בהסתדרות העובדים, בצד העובדה של חגמוניה פועלית בשלטון המדי־נה, והכיוון השני — בהתרחקות גדלה והולכת של החברה הישרא־לית מן הערכים החברתיים והחי־נוכיים ש„הנהגת הפ...ים. מן ה־נסיון ההיסטורי ומן ההגיון האנושי הפשוט ניתן להסיק: אין „דרקיום" של סתירה פנימית מסוג זה יכול להימשך לאורך ימים מבלי שכיוון אחד יגבר על השני. או שתנועת הפועלים „תקח את הענינים בידיה" ברציונות ותכוונם לפי דרכה ולפי ערכיה בעוד מועד, ואם לא ייעשה הדבר, עלולה החגמוניה שלה במ־דינה להתקפח ואף להיטמט כליל.

התרופפותה הערכית של החברה הישראלית תובלט לאור הקביעות הבאות:

א. הפער ברמת ההכנסות, ומכ־אן — ברמת החיים, גדל והולך, והוא קיים ומתרחב בין המעמדות, בין השכבות, בין העדות, ובתוך מעמד השועלים עצמו. דוחות רש־מיים של בנק ישראל, של הלשכה הסטאטיסטית הממשלתית, של „ה־ועדה לבדיקת ההכנסה האומית" וכו' — מאשרים זאת. על פי סקר רשמי של בנק ישראל (מובא ומ־פורט במאמרו של אפרים בן־חיים ב„אות" מס' 2) — הפער בישראל, לפי ההכנסה השנתית ברוטו למש־פחה הוא ביחס של 17:1 בערך, ר־אצל השכירים ביחס של 10:1 (ה־עשרון התחתון — 1,689 ל"י, וה־עשרון העליון — 17,305 ל"י הכ־נסה שנתית), ולא עוד. אלא שפער זה הולך וגדל במשך השנים. לפי דו"ח רש"י של „הוועדה לבדיקת ההכנסת הלאומית בישראל" גדל הפער מאז קום המדינה ב־25—35 אחוז. פועל פשוט משתכר כיום כ־שליש מבעל מקצוע חפשי, כחמי־שית מהכנסת המנהלים או מבעלי מפעלים „מצוצים". למעשה גדול הפער האמיתי מן הפער הרשמי, שכן בדו"חות השונים מובאות ל־השוואה הכנסות המשפחה. בעוד ש„אפיתו של דבר יש לקחת ב־חשבון את ההכנסה לנפש, והרי ידוע, שבעלי ההכנסות הנמוכות הם בעיקר מבעלי עדות המזרח, שמש־פחותיהן רובות ילדים. אין כל יסוד להניח, שהפער הגדול הזה מבדיל בין פועלים מאורגנים בהס־תדרות לעבדים לבין אלה שמחר־צה לה. הוא קיים בתוך ההסתדרות פנימה, ועובדה, שהוא בא אף ב־תוכה לידי ביטוי אידיאולוגי — ראשיתו ביטול דרגת המשכורת המשפחתית ושיאו הנוכחי בסיווג ובפער הגדול שהוא מוכר ומוגן ע"י ההסתד־רות.

אמנם אין לקבוע, שעובדת הפ־ער בהכנסות וברמת החיים היא תופעה חדשה שצמחה דווקא בש־נים האחרונות. המעיין בכתובים, בתעודות וברשומות מן הימים ה־הם, ימצא כי פער זה החל לצמוח עוד בימי העלייה השלישית, בכבי־שים ובבנין עם הדיפרנציאציה ה־מקצועית, עם ההבחנה בין ותיקים וחדשים, בין בעלי השכלה ומחוס־רית וכו'. לא שבהבדל מן הימים האלה, היו זן הבדלי ההכנסות ה־שכר קטנים יחסית, לא בהלוותה ולא היתה אידיאולוגיה שהצדיקה את הפער וסוככה עליו. בהפוך הוא: האידיאולוגיה היתה של השוואה. של ערבות ועזרה הדדית, וזו סע־לה בהסתדרות במגמה להקהיית ה־פער, להקטנתו, ליתר שוויון ואח־ריות הדדית — אידיאולוגיה שכ־יום: למעשה, אף אם לא להלכה. הועם זיוה ופנה הדרה.

הרמה האידיאית של הנוער

ב. הרמה האידיאית הערכית של הנוער הישראלי העירוני נמוכה היא ופותחת והולכת. מחקר שנערך ונתפרסם ע"י הד"ר מ. ליסק מן האוניברסיטה העברית על „ציפיות למוביליות חברתית לבחירת מקצוע בקרב נוער עירוני בישראל" („ב־הסדרות" מס' 4 אפריל 1966) מג־לה עובדות ונתונים המבליטים ב־בהירות את הקביעה, הידועה גם בלאור הכי, כי ערכים כמו עבודה. חקלאות, התישבות, שיתוף, חלו־ציות, היענות לצרכי הכלל — ער־כים שזיו סוד ייחודי, עיקרי תו־רתה ומקור חשיפתה של תנועת הפועלים תא"י — ירדו סלאים ב־עיני הציבור בכללו ובייחוד בעיני הנוער הישראלי העירוני.

משלוחי היד או המקצועות המ־בוקשים והמכובדים ביותר, ע"פ מחקר זה, הם אלה, המרוחקים בין־תר מן העבודה, ואפילו מעבודת כפיים מקצועית. בראש התור, מב־חינת ההערכה, השאיפות והיוקרה החברתית של הנוער הנחקר, הם המקצועות האקדמיים, ואילו המק־צועות החקלאיים מדורגים בתחתית חסולם. נחוני מחקר זה מעידים בבהירות על מחיות משקלם של ערכי היסוד, שייחדו את תנועת הפועלים הארץ־ישראלית.

ג. גוברת הריקנות האידיאית ה־ערכית של מוסדות ההשכלה הג־בוהה. אין צורך להעלות שוב את קריאות ההתגרות הגסות של סטר־דנטים באסיפותיהם ובהפגנותיהם כדי להבחין, „לאן נושבת הרוח" ומה טיבה של „רוח" זו באוניבר־סיטאות ישראל. האם זו „רוח" של שירות לכלל, לעם ולמדינה? האם נושאת היא בכנפיה היענות לצרכי התישבות הארץ ולפיתוחה? האם מפעימה אותה זיקה לתנועת העבו־דה בישראל, ערכיה ושאיפותיה? לפי ההופעות הציבוריות, בהרצאות, בסימפוזיונים ובראיונות של פרר־פסורים, מרצים וסטודנטים בשאלות העם והארץ, עליה, ירידה, קיבוץ ומיזוג גלויות וכד' — קשה להגיע לתשובה חיובית. מיעוטם של אנשי אוניברסיטאות אחרים, נאמנים ר־צמודים לערכים. שאגב משום מה קולם אינו נשמע — אינו משנה את התמונה בכללותה. והרי באר־ניברסיטאות אלה מתרכז ומקבל השכלתו הגבוהה רובו של מיטב הנוער הישראלי העילוני, זה הנר־ער, אשר בדרך הטבע ראוי היה לצפות ממנו, כי יתרום תרומה מכ־רעת למדינת ישראל, לבטחונה, ל־כלכלתה, למשקה, לסדריה ולהנ־הגתה. אך במציאות הקיימת במוס־דות ההשכלה הגבוהה בישראל, אם לא תשתנה ביסודה, מה נצפה ממנו?

ד. קיימת ירידה מן הארץ הזו־כה יותר ויותר ליחס סלחני. אכן,

194

ערכים מלכדים מול איחוד מסגרות (?)

נכון הדבר, שחירידה חיתה ציקה של העיתה מאז ומתמיד, אלא שה־שינוי שחל בירידה של השנים ה־אחרונות הוא בשניים: 1) בירידתם של בעלי יכולת כלכלית, ובמיוחד של בעלי השכלה גבוהה, ולאו דוק־קא של יסודות שלגו הסתדרו בארץ. 2) בהצדקה ה„אידיאולוגית" של הירידה, בהסברתה ה„אובייקטיבי־ובחבנה שמגלה כלפיה העתונות ה־„כללית" בהבלטה ובמופגן („הארץ" בעיקר), ולפעמים גם ההסתדרותית בביישנות ובהנמכת קול. ואם בע־תונות כך בחברה ה„גבוהה" — לא כל שכן. ואף כי „ירידולוגיה" זו, כפי שהיא מכונה, מחבלת בקיום המדינה, מתנקשת בבטחונה, פוגעת בכלכלתה וחותרת תחת יסודות ה־ציונות כתנועה לקיבוץ גלויות, ל־עליה ולהשתרשות בארץ — אין היא מעוררת התנגדות ציבורית מאורגנת נגדה, אין היא מוקעת ואין נעשית פעולת חינוכית וציבו־רי למניעתה.

איחוד — לשם מה?

אפשר לתוסיף כהנה וכהנה לזה־ערכת מצבה ההולך ויורד של ה־חברה מבחינה ערכית של החברה הישראלית. אך השאלה העיקרית היא: מה לעשות? ודאי, מכל „הע־רכת מצב" אפשר להסיק מסקנה שונה. לא הכל גחף מדאש והכל לפי המסיק והמשיג. השקפותיו, ש־איפותיו ואמונתו יש משיבים על כל הקשיים, הקושיות והבעיות ב־מלה אחת רבת משמעות: איחוד. איחוד מפלגות הפועלים, (למעשה: אחדות העבודה עם מפא"י). אולם אין מפלס מן השאלה ה„איגרתית: איחוד — לשם מה? לשם השלמה עם המצב הקיים או לשם שינוי הדברים מיסודו? מסבע טבעו ראי־שוני נושאי רעיון האיחוד: „איי־חוד המאוחדים", משמע: המאוחדים בחייהם ובשאיפותיהם יתאחדו גם במסגרת קוליטית אחת. אפשר ש־במאמץ אינטלקטואלי מסוים יתכן להגיע לנוסחאות משותפות (קרי — פרוגרמה) ומקובלות על הכל, ואו־לי דווקא בשיטת „שקום פחיחות הערך של „דעות ואמונות", תקל עבודת הניסוח על העוסקים בה. אולם מעבר לכל הניסוחים המשר־תפים האפשריים — כלום ניתן לר־מר כי אמנם קיימת שאיפה, אמו־נה ורצון, בכל חלקי תנועת הפו־עלים, לשינוי ולחידוש התנועה ב־רוח ערכיה ועיקריה שנתגבשו ב־תודותיה? האפשר לאחד את הת־נועה על יסוד מצע ועיקרים ש־יהיה בהם משום המשך לדרכה ה־היסטורית והמקורית, הציונית סו־ציאליסטית הקובית של תנועת ה־פועלים הארץ־ישראלית?

ובהמשך לשאלות אלה, וכדי ל־הבהיר הבהרת יתר, ראוי להוסיף ולשאול האמנם הפירוד המפלגתי והקיבוצי, במידה שנגזר עלינו ע"י ההתפתחות ההיסטורית, הוא הקשה מכל הפירודים אשר ידעה ויודעת החברה הישראלית? האם הפירוד הסוציאלי, הפירוד העדתי, הפירוד הרוחני וההשכלתי אינם קשים יו־תר, פי כמה? בלי משים עולה בזכרון מאמר אחד של מ. בילינסון להערכת תנועת הפועלים הגרמנית לאחר עליית היטלר לשלטון: „בעק־בות התבוסה בגרמניה" („דבר" נו־במבר 1933). במאמר זה רואה בי־לינסון את „אחד השרשים העיק־ריים של הכשלון הגדול" ב„פירוד במחנה העובדים" והוא מפרש:

„כוונתי אינה לסיכוך המפלגתי, החיצוני, הסוציאליסטים והקומוניס־טים, חשיכותם במקומו מונח — — אולם חשוב יותר בעיני היא פי־רוד אחר, שאינגו אידיאולוגי תכ־סיסי ושאינו מתבטא במנקסי חבר־שונים — — אני מתכוון לפי־רוד חיוני, קוקס, המשתקף כאורח חיים, כמהלך דות, במצב נפש, כי דאגות יום יום ובתלות מחר — —".

אכן, הפירוד הזה, שעליו מצביע בילינסון הוא הקשה ביותר. ביחוד כשהוא קיים בהסתדרות מעמדית אחת ופי כמה קשה יותר כשהוא קיים במפלגה אחת, שלכאורה מאו־חדת על יסוד הוויית חיים ומשאת נפש משותפות. מה איפוא, מפריע לפעול במשותף במסגרות הקיימות, ההסתדרות והמערך, למען האחדות הזאת? מאם אין היא קודמת ל־אחדות המפלגתית האירגונית? הי־אשר שתתקיים ותאריך ימים אח־דות סוליטית, פורמאלית אירגונית, אם בתוך מסגרתה יתקיים סער גדל והולך בדמת החיים, עם אידיאולו־גיה מקבילה לו ומצדיקה אותו?

ערכי החינוך שזנחנו

ומכאן אל השטח החינוכי והוא כולל את המסרה החינוכית, את הדרכים והצורות גם יחד. השאלה היא: מהי המסרה החינוכית, שת־ציג לפניה המסגרת המאוחדת לפני עצמה ולפני הנוער בחינוך היסודי, העל־יסודי והגבוה? אותה השאלה בניסוח אחר תהיה בהכרח כך: מה יהיה המרכז האידיאי של התנועה המאוחדת? היהיה זה הציונות ה־סוציאליסטית ובברכזה. ההתישבות העובדת על ערכי השיתוף והשות־יון בהוכה? ושוב: יתכן שאפשר להגיע לניסוח משותף. מנוח את הדעת גם בתחום זה, אולם השאלה המכרע: היא: מה הן הערובות המעשיות, מה הם הדרכים והאמ־צעים בהם תנקוט המסגרת המאר־חדת כדי למסך את מסרותיה ה־מוצהרות בתחום החינוך? ומה יע־שה הכוח המאוחד כדי לשנות את האווירה, את הרוח ואת הדרך ב־חינוך העברי, על כל שלוחותיו, בארץ?

יש לקבוע, גם לאחר ביטולו של זרם העובדים בחינוך נשאר הוא למעשה קיים במידה מצומצמת ו־מוגבלה בתחומי ההתישבות העו־בדת במיוחד בתנועה הקיבוצית. השוואה כל שהיא בתוצאות החי־נוך, ב„מוצרין", בין הנוער שב־תנועה ההתישבותית ובין הנוער שמחוצה לו תעמיד אותנו על ה־הבדל העדכי שבין שני סוגי נוער אלה. וייאמר מיד: ככל הכללה אין גם הכללה זו חפשית מחריגים. רבים מישובי הספר החדשים מיו־שבים ע"י בני נוער שבאו מן ה־ערים (ואין לשכוח את תפקידה ואת הלקח של תנועת הנוער הח־לוצית בזה) כשם, שבאידך ישנם עוזבים את ההתישבות ואת הקיבוץ מבין זניכי התנועה ההתישבותית, אף כי אלה גם בהיותם מחוץ ל־מסגרה ז הקודמת — עקבות החי־נוך הקיבוצי ניכר בהם בכל אשר יחיו ויעסקו. מכל מקום קיומם של הבדלים ערכיים בין הנוער שבהת־ישבות העובדת לבין זה שמחוצה לו — מבחינת ערכיה ותכניה של תנועת הפועלים הא"י — היא עוב־דה מוברת ובולטת בחברה הישר־אלית, שמחקרים, משאלים וסימפטו־יונים שונים מחזקים אותה. ובולט הדבר בשני תחומים מכריעים ב־חיינו: בצה"ל ובהתישבות.

ודאי, אין לתיות את הדבר רק בזכותו של החינוך הישיר. אין ה־חינוך הישיר גורם יחיד בעיצוב האישיות. ההווייה החברתית, המ־ציאות הממשית, האווירה הכללית של הסביבה — נודעת להם הש־פעה גדולה. אולם בצד אלא אין לקפח בשום אופן את חלקו הגדול והחשוב של החינוך המכוון, ה־ישיר, המגמתי־רעיוני. מסתבר, ש־הנוער בעיר ובכפר, בהתישבות ו־מחוצה לה הוא במידה גדולה „מו־צר" טבעי של החינוך הישיר וה־מכוון. אך חוקרים, מחנכים ועתו־נאים מסוימים, שבעובדה מודים בכך, נמנעים משום־מה מלהתחקות על שרשי תופעה זו וכאילו במת־כוון מתנזרים מהסקת מסקנות. אך תנועת הפועלים, מפלגת פועלים אם בחיים, בהמשך ובעתיד חמצה האם פסורה היא מבדיקת חדברים? האין היא חייבת לבדוק בדיקת ער־כית את מערכת החינוך שלה? האין היא חייבת להרחיב את מס־גרת החינוך הפועלי על שכבות נוספות גם מחוץ לתנועה ההתיש־בותית המוגדרת? ובסיכום: היאמץ לו הגוף המאוחד החדש את עיק־רון החינוך הפועלי החלוצי ויעשה למען חידוש זרם העבודה בחינוך?

המשבר במשק הפועלים

בראיון ל„למרחב" אמר ראש ה־ממשלה: „אין זה סוד שמשק הפר־עלים, זה שאינו מרוכז בחקלאות עומד על עברי פי פחת" („למרחב" 24.4.67) גם אם לא נקבל את ה־קביעה הזו בקיצוניותה, יש מקום לשאלה: על שום מה שונה משק הפועלים המרוכז בחקלאות מן ה־ענפים האחרים? מדוע, משק הפר־עלים בחקלאות מתקדם ועולה, ו־אילו זה שמחוץ לחקלאות שרוי במשבר? הווי אומר, כי המבנה, הצורה, הנושא, והקשר שבין אלה, שונים הם בשני טיפוסי משק הפר־עלים. לא הרי המשק ההקלאי ה־שיתופי, שחבריו־עובדיו מזדהים ע־מו וחיים בו בתנאי טוויון, שיתוף ואחריות הדדית, כמשק הפועלים שמחוץ לחקלאות שהעובדים בו הם שכירים ואינם שותפים ליוזחריות המפעל, להנהלתו ולרווחיו, טורת ההגיון מחייבת איפוא חיזוק והע־מקה של יסודות פועליים־חלוציים שוויוניים במשק ופועלים ובהנ־הלתו.

אך אף זה אינו רק עניין אידיגיי פוריאלי מוכרי, אלא ערכי. חינוכי־מוסרי. כיצד, איפוא, יקבלו פועלים ובני נוער את חינוכם החלוצי־פר־עיי אם החינוך היסודי, העל־יסודי והגבוה אינם נתונים ואינם ערוכים לכך? מנין יוקח נושא אנושי למ־שק פועלים חלוצי־שיתופי, אם מל־כתחילה לא יחונכו ולא יוכשרו לכך למחות חלקים ניכרים מתוך הנוער הישראלי?

שכן אם המדובר הוא בהסיכת המערך לאיחוד אין זה מתקבל על הדעת שהפיכה זו תהיה רק אירי־גונית פורמאלית. שורת הדין מח־ייבת שזו תהיה פורגראמטית, רע־יונית־מהותית, ושייעשו מאמצים ר־ציניים אמצעים למימושה הלכה למעשה. שאם לא כן — וכאן יצו־טט: „אם צירוף הכוח החדש לא יעורר לגו לכונן שינוי באורח חיי־נו, בהתאם לתחושת לבם של עם־לי הכפיים בשדה, בסדנה ובמע־בדה — כי אז מוטב שלא יקום" (י. בן אהרון — „עת לתמורה בט־רם פורענות". „דבר", „למרחב" 11.1.63).

195

הדיון בעניני חברה בקיבוץ
בישיבת מזכירות הקיבוץ
מארס 1949 בתל אביב

איחוד על יסוד תוכנית ודרך פועלית

מובנת הכמיהה לאיחוד. מכוחה של כמיהה זו תובע עוזיה אלון כיסוי לשם אחדות העבודה ואליהו חסין („למרחב" 17.3 ש. ז.) מסתמך על החלטות ועידת תשכ"ב של אחדות העבודה פועלי ציון הקובעות כי „התאחדותם המדינית של פועלי ישראל הוא צורך התקופה". גם השם אחדות העבודה וגם החלטת ועידת תשכ"ב — שניהם מבטאים משמעות של אחדות פועלית. משמע — על יסוד ש: דרך פועלית ותוכנית פועלית. החלטות ועידת תשכ"ב אומרות זאת בפרוש: „התאחדותם המדינית של פועלי ישראל היא צורך התקופה, והיא יכולה לקום על יסוד הכנית ציונית־סוציאליסטית משותפת, על הכרה בזכות קיומם של גופים רעיוניים עצמאיים ועל שיטת חיים דמוקרטית ומשמעת פעולה". ובהמשך ההחלטה נאמר: „המפלגה תעשה להגשמת תוכניתה השלמה, והועידה מגלה את הכרתה, כי המאבק העצמי לדרכה ולעליית הכוח של אחדות העבודה פועלי ציון, ושותפותן של מפלגות הפועלים בהסתדרות העובדים ובמדינה — בהם הסיכוי הראשי והעיקרי לליכודה של תנועת הפועלים".

יש איפוא מה לעשות ועל מה להיאבק ככוח עצמאי במסגרות המשותפות של המערך, ההסתדרות והממשלה. איחוד פועלים שאין עמו „תכנית ציונית סוציאליסטית משותפת" ואינו מכיר במציאות הקיימת „בזכות קיומם של גופים רעיוניים עצמאיים" ספק רב אם יקדם את תנועת הפועלים לקראת יעודיה, ואם לא ייצא שכרו בהפסדו. שני הכוחות העצמאיים כשהם מלוכדים במסגרת המערך — די כרחב להן לפעול במשותף בממשלה, בהסתדרות ובציבור הרחב.

מנסיונה ההיסטורי של תנועת הפועלים בארץ אין להסיק מסקנה בלעדית שהאחדות המדינית והקיבוצית היא תנאי שבלעדיו אין לעשות פעולות גדולות ואין להקים מפעלים חשובים. עובדה היסטורית היא שהמפעל ההתישבותי הקיבוצי הגדול והמפואר הוקם וקיים בכוח אידיאה כללית שנושאיה היו חסידים ועצמאיים ביוזמותיהם ובפעולתם, במסגרות תנועתיות ארגוניות בלתי־תלויות. גם המאבק, הפלמ"ח, מלחמת השיחרור והמדינה — קמו ונהיו בכוחות משותפים של העם ותנועת הפועלים אף כי באלה היו חילוקים פוליטיים וקיבוציים.

האידיאות המשותפות מצאו להם את אפיקם להגשמה, במציאות ההיסטורית הקונקרטית, בחלקם במסגרות משותפות ובחלקם במסגרות נפרדות, כששתי הצורות מפרות ומחזקות זו את זו הדדית, תוך מאבק ושיתוף פעולה גם יחד. ההתפתחות בשנים האחרונות מסמנת מגמה ליתר ליכוד, שבבוא שעתה תתגשם באחדות מלאה.

א. פיאלקוב: אנו רגילים לציין את הלך הרוח השורר בין חברים וישובים בשאלות החברה הפנימיות כ„תסיסה". תסיסה זו קיימת כבר בקיבוץ הרבה זמן ודיברנו עליה הרבה בהזדמנויות שונות ובמיוחד לפני שנה וחצי עם הנסיון להקים ועדה מיוחדת לשאלות אלה. אך נדמה לי, שיש לראות הבדל במהות „התסיסה" מאז ועד היום. אם אז חיפשו בישובים דרכים וצורות לפתרון שאלות החברה הפנימיות במגמה של יתר השוואה — זכורות ההצעות בישובים על יצירת קרן השוואה — הרי עכשיו מסתמנת אי פה או שם מגמה לגיבוש אי־השויון. די להזכיר את ההצעות שהופיעו באי אלו יומנים על נורמות בעבודה, הקצבת ימי מחלה לחבר לשנה וכו׳. הצעות כאלה, אם תתגשמנה, יובילו לאי־שויון קבוע ומוכר בקיבוץ. ההנמקה להצעות אלה, היא ההנמקה הידועה במשטר הקנין הפרטי: ערכה הקובע של היוזמה הפרטית, דאגת האדם לעצמו וכו׳. הנמקה זרה לקומונה מאז ומתמיד. אפשר היה למנוע הרבה מן ההופעות והדעות האלה אילו היתה פעולה מכוונת, רעיונית אירגונית ומעשית, בשטחי החיים הפנימיים בקיבוץ. התחלנו בזה ולא המשכנו בגלל המלחמה. אבל כעת — יש לעשות.

גם אני חושב שמרכז תשומת הלב והפעולה שלנו צריכה להיות בהגנה על הקומונה. בועידה יש לבסס מחדש את יסוד הקומונה בקיבוץ. יש להתחיל בפעולה הזאת גם לפני הועידה ובבירורים לקראתה. אפשרית גם פעולה מעשית. ההערכה שניתנה בפתיחת ועידת יגור האחרונה שחומר דיוננו בשאלות אלה בא מתוך „אימת האחריות" בפניהן — אינה במקומה. על כל פנים המצב הקיים יש בו יותר „אימה". בשום שאלה בשטחים אחרים של חיי הקיבוץ — לא היתה לנו תשובה מוכנה מלמפרע. אין לנו „שולחן ערוך" מוכן שעונה בפרטים על כל השאלות, אבל יש לנו יסודות חיים המשמשים לנו מצפן וקנה מידה לפתרון שאלות. כך הוא בשטחים אחרים וכך יכול להיות גם בשטחי החיים הפנימיים בקיבוץ. היסוד השיתופי, הקומונה, אינו יסוד אשר מכביד על פתרון שאלות חבריות כי אם להיפך. הוא מקל, הוא מכוון, הוא מתווה דרך. ואם יש לנו קנה מידה לפתרון שאלות החבריות הרי אצלנו הוא יכול להיות רק קומוניסטי. לדעתי יש להכין ולהביא לועידה אי אלו קוים כלליים לפעולת הקיבוץ בשאלות החברה הפנימיות, ועל ועדה שתיבחר בועידה לפעול בכיוון מימוש הקוים הכלליים האלו.

יש גם לעשות פעולת מחקר על הקיבוץ בשטחי חיים שונים ומתוך השוואה לצורות חיים אחרות. את יתרון החיים בקיבוץ צריך כעת גם להוכיח בעובדות, במספרים. יש לאסוף חומר, לבררו ולסכמו, לעשות מעין עבודה מדעית. עבודה זו על הקיבוץ דרושה לנו מאוד עכשיו, אולי יותר מאשר בזמנים אחרים.

16.2.68 הארץ

196

תולדות תנועת־הפועלים בארץ בראי עקום /

אריה סגולי

ל ספרים על תנועת הפועלים הארץ־ישראלית (של משה ברסלבסקי, צבי אבן־שושן, משה שמאלי ועוד) נוסף לאחרונה ספר ואף הוא בשם היומרני: „תולדות תנועת הפועלים בארץ ישראל". פרי עטו של פרץ מרחב. ספר נוסף על שום מה? אין זאת אלא שיש בו משהו „ייחודי", המצדיק את הופעתו. ואכן רב בו בספר הזה ה„ייחוד", שעליו ראוי לייחד את הדיבור. אולם באין אפשרות טכנית, מפאת קוצר המצע, „לטפל" בכל הספר, ניאלץ להסתפק בהערות לעניינים „נבחרים" אשר בספר האמור.

עיקרו של הספר, אשר שם־משנה לו — „ההתפתחות הרעיונית המדינית" — אינו אלא ביקורת על דרכה של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית מתחילתה ועד היום הזה. פרט, כמובן, על דרכו של „השומר הצעיר"... לאמר: תנועת הפועלים בא"י כולה, כסתה, העתה בתוהר לא־דרך, עד שקם ובא השומ"צ והראה לתועים דרך...

ויש להודות: לאחר הבירורים הנוקבים, שקיימו השומ"צ וכמ"מ בעקבות מלחמת ששת הימים, לאחר הרביזיה הגדולה, שאלה מתחתים ב־גלוי־לב ראוי לשבח על הדיסק בעבר, לאחר הנסוגות שהתגלתה ב־קרב הקיבוץ הארצי ומס"ם להשתלב בתוך ליכוד כולל, מרתיק־לכת של תנועת הפועלים בארץ — יש משום „העזוז" גדולה למרסם עכשיו ספר, שכל קורא בלתי־משוחד מוכרח לה־גיע לידי המסקנה: אלה, כותב הספר והבריז הקיבוץ הארצי וכ־מס"ם, הם אומנם כמעט יחידים עליון — שרם שכחו ושרם למדו דבר.

יהיו שהספר מתרכז, כאמור, ב־עיקר ב„התפתחות הרעיונית המדי־נית" של הנועת הפועלים ובמיוחד בעימות המחשבה המדינית הרעיונית של השומ"צ מול רוב מגינה ובגינה של תנועת הפועלים — הרי „מובן מאליו" שהתקופות הראשונות, ה־תחומות בשנות העליה השניה, הש־לישית והרביעית, אינן תופסות מב־חינת הכמות מקום רב בספר. המאבק הגדול על כיבוש העבודה, השמירה וההגנה, היצירה החתיישבותית וה־משקית, חיי התרבות וההווי של הפועלים, הארגון המקצועי וכו' וכו' — לאלה יוחד מקום מועט ביותר בספר. אפילו התסתדרות, יסודה, צמיחתה, יצירתה ומפעליה בתקופה זו — לא מצאו את מקומם הראוי בספר שלפנינו. לעומת זאת רבים בפרקים אלה הדברים על ההש־קפות הרעיוניות והמדיניות של ה־אירגונים הפוליטיים, שהיו אז בארץ, ובמיוחד על „פועלי ציון" שעד להקמת „אחדות העבודה" ושל „אח־דות העבודה" עצמה.

„מונופולין" של השומ"צ על מלחמת המעמדות

האשמה גדולה מוטחת בספר על „הפועלים אנשי העליה השניה מ„סו־עלי ציון" ובלתי־מפלגתיים, על ש־בשלהי מלח"ע הראשונה, בתחליך השתדשותם בארץ ותתגבשותם מ־„הדוגמתיות הגלותית", הם הרחיקו לכת בהתכחשם למארכסיזם ולבורו־כוביזם ובנטשם אף את העקרון של מלחמת המעמדות (עמ' יג). אמנם באותו עמוד קובע הספר קביעה הפוכה: „לפועלי ציון בארץ חלק רב במשרשת המארכסיזם ורעיון מלחמת המעמדות בציבור הפועלים השרתשותם בארץ והתגבשותם מ־הפועל העברי לבין תנועת הפועלים היהודית והבין־לאומית...". מסתבר מכאן, כי „פועלי ציון" לאחר ש־השרישו את „המארכסיזם ורעיון מלחמת המעמדות בציבור הפועלים הארצישראלי", התכחשו להם וזנ־חום. מי היו, איפוא, אותם פועלים, שהמארכסיזם וכו' נשארו מושרשים בקרבם. והרי „השומר הצעיר" טרם היה אז בארץ!

מסתבר, שאותה הפרדה הכפולה — א) בין „פועלי ציון" לבין „ציבור הפועלים הארצישראלי", ב) בין תקו־פה אחת („כמי העליה השניה") לבין חברתה („שלהי מלח"ע הרא־שונה") — אין לה אחיזה במציאות. תאמת היסטורית היא, שב„פועלי ציון", הן בגולה והן בארץ, שרדו גילוי דעות שונים לא רק „מב־חינת הסגנון, המנהלות והתעמות" כהדגשתו הנכונה של פרץ מרחב, אלא גם ביחס ל„מארכסיזם".

ד. בן־גוריון וי. סבגקין, ששניהם היו ממייסדי „פועלי ציון" בפולין, היו חלוקים ביחסם אל המארכסיזם. שהרי, כפי שקובע גם פ. מ. ב.ג. מעולם לא היה מארכסיסט לא בתש־קפת עולמו ולא בהלך מחשבתו, בעוד שסבגקין מראשית הופעתו הציבורית היה שותף לבורוכוב בגי־תוח המארכסיסטי של השאלה היהו־דית, אבל חולק עליו ביחס למעילות ארץ־ישראלית. השתתפות בקונגרס הציוני וכו'. שלושה אלה לא הין בודדים בדעותיהם, אלא חברים ב־קבוצות שלמות של פועלים וגופר. היחס השונה למארכסיזם אצל קבו־צות פועלים שונות ליווה את תנועת הפועלים מראשיתה; אבל יחס סר־נה זה לא הוא אשר הפריד בין הפועלים, ולא הוא אשר הפריע לאחדותם. כשהיו מאוחדים, ולא הוא אשר גרם למילוגם בבוא העת.

בנמישת „השקרון של מלחמת ה־מעמדות" מואשמים גם „פועלי ציון" ותבלתי־מפלגתיים בתקופת העליה השניה וגם „אחדות העבודה" נמשך כל התקופת קיומה. והרי האשמה זו מופרכת מיסודה, וכי לא היתה מל־חמת מעמדות בציבוע העבודה וב־צורתה מלחמת מעמדות, מקצועית ופוליטית גם יחד? וכי לא היה המאבק הפועלי בהסתדרות הציונית, בפגנטת ישראל וברשויות המוניצי־פליות בהחיית מלחמת מעמדית? והשביתות והמלחמה עם משרי שבי־חות — האם התקיימו ותתנהלו ע"י השומ"צ דוקא? והאירגון המקצועי המסועף של הפועלים השכירים, על מוסדותיו ומפעליו — האם דווקא השומ"צ הקים וניהל אותו? העוב־דה, שבין מניעי מלחמת המעמדות בארץ ובציונות היה גם המניע ה־לאומי, הציוני — לא הפחיתה את ערכה ולא פיחתה את ערכיותה כמל־חמת הפועל לקיומו ולעתידו. אד־רבא: המזיגה שבין המניעים המע־מדיים, הלאומיים, המוסריים והאי־שיים שבמלחמה זו עשתה אותה חיונית יותר, אינטגראלית יותר ו־משום כך גם תקיפה ומקיפה יותר. אופייה זה של המלחמה המעמדית בארץ מחזק את שייכותה ובריתה עם האידיאה הסוציאליסטית הכל־לית, שהרי גם זו — מניעה אינם מעמדיים גרידא, אלא גם לאומיים, מוסריים ואנושיים, ומטרתה — טובת העם כולו.

אך לא רק העבודה והערכה לעבודה עברית איפיינו את מלחמת המעמדות בארץ. גם ההתיישבות העצמית והעצמאית של הפועלים, משק הפועלים, המפעלים הכלכליים העצמאיים, הארגונים והמוסדות, ש־ראשיתם עוד בימי העליה השניה — מהווים במתכונן ושלא במתכונן חוליות חזקות, משובצות במלחמת המעמדות. גם האיגוד המקצועי וה־מלחמה המעמדית המקצועית — אף הם ראשיתם בשנות העליה השניה והשלישית. אלה יש להוסיף את התוויית המעמדית המיוחדת שעצ־אית, שאיפיינה את ציבור הפועלים בארץ דווקא בתקופות הזן.

גם מבחינה עיונית מופרכת ה־חנחה הגורסת, כי ציבור הפועלים בא"י בתקופת העליה השניה והש־לישית נטש את „עקרון מלחמת ה־מעמדות". במצע של „אחדות העבו־דה", שנתקבל בוועידת היסוד שלה בפתח־תקוה, כתוב לאמור:

„אחדות העבודה מאגדת את מעמד העובדים לפעולה כלכלית, תרבותית ומדינית, עוסקת בהמצאת עבודה ובסידורה, בהספקה קואופרטיבית, בחינוך, עבודה והשכלה כללית ו־מקצועית, גוגנת על כבוד העובד ועניינו, דואגת להשבחת תנאי ה־עבודה וקדמתה, לוחמת את מלחמת שחרורה ושוקדת על הגברת כוח היצירה של מעמד העובדים".

אכן אין בסעיף זה צירוף־המלים הרצוף: „מלחמת מעמדות": אבל יש בו משום ביסוי ברור לעקרון מלחמת המעמדות.

ובן־גוריון במאמרו המפורסם „ה־יעוד הלאומי של מעמד הפועלים" כותב בראשית 1925: „יחיד הוא מעמד הפועלים בהתאמתו האובייק־טיבית לצרכים ההיסטוריים של ה־עם, יחיד הוא בכשרון נאמנותו המחמדת לאינטרסים הלאומיים, כי בידו מפתח לעתידות העם ועליו הוטלה השליחות — דרך מלחמת חמעמדות — לשחרר את העם מת־ניגודים המעמדיים. — — — מל־חמת השחרור של מעמד הפועלים היא גם מלחמת על שחרורה ושל־מותה של האומה. הדרך לחגשמת אחדות האומה היא דרך מלחמת המעמדות" („ממעמד לעם", עמ' 249/6).

בפני משלחת „פועלי ציון" בראשית 1920 העיד י. טבנקין: „אמנם כל פועלי א"י משתכשים במלחמת המעמדות". אבל אופייה. ומרכז הכובד שלה הם אחרים לחלוטין מאשר בארצות אחרות" („דברים", חלק א', עמ' 28).

ובוועידה השניה של ההסתדרות, בפברואר 1923, אמר טבנקין:

„מלחמה לחופש הפועל, לשחרורו מניצול, מבערות, מלסמס אמצעי לאחרים — בכל אלה חלק ממלחמת המעמדות שלנו" („דברים", חלק א', עמ' 50).

יתכן, שספרו של פרץ מרחב חולק על עצם הפירוש, הניתן בזה ל„עקרון של מלחמת המעמדות". יתכן שהמלחמה המעמדית, עליה מדובר במצע „אחדות העבודה" והדברים של בן־גוריון וטבנקין, המובאים בזה ושל רבים אחרים — לדידו איננה כלל מלחמה מעמדית. יתכן גם, ש־המלחמה לעבודה עברית וכן מלחמת הפועלים להתיישבותם ולבנין משק פועלים ויצירתם בגלות — אינם כלל מבחינת מלחמה מעמדית אליבא ד־פרץ מרחב. אם כן — על מחבר הספר להגיד זאת בפירוש, כי שקובע הגדה בפסקנות ואינו מוכיח אותה בעובדות, בהוכחות של ממש — הרי כאילו לא הוכיח כלום.

רעיון האיחוד — תוצאה של „המהלך האמריקני"...

רעיון האיחוד, שאחז בפועלי א"י בשלהי מלה"ע הראשונה ואשר תפס גשם בהלקו עם הקמת „אחדות העבודה" בוועידת פתח־תקוה בשנת 1919, לא בא, אליבא דפרץ מרחב, אלא בהשפעת „פועלי ציון" באמריקה. הנה כך גורס פ. מ.: „הקלות המפתיעה, שבה נוצעה התקרבות הלכבות והתחסנות בין „פועלי ציון" והבלתי־מפלגתיים ב־1919, היא ללא ספק תוצאת „המהלך החדש" האמריקני בקרב „פועלי ציון בארץ". „מהלך חדש" זה אינו, לפי הסופר בלי לולין בספר, אלא „תורת טירקין" אשר „ביטאה את הפועלי־ציונות גוסח אמריקה, ללא חוט־שדרה מארכסיסטי, שעקרון מלחמת המעמדות איננו עומד במרכזה".

ובכן — לא המציאות האוריציראלית, לא ההוויה המשותפת, לא תנאי החיים, לא הציפיה „לקראת הימים הבאים", לא המגישה החדשה בגדוד הארץ־ישראלי, לא התקוות והשאיפות שלאחר הצהרת בלפור — לא! לא אלה הצמיחו את שאיפת האיחוד, אלא „המהלך החדש" האמריקני!

והיה אם תשאל: והלא „הבלתי מפלגתיים", שחלקם בתביעת האיחוד ובהגשמתו היה מכריע — ניצד פעלה עליהם ההשפעה האמריקנית דוקא? האם ברל כצנלסון ויבנאלי, שמפאת שבתם ביהודה היו בין ה־מתנגדים והמשתתפים בגדוד העברי הארץ־ישראלי, וטבנקין ורמז, ש־מפאת שבתם הראשון בגליל והשני בשומרון לא יכלו להתנגד לגדוד — האם אלה הארבעה, נציגי ה־„בלתי מפלגתיים", שהיו פעילים ביחד בתנועת האיחוד ואף חתומים על הכרזו לאיחוד בשבט תרע"ט, הושפעו והוגחו לכך ע"י ה„מהלך האמריקני" דוקא? ובן־גוריון ובן־צבי, השניים הנותרים מתוך השישה, שחתמו על הכרזו לאיחוד כנציגי „פועלי ציון" — האם הם הגיעו לכך בהשפעת „המהלך האמריקני"?

הנה מה שמספר ברל כצנלסון על פרשה זו:

„בין האנשים, שבאו יחד עם ה־לגיונרים מאמריקה, היתה קבוצה שלמה של ארץ־ישראלים עובדי ה־ארץ וגולי הארץ — אשר חזרו עתה אליה. ביניהם היו גם בן־צבי ובן־גוריון. בן־גוריון — — — ב־אמריקה ראו אותו כקנאי ארץ־ישראלי, כלומר כאדם שלא מן ה־ישוב. הוא חי באמריקה שנים אחדות — — — אבל כנראה לא ראה בן־גוריון את עצמו כחבר המפלגה, שחי את חייה הרגילים, אלא היה ביניהם כ„חתיכת ארץ־ישראל". גז־דמן לי תיאור אחד, איך נפגדו באמריקה מבן־גוריון ואיך הדהים אותם המרחק העצום שבין בן־גוריון העבדי ותנועת „פועלי ציון" באמריקה" (כתבים, כרך י"ג).

בכל אופן פונה ביותר, וביחוד לגבי מי שמתייחס לחסביר את הדברים הסברה מארכסיסטית, לר־אות את התנועה לאחדות פועלי ארץ־ישראל כתוצאה של השפעה אמריקנית דוקא, שהיתה קצרה יח־סית בזמן ולגבי חלק קטן מן התנועה, ולא של השפעת המציאות הארץ־ישראלית, שהיתה מתמדת, ממושכת ו„לוחמת" על כלל הפוע־לים בארץ.

ומכיון שאליבא דפרץ מרחב אין „תנועת האיחוד, שגברה בשלהי מל־חמת העולם הראשונה", אלא „תו־צאת המהלך החדש האמריקני", הרי שזו „הפועלי־ציונות גוסח אמריקה ללא חוט־שדרה מארכסיסטי, שעק־רון מלחמת המעמדות אינו עומד במרכזה, יכולה היתה בעצם להת־קבל לא רק על הבלתי־מפלגתיים, אלא גם על „הפועל הצעיר" — —

— שכן בין א. ד. גורדון לבין נחמן סירקין לא חצצו לא מגמה ולא מסקנת־יסוד. הללו לא נבדלו אלא לפי המנטאליות, הסגנון וההטעמה בלבד, שעיקרם איננו בהוויה ובמ־ציאות הנתונה, אלא בעבר ובמוצא השונה..." (עמ' 40).

ובכן יתכן, שצדק פ. מ. במסקנה המשתמעת מדבריו, ש„הפועל ה־צעיר" יכול היה אובייקטיבית להצ־טרף לאיחוד עם יצירת „אחדות העבודה", ואין הוא מחדש בזה ולא כלום, שהרי אלה היו הרצון והש־איפה הכללית של תנועת האיחוד. אלא שמכאן ועד לקביעה, שלא היה הבדל בין א. ד. גורדון ובין נ. סירקין — רב המרחק.

די להזכיר לשם דוגמה, כי בעוד גורדון שלל באופן החלטי את ה־מושגים „פועלי־ציונות", „ציונות סו־ציאליסטית, סוציאליזם, מלחמת מע־מדות וכו', באשר ראה בכל אלה „התערבות מין בשאינו מינו" או „יסודות זרים — היה סירקין בין מבססי הציונות הסוציאליסטית על כל מה שמשתמע מצירוף מושגים זה. דברים מסוג זה ודומים להו, שאולי במקרה שלפנינו אפשר לכנו־תם סובייקטיביים, „עסקי טרמינו־לוגיה", מנטאליות וכו' — הם אשר מנעו מן „הפועל הצעיר" בשעתו לא להצטרף לתנועת האיחוד ב־1919, כשם שדברים דומים להם מנעו מן „השומר הצעיר" להצטרף לאיחוד שבין „אחדות העבודה" ו־„הפועל הצעיר" ב־1930. בשני המק־רים נפוץ יותר להניח, שהאיחוד הכללי היה אפשרי אובייקטיבית לם־רות וחילוקי הדעות, חילוקי תנוס־חות וחילוקי טרמינולוגיה, שאמנם היו ופעלו ויכלו במסגרות תמאוח־דות להשפיע חדרית והשפעה חשיית ומפרת.

198

20.2.68

תולדות תנועת הפועלים בארץ בראי עקום (ב׳)

שני „סוציאליזם מקורי"

מאת אריה סגולי

מורת רוח מיוחדת הגובלת בזרות נודעת לו לפ. מרחב בספרו „תולדות תנועת הפועלים בארץ־ישראל", ל„אחדות העבודה" הראשונה. כי במה הוא לא מאשים אותה? — בכל החטאים שבעולם: בחוסר פרוגרמאטיות, באוטופיזם, ב„איחוד בכל מחיר", בגדודיזם, ב„קונסטרוקטיביזם בלבדי", בהשתלטות וכדומה, ואילו למפלגת „הפועל הצעיר" הבלתי סוציאליסטית ש„השומר הצעיר" היה רחוק מרחק רב ממנה ומעולם המושגים והאידיאות שלה הוא נוטה חסד רב. וראויים הדברים לבדיקה.

בצד השלילה שבאחדות העבודה מציין פ. מ. את „קידוש רעיון האיחוד ,בכל מחיר ובכל הנסיבות' תוך מיעוט ערכן של השקפת העולם, התיאוריה, הפרוגרמה" (עמ' 46). אלא שגם העובדות וגם התעודות מפריכות קביעה זו. רעיון האיחוד לא קודש ב„אחדות־העבודה" „בכל מחיר ובכל הנסיבות". הדגשה זו „בכל מחיר ובכל הנסיבות" היא משל אוצר הפירושים החופשי מדי של פ. מ. ולא מאוצר מושגיה הבסיסיים של „אחדות העבודה", שהרי עובדה נחרצת היא שבשנה וחצי לאחר ייסוד „אחדות העבודה", בעוד רעיון האיחוד תוסס וחי בה התפלגה תנועת פועלי־ציון העולמית (ועידת וינה באוגוסט 1920) ולא במעט עקב סירובה של „אחדות־העבודה" יחד עם בני בריות, מפלגות פועלי־ציון בכמה ארצות שהלכו אתה, להשלים עם רעיונות, עקרונות ופרוגרמות שנגדו את רעיונות היסוד של הציונות הסוציאליסטית.

משמע: לא „איחוד בכל מחיר" וכו' ולא „מיעוט הערך" של הפרוגרמה אסייגת את „אחדות־העבודה" אלא התפיסה השונה של אחדות פועלית ושל מהות הפרוגרמה של אחדות זו, כפי שהיתה מקובלת עליה ובין זו שהיתה מקובלת על השומר הצעיר.

האם מצע „אחדות העבודה" שנתקבל בוועידת היסוד שלה בפברואר 1919 איננו פרוגרמה? האם מצע שסעיפו הראשון מתחיל במילים: „תנועת העבודה בארץ־ישראל היא ענף תנועת העבודה הסוציאליסטית בעולם השואפת לגאול את האדם גאולה שלמה מעקת המשטר הקיים וכו' וכו' מגמתה: לכונן את קיום החברה האנושית כמשפחת אומות בנות חורין שוות זכויות על אשיות העבודה הכללית של כל אישיה; העברת אוצרות הטבע והרכוש — — — מרשות הפרט לרשות הכלל; סידור כל ענייני העבודה והרכוש ע"י החברה העובדת" — האין בפרק זה ובהגדרות אלה משום פרוגרמה סוציאליסטית? ההגדרה הציונית של „אחדות־העבודה" מוגדרת במצעה כך: „משאתה (של תנועת העבודה בא"י): תקומת עם ישראל השב לארצו בהמוניו, מתאחז על אדמתו יוצר את ישובה ועבודתה" וכו' וכו'. שאיפתה: „לבנות את חיי העם העברי בארץ־ישראל כקהילת עובדין בני חורין ושווי זכויות החיה על יגיעה, שליטה ברכושה ומסדרת את עבודתה, כלכלתה ותרבותה בפי רשותה". האין בכל אלה רישום פרוגרמה ציונית, פועלית, ציונית־סוציאליסטית?

קצר המצע מלפרט את הפרקים והסעיפים של מצע „אחדות־העבודה". יש בו הגדרות עיוניות משולבות עם פירוט תפקידים ומשימות ותכניות פעולה להגשמת הציונות הסוציאליסטית. האם אין באלה משום פרוגרמה? מן הראוי לשאול את פ. מ. כיום — האם מפ"ם כיום לא היתה הולכת לאיחוד פוליטי עם מסגרת כזאת שיש לה פרוגרמה כזאת או בדומה לה כמובן בתוספת סעיפים שהמציאות החדשה מחייבת אותם? ודאי. ל„השומר־הצעיר" היתה תפיסה אחרת על מהותה של פרוגרמה וחבל שפ. מ. פוסח על פרשת המשא־ומתן והשיחות לאיחוד בין השומה"צ ומפא"י בסופה של שנת 1939, עם פרוץ מלחמת העולם השניה. בשיחות אלה לא על עצם הצורך בפרוגרמה היה הוויכוח אלא על סיבה היקפה ותחומית.

בוועידת היסוד של „אחדות־העבודה" בסיכום הוויכוח שנגע גם בבעיית הפרוגרמה אמר טבנקין:

„אחדות הפעולה היא המחייבת את חופש הדעה בינינו. אל נפרט ואל נגדיר את דעותינו לא בשם ולא בנוסח הפורמלי, כי העיקר לנו — פעולותינו בתכנן, בעלות כללית על האדמה והרכוש והפעולה המכוונת למטרה זו — האחת — יתאו ליסוד הסוציאליזם אצלנו ולאו הדעות בנוגע למטרה זו ולפעולות אלו. הדעות עשויות להיות שונות — — דובר גם על הצורך ועל הערך של השקפת עולם אבל ערכה איננה בכך שהיא חובה מפלגתית. לשם המעשה אנו קוראים לאיחוד כוחות הפועלים, לאחדות הפעולה ולא לטשטוש ההשקפה — — — תנאי החיים והפעולה צריכים להיות יסוד גם לאחדות העבודה, גם להתפתחות הפשית של השקפת עולם".

(„דברים", כרך א' עמ' 14).

מסתבר, שפרוגרמה כזו כפי שנוסחה במצע „אחדות־העבודה" והתפרשה ע"י ב. כצנלסון וי. טבנקין איננה מספיקה לו, לפרץ מרחב. הוא ו„השומר הצעיר" רצו יותר מזה. ב„פרוגרמת המינימום" שהשומה"צ העלה כבסיס לאיחודו עם מפא"י בסופה של שנת 1939 היה משום רצון להדביק למפלגה המאוחדת את מרבית עיקרי הפרוגרמה של השוה"צ.

* * *

בין ה„גילויים השליליים" שפ. מ. מונה ב„אחדות־העבודה" הוא מונה גם, למרבה המוזרות, את מה שהוא מכנה ה„גדודיזם" מימי מלחמת העולם הראשונה ובתקופה שלאחריה" (עמ' 46). אין פ. מ. מסתפק בקביעת העובדה ובגיגוייה. הוא גם נותן לה פירוש משלו והנמקות משלו שאין להם ולא כלום עם המניעים האמיתיים להתנדבות העברית ולייסוד הגדוד העברי הארץ־ישראלי.

לפי פ. מ. קמה ההתנדבות העברית מתוך „הציפייה לקבלת פרס מידי בריטניה על שרותנו הצבאי" (עמ' 46). אכן, תרומה נדיבת ביותר בפי איש „השומר הצעיר" להערכת הגדוד העברי בשנת יובלו! דומה שהאלרגיה לאקטיביזם בטחוני שהתגלתה אצל „השומר־הצעיר" בתקופה יותר מאוחרת מיושמת רטרוספקטיבית לתקופות יותר קודמות, שבהן אף טרם היה השומה"צ בארץ. ללמדך: אילו הייתי קיים אז הייתי מתנגד להתנדבות העברית ולייסוד הגדוד העברי. אלא שמן הענין היה לקרוא בספרו של פ. מ. גם את הנימוקים להתנגדות רטרוספקטיבית זו. האם זהים נימוקיו עם נימוקי ההתנגדות של חלק מאנשי „הפועל הצעיר" דאז? האם הם נימוקים מוסריים? פוליטיים? מדוע אסור היה ליהודים לקחת חלק בשיחרור ארץ־ישראל מידי התורכים ולו אפילו לצדה של בריטניה בימים שלאחר הצהרת בלפור ולאחר שדרומה של הארץ נכבש כבר ע"י הצבא הבריטי? היכול צעיר בן ימינו לקבל ללא הרהור וערעור את יחס הזלזול להתנדבות העברית כפי שמשתמע מהמילת הגנאי „גדודיזם" ללא כל הנמקה עניינית? ומעיקרא דדינא פירכא: על שום מה נדונה ההתנדבות העברית לגנאי? מן הדברים הסתומים והמקוטעים שבספר בענין זה משתמע, כגיגוי וכהאשמה שה„גדודיזם" בלשונו של פ. מ. הוביל ישירות ל„אוריינטציה בריטית" חד־צדדית של הסתדרות העובדים ושל התנועה הציונית (עמ' 46).

מה פירוש „אוריינטציה בריטית"? אם הכוונה היא לעצם קשרי המנדאט שבין ארץ־ישראל לבין בריטניה בתקופה מסויימת — האם היתה ל„השומר־הצעיר" אי פעם תכנית אחרת בתקופה הנחוגה מאשר תכנית המנדאט? ואם הכוונה היא להטיב ולתוכן הקשרים שבין תנועת הפועלים לבין בריטניה — מה זכותו של פ. מ. כאיש „השומר־הצעיר" להטיף מוסר ל„אחדות־העבודה" ולהסתדרות העובדים על ה„אוריינטציה הבריטית" שלהם באותם הימים?

דומה שאם נשווה את יחסה ואת קווי התנהגותה של „אחדות־העבודה" בשעתה ואף של חלקים נכבדים בתוך מפא"י לפני פילוגה ב־1944, כפי שמעידים תעודות, מאמרים וכו' כלפי מדיניותה של בריטניה בארץ־ישראל עם קווי התנגדותו של השוה"צ בתקופת המאבק כנגד מדיניות בריטנית בא"י לא יקשה להבחין שהאוריינטציה של השומה"צ כלפי „בריטניה היתה הרבה יותר מרחיקת לכת בלויאליות שלה ובפשרנותה מזו של „אחדות־העבודה" בשעתה ושל חלקים גדולים במפא"י שלפני פילוגה. היכן יש בפובליציסטיקה של השומה"צ דברים בוטים ו־מתלהמים כנגד מדיניות בריטניה בא"י כמו אלה שנאמרו נכתבו ונתפרסמו ב„קונטרס" לאחר פרעות ירושלים 1920 ופרעות מאי 1921? היכן נמצא תגובה חריפה יותר נגד מדיניותה המתנקשת של בריטניה בארץ־ישראל מאשר בספרות „אחדות־העבודה"? האם לא היה השומה"צ מחסידיה הנלהבים ביותר של המדיניות המתונה של ח. וייצמן כלפי בריטניה?

* * *

גיגוי גדול בפי פ. מ. כלפי „אחדות־העבודה" ותנועת הפועלים בכלל בתקופה ההיא על דבקותה היתרה במה שמכונה בספרו „הקונסטרוקטיביזם הבלעדי", שמקורו ב„אוטופיזם" וקשור ב„שלילת מלחמת ה־

199

מעמדות בארץ ישראל" (עמ' 48). ובכן — מונחים אלה, בלשון סגי נהור זה, המיוחסים ל„אחדות־העבודה", הם פרי דמיונו החופשי של ד. מ. באוצר המונחים והמושגים של „אחדות־העבודה" לא ייחד כבוד"ם. ד. מ. מבחין בין ה„קונסטרוקטיביזם הבלבדי" שאותו הוא מייחס ל„אחדות־העבודה", לבין „חיבור המעשה הקונסטרוקטיבי והנשמתו הלכה למעשה" שהוא, כנראה, נחלתו הבלעדית של „השומר הצעיר" בלבד. ייאמר אפוא: החלוקה הזאת, המקצה ל„אחדות־העבודה" את ה„אוטופיזם" ואת „הקונסטרוקטיביזם הבלבדי" שהם שליליים ביסודו ואי־לו את „חיבור המעשה הקונסטרוקטיבי" שהוא חיובי ביסודו, היא משייכת להשומר־הצעיר בלבד — חלוקה זו היא שרירותית ותלויה על בלימה וכוונתה לייצר „ייחוד" לשומה"צ דווקא בתחום שלא היה לו ואין לו שום ייחוד. השילוב בין מלחמת המעמדות לבין הפעולה ה־קונסטרוקטיבית ע"י התיישבות ומע־שי בנין — ר'עיון שאנשי השומה"צ מזה ומתפיד דוגלים בו לייחוד דרכם ולמקוריות שליחותם בתנועת הפו־עלים — שילוב זה במעשה וב־מחשבה הציונית הסוציאליסטית קדם לעצם הופעתו של „השומר־הצעיר" כגוף פוליטי עצמאי בארץ.

ויש לחזור כאן על מה שנאמר כבר לעיל, שבמצע „אחדות־העבו־דה", שחובר בפברואר 1919, כלומר — במרם בואם של עולי השומה"צ הראשונים לארץ, מבוסס רעיון מל־חמת המעמדות בבהירות, אף כי לדעת ד. מ. חובר מצע זה מתוך עיקפת „כל תנועה ציונית" ולמען להסתיר ל„הפועל הצעיר" את ה„גלולה המרה של הסוציאליזם". אכן, אנשי „השומר הצעיר" הלבישו לאותו רעיון גוטאות מילוליות אח־רות והסבירו ל„מקורי" ו„יחודי" משלהם... דומה שב. כצנלסון הוא שטבע את המטבע של „קונסטרוק־טיביזם מחסכני" כסימן היכר לייחוד דרכה של תנועת הפועלים בארץ. הוא ושכמותו מעולם — ובתקופת „אחדות־העבודה" על אחת כמה וכמה — לא הוציאו מכלל דרכה של תנועת הפועלים בארץ את המל־חמה המעמדית, המקצועית והפולי־טית, מלחמת כיבוש העבודה, המאבק הפועלי בהסתדרות הציונית, בקונג־רסים, בכנסת ישראל וברשויות ה־מוניציפאליות, המאבק על החינוך הפועלי, על זכות ההגדרה העצמית של צורת ההתיישבות, על זכות הבחירה לפועלים במושבות וכך וכר. כל אלה הן מערכות של מלחמה מעמדית, אלא שבשילוב אחד ייחד אותה נעשתה פעולה קונסטרוקטי־בית, שאף היא בעצם היותה היתה בתוכנה מלחמה מעמדית.

היסיב לבטא זאת י. סבנקין בדב־רים הבאים: „במחנגו יש מי שה־מלחמה המעמדית של ההסתדרות היא למורת רוחו ויש מי שמזלזל בתפקידנו הבונה, המיישב. מצד אחד מובע הרצון לפרוק את עול הבנין המוטל על הפועלים ומצד שני מבקשים לפרוק את עול המל־חמה. אבל אלה כן אלה, גם מימין וגם משמאל, מפרקים ע"י כך את ההסתדרות עצמה. במפעלנו אין חיץ בין קונסטרוקטיביזם לבין מלחמה מעמדית. כלום יותן לו לפועל לב־נות משהו בארץ הזאת ללא מל־חמה, ללא מאבק אכזרי? ומה לגו המלחמה אם היא נסולת טעם קונסט־רוקטיבי, בונה? אין בארץ מלחמה מעמדית „צרופה" ללא בניית מש־קית ואין בה אפשרות של עבודה משקית בלי מלחמה בזאריבי הפתי־לים. המלחמה והבנין כרוכים יחד בשליחותנו המעמדית („דברים", כרך א' עמ' 89).

* * *

אל עובדת קיומה של „אחדות ה־עבודה" כבעלת „קונסטרוקטיביזם בלבדי" אוטופי נדבק מסילא התו המכתים אותה בסוציאליזם „מקור־י". וכך אומר ד. מ.: „— — — ועל רקע ה„קונסטרוקטיביזם הבלבדי" ה־אוטופי, סיגלה לעצמה „אחדות־ה־עבודה" הלך מחשבה שאפשר לתג־דירו בגירסת „ייחוד מוחלט" של תנאינו ובעיותינו, גירסת „סוציא־ליזם מקורי" ממנו נזונים עד היום לבטי „ההתבלטות והתיקוף כביכול." (עמ' 48).

משמע ש„הסוציאליזם המקורי" אחת דינו — לעמוד הקלון, אלא שאליבא ד. מ. יש שני „סוציאלי־זמים מקוריים". האחד, כפי שטוענני הוא משל „השומר־הצעיר" והוא בגמת מקורי (בלי מרכאות), עליו אומר ד. מ. כך: „המקוריות הזו־ייחודיות האמיתית של הסוציאליזם, של המארכסיזם שלנו כאן בארץ, הן בחיות מלחמת מעמדות משו־לבת ללא הפרד בבנין הארץ, ב־התיישבות" (עמ' 48) ואילו הסוצי־אליזם השני הוא — „מקורי" ב־מרכאות. עליו אומר ד. מ. כהאי לישנא: „ואילו אותו „סוציאליזם מקורי" שפירושו בפועל אינו אלא ר י מ ו ר מ י ז ם — רחוק הוא מכל מקוריות זו ייחודיות ארץ־ישראלית ת"ק פרסה, יתר על כן: אין הוא אלא התיקוף הבלתי מקורי וה־„קוסמופוליטי" ביותר של הריפוי „מיום בארצות אחרות..." ומכיון ש־המדובר הוא באחדות העבודה ב־שנות העשרים הרי מסתברת מכאן המשמעות הזאת: ההתיישבות, ה־קיבוץ, חברת העובדים, הקואופר־ציה וכר כשהם ניסאים ומשולבים עם מלחמת מעמדות ע"י השומה"צ לפי גוסחתו הוא הרי הם „סוציא־ליזם מקורי" או „הדרך הישראלית לסוציאליזם" ואילו אותו הדבר ב־דיוק, אותם ערכים, אותם מפעלים ואותם דרכי מלחמה כשהם מנוס־חים ע"י „אחדות העבודה" בנוסחתה שלה אינם אלא „חיקוי בלתי מקורי לריפורמיזם". כדי להוכיח את אמי־תות הקביעות האלה אין צורך ב־הבאת עובדות, תעודות, מובאות. די לו לד. מ. בציטטה מאת מ. יערי ממאמר אחד בשנת 1940 ל־אישור קביעותיו... אלא כשאתה נתקל לעיתים בדברים הנוסטאל־גיים של אנשי השומה"צ על הזמנים ההם, ספק רב אם ציטטה ביקורתית מאז טובה גם בימינו אלה בנידון.

בכלל, רעיון ה„שילוב" („סיב־טזה") מהווה בספר ציר מרכזי עליו יטובו המאבקים והמחלוקות העי־קריים בתנועת הפועלים. אותו קו אופי מיוחד של מלחמת המעמדות בארץ שבא לידי גילוי בעובדת מרכזיותה של ההתיישבות הפועלית בה, הקרוי בפי ד. מ. וחבריו „רעיון השילוב („סינטיזה") בין קולוניזציה ומלחמת מעמדות" — אותו קו אופי מיוחד איגו אליבא דד. מ. הקוו המשותף הכללי המקובל ומתגשם בתנועת הפועלים הארץ־ישראלית בכללה, לפחות באותם הימים — אלא הוא דווקא קו או רעיון ש־השומה"צ בלבד גאחז בו וגאבק עליו. „אחדות־העבודה" וגם „הפועל ה־צעיר" — כותב ד. מ. — ראו „במוקציה המעמדית המקצועית מעיין סרח עודף ותו לא". (הדגשת במקור — עמ' 104). ואילו השומה"צ כל ימיו מאז ועד היום נלחם ב„חזות כפולה", שהיא: „נגד האגף הימני בתנועת הפועלים הארצי־ישראלית למפלגותיה המסור־תית בשל זניחת מלחמת המעמדות ועימעומה מזה, ונגד השגרת שמאלניות על התשקיד החלוצי והתיישבותי הקונסטרוקטיבי של תנועת הפועלים הארצי־ישראלית מ־זה; נגד עירעור השילוב („סינט־זה") בין בניית ומאבק, קולוניזציה ומלחמת מעמדות, ציונות חלוצית וסוציאליזם מחסכני, שילוב ללא הפרד שבו ראה אז — והוא רואה בו גם היום — את תמצית מקור־ייחודה וייחודה של תנועת הפועלים שלנו, את „הדרך הישראלית אל הסוציאליזם" (עמ' 105).

בנוסף לכל מה שנאמר לעיל בפרשה זו יש לציין שהעמדת „נקוד־דה" זו במרכז בצורה המוצגת ב־ספר יש בה יותר מהכללה פור־מאלית. יש בה סכמאטיות משטנית והתאמת האמת ההיסטורית אל ה־תיאוריה ה„עצמאית" המקובלת של „השומר הצעיר" מקדמת דנא. על כגון דא נאמר כבר: אם אין ה־עובדות מתאימות לתיאוריה אבוי לעובדות!...

21.2.63 הארץ

200

על מה התפלגה מפ"ם

חיבה מיוחדת נודעת לו לפרץ מרחב בספרו „תולדות תנועות הפועלים בארץ־ישראל" ל„הפועל הצעיר" בתקופת העליה השניה ו־מכוח חיבה זו הוא אף מקקל את השורה ונמצא שוב מעוות את האמת ההיסטורית. בוודאי זכויות רבות לו ל„הפועל הצעיר" בתקופה ההיא ולא כאן המקום להערכה מקיפה ויסודית. אולם דומה שפ. מ. הגדיש את הסאה... פ. מ. מייחס לו ל„הפועל הצעיר" את „זכות ייסודה של התנועה הקיבוצית" ואת „שיבוי פני האדם בישראל — — — זכות ראשית יצירתו ובניינו של ציבור הפועלים בארץ" (עמ' 49). והנה אם הדברים מיוחסים ל„הפועל הצעיר" בלבד — הם לקויים בגודש ובהגזמת יתר.

אמנם, התנועה הקיבוצית כונה את ראשיתה מייסדי דגניה, שרוב חבריה היו אנשי „הפועל הצעיר" וזאת בעיקר משום שדגניה היא הקבוצה הראשונה שמקיימת רציפות מראשיתה ועד היום הזה. אולם קבוצת הפועלים הראשונה שנוסדה ותחקימה כקומונה היתה לא דגניה אלא ה„קולקטיב" בסג'רה, שחבריו היו ברובם אנשי „פועלי־ציון" דוקא. ז'ק קין, שהיה מאנשי „הפועל הצעיר" האמין, לפי עדותו של ב. כצנלסון „בהתיישבות אינדיבידואלית שיתופית אבל לא בהתיישבות קיבוצית" („כתבים" כרך י"א עמ' 159) ואילו מניה שוחט, שהיתה מאנשי „פועלי־ציון", דוקא, היא היתה מן הראשונים שתקנת את רעיון ה„קולקטיב והתיישבותי" והיתה בין מגשימיו ביקולקטיב בסג'רה אף כי קולקטיב זה נוצר למטרות שמירה בעיקר.

אף קבוצת אום ג'וני הראשונה, שממנה התפתחה דגניה היתה קבוצה מעורבת מבחינת השייכות המפלגתית. לעומת שניים מתוך השישה הראשונים „בתוך גרעין של המשק" שייצגו בקבוצה את מפלגת „הפועל הצעיר" היו בה שניים מחברי „השומר", שהיו חברי „פועלי־ציון" (יתר השניים ייצגו את ה„חדרות „החורש" שהיתה מחוץ להשפעה ישרה של המפלגות). קבוצת „אחוזה" היתה מן הקבוצות הראשונות בארץ והיתה מורכבת ברובה המכריע מאנשי „פועלי־ציון" ואף אם היא לא קיימה רציפות גיאוגראפית הרי קיימה רציפות חברתית, שהרי הגרעין שלה שימש יסוד ליצירת משק יגור.

העליה השניה, שלכל הדעות היתה הראשונה לתנועת העבודה בארץ־ישראל, התחילה עם קבוצת עולים חברי „פועלי־ציון", אנשי ההגנה העצמית מהומל שברוסיה, שהגיעה לארץ בדצמבר 1903. „השומר" וקבוצת „השומר" שהיו בן הראשונות בארץ היו ברובם משל אנשי „פועלי־ציון". מאידך, היו ב„הפועל הצעיר" בתקופת העליה השניה אנשים, כשם שכאלה היו גם בקרב אנשי „פועלי־ציון", אשר פקפקו ואף שללו את עצם הרעיון של התיישבות פועלית עצמית ויוסף אהרונוביץ, שהיה אחד ממנהיגיו המרכזיים של „הפועל הצעיר" — חבולט שבהם. על כל פנים — יש משום הגזמה רבה ועיוות האמת ההיסטורית בייחום זכות ראשונות בלעדית לייסודה של התנועה הקיבוצית ול„ראשית יצירתו ובניינו של ציבור הפועלים העבריים בארץ" ל„הפועל הצעיר" בלבד.

מאת אריה סגולי

בדרך־כלל אין להתגזם בקשירה הפעולה הקונסטרוקטיבית בראשיתה עם פרוגרמות מפלגתיות דווקא. ה־פרוגראמות המפלגתיות של „הפועל הצעיר" ו„פועלי־ציון" גם יחד לא חייבו בימים ההם פעולה התיישבותית קונסטרוקטיבית. זו נבטה וצמחה בעיקר בתוקף המציאות של האדרן והתפקידים שנועדו לפועלים במציאות זו.

* * *

קו דומה נוקט מחבר הספר גם בפרק המתאר את „המאבק בתוך מפ"ם". הכוונה להילוקי הדעות הרעיוניים והמדיניים ששררו בתוך מפ"ם המאוחדת בין שתי חטיבותיה העיקריות: חטיבת ה„חזית ליכוד המפלגה" שהקיבוץ־הארצי של השומר־הצעיר במרכזה וחטיבת אחדות העבודה—פועלי־ציון עם הקיבוץ המאוחד במרכזה. פ. מ. בספרו מסכם את חילוקי הדעות במפלגה המאוחדת במילים הבאות:

„כך התריפו והלכו חילוקי הדעות בין התנועות שהתאחדו לא מכבר, בנוגע לשלוש הסוגיות המכריעות: היחסים היהודיים ערביים. היחס לברית־המועצות וההסתפחות בממשלה — והדבר הספיק על תהליך המיזוג הרעיוני־חברתי־ארגוני של החלקים בעלי־המסורת והמנטליות השונה, מהם היתה מורכבת מפ"ם" (עמ' 152).

עמדתה ודעתה של חטיבת „אחדות העבודה" בשלוש הסוגיות הנ"ל מתפרשת ע"י פ. מ. כך:

לסוגיה א': — — — „הם (אנשי אחדות העבודה) הוסיפו לדגול בשיווין הזדרחי למיעוט הערבי בי שבישראל אך התנגדו — ברובם — לקבלת הפועלים הערבים לחברות מלאה בהסתדרות העובדים ולקבלת ערבים כחברים במפ"ם".

לסוגיה ב': — — — „רבים מאנשי לאחדות־העבודה לא השלימו עם אופי הבקורת המסויגת (הדגשה במקור) לגבי ברית־המועצות מצד חלק האחר שבמפ"ם".

לסוגיה ג': — — — „הם (אנשי אחה"ע) לא יכלו להתרגל למצב הממושך של עמידה באופוזיציה או של מיעוט מקופח ברוחק מעמדות השלטון".

לזכותו של פ. מ. יש לציין שהוא בינתיים „התקדם" קצת במנין חלוקי הדעות שבתוך מפ"ם המאוחדת שגרמו לשילוגה. רק לפני שלוש שנים קבע מ. יערי במסקנות באחד מנאומיו ב„על המשמר", כי „הם (אחדות־העבודה) התפלגו מאתנו משום שהרוב הכריע בעד קבלת הפועלים הערבים להסתדרות" („הברה" — „על־המשמר" 15.1.65). „האנציקלופדיה למדעי החברה" — גרסתה „קצת" אחרת. היא אומרת: „— — — ובאשר בקולות הרוב נתקבלה החלטה בדבר קבלת חברים ערבים כחברים במפלגה — פרשו ברובם והקימו מחדש את מפלגת אחדות־העבודה „אחדות־העבודה" (האנציקלופדיה למדעי החברה, כרך ג' עמ' 646).

„והחיקמותו" של פ. מ. בנידון כתבאת זו, החזירו את החגדרותו של „אחדות־העבודה" לוכנסת ערבים גם לחסתדרות וגם למפלגה. ב. בתוסיפו לסוגיה הערבית שתי סוגיות נוספות שלפני שלוש שנים משום „נעלמו" מזכרונם של מ. יעוי ושל מחבר הערך על מפ"ם בכרך ג' של האנציקלופדיה הנ"ל. אך גם זכות זו היא חלקית בלבד, שהרי גם פ. מ. שכח „משום מה" את בעיית „ההשתלבות", שהיא היתה השאלה המרכזית שבוויכוח לא בין רובה של מפ"ם לבין ה„שמאלנים" שבתוכה כפי שהאנציקלופדיה הנ"ל רוצה להורות לנו (עיין האנציקלופדיה הנ"ל) אלא בין „חזית הליכוד" כולה לבין חטיבת „אחדות־העבודה".

ספר רשמי בשם „תכנית להשתלבות רעיונית השכלתית" שהופיע בהוצאת הועד־הפועל של הקיבוץ הארצי בשנת 1953 — היינו בעונת הוויכוחים האלה עצמם — מיטיב לדעת ולמנות אחד לאחד את חילוקי הדעות והרי הם:

- ביחס ל„בסיס המרכסיסטי לניניסטי ודרך השתלבותנו בעולם המפה".
- בדבר „הבטחת תנאים פרוגרמטיים להשתתפות מפ"ם בממשלה".
- בקביעת „הדרך להחזרת אחדותה של הארץ".
- בשאלת „המבנה הסריטוריאלי של המפלגה" (הספר הנ"ל עמ' 120 — 121).

הגה כי כן מפורשות ומפורטות, ממוספרות ומוגדרות חילוקי הדעות, אם לא כולן הרי העיקריים שבהם. על שום מה גנז פ. מ. את בעיות „השתלבותנו" ואת „אחדותה של הארץ" כמרכזיות למחלוקת ולמי לוגז? על שום מה גנז את בעיית זכות חביטוי בעתונות המפלגה, שאף לו חלק לא מבוטל בהחמרת היחסים ובפילוגה של מפ"ם אגב, בעיית כניסתם של ערבים כחברים להסתדרות, אף כי היתה שנויה במחלוקת בתקופה מסויימת במפ"ם לא החריפה עד כדי היותי עילה לפילוג ובכך הודו אנשי מפ"ם עצמם בהזדמנויות שונות.

למען הדיוק יש להוסיף, כי בעיית „ההשתלבות" לא נגנזה גמורה בספר שלפנינו. היא נזכרת בהקשר עם המאבק בתוך מפ"ם אלא שגם אצל פ. מ. וגם באנציקלופדיה הנ"ל היא מובאת כבעיית מחלוקת או כ„אי הבנה" בפירוש הניסוח לא בין „חזית הליכוד" כולה לבין חטיבת „אחדות־העבודה" כפי שהיה באמת, אלא בין הרוב של „חזית הליכוד" לבין ה„שמאלניים הבלתי סבלגיים" שב„חזית" פנימה. „האהרה" כזאת של הוויכוח על „ההשתלבות" הגה אחת הדוגמאות לאיגוח האמת למען התאמתה אל התיאוריה של ההווה, ולמען ההיסטוריה של העבר.

בהמשך הצגת הדברים על משפטי פראג, המחלוקת עם קבוצת סנה ופרישתה ממפ"ם, הוויכוח עם קבוצת השמאלנים שבתוך הקיבוץ הארצי וכו' מגיע המחבר אל פרשת הפילוג, אך ביחסו „החיפה בלתי אמצעית" לפילוג את החלטת „אחדות־העבודה" בדבר הוצאת הדגל שבועון „למרחב" הוא מעלים בצורת אלגנטית את שלילת זכות הביטוי לדעות לגיטימיות ובסיטות של „אחדות־העבודה" בעתונות המשותפת של המפלגה, דבר שכתגובה עליו הוחלט על הוצאת הדגל שבועון „למרחב".

201

המשך – על מה התפלגה מפ"ם (ב)

תמר שטופר

בעיירה, בביתה ובסניף, לא היה שמה תמר אלא „תמה' אפשר להגיד שעד פגישתנו בתנועה — כמעט לא הכרתיה מוזר הדבר שכן העיירה בה גדלנו היתה קטנה ביותר וה אנשים היו קרובים ומכירים אחד את השני, אלא שעז גיל מסוים בשנים ההן — לפני 40-45 שנים, — לא נפגשו כמעט הבנים עם הבנות. עולמות נפרדים היו. לא למדו ביחד, לא שיחקו, לא נפגשו — עולמות נפרדים.

בשנים ההן התקיים בעיירה בית ספר מיסודה של „תרבות". הבנות, ותמר בתוכן, למדו בבי"ס זה, אך הבנים, פרט לבודדים, למדו ב„תלמוד תורה" ובחדרים. ואף כש־מחמת המצוקה החומרית נתבטל בית ספר זה וקמו קבו־צות ללימודים פרטיים — לא היו אלה קבוצות משותפות לבנים ולבנות.

נפגשנו בתנועה. תחילה בהסתדרות נוער מקומית שבעזרת מבוגרים הקמנו לנו ולאחר מכן ב„החלוץ הצעיר". זכרוני את תמר מן הימים ההם קשור אצלי עם צחוקה. היה זה צחוק מתגלגל של עליזות, של שמחת חיים, של אהבת חיים, צחוק בריא של אדם תאב חיים.

היינו קבוצת נערים ונערות גדולה יחסית, כ־35-40, שאת ענין התנועה לקחנו בכל הרצינות. תמר היתה בין הפעילות בסניף, ערה לנעשה בו, באיזור ובתנועה בכללה. זכורני כשחזרתי פעם מאיזה כינוס מחוזי של „החלוץ הצ־עיר" —ידעתי שעלי להכנס קודם אליה, למקום עבודתה כתופרת בשכנות לביתי, ולספר לה מפורטות על הכינוס. שאלה וחקרה לפרטי פרטים. היתה זו בכלל קבוצה טובה מצוינות המסירות, הנאמנות והיחס הרציני. [illegible] בני הקבוצה הזאת הגיעו לארץ, רובם, [illegible], בישובי הקיבוץ המאוחד.

הקדמתיה ביציאה להכשרה, אך היא הקדימה אותי בעליה לארץ והיינו בחילופי מכתבים. מה שאפיין את מכ־תביה היה החתירה להכרות הדברים לדיוקם: מה זה קיבוץ? איך החיים בהכשרה? ואיך היחסים בין האנשים? שאלות, הרבה שאלות. רצון לדעת את הדברים לאמיתם.

אפשרויות הלימוד בעיירה היו די מוגבלות. זה הציק מאז. ובצאתנו החוצה ליווה את כל אחד מאתנו הרגשה של אי־נחת ורצון ללימודים. בפגישה עם תמר בארץ הובלט הדבר, והיתה מביעה רצונה לתיקון הדבר.

מסירות, נאמנות, שמחת חיים, צמאון ידיעה ולימוד — כזאת אזכרנה וכזאת היא נשארת בזכרוני.

משק אפק

* * *

ארכו הדברים ולא מיצו את כל ההשגות וההערות, התמיהות והפיד־כות שספר זה מעורר בקריאה בו.

בסיכום יש לומר: הספר מתיימר להיות כפי שמעיד שמו, ספר „תול־דות תנועת הפועלים בארץ־ישראל" בהקדשת רובו ככולו, כפי שאומרת כותרת המשנה שלו ל„התפתחות הרעיונית המדינית" שלה, אלא ש־לאמיתו של דבר אין הוא אלא סיכום הדעות וההערכות הרעיונית־מדיניות של „השומר־הצעיר" על תנועת ה־פועלים ועל עצמו באספקלריה הידו־עה לנו מסכבר הימים. ואף אם הר־בה דעות והערכות נשתנו ב„השומר־הצעיר" בשנים האחרונות — הרי הרבה מן ההערכות והגירסאות שלו, ביחוד לגבי העבר, אם לדון עליהן לפי הספר הזה, נשארו שרירות ו־קיימות והן מוסיפות להזין תלמידים ונוער ועל כך אין אלא לתמוה ול־הצטער.

ועוד תמיהה אחת: גדולים השיגיו ורבות זכויותיו של „השומר הצעיר" בארץ ובגולה: הוא הוציא רבבות בני נוער מן ההתבוללות והפיליסט־ריות והביא אותם לארץ לעבודה ולהגשמה; הוא פיתח סיפות היגון מתקדמות ויעילות, הוא התסיס בא־רץ ובגולה פועלים ונוער למחשבה, למאבק ולפעולה ועל הכל — הוא הקים ומקיים את המפעל הגדול וה־נהדר של הקיבוץ־הארצי על עשרות ישוביו ועל רבבות הנפשות אשר בו ואשר מתחנכים לאורו. והנה דוו־קא על כל אלה אין הספר מרבה לעסוק, כשם שבכלל אין הספר מר־בה לעסוק בצד הקונסטרוקטיבי של תנועת הפועלים. אין זאת אלא ש־משום מה חזקה בו בספר היומרה להבליט ולהתבלט דווקא בשטח ש„השומר־הצעיר" היה והוא חלש בו — שטח „המחשבה המדינית והרע־יונית". ואין אלא לתמוה שהמפעל הקונסטרוקטיבי, שהוא כוחו ותפאר־תו של „השומר־הצעיר" — דווקא הוא לא מצא את מקומו הראוי לו בספר זה.

(מאמר אחרון)

א. פיאלקוב

202

למרחב 15.3.68

הציונות ושלמות הארץ

מאת **אריה סגולי**

הפובליציסטיקה הענפה בוויכוח על עתיד השטחים החדשים הצמיחה הרבה עשבים שוטים, שככל עשבים שוטים בגדילתם פרא עלולים להחניק כל צמח מועיל. המדובר הוא באותן קביעות וגירסאות הבאות להוכיח לנו, שלא רק מבחינת המציאות הפוליטית האקטואלית, אלא גם מבחינה מוסרית והיסטורית ראוי להוציא את השטחים החדשים, וביחוד את שטחי יהודה והשומרון, מתחום השייכות לארץ־ישראל היהודית ולהחזירם לממלכת ירדן ההאשמית.

בין הגופים הפוליטיים שבארץ דומה, שמפ"ם היא המפלגה היחידה, אשר בתור שלמות גיבשה לה כבר תכנית, הקרויה בפיה „תכנית שלום". ואשר אחת מן הנקודות המרכזיות שבה היא החזרת שטחי יהודה והשומרון (פרט לתיקוני גבול) לירדן.

אילו היתה הצעה זו, או הצעה דומה לה, כפויה עלינו על־ידי מציאות פוליטית מסויימת, או אילו לפחות היתה מנומקת הנמקה פוליטית אקטואלית גרידא — מן הדין היה להתייחס אליה יחס ענייני. אולם רבים מחסידי התכנית הזאת אף מפליגים אל תחומי המוסר וההיסטוריה ומנסים להוכיח, שמבחינות אלה מפוקפקת ביותר זכותם של היהודים לשוב ליישב ולהתיישב בשטחים אלה. והיות שבינתיים שטחים אלה הם בשליטתה של ישראל — ו„בינתיים" זה עשוי להימשך, במציאות הפוליטית הקונקרטית, לאורך־ימים — הרי כל ערעור מסוג זה או מסוג אחר של התוקף המוסרי וההיסטורי של הנוכחות היהודית בשטחים אלה ממילא מערער ומחליש אותה גם מבחינה ממשית, פוליטית וצבאית. הנוכחות היהודית בשטחים החדשים לא די לה בהצדקה צבאית בטחונית גרידא. זו למען זקיפותה ואיתנותה זקוקה מעצם טבעה לממדים מוסריים והיסטוריים, לא פחות משזקוקה לכך הנוכחות והשליטה היהודית בתחומי מדינת ישראל שלפני ה־5 ביוני 1967. אלא שזכות זו וממדים מוסריים והיסטוריים אלה קיימים גם קיימים, הן לגבי שטחים אלה והן לגבי שטחים אלה. וכל אותם דברים ופירושים, הבאים להבדיל הבדלה מוסרית והיסטורית בין שטחים ואיזורים בתחומי ארץ־ישראל לגבי השייכות היהודית אליהם — אין להם כל אחיזה בהיסטוריה היהודית והציונית.

בגזירת מציאות פוליטית וצבאית מסויימת בותרה ארץ־ישראל המערבית בשנת 1948, וחלקים נכבדים ממנה, אזורי יהודה והשומרון, סופחו לממלכת ירדן — סיפוח שתושבי השטחים הללו התקוממו כנגדו בזמנו וטרם הכירו בו אף המדינות הערביות. והנה עברו רק 19 שנה מאז הסיפוח הזה, שבזמנו מחתה כנגדו מפ"ם מחאה עזה ונמרצת, ומפי יעריי אנו שומעים את הדברים הבאים:

„הכל מעיד על כך, שהגדות המזרחית והמערבית של ירדן מהוות יחידה כלכלית ומדינית אחת, שאיננה ניתנת להפרדה" („על המשמר", [illegible].7.1967).

פיסקה קצרה זו ממצה ובהירה די הצורך כדי להתמיהנו תמיהה גדולה ומפתיעה, מה עוד שלא גישה מבודדת במועדה. אחריו החרו החזיקו מאמרים ונאומים לרוב, ובראשם ,תכנית השלום' בכבודה ובעצמה, שכל עיקרה ביסוס היסטורי ומוסרי של ההנחה היסודית הזאת, שממנה המסקנה הברורה: הסכמה מפורשת לסיפוח יהודה והשומרון לממלכת ירדן ההאשמית.

השוה"צ מתכחש לעצמו

הדבר המתמיה ביותר בוויכוח זה הוא בכך, שמנהיגים, עתונאים ואנשי ציבור נכבדים בישראל מגייסים לעזרת רעיון הסיפוח של שטחי ארץ ישראל לממלכת ירדן גם את ההיסטוריה של הציונות הקרובה ביותר, זו הידועה והזכורה עדיין מגירסא דינקותא ומן ההשתתפות הבלתי־אמצעית בעשייתה ובאירועיה. מבין חסידי הסיפוח ישנם כאלה, שאינם מסמיקים כלל בנסיונם להוכיח, שהציונות מאז ומעולם לא התכוונה כלל לאכלס, ליישב ולפתח את ארץ־ישראל כולה, אלא רק חלק ממנה, ודווקא אותו חלק בדיוק, הזהה עם גבולות מדינת ישראל שלפני ה־5 ביוני. כאילו ראו עושי ההתיישבות בארץ באיצטגנינות שלהם את גבולות מדינת תש"ח, ורק בתחומיה תוכננה ובוצעה ההתיישבות היהודית. כל ההנחה הזאת יסודה בעיוות האמת ההיסטורית והמציאות הקונקרטית של התקופה הקרובה לנו ביותר.

למרדכי בנטוב ולאחרים שכמוהו נתערפל פתאום המושג „ארץ־ישראל". הוא כולו אי ידיעת הארץ ומייחס אי־ידיעה זאת גם לאחרים. אומר בנטוב: „איש מאלה המדברים גבוהה על ארץ־ישראל ה,שלמה' או ארץ־ישראל ההיסטורית לא הבהיר עדיין, מהי אמת־המידה לקביעת הגבולות של מושגים אלה" („על המשמר", 12.1.68).

ובכן: בנטוב ושכמותו נערים היו, גם הזקינו, למדו ולימדו, כתבו ספרים, נאמו נאומים, הטיפו וחינכו ונלחמו למען ארץ־ישראל ופתאום נודע להם, שאינם יודעים, מהי ארצנו? אינם יודעים את גבולותיה, את אזוריה, את מימיה, את אוצרותיה הטבעיים. יפתח נא מ. בנטוב את ספרו של קפלנסקי „חזון והגשמה", שהוצא ע"י „ספריית הפועלים", ויקרא בו את הדברים הבאים:

„גבולותיה הפוליטיים של פלסטינה (א"י) במנדט הבריטי אינם גבולותיה ההיסטוריים של ארץ־ישראל. קיפוח הגבול הצפוני עם הלבנון, אשר הועתק מנהר ליטני עד ראש־הנקרה, אינו כל־כך חשוב. קשה ממנו מסירת החורן והגולן לסוריה, שטח בן 5־6000 קילומטרים מרובעים, המשתרע בין הירדן ובין הרי הדרוזים. אך כל החלוקה הפוליטית המלאכותית הזאת של ארץ־ישראל, אשר נגדה מחינו בשעתו מעל במת הוועידה של מפלגת־העבודה הבריטית בברייטון, איננה גוזרת עדיין על כל פעולה התיישבותית יהודית בארץ הבשן הקדומה. ואעפי"כ לתועלת הענין הנדון מוטב שנצמצם את חקירת האפשרויות הכלכליות בתחומי ארץ־ישראל אשר לשטח המנדט הבריטי, ובזה אין אנו מבדילים בין ארץ־ישראל המערבית, העומדת תחת הנהלה בלתי־אמצעית של הפקידות הבריטית, ובין עבר־הירדן מזרחה, שבו קיימים קשרי חוזה מיוחדים בין ממשלת המנדט לבין האמיר עבדאללה. כי על אף כל ההגבלות, אשר אושרו על־ידי חבר־הלאומים בשנת 1922, מקנה לנו המנדט זכות ורשות לפעולה משקית והתיישבותית בעבר־הירדן" (עמ' [illegible]).

ו„השומר הצעיר" עצמו הן חוה לא רק את ארץ־ישראל ורצה ליישב, אלא גם את „סביבתה". במצע הרעיוני של הקיבוץ הארצי, שנתקבל ב־1927 ושלפי דובריו „השומר הצעיר" ממשיך הקיבוץ הארצי לשמור לו אמונים עד היום הזה, מוטלת על העליה היהודית להביא מצד אחד „לריכוז רוב המוני ישראל בארץ־ישראל וסביבתה", ומצד שני „לידי יצירת חברה סוציאליסטית דו־לאומית בארץ". מדוע, איפוא, אסורים שטחי יהודה והשומרון להתיישבות יהודית? האם הם אינם כלולים ב„ארץ־ישראל וסביבתה"?

התיישבות ללא הגבלה

דומה שאין כלל צורך להוכיח, בעזרת ההיסטוריה הציונית, את שאיפת השלום של התנועה הציונית, שכן שאיפה זו היא משאיפות־היסוד של הציונות מראשית ימיה. אולם מי שמנסה, כפי שמנסים זאת בנטוב ואחרים מחבריו, להוציא מכלל המטרה הציונית הקלאסית את השאיפה ליישובה היהודי של ארץ־ישראל כולה — הריהו מסלף ומעוות את ההיסטוריה הציונית ואת המציאות ההתיישבותית בארץ גם יחד. מי שרוצה להסיק מן העובדה, שההתיישבות היהודית היתה בעיקרה בשטחי החוף והעמקים, את המסקנה כי שטחי יהודה והשומרון היו מחוץ לתודעת ההתישבות של התנועה הציונית — כמוהו כמצדיק, ומאשר רטרואקטיבית את ההתנגדות ואת ההפרעות, את ההכשלה ואת ההתנכלות מצד הברית האנטי־ציונית של אנגלים וערבים כנגד ההתיישבות היהודית ואת הרפיון והחולשה של התנועה הציונית עצמה במערכת ההתיישבותית. וכי לא נאבקה התנועה הציונית על זכות רכישתן של אדמות הגיסטליק אשר בעמק־בית־

203

שאן בואכה יריחו? וכי לא חילקה ממשלת המנדט ששחי־אדמה גדו־ לים, לא ליהודים, שעל סיוע להת־ יישבותם היתה מצווה על־פי הצהרת בלפור והמנדט, אלא לאפנדים ער־ בים? וכי לא מחתה והתריעה על כך ההסתדרות הציונית בפני מ־ שלת המנדט, בפני ועדת המנדטים ואף בפני הוועדה המלכותית ב־ 1937? והתנועה הציונית עצמה, נכון יותר: העם היהודי, האם הוא עשה כל סביכולתו ליישובה של ארץ־ ישראל? האם לא משום חולשה ומשום חוסר־אמצעים הצטמצמה ה־ התיישבות היהודית בחלק בלבד מ־ הארץ ולא פשטה על כל אוריה?

ההתיישבות הציונית משולם לא התכוונה להגביל את עצמה מבחינה גיאוגראפית, נהפוך הוא: המדיניות ההתיישבותית תתרה להקיף את א־ זורי הארץ כולם, גם לאחר פרסום „הספר הלבן", במגמה להקשות על חלוקת הארץ. מדיניות זו היא אשר הצמיחה את ההתיישבות בנגב, בג־ ליל המערבי, בהרי אפרים, בהרי הב־ רון וכו'. העדר ההתיישבות היהודית בהרי השומרון ובעמק הירדן הדרומי נגרם לא משום חוסר רצון, אלא מ־ שום הקשיים האובייקטיביים הנדו־ לים, שנגרמו על־ידי ממשלת המנ־ דט ומשום חולשת העם היהודי וה־ הסתדרות הציונית להתגבר על קש־ יים אלה.

יתר־על־כן: אף על עבר־הירדן לא וויתרה התנועה הציונית מעולם, ק־ ריעתו של איזור זה מתחומי ארץ־ ישראל, שהצהרת בלפור הלה עליו — נעשתה בשיריות־לב ולמען מס־ רות פוליטיות אנגליות והיתה מן הגזרות של ממשלת המנדט, שהת־ נועה הציונית התקוממה נגדה ולא השלימה איתה. הקונגרס הציוני ה־ 13, שהתקיים בקארלסבד באוגוסט 1923 לאחר פרסום „הספר הלבן" של צ'רצ'יל בדבר קריעת עבר־הירדן, תביע בהחלטתו את מורת־רוחו ו התנגדותו לכך. ואף שההנהגה ה־ ציונית הרשמית השלימה מחוסר ברירה עם גזירה זו — ציבור הפר־ עלים בארץ לא השלים כל עיקר ואף התקומם כנגד ההנהגה הציונית הרשמית וכנגד החוגים הבעל־בית־ יים של הציונות הכללית. במרי שי־ חו כתב אז ברל כצנלסון:

„הסדרון הפוליטי", אשר בו מת־ גלגלת ארץ־ישראל ממחרת ההצהרה הבלפוריה, אין לו, כנראה תכלה. בזמן האחרון נגלו עוד שלבים למ־ טה: ההכרזה הרשמית על קריעת עבר־הירדן מעל גוף ארץ־ישראל והכנסת ארץ־ישראל לתוך הקנונית, ההולכת ונעשית בין ממשלת הוד מלכותו בלונדון לבין הדיפלטציה של בית חוסיין — — — הדברים נת־ קבלו, מותר לומר, בשלווה — הציבור לא זע. — — — שא־ על שוד־עם לא נשמעה — הכל נתאבן" (כתבים, כרך 46).

ובכן, לא רק יהודה והשומ־ אף עבר־הירדן היתה בהכרה מית והציונית של העם בתחומ ישראל, ולא בכדי נעשו להיאחז בו בכל שעת־כושר דמנה. דווקא רכישת השטח חורן ובגולן על־ידי הבארון שילד ואגודות שונות, וידועה שבה „בני יהודה", שרק 1920 נעזבה כליל. בהירצו פחה היהודית האחרונה של שבה הזאת במאורעות אותה בשנות 1932־3, עם התגלות רויות כלשהן לרכוש קרקעות בר־הירדן, נעשו נסיונות מצו הנהלה הציונית בירושלים, שבו עמד אז ארלוזורוב, לנצל אפשו אלה. ורק בהכשלתם של שלי המנדט נגמר הנסיון בכשלון. (סוף המאמר ב

17.3.68 מאמר?

הציונות והארץ השלמה (ב')

המאבק לישוב הארץ כולה

מאת זוריה סגולי

השאיפה לישוב הארץ כולה עד כדי הפיכתה למדינה יהודית באה לידי ביטוי בכל מאבקיה של החנו־ עה הציונית עם כוחות חוץ. הדבר החל עוד עם הצהרת בלפור, וייצמן בספרו „מסה ומעש" מספר על המא־ בק שהתנהל בין נציגי ההסתדרות הציונית לבין נציגי יהודים אנגלי־ ציונים באנגליה וכ"כ בתוך הממ־ שלה הבריטית עצמה על נוסח הצ־ הרת בלפור. בעוד שנציגי הציונים, וייצמן בראשם, הציעו נוסחה, ש־ הובטח ע"י אחד העם, וסעיפה הרא־ שון היה: „במשלת הוד מלכותו מק־ בלת את העקרון שארץ־ישראל תיכון מחדש כבית לאומי לעם ישראל", הרי הנוסחה השניה שנתקבלה ע"י הממשלה הבריטית בהשפעת האנטי־ ציונים וכשטרה בין דעות שונות בתוך הממשלה הבריטית עצמה הי־ תה: „ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה את דבר יסוד בית לאומי לגזע היהודי בארץ־ישראל" וכו'.

וייצמן מספר: „השוואת שני הנו־ סחים, זה שבאה עליו הסכמת משרד־ החוץ וראש־הממשלה (נוסח ראשון) וזה שנתקבל ב־4 באוקטובר לאחר התקפתו של מונטגיו — מראה נסי־ גה מצערת ממה שהממשלה עצמה היתה מוכנה להציע. הראשון מכריז כי ארץ־ישראל תיכון כבית לאומי לעם ישראל והשני מדבר על ייסוד בית לאומי לגזע היהודי בארץ־ישר־ אל." (מסה ומעש, עמ' 207).

ציונות פוליטית שהלכה ו־ הסתבכה הפרידה יותר ויותר את עבר־הירדן בארץ־ישראל המערבית והרחיקה אותה כמעט מרחק רב מבחינה פוליטית וכלכלית. אולם ארץ ישראל המערבית היתה שלמות אחת גיאוגרפית, כלכלית, פוליטית, היסטורית ובמשך כל דברי ימי התיישבות היהודית בארץ לא זו־ תה צל של ספק בזכות המוסדית והלאומית של העם היהודי להת־ יישב בכל חלקיה ואזוריה. זכות זו היתה מן האמיתות המוחלטות של התנועה הציונית על כל זרמיה ופ־ לגיה. שכן שלילתה של זכות זו שוללת את עצם זכות קיומה של התנועה הציונית בכללה. המושג „בזכות ולא בחסד" היה מקובל על כל חלקי התנועה הציונית ואפילו „הועדה המלכותית" האנגלית של שנת 1937 הכירה בה.

המחלוקת בזמנה בין תנועת הע־ בודה כולה ובין התנועה הרביזיו־ ניסטית ביחס ל„מטרה הסופית" של הציונות לא היתה על עצם המטרה אלא על ההכרזה שלא בעיתה ושלא לצורך. על זכות היהודים להיאחז ולהתיישב בא"י כולה לא ערערו איש בפנים התנועה הציונית ולא עוד, אלא שמעשה פרדוכס אפשר להגיד שההתנגדות להכרזות על המדינה בטרם זמן כפי שדרשו הרי־ ביזיוניסטים בקונגרס ה־20 בשנת 1933 נבעה דווקא מן הרצון שלא להעריך מבשולים על דרך ההתייש־ בות הממשית בכל חלקי א"י, מתוך המגמה שמדינת ישראל בעתיד צריכה לחול על ארץ־ישראל כולה.

ואחד העם, שכידוע ראה בארץ ישראל את הפחרון ואת לשא היהדות מאשר לשאלת היהודים אפילו הוא התקומם כנגד הנוסח הכ המגביל והניתן לפירושים, הוא כר „לעזור לבנין בית לאומי בארץ", זהו נוסח ההבטחה שנתנה לנו הכ שלה הבריטית, אבל לא זה הנר שהציעו לפניה העומדים מצד הצ גים. — — נמחק הרמז על ש באים לבנות מחדש את ביתנו ד אומי הישן, ועם זה תחת המי לבניגה של ארץ־ישראל בתור ב לאומי' נאמר: „בנין בית לאומי רץ־ישראל" (על פרשת דרכים, ד דבור, תשי"ג, עמ' 6).

מאבק מתמיד

ואמנם היה מאבק מתמיד בין ממשלה הבריטית לבין נציגי ד יוגות על פירושה הקונקרטי הצהרת בלפור. מתנגדי הציונות בתוך בריטניה, במידה שקצרה לבטל את הצהרת בלפור בכללה, תמיד לפחות להצר ולהגביל החולתה. הם היו טוענים, בהסכ על הצהרת בלפור דווקא, כי הו ליהודים בית לאומי בתוך הא ולא הארץ כולה כבית לאומי היהודים, ומתוך פירוש זה טוש והובל למדי עצם המושג „בית מי". מי יכול היה להעלות על בימים ההם ובימים הבאים ב כל ימי המאבק המדיני עם חבר שאי סעם, בימי המדינה היה ולאחר שהארץ אוחדה מחדש צאה ממלחמת תחנוננות כ יקומו לה למדיניות הבריטית ד מית שבימי המנדט מגינים ותו

204

מסוג אלה השוללים את הזכות להתיישבות יהודית ביהודה ושומרון?

יתרה מכך: זכור לדראון "הספר הלבן" של 1939. בעקבותיו באו גזירות הקרקע שחילקו את הארץ ל־3 אזורים ביחס לאפשרות רכישת קרקע להתיישבות ע"י יהודים. לפי גזירות אלה נאסר על היהודים לרכוש קרקע ולהתיישב בכל האיזור ההררי של ארץ־ישראל. בתגובה על גזירות אלה שלחה ההנהלת הסוכנות היהודית בחתימת בן־גוריון מכתב כואבה לנציב העליון בבקשה להעבירו אל הממשלה הבריטית ובו, בין היתר, נאמר: "— — — אנחנו טוענים, כי החלק הגדול ביותר של אדמת ארץ־ישראל עדיין בלתי מעובד, כי פיתוח האחוזות שבידי הערבים נעשה אפשרי במידה רבה ע"י מכירת חלק מאדמתם ליהודים, כי דווקא באותם האזורים שבהם מכרו הערבים חלק מאדמתם ליהודים, הוטב מצבם הכלכלי של הערבים, בעוד שבאיזורים שבהם לא נעשה דבר זה מצבו של הישוב היהודי חלקי עומד בדידוקו והקרקעות נשארים בחלקם הגדול מובורים ורשומים — — " (במערכה, כרך ג', עמ' 191).

עם המאבק על הזכות ועל האפשרות להתיישב בכל חלקי ארץ־ישראל לא גרסה מעולם ולא גורסת לא התנועה הציונית, לא המדינה ואף לא שום מפלגה ציונית — גירוש או גיטול ערבים מאדמתם. הציונות תמיד אמרה — ואין סיבה להגיד עכשיו אחרת — כי ארץ־ישראל השלמה יש בכוחה לפתור את בעיית העם היהודי ע"י התיישבות המונית בה בלי גיטול הערבים ממנה. אולם בהנאי שיתוף ואינטגרציה של תארץ כולה. משמע גם שטחי יהודה והשומרון. שטחים אלה אף אם הם נראים מיושבים, אין הם מיושבים לפי מלוא יכולת הפיתוח והאינטגרציה שלהם. השוואה כלשהי בין השטחים המעובדים במדינת ישראל לבין השטחים המעובדים ביהודה ובשומרון ברמת הגולן וברצועת עזה מוביחה זאת על נקלה.

ההתנגדות לשוויה ל"חלוקה"

מה מוזר הדבר, ולמה כל הסבר ראציונלי, שמתנגדים חריפים לחלוקת הארץ, הן בימי דוד מיל והן בימי הכנית בילטמור, כמו אנשי השומר־הצעיר, הסכו היום לחסידיה הנלהבים ביותר. כיום אומר בנטוב, כי "דחינו את הצעת החלוקה של פיל, כי השטח לא נראה לנו כמספיק להגשמת הציונות; אך הסכמנו לחלוקת 1947, לאחר שהגבל נכלל בתומי ישראל" (על המשמר, 12.1.68).

הובה לומר: הקביעות הזאת מנוקדת להלוטין מן האמת היסטורית. השומר־הצעיר, הקיבוץ הארצי, מפלגת השומר־הצעיר, ואחר־כך מפ"ם התנגדו עקרונית לחלוקת הארץ. יקצר המצע מלהביא את כל ההחלטות הרשמיות המוסמכות של השומר־הצעיר, על צורות ארגונו השונות בתקופות שונות, כדי לתוכיח שחקביעות הנ"ל של בנטוב יסודות בעדכים אקטואליים אחרונים ואין להם כיום עם האמת ההיסטורית. די אם ייזכר, כאידיונית היסטורית, שבאותו קונגרס ציוני, הקונגרס ה־20, שבו נדונה הצעת החלוקה לפי דו"ח פיל, היה זה בנטוב אשר הפריז בשם השומר־הצעיר שהמטרה הציונית "לא תתגשם בשותה המדינה היהודית הקטנה ואף לא בכל מדינת יהודית גדולה. ייכון המדינים החדשים שנוצרו עם התקבלת האומות המאוחדות תשתתף המלוא כוחה — על אף שלילתה העקרונית את פתרון החלוקה — בבנין המדינה וההגנה עליה". (ספר דעדת האיחוד, עמ' 84).

אך מה מתמיה ולו אפילו מבחינת ההגיון הפשוט שאין מפ"ם, מודה במפגה הזה, מפגה של 180 מעלות, שחל בעמדתה לגבי שלמות הארץ מאז ועד היום. מפ"ם טוענת שהיא ממשיכה לדגול בשלמות הארץ למרות זה שרבים מחבריה וחובריה מעפרים בעפר את עצם העקרון הזה. ב"ראשי פרקים" לקראת ועידת מפ"ם כותב יערי: "גם כיום, כמו בשנת 1948, כאשר חובר מצע היסוד הרעיוני של מפ"ם, מוסיפה מפלגתנו לדגול בהחזרת שלמות הארץ בדרך של שלום והסכם עמים, אלא שהבדל הוא בכך כי בעוד אשר לפני הקמת המדינה החבטאה שאיפתנו זו בחתירה לכינון מדינה אחת לשני העמים על יסוד שוויון מדיני ביניהם, הרי עכשיו אנו הותרים לשיתוף פדראטיבי בין מדינת יהודית רבוגית לבין מדינה ערבית ריבונית ש־יתקיימו זו בצדי זו במסגרת של ארץ־ישראל השלמה" (על המשמר, 26.1.68).

ובכן, מפ"ם ממשיכה איפוא לדבוק בשלמות הארץ, אלא בהבדל אחד קטן כנ"ל. אלא שהקורא הפשוט מן ההגיון שיבקש הסבר להבדל זה. ועוד יבקש לשאול: אם הגדה המזרחית, זו שבשליטת ירדן ושטחי יהודה והשומרון, "מהווים יחידה כלכלית ומדינית אחת שאינה ניתנת להפרדה", האם אין לעומת זה משהו שיעיד שאותם שטחי יהודה ושומרון מאוחדים עם שטחי ארץ־ישראל שבתחומי המדינה היהודית שעד ה־5 ביוני 1967? האם 19 שנות סיפוח, סיפוח שלא הוכר לא ע"י מדינת ישראל, לא ע"י מדינות העולם (פרט לשתיים: בריטניה ופאקיסטן) ואף לא ע"י המדינות הערביות מטעמים שלהם, מספיקות כדי להפוך שטחים אלה כחלק "שאינו ניתן להפרדה" ממדינת ירדן ואילו עובדת אחידותם של שטחים אלה עם שטחי ארץ־ישראל שבשפלה ובעמקים במשך אלפי שנה, כולל 30 שנות שלטון המנדאט, אינן מספיקות כדי להחזירם למצבם הטבעי וההיסטורי?

האמת ההיסטורית מחייבת להודיע, כי אותה תכנית הסיפוח של יהודה והשומרון לממלכת הירדן — אינה התכנית השניה לאחר התכנית הדו־לאומית, אלא השלישית במנין. השניה היתה "ייסודה של מדינה ערבית עצמאית בחלק המערבי של הירדן", אלא שתכנית זו לא זכתה לאריכות ימים ובעוד מועד ירדה מן הפרק.

תכניות, תכניות ישנות וחדשות, ואחרי הכל — אומרים ראשי הפרקים — "נקטה תנועתנו במשך שנות דור, מאז אישור המצע הרעיוני הראשון שלה בשנת 1927, קו שביסודו ובעיקרו נשאר שריר וקיים עד היום הזה..." (על המשמר, 26.1.68).

ויסויים במת שהוחל:

גוכחות ישראל בשטחים החדשים חלילה לה שיתלוו אליה "רגשי אשמה" ו"יסורי מצפון". הציונות מתמיד היתה מבוססת על ההכרה האיתנה של נושאיה בצדקת הדרך המוליכה את עם ישראל "בזכות ולא בחסד" לארץ־ישראל כולה לבנות ולהבנות בה. (מאמר שני ואחרון)

ם־חיינו, לא בכך שמוח־
נו לא למות, כי אם בכמי־
ת; ת טעם־חיינו הוא ביי־
המקמות, אשר כבשנו ב־
בק.

ן את דבריו — ב־
ה אין־קץ.

אליו מגיע יהודי" —
ה עליו לפתח אפשרויות
ים בשביל אנשים, שזוהי
ה על פני תבל, בשביל
ה אחרת ואין לו מדינה
ר משלושים שנה פנה
אל הים. אמרנו: דיג
שהיא פרנסה וקיום —
כמו התעשייה. והנה אנו

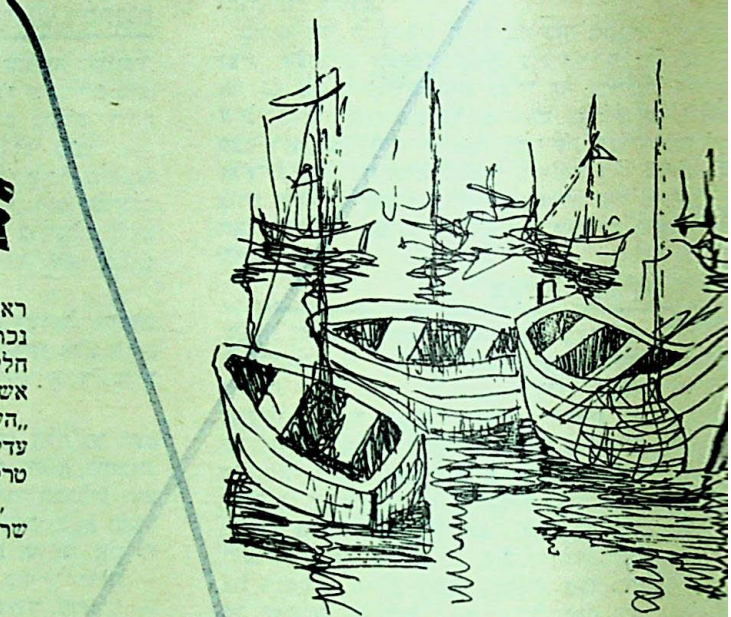

ראת אחת החיילות. כאילו למען יום זה נכתבו הדברים. וכשברקע עולה נגינת־חליל, ממשיכה היא בקריאתה: „ארדוף, אשיג, אחלק שלל". ואכן סביב־סביב פרוש „השלל": ארץ גדולה ורחבת־ידיים, ש־עדיין לא חילקוה מודדים, ולא תחם בה טרקטור גבולות בין כותנה לחיטה.

„לא אגדה רעי, ולא חלום עובר" — שרה להקת הנח"ל, המסיימת את הטקס.

* * *

אתה פוקח את עיניך וסופג אל תוכך את המראה הנפרש מול עיניך: הבניינים האפורים ואדומי־הגגות, הסירות שבמים, רשתות־הדייגים, ועל הכל — צחוק־הנעו־רים. כל אלה א מ ת הם, וגם אם מלוחה האדמה ורב החול מסביב, והמים עדיין ניתנים במשורה, הנה חיים חדשים צומ־חים ועולים במקום הזה. ואם עוד רחוק היום בו תתן הקרקע לחם — הרי גם ה י ם הוא ל ח ם.

עדיין ארוכה וסבוכה דרכה של נח"ל־ים, אך כבר פרנסתה מצוייה מן הדגה הרבה שבימת־הברדוויל. ולו רק ירבו ל־בוא לכאן דייגים ומתיישבים.

ההוראות ברמקול מזכירות לנו, שעדיין אין השלום שורר במדבר הזה, כי בד־בבד עם הבנייה — עוד יש לשמור ולהגן.

ובכל הדרך הארוכה חזרה, היו מת־רוננות בתוכנו מלות־השיר של להקת הנח"ל: „לא אגדה רעי, לא אגדה ולא חלום עובר" — —

אדווה

כינה את דגלה והמפקד עונד לדגל את סרט־ההיאחזות.

„כוחות צה"ל המסתערים שעטו לאורך מדבר סיני, השמידו את האוייב והניפו את הדגל הכחול־לבן במרחבי־המדבר. ב־תום הקרבות פרץ הנח"ל והקים נקודותיו בשטחים החדשים".

מפקד הנח"ל קורא את פקודת־היום, ל־רגל עלייתה של היאחזות נחל־ים לנקו־דת־הקבע.

„נעצתם עוגן באדמת־הישימון, בין ימת הברדוויל המלוחה לבין חולות האין־סוף. בפועלכם זה מקדשים הנכם את זכר לו־חמינו שנפלו, בצוותם לנו את הארץ לישב בה ולחיות בה בשלום ובשקט".

דגלון הנחל נמסר לנציג ההיאחזות ל־משמרת.

* * *

„אשירה לה', כי גאה גאה, סוס ורוכבו רמה בים. מרכבות פרעה וחילו ירה בים, ומבחר שלישיו טובעו בים סוף" — קו־

205

להמשיך להבחין בעיקר

ארץ הזאת?

ל בגבולותיה הטבעיים — היא מולדתו
של העם היהודי, והמרחב לעלייה, להת־
בגשמות המפעל הציוני".
(מתוך עיקרים אידיאולוגיים —
שנתקבלו בוועידת הקיבוץ, 1955)

מי התוקפנות כלפי מדינת ישראל ובמל־
חת, אם תהיה כפוייה על מדינת ישראל,
ה נאמנה להכרת שלמותה ואחדותה של

(מתוך הצעת־המצע של חטיבת
„אחדות העבודה" לקראת
הוועידה השנייה של מפ"ם)

הנחה אחת — וחמש מסקנות

ם, שנשתפעה בהם התנועה הציונית
ד הקמת המדינה — על שניים מהם
ו, לאחר מלחמת ששת הימים, דומה
רון, בבחינת צורך שהזמן גרמו.
ב לשאלה: „למי הארץ?" היה זה
חוץ, עם העולם החיצוני, ועם הערבים
בניסוחה הנ"ל הציג מ. בילינסון, והוא
שוב העברי הגר בה" („דבר" 22.10.1929)
מסקנות רבות לה.

ם עם יהודי אחד, שארץ־ישראל מיועדת
רץ, בכל תקופה שהיא, אינו אלא חלק
וחד הזה, שעם הזמן הוא עשוי, חייב
בו, בארץ־ישראל זו.

בים אשר בארץ, אף הם חלק מן העם
ם הערביים — שאלה זו נתונה לוויכוח,
טרם הכריעו בו), שברובו המכריע הוא
ראל, אלא שההבדל הוא בזה, והוא הבדל
י לעין, כי בעוד שהעם היהודי אין לו
ה להיות לו מדינה אלא בארץ־ישראל —
או עמי־ערב) יש לו מספר מדינות —
כ מתקופה לתקופה, ומגיע כיום לארבע־
ק — אובייקטיבית — לשם קיומו
נוספת.

ות ארץ־ישראל הארץ האחת והיחידה
תו וחובתו ליישם בה את שלטונו המדיני,
התיישבות צפופה ואינטנסיבית, ולמען
ם מארצות־הגולה, ככל אשר תוכל הארץ
זה זה גדל עם ההתפתחות ועם הפיתוח),
רנית של השלטון המדיני, היהודי, בארץ.
פועל־יוצא ומימושה של מסקנה זו.
יותם של הערבים הגרים בארץ הזאת תוש־
מזכה אותם בזכות היסודית לשוויון־וחובות
רים — בכל הזכויות האנושיות, האזרחיות,
ת וכו', פרט — לזכות השלטון המדיני,
וע או להפריע לעלייתם של היהודים מן
יישבותם בה. „חוק השבות", כידוע, איננו
ול, על הערבים, כמו שהוא חל, אוטומטית,

אין ניגוד מהותי בין העם היהודי וטיב
באל ארצו היחידה, ובין הערבים וטיב הקשר
הערך האובייקטיבי ושוני הקשר האובייק־
ם והערבים אל הארץ, עושים את הסכסוך
־פתרון מבחינת הצדק והאפשרות האובייק־
ו היתה ארץ־ישראל ארצם היחידה של

הערבים, כשם שהיא יחידה ליהודים, או אילו היתה הארץ כולה מיושבת על־ידי הערבים, היה הסכסוך שבין הערבים והיהודים סכסוך שמקורו בניגוד טראגי, שאין לו פתרון. אך, למזלנו, אין הדבר כך.

למה קרעו מאתנו את עבר־הירדן

ר אוי לציין, שמסקנות אלה משתמעות גם מהצהרת בלפור ומן המנדט שהסתמך עליה, ואשר העולם הבין־לאומי הכיר בהם, שכן שתי תעודות אלו מבחינות הבחן היטב בין „בית לאומי לעם ישראל בארץ־ישראל", לבין „העדות הבלתי־יהודיות אשר בארץ־ישראל". בעוד אשר „הבית הלאומי" נועד לעם ישראל, הרי ל„עדות הבלתי־יהודיות" שבארץ הובטח „שלא ייעשה שום דבר העלול להזיק לזכויותיהם האזרחיות והדתיות" גרידא.

כידוע, היו המסקנות הנ"ל בוויכוח מתמיד — קודם־כל עם נציגי הערבים שטענו לזכות בלעדית על הארץ כולה אך גם עם האנגלים היה עניין זה בוויכוח, והוא לא היה עיוני בלבד, שכן פעמיים גזרה אנגליה על חלוקת הארץ פעם ראשונה גזרה וביצעה בקריעת עבר־הירדן מגופה של ארץ־ישראל, שהצהרת בלפור והמנדט חלו עליה. ופעם שניה גזרה ולא הגשימה, שכן החלטת ועדת פיל ב־1937 על חלוקת הארץ נראתה כטובה מדי בעיני ממשלת אנגליה דאז, והיא ביטלה אותה.

מעשה במדינה דו־לאומית

א ך גם בתוך התנועה הציונית פנימה, היה נטוש ויכוח בשאלה זו. „ברית־שלום" בשנות השלושים, ו„הליגה לשיתוף יהודי־ערבי" ואגודת „איחוד" בשנות הארבעים, העלו כפתרון לסכסוך הארץ־ישראלי נוסחאות שונות, שהצד השווה שבכולן היה הכרה ב„שוויון זכויות פוליטיות של שני לאומים היושבים בארץ, וכמסקנה מכך הגיעו לרעיון המדינה הדו־לאומית, ובהמשך אף להגבלת העלייה היהודית, להצרת המטרה הציונית ולהאטת קצב ההגשמה שלה. רובה־ככולה של התנועה הציונית, על כל זרמיה ומפלגותיה, דחו מכל־וכל את תכניות „ברית־שלום" ודומה, שכן בתוכנן הן גזרו כרת על השאיפה הציונית היסודית, ומה עוד שמן הצד הערבי לא נמצא כל גורם מוסמך, שיתמוך בהן.

מ„ברית־שלום" עברה התכנית ה„דו־לאומית" אל „השומר הצעיר", אלא שלא כמו „ברית שלום", והאגודות הדומות לה, המשיך השומ"צ, יחד עם דבקותו בתכנית זו, לדגול ולהילחם בעד „קידום בלתי־מופרע של המפעל הציוני", בעד „ריבוי רוב מניינו ורוב בניינו של העם היהודי בארץ־ישראל" ומן המושגים „הערבים שבארץ־ישראל" ו„העם הערבי בארץ־ישראל" — מושגים שונים במשמעותם — שימשו אז זמן־מה בעירבוביה, עד שהתגבש אצלו המושג „העם הע

בארץ־ישראל", שבתור עם מיוחד כשלעצמו יש לו זכ לאומיות ופוליטיות, שצריכות למצוא את מימושן ב„מ מדיני דו־לאומי בארץ" וב„פאריטט בשלטון, בלי שים ליחס המספרי בין שני העמים" (מהחלטות מועצת מש העמק, אפריל, 1942).

ראוי לציין פה, שתכנית ה„פאריטט בשלטון" היתה מקו בשנות השלושים גם על מפלגות וזרמים אחרים בציונות מפא"י של אז, וגם מפלגות אחרות גרסו אותה, אלא שהכ

הדגש בכל הנאומים וההחלטות בעניין זה —
שרה בשלטון על הארץ בתקופת המנדט.
שוח ארוך של מרבית הזרמים והמפלגות היתה
דינה יהודית. אשר לאופי המדינה ולעיתוי
על כך היה נטוש ויכוח מר, בעיקר בין הנועת
ינית לבין התנועה הרביזיוניסטית, שההכרזה על
בעיתה ושלא־לצורך, היתה שקולה בעיניה כנגד
ה מעשי, שהיה כרוך אז בהכרזות מלוליות

שוב מעמידים לוויכוח את זכות הבעלות על הארץ

על זכות שייכותה של ארץ־ישראל, ובמלים
— על זכות העלייה, ההתיישבות והשלטון המדיני
ל כולה — נתחדש לאחר מלחמת ששת הימים.
ים־נושנים, השגורים בפי ערבים, אנגלים ויהודים
מזרמים שונים ומנוגדים — קמו לתחייה
רבה ההפתעה בפי יהודים תושבי־הארץ, ואף בפי
לרחמים. התושבים הערבים בארץ שוב אינם לגבי
רחים שווים לזכויות לאומיות, דתיות ותרבותיות —
הווים לפתע עם ערבי פלשתינאי מיוחד, שבתור
זכאי להגדרה עצמית־מדינית, אם על־ידי ייסוד
ית עצמאית, נוספת, בתחומי ארץ־ישראל המערבית,
הסתפחותם של שטחי יהודה ושומרון לירדן.

ב עלות על הארץ הועמדה, איפוא, מחדש לוויכוח.
מי שמעמיד את טענות שני הצדדים — היהודי
— כצדק מול צדק. רב התמהון והעלבון בכך, שעל
ראיית ההשקפה הערבית הקיימת כבעלת דרגה שווה
צדק שבה להשקפה היהודית הציונית — יש משום
דוק־קיומה של השאיפה הציונית, ושל מדינת ישראל,
כושה של שאיפה זו. רעיונות מסוג אלה של „ברית
ומיה, שהיו בזמנם יוצאי־דופן ובלתי־נחשבים, עתה —
נה לקיום המדינה ולאחר מלחמת ששת הימים —
בראש־חוצות, כשחולשה רעיונית והתחבטות־סרק,
סרית, מזינות אותן.

כת העשרים לקיום המדינה ובתנאי השלטון הישראלי
חים שהוחזרו לארץ־ישראל, במובנו המקורי
ג זה — יש לחזור ולהזכיר ולזכור עיקרי־
ית. השיבה־הישיבה בשטחי ארץ־ישראל הישנים־
כן הדין שתהא איתנה בהרגשת הצדק שבה,
הזכות שבה — צדק וזכות שיונקים את כוחם
כייחוד מצבם של עם־ישראל ושל ארץ־ישראל.

מה קודם למה?

— — ההתישבות היא יסוד המדיניות שלנו, היסוד לאחדותה ולייחודה של ההסתדרות הציונית, ובה הכוח המדיני של היהדות.
(י. טבנקין, דברים א' עמ' 388).

— — חשוב מכל הוא לדעת את האמת. המדיניות היא ידיעת המצב לאמיתו. האמונה המופרזת במשא־ומתן הפוליטי, היא שגיאתנו הגדולה. העובדות המשיות הן העובדות הפוליטיות.
(י. טבנקין, דברים א' עמ' 367).

אחר, שמתקשר עם ויכוח דומה עכשיו — היה נטוש
לשאלה: מה קודם למה — הפעולה המדינית־הדיפ־
או המעשית־ההתיישבותית? מבחינה עיונית מופש־
מבחינה הגיונית־מעשית, דומה שאין זו שאלה
שהרי אין ניגוד מהותי בין שתי אלה, ולכאורה צריך
שות בשתיקן כאחת. ואמנם, היתה זו הדרך שהתנו־
נית, במרבית ימיה, רצתה והתאמצה ללכת בה, אלא
נקלעה לעתים לוויכוח זה, בייחוד לעתות משבר
מדינית־חיצונית.

ה — תחילתו בראשית ימיה של הציונות המדינית.
לתפיסה המעשית־הבלעדית של „חובבי־ציון", גרס
את העדפת הפעולה המדינית, שכן לדידו משמשות

הזכויות המדיניות („צ'ארטר") יסוד ו
התיישבותית מעשית.

תפיסה זו עוררה התנגדות בקרב החלק
קרטיים בתנועה, והיא אשר שימשה אחד
של „הסיעה הדמוקרטית", שבראשה עמ
ואחרים. שאלת היחס בין הפעולה המדינית
שית החריפה בקונגרסים שלאחר מותו ש
בשאלה זו בקונגרס הציוני ה־8 (האג, א
וייצמן:

— — איש מאתנו לא יאמר שהציונות
אבל אל־נא נשפיל את דבר המדיניות
על־פתחי־הממשלות, כדי להשיג מהן „
— — ציונות מדינית פירושה: לב
להן: דרושה לנו עזרתכם, למען נוכל
אבל גם אנו בעצמנו עושים את אשר
את מצבנו בארץ, שאנו חושבים אותה
עלינו לקבל על עצמנו את כל פחד הס
להתאחז בארץ, לכבוש את העמדות שא

תנועת־הפועלים הא"י, מראשית הופעתה
ככוח עצמאי — עמדתה בשאלה זו היתה מגו
על כל חלקיה וזרמיה נאבקה בשנים הר
ראשונות הפעולה ההתיישבותית המעשית
בערך הפעולה המדינית, הכרוכה בה, אך ל
קיומה ופעולתה של תנועת־הפועלים היו ע
היחס הזה.

אות ועדות

ב המשך־הימים התחדש הוויכוח הזה ש
ניסטים להפנות את עיקר המרץ והפע
התביעות וההכרזות המדיניות, תוך הפו
הרצון לפעולת בניין והתיישבות. מכאן
הרביזיוניסטים בתחום ההתיישבות, המע
לעומת זה — ראתה תנועת־הפועלים
עולות התיישבות ובניין, בהן ראתה גם
ולמאבק המדיניים. את הבדלי ההשקפו
לבטא מ. בילינסון, שכתב:

— — אין „לעשות פוליטיקה" בידי
לעבודה מדינית לא יוכלו לשמש ל
בשם זכויות היסטוריות ולא הזיונות־ו
בתור מכשיר למלחמה מדינית לא
הכוח. אולם אין כל הכרח שהכוו
דווקא (יש מומנטים שגם הוא הכרחי
המתגלה בצורות שונות, המותאמות ל
הלאומי להשתחרר — —

— — במלחמתנו, אם לא הדבר
הדבר העיקרי: ההתיישבות בארי
עובדים, וכל צעד מצעדינו בדר
ערכנו המדיני ומלחמה מדינית"

בימינו, בימים שלאחר מלחמת ששת ד
בתנאים חדשים ובשלב יותר גבוה. בי
בפנים המחנה הוא ביחס לשטחי א"י.
הימים נתונים לשליטתה של מדינת־
ההיסטורי, שנתגלה במלחמה הכפוייה ה
חים אלה „בכוח־הזרוע", שבתוקף הנסי
השימוש בו, ויש מהם פנויים לפעו
שלמרבה הפליאה הופיעה פה ושם, דוו
לים פנימה, הדעה הזרה לה מאז ומתמ
וההסבר המדיני, שבינתיים אין רואים ב
מים ומתנים כל פעולה התיישבותית

דעה זו, שנתפסוּ לה גם כוחות וגור
והפעולה המעשית היא עיקר כוחם וח
מתערער והולך נוכח העובדה, שבכל
התיישבותיות בכל חלקי הארץ, ומכל
כולל הקיבוץ הארצי השומר הצעיר
עלה להיאחזות בחלק המזרחי של רכ
תמיל־שלשום פיקפק ואף שלל את זכ
בהיאחזויות אלה — אף כי עודן מעב
אות ועדות כי תנועת הפועלים, ובייח
שבה, ממשיכה להבחין בעיקר וב

7.68 738 דק, רו

ממראות
סיני
נחבט
על
נחל
ערנדל

בארץ סיני

גראניט - ושמים

מרומי הר־משה — נוף מרהיב. ממזרה — פס־כסף של מפרץ אילת. ממערב — בין הערפילים, מזדקרים מצוקיה של יבשת אפריקה. ובתוך — הרי גראניט של סיני. השמש, שזה עתה זרחה, מעניקה גוונים זהובים לסלעים הסגולים־הצהבהבים.

על־פי המסורת, זהו „הר מתן תורה". קצת משעשע לחשוב על משה בן השמונים, שטיפס כאן. אולי ה' היה בעזרו. הרב גורן, בכל אופן, לא סמך על נסים, והגיע בהליקופטר.

החוקרים טוענים שיש לחפש את הר סיני בצפון. אולי?

הנוצרים, כפי שמספרים — הם שסיבכו את כל העניין עם הקטרינה שלהם. למען האמת כל הפלוגתא הזאת אינה מעסיקה אותך עד שאינך מגיע לסיני. כאן, ל־פ ת ע, זה נעשה ח ש ו ב. ליוונים יש האומפוס שלהם. מה יש? גם לנו מגיע, חבל רק שזה לא כל כך מתקבל על הדעת. בייחוד שאצלנו אף פעם לא יגיעו לעמק השווה.

ירדנו. הסטאקאטו הסגול של הגראניט מול תכול־השמיים — נפלא.

התרסה מול האלוהים? סגידת החומר לרוח? או סתם יצירה יפה של הארוזיה?

נבעת־השלושה

ארץ בראשית

טבע יצר פה עולם קסום. הנך מהלך בעולם שאגדה ומציאות משמשות בו בערבוביה.

לכל מלוא העין — צוקי־גראניט אדירים, זקופים וגאים ומתנשאים לגבהים. מרחוק צבעם כחול־סגלגל, ובהתקרבך אליהם — נחשפים לפניך שלל צבעים מפתיעים, עד כי לרגע נעצרת נשימתך מגודל־היופי, כאילו יד ענקית צבעתם במשיחת־מכחול: פסי־ירוק של עפרת־נחושת, הזורמים לכל אורכו של ההר, בצד כתמי־צבע צהובים־חומים־אדומים, על כל גוניהם. והכל בשפע, ביד רחבה, בבזבוז יופי ללא גבול.

ארץ עצומה ומלאה הפתעות. אתה נוסע במדבר, נכנס בין צוקי־גראניט, ולפתע ניגלה לפניך נווה־מדבר מקסים, ובו מאות דקלים גבוהים ואצילים, ומים זורמים לרגליהם.

אתה מטפס בשביל־הנזירים, העולה להר משה, כשלפתע, ללא כל אזהרה מוקדמת, נגלה לעיניך לובן־שלג, המסנוור עיניך בין נקיקיו של סלע הגראניט.

אתה צופה אל השמש העולה ונושם אוויר־פסגות מלוא־הריאות, ומאליהם צפים ועולים סיפורי נדודיו של העם במדבר הזה, ומשה, העולה אל ההר לקבל את לוחות־הברית, וענן כבד על ההר, וקולות וברקים וקולות־שופר.

אל מול טיראן וסנפיר הנך חש לראשונה פירושם של מעבר חופשי במיצרים, בייחוד כשאתה רכוב על קנה התותח העצום, המנותץ, של ראס־נצרני.

כחולו העמוק והנפלא של הים השקט וצבעם הסגול־ורוד של ההרים, מעלים שוב בדמיונך את אגדת שלמה ומלכת־שבא, ורק גדרות־התיל והביצורים מחזירים אותך למאה העשרים...

דרך „חטיבה תשע" היא יופי של ארץ אגדית, המעורב במציאות של כלי־רכב הרוסים, שדות מוקשים, וזכרונות...

ששה ימים של חלום, כמו שאובים מאגדות־ילדות קסומות.

הרי מעוז־חיים

כאן נולדה אומה

קשה להבין כל אשר חשתי בימי שהותנו בסיני, מול מראותיה של ארץ לא־נודעת, אך קרובה כל־כך, שזורה כל־כך בחיינו ובחיי האומה. אף לרגע לא היינו חפשיים מתחושת ה ק ש ר העז לעברנו ולהתרחשויות הקרובות של מלחמתנו. היש מי שיוכל לעבור על פני דרכי־סיני, כשלצידי הדרכים מוטלים שלדי מכוניות־המלחמה האחרונה, ולבו אדיש?

והנה ה ת ע ל ה — גבולנו ומקום־ריבנו — מוחשית למראה־עין ולמגע־יד. הנה הוא המצרי המגדף, האיש בחולצת־החאקי, לא הרחק ממך.

ב ד ר ו ם — הפגישה הראשונה עם ה ה ר. עם ערב — מרחבי „אום־בוגמה" וצבעי הגראניט המופלאים מול השקיעה. הדרכים הנישאות והמשפילות בהדרן, וצללי הסלעים המשורטטים בפסי מאנגאן שחור.

על הר־משה. זו חרדת־קודש מול כל התפאורה הקדומה הזאת. מה תימה כי כה רבים חיפשו את אלוהיהם בנוף הזה?

התפעמות־הלב ליד „ראס־מוחמד" או „ראס נצרני" — אם בפגשנו בדרך ואדיות, הנושאים את זכר הנודים הקדומים, ואם בצאתנו מנחל מופלא לנווה־מדבר קסום.

אינני יודעת בדיוק את דרך אבותינו ביציאתם את מצרים, אך ללא־ספק סיני הוא מקום היווצרותה של אומה ואמונת־עם. והגם שאתה יודע זאת מכבר — אינך חש את הדבר עד היותך ש ם.

מעוז־חיים

הדסה

207

למרחב – 21.6.68

חברון – בזכות ולא בחסד

מאת אריה סגולי

הוויכוח על הזכות, או על חוסר הזכות, של היהודים לשוב ולהתיישב בארץ כולה, ללא הבדל איזור ומקום וללא דחיקה ונישול של התושבים המקומיים — בא לידי ביטוי הקונקרטי והבולט ביותר בחברון.

חברון היא אחד המקומות בארץ, שבמשך אלפי שנים, מימי האבות ואילך, ישבו בו יהודים. פרט לתקופה קצרה יחסית — היא התקופה הצלבנית — לא עזבו אותה יהודים מעולם. הערבים באו לחברון רק כאשר כבשו את הארץ, לאחר שהיהודים כבר גרו בה מאות בשנים, וישבו בה יחד עם היהודים, שהיו אמנם במיעוט בתוכם, אך מיעוט קשור ודבוק למקום הזה.

מצב דומה למצב בחברון שרר גם בערים אחרות בארץ, כמו ירושלים, טבריה, יפו, חיפה. אבל בניגוד לאלה, שקלטו יהודים מן העליות החדשות של התקופה הציונית ועל־ידי כך גדלו והתפתחו — לא באו יהודים במספרים גדולים יחסית לחברון, וזו נשארה מפגרת עם ישוב יהודי קטן. ההתנחלות היהודית העירונית בארץ, שנסמכה על הערים הקיימות — לא קמה ולא התקיימה על יסוד הפרנסות הקיימות והתרבות הקיימת בעיר המפגרת. היא יצרה ענפי־משק חדשים ותרבות חדשה. וכשם שהארץ בכללה על משקה הקיים לא יכלה לקלוט אנשים חדשים אלא בדרך פיתוחה הדינמי, כך גם העיר הקיימת, על כלכלתה ותרבותה הקיימות, לא משכה ולא יכלה למשוך את אותו העולה היהודי, שגשה ליצור עיר בדרך של יצירה חדשה בכלכלה ובתרבות ובאזורי דיור, אף כי היו אלה סמוכים ונשענים אל העיר הישנה. כך הלכו ונבנו ירושלים החדשה, הדר־הכרמל בחיפה, השכונות בטבריה, וכו׳. ואף תל־אביב, כידוע, התחילה כפרבר חדש ליד יפו.

קצבו והיקפו של תהליך זה היו תלויים וקשורים בקצב ובהיקף הכלליים של תהליך העליה וההתיישבות בארץ. אפשר להניח, שאילו העליה וההתיישבות בארץ בתקופת המנדט היו מתרחבים והולכים בקצב ובממדים ההכרחיים בהתאם למציאות היהודית בגולה ולאפשרויות הפיתוח של הארץ — יתכן שהישוב היהודי גם בערים עתיקות אחרות היה גדל ומתפתח, אם בתוך הערים פנימה ואם בצורת שכונות חדשות, ודוגמת טבריה, עכו, נצרת וכו׳ שלאחר הקמת המדינה — תוכיח. כן סביר להניח, שאילו היה הכוח היהודי בחברון חזק יותר — אפשר מאד, שעיר זו לא היתה נעזבת מתושביה היהודיים במאורעות תרפ״ט, והישוב היהודי בה, שהתחדש לאחרי מכן, לא היה מתחסל במאורעות תרצ״ו, כשם שלא נתחסל בערים אחרות כמו צפת וטבריה. עובדת חיסולו של הישוב היהודי בחברון באמצעות פרעות ושחיטה בתרפ״ט והתנפלויות־דמים בתרצ״ו, שבוצעו על־ידי תושבי חברון והסביבה — אינה יכולה לשלול מהיהודים אותה זכות־ישיבה בה, וזו אינה נופלת מזכות־הישיבה של יהודים בצפת, בטבריה, בעכו, בנצרת וכו׳. נהפוך הוא: אותה עובדה מחייבת את היהודים לחזור ומחייבת את הערבים לקבלם בסבר־פנים.

פאריטט — כהוראת־שעה

יתכן שהדברים שדלעיל ייראו כ„ציונות", שאין ה„מציאות" הקונקרטית סובלתם. אולם באין טיעון ציוני לזכותנו על הארץ — שוא כל טענותינו האחרות. אותו טיעון, הרווח בחוגים מסויימים בארץ, טיעון השולל את זכות היהודים על הארץ או מטיל בה ספק — הוא באורח־פלא, וכנראה שלא ביודעין, הד עמום מדעות וטיעונים, שבשעתם היו להם (וגם כיום) מהלכים בחוגים גטי־ציוניים של מתבוללים בונדאים ויבסקים, שכן השאלה היסודית הראשונה והעיקרית היא: היש ליהודים זכות לעלות ולהתיישב בארץ הזאת, אם לאו?

הציונות כנושאת הרעיון של שיבת־ציון היתה והנה מבוססת על הזכות הלגיטימית מבחינת הצדק, המוסר, ההיסטוריה, ההכרח ההיסטורי וכו׳ לשוב ולהתיישב בארץ־ישראל. טול מן הציונות את הזכות הזאת — ונטשת את נשמתה ואת כוחה גם יחד. ופה באים הטוענים ומנפנפים כלפי שמים וארץ ב„זכות האחרת", היא זכות הערבים. ויש כאן כביכול התנגשות של זכות בזכות, צדק בצדק, מוסר במוסר וכו׳.

הנה כך שואל אהרן גבע, וכמוהו שואלים רבים אחרים:

„אך מה בדבר הזכות האחרת, זכותם של הערבים על חברון ועל ערים אחרות בארץ — האם יש להם זכות זו או לאו?" („למרחב", 31.5.68).

צריך לציין, שיש בהצגת השאלה בצורתה זו אך מעט מן הדיון לגופו של עניין. זכות למה? היש מי בתנועה הציונית, ששולל ושלל אי־פעם זכותם של הערבים, תושבי הארץ, לשבת בה? וכי באו היהודים לירושלים, ליפו, לצפת, לטבריה ועכשיו לחברון כדי לדחוק מהן את תושביה הערבים או לשלול מהם זכויות כלשהן? אילולי התקיפו הערבים בימי תש״ח את היהודים — המניח מישהו, שערביי יפו ועכו וצפת וכו׳ היו עוזבים אותן ערים? וכי קיימת, או התקיימה אי־פעם, בתנועה הציונית או במדינת ישראל כוונה כלשהי לשלול מן הערבים, כאזרחי המדינה, זכויות אנושיות, אזרחיות, תרבותיות, דתיות או אחרות כלשהן?

משמע: לא על זכויות אלה טוענים הטוענים, אלא על זכות השלטון המדיני של הערבים השווה לזו של היהודים. כהוכחה לצדקת טיעונם מביאים הם החלטות והכרזות שונות של התנועה הציונית ושל חלקים בתוכה בזמנים שונים על „פריטט בשלטון", על „חלוקה", על „דו־לאומיות" וכדומה — הכרזות והצהרות המיועדות להוכיח את עקרון שוויון־הזכות על ארץ־ישראל, שהיה כאילו מקובל על הישוב ועל התנועה הציונית.

אולם לא מניה ולא מקצתיה. החלטות או הצהרות מוסמכות של התנועה הציונית על שוויון זכויות פוליטיות של היהודים ושל הערבים, המתבטאות בשלטון על ארץ־ישראל, אינן בנמצא כלל. יתר־על־כן — אפילו הצהרת בלפור האנגלית והמנדט שהסתמך עליה הבחינו הבחן היטב בין „בית לאומי לעם ישראל (הפיזור שלי — א. ס.) בארץ־ישראל" ובין „העדות הבלתי־יהודיות אשר בארץ־ישראל", אשר להן הובטח רק „שלא ייעשה שום דבר העלול להזיק לזכויותיהם האזרחיות והדתיות". המונח או הסיסמה של „פריטט בשלטון", שהתנועה הציונית השתמשה בה, התכוון בפירוש לתקופת המנדט ולא כפתרון קבע למשטר המדיני הסופי בארץ. בן־גוריון שהיה אחד ממבטאיה המוסמכים ביותר של ההסתדרות הציונית בתקופת רעיון ה„פאריטי", מסביר אותו בדברים הבאים:

„...אנו רוצים להציע סידור פוליטי בינינו לבין הערבים לכל זמן קיום המנדט. אנחנו רוצים בקביעת פאריטי לתקופת המנדט הבריטי. (ההדגשה במקור) — — — הוויכוח הגדול על כבשונה של הציונות, שהיה חשוב מאד, איננו כלל וכלל עניין לכאן, כי אין דנים כלל על המטרה הסופית של עם ישראל. דנים על נציגות פריטטית של יהודים וערבים במוסדות השלטון לתקופת המנדט" („במערכה", כרך א׳ עמ׳ ג׳—141).

שכן אם „פאריטט בשלטון" הוא בבחינת עקרון, שאין לסטות ממנו בשום תקופה ובשום תנאים במציאותה של הארץ — הרי שהוא צריך לחייב גם במדינת ישראל! לאמיתו של דבר היתה סיסמת הפאריטט בבחינת הוראת־שעה במסגרת־זמן מסויימת מאד ומוגדרת מאד. היא מעולם לא היתה בבחינת מטרה פוליטית של הציונות וזו היתה תמיד: קיבוץ גלויות בארץ־ישראל כמדינה עברית.

השלמה כפויה עם החלוקה

יש שמנסים להביא כהוכחה לזכות השווה של היהודים והערבים על הארץ את עקרון חלוקת הארץ, שכאילו אימצה אותו התנועה הציונית. אלא שגם הוכחה זו אין לה רגליים. רעיון זה הופיע לראשונה כרעיון בריטי בחוקת של הוועדה המלכותית הבריטית בשנת 1937. התנועה הציונית בכללה וכן תנועת־הפועלים בה היו חלוקות בדעתן ביחס לעצם העקרון הזה, ואף מחייביו לא ראו בו אלא „תחנה", „שלב", ו„קרש־קפיצה" להגשמת הציונות. הנסיון לזהות את ההתנגדות לתכנית חלוקת הארץ עם המחנה הרביזיוניסטי בלבד, ואת התמיכה בתכנית זו עם מחנה־העבודה, הוא נסיון שרירותי ונטול כל בסיס היסטורי. הנכון הוא, שמחנה־העבודה היה מ־

פולג בעמדתו בשאלה זו, ומשום פילוג זה. שהיה קיים גם בתנועה הציונית, בכללה, החליט הקונגרס הציוני העשרים (1937) רק על בתן יפוי־כוח להנהלה הציונית „לנהל מ־שא ומתן לשם בירור התוכן המפורט של הצעת הממשלה הבריטית ליי־סוד מדינה יהודית בארץ־ישראל".

אכן, גם אלה שצידדו ברעיון ה־חלוקה מעולם לא ויתרו על הזכות העקרונית של היהודים להתיישב ב־ארץ כולה. ההשלמה עם תכנית הח־לוקה של ועדת או"ם משנת 1947 היתה השלמה כפויה על־ידי הנסי־בות והמציאות של הזמן. עובדה היא, שתכנית החלוקה המקורית של או"ם לא נתגשמה, ומדינת ישראל הרגה הרחק ממסגרתה התוכננת על־ידי אחרים — מסגרת שהיתה נשמרת על־ידי מדינת ישראל, אילו לא הית־קפה בידי שכנותיה.

הוויכוח שפרץ כעת בקשר עם ראשית חידוש הישוב היהודי בחב־רון אינו על הברון בלבד. הוא וי־כוח ישן על זכות היהודים לעליה ולהתיישבות בארץ, שמתעורר מחדש כל אימת שפרץ מטבר ביחסים ש־בין היהודים והערבים. הוא פרץ ר־החריף לאחר באורעות תרפ"ט. כאז כן היום הוא התמצה בשאלה, שנוס־חה אז על־ידי משה בילינסון: „למי הארץ?" ובתשובתו עליה: „לעם ה־עברי ולישוב הערבי הגר בה". („ד־בר", 22.10.29).

בנוסחה זו גלום התבדל היסודי שבין זכות היהודים על הארץ ובין זכותם של הערבים עליה. זכותם של היהודים נובעת מזכותו של העם היהודי עליה, זכות לעליה, להת־יישבות ולשלטון מדיני המבטיח זאת. זכותם של הערבים היא זכות היוש־בים בה בלבד ליהנות מכל הזכו־יות האנושיות, האזרחיות, הדתיות, התרבותיות וכו' — פרט לזכות ה־שלטון המדיני, אשר ביכולתו למ־נוע או להפריע לעליתם ולהתיישי־בותם של היהודים. „חוק השבות" מבטא בצורה הבולטת ביותר את ה־הבדל היסודי שבין סוגי זכות אלה. בעוד שחוק זה חל אוטומטית על היהודים — אין הוא חל, ולא יכול לחול, על הערבים.

הגשמה עצמית — בכפל

מתנגדי ההתנחלות בחברון מענה „מקורית" בפיהם: וכי הלכו אלה לחברון לפי החלטת הממשלה? מש־תמע מכאן, כי הממשלה היא אשר צריכה וחייבת לשלוח אנשים להת־יישבות, ואם נמנעת היא משום־מה לעשות זאת — אין להתיישב בלי החלטה מפורשת שלה.

האמנם כך הוא הדבר במציאות ה־התיישבותית בארץ? האם הממשלה, על־פי הגותג או על־פי החוק, שו־לחת אנשים להתיישבות או מונעת זאת מהם? וכי מחייבת היא, מבחינת החוק, הלכת אנשים להתיישבות ב־נגב, אף כי ישוב הנגב הוא בבחי־נת צורך ראשוני של המדינה? וכי בתוקף החוק ותצו הוקמו תנקודות הראשונות ברמת־הגולן? ואם אין ביכולתה או בסמכותה של הממשלה לחייב בכגון אלה — האם תיגתן לה סמכות זו דווקא לשלילת הליכתם של אנשים להתיישבות? ב־תוקף איזו דמוקרטיה יכול מישהו להטיל על הממשלה את החובה ל־אסור התנחלות והתיישבות של א־לה המעטים, המוכנים בתקופה שבה כל־כך רבים אינם מוכנים לכך?

המתנגדים להתנחלות בחברון מל־עיגים על אלה, המצדדים בהתנח־לות זו דומיה, על שהם עצמם „לא נטשו חלילה את בתיהם", והם רק תודמים ומתרימים, כדי שאחרים ייטבו במלון „פארק" או בתחנת ה־משטרה בחברון (אתרן גבע, „למר־חב" 31.5.68). אכן, העלאת הנושא של הגשמה עצמית לדיון בעיתונות ואפילו ב„למרחב", הרוזה עצמו כלי־ביטוי לתנועת־הגשמה וגישא על י־דה — ראויה להערכה רבה. התבי־עה להגשמה עצמית, כשהיא יוצאת מעצמו של עיתונאי, בתחומי שהיא ראויה לעידוד ולשבח, אלא שכאן יש מקום לשאול שאלת־חם: על שום מה מושה מיעון זה רק כלפי המחייבים התנחלות בחברון? האם עיתונאים, למשל, הכותבים בזכות ההתיישבות בנגב — התיישבות ל־גיטימית לכל הדעות — עושים זאת מתוך ישיבת שלחם אישית בנקודת כל שהיא בנגב? ומחייבי התחייש־בות ברמת־הגולן — מי, מלבד ה־התיישבות העובדת, גרתם נימש ל־כך? רוצה לומר: התביעת להגש־מת עצמית, אם מופנית היא החוצה, ראוי לה שתופנה לכל החוית ו־בכל הגזרות, ולא רק ביחס ל־חברון בבחינת קריצים לגנח אחרים!

יסוד הזכות על הארץ — זכות העליה, ההתיישבות והשלטון המדי־ני — הוא יסוד־בל־ימוט בתנועת שיבת־ציון. עם יסוד זה היא קמה ועומדת ובלעדיה היא גופלת. גם אם בתוקף נסיבות היצוגיות פעמים אין התנועה הציונית, עם ישראל ומדי־נת ישראל יכולים לממש את מלוא זכותם על הארץ, כפי שקרה לאחר מלחמת השי"ת ולאחר מלחמת סיני — אין הם אלא בתוקף הנסיבות ה־כפויות עליהם על־ידי מציאות צב־אית ופוליטית קשה ואכזרית. הוויתור מרצון ומתוך הסכמה עצמית יזומה על הכרת הזכות המלאה כ־מהו כוויתור עקרוני גם על הזכות החלקית. שכן אין זכותו של עם ישראל על ארץ־ישראל — כזכותו של עם אחר על מולדתו — ניתנת לחלוקה. אם בתוקף סיטואציה אוב־ייקטיבית קשה ייגזר עלינו לוותר על חלקים מסויימים של הארץ שב־מסגרת הגבולות שלאחר מלחמת ש־שת הימים — ייעשה הדבר כהכרח באין כל מוצא אחר, ומתוך בטחון סביר שהוא מביא איתו את השלום ואת הפתרון לסכסוך היהודי־ערבי.

אך ביניתיים, באין שום הסדר נר־אה באופק ובמציאות של נוכחות ישראלית בשטחים לא די לה לגוב־הות זו בהצדקה צבאית־בטחונית גרידא. היא נזקקת — ויש לה מ־עצם טבעה — לממדים מוסריים ו־היסטוריים, אשר הכרת הזכות על הארץ נובעת וכרוכה בהן.

התנחלות בחברון היא אחת מן העובדות הממשות את זכותו של עם ישראל על הארץ הזאת, וכבל שתרביגה עובדות מעין אלה — יית־קרב השלום ויגבר הבטחון.

משהו לזכרו

209

מיכאל קולקובסקי

השם מרדכי קולקובסקי מתקשר בזכרוני עם השמות „החלוץ" ו„החלוץ־הצעיר" בעיירתנו ויסוצק.

הימים ימי השפל שלאחר העליה הרביעית. שנות 28־1927. ימי הזוהר של הגאות הציונית בעיירה — חלפו עברו. העליה לארץ פסקה ולא עוד אלא שרבו ה„יורדים" ודיבת הארץ בפיהם רעה. ההסתדרויות החלוציות התפזרו. מתנגדי הציונות הרימו ראש — בונדאים וקומוניסטים, שבכל הזדמנות הצביעו על „פשיטת הרגל של הציונות". והאחרונים מבין שרידי „החלוץ" ו„החלוץ הצעיר" של תקופת העליה הרביעית יש מהם שהתקפלו איש איש בקליפתו תוך שתיקה וחיפוש אחרי קאריירה אישית. נסתם החזון ובמסתרים קיננו יאוש ודכאון.

אולם, אי־פה אי־שם הבהבו ניצוצות מתוך ציפיה להשתלהבות חדשה. אלו היו שרידים מבין „החלוץ" ו„החלוץ הצעיר" ששמרו במסתרים על הגחלת שלא תכבה. בינם לבין עצמם היו מספרים בענייני ארץ־ישראל, כואבים כאביה, מתנחמים בתקוותיה ומצפים...

ומרדכי — מן השרידים האלה. מצעירי „החלוץ הצעיר" של שנות הגאות של העליה הרביעית. אלא שלא כרבים מחבריו שהמשך קשריהם לציון ולחלוציות היו הכרתיים גרידא — נתהדקו קשריו הוא אל העניין החלוצי ע"י ההגשמה האישית שלו. הראשון בין היחידים היה שבתקופת שיא־המשבר בארץ ובציונות שבין העליה הרביעית והחמישית — נמצא בהכשרה בגרוכוב. כיצד הגיע לשם? למה? לא ידענו ולא שאלנו. אבל ידענו שהוא שם ועצם מציאותו שם עודדה, רמזה, הפיחה גאווה ותקווה.

ובעיירה בתקופה ההיא, צעיריה תוהים ונבוכים. בראש המאוויים — ארץ־ישראל, החלוציות, אך הרגשת השפל שמסביב הביכה והעכירה את הרוח, אך לא דיכאה עד כדי התבטלות עצמית. ארץ התנ"ך וארץ החלוציות הציונית, מכתבי העולים הזינו את הנשמה וגיבשו הכרה. אבל איך?...

ונסר הרעיון — הסתדרות נוער כפרוזדור הכנה ל„החלוץ", להכשרה לארץ־ישראל. אולם ישנן רבות כאלה וביחוד שתיים — „החלוץ הצעיר" וה„שומר הצעיר". איזו מהן עבורנו?...

ומתארגנת בינתיים הסתדרות סתמית ופורץ הויכוח והתחלקו לשני מחנות יריבים... ומדיה של הסתדרות השומר הצעיר וטכסיה קסמו להלק מהחבריה... ונמשך הויכוח בשיחות, בבירורים ובאסיפות, ואז הופיע הוא, מרדכי קולקובסקי.

מגרוכוב בא והוא בא למועדון ודיבר והסביר... והיה בדבריו משום משקל כבד להכרעת הכף לצד ה„חלוץ הצעיר".

ועוד זכרון: מסיבת פרידה לאחד מראשוני העליה החמישית בעלותו ארצה. ומרדכי נואם את נאום הפרידה. והיה משהו מיוחד בדבריו, שכן חלוץ היה בהכשרת גרוכוב ונהירים היו לו חיי ההכשרה וגם משהו יותר מחיי הארץ מאשר לשאר הנוכחים. זכורני הרושם הכללי מדבריו — ארץ ישראל והקיבוץ כרוכים היו בדבריו יחד...

וכה מובן היה שבארץ ישראל הלך לקיבוץ.

משום מה התקשרה בהכרתי הליכתו לאשדות־יעקב דווקא כרצון להמשיך דרכו של קודמו, בן העיירה, ידיד משפחה, מראשוני החלוצים בעיירתנו שעלה לארץ ולקיבוץ — מיכאל בן־דוד (גלמן) איש גשר, שנספה באביב ימיו ולא זכה להגיע להתישבות...

ורבתה הפליאה עם הגיע אלינו השמועה שמרדכי עזב את הקיבוץ — ואכן, שב מרדכי לקיבוצו, לאשדות־יעקב ובשובו שב לעצמו, למהותו, לביתו...

בפגישות בארץ היה החיוך בפניו מרובה מן הדיבור. חסד נעורים היה צף ועולה ומחמם את הלב בזכרונות מן הימים ההם...

א. פיאלקוב

אפק

עם בני עירו

...מרדכי היה האח שלי, היועץ שלי!...

בהמיית נפש ובשברון לב אני כותב את זכרונותי על מרדכי ז"ל. מרדכי נולד בעיירה ויסוצק שבפלך ווהלין. מגיל שש התחיל ללמוד אצל מלמד דרדקי. למד ברצון ובהתעניינות.

בגמר מלחמת העולם הראשונה, אחרי רדיפות ופרעות של כנופיות בלחוביץ ופטלורה, כבשו הפולנים את סביבתנו ובאה נורמליזציה של החיים.

מרדכי היה בין התלמידים הראשונים שהתחילו ללמוד בבי"ס „תרבות" שארגנו עסקנים ציוניים. בין עסקנים אלה היה הדוד זיידל ז"ל. הודות לבי"ס זה התחיל להתחנך דור ציוני.

בין הפעילים היה גם מרדכי. חלק גדול היה לו בספרייה העברית והיה שקוע בה. היה פעיל בכל המקורות הכספיים להגדלתה. זכורני פעם צץ רעיון לעשות רשת קטנה ולדוג דגים בנהר. את הדגים מכרנו ותרמנו את הכסף לספרייה.

בשנת1925 פרצה שריפה בעיירה. משפחתו סבלה ביותר מכך ועברו לסארני. משם יצא מרדכי להכשרה לגרוכוב ועלה ארצה.

בימי מלחמת העולם השנייה השתתפתי בקרבות ע"י לטביה. נפצעתי ושכבתי בבית חולים. שם נודע לי על השואה. ניסיתי להתקשר עם יסוצק, עם סארני, לא נעניתי. כולם ניספו. פניתי אל המדור לחיפוש קרובים בארץ.

אחרי ימים מספר קבלתי מכתב וחבילה ממרדכי. ומאותו יום לא נותק הקשר בינינו.

מרדכי היה האח שלי, היועץ שלי ואני כותב שורות אלה בדכאון ועצבות וליבי עלי דווי.

בן הדוד — יהושע

בארץ

בשנת 1929 —

מרדכי עולה ארצה ומצטרף להכשרת „גרוכוב" שהלכה להרצליה איזור ד' ויצרה את קיבוץ שפיים.

בשנת 1930 נשלח לגשר. חי בה עם שפרה עד שנת 1932 ושוב חזרו לשפיים. התלבטויות, מאבקים, הליכה העירה בה השתלב מיד בעבודה בבניין ובעיקר

210

11.1.69 למרחב

„ויחלוקו" — דרך־פתרון שא[ין] בה צדק ואין בה אמת / אריה ס[...]

בוויכוח הישן, שנתחדש לאחר מלחמת ששת הימים, על הקשר ועל הזכות של היהודים על ארץ־ישראל, משתרבב לעיתים מצד חלק מן המתדיינים טיעון, שיש לראותו בחומרה רבה, והוא, שמרוב רצון להבין את נקודת ההשקפה הערבית מגיעים אנשים אלה, אף בלא כוונה מפורשת, להצדקתה.

בטיעון זה תופסת מקום נכבד ההנחה, שבקונפליקט היהודי־ערבי מעורבות שתי תנועות לאומיות, אשר נקודות ההשקפה שלהן צודקות במידה שווה, ותביעות שתיהן הן בעלות תוקף מוסרי שווה. ומכאן רק כפסע לגלישה אל טיעונים והסברים, שהיו והינם מקובלים על חוגים לא־ציוניים ואנטי־ציוניים מקדמת דנא.

שתי תנועות

השקפה זו רואה לפניה „שתי תנועות לאומיות בארץ אחת" (ראה מאמרו של אהרן גבע ב„למרחב" 10.1.1969). לשתיהן טענות ותביעות צודקות, שתיהן נמצאות במישור אחד ובמצב שווה מבחינת „שניים אוחזין בטלית", ועל כן — „יחלוקו"...

אלא שהשקפה זו יותר משהיא רואה את הבעיה היהודית האובייקטיבית, רואה היא את הטענות הערביות הסובייקטיביות. אין בעליה רואים את הבעיה היהודית כפי שהיא. ואילו את הבעיה הערבית הם רואים כדרך הצגתה ע"י הערבים. הבעיה היהודית הספציפית נדחקת בהשקפה זו אל איזו פנה נידחת, נסתרת מעין רואים. אבל, היא קיימת. הבעייה היהודית, והיא בעיה ייחודית, שאין דוגמתה בעולם. והאמנם קיימת בעיה בדומה לה אצל הערבים?

אהרן גבע במאמרו הנ"ל אומר: „שתי תנועות לאומיות נאבקות על ארץ־ישראל. הן שונות באופיין. לאחת נלווה רעיון סוציאלי גדול. השניה רואה את חזות הכל בשלטון מדיני — — — אף־על־פי־כן קיימת התנועה הלאומית הערבית והיא תגדל ותתפתח".

ובכן, „שתי תנועות לאומיות נאבקות". אך האמנם יש דמיון ביניהן, עד כדי אפשרות להציגן זו לצדה של זו? האפשרי הדבר לאדם שוחר אמת, צדק ומוסר שלא לבחון את זהותם ומהותם של השניים האלה המתדיינים ביניהם?

האמנם בכל מקרח של „שניים אוחזין" יהיה פסק־הדין „יחלוקו?" ומה הדין לגבי שניים האוחזין בכיסיהם, אחד שבע וביתו מלא כל טוב, והשני רעב וביתו ריק מכול, האם גם מקרה כזה יידון לפי השוויון הפורמלי?

הבעיה היהודית

אמנם — שתי תנועות לאומיות, אך ביסודה של התנועה הלאומית היהודית קיימת הבעיה היהודית, שאין דוגמתה בייחודה בעולם. עם קטן מפוזר, מפורד, מושמד, מתבולל, נרדף, מחוסר בסיס ארצי — היש משהו בדומה לכך אצל הערבים? — הערבים, עם (או עמים, טרם הוכרעה השאלה אף ע"י הערבים עצמם) גדול ורב, מרוכז ומתפשט על פני שטחי־ארץ נרחבים בעלי משאבים עצומים. אינו נרדף, אין נשקפת לו סכנת השמדה. מעצמות העולם מתחרות ביניהן, בשלמונים ובחנופה, על חיזוקו והתעצמותו. כל חטא וכל פשע יכופר לו. ארבע עשרה מדינות ולתושביהן שפה אחת, תרבות אחת, דת אחת. ההאם הם מהווים בעיה לעצמם ולעולם בדומה לבעיה היהודית?

והתנועות הלאומיות של שני העמים כמותן כבעיה עצמה. לא רק שונות הן „שינוי אופי", כביטויו של אהרן גבע במאמרו הנ"ל, אלא שאין כלל אפשרות של השוואה ביניהן. ספק רב, אם יש בכלל להופעה זו, שאהרן גבע ודומיו קוראים לה „התנועה הלאומית הערבית הפלשתינאית", משהו מן החיובי והמתקדם, הצודק והמוסרי, כפי שהיה בתנועות לאומיות בעמים ובישראל. בספינינו, היהודים על כל פנים, נגלתה „תנועה לאומית" זו בשוד, ברצח, בהרס ובחבלה מראשיתה.

כל מה שקרוי בהיסטוריה של היישוב „מאורעות", שעיקרם התקפות רצח והרס — יוזם ובוצע ע"י „תנועה לאומית" זו. מן פרעות ירושלים ב־1920, פרעות יפו ב־1921, שחיטת חברון במאורעות 1929, ורציחות 1936—39 דרך התקפות הדמים בתש"ח ועד למכונית התופת במחנה־יהודה בירושלים ויריות הרצח באווירון „אל־על" באתונה — פועלת יד אחת, ידה של התנועה הנקראת בפי א. ג. „התנועה הלאומית".

מי עמד ליד ערסה ובראשה של „התנועה הלאומית" הזאת בשנות העשרים והשלושים אם לא הג' אמין אל חוסיני, אשר קשריו עם היטלר זכורים לשימצה? ויאסאר עראפאת, הוא ראשם ומפקדם של „אל־פתח", הזרוע המבצעת של „התנועה הלאומית" הזאת. האם לא ידו היא המכוונת את מכוניות התופת ומניחי הפצצות ברחובות עיר הומות אדם? וזו המשוררת משכם, פדוואה טוקאן, האם אין היא מאמינה בכל חום לבה הפיוטי ב„פרוטוקולים של זקני ציון"? ונאומי התותחנים באספות עם ובמסגדים, ושיעורי הנקם בבתי־הספר ודברי העלילה והשקרים בעתונות ובספרים — לאן נעלמו כל אלה בהערכת „התנועה הלאומית הערבית הפלשתינאית"? וההבחנה, שבה התיחדה התנועה הסוציאליסטית הכללית והציונית־סוציאליסטית, בין תנועה לאומית מתקדמת ומקדמת ובין תנועה לאומנית ריאקציונית ונחשלת, כיצד ולאן נעלמה במאמרים מסוג זה של א. ג. ודומיו בעתונות פועלית עברית?

הקרבה ומסירות

יש מתפעלים מן ההקרבה וממסירות־הנפש שמגלים פה ושם אנשי „אל־פתח", ואף זה משמש להם הוכחה, שאכן תנועה לאומית של התחדשות והתנערות לפנינו. אולם דומה שדורנו, אשר ראה מלחמות, מהפכות, התקוממויות, מרידות ומרידות שכנגד למכביר — לא יתפתה לדון כל התמרדות וכל מעשה שבהקרבה עצמית כהופעה מתקדמת הראויה להערצה. דומה, שמותר ואף חובה לבחון כל התמרדות, אף אם יש בה משום הסתכנות עצמית, לפי תוכנה, לפי מטרותיה ואף לפי האמצעים והדרכים שבהם היא נוקטת. האם אין בתנועות ריאקציוניות, בטרם עלותן לשלטון, יסודות של מריזה ואף של הקרבה עצמית? האם לא היו יסודות כאלה אף בתנועות הפאשיסטיות והנאציות? ה„מאורעות" השונים בארץ־ישראל, שהתגלו בהתפרצויות דמים ובפרעות של ערבים ביהודים — אף אם נראה שהיו בהם, בפרעות אלה, יסודות של מרד והתקוממות — הראויות הן להיחשב כאות להתעוררות תנועה לאומית? עוד זכורים דברי העידוד והשבח שזכו להם פורעי חרפ"ט מפי הגבורה של הקומינטרן, שראה בהם חלוצים של תנועה לאומית ערבית. והרי אפילו פ.ק.פ. בארץ (הקומוניסטים של אז) לפי עדותו של יוסף ברגר־ברזילי (ראה ספרו — הטרגדיה של המהפכה הסובייטית) התקוממה כנגד היחס הזה וכנגד ההגדרות הללו.

היכן האידיאה הלאומית?

אולי יורנו דעה הח' אהרן גבע מהי המטרה החיובית המתקדמת, המהפכנית של התנועה הלאומית הערבית הפלשתינאית אשר מתוכה ובשמה יוצאים אנשי אל־פתח לרצוח, להרוס ולחבל? מגירסא דינקותא זכרנו, כי כל תנועה לאומית אמיתית בעולם ובישראל מתלווה אליה אידיאה אנושית סוציאלית גדולה, עד כדי מיזוג האידיאה הלאומית והאידיאה הסוציאלית כדי משאת נפש אחת. מהי האידיאה האנושית־הסוציאלית של אנשי אל־פתח? ומהי האידיאה הלאומית שלהם? דומה שמחוץ לשנאת ישראל, עד כדי נכונות פיזית ונפשית להשמדתו — אין דבר אשר יחיה את רוחם. דומה, שאף היחס לארץ־ישראל

211

זה חנושא שמסביבו, בגללו וב־התיחסות אליו קמה וקיימת „ה־תנועה הלאומית" הזאת — אף ביחס לארץ־ישראל, אין לה לא תוכנית ולא כוונה משותפת. אי־לו, חס ושלום, היתה מדינת יש־ראל מנוצחת ע"י הערבים יש יסוד להניח, שהיתה נקרעת לק־רעים ע"י חלקיה המנוגדים וה־שונים של „התנועה הלאומית" הזאת. והלא כך עשו עם חלקי הארץ שנשארו מחוץ למדינת יש־ראל אחרי מלחמת תש"ח. ולא עוד אלא שהאחת לא הכירה ב־כיבושיה של השניה. עד היום לא הוכר רשמית הסיפוח של יהודה ושומרון בשנת 1949 בידי ירדן לא רק ע"י מדינות העולם (פרט לבריטניה ופאקיסטן) אלא אף לא ע"י מדינות ערב! מה הם. איפוא, התוכן, המטרה והתפקידים החיו־ביים של התנועה הלאומית הער־בית הפלשתינאית אשר יזכו או־תה בשם הכבוד הזה?

משתמע מדברי אהרן גבע במ־אמרו הנ"ל, כי יש צד שווה בשתי התנועות הלאומיות — ה־קיצונית, היא המפריעה להסכם ולשלום. אלא שבעוד אצל הער־בים הקיצוניות היא טוטאלית וכלי־לית, ומייצגת הם המונים לשע־בר ו„אל־פתח", הרי אצל היהו־דים היא נחלתם של חלק בלבד. במה, איפוא, מתבטאת הקיצוניות אצל שתי התנועות?

הקיצוניות הערבית מתבטאת, לפי א. ג., בהכרזותיהם, כי „לא יהיה שלום עד שנפסיק את הע־לית היהודית, עד שנשמיד את המדינה הציונית", ואילו בקרב היהודים התבטאה „קיצוניות" זו בשאיפה ל„צחונה המוחלט של התנועה הציונית", אלא ש„בני־גוד לערבים" — מסביר א. ג. — „היו בין היהודים רבים, שיש להניח שהם היו רוב, ששאפו לפ־שרה, שתי התנועות הלאומיות יחיו זו בצד זו. כך גולד הרעיון הדו־לאומי של השומר הצעיר; כך גולדו רעיון המאריטי — — — כך גולדו גם רעיונות החלוקה".

הנצחון המוחלט

מסתבר מכאן, שאת „הנצחון המוחלט של „התנועה הציונית" רצה מיעוט, ובניגוד לו רצה הרוב ב„פשרה" שהתבטאה ב„דו־לאו־מיות", ב„פאריטי" וכו'. אך מהו, איפוא, אותו „נצחון מוחלט"? — סתם ולא פירש בעל המאמר, ואין ברירה אלא להזור ולשאול שא־לה נדושה: מה רצתה ומה רוצה הציונות? האם היא רצתה בזמן מן הזמנים לעשות בערבים את מה שהערבים מצהירים בגלוי ש־הם רוצים לעשות ביהודים? ב־„צחונה המוחלט" לא התכוונה הציונות אלא לקבץ את היהודים בארץ־ישראל מבלי לנשל את התושבים הערבים או לפגוע בהם. על כך החליטו הקונגרסים הציו־ניים, על כך מדברת „הצהרת בל־פור", לשם כך ניתן המנדאט ל־אנגליה. בכך השקיעו דורות חלו־צים את כוחם ומסירותם, על כך נאבקת התנועה עד היום הזה. מה פירוש „חיו בין היהודים ר־בים ששאפו לפשרה". לאיזו פש־רה שאפו — האם לפשרה שיש בה מן הוויתור על עליה חופשית והתיישבות בכל חלקי הארץ?

רעיון ה„דו לאומיות" שהיה נחלתו של חלק קטן בתנועה ה־ציונית, ושהתנועה ברובה המכרי־עה התקוממה כנגדו. רעיון זה, על־כל־פנים במידה שניטא ע"י ה־שומר הצעיר, מעולם לא התפשר ומעולם לא ויתר על העליה ועל ההתישבות בכל חלקי הארץ. ה־שומר הצעיר, עם ה„דו לאומיות" שלו, התפזר, כתנועת ההתישבות כולה, על פני הארץ כולה במידה שהדבר ניתן ע"י התנאים האוב־ייקטיביים. הוא לא פסל שום אי־זור, שום הר ושום עמק, לא ב־חלקי ארץ ריקים מערבים ולא בחלקי ארץ בהם ישבו ערבים. הוא אפילו לא מנע עצמו מלהת־ישב בכפרים נטושים ועל אדמות של נפקדים לאחר מלחמת השח־רור. הוא גם התישב ברמת הגו־לן תחווקה בקרבת מקום לגבול הסורי, ואם נזכה שבחברון תקום קהילה יהודית ראויה לשמה, הרי הזקה עליו. על הקיבוץ הארצי, כי בהתאם למסורת ההתישבותית שלו יקים בתוכה קן השומר ה־צעיר.

ואותו רעיון ה„פאריטי", הרעיון של אי־השתלטות עם אחד על משנהו, שהתנועה הציונית דגלה בו בתקופה מסויימת, האמנם יש בו הוכחה לויתור על „הנצחון המוחלט של התנועה הציונית" מסתבר, שאהרן גבע עושה לעצ־מו מלאכה קלה, לו הטריח עצמו וקרא דבריהם של אלה שהיו ב־שעתו בין הוגי הרעיון הזה, היה נוכח, אולי לתמהונו, כי:

„...אנו רוצים להציע סידור מ־יוחד ביניהם לבין הערבים לכל זמן קיום המנדאט. אנחנו רוצים בקביעת מאריטי לתקופת המנדאט חמריטי (ההדגשה במקור) — — הוויכוח הגדול על כבשונה של הציונות, שהיה חשוב מאוד, אינו כלל וכלל עניין לכאן, כי אין דנים כלל על המטרה הסופית של עם ישראל. דנים על נציגות ס־יוטית של יהודים וערבים ב־מוסדות השלטון לתקופת המנ־דאט".

ד. בן־גוריון, במערכה
כרך א' עמ' 2—141

ולא עוד, אלא שכל ההחלטות המוסמכות והדיבורים על „אי הש־תלטות והשתעבדות" הדדית היו תמיד צמודים להחלטות בדבר ת־ביעת עליה הופשית ואפשרות ל־התישבות בלתי־מופרעת בכל חל־קי הארץ. משמע — עיקרון „אי ההשתלטות ההדדית" הפקיע מ־ראש את הנושא של התישבות מן הנושאים הטעונים הסכם עם הערבים. ואם עליה והתיישבות כאן, עד כדי היווי רוב יהודי ב־ארץ — זוו היתה שאיפתה הי־סודית והבסיסית של התנועה ה־ציונית על כל זרמיה וסלגותיה. הרי שלטון מדיני כאן, אלא ש־בהעלותם את רעיון השלטון המ־דיני, או רעיון המדינה היהודית, לא התכוונו היהודים מעולם לש־לוט על חייהם הפנימיים של ה־ערבים, או לפגוע בזכויות האזר־שיות, האזרחיות, הדתיות, תחר־בותיות והחינוכיות שלהם. על כך לא חיו עורכין בתנועה הציונית. אלא שאין זכויות אלה כוללות את הזכות לשלטון מדיני ריבוני, אשר עשוי למנוע או להפריע ל־עליתם של היהודים לארץ ולהת־יישבותם בה.

רעיון החלוקה

רעיון החלוקה — אף הוא מר־בא לעיתים כהוכחה לזכות השווה לשתי תנועות לאומיות שוות. א־לא שאף זו הוכחה צולעת ביו־תר. רעיון החלוקה גולד לרא־שונה כרעיון בריטי בבחינת פת־רון „גורדי". התנועה הציונית בכללה, וכן תנועת הפועלים בה, היו חלוקות בדעתן לגבי עצם העקרון הזה. הנסיון לחלק את המחנה הציוני ל„קיצוניים" מצד אחד, כלומר הרביזיוניסטים, ש־התנגדו להלוקת הארץ, ול„מתו־נים" מצד שני. אנשי תנועת הפר־עלים שקיבלו את תוכנית החלו־קה, הוא נסיון שרירותי ונטול כל אמת היסטורית, כשם שנטול כל אמת מציאותית הוא נסיונם של חוגים מסויימים עכשיו לזהות את מחייבי שלמות הארץ עם ה„ימין" והדתיים ואת הסידי עק־רון החלוקה עם תנועת הפועלים. חלוקה כזאת של המחנה הציוני — לא היתה בנמצא או, עם הת־צעה הראשונה של החלוקה, ואי־גנה קיימת עכשיו, לאחר מלחמת ששת הימים. ולא עוד, אלא שאף מחייבי החלוקה לא ויתרו מעולם על הזכויות העקרוניות של היהו־דים להתיישב בארץ כולה, ואם להסתמך על החלטות קונגרסים. הרי מעולם לא היתה החלטה של קונגרס שוחייב את עיקרון החלו־קה. נחפוך הוא — שנה אחת לפני החלטת או"ם על החלוקה וחלים הקונגרס הציוני הכ־ב החלטה מפורשת התובעת „לכונן את אוץ־ישראל כמדינה יהודית חמשולבת במבנה הדמוקראטי של העולם". בתקופה שקדמה לכך הח־ליטו החלטות דומות מועצות ה־הסתדרות ומוסדות מפלגות הפר־עלים. ההשלמה עם תוכנית הח־לוקה של או"ם היתה השלמה כפו־יה ע"י הנסיבות והמציאות באותו זמן. עובדה היא, שתוכנית הח־לוקה המקורית של או"ם לא גת־גשמה, מדינת ישראל חרגה ממס־גרתה המתוכננת וגבולותיה נקב־עו בתוקף הכוח ההתיישבותי והצ־באי של היהודים.

אין בכוונת הדברים לשלול מ־ראש כל פשרה וכל ויתור בקשר לשטחים מסויימים שבמסגרת הג־בולות שלאחר מלחמת ששת הי־מים, אלא שכל ויתור כזה, אם יבוא, לא יבוא אלא בתוקף נסי־בות אובייקטיביות באין כל מו־צא אחר ומתוך בטחון סביר, ש־הוא יביא אתו את השלום ואת הסתירון לסכסוך היהודי ערבי.

212

על האחד במאי – ובכלל

מה כמה שנים, מדי התקרב האחד במאי — מתעורר הוויכוח במחנה: לחוג או לא לחוג? ואם כן — כיצד לחוג? ואל הוויכוח הזה עולה ומתלווה מחדש ויכוח נוסף, שאף הוא הופיע בשנים האחרונות, ולאוו־דווקא בקשר עם האחד במאי, הלא הוא הוויכוח על הדגל האדום: להלניפו או להשאירו מקופל? יאולי, בכלל, הגיעה שעתו להסתלק מן העולם? וכמוהו גם ה„אינטרנציונל" — האם להמשיך לשיר אותו, או לדון אותו לגניזה?

שתי תפיסות במערב

הוויכוח הוא, איפוא, על הסמלים הקשורים עם תנועת־הפועלים הבין־לאומית, ועם הסוציאליזם. ואם תרצה — לא על הסמלים בלבד, אלא על הערכים, שהם מסמלים. מלחמת ששת הימים עוד החריפה את הוויכוח, והעניקה לו משמעות אקטואלית, שכן מחנה גדול ועצום, אשר רוממות־הסוציאליזם בפיו והדגל האדום בידו — נשקו, משאביו ועזרתו הפעילה ניתנו בידי הארי ב, שקם עלינו לכלותנו.

ואמנם עובדה זו — עובדת עמידתן האקטיבית של ברית־המועצות ומרבית בעלות־בריתה לצד מדינות־ערב, במלחמתן נגד ישראל — משמשת נימוק בר־משקל בפי שלמים וטובים, כדי לשלול את המשך הזיקה שלנו אל אותם סמלים (וגם אל התכנים שמאחוריהם), אשר במשך עשרות שנים היו, בשילוב עם סמלים אחרים, סמלים מופגנים של תנועת־הפועלים העברית בארץ־ישראל.

אלא ששוללים אלה כאילו גורסים, בעצם שלילתם, שהערכים אותם מסמלים הדגל האדום במאי והדגל האדום קיימים ומתגשמים בברית־המועצות בלבד; הם כאילו מאשרים שהסוציאליזם, אחוות־העמים ושוויון ערך האדם זהים רק עם המחנה הקומוניסטי, ואילו מחוצה לו, אין הללו בנמצא — לא כעובדה, לא כמטרה ולא כתפקיד. בפשטות, שוכחים הם כי אין הדברים כך כלל וכלל במציאות.

הבה ניזכר: במערב — ובמקרה זה נכלול גם את עצמנו ב„מערב" זה — התהלכו ומהלכות שתי תפיסות־יסוד ביחס להערכת ברית־המועצות. האחת — והיא התפיסה המשותפת, בדרך־הפרדוכס, ל־אנטי־סוציאליסטים חשוכים ולקומוניסטים אדוקים — אומרת: ברית־המועצות היא־היא הסוציאליזם בהתגשמותו, ואין בלעדו, בחינת: „זו הדרך, אחרת איננה" — לא בעבר, לא בהווה ולא בעתיד. וכאן באות המסקנות, הנפרדות והשונות זו מזו.

האנטי־סוציאליסטים אומרים: מכיוון שזהו הסוציאליזם האחד והיחיד, ולא יכול להיות אחר — על־כן טמא הסוציאליזם בכללו, וכל שומר־נפשו חייב לא רק להתרחק ממנו, אלא להילחם בו עד חרמה — בכל צורה, בכל מקום ובכל התנאים. כזה היה אופיו של האנטי־קומוניזם הלוחם, שמק־קארתי האמריקאי שימש לו מנהיג וסמל במחצית הראשונה של שנות החמישים.

וקיימת התפיסה השנייה, המקובלת עתה בתנועה הסוציאליסטית בעולם, ו־אשר בתנועת הפועלים הארץ־ישראלית היולה מהלכים מאז ומתמיד, היא התפיסה הגורסת שאף אם יש מטרות סוציאליסטיות משותפות לתנועות הפועלים בארצות שונות, הרי הדרכים והאמצעים לכך הם אחרים בעמים שונים, בהתאם לתנאים, לזמן ולמקום, ולמורשת הלאומית.

„קטיושה"

(מושר בנגינה — „הי קטיושה שוב יצאה לשוח")

המצב אצלנו קצת מתוח,
בחוצות יודעים על כך מעט:
שקטיושה כאן יצאה לשוח
בין ירדן לבין הרי־גלעד.

בשבת הולכים כולם לנוח,
ובמשק שקט כה מוחלט.
וקטיושה אז יוצאת לשוח,
וכולם רצים אל המקלט.

יום ראשון הוא מקודש, בטוח,
טלביזיה בתכנית „מפט".
וקטיושה אז יצאה לשוח,
דן שילון נשאר לו שם לבד.

יום שני, בסרט די מתוח
על כפילו של מרגל אחד —
הקטיושה שוב יצאה לשוח,
איך אפשר לרדת למקלט...

כך נמשך במשך השבוע,
יום ולילה, כל מעת־לעת,
הקטיושה כך יוצאת לנוח
מבגורה עד לדגניה ב'.

נצפצף עליה בעוז־רוח
ונמשיך חיינו כאן לעד.
אך קטיושה, אם תרבי לשוח —
יום אחד, נשוב אל הגלעד!

אם קטיושות עוד ירבו לשוח
יום אחד נשוב אל הגלעד!

(מיומן אשדות־יעקב) **נירי שץ**

תפיסה זו אינה גורסת שהסוציאליזם הרוסי, כפי שהוא קיים במציאות, הוא היחיד, המשמש מופת ודוגמה לסוציאליזם בכללו. תפיסה זו אפשר לה לראות את הדרך הרוסית לסוציאליזם כהכרח לא־יגונה בשעתה ובתנאיה, אך גם אפשר לה, מבחינה עיונית, לשלול דרך זו, הן ביחס לרוסיה עצמה והן לגבי ארצות אחרות, מבלי לשלול את האידיאה הסוציאליסטית בכללה, כשהיא מתגשמת בכל ארץ ובכל עם — בדרכם הם.

ערכים קיימים — וסמלים שחוללו

לתנועת־הפועלים הא"י בוודאי ובוודאי שיש דרך משלה להגשמת הסוציאליזם — שהיא פרי התנאים, התקופה והנסיבות בעם ובארץ. דרך זו, שהתנועה השיתופית, ובעיקר הקיבוצית, היא תמציתה — על אף התעיות והכשלונות, המשוגות והקשיים — בסיכום כולל של התקופה — לא הכזיבה.

אולם, אם גם תכזיב הדרך בארץ זו או אחרת בתקופה מסויימת — אז מה? וכי הוכחה דרך אחרת לפתרון בעיות האדם והעולם? הנה, מזה כמה שנים מסעירה את אירופה, ברעש גדול, מעין תנועת־התקוממות, כאילו, נגד המשטר הקיים, ובפיה שאלות, מחאות ועירעורים למכביר — אך מה תשובתה היא לבעיות? הידועת היא, לפחות, את תשובתה? מה היא דרכה החיובית, הבונה?

יש טוענים: האחד במאי, הדגל האדום, הסוציאליזם, אחוות העמים וכיוצא באלה סמלים ואידיאות של תנועת־הפועלים הבינלאומית — חוללו בשנים האחרונות ורוחשחתו עד לבלתי־הכר, ושוב אינם ראויים יותר לשמש מורי־דרך לאדם. אולם האם חילול סמלים וסילוף אידיאות הם תופעה חדשה בהיסטוריה?

מאז ומתמיד שימשו אידיאות וסמלים, שהיו פופולאריים משום־מה באווירתם של התקופה והדור — למטרות שונות ומנוגדות. האם משום כך נפסלו האידיאות, או הסמלים והמושגים שביטאו אותן? וכי הרעיון הלאומי אינו עלול להתגלגל — ואף התגלגל — ללאומנות ולגזענות? והדמוקרטיה, האם אין משתמשים בשמה ובסיסמאותיה כדי לשרת משטרי־רודנות? וערכי חירות האדם, האם אינו מסתלף בפי המעוניינים בחופש הניצול וההפקרות?

האם לא נוצלו ולא חוללו הרעיונות — הלאומי והסוציאליסטי גם יחד — על ידי התנועה הנאצית, לשם דיכוי לאומי וחב־

213

עשן
רשמים

צילום:
זוהר
דבורי
(מלניה)

כאחד? הן חילקה תנועה זו גם את
חד במאי, בהכריזה עליו כיום־חג שלה.
אם עלה בדעתן של תנועות סוציאליס־
ות, בימים ההם, לחדול מלחוג אותו ב־
כך?

מראשית התנועה בארץ

פועלים היהודיים — לא מן האחרו־
נים היו בתנועת הפועלים העולמית,
חגגו את האחד במאי. עוד ב־1892, שבע
ים בטרם נקבע היום הזה כחג הפועלים
ינלאומי ע"י האינטרנציונל השני (בש־
1899) חגגו אותו פועלים ופועלות יהו־
ים בווילנה — במסתרים וביער, הרחק
ין־רואים. ובאותה שנה עצמה הוחג גם
פועלים לא־יהודיים בערים שונות ש־
וסיה ובפולין. בארצות אחרות באירופה
הוחג לראשונה בשנת 1890.
בארץ הוחג האחד במאי לראשונה ע"י
רצת פועלים, רובם מחברי פועלי־ציון,
בשנת 1906. ומאז הוחג בצורות שונות,
מדי שנה בשנה.

אכן, גם בשנים ההן — שנות העלייה
השניה — היה האחד במאי נושא לוויכוח
בין הפועלים, וגם אז היווה חלק מן הוויי־
כוח בדבר היחס לסוציאליזם ולתנועת ה־
פועלים הבינלאומית. א. ד. גורדון, וכמוהו
רבים ב„הפועל הצעיר" בימים ההם, בשו־
ללם את מושגי הסוציאליזם והסולידריות
הפועלית הבינלאומית, על ארגונם וסמלי־
הם, שללו גם את החג הזה, בראותם בו
„זמורת זר" שאינה צומחת מן ההוויה הי־
הודית הלאומית ומן המציאות הארץ־יש־
ראלית.

(מתהלך אפילו סיפור על א. ד. גורדון, שעזב את קבוצת תל־עדשים, אשר חי בה קרוב לשנתיים, ועבר לדגניה, כתגובה על חגיגת האחד במאי שעמדה להתקיים באותה קבוצה. אולם, עיון מעט מעמיד את הסיפור על דיוקו. וכך היה מעשה, כפי שהוא מסו־פר ע"י בתו, יעל:

„ימים אחדים לפני האחד במאי שמע אבא ליד השולחן שיחה על החג המתקרב, ואחד החברים האחראים התבטא, כי מי ש־לא יחוג את האחד במאי — אין לו מקום בקבוצה. יתר החברים שתקו.
„אבא החליט לעזוב את המקום. אם כי היה קשור לקבוצה, וחברים רבים ביק־שוהו לא לשים לב למלים הללו — —")

חגה של תנועה — שהוא חגו של העם

לא שגורדון ורבים מחבריו ותלמידיו
— דרך־חייהם ואורחות־התנהגותם
היו כה פועליים במציאות, כה חדורים רע־
יונות סוציאליסטיים, — הגם שלא השתמ־
שו בטרמינולוגיה שלהם — עד שמן הנמנע
היה לאנשי „הפועל הצעיר" לאורך־ימים
שלא לשתף עצמם באותו חג, שהיה יחיד
ומיוחד בהיקפו העולמי, ואשר סימל את
ערכי העבודה, השוויון וחירות־האדם.

ההווייה המעמדית, המציאות הפועלית,
חיי העבודה והמאבק לכיבושה ולהטבת
תנאיה — הם אשר קירבו את כלל הפו־
עלים אל האידיאות, הערכים והסמלים של
תנועת הפועלים הבינלאומית, אף אם היו
בהם כאלה שלא השתמשו במונחים של
הטרמינולוגיה הסוציאליסטית. ואין זה מפ־
תיע שגם אנשי „הפועל הצעיר", שבראשית
דרכם בארץ היו משוללי האחד במאי —
הצטרפו אל החוגגים אותו עוד בטרם
התאחדו עם „אחדות העבודה" במסגרת
מפלגת פועלי ארץ ישראל, וארלוזורוב.
כנציג „הפועל הצעיר", היה מראשי ה־
דוברים בעצרות־הפועלים ביום זה.

בוודאי שאין האחד במאי חג „מובן
מאליו", בדומה לחג העצמאות או חגים
לאומיים אחרים, שמסורת של דורות מ־
אחוריהם. האחד במאי הוא חג צעיר יחסית,
ואף אם בתכניו הוא מסמל ערכים כלל־אנו־
שיים, שבלעדיהם אין אומה קיימת ומת־
פתחת, אין הוא נראה כלפי חוץ אלא כחג
של חלק מן העם, כחגם של אנשי העבודה
והעמל. אך כשם שערכיה של תנועת־
העבודה והעם עם טובתו, עלייתו וקידומו
של העם כולו — כן עתידים גם חגי תנו־
עת־העבודה להיות חגיו של כלל־העם.

א. סגולי

הסיירים - והדרך

אמרו לי: זה משעמם.

אך ראיתי את הסרט — ומצאתיו נפלא.

אהבתי את הסיור הזה, כאשר כל „מאורעותיו" הם — מבט, קופסת־שימורים ותוכנה, שיח בצד הדרך, משפטים פשוטים, ויכוחים של מה־בכך, תקלות אווליות, מוות כמו תקלה טפשית, וידיד הרץ להזעיק עזרה. מי אשם? לא כל־כך חשבו בסך־הכל — סיור. ילמדו לקחים. בסיור הבא לא יחזרו על מישגים. ואולי כן יחזרו — והדבר יתוקן בסיור הבא אחריו.

כך יתקדמו מ־„101" לצנחנים, כך יגיעו לפסגות הנראות כמו נסים, למי ששכח את הסיירים. על כן לא השתעממתי כאשר משכו של פינוי מוקש היה כמשך פינוי מוקש, ומשכה של הליכה — כמעט כמשך הליכה.

לך ארבעים שנה במדבר של פעילות מטורפת, עד שתמותנה כל מחשבות־הבוסר שלך, עד שתתעייף ממאות הדברים המרתקים בחידושם, המחלצים אותך מן השיעמום.

לך ארבעים שנה במדבר, עד שימותו כל אלילך, ותיפרש לפניך הארץ היעודה לכובשה, עד שיתייצבו מולך חייך המרתקים, עד שרגעיו של זמן חולף ייעשו רגעים של משך מופלא של קיום.

ותאהב לא רק את מטרת הסיור — אלא גם את יפי הדרך.

משמר־הנגב **גדליה**

הקיבוץ, בריך כ"ו, חוב 756, אפריל 1969

שיחה א': מוטיבציה להישגים ולהזדהות

שאלה: מה, לדעתך, יש לעשות, על־מנת להניע חברים שירצו לקבל תפקידים, ובהיותם בתפקיד — יעשהו כמידת יכולתם? ככל הידוע, מחוץ לקיבוץ פותרים את הבעייה ע"י הענקת תגמולים אישיים — בצורת כסף, סמכויות והערכה לנושאים ב־תפקידים מרכזיים, ולמתמסרים לעבודתם. האם יש לנו תחליף לריקמת מניעים זו?

תשובה: מדוע אתה סבור, שמחוץ לקיבוץ מצאו פתרון לבעייה? עליך לקרוא את אשר כותבים בעניין זה האנשים העוסקים במדעי־ההתנהגות. מבלי להתייחס לביקורת ה־ערכית והמוסרית, הניתכת על החברה, שריקמה זו מהווה בה ריקמה מרכזית — קיימות בעיות רבות בעצם הפעלתה בחברה מודרנית.

בארגונים גדולים ובמפעלי תעשייה מתקשים להפעיל אנשים באמצעותה. על מנת להעניק תגמול אישי לאדם — בהתאם למאמציו ולמסי־רותו — צריך שתהיה דרך להבחין במאמץ שלו מן המאמץ המשותף של האנשים, עמם הוא פועל ועובד.

ככל שתהליכי־העבודה נעשים מורכבים יו־תר, מוּתנים יותר זה בזה — כן קשה להפריד את מעשה הפרט מן המעשה של הקבוצה, בה הוא עובד. כשהעבודה מתבצעת בשיטת הסרט הנע — אין העובד קובע את קצב עבודתו, ולא בקיבוץ. בעלי רצון טוב מוצאים בקיבוץ אישור לכך, שאפשר להניע אנשים להתמסר לתפ־קידם, מבלי שפרס או עונש אישי יהוו את ריקמת המניעים המרכזית.

שאלה: מה הן, איפוא, ריקמות המני־עים האחרות, שניתן להפעילן?

תשובה: הללו מדגישות את הבסיס ש־תמיד בנינו עליו — ההזדהות! גישה זו מס־תמכת על כמה תפיסות־יסוד:

א) ככל שהאנשים מזדהים יותר עם המט־רות של חברתם — כן גדל הסיכוי שיהיו נכונים לקבל תפקידים ולמלאם כראוי. ריקמה זו נקראת „הזדהות עם מטרות".

ב) במידה ואנשים יקבלו סיפוק בלתי־אמצעי מעצם הביצוע של תפקידם — ולא מתוצאותיו או תגמוליו — כן יסכימו לקבל תפקידים ולהתמסר להם.

ג) כשאדם עוסק בעניין הקשור לקבוצת אנשים, שיש לו יחס אישי, בלתי־אמצעי כלפי־הם — גדול הסיכוי שמסירותו לתפקיד תעלה, אם מסירות לתפקידים היא נורמה מקובלת בקבוצה זו.

שאלה: בטרם תבהיר לי מה הן ריקמות המניעים הללו, ברצוני להבין: האם אין להניח שרמת המסירות מושפעת מאופייה של החברה ומתרבותה? למשל: אם בחב־רה זו רואה הפרט אפשרות להשפיע על סביבתו, באם הפרט נחשב כאחראי למע־שיו, באם התרבות מעודדת מאמצים אי־שיים והישגים — האין אלה משפיעים על המוטיבציה־להישגים של החברה? ובכ־לל, האם ניתן לאפיין חברה גם לפי מידת „המוטיבציה להישגים" המצוייה בה?

תשובה: אכן, בסוגייה זו עוסקים לא־מעט. יש מחקרים, הבאים להוכיח שקיים הבדל ניכר במידת „המוטיבציה להישגים" המצוייה בחברות שונות. ישנו מחקר השוואתי בעניין זה בין אנשים מאותם המעמדות בארץ דרום־אמריקאית ובארצות־הברית, וההבדלים בין הארצות הם בעלי משמעות.

יש חוקרים, הטוענים לקיום הבדלים בין תרבויות, עמים ומעמדות — מבחינה זו. הם אומרים שקיימת רמה שונה של „מוטיבציה הי־שגית" בחברות שונות. הם מתכוונים לומר בכך, שאנשים מגיבים בצורה שונה למצבים, בהם ניתן לקבוע אישהו קנה־מידה של רמת־ביצוע, כדי לבחון את התנהגותם. מצויים אנ־שים, הקובעים לעצמם דרישות גבוהות, ומש־תדלים להשיגן. לעומתם — יש התובעים רק מעט מעצמם, והם אדישים, יחסית, להשגתו.

מגדירים את השוני בין סוגים אלה ב־מוטיבציה להישגים — ברמה שונה. היהודים, לכשל, מאופיינים כעם בעל מוטיבציה חזקה להישגים, ומשווים אותם עם האיטלקים שבאר־צות־הברית, על מנת להבליט את השוני. אין טוענים שהבדלים אלה הם נצחיים, וכי אינם ניתנים לשינוי. אולם, כאשר הם קיימים — יש להם השפעה על רמת המאמץ והמסירות של החברה.

שאלה: אולם, האם אין קיימים הבדלים ברמת „המוטיבציה להישגים" בין אנשים השייכים לאותו עם, או לאותה תרבות ו־לאותו מעמד? האין קיימים הבדלים בין אנשים בעלי אותו רקע חברתי?

תשובה: כן, קיימים גם הבדלים אישיים בין יחידים, הגדלים, כביכול, באותם תנאים. ההסברים לשוני טרם יצאו משלבי־מחקר ראי־שוניים, והסיכומים אינם חד־משמעותיים. מד־גישים, שהגורמים נתונים, כנראה, בעיקר בש־נות־הילדות, במערכת היחסים בתוך המשפחה, ובעיקר במידה שההורים תובעים מהילדים „להצליח", לצבור הישגים ולעמוד בתחרות עם בני־גילם. מחקרים שונים קבעו מידה של קשר בין מוטיבציה הישגית — לבין גודל המשפחה.

מתקבל על הדעת שמשפחה מרובת־ילדים תת־בע פחות תביעות מכל ילד, מאשר במקרה של בן יחיד או שניים. כן מציינים גם את סדר הלידה (התקופה שהבכור הוא „בן יחיד"), גיל ההורים, ומידת האוטוריטה של האב — כגור־מים שיש להם קשר למוטיבציה זו. אלא ש־עדיין לא ברורה השפעתם היחסית והצטלבו־תם של גורמים אלה, וכן לא ברור הקשר ביני־הם לבין הגורמים החברתיים של תרבות ומע־מד, שהוזכרו קודם.

שאלה: האם ניתן לסכם משהו בדבר השפעת החינוך המשותף על המוטיבציה־להישגים של בני־הקיבוץ?

תשובה: עדיין אין מחקר בנושא זה. ה־מחקר על התנהגותם בצבא והעדות של הי־שגיהם בעבודה — אינם יכולים לשמש לנו ראייה למסקנות. רמת־ביצוע מותנית בגורמים נוספים, מלבד מוטיבציה, ובין השאר — כבושרים. כל עוד אין בוחנים זאת — קשה לקבוע מה נובע מיכולתם של אנשים, מה נו־בע מהמוטיבציה שלהם, ומהו הספציפי לפעילות מסויימת.

שאלה: האם אפשר להסביר את רמת מסירותם של החברים בעבודה ובתפקיד, ברמתה של המוטיבציה־להישגים, המצוייה בחברתנו?

תשובה: לא נראה לי שאפשר להסביר בצורה זו את השוני הקיים בין משקים ברמת־המסירות של החברים. מחקרים שונים, שנעשו בארץ, העידו שאין הבדלים ניכרים בין שכ־בות, מעמדות ויוצאי ארצות שונות מבחינת מוטיבציה זו. אפשר לתת הסבר חלקי, אינ־דיבידואלי, על שוני שבין שני אנשים בתוך ישוב אחד, בשל גורם זה. אך אין במוטיבציה־להישגים הסבר חברתי על שוני במסירות ו־בנכונות באותו ישוב בתקופות שונות, או בין שני ישובים באותה תקופה. ובודאי שאין בכך הסבר למידת הנכונות להיכנס לתפקידים שונים. כלומר: אין אנו יכולים להגיע ש־אנשים עם מוטיבציה הישגית גבוהה — נכו־נים, יותר מאחרים, להיכנס לכל תפקיד.

שאלה: כלומר, אתה נוטה להסביר את מאמציו הם שקובעים את הישגיו. כן מסתבר, שכאשר צרכיו החמריים של האדם מסופקים לו ברמה נאותה ומספקת — לא תמיד מהווה תוספת־התשלום מניע למאמץ או למסירות.

שאלה: אולם המפעלים והארגונים קיי־מים, מייצרים ומפיקים. כיצד הם עושים זאת?

תשובה: אכן, מפעילים ריקמת־מניעים זו ככל האפשר, אלא שיחד עמה משתדלים להניע את האנשים בריקמות־מניעים נוספות. הנה, אנשים מהחוץ באים לבחון את הנעשה אצלנו,

כעבודה ליד הנכול החם
צילום: דוד שוורץ (אשדות־יעקב)

214

5.12.69 למרחב

שליחות ודרך

(עם הופעת ספרו של יצחק טבנקין בשאלות ההסתדרות ותנועת הפועלים)

מאת אריה סגולי

הספר „בדרכי השליחות" ליצחק טבנקין *, לקודמו „דברים" כרך ראשון, הוא קובץ־דברים שהשמיע טבנקין בציבור בוועידות ובמועצות, בסמינריונים ובשיחות־חברים. בחלקם הגדול ראו הדברים אור בכלי הביטוי השונים של התנועה, ובחלקם הוצאו רק עכשיו מתוך הגנזים של פנקסים ומחברות, שבהם נרשמו בשעתם וטרם ראו אור.

הספר כולל 65 יחידות־מאמרים, מהם יסודיים ומקיפים ומהם קצרים יותר — דברי תגובה לאירועי הזמן והשעה.

אולם שלא בקודמו, „דברים" כרך ראשון, אין הספר הזה דן בנושאים רבים ושונים, שטבנקין היה מעורב בהם במחשבה, בעשיה ובדיון, אלא ייחודו של הספר הוא בכך, שהדברים המכונסים בו הם מבחר של דברי יסוד בנושא אחד — תנועת הפועלים הארץ־ישראלית וההסתדרות.

הספר כולל דברים, שנאמרו לאורך תקופה של 50 שנה. ראשיתם מבחינה כרונולוגית בהרצאה בוועידת היסוד של „אחדות העבודה" בפברואר 1919, הרצאה שנתפרסמה בשעתה בשמה „התכנית" ועניינה — תכנית „אחדות־העבודה" לבניין הארץ וליצירת חברת העבודה העברית; וסיומם בדברים, שנאמרו בוועידת היסוד של מפלגת העבודה הישראלית בינואר 1968 ובדברי ההספד לראש ממשלת ישראל המנוח, לוי אשכול, בפברואר 1969.

יש משהו משותף ומיוחד את הדברים בשתי ועידות אלה שבשני קצות תקופת חמישים השנים. שתיהן היו ועידות־יסוד של תנועה מתאחדת לאחר שנים של פירוד ומחלוקת. שתיהן מסמנות תקופות היסטוריות מכריעות. בשתיהן — תחושת הדחיפות לעשיה מהירה וגדולה.

לכאורה, אין בספר כל חדש. כל אשר יחפש בספר הזה רעיונות על „תמורות", „שינויים" ו„חידושים" בדרך ההיסטורית המסורתית של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית — יתאכזב. בדומה לקאטו הזקן בשעתו, שהיה גומר כל נאום בסנאט הרומי במה שנראה לו כעיקר, להריסת קרתאגו — כן כל הרצאה, כל נאום וכל שיחה בספר הזה מתחיל ונגמר עם העיקר, ש„לא נס ליחו ולא כהתה עינו" בתמורות העיתים מאז ועד היום הזה. במציאות הנוכחית, לעת דהיית ערכים וטשטוש מושגי־יסוד בתנועת הפועלים, אין זה אלא דבר בעתו להעלות מחדש ערכים ויסודות בטהרתם הראשונית. אך ייתכן, עד כמה שהדבר ייראה פאראדוקסאלי, שגם לגבי שוחרי „תמורות" ייראו הרבה דברים „נושנים" כחדשים דווקא משום השתכחותם או היעלמותם מעל פני השטח בשנים האחרונות, ובתור כאלה ודאי שראוי להם לבוא בקהל הכמים ונבונים...

כאמור, הספר הוא על תנועת הפועלים ועל ההסתדרות וככל שאפשר להבחין בין השתיים — יש בו בספר הזה גם מדברי־יסוד על הזונה ודרכה של התנועה באשר היא כזאת וגם דברי תגובה ודיון בבעיות קונקרטיות של ההסתדרות. שאף כי נאמרו לשעתם ובהקשר להתרחשויות הזמן — הרי הם דברים קיימים ועומדים ברעננותם ובאקטואליותם גם בימינו. מסתבר, שקיימות בעיות לכאורה בנות תקופתן, אך בהיות התנועה מתחדשת ומטולטלת בהתמדה על־ידי גלי עליה וצרכי עשיה חוזרים ונשנים — הרי צפות ועולות מדי פעם מחדש בעיות, שבלי להפריז אפשר להצביע עליהן, ש„כבר היו לעולמים ואין חדש תחת השמש".

מכה נה זו רבים הדברים בתוך הספר, שאילו לא צוין בראשם תאריך אמירתם, אפשר היה לשייכם לבעיות ימינו אלה ממש.

אחדות התנועה

מדור ראשון בספר כולל דברי עיון על ייחודה של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית, דרכה ושליחותה. המדור פותח בהרצאה „לדמותה של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית", והיא הרצאת מבוא למחזור הרצאות בסמינריון הקיבוץ המאוחד, שהתקיים ב־1937 בעין־חרוד, בתולדות תנועת הפועלים בארץ. שמר ; ראתה אור עד היום (אנב ממה ורי־הרצאות זה עדיין מחכות לגאולתן הרצאות רבות בנושאים שטרם הוארו וטרם הוסברו בתולדות תנועת העבודה). בהרצאה זו שבכ זר יש משום סיכום תמציתי של עיקרי דרכה של תנועת הפועלים, ציון קווית ומיוחדים, חישוף שרשית התיסס [illegible] ומגיעית במציאות הארץ־ישראלית. גם שאר הדב ים במדור זה דנים בייחוד דרכו של התנועה, [illegible] עיון, חקר והערכה גם יחד.

ה: חורים השני והשלישי דנים בבעיותיה של ההסתדרות ובמאבקית עם „חוץ" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] תרבות וחינוך, הנהלה ומנגנון, ססכות ודמוקרטיה, שיכון וקואופרציה, עזרה הדדית ואחריות עצמית, וכדומה בעיות שהן מכבשונה של ההסתדרות במדיניותה ובפעולתה היום־יומית. מדורים אלה כוללים גם דברים שנאמרו בשנים האחרונות בבעיות שהזמן גרמן, כמו ההתיישבות בשטחים המשוחררים ; המערך והאיחוד הפוליטי ; החוק לצינון שביתות ; המיתון ; חוק־המושבים וכדומה.

מתוך הבעיות העקרוניות הנדונות בשלושת המדורים הראשונים שבספר דומה, שראוי לעיין במיוחד בבעיה עיקרית אחת, שמאז ועד היום מתלבטת בה התנועה, הלא היא בעיית אחדותה של תנועת הפועלים. בעיה זו תופסת מקום נכבד ביותר בספר שלפנינו. עוד בוועידת היסוד של „אחדות העבודה" המקורית בפברואר 1919, בהרצאת התכנית של „אחדות־העבודה", העלה טבנקין את אחדות־הפועלים כערך עליון ותנאי יסודי ליצירת עם עובד. באותה וועידה קיבלה נוסחת האחדות את צורתה הקיצונית ביותר:

„אחדות מעמד העובדים בארץ הוא תנאי ראשון, הכרחי, שיש בזה יותר מציונות בלבד ויותר מסוציאליזם בלבד. תנאי שבכוחו יוכל מעמד העובדים העברי להיות פרפות היטים לעם עובד". (עמ' 65).

שוויון האדם

אולם ראוי להעיר, שאותה אחדות, המודגשת כל־כך בדברי טבנקין — הרבה פנים לה, שכל אחד מהם מתגלה בתחום־חיים כאילו נפרד. הפן האחד הוא בתחום הסוציאלי. משמע — אותו ערך עליון שישנו לאחדות מותנה בתוכן הסוציאלי ובתפקידים אשר ביסודו, ר"ל — האחדות הרעיונית או הפוליטית יש לה צידוק, אם היא מתבססת על אחדות שבחיים, בתנאי חיים. באורח חיים ; אם ביסוד האחדות מונחים יסודות העבודה, חזון שוויון האדם ושוויון תנאי חייו. משמע — אחדות מעמדית. עוד בוועידת היסוד של „אחדות־העבודה" הוא מפרש את השם „אחדות־העבודה" כ„אחדות על יסוד העבודה, ועבודה כיסוד של אחדות". תפיסה כזאת של המושג אחדות, אחדות הנובעת מעובדת האחדות שבחיים וצמודה לה — היתה נחלתה של „אחדות־העבודה" המקורית מראשיתה, וממנה הונחלה גם להסתדרות העובדים וגם למפלגות הפועליות שלאחר מכן עד היום הזה.

גם ברל כצנלסון העמיד את רעיון האיחוד על בסיס האחדות שבחיים. באותה ועידת יסוד של „אחדות־העבודה" אמר:

„הרצון לאחדות העבודה בי־שירור — מקור באחדות שפ־חיים, באחדות העבודה המו־שה, האמונות שבטבע הדברים. בחיים, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (עמ' 399 א').

גם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

* „בדרכי השליחות" — יצחק טבנקין, מבחר דברים בשאלות ההסתדרות ותנועת הפועלים. כונס והותקן בידי א. חרשיש וו. מיזלקרג; דברי הקדמה מאת אחרון במו"ר; הוצאת המרכז לתרבות ולחינוך של ההסתדרות. 433 עמ', תצלומים ורישום.

שליחות ודרך

המשך

הכוללים בתוכם אנשים עובדים, „החיים על יגיעם מבלי לנצל עבודת זולתם" — נותנות יתר תוקף לאופי המעמדי ולאחדות הסוציאלית המחוייבת, הטבועה ביסודה של תנועת הפועלים. אך מאידך אין פירוש הדבר, שפגיעות כל־שהן באחדות מעמדית זו על־ידי אלמנטים של אי־שוויון סוציאלי בתוך המעמד מצדיקות מלכתחילה פילוג המעמד או אפילו מסבירות פילוגים שבדיעבד. גם אם מתגלות פגיעות רציניות בבסיס השוויון, עליו בונה התנועה — אין פגיעות אלה מספיקות לא רק כדי להצדיק, אלא אפילו לא כדי לגלות הבנה לפילוגים רעיוניים או פוליטיים. אם רק בהוויית החיים הבסיסית מאוחד המעמד ואין בו מנצלים ומנוצלים. נהפוך הוא — פגיעות אלו מחייבות יתר שקידה ויתר פעילות כדי ליישר ההדורים, לסלק עיוותים, לתקן משגים לקראת האחדות המעמדית־הסוציאלית של התנועה.

בעדותו בפני ועדת השישה מטעם מפלגת־פועלי־ארץ־ישראל לבחינת המצב בהסתדרות לקראת ועידתה החמישית (1942) אמר טבנקין:

„ההסתדרות לפי מגמתה ביקשה לכלול בתוכה את כל האנשים העובדים, המתפרנסים מיגיע כפיהם מבלי לנצל עבודת זולתם. כיצד הגענו איפוא לניגודים בתוכה? אם נקבל את ההסבר, שמקור חילוקי־הדעות הוא בהבדלים ,סוציאליים' שהתפתחו בהסתדרות, הרי עלולים הניגודים או ההבדלים האלה להתפתח עוד יותר בעתיד.

„— — — העזרה ההדדית, שלילת הניצול והעבודה השכירה במשק עצמי של הפועל הן איפוא מיסודות הסתדרותנו. הן היו אחד המניעים ליצירת חברת־העובדים, שנועדה להקנות להסתדרות זכויות וסמכויות נוספות גם מבחינה משפטית חוקית. — — — סמכות זו היתה מכוונת לשתי מטרות יסודיות: א. פיתוח הארץ — — — ב. הגברת יכולתה של ההסתדרות להילחם בהבדלים בין השכבות השונות שבתוך ציבור הפועלים, בין החזקים והחלשים, ולמנוע בתוכה ניגודי אינטרסים המתהווים בין מנצלים ומנוצלים". (עמ' 119).

מרות — ושיתוף

ופן שני לאחדות זו הוא האחדות הפוליטית, שאיננה אחידות פוליטית — משמע אחדות פוליטית אינה מחייבת בהכרח „שפה אחת ודברים אחדים". וכל אשר מביע דעה אחרת או מתנבא בסגנון אחר הוא מחוצה לאחדות זו. אחדות אליבא דטבנקין אינה אומרת מרות שלטונית של הדעה האחת על פני האחרות, אלא חתירה מתמדת לביצוי המשותף שקיים בעין ישיתוף ממשי באחריות ובמעשה על יסוד המשותף הקיים, ולהמחשת הדבר תשמש הדוגמה שסביבה מוסבים אי־אלו משפטים באחד מן הנאומים שבספר.

ידוע הויכוח הגדול על תכנית בילטימור במפא"י שלפני פילוגה ב־1944. ויכוח זה צף בוועד־הפועל של ההסתדרות (פברואר 1944) לרגל קונגרס בין־לאומי של האיגודים המקצועיים מארצות המערב ומבריה"מ שעמד להתקיים בלונדון לשם ייסוד אינטרנציונאל מקצועי מאוחד. בדיון על הרכב המשלחת התפתח ויכוח בדבר ההוראות, שיינתנו למשלחת בקשר להופעתה ותביעותיה מאת הקונגרס. חברי סיעה ב', שעדיין היו אז בתוך מפא"י, לחמו להופעה משותפת ומלוכדת של כל חלקי ההסתדרות על יסוד מוסכם, ואילו הרוב במפא"י דרש להורות למשלחת להעלות בפני הקונגרס את התביעה לכונן מדינה יהודית בהתאם לתכנית בילטימור. ברוב קטן של 24 נציגי מפא"י בוועה"פ נגד 21, שכלל גם את נציגי סיעה ב', נתקבלה הצעת הרוב.

השאלה הועברה להכרעת מועצת ההסתדרות ג"א, שהתקיימה במארס־אפריל 1944. והנה במועצה זו, שנערכה בסך־הכל חודש אחד לאחר החלטת הוועה"פ, נתקבלה החלטה שונה מזו שנתקבלה בוועד־הפועל — שונה, אבל לא מנוגדת לא לדעת הרוב של מפא"י ולא לדעת המיעוט שבו, אלא מוסכמת על דעת שני חלקי מפא"י דאז. אותה החלטה ייפתה את כוחה של משלחת ההסתדרות בקונגרס־הפועלים הבין־לאומי לתמוך ב„דרישות המדיניות של התנועה הציונית", שכללו בין היתר את הדרישה „לכונן את א"ץ ישראל כקומונוולט יהודית" (מתוך תכנית בילטימור). אבל יחד עם זה הוטל על משלחת ההסתדרות, בהחלטה מיוחדת, לתבוע מתנועת הפועלים הבין־לאומית את תמיכתה ב„מלחמה נגד כל המגמות של חלוקה וקיצוץ בשטחה של הארץ והצרת גבולותיה".

פרשה זו מבליטה בתכלית את ההבדל היסודי שבין אחדות על יסוד מרות שלטונית ובין אחדות על יסוד של שיתוף ורצון טוב. בישיבת הוועה"פ ניצחה האחדות מסוג המרות השלטונית נצחון, שפילג באופן הפגנתי את מפא"י לשני מחנות יריבים ומנוגדים, פילוג שבוודאי תרם משהו להחרפת היחסים, אשר היו מתוחים אז בלאו הכי; ואילו במועצת ההסתדרות גברה, לפחות בסעיף המדיני, האחדות שביסודה השיתוף והרצון הטוב, ומפא"י כולה התאחדה בהצבעתה על החלטה אחת, החלטה שביטאה את הרצון המשותף של התנועה: גם מדינה יהודית, אבל גם נגד חלוקת הארץ. אגב, החלטה זו הבליטה לעין־כל את חוסר־השחר שבהאשמת חוגים מסוימים, האשמה שחוזרת ונשנית עד היום הזה, שסיעה ב', אחר־כך — „לאחדות העבודה", התנגדה לרעיון המדינה היהודית.

אם להמשיך בקו־מחשבה זה, לא יהיה מוגזם לומר, שאף פילוגה של מפא"י ב־1944 ואיחודה מחדש ב־1968 יסודם באותו הבדל לגבי פירוש מושג האחדות. הרצון להשליט את האחדות בכוח המרות השלטונית היה אחד מגורמי הפילוג הראשיים ב־1944, ואילו הרצון לאחדות פוליטית על יסוד שיתוף־פעולה ורצון טוב היה אחד מגורמי האיחוד הראשיים שבשנת 1968.

שתי אסכולות הן נאבקות ומתנצחות ביניהן, עתים גוברת האחת ועתים האחרת.

בהקשר לפילוגה של מפלגת פועלי ישראל ב־1944 אומר טבנקין:

„— — המסגרות המפלגתיות הקיימות התפקעו, לא מסיבות ארגוניות, אלא מתוך התלבטות גדולה בין שיתוף ושלטון, בין הכרעת ימין ושמאל ואיחוד. אותו ההרכב של הארגון הפוליטי המפלגתי שהיה — איננו ולא יהיה עוד. בתקופת המעבר לאיחוד ציוני־סוציאליסטי, פוליטי־מפלגתי אחד, שאנו מאמינים בו ושואפים אליו, אין דרך חזרה לצורות מפלגתיות, שלא יכלו לאחד בתוכן את הפעילים ולא יכלו להפעיל בתוכן את המוני הבלתי־פעילים ולהעלות את התנועה ואת המעמד כולו לשליחותו" — — (עמ' 168).

אכן, המערך בין מפא"י ו„אחדות העבודה", שבעקבותיו בא האיחוד המשולש במסגרת מפלגת העבודה ולאחר־מכן המערך שבין מפלגת העבודה ובין מפ"ם, הוא מהלך וחידש נדודי, שאינה „חזרה לצורות מפלגתיות שלא יכלו לאחד בתוכן", וכו' וכו'. אין אלא להאמין ולשאוף, שאותו מהלך חדש יתמיד ויצליח „להעלות את התנועה ואת המעמד כולו לשליחותו...".

הדרך לאיחוד

פן שלישי — אחדות כוללת, שמקיפה את תנועת הפועלים שבמסגרת הציונית הסוציאליסטית. טבנקין חייב תמיד את האחדות הכוללת והשלים עם אחדות חלקית רק בדלית־ברירה. מן הפרוטוקולים על הדיונים ב„אחדות־העבודה" בדבר האיחוד עם „הפועל הצעיר" בסוף שנות העשרים אנו למדים, כי טבנקין כבר אז חייב כל מאמץ כדי לאחד את כל המחנה הציוני־סוציאליסטי במסגרת פוליטית אחת.

תפישת האחדות הכוללת נתגבשה עוד יותר בתקופה שלאחר מכן וכללה בתחומיה גם את „פוע"צ־שמאל", לאחר שהחליטו על כניסתם להסתדרות הציונית וכל הכרוך מכך בהשתתפות בקונגרס הציוני, הקרנות וכו'. בולט בספר

216

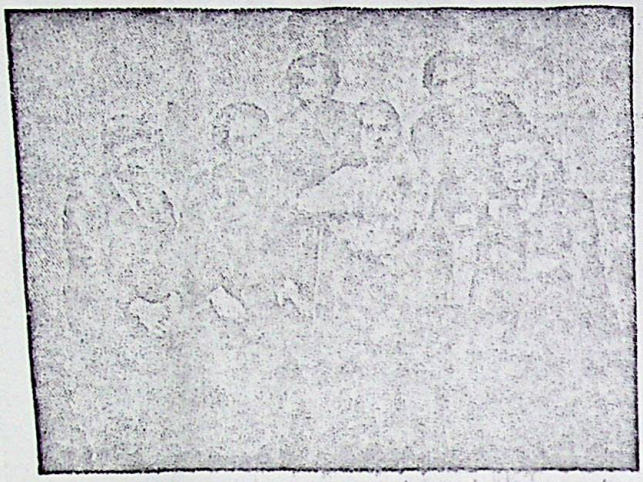

קבוצת פועלי־ציון בוואַרשה, 1905
השלישי משמאל — יצחק טבנקין

השם הסמלי „אחדותנו הגורלית" לדברים, שנאמרו ב־1942 במועצת הקיבוץ הארצי במשמר־העמק, ד־ברים חדורי מאמץ אינטלקטואלי־רוחני לשכנע את הקבה"א לצרף את עצמו למפלגת הפועלים האחת — היא מפלגת־פועלי־ארץ־ישראל. שעדיין היתה או המפלגה אשר ריכ־זה רוב מניינם ובניינם של פועלי א"י, אלא שכבר אז נתגלו בקיעים רציניים במסגרתה, במדיניותה וב־דרכי פעולתה. טבנקין ראה סכנה גדולה ב„התמודדות" בתוך תנועת הפועלים, שעלית הכריז או הקיבוץ הארצי לקראת ייסוד מפלגת פוע־לים — השוה"צ, והתריע נגדה:

— — „אני מדבר ביניכם כאחד מאנשי התנועה, השותף זה ארבעים שנה לדבר אחד: לבוח פועלי יהודי. וחושש אי־ני, שמא יופנה כל הכוח החדש הזה ל„התמודדות" הזאת ביניכם וביננו — — — העם, הארץ, תנועת הפועלים זקוקים לכם. אולם איפה הם זקוקים לכם? במפלגה הזאת, הנאבקת, הנל־חמת בתוכה, בפנים. אני מא־מין באמונה שלמה, שהברחי הוא האיחוד בין השוה"צ ובין מפלגת־פועלי־ארץ־ישראל. הוא היה אפשרי, הוא אפשרי גם כיום והוא מוכרח לקום — —". (עמ' 220).

ועוד מדברי טבנקין באותה מר עצה של הקיבוץ הארצי:

„— — — דרך אחת לנו במלחמה ובהיאבקות. והנשק העיקרי הוא כוח פועלים למל־חמה, כוח מאוחד, אבל מלחמה על ערכים והישגים ועל עמדות פועלית. אי־אפשר לוותר על אחדות הפועלים, ביחוד על הי־כוחות הפוריים, העצמאיים ש־עצמותם אינה רק אידיאולוג־יה בלבד, אלא גם נובעת מי־גורל חייהם — — —". עמ' 221).

עם כל החתירה למיצוי משותף ולהסכם בפנים תנועת הפועלים — לא שלל טבנקין את זכות ההכרעה של הרוב בתחומי העשיה. אדרבא: הוא תמיד דרש סמכות רחבה ביו־תר להסתדרות בתחומים רחבים ב־יותר. דוקא בימי החזיכוח הגדול על ההרכב ועל התוראות למשלחת ההסתדרות לוועידה העולמית של האיגודים המקצועיים, ויכוח שכאי־מור החריף את היחסים בתוך מ־פא"י, אבל גם הוכיח על האפשרות להגיע לידי החלטות משותפות — דווקא אז אמר טבנקין:

„אנחנו אומרים: סמכות ל־הסתדרות בתפקידיה החתישבו־תיים, הכלכליים, התרבותיים: סמכות לדיון ולהחלטה בשאלות הפוליטיות לאורגון פעילות פו־ליטית, סוציאלית ולאומית. אמי־גם יש חלקים, משמאל ומימין, המערערים על הסמכות הזאת. אלה ואלה אומרים: סמכות בתנאי שיהיה לנו רוב. אנחנו אומנו מתנים תנאים. אני יודע רק הגבלה אחת לסמכות ה־זאת, והיא: חופר הסמכות לה־טיל דעות על הזולת. שום רוב, ואף הכלל כולו, אינו יכול לה־טיל אמונה על היחיד. לא החי־לטה כדי היוב מציאות של האלוהים ולא החלטה על שלי־לת מציאותו. חשולם ישנה סמ־כות לדיון, להכרעה ולעשיה". (עמ' 160).

מכאן מובילה הדרך, דרך התח־תים וכשלונות, פילוגים ואיחודים, אל האחדות הכוללת שהתחדשה עם ייסוד מפלגת העבודה ועם הקמת המערך שבינה ובין מפ"ם, בדרך לאיחוד המלא.

אך איחוד מלא — כיצד?

אומר טבנקין:

„איחוד במפלגת הפועלים ה־קיימת למפלגה אחת הוא בקו התהפתחות של הארץ, אך אין צורך באיחוד, הנוזר את חיסו־לת של המעמדנו החברתית, ה־אופר על הופעותיהם העצמא־יות במחשבה, בחברה, בביטוי של הגופים היוצרים והמגשימים. שחרי הדרך העצמאית הזאת הוכיחה את עצמה כעומדות ה־מציאות, בהתפתחות ההתיישי־בותית, בחינוך, במציאות הכם־חונית המדינית והחברתית". (עמ' 238).

זכינו והגענו בימינו אלה לאחדות כוללת בדרך השיתוף, ולא בדרך הסמכות השלטונית, אולם טרם זכי־נו לראות צעדים ממשיים לקראת מימושה של אחדות זו גם מבחינה סוציאלית וחלוצית. והרי הצדקתו של הא הוא היא בעיקר בהיותו מנוף למעשי הגשמה גדולים.

הקיבוץ — ודמויות־מופת

הקיבוץ תופס בספר הזה את מ־קומו הראוי מבחינת הכמות והאי־כות גם יחד. והדבר מובן מאליו, שכן הקיבוץ בתנועת הפועלים ה־ארץ־יש ראלית, ובוודאי במשנתו ה־כוללת של טבנקין — אינו איזו סיגנה, ולו אפילו מכובדת, ואף לא „חלק מן השלם" בתנועה. הקיבוץ הוא תמצית הדרך הציונית־סוציא־ליסטית ומיגבש הערכים האנושיים־חברתיים של תנועת הפועלים. ו־בהיות האיש טבנקין מסביע הרבה מאישיותו בעיצוב הדמות ובהתוו־יית הדרך של הקיבוץ — אין זה אלא סבעי, שבספר שהוא מפרי רו־חו ומדברי הגותו יוקצה מקום מר־כזי לקיבוץ, לרעיונו ומפעלו. ואף כי אין הדברים שבספר אלא מועט מן השפע הרב משל טבנקין בנושא הזה — יש בהם בכל זאת משום הקנניית העיקר והמיוחד אשר בדרך ובמפעל הקיבוציים.

ומדור „אישים" בספר. דברי ה־ערכה שנשמעו לעת זכרון לאלה שהלכו לעולמם והרבה מאישיותם, מעשיהם ומהגותם שוקעו בתנועת הפועלים, בהסתדרות ובמפעליה. עשרים ושלוש דמויות־מופת בחיי תנועת הפועלים מורמים ומובלטים כל אחד בייחודו, בדרכו ובמפעל חייו. עשרים ושלושה, החל בטרומ־פלדור וברנר וכלה בישראל בר־יהודה ולוי אשכול — אנשי יסוד. הולמים ולוחמים, חוזים ומגשימים, מורים ועושים — ממטביעי החותם על תנועת הפועלים בארץ.

ספר שהוא מקור, וכל השוחר דעת את נתיבי התנועה יפנה אליו.

---

* בדיון בוועה"מ של „אחדות־הע־בודה" בשאלת האיחוד עם „הפועל הצעיר" (בשנות העשרים) אמר ט־בנקין: „— — — צריך שהמשא ומ־תן (על האיחוד) יחל? להיות רק עם „הפועל הצעיר" — — — האיחוד עם „הפועל הצעיר" אינו פסול, אבל לא רק איתו צריך להעביר את הד־בר לציבור (הפועלים)". (מתוך פרו־טוקול, לא תאריך, שמור בארכיון העבודה).

217

מהיכן מתחיל המחדל?

ב[...] עֵרת־הגשמה של תנועות־הנוער ה־[...]לוציות, שהתקיימה לפני כמה שבו־[...]עות נתל־אביב, במסגרת אירועי יום ה־[...]נחיל, אמר השר י. גלילי:

„— — אנו מרגישים שיש סכנה, כי ההתיישבות תתעכב בגלל חוסר מגשימים. יש צורך לאַכלס את הגולן, להיאחז בבקעת־הירדן, לצופף את ה־ישובים בגבול הצפון, ולהנחיל ב־פיתחת־רפיח.

בהמשך דבריו בנושא זה הגדיר י. גלילי את ההתיישבות כ„תפקיד החשוב ביותר במשימות העם, הדומה בחשיבותו לתפקיד הבטחוני".

(„למרחב", „דבר", 23.11.70)

[...]גם ראש־הממשלה ושרים אחרים דיברו [...]הזדמנויות שונות ברוח דומה. משמע: [...] קרקע, לא מעצורים מדיניים, לא מים, [...] אמצעים כספיים — לא אלה עלולים [...]כב את המשך ההתיישבות ברחבי ה־[...]ץ, אלא היעדרו של כוח־אדם מגשים. [...]ומדוע חסר כוח אדם מגשים? וכי אין [...]ער בארץ?

„עניין פרטי" של הגופים ההתיישבותיים?

[...] פי השנתון הסטאטיסטי האחרון [...] (1969) מוגה קבוצת־הגיל 24—20 [...]כלוסיה היהודית בארץ 223,241 בני־[...]. קבוצת־הגיל שלאחריה (29—25) [...]ה 140,627 בני־נוער. לפי אותם סיכו־[...]ם סטאטיסטיים מהווה האוכלוסיה העי־[...]ית 88.6 אחוזים מכלל האוכלוסיה ה־[...]דית, ואילו האוכלוסיה הכפרית כולה, [...]ל כפרים גדולים וקטנים, מושבים ל־[...]יהם, כל הקיבוצים והקבוצות, מוס־[...] חוות וכו' — רק 11.4 אחוז.

[...]ם אם ננכה מכל אלה את המשרתים [...]בא הסדיר (גיל 20), בצבא־הקבע וב־[...]רותים חיוניים אחרים — הרי עוד [...]ינו רבבות צעירים וצעירות. מדוע, [...]א, לא „יסתננו" מהם לפחות כמה [...]ים להגשמת התפקיד, אשר כדבריו [...]נים של י. גלילי „דומה בחשיבותו [...]קיד הבטחוני"?

[...]גים רשמיים בממשלה ובסוכנות [...]ם לעתים, בין הסיבות לעיכוב ההת־[...]בות, גם את „הגופים ההתיישבותיים". [...]רש ובמרומז, ובשיעור שונה של הד־[...] מוטחת נגדם מעין תלונה, על שאין [...]צרוכים במידה מספקת לקראת הת־[...]ית חדשה.

[...]תמע מכאן, שעניין ההתיישבות, מ־[...]ת הספקת כוח־אדם, הוא מעין „עניין [...]" של „הגופים ההתיישבותיים", הגם [...] כי הם מהווים רק חלק, ולא [...] ביותר, מן האוכלוסיה הכפרית, [...]כולה, כאמור, מוגה רק 11.4% — [...] רבבות הצעירים והצעירות שמחוץ [...]ים ההתיישבותיים" חפשיים כולם ל־[...]יהם, ללימודיהם ולקריירותיהם...

הגופים ההתיישבותיים, כידוע היטב, אינם פוטרים עצמם מן המשימה. הם נותנים את חלקם אף למעלה מכוחם. עובדה היא, שמספר לא קטן של ישובי־ספר ושל ישובים בשטחים המשוחררים, מוחזקים ע"י בנים ובנות מן הגופים ה־התיישבותיים. בכל שלושת הזרמים הקי־בוציים מופעלת שנת־שירות, הקרוייה „שנה שלישית", שהיא למעשה רביעית. בני כיתות־ההמשך משתלבים בעזרה זו, וקיימות גם צורות־עזרה אחרות. הגופים ההתיישבותיים, כנושאי הנסיון ההתייש־בותי — מדרך־הטבע ומחובתם להיות „בעלי המלאכה" של ההתיישבות החדשה, יוצריה ומדריכיה, אולם את ה„חומר" למלאכה, את כוח־האדם, על העם כולו לספק, ובעיקר הדור הצעיר.

היכן המשימה בין המשימות?

אכן, אין ההליכה להתיישבות כהרי היציאה לשירות הצבאי, שהוא גם חובה כפוייה. ההתיישבות היא משימה ואורח־חיים גם יחד. אולם, גם אם אין להניח כל צורה שאינה התנדבות בתחום זה — האמנם פסה כל דרך להביא צעי־רים וצעירות אל ההתיישבות?

הנה היו בחירות במפלגת־העבודה, ה־גדולה והמכריעה בהנהגת עניני העם והמדינה. נכתבו מאמרים, כונסו כינוסים, הושמעו הרצאות וכו' וכו'. האמנם תפסה משימת ההתיישבות את המקום הראוי לה במניין המשימות שהמפלגה צריכה להיערך לקראתן בפעולתה, בחינוכה, ב־הסברתה? והרי מדובר במפלגה, אשר לפי מקורותיה, מסורתה, עברה ומרכיביה — היתה ההתיישבות צריכה לעמוד בראש מעייניה!

— — ובה־בעת — בוטל זרם העובדים בחינוך...

דרכים רבות מובילות את האדם אל ההתיישבות. החינוך לקראתה אינו האחרון בהם.

בכנס של ארגון נשים אקדמאיות נשא את דבריו סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות הח' יגאל אלון. הדברים נסבו על החינוך הגבוה בישראל, וכך אמר:

„— — גורלו של החינוך הגבוה נחרץ בגיל הרך, ועל כן רצוי להקציב בחינוך בגיל הרך עוד לפני גן־חובה".

(„למרחב" 19.11.70)

אמת ויציב. אולם, האם רק גורלו של החינוך הגבוה נחרץ בגיל הרך? ומה על גורלם על צרכי־חיים אחרים? ומה על ההתיישבות? וכי היחס אליה איננו נח־רץ עוד בגיל הרך? וכי אין ההתיישבות, בצד הבטחון והעלייה, עשוייה לחרוץ את עתידה של הארץ?

בשנת 1959 נתכנס בשיך מוניס כינוס גדול של בוגרי בתי־הספר התיכוניים. המוני־נוער היו דרוכים לשמוע את דברי בן־גוריון, שבמרכזם הוצגה לפני המוני המתכנסים השאלה הנוקבת:

„שליחות — או קריירה?"

תשובתו של בן־גוריון לשאלה גורלית זו היתה חד־משמעית. הוא קרא את ה־נוער לשליחותו — ליישוב הנגב. אלא שבאותה תקופה, בערך, הוא יזם ופעל לביטולו של זרם־העובדים בחינוך, אשר החינוך המכוון לעבודה ולהתיישבות היו ממטרותיו המרכזיות.

בחיסולו של זרם העובדים בחינוך היה משום הנחתת מכה חזקה לתנועת הפוע־לים ולערכיה, הגם שמשום־מה נחשבת בחוגים מסויימים לאחד מהישגיו הגדו־לים של בן־גוריון...

אכן, היו שנים, שחלקו של הנוער הארץ־ישראלי, העובד והלומד, היה רב בהתיישבות ובהקמת ישובים חדשים. מח־קרים שנעשו בשעתו בתחום זה הוכיחו את עדיפותו של החינוך בבתי־הספר של זרם העובדים על פני החינוך הכללי ביחס להתיישבות.

„מציאות" מול מציאות

הכל נכון, יאמרו הפיקחים ה„ריא־ליסטים", אבל עכשיו?... הלא ה־תנאים נשתנו, הזמנים נתחלפו... לא הרי היום הזה כאותם הימים... רוחות חדשות, אתגרים חדשים... אכן, זוהי מציאות, אם לראותה מצדה האחד, אך מציאות היא גם קיומם של שטחים רחבי־ידיים, ה־מחכים להתיישבותם.

מציאות במציאות תיאבק. מי יגבר על מי? זו השאלה — והיא הנותנת: דווקא האווירה האנטי־התיישבותית המופגנת ב־ראש חוצות, מחייבת התאזרות מירבית כדי להתגבר עליה, ע"י טיפוח אווירה ומציאות אחרת, מחנכת ומכוונת כנגדה.

בעיית ההתיישבות לגבי הנוער בארץ דומה מבחינה מסויימת לבעיית העלייה לארץ לגבי נוער מארצות־הרווחה. כשם שהעלייה לארץ מארצות־הרווחה כרוכה בחינוך יהודי וציוני — כרוכה העלייה להתיישבות בחינוך חלוצי, שתחילתו ב־גיל הצעיר.

בשעתו הבטיחו לנו יוזמי ביטולו של זרם־העובדים בחינוך, כי הערכים המהו־תיים, הגדולים, המונחים ביסוד החינוך הזה — לא ייבטלו. נהפוך הוא: הם יונ־חלו לחינוך ה„אחיד", הכלל־ממלכתי, ו־משום כך לא רק שלא יקופח החינוך ה־חלוצי המכוון, אלא שהוא יקיף את כל הנוער בארץ.

עברו מאז שמונה־עשרה שנה, ומדי שנה בשנה מוציאים בתי־הספר היסודיים, ה־תיכוניים והגבוהים, רבבות צעירים וצעי־רות מכותליהם, ואין אלה עוצרים כוח להוציא מקרבם, ולו גם חלק־מיזער, יח־סית, למען המשימה ההתיישבותית, שרק בכוחה תהיה לנו הארץ.

יש להודות כי להלכה, לפחות, עדיין מאפשר גם „חוק החינוך הממלכתי" ה־רשמי להקצות במסגרתו מקום כלשהו לחינוך החלוצי. סעיף ב' בחוק זה מדבר על הכשרה חלוצית, על עבודה חקלאית, על שוויון, עזרה הדדית ואהבת הבריות וכו', האם המציאות בכוח־אדם, המתגלה עכשיו בכל חריפותה וחומרתה, אין בה כדי לשמש מניע לקראת מיפנה בחינוך על כל שלביו ומוסדותיו?

א. סגולי

1970 781

פיחות — עכשיו!

שואלים, הכצעקתה? האמנם כה חמור הוא המצב? והלא יש הישגים. יש צמיחה כלכלית בשיעור של כ־10% בכל אחת מארבע השנים האחרונות, יש גידול הייצוא, גידול התיירות וכו'. התשובה היא שצריך לבחון את המצב על פי „צוואר הבקבוק". אם למקד את מקור החולשה — הרי הוא הגרעון הגדל במאזן התשלומים. מאז 1969 גדל הגרעון בחשבון השוטף מ־900 מיליון דולר אז ל־1.4 מיליארד דולר השנה. אלה סדרי גודל גדולים ביחס למשק הישראלי. הצלחנו מאז 1969 לממן את ההוצאות על־ידי אכילת הרזרבות וירידה למה שקרוי „הקו האדום" ביתרות מטבע החוץ, ובעיקר — על ידי חידוש קבלת מענקים ממשלת ארה"ב, בסדר גודל של 500 מיליון דולר לשנה. אין סיכוי סביר שמענקים בגודל זה יימשכו. השנה מציעים כבר רק 300 מיליון דולר. זו מידת תלות גדולה, המאפשרת לחץ פוליטי. אין צורך למנוע או להאט הספקת הפאנטומים. די אם הממשל האמריקני יגיד, דבר שהוא פופולרי בארה"ב, כי לאור מצבה של ארה"ב עליו להקטין את המענק לישראל. הגרעון השוטף מצטרף לחוב הלאומי החיצוני, העולה כבר עתה על 3 מיליארד דולר. רק הריבית השנתית על חוב זה מגיעה ל־250 מיליון דולר. סכום זה עולה על כל התקבולים שלנו מהתעופה, הספנות, התיירות ושאר ה־שירותים שהמדינה מייצאת.

כיצד להרחיב את צוואר הבקבוק?

השאלה המרכזית היא, איך להרחיב צוואר בקבוק זה, כיצד לשפר את מאזן התשלומים? הנוסחה המקובלת היא: „להגדיל את היצוא ולמתן את העלייה ביבוא". אולם השאלה האמיתית היא, כיצד להשיג את המטרה ש־בנוסחה הכללית. בחינת שיקולי המייצאים והמייבאים מלמדת, כי לשער החליפין השׂ־פעה מכרעת על שיקוליהם. הצעדים שנקטה הממשלה באוגוסט 1970, היטל על כל היבוא בשיעור 20% ותמריצי יצוא של 20% יצרו שער חליפין של ארבע לירות ו־20 אגורות (לאחר מכן אף הגדילו את תמריצי היצוא ל־4.5 ל"י הדולר...) צעד חלקי זה גרם ל־עלייה בשיעור של 10% בהיקף היצוא, על אף הביקוש הגואה לסחורות בשוק המקומי. גם היבוא לא גדל ב־18%, כמו בשנת 68/69 אלא ב־10% בלבד (על רקע של גידול התוצר בשיעור 8%). הכל, גם אלה הממשיכים ל־התנגד לפיחות, מסכימים עתה, כי לצעדים, שנקטה הממשלה באוגוסט 1970, היתה הש־פעה חיובית — אף שלמעשה כל מה שעשתה הוא בבחינת פיחות אפקטיבי לגבי יבוא ויצוא סחורות.

פיחות חלקי אינו מספיק

הפיחות היה חלקי — לגבי יצוא ויבוא סחורות — לכן אינו מספיק, ואינו תופש בשורה גדולה של תחומים אחרים. לשם

עלית מחירים תפגע בסל הצריכה — יהיה צורך לפצות את השכבות מעוט

דוגמה נסתכל בתיירות. לפי האומדן תקציב מדינת ישראל 70—80 מיליון דולר לישראלים הנוסעים לחו"ל, לפי שער החליפין של 3.5 ל"י לדולר. במחיר כזה כדאי לישראלי הנוסע לחו"ל לקנות שם סחורות שונות. הוא מקבל מעין סובסידיה של לירה לכל דולר. הדבר חמור עוד יותר לגבי התנועה בכיוון הפוך. תייר המגיע לישראל מחליף דולר ב־3.5 לירות. כדי להיות על מפת התיירות מוכרחים להתאים את מחירי האירוח בישראל למחיר הבינלאומי בדולרים. בעלי בתי המלון מוכ־רים אף את הדולרים לממשלה ב־3.5 ל"י הדולר. דבר המקטין את הרווחיות שלהם. הממשלה נאלצת לפצות אותם על חליפין בערך בלתי ריאלי זה בדרכים עקיפות. היא נותנת להם קרקע ממשלתית במחיר נמוך ממחירו בשוק, אשראי לטווח ארוך בריבית של 6%—9 ללא הצמדה, כאשר הריבית המסחרית היא 18% וכד'. היוצא, כי למרות שפורמאלית אין כאילו פיחות לגבי הכנסות דולרים מתיירות, והחליפין הם בערך הרשמי, למעשה מפצים אותם בעקיפין. יש לכך שתי תוצאות שליליות לפחות, חלק ניכר מ־מאמצי ענף התיירות מכוונים להשגת ההט־בות הממשלתיות, ולא לפיתוח השירותים ורכישת אמון התיירים; ההטבות מחייבות את הממשלה להנהיג פיקוחים מסורבלים ו־מסובכים. אין ספק כי דבר זה עולה למשק יותר מאשר קביעת שער חליפין ריאלי.

דוגמה אחרת לליקויים שבפיחות חלקי הוא עניין יבוא ההון. ב־3.5 ל"י הדולר לא כדאי להשקיע. כדי למשוך משקיעים מפצים אותם בדרכים עקיפות. כיוון שפיצוי זה אפשר להפעילו רק לגבי משקיעים גדולים יחסית נסגרת הדרך בפני אנשים בעלי אמצעים בינוניים לבוא להשקיע בארץ. דווקא אלה הם יזמים קטנים, שיש סיכוי כי יעלו ארצה בעקבות השקעותיהם. על אף סידורים מכ־בידים אלה, הגיעה השקעת ההון מבחוץ ל־175 מיליון דולר בשנת 1970 (המדובר בהע־ברה על ידי פרטיים, ולא בפיצויים מגרמניה). אין ספק כי סכום זה היה גדול בהרבה, לו לא היה המשקיע מחו"ל נאלץ להחליף כספו בפחות מערכו הריאלי.

נסכם פרק זה בהערת אגב. התמרמרות גדולה על ההלווא לעולים לשם רכישת דירה. למע מביא 20 אלף דולר, מקבל תמו לירות במקום 100 אלף לירות האמיתי. אם נותנים לו 30 או כהלוואה, מחזירים לו בעצם אר לקחו ממנו בשל שער חליפין מעוותים את האמת, כי העולה רק מה שלקחו ממנו שלא בד ואין אלו אלא דוגמות אחדות

אל נחכה לילד הקטן

התמונה שציירתי לעיל מלמ לנו ברירה אלא להודות בכך, עירום", ולא לחכות לילד הקטן יגלה לנו זאת. יש לשנות את ה הרשמי, ז.א. לשנותו לגבי כ לשיעור של חמש לירות לדולר, יהיה בכך תמריץ נוסף ליצוא, אלה, המקבלים עתה 4½ ל"י לדו שלילי ליבוא, הנעשה עתה ב־20. (ברובו). ענפים מועדפים, המקבל כבר עתה 5 ל"י לדולר, ויבואנ — אין להעלות את שעריהם בו להיפך, יש להקטין את הזכויו שלהם. בכך תפחת רווחיותם בה רים, אולם דווקא זו היא המט לזרימת ההשקעות והעובדים מע להתקיים רק בחממה לענפים, ש רות שלהם גדול יותר, המתקשים עובדים ומקורות בגלל זה שהמו קים עובדים ומקורות בכוח הס העדפות שקיבלו. הפיחות מאפשר העקיפות, כגון אשראי זול ובלתי ביטול הרבה מן הפיקוחים הד ההטבות, פיקוחים המסרבלים היצוא.

הפיחות הוא במהותו פעולה ז הגדלת היצוא מקטינה את כמו והשירותים העומדים לרשות תוש ומביאה להקטנת, או מיתון, הי המחירים, הבאה בעקבות אלה, הי

.71

220

עניינים שונים - ושלוש הערות

א ח ת — על הגדת הפסח, בהוצאת ועדת התרבות של הקיבוץ המאוחד.

אין הכוונה לביקורת כללית, רק על „מר־כיב" אחד שלדעתי חסר בה, והוא מרכיב השואה. בשום אופן אין לפסוח על הזכרתה במסיבה ציבורית חגיגית, כזו שבסדר ליל־פסח.

ידועים לי הנימוקים להוצאתה מן ההגדה. אומרים שלזכר השואה מיועד יום מיוחד, הוא יום־הזכרון לשואה ולמרד, שחל תמיד כמה ימים לאחר חג־הפסח. אך כנגד טיעון זה אפשר לומר, שגם את עובדת שיבת־ציון אין צורך להזכיר, שהרי יום־העצמאות חל גם הוא זמן קצר לאחר חג־הפסח. לדעתי, שני אלה — השואה והמדינה — הם מן מאורעות ההיסטוריים, הקובעים את גורל העם היהודי לדורות, ואין „להתעלם" משניהם, או מאחד מהם, בשום מעמד ציבורי לאומי־כללי.

בעצם המסורת היהודית לדורותיה, מאז החורבן, מעולם לא שכחה את חורבן ירושלים בכל האירועים החגיגיים, בחיי הכלל והפרט. העלאת „ירושלים על ראש שמחתי" היה מנהג יהודי מקובל וקבוע בכל חג ומועד ובכל שמחה ציבורית ופרטית. גם ההגדה המסורתית לא שכחה „לשפוך חמתה" על הגויים, אשר „אכלו את יעקב ואת נוהו השמו". השואה, וכל המתלווה אליה — קובעים בגורל העם בהווה ובעתיד. אולי לא פחות מאשר „חורבן ירושלים" בשעתו, וכאן תו זכרון בשבועת „אם אשכחך" על נהרות בבל.

כן חובה לזכור ולהזכיר, גם באירועים היסטוריים חגיגיים, את דברי השבועה שבאו לביטוי בשירו של שלונסקי: „נדרתי הנדר לזכור את הכל, זכור — ודבר לא לשכוח."

• • •

ה ש ג י ה — על האחד במאי. כלומר — על חוסר כל ציון שהוא ליום הזה במשק. לא מסיבה, לא שיחה, נדמה שגם בין הילדים לא נזכר ולא נפקד היום הזה.

כל כך למה?

אפשר לשער את הנימוקים, מהם עקרוניים, ומהם מעשיים. ה„עקרוניים" נשמעים פה ושם, והעיקרי שבהם: האחד במאי, הדגל האדום וכו' מזוהים עם ברית־המועצות, התומכת אקטיבית במדינות־ערב כנגדנו, ממתקשת בזכות היהודים לעלות לארץ וכו' וכו'. כן אומרים כי הכזיב האינטרנציונליזם, ויש שמוסיפים שהשאלות הסוציאליות, אשר האחד במאי מסמל אותן, אינן בכלל „בראש התור" בימינו ובארצנו וכו' וכו'.

אין כאן המקום לבירור זה, העקרוני. כדאי רק להזכיר, שדווקא בימים אלה אנו נזקקים במיוחד לקשרים בין־לאומיים ולעזרת תנועת־הפועלים הבינלאומית. שאלת העוני של שכבות רבות בישראל הזדקרה עכשיו כשאלה בוערת ואקטואלית ביותר. ראוי, איפוא, להדגיש, שבירור ביחס לצד ה ע ק ר נ י של האחד במאי הוא בהחלט רצוי ונחוץ, וליל האחד במאי היה המתאים ביותר לכך.

שומעים לפעמים גם את הנימוק ה מ ע ש י: מכיוון שהחודש גדוש מועדים ואירועים, המסיקים את ועדת־התרבות, אין היא, פשוט, מספיקה לעסוק בכל. „באופן טבעי" נופל, איפוא, האחד במאי, ראשון.

הנימוק „המעשי" הזה הוא די צולע. העובדה שבשום ציון לא נפקד האחד במאי — גם לא כזה שאיננו דורש זמן ואמצעים מיוחדים, כמו למשל ארגון שיחה על מועד זה עצמו, ציון בעלון, דגלים בחוץ וכדומה — עובדה זו סותרת את הנימוקים המעשיים. ואז מתדקרת, מאליה, השאלה: מהיכן לה לוועדת־התרבות (ואף למזכירות) הסמכות לבטל יום־מועד, שאף בשנה זו הוחג על ידי רבבות פועלים כחגה של ההסתדרות?

• • •

ה ש ל י ש י ת — על ההשתתפות באסיפות.

סופר לנו על שני כנסים, שהוקדשו למצבה של האסיפה הכללית בישובים קיבוציים, ועל ה„פטנט" של „חוגי־דיון" לבירור בעיות — כאמצעי וכמכשיר להחייאת האסיפה.

אגב, „פטנט" זה אינו חדש כלל. עוד לפני 35 שנה דובר בכך ואף קיימות החלטות בנידון של מועצות וועידות. הבעייה היא בעיית הביצוע, ויבורך כל נסיון בתחום זה. ההערה הבאה איננה באה להציע משהו במקום חוגי־הדיון, אלא משהו שקודם להם בזמן, ואולי גם באפשרות הביצוע.

אפשר לקבוע שכבר עתה קיימות קבוצות־חברים מאורגנות — הכוונה לוועדות השונות. הרי למעלה ממאה חברים כלולים בוועדות, והם, בדרך הטבע, המבררים, המתדיינים והמפעילים בשאלות השונות של המשק. אילו היו כל חברי הוועדות, או אפילו ברובם, באים לאסיפה — היתה נפתרת בעיית האסיפה. והרי הם הראשונים, הראויים להיות נתבעים!

הייתכן, למשל, כי חברי ועדת המשק, אשר על פיהם ישק כל דבר במוסדות ובענפים — לא ישתתפו באסיפה? וחברי ועדת־החברה, וועדת התרבות, למשל, אשר לפי החלטותיהם מעוצבות פני החברה והתרבות במקום — לא יכבדו בנוכחותם את האסיפה? וכן חברי הוועדות האחרות — אשר כל אחת מהן לחוד, וכולן ביחד, מכריעות וקובעות בתחומי־החיים השונים — הייתכן כי יוקירו רגליהם מן המוסד העליון והקובע — האסיפה הכללית?

ואם בקבוצות־חברים מדובר כאן — כדאי להזכיר עוד קבוצות מיוחדות, שאף מהן לא כל חבריהן באים לאסיפה. האם באים כל המורים לאסיפה? האם באים כל המגייסים לאסיפה?

כאמור, אין הערות אלו באות כדי לשלול את חוגי הדיון. אדרבא! הם באות כדי להדגיש, שקודמת להן הפעולה מצד מוסדות המשק העליונים, להביא לאסיפה, קודם־כל, את הנתבעים הנ"ל.

ו ע ו ד ה ע ר ה: יש והיעדרות של חבר זה או אחר באסיפה — סיבתה לא בחבר הנעדר, אלא באסיפה. על כל פנים — יש לעתים טעות מצד חברים אל האסיפה והנהלתה שאם לא מקשיבים להן ולא מברכים אותן — גמר שכות ההיעדרויות. גם „נקודה" זו ראויה לתשומת־לב ולטיפול.

אפק

א. פיאלקוב

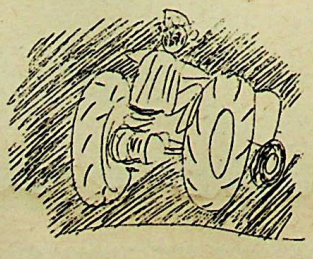

יהודה אלמ

נציגה של „הציונות המלוכלכת"

עם הסתלקותו של יהודה אלמוג על־תה בזכרוני אפיזודה אחת, שיש בה משהו משום ציון לדמותו.

בשנת 1931 או 1932 איקלע יהודה לפולין, בשליחות אחת הקרנות הציוניות, ועד מהרה מצא את הדרך אל התנועה החלוצית להסתופף במחיצת פעיליה, ככל שהירשה לו הזמן. היה יושב ומספר מסיפוריו, כשהם מלווים תנועות ידיים, צחוק ועליזות רבה. בהליכותיו וביחסיו, בסגנון דיבורו ובלבושו היו הרבה פשטות, עממיות וחברות טובה, ואלה הצטרפו באופן טבעי לשמו שהלך לפניו: חברו של טרומפלדור, ממייסדי גדוד העבודה — וכו'.

פעם נקלענו שנינו בוועידה הארצית של הסתדרות „הנוער הציוני", שהתקיימה בווארשה, הוא כשליח ארץ־ישראה ואני כנציג „החלוץ הצעיר". היה ויכוח ער בוועידה על מהות הציונות. אחד אחר השני עלו צירים לבמה והפגינו את ציונותם שהיא ציונות טהורה מכל תערובת וסיגים, בניגוד להסתדרויות הנוער החלוציות הציוניות־סוציאליסטיות, שציונותן היא „שעטנז" „כלאיים", כלומר — מעורבבות בי־סודות „זרים"...

אז עלה יהודה על הבמה. בעצם צעידתו המאוששת, בעמידתו, בלבושו, ברעמת שערותיו הסזורות, בפניו הזשוזפים עשה רושם עז שעלה עוד יותר עם דיבורו. פתח ואמר:

— — „אתם מדברים על ציונות „טהורה". בואו ותראו את הציונות שלי" — ובדברו הרים את כפות ידיו, פשט אותן מול פני באי הוועידה ובהרימו את קולו המשיך: „הנה הציונות שלי, בידיים האלה. אין זו ציונות טהורה, היא מלוכלכת, היא מלוכלכת עד לכת באדמה, בבוץ, במלט, בעבודה. הנה כואת היא הציונות שלי, והיא הציונות הטהורה באמת..."

דממה עמוקה השתררה באולם, והיא נמשכה וליותה אותו ברדתו מהבמה, כשעיני הכל נעוצות בו בהשתאות ובהערצה...

א. פיאלקוב

3.9.72 816 הקיבוץ

במשקל, מורידים לה סיכה.
(מלביד)

ע ם פרוס השבת בקעו צלילי השיר מהרמקולים הגבוהים, המתנשאים ב־פתחי המקלטים, בכל פינות המשק. אותם רמקולים שהותקנו כדי ל ה ז ה י ר, לפקד ולקשר ימי־חירום קשים — עתה הזמינו את החבריה להתכנס ל„ארץ פונפורנל", לפתיחה חגיגית של מגרש המיתקנים וה־שעשועים, ליד חדר־האוכל.

נוהרים הקטנים מכל פינות־המשק, לבושים בגדיהם החדשים — מתנת ה־מתפרה לכבוד החג, „הצוגת איפנה" חינ־נית.

רחל, הוותיקה במחנכות שלנו, גוזרת ברטט את הסרט האדום, ומרכזת־החינוך הצעירה מכריזה בלשון־הבטחה ונדר: „מהיום ולהבא — נוסיף מדי שנה מיתקן חדש".

משם — לפתיחת התערוכה, שנערכה במועדון לחבר, פרי עמל חברות וחברים מכל השכבות והגילים — שי ומתנות ש־הוכנו לבתי־הילדים, בחוגי־ערב בכל חוד־שי החורף, ובשקדנות של יחידים בלילות ללא־שנת בחדריהם.

בתערוכה — מריצות ועגלות, פינוקיו וליציניו, פילים, סוסים ושאר חיות, רהי־טים מרהיבי־עין לבובות, מטות ומצעיהן, ביבות ותלבשתן, „חדר־מרפאה" וסינרים צחורים ל„צוות הרפואי", תמונות של רקמה והדבקה, כריות ומפיות, כוננויות חדשות לחדרי־המגורים של ילדי בית־הס־פר ומנורות־קיר ליד מיטותיהם. כל מו־סד וכל יחיד — כיד הכשרון השיבה עליו.

„רצינו הרבה יותר" — מצטדקות האח־ראיות — „אולם גם זה הושג במאבק נגד „חוסר זמן", „עייפות" וגילויי־אדי־שות. רבות העבודות שלא נסתיימו, אולם — יבואו כולם על הברכה, על כל הנע־שה. ועוד היד נטויה. זוהי התחלה, המ־חייבת המשך".

• • •

מ כל גן וכיתה יוצאות משלחות של ילדים להביא מתנתם ותודתם — פר־חים ועוגות יפות, שהכינו למוסדות ול־יחידים, המספקים להם יום־יום את צר־כיהם: המחסן, המתפרה, המטבח. בייחד ללאה הטבחית המסורה, אשר מיום בואה, 38 שנים רצופות, משכימה יום־יום לפני עלות השחר, להכין מזונם של תינוקות וילדי־גן.

ארוחת־ערב מ ו ק ד מ ת. עלינו להיפ־נות בהקדם לתכנית העשירה, המחכה לנו.

חדר־האוכל הפך כולו „ילדותי". את קירותיו מקשטים ציוריהם הססגוניים של ילדים, של כ ל הילדים.

• • •

ה דשא הגדול שליד חדר־האוכל שפע חיים, מוצף באירן של נורות צבעו־ניות, המתחוות בשרשרות מעץ לעץ. שטיחים ומרבדים נפרשים, ומשפחות־משפחות תופסות מקומן מול הבמה הק־טנה.

„ערב טוב, שבת שלום וחג שמח לכל הילדים החמודים, שלהם מוקדש ה י ו ם. ערב טוב לאבות ולאמהות, לסבים ולסב־

מדינת פונפורנל שבאשדות־יעקב

„פונפורנל" — ארץ השעשועים, בה אין איסורים ונעדות וכה מתקיימים כל המאווים (כמעט). הפזמונאי חיפש ארץ זו ולא מצאה — אך היא קרמה עור וגידים באשדות־יעקב, ב„יום הילד" השנה (הצילומים: אלי ארזי ודוד שחר).

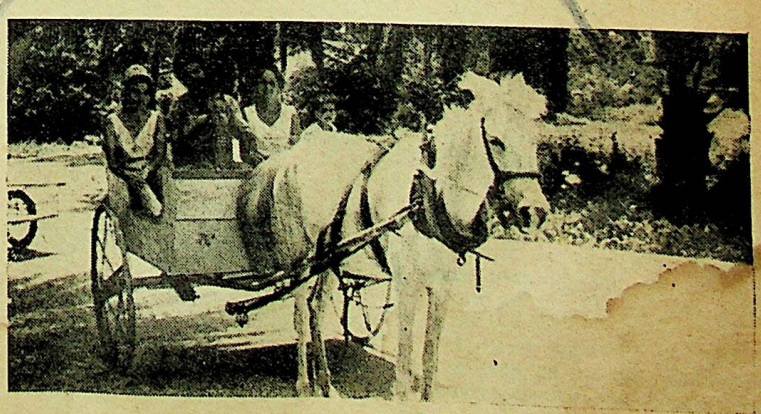

221

במבוכי הדרך אל השלום

הרהורים וערעורים בעקבות „ארץ הצבי" לאריה אליאב

24.11.72

מאת אריה סגולי

„עד מתי? — כך שואלים. — — — עד מתי? — עד שכוחו של ישראל בארצו ידון לספרע לתבוסה כל התקפת אויב, באשר הוא שם, עד שהנלהב ביותר והנועז ביותר במחנה האויב, בכל מהנות הם אויבים באשר הם שם, ידע: אין אמצעי לשבור את כוח ישראל בארצו, כי הכרח החיים אתו ואמת החיים אתו, ואין דרך בלתי אם להשלים אתו"

משה בייניסון
„דבר", יוני 1936.

— — — „השלום יבוא כאשר הערבים יהיו משוכנעים, כי לא יוכלו להשמיד את ישראל וכי עליהם לחיות עמה גם אם עדיין אינם אוהבים אותה" — — —

גולדה מאיר
„דבר", 23 באוקטובר 1972.

הספר הוא רב כמות ועניינו — „עולם ומלואו". משום מה אין הוא מסתפק בעיסוק בבעיה היהודית־ערבית הארץ־ישראלית אלא מרשית זרועותיו אל הכל־בכל־מכל־כל.

עם עיסוקו ב„פילוסופיות", באידיאולוגיות ובמשטרים חברתיים הקיימים בעולם הרחב — הוא קושר עכשיו כתרים לסוציאל־דמוקרטיה האירופית, כשאת תורתה החברתית הוא מכנה בשם „הסוציאליזם ההומאני". דומה שלא דק פורתא מבחינה היסטורית בקביעה, כי „הסוציאלדמוקרטיה הרתה על דגלה במאה ה־19 את סיסמת השינויים החברתיים — — — תוך הדגשה כי שינויים אלה יבואו לא על ידי מהפיכות אלימות, מלחמת מעמדות — — — אלא תוך מאבק דמוקראטי פרלמנטארי ובדרך של אבולוציה" (עמ' 41). במאה ה־19 עדיין לא היה הסוציאליזם האירופי מפולג על־פי הקווים שמונה אליאב בדבריו הנ"ל. היו אמנם חילוקי דעות ומלחמות דעות, אך מסוג שונה. ניצני ה„רביזיה" החלו להופיע בסופה של המאה ה־19 עם הופעת תורתו של אדוארד ברנשטיין, אך אף היא לא שללה את מלחמת המעמדות. על כל פנים, במידה שהדברים נוגעים לסוציאליזם הארץ־ישראלי, יקשה לאליאב להוכיח שהיה „בלתי הומאני" אף על פי שבחלקו המכריע דגל אף הוא במלחמת מעמדות ונא לעיין בפרוגראמות השונות של „פועלי ציון" בשנות העליה השניה בווערודותיה ובכינוסיה ב־1906, ב־1907 וכו', דרך מצע „אחדות העבודה" ב־1919 ועד למצעים השונים של מפלגות הפועלים פולל מפא"י, בתקופות מאוחרות יותר, וכן בנאומיהם ובכתביהם של הוגיה ומחולליה של תנועת הפועלים בארץ. דומה שאי־פה אי־שם אנו עדיין עדים למלחמת־מעמדות דיחריפה גם בימינו, בארצנו ובארצות אחרות.

עם כל ההישגים והנצחונות של אליאב מונה בסוציאלדמוקראטיה האירופית, דומה שנעלמו ממנו אי־אלו „פרטים", שבספר, שעיקר עיסוקו בעם ישראל ובארץ ישראל כן הראוי היה, למען האמת ההיסטורית ולמען הזכרון ההיסטורי, לציינם בצורה כלשהי. בתבוסתה של תנועת הפועלים הגרמנית ע"פ הערכתו של משה ביינסון (ראה מאמרו „בעקבות התבוסה בגרמניה", „דבר", נובמבר 1933) אין אשמתה של הס. ד. הגרמנית מבוטלת כלל וכלל, תבוסה שמכוחה עלה לשלטון ההיטלריזם הגרמני ואתו כל הקרס והחורבן והשואה שהביא לעולם וליהודים במיוחד. אין „לקפח" גם את „הסוציאליזם ההומאני" של ה„לייבור" הבריטי בתקופת שלטונו בבריטניה, את מה שעולל לנו ואת מה שזמם לעשות לנו במדיניותו ובהתנהגותו כלפינו ערב מלחמת השחרור. לא שמענו שה„לייבור" הבריטי, שחלקו בשלטון ובהשפעה באנגליה בשנות מלחמת כלל, התקומם בצורה כלשהי כנגד קשר השתיקה של שליטי העולם התרבותי באירופה (כולל בריטניה) ובאמריקה לגבי מיליוני היהודים שנספו בתקופת השואה.

(נא לעיין בספר — „והעולם שתק — עת נספו ששה מיליונים" מאת ארתור ד. מורס, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשל"ב). דומה שלא מיותר יהיה גם לציין את הקריטריון במציאת נוסחה שתקשר את יחסה של ממשלת גרמניה המערבית, שבראשה הס. ד. הגרמנית, אל הטרוריזם הערבי כפי שנתגלה בהתנהגותה בשחרור ורצחי מינכן — עם ה„סוציאליזם ההומאני" דוקא.

אידיאולוגיה ופראגמטיות

מיד עם ה„פתיחה" לספרו מגנה א. א. את „התגברות הפראגמאטיזם הנס על האידיאולוגיה" במדיניות הישראלית. „הפראגמאטיזם עצמו הופך לאידיאולוגיה" (עמ' 11). מכאן מובן, שהוא עצמו מטיף ל„עקרונות" ונגד ה„ברירה מאידיאולוגיה". אכן, קביעה מעין זו בזמננו, יש בה ממש מן ההעזה המהפכנית ועל כך יבורך. הוא תובע בצדק „מאבק על יעדים", שאם לא כן, מובלת ישראל ל„קפאון רעיוני, מדיני וחברתי" וכו' וכו' (עמ' 12). אך בבואו לשפוט את הסוציאליזם העולמי, הוא שוכח לחלוטין את תורת „המאבק על יעדים" ואת הצורך ב„אידיאולוגיה" ומעלה על נס דוקא את ה„פראגמאטיזם" ש„הוכיח עצמו כ'בכס עצום'". בתחום זה מזדהה אצלו ה„פראגמאטיזם" עם „גמישות וחוסר דוגמטיות" הראויים להערצה, ואלה „הפכו לו לזכות ולערך בפני עצמו" וכו' וכו' (עמ' 42). משתמע מכאן ש„הפראגמאטיות" כשהיא לעצמה אינה פסולה כלל בעיני אליאב, אך אם היא נקוטה, לדבריו, בידי־המדיניות הישראלית, היא נדונה לשמצה ולגנאי.

אך עדיין שאלה היא: אותה מדיניות ישראלית, הנזופה על־ידי אליאב, במה היא יותר פראגמאטית מן ההצעות שמציע אליאב בספרו? הכרזתו המופגנת, כי לעומת המדיניות הישראלית ש„חסרה יעדים", הוא בספרו מציג יעדים — במה היא מוכחת? וכי ברעיונותיהם ובמשגותיהם שלא מבית מדרשו של אליאב אין יעדים? וכי אין יעדים „לתכנית אלון"? דומה, שהיא התכנית המפורטת ביותר ביעדיה ובמטרותיה. וכי אין כל יעדים למדיניות הישראלית הרשמית? והרי גם במצע הבחירות של מפלגת העבודה לכנסת השביעית, כולל „התורה שבעל פה", „שורבבו" „יעדים". השלום שאליאב מציג בספרו בראש היעדים האם הוא מיוחד לאליאב ולחברייו לבדם? מלאכה קלה מדי עושים לעצמם „דורשי השלום" לסוגיהם בהציגם את בעלי ההשקפתו האחרות כאויבי השלום או כמתנגדיו. הנה אליאב עצמו, בנשימה אחת, בדברו על השלום כ„ראשון בקביעת סדר העדיפויות" — גם מדבר בוזמנית ובאותו עמוד בספרו (עמ' 13) על המטרה הציונית שהוא מגדירה כ„ריכוז רוב העם היהודי בארץ ישראל" (בהמשך הוא גם נוקט במספר של 8 מיליון יהודים שיתרבה וילך). ובכן, האם אין „יעד" זה מן המפחידים ביותר את הערבים שבגללו מאחר השלום לבוא? ראוי לציין, שמתנגדינו הערבים יותר משהם מוקיעים ומשמיצים את מדינת ישראל הסטאטית, הם עושים זאת לגבי הציונות כאידיאה דינאמית, הכרוכה אצלם עם „התפשטות" האופיינית לאימפריאליזם והריאקציה העולמית. מאז ומתמיד מימי „ברית שלום" ואיגודים חסודים אהרים — הרי זו היתה הבעיה העיקרית בסכסוך היהודי־ערבי. סביר מאד, על פי הדיונים והבירורים והשיחות שהתקיימו אי פה אי שם עם נציגי הערבים על הבעיה הארץ־ישראלית (ראה ספרי בן־גוריון, יומני משה שרת ואחרים). שאילו היו היהודים מסכימים „להקפיא" את גידולה של האוכלוסיה היהודית בארץ, בימי המאנדאט ואולי אפילו עכשיו במדינת ישראל — אילו היתה ישראל מסכימה לכך — היתה זו אולי הדרך הנוחה ביותר אל השלום. הן תמיד נתקלו השיחות עם נציגי הערבים בבעיה המרכזית: עליה יהודית ללא גבול, או מוגבלת; רכישת קרקע ללא הגבלות, או מוגבלת וכו'. הן על „סלעים" אלה הוזמרצצו כל השיחות והבירורים. מה, איפוא, בא אליאב לחדש לנו? מדינה יהודית של 8 מיליון יהודים בתקופה הקרובה עם המשך גידול בלתי פוסק, ויהודים כאלה כפי שאליאב מתארם בספרו — משכילים, בני תרבות, בעלי טכנולוגיה מפותחת, עם צבא חזק וכו', האם לא זהו העיקר והיסוד וסיבת הסיבות ל־קונפליקט היהודי־ערבי?

הוויתור מצד היהודים להלכה ולמעשה על ריכוזו של רוב העם היהודי בארץ ישראל, כפי שמנוסח בכל הפרוגראמות הציוניות, היה אולי יותר מכל הערובות והחוזים להסכמים מפיג את פחד הערבים כפני "התפשטות" יהודית. כמובן, אין אליאב מוכן לכך. הוא דווקא מקסימליסט ציוני ל־מהדרין. ועוד הוא מוסיף ב"פתיחה" לספרו: ש"אילו היה הדבר בידם (של הערבים) היו מוחקים אותנו". משום מה הם שואפים "פתאום" למחוק אותנו? האם לא בגלל ציוניותנו? ולמען לא 'ימחקו אותנו — יש לאליאב עצה והיא "שהכוח בלבד מרתיע את הערבים מלבצע בנו את זממם" (עמ' 13). אחרי כל זה אין אלא לקנא באליאב על אמונתו שבתכניתו המפורשת ב"ארץ הצבי" הוא יפתור את כל הבעיות הסבוכות ויביא לנו את השלום.

חלק חשוב של הספר מתייחס אל ההיסטוריה הציונית: "המאבק על הארץ". (עמ' 61—138). גם פה, כבחלקים אחרים של הספר, הוא מתחיל מ"בראשית", מתקופת האבות וכו' וכו', מגיע אל הציונות המודרנית ועד למלחמת ששת הימים. אין כל רע בזה, שקוראים צעירים, שלא רבים מהם מרבים, בעוונותינו הרבים, להגות לא בעבר היהודי הרחוק ולא בציונות המודרנית החדשה, יתרחרו ויהגו קצת "מאין באו ולאן הם הולכים". בפרק זה הוא מגיע אל ההערכה הערבית המציאותית לגבינו. הוא אומר: "ישראל היא המדינה היחידה בעולם שלא צורת המשטר בה ולא גודל שטחה מעוררים את חמת שכניה. אלא עצם קיומה כמדינה וכחברה יהודית ורצונם עז להכיחדה מתחת לפני השמים. מי שאינו מבין את הטראומה הזאת בה אנו חיים, אינו יכול להבין שום מעשה או מחדל בחיינו" (עמ' 69). מסתבר, איפוא, על־פי אליאב, שגם "ציונות קטנה", שאין לחשוד בה בשאיפה להתפשטות ("לא גדל שטחה") אף היא אחת דתה, לפי שאיפת שכניה, להיכחד מן העולם. למקרא דברים אלה מתעוררת באליה השאלה: אם אמנם כך הוא הדבר — מניין איפוא לאליאב התמימות הזאת להאמין שאם מדינת ישראל תכריז, כפי שהוא מציע במשך ספרו על מעין "הכרזת בלפור", כלומר על כוונת ישראל ליזום או לעודד הקמת מדינה פלשתינאית שתשתרע על חלקים מן הגדה המערבית של הירדן, שיהיו מאוחדים עם הגדה המזרחית של הירדן — מניין לו שבזה נגיע לעידן השלום? איך מתיישבת הכוונה "להכחיד את ישראל מתחת לפני השמים" עם רעיון השלום שיבוא עקב "הכרזת בלפור" ישראלית? אמונה מעין זו, אכן, ראויה להערצה. אך האם אפשר באמת להאמין שממנה תצמח הישועה?

בהמשך סקירתו הציונית־היסטורית הוא מגיע אל הרצל ואומר שמבוקשו היה "הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל או בחלקה" (עמ' 74). בהלקה? — זאת מניין לו לאליאב? היה ראוי שקביעה כזאת תישען על אסמכתא עובדתית היסטורית. מתי ואיפה כתב או דיבר הרצל על מדינה יהודית בחלק של ארץ ישראל? אם הכוונה היא להצעת ההתיישבות באל־עריש — הצעה שנראתה אז כמתקבלת על דעת התנועה הציונית, מנין לו לאליאב שתכנית אל־עריש התכוונה לקיים מדינה יהודית בשטח זה לבדו? שמא היתה הכוונה הפוכה — התיישבות בשטח אל־עריש כפתח להתיישבות יהודית. שבבוא הזמן ועם השינויים המדיניים הצפויים והמקווים, תימשך צפונה אל ארץ ישראל? אמנם גם הצעת אל־עריש משתלבת בהיסטוריה של המאבק היהודי על הארץ, עובדה שכדאי היה להזכירה במפורש.

לשבחו של אליאב ייאמר, שהוא איננו בין אלה (בדומה לעמוס אילון, למשל, בספרו "הישראלים", ואחרים) שמאשימים את אנשי העלייה הראשונות, כולל, כמובן, אנשי העליה השניה, בהתעלמות מן המציאות ומן הבעיה הערבית. אליאב ממשיך: "תורתם של ב. כצנלסון, דוד בן־גוריון וחבריהם לגבי בעיית ערבי ארץ ישראל היא מעורפלת למדי ורבים בה סימני השאלה. היו מהם שרצו, ורצון זה היה טבעי, להתמקד מן הבעיה ולהטיל את פתרונה על העתיד" וכו' וכו' (עמ' 80). ובכן, דומה, כי לא "דק פורתא" אם לנקוט לשון המעטה, קשה לתאר שאליאב לא קרא ולא שנה בכתבי ברל כצנלסון, בן־גוריון, יצחק טבנקין, ארלוזורוב ואחרים מהוגיה ומנהיגיה של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית. היה אפשר להגיד כי "תורתם" בבעיה זו, כפי שבאה לביטוי בספריהם, בכתביהם ובנאומיהם, היא "מעורפלת"? האם יש בדבריהם משום "התחמקות" מן הבעיה? ואם אמנם יש בדבריהם משום "התלבטות" — מה רע בכך? וכי בספרו של אליאב, שכביכול אין בו "התחמקות" ושיש בו לכאורה "תשובה לכל שאלה" בבעיה זו ובבעיות אחרות, האם הוא נקי מכל "התלבטות"? יתר על כך: בספרו של אליאב, לאחר כל קביעה, לכאורה שלמה ופסקנית, מופיע ה"אבל" שבהגיונו הסופי אינו אלא היפוכה של הקביעה הראשונה. והרי זו "התלבטות" מיוחדת בסוגה שאינה מגיעה ל"קרסוליה" של ההתלבטויות וההתחבטויות הכנות והנוקבות של אישי העליה השניה מסוג אלה הנ"ל. יתר על כן: בספרו זה מופיע אליאב לעתים קרובות כבעל שתי פנים, מעין שני אליאב. הרבה קביעות, הרבה עובדות היסטוריות מוצגות בספר באורן הנכון והנאמן, אך משמגיע אליאב למסקנות, הוא הופך ל"אחר". הקורא בעיון יבחין בכך ויישאר בתמיהתו.

נכון לומר ש"השאלה הערבית" לא היתה העיקרית המכרעת ב־התלבטויותיהם של אנשי העליה השניה. השאלה היהודית האומללה היא שהדריכה את מנוחתם ורק בצמוד לה "עסקו" גם בשאלה הערבית. הבעיה של עם גולה, שהוא עמם, מפורר ומיוסר, אומלל וגרדף וכו' וכו' לעומת הערבים שבמיליוניהם מרוכזים בארצותיהם רחבות הידיים, שוכנים ליד מים רבים ובארות נפט וכל העולם שוהר לפתחם. כעתה כן אז, להחניפם, לשחדם, לשקוד לטובתם ולרווחתם — הבעיה היהודית היא היא היתה בראש מעייניהם, דאגתם, חרדתם ומעשיהם.

השגות ופתרונות לבעיה הערבית

בהמשך השגותיו על אנשי העליה השניה ביחסם אל "הבעיה הערבית" מייחס להם אליאב השקפות שונות ומשונות, החל מ"טראנספר", דרך "דם ואש" עד למדינה "דו־לאומית". חבל שבנו־שא זה בספר, השגותיו של אליאב הן כוללניות מדי ומשום כך לא מדוייקות. כדאי היה לדעת "בדומנות זו", למשל, "מי ומי", איפה ומתי, בהסתמכות על עובדות ומסמכים ומובאות נכתבו או נאמרו או פותחו כל התיאוריות הנ"ל על־ידי תנועת הפועלים הארץ־ישראלית כפתרון ל"בעיה הערבית". אמנם ידענו כי על דגל "השומר" בתקופה קצרה יחסית, היתה חרותה הסיסמה "בדם ואש יהודה נפלה ובדם ואש יהודה תקום". אבל אותו "השומר" עם פעילותו הנמרצת בשמירה ובהגנה גם פיתח יחסי שכנות וידידות עם הערבים. חבריו למדו את שפת הערבים, ואפילו סיגלו לעצמם את ההווי הערבי, לברש ערבי וכו' וכו'. את רעיון ה"טראנספר" — לא תנועת הפועלים הגתה אותו, אף על פי שהיו ממנהיגיה שלא פסלו אותו לחלוטין במידה שיוסכם עליו הדדית. בסיסמת המדינה ה"דו־לאומית" — אמנם דגלה תנועת "השומר הצעיר" — אבל תנועת הפועלים ברוב מנייניה ובניינה שללה אותה לחלוטין, ולא על־פי סיסמה זו עוצבו העקרונות והמדיניות של תנועת הפועלים.

(מאמר שני יבוא)

(ב')

מאת אריה סגולי

"לאיזו ארץ ישראל מבחינת שטח וגבולות שאפו הציונים הראשונים?". השאלה בניסוחה זה, כפי שמופיעה ב"ארץ הצבי", ספרו של אליאב (עמ' 81) כ"שאלה שהתעוררה בראשית הציונות" ספק רב אם יש לה תימוכין עובדתיים. מבלי להרחיק נדוד לנבכי ההיסטוריה הציונית, די לעיין בשני ספרים של בעלי סמכות בתנועה הציונית־סוציאליסטית כדי להיווכח שמעולם לא היתה זו כלל שאלה שהתלבטו בה. בן גוריון במאמרו "גבולי ארצנו ואדמתה" שהופיע בשנת 1918 והוכנס לספרו "ממעמד לעם" במהדורתו המחודשת (הוצאת "עיינות", תשט"ן, עמ' 57) אומר בשאלה זו דברים ברורים ומפורשים ללא כל התחבטות. שלמה קפלנסקי בספרו "חזון והגשמה" (הוצאת "ספריית פועלים", עמ' 385) אף הוא מדבר בנושא זה בבהירות ובמפורש. משום קוצר המצע אין להביא את הקטעים המתייחסים לנושא זה לפרטיהם. המתעניין יעיין נא בספרים הנ"ל (ובספרים רבים אחרים

רים, כמו, למשל, בספרי יוסף ברסלבסקי: „הידעת את הארץ?") וייזכר, אם נשכחו הדברים מלבו. אך משום מה להרחיק נדוד לספרים „ישנים" כאשר אליאב בעצמו מודה כי „ארץ שנים עשר השבטים היא היא ארץ ישראל ההיסטורית. בה קם העם היהודי, בה עוצבו חייו ונוצרו יצירות רוחו" וכו' וכו' (עמ' 81). לדידו, וב־צדק, גם הרצל. גם אנשי בילו וגם אנשי העליה השניה ראו כארצם את „ארץ שנים עשר השבטים". (עמ' 83).

אליאב סוקר את התפתחות היחסים בין היהודים והערבים בארץ ישראל ומגיע אל מאורעות 1929 ו־1936. את ההתקפות והתנפלויות של הערבים על היהודים במאורעות אלה הוא מתאר בכנות ובפרטות. הערבים „רצחו באכזריות גברים ונשים וילדים". אך מכאן ואילך הוא עוזב את התיאור האובייקטיבי של המאורעות ועובר ל„פילוסופיה" שלהם. וב„פילוסופיה" זו אין המתקיפים הערבים בעיניו „כנופיות של שודדים", כפי שהישוב המאורגן והתנועה הציונית כולה ראו בהם (ובא לעיין בכרכי „ספר ההגנה" שהופיעו לאחרונה). אלא „תנועה לאומית ערבית לגיטימית כתנועתנו" (עמ' 90). כשהיא מתקוממת כנגד יריבתה הדומה — התנועה הלאומית היהודית. מובן, זכותו של אליאב לראות בתנועת הכנופיות „תנועה לגיטימית כתנועתנו" ובפעולותיהן הנפשעות „מלחמת שחרור לאומית". על פי הגיון זה ראוי לו לאליאב שיקשור כתרים של „תנועת שחרור לאומית" לא רק לרוצחי יהודי חברון וצפת ב־1929 ולרוצחי ילדים יהודים ביפו ובטבריה ב־1936, אלא גם לרוצחי לוד ומינכן 1972. האם יש הבדל ביניהם באידיאולוגיה. בשיטותיהם ובשיטותיהם? וכי לא רצחו אנשי הכנופיות זקנים בתפילתם, תינוקות בעריסותיהם ואימהות רחמניות של בתי חולים שטיפלו בפצועים ערבים עצמם? במה שונים אנשי „ספטמבר השחור" שניצגינו באו"ם ושרינו בארץ ורבים בעולם מכריזים עליהם כעל „חלאת המין האנושי" בעוד שאת ראשי אנשי הכנופיות דאז, שעשו מעשים דומים, הוא מכתיר בכתר של תנועת שחרור לאומית?

על כל פנים, הישוב ותנועת הפועלים בארץ לא כך העריכו את ההתקוממות הערבית. עובדה היא שב„תנועת שחרור" זו חברו יחדיו לתמיכה בהם גם היטלר, גם מוסוליני וגם סטאלין, וידיע חלקו של המופתי הירושלמי חאג' אמין אל־חוסייני, שעמד בראשה של תנועה זו, בהשמדת יהדי אירופה בשנות השואה. על פי ברל כצנלסון לא היו אנשי „תנועה" זו אלא „נאצים פלשתינים" (ראה כתבי ברל כצנלסון כרך ח', עמ' 18). והמרד הערבי „לא מכוסף שיחרור הוא יונק כי אם ממאפליית הטומאה" (כתבי ב. כ., כרך ח', עמ' 26).

מפאת קוצר המצע, במסגרת של מאמר קצוב, אין כל אפשרות לנתח, להעריך ולגלות את תוכנה האמיתי של „התנועה הערבית הלגיטימית" בשנות השלושים. כובן שזכותו של אליאב לכפור בהערכה שהיתה מקובלת אז על הישוב יתנועת הפועלים ולהעלות היזרכה „חדישה", „מודרנית" ו־ערבה יותר לאוזן בני דורנו, אך עליו להודות שבין הערכתו זו ה„חדישה" לבין ההערכה שהתהלכה אז בתנועת הפועלים — רב המרחק כמרחק שיש בכלל בין רבים מרעיונותיו של אליאב לרעיונותיה המקוריים של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית.

מן התיאור של תקופת המאורעות ו„התנועה הלאומית הערבית בכללותה ותהליכיה ההיסטוריים" משתמע כאילו מנהיגי הישוב הבינו כי ה„טלית הזאת, ארץ ישראל, מוכרחה להתחלק" (עמ' 90). גם הערכה זו אינה אלא פירוש חפשי מדי. עובדה היסטורית היא כי לא מנהיגי הישוב ולא מנהיגי תנועת הפועלים הציעו את הצעת החלוקה אלא ועדה בריטית, אשר בפניה איש מבין אלה שהעידו לפניה, המנהיגים היהודים המוסמכים, איש מהם לא הציע את הצעת החלוקה. הצעת החלוקה באה ככפויה על התנועה בעקב מציאות מרה של חוסר מוצא עם רצון הסתלקותה של בריטניה מהתחייבויותיה המאנדאטוריות, ולא משום הכרה בצדקתה של התנועה הלאומית הערבית ע"י מנהיגי הישוב והציונות. עובדה היסטורית היא, שכאשר הצעת החלוקה הוצעה בצורות שונות, תחילה על ידי איתמר בן אב"י (ראה ספרו: „יהודה מיידית או קנטונים וערים אחיות". הוצאת „בני בנימין", תר"ץ) ולאחר מכן ע"י הד"ר יעקובסון בתזכיר סודי — איש לא שם לב אליה. תכנית החלוקה, לפי הערכת רבים וטובים, לא באה להגשים את הציונות אלא להבטיח את האינטרסים של המדיניות האנגלית.

יתר על כן: גם החלטת או"ם על חלוקת ארץ ישראל ב־1947 נכפתה על היהודים בתוקף לחץ המאורעות וההתפתחות המדינית. התביעה היהודית המדינית המקורית בשנות ה־40 לא היתה חלוקת ארץ ישראל אלא „ארץ ישראל כ„קומונוולט" יהודי". כלומר — ארץ ישראל כולה כמדינה יהודית. בתביעה זו בניסוחה זה לא היתה כל התייחסות אל הערבים כאל תנועה לאומית ערבית, אלא כאזרחים הזכאים לשוויון זכויות אזרחיות, דתיות, תרבותיות וכו', אך לא למדינה משלהם בשטח ארץ ישראל המערבית. אמנם היה יסוד לחשוד ש„תכנית בילטמור" כוונתה לחלוקת הארץ, אולם בן־גוריון, שרת ואחרים בימים ההם דחו בתוקף חשד זה מכל וכל. ואפשר להביא תעודות ומובאות להוכחת הדבר.

משה שרת, הידוע במתינותו, כתב:

„— — — ב־1937 הוצעה לנו מדינה יהודית מצד ממשלת בריטניה. עלינו להגיד: כן, אבל לא בחלק של ארץ ישראל אלא בארץ ישראל כולה — — — תביעתנו היא מדינה יהודית ברחבי ארץ ישראל — —"

„דבר", 4 ביוני 1944.

מועצת ההסתדרות הנ"א שנתקיימה באפריל 1944 תמכה במפורש בדרישות המדיניות של התנועה הציונית שכללו, בין היתר, את הדרישה „לכונן את ארץ ישראל כקומונוולט יהודית" בצירוף התביעה מתנועת הפועלים הבינלאומית שתתמוך „במלחמה נגד כל המגמות של חלוקה וקיצוץ בשטחה של הארץ והצרת גבולותיה".

תורתו של אליאב גורסת אחרת. על פי תורה זו מוצגת חלוקת הארץ לא כהכרח בל יגונה. לא כגזירה כפויה ללחץ מן החוץ, לא כמוצא של „אין ברירה", אלא כפתרון רצוי ועקרוני שמקורו הצדק והיושר לגבי שני עמים ושתי תנועות לאומיות. ששתיהן שוות לגורל, למצוקות, לזכות ולצרכים. לדידו צדק בצדק התנגשו. על כן

— כפסק דינם של אותם מחז"ל ביחס ל„טלית" ש„שניים אוחזין בה" — יחלוקו! אך האומנם ה„יחלוקו" מביע תמיד את הצדק העליון? ומה הדין כאשר שניים אוחזין בטלית אחת, האחד מהם לבוש הדר וביתו מלא כל טוב, והשני — לבוש קרעים ומחוסר כל? האם גם במקרה זה ימומש הצדק העליון בחלוקה דווקא? יתר על כן: פסק דין החלוקה בעניין ארץ ישראל מופיע אצל אליאב כפסק דין צודק ועקרוני לאחר שחלוקה כזאת כבר נעשתה, פעם ופעמיים, בגזירת שליטי עולם ולמורת רוחה של התנועה הציונית, שכן עבר הירדן גם אליבא דאליאב היא בתחום „ארץ ישראל של שנים עשר השבטים" והיא קיימת למעשה כמדינה ערבית ירדנית פלשתינאית ריבונית ועצמאית.

את התפתחות המאורעות במלחמת השחרור הוא סוקר בצורה אובייקטיבית למדי. עם זאת הוא מופיע שוב בצורה של „שני אליאב". היהודים והערבים שווים בעיניו ביחסיהם ההדדיים. „כל הישובים היהודיים שנכבשו על ידי הערבים נחרבו עד היסוד — — — ואנשיהם נהרגו, הוגלו או גורשו. היהודים אף הם לא נהגו אחרת" (עמ' 96). האמנם? אמנם מודה אליאב שהיו פניות לערבים, רשמיות ובלתי רשמיות שיישארו, ואלה שנשארו — האם נהגו בהם היהודים כפי שנהגו הערבים באנשי גוש עציון? אמנם הוא מבין את הערבים „אשר לא שעו (לפניות היהודים) וברחו מכפריהם", שכן „גם היהודים היו ברוחים אילו ניצחו הערבים ואילו היה להם, כשם שהיה לערבים, מקום אליו יוכלו לברוח" (עמ' 96). וכל זאת למען ה„איזון" הקדוש, למען הצגת היהודים והערבים במצב שווה ובזכות שווה

של צדק מול צדק, של תנועה לאומית אחת מול תנועה לאומית שניה. של התנהגות דומה ושווה של שתיהן. ולמרבה הפלא: מיד לאחר התיאור ה"אובייקטיבי" הזה באה הקביעה „על הטרגדיה שעלולה היתה להתחולל אילו, ניצחו במלחמה הערבים..." (עמ' 97). כן, אפשר לתאר. גם נכתב על כך לא מעט. על כל פנים. אין כלל להשוות את „המחיר הכבד", שילמו הערבים בעד נסיונם להשמיד את ישראל, לאותה טרגדיה, שעלולה היתה להתחולל ליהודים בארץ ובעולם אילו הם וחלילה היו נוחלים תבוסה.

„על פרשת דרכים"

בהגיעו אל „פרשת דרכים", כפי שאליאב מכנה בספרו את המצב לאחר מלחמת ששת הימים, הוא חוזר (ולא רק הוא) על תיזה אחת שעליה הוא בונה קונצפציה שלמה. הוא חוזר וטוען, כי „במשך 19 שנה לקיום מדינת ישראל היתה הסכמה כללית — — — כי אם על בסיס הגבולות של הסכמי שביתת הנשק — — ישלימו עמה הערבים, תצהיר ישראל כי אין לה ולא יהיו לה בעתיד מטרות טריטוריאליות נוספות" (עמ' 114). על סמך ההצהרה זו, שאין אליאב מביא אותה בניסוחה הרשמי, בתאריך ובתנאי הכרזתה, הוא תובע עכשיו את פרעון השטר. כלומר: שיבה לגבולות 1949 בתוספת תיקונים קלים. אכן, אם היתה הצהרה כזאת, היא היתה תמיד מותנית. גם לדברי אליאב, בהשלמת הערבים עם קיומה וגבולותיה של ישראל. דומה שעד עכשיו לא זכינו להצהרה כזאת, מפורשת וחד־משמעית ללא הזכרת „זכויות הפלשתינאים" וכדומה. לעומת זה הצהירה לא פעם ממשלת ישראל שאם תיכפה עליה מלחמה — תחתור ישראל להעבירה אל שטחי המדינות הערביות הלוחמות. ידוע, למשל, שמלכתחילה לא הסכים בן־גוריון להצעה, שבהמלצתו לא נתקבלה „להכריז על מדינה במסגרת החלטות האו"ם", להגדיר את גבולות ישראל במפורש ולהכריז לילם בהכרזת העצמאות של ה־14 במאי 1948. (הצעת פנחס רוזן) ולא במקרה. (הפרטים מתיארים בספרו „מדינת ישראל המחודשת", כרך א' עמ' 86). על כל פנים. מן ההיסטוריה אנו למדים, כי מלחמות משנות גבולות. אף מסיני לא נסוגונו מרצוננו הטוב, אלא בלחץ המעצמות.

ולעצם העניין, אין זה נכון שלא היו אישים, גופים וארגונים במדינת ישראל שויתרו מראש ובהכרה תחילה על חלקי ארץ־ישראל שמעבר לגבולות מדינת החלוקה על פי ההצעות השונות בתקופות שונות. בן גוריון עצמו, שנחשב לחסידה המושבע של הכנסת לחלוקת הארץ, אף הוא בוויכוח על תכנית זו ב־1937 אמר כדברים האלה:

„כשם שאיני רואה את המדינה היהודית המוצעת כפתרון הסופי של שאלות עם ישראל, כן איני רואה את החלוקה כפתרון הסופי של שאלת ארץ ישראל. צדקו אלה משוללי החלוקה הטוענים שארץ זו לא ניתנה לחלוקה מפני שהיא מהווה יחידה אחת לא רק מבחינה היסטורית. אלא גם מבחינה טבעית ומשקית".

„על דרכי מדיניותנו", הוצאת איחוד פועלי ציון־התאחדות 1938 עמ' 77.

בהצעת המצע של חטיבת „אחדות העבודה" לקראת הוועידה הכנסת של מפ"ם ב־1951 נאמר במפורש: „לנוכח איומי התוקפנות כלפי מדינת ישראל ובמלחמת התגוננות, אם תהיה כפויה על מדינת ישראל, תהיה המפלגה נאמנה להכרת שלמותה ואחדותה של הארץ". גם מפ"ם במצע האיחוד בוועידת היסוד שלה (ינואר 1948) ציינה את „שלילתה העקרונית את פתרון החלוקה". סעיף ראשון בעיקרים האידיאולוגיים של הקיבוץ המאוחד שנתקבלו בוועידתו ב־1955 מנוסח, כי „ארץ ישראל בגבולותיה הטבעיים — היא מולדתו ההיסטורית של העם היהודי והמרחב לעליה, להתגבשות ולהתגשמות המפעל הציוני".

יתר על כן: בקונגרס הציוני הכ"ג בירושלים, אוגוסט 1951, הוגדר הפקידה של הציונות בנוסחה זו: „ביצור מדינת ישראל, קיבוץ גלויות בארץ ישראל והבטחת אחדותו של העם היהודי". בקונגרס הכ"ו, ביוני 1968 בירושלים, עוד הורחבה היריעה והוחלט על „כינוסו של העם היהודי במולדתו ההיסטורית". בשתי ההחלטות אלו לא הסתפק המחוקק במדינת ישראל הקיימת אלא ראה לפניו את „ארץ ישראל" כארץ כינוסו וקיבוץ גלויותיו של העם היהודי. נכון שבהחלטות אלה אין לראות כל כוונה למלחמה יזומה למען כיבושה של ארץ ישראל כולה, אבל לנוכח התוקפנות הערבית שבתנאים מסויימים, כפי שקרה, עלולה להביא למלחמה, מחייב השכל הישר והאינטרס הלאומי כי המדינה המותקפת והמכוצחת תשפר את גבולותיה למען שלומה ובטחונה. עובדה נחרצת נוספת היא שגבולות שטחה של מדינת ישראל לא תוחמו על פי החלטות האו"ם. אלא נקבעו על־פי מידת הכוח היהודי בהתיישבות במלחמות התגוננות שניכפו על ישראל.

„התנועה הלאומית הערבית הפלשתינאית"

הרעיון הבסיסי המונח ביסוד „פתרונו" של אליאב לסכסוך היהודי־ערבי הוא: „שני עמים — שתי מדינות", אלא שבטרם הצגתו את ה„פתרון" הזה הוא מטפל ב„פתרונות" האחרים של גופים וזרמים בישראל. הוא מטפל בידיאולוגיה הדתית הגורסת לדעתו, כי מדינת ישראל צריכה להשתרע מ„נהר פרת עד נחל מצרים". הוא מטפל באידיאולוגיה המכונה „אף שעל"; הוא מטפל באידיאולוגיות של רק"ח ו„של קבוצות שמאלניות קיצוניות" אחרות מבלי לנקוב בשמן; רק מתי מיה מאוד, שבעוד הוא „מטפל" אך באידיאולוגיות של קבוצות קטנות ושוליות (עמ' 115). הוא אינו מוצא כלל עניין וצורך לייחד את הדיבור, ולו במעט, על אותן אידיאולוגיות ודעות אשר נתמכות ומיוצגות דווקא על ידי גופים ואישים בעלי סמכות. שדעתם נשמעת ולהם תומכים רבים בישראל ובעולם. אין, למשל, בכל הספר „טיפול" כלשהו, לא לחיוב ולא לשלילה, לא ב„תכנית אלון" ולא ב„תכנית דיין" הידועות בציבור. האם משום שעם תכניות אלה קצת קשה יותר להתדיין מאשר עם תכניות „מן הפרת עד נחל מצרים" או עם „אף שעל". ראויה לציון העובדה שאין כל התייחסות בספרו לתכנית מפ"ם, המיוצגת ע"י תנועה גדולה ומגשימה.

מן הסימטריה „שני עמים — שתי מדינות" צומחת ועולה מאליה הקונצפציה על „התנועה הלאומית הערבית הפלשתינאית" על ייחודה, זכויותיה ושאיפותיה. אין זה מן העניין, בהקשר לדיוננו זה, להכניס ראשינו בבירור העקרוני אם „תנועה לאומית פלשתינאית" זו היא חלק מן התנועה הלאומית הערבית הכללית במזרח התיכון, או שהיא בעלת ייחוד ויעדים משלה עצמה. גם עצם המושג „עם ערבי פלשתינאי" כבעל זהות ייחודית בפני עצמו — עדיין נתון בוויכוח גם במחנה הערבי עצמו. אליאב עצמו מדגיש לא פעם את עובדת היקלטותם של המוני ערבים פלשתינאים בחיי הכלכלה, החברה והשלטון בירדן והוא קובע ש„אילולא מלחמת ששת הימים, היתה הממלכה הירדנית הופכת לאט לאט לאותה מדינה ערבית פלשתינאית עליה הוחלט עקרונית על ידי האו"ם" (עמ' 147). משמע — אותה זהות או ישות פלשתינאית מיוחדת שיש מלבישים בה את הערבים הפלשתינאים אינה כל כך „ייחודית" ו„מיוחדת" לא בשפה, לא בדת, לא בתרבות, לא במנהגים, לא במנטאליות וכו' וכו'. אך אותנו, מבחינת עניינו — אין זו השאלה שצריכה להעסיק אותנו. גם אם נניח כי קיימת „תנועה לאומית ערבית פלשתינאית" מיוחדת, השאלה העיקרית בשבילנו היא: מה יחסה של תנועה זו אל הציונות ואל היהודים? במלים אחרות: מה תוכנה ומהותה של תנועה לאומית זו? אמנם היא מכריזה על עצמה כעל תנועה „מהפכנית" שמטרתה „המהפכה הפלשתינאית" — האומנם איננו יודעים מהו תוכנה ומה הן כוונותיה של „מהפכה" זו? מי שעיין עיון כלשהו ב„אמנה הפלשתינאית" של „תנועה לאומית" זו — האם לא הציגה „אמנה" זו בראש מטרותיה של „המהפכה"; אם גם בלשון סגינהור, את השמדת ישראל? בראשה של „תנועה לאומית" זו מראשיתה עמד המופתי חאג' אמין אל־חוסייני, שביחסו ליהודים ולציונות לא היה אלא קודמו ומבשרו של אחמד שוקיירי, יאסר עראפאת, ג'ורג' חבש ודומיהם. כל עיקרה של תנועה לאומית זו הוא, גם לפי אליאב, „השלכת היהודים הזימה". במלחמת העולם השניה — חלקים נכבדים מהם, ובראשם המופתי, היו בעצה אחת ובפעולה משותפת לעזרת הנאצים ושותפים אקטיביים להשמדת היהודים. מי ימנה את פשעיה ותועבותיה של „תנועה לאומית" זו מאז מאורעות ירושלים 1920, רצח ברנר וחבריו ב־1921, רצח יהודי חברון וצפת ואחרים ב־1929, מאורעות 1936 ועד לרצח לוד ומינכן?

ובכלל — מה קדוש יש ב„תנועה לאומית" אם במהותה ובמעשיה אינה אלא תנועה ריאקציונית ורצחנית? האם אין תנועות לאומיות ריאקציוניות? ותנועת נאצר, סאדאת — האם איננה לאומית? וכי כל תנועה שמגלה עצמה במרידות ובהתקוממויות, ואפילו יש בה הקרבה עצמית — ראויה לתמיכה, להערצה ולתשבחות? תנועות ריאקציוניות ופאשיסטיות בעולם גילו ומגלות אף הן לפעמים הקרבה

225

עצמית — האם משום כך ייראו בעינינו כצודקות וכמהפכניות? אמנם חלק מן „השמאל החדש" נלכד ברשת הזאת, אך דומה שלא נטעה אם ננית שדעותיהם והשקפותיהם בשאלה היהודית ערבית הן יותר תוצאה של בורות ושל בלבול האופייני לחוגים מסוימים של צעירים בעולם מאשר של עיון מעמיק במהותה של השאלה.

(מאמר שלישי יבוא)

(ג')

מאת אריה סגולי

בספרו אין אליאב נמנה עם אלה המציעים ליום ולעודד הקמת מדינה ערבית פלשתינאית עצמאית ונפרדת ממערב לירדן. הצעתו היא — מדינה ערבית פלשתינאית ירדנית שתכלול את עבר הירדן המזרחי בצירוף שטחי יהודה ושומרון (פרט לתיקונים קלים לטובת ישראל) ורצועת עזה. על השאלה החוזרת ונשנית בפי רבים: על שום מה לא נעשה הדבר בתקופת 19 השנים, כשכל השטחים האלה היו כבושים ונשלטים בידי הערבים — אין בפיו תשובה סבירה. העובדות ידועות: שטחי יהודה ושומרון שנכבשו בידי ירדן צורפו לממלכת ירדן; רצועת עזה נשארה בשלטון מצרי, ואילו חלילה היו הסורים כובשים שטח כלשהו בגליל, אין כל ספק שהיו מצרפים אותו למדינתם. הערבים הקרויים פלשתינאים כלל לא התקוממו לכך, אם משום ששאיפתם היתה ונשארה עד היום כיבושה של ארץ ישראל כולה או משום שזהותם המיוחדת, זו הקרויה „ישות פלשתינאית". לא היתה ואינה אלא המצאה ישראלית ולערבים הפלשתינאים כלל לא היתה מודעת. אליאב בהתייחסו לשאלה זו עונה: „כה קשה היכו הערבים הפלשתינאים עד כי לא עמד בהם הכוח להקים — — — את פלשתין הערבית" (עמ' 146). והרי אין זו תשובה סבירה לאחוּ שאליאב בעצמו קובע שהפלשתינאים הם האלמנט המשכיל ביותר, הפעיל ביותר והתוסס ביותר שבין „ערביי ארץ ישראל של 12 השבטים". מדוע איפוא לא הופנתה פעילותם יתסיסתם להקמת מדינה פלשתינאית משלהם? הן זכות „ההגדרה העצמית" היתה נתונה כולה למימוש בידי עצמם! אליאב מתפעל מאומץ הלב והתושיה שמגלים ארגוני ההתנגדות הערבית. איפה היה „אומץ לבם ותושייתם" להקמת מדינה ירדנית פלשתינאית? ואם לא לכך היפנו את „אומץ לבם ותושייתם" אלא לפעולות רצח והרס בישראל — מאין האמונה כי מעתה ואילך, בכוח קסמה של „הכרזת בלפור" ישראלית, יפוד עליהם לבם ועורב והכל יבוא על מקומו בשלום?

אם אמנם מידה אליאב שארץ ישראל ההיסטורית „זוהה עם „נחלת 12 השבטים שבין ים ובין מדבר" ויחד עם זה קובע שערביי ארץ ישראל מהווים רוב מניין ורוב בניין גם בעבר הירדן המזרחי, עד כדי היווי עם ירדני פלשתינאי אחד — מדוע באמת לא יהיה הירדן, שהוא בכל זאת קו גבול הרבה יותר טבעי מאשר קווי הגבול המפותלים של שביתת הנשק, אף אם יתוקן פה ושם — מדוע לא יהיה הוא קו הגבול, גם המדיני וגם הבטחוני שבין ישראל והמדינה הירדנית פלשתינאית? אלא שכאן יטען הטוען: ומה יהיה על האוכלוסיה הערבית הצפופה שבחלקים מסויימים ביהודה ובשומרון? רבות התשובות לשאלה זו. ישנה התשובה הציונית הקלאסית, שהיתה שרירה ושלטת בכל דברי ימי ההיסטוריה הציונית, והיא שהיתה חבויה גם בתכנית החלוקה של או"ם, שכלל לא לקחה בחשבון הסתלקותם של הערבים מן המדינה היהודית, שלו היתה קמה על פי תכנית או"ם וללא מלחמה היתה האוכלוסיה הערבית בה אז מהווה 45% מן האוכלוסיה הכללית של המדינה היהודית המיועדת. עובדה זו באה להזכיר לנו עיקר גדול ויסודי בתורה הציונית, והוא שהעליה לארץ היא יסוד מוסד של ההגשמה הציונית ושבלעדיה אין תקווה ואין תקומה. טול מן הציונות את התקווה ואת הבטחון, את הזכות ואת ההכרח לעליה גדולה מכל הארצות ומכל המשטרים, בכל הזמנים ובכל התנאים — ונטלת ממנה את נשמתה וגופה גם יחד. גם אליבא דאליאב ירוכז רובו המכריע של העם היהודי בארץ ישראל — והרי זו עובדה שתלך ותקטין בהתמדה את אחוז התושבים הערבים בארץ.

זהירים יותר בהערכת סיכויי העליה בשנים הקרובות עונים על הבעיה הדמוגראפית ב„תכנית אלון", שכאמור אין אליאב משום מה מתייחס אליה כלל בספרו. „תכנית אלון" מוציאה מתחום ארץ ישראל המערבית שטחים צפופי אוכלוסין ערבים ומצרפת אותם אל מדינת ירדן שתיקרא על פי קביעתם איך שתיקרא. וישנן כידוע תשובות נוספות שביא הזמן יבואו לכלל בירור, דיון והכרעה. על כל פנים, תכניתו של אליאב בקוויה הכלליים דומה לתכנית ריג'רס, אשר למעשה מחזירה אותנו למצב שמלפני מלחמת ששת הימים.

הסדר של פשרה — מהו?

אליאב מכיר ויודע כי הדרך „לקראת שלום עם הערבים היא פלשתינאים היא קשה ומפותלת". שכן „הם עוד לא אמרו נואש מלהכריע את ישראל בקרב" וכי ייתכן כי „עוד נכונו לנו מלחמות" וכו' וכו'. הוא מודה שנעשו „צעדים ראשונים בכיוון הנכון" בפתיחת הגשרים, בהכשרה מקצועית וכו' (עמ' 169), אך, לדידו, כל זמן שאין אלה מלווים ב„הכרזה על דרך וחכלית בעתיד, אין אלה אלא מעשים פראגמאתיים שבדפים הראשונים שבספר זוכה לתהילות ותשבחות — דווקא פה היא נדונה ברותחין. אליאב דורש „עקרוניות". וכי אין עקרוניות במדיניות ישראל קודם כל בפעולה ההתיישבותית אשר מתבצעת והולכת, אמנם לא בקצב ובמידה הדרושים, בבקעת הירדן, ברמת הגולן וכו'? אולי אין זו מדיניות לטעמו של אליאב — אולם האומר עליה שאין בה עקרונות — מטיל עלינו את החשש שמא אין הוא מעריך את הפעולות והמעשים הנובעים מן העקרונות המנחים את מדיניות הממשלה.

אליאב בא בטענות אל תנועת העבודה הציונית-סוציאליסטית שאינה דנה בנושא „לכל עומקו וחומרתו". לדידו אין „תנועה זו יכולה לגמגם בנושא עקרוני זה". הוא אף לוקח לו את הזכות להתייחס לפה לצעירים שבהתיישבות העובדת ובשמם להעיד „כי הציונות הסוציאליסטית מחייבת הסדר של פשרה עם הערבים הפלשתינאים". ומה הפשרה? „מתן זכות הגדרה עצמית ואפשרות של הקמת מדינה עצמאית משלהם" (עמ' 172). על כל פנים הקביעה „כי אין זה מתקבל על הדעת כי ציונות-סוציאליסטית יכולה להשלים עם מדינת „אף שעל" (עמ' 172) — היא קביעה שלפחות מבחינה היסטורית היא מופרכת. אולי יפתיע הדבר את אליאב ודומים לו אם יתגלה לו, כי המטבע הזאת „אף שעל" היטבעה לראשונה דווקא בבית מדרשה של תנועה סוציאליסטית מהפכנית למהדרין בחקופתה ה„עקבית" ביותר וללא כל עוררין. בכרוז שהוציא „השומר הצעיר" כנגד חלוקת הארץ בתקופת הוויכוח בשאלה זו לאחר דו"ח ועדת פיל כתוב לאמור:

„— — — אנחנו דוחים באופן מוחלט כל תכנית של חלוקה. לא נוכל להפקיר אף שעל אחד (הדגשת המעתיק) של אדמת ארץ ישראל. צרכי ההמונים היהודים המעונים בתפוצות. ולא פחות מזה טובת הערבים בארץ ישראל, תובעים לא צמצום השטח של המפעל הציוני כי אם פיתוח מכסימאלי של כל הארץ. זו השעה הוא לא חלוקת הארץ כי אם הרחבת שטח ההתיישבות היהודית".

ספר „השומר הצעיר", כרך א', עמ' 290.

מסתבר, איפוא, שאפשר להיות ציוני-סוציאליסט חלוצי ומהפכני, כפי ש„השומר הצעיר" הנהו, ואף על פי כן לגרוס „אף שעל". על כל פנים, עובדה היא שדווקא בתקופת „אף שעל" שלו, ואולי שלא במקרה, לא עשה „השומר הצעיר" „קלאסיפיקציה" בין אזורים שמותר להתיישב בהם ובין אזורים ומקומות שאסור להתיישב

226

בהם. הוא הלך להתיישבות לכל מקום שניתן לו בהר ובבקעה, בשטחי שממה ובשכונות הדוקה לישובים ערביים, ולאחר מלחמת השיחרור אף לשטחים שלפני כן עובדו על ידי פלחים ערביים, שברחו מן הארץ ואילו היום הוא דן, מתווכח ומבחין בין היאחזויות בטחוניות גרידא, היאחזויות התיישבותיות, היאחזויות בטחוניות־התיישבותיות וכדומה. את ההתיישבות בפתחת רפיח הוא שולל בכלל ובבקעת הירדן הכמעט־ריקה הוא לא הקים „אף שעל" של ישוב משלו! מתי היה, איפוא, „השומר הצעיר" יותר סוציאליסטי־מהפכני־חלוצי, אז או היום?

ערבים חברתיים והבעיה הערבית

לגבי אליאב „הערכים החברתיים. שאליהם נשאנו את עינינו (במקום אחר בספרו הוא מפרטם: „ערכי המוסר והצדק, השוויון והחירות, כפי שמצאו ביטויים בכתבי הקודש וכו'), משולבים עתה ללא הפרד עם הבעיה הערבית הפלשתינאית ועם בעיית השטחים" (עמ' 295). משולבים — באיזה מובן? אם הכוונה היא למימושם גם בקרב התושבים הערבים שבארץ ישראל — מה חידוש הוא בא ללמדנו? וכי התנועה הציונית או מדינת ישראל על כל מפלגותיה יזרמיה, ללא יוצא מן הכלל, שללה עקרונית באיזו צורה שהיא מן התושבים הערבים את „הערכים החברתיים" המפורטים כנ"ל? זכויות הערבים האזרחיות, הדתיות, התרבותיות וכו' וכו' מובטחות כחוק גם „בהצהרת באלפור" גם ב„כתב המאנדאט", גם בהצהרת העצמאות של מדינת ישראל ולמעשה הם מוגשמים בחייהם פי כמה יותר מאשר בכל מדינה ערבית שהיא. הוויכוח בינינו ובינם הוא מאז ועד היום על הזכות האחת — על זכות השליטה המדינית הריבונית של היהודים בארצם, שהיא בשבילם האחת והיחידה בכל העולם, לעליה, להתיישבות ולשלטון מדיני ריבוני. וכי היה מתכניתה ומשאיפותיה של הציונות הסוציאליסטית מראשיתה לקיים מדינה יהודית מבוססת על „ערכים חברתיים" רק בחלק של הארץ? וכי יישובה של ארץ ישראל בכל מקום פנוי להתיישבות הוא נטע זר למסורתה. לדרכה ולערכיה החברתיים של תנועת הפועלים? וכי לא התיישבנו בכל איזור, בהר ובבקעה ובכל מקום פנוי אף באזורים „ערביים" צפופים? „קלאסיפיקציה" זו בין אזורים „מותרים" ובין אזורים אסורים להתיישבות יהודית הוטלה עלינו בכוח גזירות הקרקע של „הספר הלבן" משנת 1939 שכל כוונתו היתה „הקפאת" המפעל הציוני ושהתנועה כולה התקוממה כנגדה בכל כוחה. והנה עכשיו „זכינו" ותורת „הספר הלבן" הבריטי יוצאת מציון עצמה ודווקא מפי אנשי מעשה חלוציים שאינם מדירים את עצמם אף מן ההלכה הציונית סוציאליסטית בהתיימרותם להחזירה אל מקורה הראשון ואל כבודה שגלה. בכל אופן, טרם זכינו להכרה ערבית כלשהי לריבונות יהודית אף בחלק של ארץ ישראל.

מן ההשלמה אל השלום

לאחר כל הדיון הזה (יתר חלקי הספר דורשים דיון נפרד) עולה וצפה פליאה נוספת עם הקביעה החוזרת ונשנית בספר, קביעה שהיא מקובלת בחוגים מסויימים של תנועת העבודה בכללה, כי אותה תפיסה הרואה קשר ווכות של העם היהודי על ארץ ישראל ומשום כך היא מחייבת ומעודדת עליה והתיישבות בכל חלקי הארץ הפנויים לכך — אינה תפיסה של תנועת הפועלים אלא דווקא של מתנגדיה ובמיוחד של הרביזיוניסטים. קביעה כזו היא מופרכת מעיקרה מבחינת האמת ההיסטורית העובדתית. המחלוקת בין תנועת הפועלים ובין הרביזיוניסטים (גח"ל) היתה (וישנה) בעיקר בתחום הסוציאלי, הכלכלי, הבטחוני־מדיני ולא ביחס לזכות היהודית לעליה, להתיישבות ולשלטון יהודי ריבוני בארץ ישראל כולה. מובאות ותעודות על כך ישנן למכביר ורק משום הקיצור אינן מובאות כאן.

*

כמובן, יש מקום לוויכוח ולחילוקי דעות על הדרך אל השלום, שהוא משאת נפשה של ישראל. כל עוד הוויכוח הוא בתחום השיקולים המדיניים הריאליים על התוצאות והמסקנות של פתרון זה או אחר, הוא סביר, לגיטימי וחייב להיות מכובד על הכל. אך למרבה האפתעה — יש שאינם מסתפקים בטיעון מדיני אקטואלי ענייני, ומפליגים אל נימוקים היסטוריים ומוסריים הגובלים עם ספקות ופקפוקים ביחס לעצם זכות היהודים על ארץ ישראל לעליה, להתיישבות ולשלטון ריבוני בה. אמנם אין אליאב נמנה עם אלה במפורש, אך פה ושם הקביעה על הזכות השווה על ה„טלית", שהיא למעשה „כבשת הרש" היחידה של העם היהודי, וקביעות דומות מסוג זה עלולות בתנאים מסויימים לדשן את הקרקע לזירוז צמיחתם וריבויים של צמחי פרא ועשבי בר למיניהם. שבלאו הכי הם מתרבים בשדות ישראל.

יש בארצנו, ובעיקר מבין הנוער, מתהלכים ב„פיק ברכיים" ובעלי „מוסר כליות" מול נוכחות ישראל בשטחים כתוצאה מן הנצחון הישראלי. אילו היתה ישראל קרובה למשא ומתן על שלום אמת, יציב ובטוח ועובדתי — היה מקום ויסוד גם לוויתורים ופשרות, לפי תכנית זו או אחרת, אף אם לא היתה זו לגמרי לפי טעמנו ורוחנו. למען השלום — ראוי לשלם מחיר. אך דורנו שנגזר עליו לשאת את המצב הקיים — חלילה לו לשאתו ברגשי אשמה ותיסכול. למען שלומו ובטחונו הכרח שיינשא בהרגשת הזכות. בקומה זקופה ובאיתנות מוסרית. הדרך אל השלום היא סבוכה ומפותלת, מלאה מעקשים ומוקשים. מציאות החיים המשותפת בין יהודים וערבים, במידה שהיא מתמשכת והולכת, ברצוננו ושלא ברצוננו, תשלים בין העמדות המנוגדות ומן ההשלמה הכפויה אל השלום המיוחל.

227

22.2.73

מה אמר בן־גוריון

מבלי להיכנס לעצם הדיון שבין עמוס עוז („דבר" 5 בינואר) לבין יצחק בן־דוד („דבר" 6 בפברואר) יש לעורר תשומת־לב לטעות אחת שהשתרבבה במאמרו של בן־דוד. הוא כותב ש„בן־גוריון טען ב־1942 כי יש לחלק את ארץ־ישראל" וכו'. זו טעות שרבים חוזרים עליה, גם בספרים, מדעת ושלא מדעת. תכנית בילטמור שנתקבלה ב־1942 לא גרסה חלוקת ארץ ישראל אלא „ארץ ישראל כקומנוולט יהודי". כלפי החוששים וההושדים שתכנית זו מתכוונת לחלוקת ארץ־ישראל טען בן־גוריון:

„אני יודע שמחוץ לוועד הפועל (של ההסתדרות) יש אנשים אשר בכוונה דימגוגית ובמטרות פוליטיות בלתי הוגנות מפרשים סעיף זה („לכונן את ארץ ישראל כקומנוולט יהודי") כאילו הוא מכוון לחלוקת הארץ. עם אנשים אלה המסלפים דברי התנועה בזדון אין לי ענין וצורך להתווכח. אבל יתכן שבתוך חדר זה ישנם חברים הסבורים בתום לב שהסעיף הנזכר פירושו חלוקה — — — לחברים אלה אני רוצה להגיד: — איני יודע מה יענו לנו הגויים ומה יציעו לנו אלה שהכוח והשלטון וההכרעה בידם — — — אני יכול ורוצה רק לקבוע מהי כוונת הסעיף כפי שנוסח ונתקבל בתנועה הציונית ברחבי העולם ובמוסד הציוני העליון, בוועד הפועל הציוני בירושלים. — — — אני גם השתתפתי בניסוח הפסוק, והפסוק הנידון הוא ההיפך הגמור של חלוקה — — — הנוסח שנתקבל ונתאשר הוא: „ארץ־ישראל כקומנוולט יהודי."

(פנקס ההסתדרות, הוצ' הוה"פ, פברואר 1944, עמ' 6—7)

במועצת ההסתדרות נ"א, מארס 1944, חזר בן־גוריון ואמר: „אתם יודעים שאני עבדכם הייתי ב־1937 בפרינציפ בעד קבלת מדינה יהודית בחלק של הארץ אם כי התנגדתי לחלוקה לא פחות מטבנקין — — — עכשיו אני דורש מדינה בכל ארץ־ישראל, לכל הפחות בכל מערב ארץ־ישראל".

(מועצת ההסתדרות נ"א, הוצ' הוה"פ, עמ' 122)

המאורעות התפתחו כפי שהתפתחו, אך ראוי לדייק במסירת העובדות ההיסטוריות כפי שהיו באמת.

א. כנוידי

אפק

228

במה חפשית

1

מה רוצה ס. יזהר / אס"ף

מדי פעם מפתיע אותנו ס. יזהר, אם בכתב (רשימות, מאמרים וכו') ואם בעל פה (ראיונות, שיחות וכו'). נוסח הכתיבה, צירופי המילים, הדימויים, האסוציאציות, ההברקות וכו' וכו' — ממש מדהימים, ואפילו משעשעים בציוריהם, ברב־גוניותם. כל מה שנכתב בהקדמה לאותו ראיון שעליו מדובר („בקיבוץ", 832) קולע ונכון.

אלא מה — אליה וקוץ בה. ולא עוד אלא שלפעמים כל כך חרבה קוצים, עד שקשה למצוא נתח כלשהו של אליה ממש... אחרי הקריאה בדברים המהנים והמשובבים אתה נשאר תוהה, משתומם, וכולך שאלה: ובכן, מה, סוף־סוף, רוצה ס. יזהר?

את קלוני אני מגלה ברבים: במופלא ממני — אינני מבין ודברי ס. יזהר בנידון די מופלאים. אך בארצנו, הלא כל כך קטנטונת, יש רבים כמוני, כך אני משער, המבינים דברים פשוטים, גלויים, ודברים כאלה אינם חייבים בהכרח להיות שטחיים. ובכן, חוזרת השאלה למקומה: מה רוצה ס. יזהר?

באותו גליון של „בקיבוץ" מתפרסם ראיון־פגישה בין ראש הממשלה לבין עורכי העתונים של התנועות הקיבוציות. גם ראש־הממשלה אינה מרוצה מהמצב, גם לה יש דרישות ותביעות וכו' — ומי מאתנו מרוצה? ולמי אין תביעות? — אלא שאי־שביעות רצונה של ראש־הממשלה מבוטאת בדברים גלויים, ברורים. התביעות, הדרישות מהנוער, מהתנועה הקיבוצית, הן קונקרטיות, ממשיות, מובנות בכנותן ובפשטותן השווה לכל נפש: לא להסתגר; להתערב בנעשה כדי להיטיב, לשנות, להשפיע; לפעול בעיירות פיתוח; לעזור בקליטת עליה; ללכת להתיישבות חדשה וכו' וכו'. בקיצור: לעשות, להגשים, לממש. לקרוא לכך אפילו „מימוש עצמי" שהוא באופנה.

אכן, אין בדברים אלה של ראש־הממשלה מן המפתיע, מן ה־מרעיש, מן המדהים ואולי יש בהם אפילו מן השיגרה, רחמנא ליצלן, ובוודאי מן „המיושן" שכל שומר נפשו ירחק ממנו. אבל יש בהם, בדברים אלה, מן העיקר, והוא פשוט, בהיר וגלוי: זה וזה צריך לעשות. אף היהדות, שפה ושם גם צעירים התחילו לדבר בשמה, לא הסתפקה ב„אמונה" בלבד ולא ב„עיקרים" שרק מאמינים בהם. האמונה קשורה עם מצוות „עשה" ו„לא תעשה". מן הראיון הנ"ל מתקבל הרושם שגם ס. יזהר מתקומם כנגד „החינוך לערכים" ש„הפך לסיסמה בלבד", אלא שאחרי ועם ההתקוממות המוצדקת כשלעצמה, יש לפרש ולהבהיר: מה יש לעשות? מי שקובל, למשל, על „עשרה מינים של סוציאליסט" צריך לפרש ולקרוא בשם הסוציאליזם האחד שהוא רוצה בו. קשה למצוא זאת בדברי ס. יזהר.

229

כן, בהמשך הראיון יש כאילו פירוש לדברים. ס. יזהר אומר: „אני מתכוון בעיקר לחיים עם טעם מול חיים ללא טעם". והנה הדוגמה: „ראיתי בארצות הברית תנועות באלה של אנשים מאמינים, פשוטו כמשמעו, וזה יכול וחייב להתהוות גם בארץ". ובכן, אנשים מאמינים נחוצים לנו. יפה מאוד. כבר נאמר משהו לעיל על „מאמינים". אך אם הדוגמה היא המאמינים שבארצות הברית, מי הם איפוא אלה? רבים מהם באים לקיבוצים בארץ לחפש „אמונה" שאיננה או שאבדה להם במקומותיהם. „השמאל החדש" דומה, שגם הוא הולך ושובק. לפני שנה וחצי ביקר בישראל אביה ונביאה של תנועה זו, פרופ' הרברט מרקוזה. עמוס עוז שנפגש אתו, מספר כך:

— — — „הוא (מרקוזה) הביע אכזבה עמוקה מחסידיו, אנשי השמאל החדש, כמעט בכל העולם. הוא אמר שהשמאל החדש בצרפת ילדותי ומבולבל, בגרמניה יעיל ורצחני, באמריקה — בוהה ומסומם. באנגליה — אינו קיים. כוח החיים בתנועה ההיא דעך ולא הגשים את התקוות שתלו בו והאמונה שאינטלקטואלים צעירים יהיו הניצוץ שיפעיל את מעמד הפועלים נגד צורתו החדשה של הקאפיטאליזם היא אמונה כוזבת. הוא אמר בערך כך: „אתה יודע, אנחנו, באמריקה, יודעים הרבה על המתרחש בקיבוצים. אתם יצרתם מיתוס. אם המיתוס הזה נכון, הרי אתם התקווה האחרונה של הסוציאליזם. אתם הנסיון היחיד שלא שפך דם ושעדיין לא התברגן".

„אגרת" מס. 1034 29.10.72

הפילוסוף ז'אן פול סארטר, שכידוע מקורב מאוד לחוגי השמאלנים הצעירים ומכיר מקרוב את אורחם ורבעם, אף הוא אינו מתלהב ביותר מתנועות „תרבות הנגד" האמריקנים. הוא אומר: „בעינינו, הצרפתים, תרבות הנגד היא רק אפיזודה. אולי באמריקה יש לה משמעות רבה יותר, בעיקר בגלל השימוש הרב בסמים. — — — תרבות הנגד אינה יכולה להגיע רחוק היום. — — — בתנאים הקיימים תשאר תרבות הנגד, במקרה הטוב ביותר, גורם מרסן".

„דבר השבוע" מס. 9, 2.3.73

ודאי, צודק מאוד ס. יזהר בקביעתו ש„אי אפשר לחיות לאורך זמן על מוטיבציה של רדיפות נוחות ובצע בלבד". הוא מצפה ל„שמאל אמיתי וימין אמיתי". ויש לקוות שס. יזהר רוצה כמונו ב„שמאל אמיתי" יותר מאשר ב„ימין אמיתי". אולם „שמאל אמיתי" — מהו? סתם ולא פירש.

ואולי זהו הפירוש. ס. יזהר אומר: „החזית העיקרית היא זו הפוליטית העכשווית". וכאן הוא מתקיף את הממשלה ש„היא מכשול לכל שינוי, לחיפוש אמיתי אחר מציאת פתרון שיביא לשלום". עם זה הוא משבח את „מדיניות הגשרים הפתוחים", שאף היא, כידוע, מקווי המדיניות של הממשלה, אלא ש„צעדים דומים רבים נחוצים לנו", אך „צעדים רבים דומים" הרי מייצבים יותר ויותר את ה„סטאטוס קוו" שכנגדו מתקומם ס. יזהר. כיצד, איפוא, מתיישבים הדברים? — אין דבר, החיים מלאים סתירות, עיקולים ופיתולים, ועל כגון דא מעיד ס. יזהר בעצמו באותו ראיון: „הקו הישר הוא קו חונק, משמר ומאבן". הבו, איפוא, גודל „לפתלתל ולעקלקל" ותבוא הגאולה.

אפק

230

במה חפשית

1 על מה יצא הקצף?

● אס"ף

ב„בקיבוץ" האחרון קפץ הרוגז על שמריה גוטמן, והרוגז הוא משה ברק מגבת. רוגז — על שום מה? על שום שעל פי משה ברק „טען שמריה כי הגולן משתרע קילומטרים מספר מזרחה וכו' והביע בהזדמנות זאת את צערו על כי מפקדי צה"ל — — — לא הכירו את הגבול הטבעי והגיעו אליו" וכו' וכו'.

אין מ.ב. מביא, ולא יכול להביא, את דברי שמריה לדיוקם, שהרי אינם כתובים על ידו וניתנים לבדיקה. הדברים הם יותר מדי **רציניים כדי לשחק בהם ב„משתמע". מ.ב. כותב: „מתוך הדברים משתמעת תקווה לתיקון המעוות. כלומר, ציפייה למלחמה נוספת ולאו דווקא לצורך הגנה..."**

הנה את זאת מייחס מ.ב. לשמריה גוטמן. זוהי האשמה כבדה, שכל מקורה הוא ה„משתמע" וה„כלומר". מכירים את שמריה גוטמן, איש הקיבוץ, אוהב הארץ וחוקרה, שתרם משהו לידיעתה, לאהבתה ולחיבובה על הבריות. והנה הוא פתאום לפנינו, „בהזדמנות זאת", איש שואף קרבות. ו„לאו דווקא לצרכי הגנה"...

„הגולן לא נכלל בתודעת התנועה־הציונית וההתישבותית" — כך פוסק מ.ב. ייתכן שכן וייתכן שלא. מפאת קוצר המצע אין להיכנס **פה לפרטי הנושא. המעוניין ילך למאמריו של בן־גוריון על „גבול** ארצנו ואדמתה" ועל „גבולי ארץ־ישראל" בספרו „ממעמד לעם" (הוצאת עיינות, תשט"ו) ואל מאמריו של יוסף ברסלבסקי בספריו „הידעת את הארץ" (וכן בספרים נוספים בנושא זה) וילמד משהו על ה„תודעה הציונית התישבותית".

בהקשר זה כדאי להזכיר את המושבה „בני יהודה" בהרי הגולן שהתקיימה במשך 33 שנים ואחרון מתיישביה נרצח בפרעות 1920.

כמובן, שמלבד תודעה, זיקה וזכות היסטורית — ישנה מציאות, תנאים מדיניים וכו' וכו', דברים שהם מגבילים, עוצרים ומכתיבים, לעיתים, מדיניות אקטואלית. אך גם להיפך: מציאות בטחונית ומדינית, שבתנאי ישראל היא גם קיומית, לעיתים היא לא רק עוצרת אלא דוחפת, כופה פעולה, שבפי זרים־לא־יבינו ומתנכרים, ולעיתים גם בפי ידידים ואנשים שמבפנים, היא מכונה פעולה „כיבושית ומתפשטת". והא ראייה: הגולן, שאף לפי מ.ב. הוא „עובדה".

כן, הגולן! מי לא זוכר מה היתה רמת־הגולן בשביל תנועת השומר־הצעיר (הקיבוץ־הארצי ומפ"ם), למשל, רק לפני שנה, שנתיים, שלוש? ההתישבות בה היתה אסורה על פי הגבורה. ואם נאחז אז באיזור גוף התישבותי של השוה"צ, הוא קיבוץ שניר, הוסבר לנו שהדבר מותר מכיוון שהמדובר הוא בשטח שהוא בתוך התחום של ארץ ישראל המנדטורית! והנה זכינו: מתכנס הוועד הפועל של הקיבוץ הארצי — השומר הצעיר ומחליט על הקמת ישוב קיבוצי חדש ברמת־הגולן, הוא קיבוץ גשור, ודווקא בסמוך לגבול הסורי. „על המשמר" שמדווח על כך מעיד כי „ההצבעה בסיכומו של הדיון — מדברת בלשון ברורה כי הקיבוץ־הארצי ברוב עניינו ובניינו לא יוותר על חלקו ביישוב רמת הגולן, בהתאם למסורת החלוצית שלו ביישוב אזורים מרוחקים שהבטיח למעשה את גבולות הארץ".

על המשמר, 26.6.73

231

ובכן, יישוב רמת־הגולן בא להבטיח את גבולות הארץ. רמת־הגולן היא, איפוא, לא שטח מוחזק (מ.ב. ברשימתו „מחזיק" מאד במונח הזה), אלא שטח להתישבות. ואף אם לובה אליאב, המקורב מאד במצעו הפרטי, כפי שהתפרסם, לעמדת מפ"ם, מדבר על „נקודות ההתישבות היהודיות אשר הוקמו בשטחים — — — ש„קיומנו **אינו בבחינת סיפוח, דה פקטו' של השטחים עליהם הן יושבות**", חזקה על השוה"צ כתנועה התישבותית שבמקום שהוא מתיישב הוא גם יישב. דומה שלא תהיה זו חוצפה יתרה להתנבא שגם בבקעת עמק־הירדן ובשטחים „מוחזקים" אחרים, שעד עכשיו הם בבחינת „אסור" לגבי הקיבוץ־הארצי — עוד יקומו בהם ישובים **משלו. אפשר אפילו להתחצף ולנבא שאף בחברון, — סליחה, קרית** ארבע, אם רק יגדל בה הישוב היהודי, עוד יקום קן של „השומר הצעיר". למה לא? וכי אין יהודי קריית ארבע ראויים לכך?

ועוד רוגז מ.ב. על שהמונח התישבות הומר בהתנחלות; על שבגבת נכנסים ילדים לעול מצוות לאורה של מפת אש „מהגולן עד תעלת סואץ"; על שהשטחים שלדידו הם „תפוסים", הפכו להיות „משוחררים" — „מושג שאול מן המילון של כל הכובשים הגדולים" וכו' וכו'.

האמנם כך הם הדברים? וכי אין בהיסטוריה שטחים שמוחזקים זמנית בידי זרים ומוחזרים בדרך כלשהי להיותם בבחינת משוחררים? ושטחים וארצות באירופה שהיו בידי היטלר, האם לא היו „משוחררים" כשחזרו למקורם? וכי אין הרמה הסורית, זו שהמטירה אש ומוות על הישובים שמתחתה במשך 19 שנה רצופות בבחינת משוחררת מן האש ומן השנאה שהיתה משופעת בהן? נניח שמעל לגבת קיימת מין גבעה כזאת שממטירה אש על הישוב שמתחתה, האם היתה גבת ודומיה יכולים לסבול זאת בשוויון נפש ללא נקיטת פעולה אקטיבית משחררת?

הנה למעלה משש שנים מחזיקה ישראל בשטחים ואין לראות סימנים משמעותיים לשינוי המצב בזמן הנראה לעין. מה לעשות איפוא? הן המדובר הוא בשטחים שאינם סתם שטחים, כברות קרקע, גושי אבנים וכדומה. אלו הם שטחים כרוכים, שלובים ומאוחדים עם העם היהודי, תולדותיו ותרבותו. האפשר להתייחס אליהם כאל „מוקצה" שרק „מחזיקים" בהם בדרך צבאית כיבושית, ולא יותר? האם ההחזקה הצבאית לבדה הינה יותר סימפטית מאשר זו המשולבת **עם פעולה התישבותית, שיש בה יצירה אנושית ומגע אנושי?**

ודאי, הכל רוצים בשלום, אך היד המושטת לפשרה — נענתה בינתיים רק ע"י בורגיבה, הרחוק מן הזירה הממשית, כשברוב נדיבותו נוטה להסכים להחלטת החלוקה של האו"ם ב־1947. יש להניח שלא זו היא הפשרה המיוחלת.

232

26.7.73 העולם הזה 1114

דיון

כל איש ומצעו...

מאת אריה סגולי

לובה אליאב, האיש המבורך במעשים חלוציים ראשוניים, זיכנו הפעם במעשה חלוצי מסוג חדש: מצע פרטי משלו לכנסת השמינית עם התחמות של אנשים, שבדומה למצע אף הם "פרטיים". אכן, מעשה ראשוני ראוי לשמו, ואולי טוב שיעשוהו גם אחרים... למה לא? טובים השניים מן האחד, והרבים — לא כל שכן. איש על מחנהו ואיש על מצעו. אז יאמרו בגויים, הגדיל ה' לעשות עם אלה: לא רק לכל חבר ממשלה מדיניות משלו, אלא אף מי שעדיין אינו בממשלה ורק מתעתד להיות בה — כבר מצע פרטי לו משלו...

מה מכיל מצע זה, שראוי לנו לעיין בו עיין היטב? מי שקרא את הספר "ארץ הצבי" מהחל ועד כלה, ולא פסח על פרקים ודפים וקטעים — בוודאי לא ימצא במצע רעיונות חדשים משמעותיים. הכל כתוב בספר, דבר דבור על אופניו. והרי נדפס הספר בכמה מהדורות, וכולן, כפי שפורסם, נמכרו והגיעו לקריאה להמוני אנשים... מה אפוא בא המצע לחדש לנו?

אלא שהשואל כך בדבר המצע ראוי שישאל כך גם בדבר הספר, שכן בזה כן בזה החידושים מבחינה כמותית מועטים, אך הם מחזיקים את המרובה מבחינה איכותית. אמנם גם "מרובה" זה אינו חדש כל כך. קדמו לו אחרים: מפ"ם, "העולם הזה" ואחרים מסוג זה. יש במצע תוכניות והצעות, שהן בתכלית הניגוד למדיניות הממשלה, למצע מפלגת העבודה לכנסת השביעית ולהחלטותיה המוסמכות של מפלגת העבודה הישראלית.

הבעיה היהודית־ערבית — מהי?

כספר כן המצע מתיימר לתמוך יתדותיו במקורותיה ובתולדותיה של תנועת העבודה ההיסטורית. רוצה הוא להוכיח, שרעיונותיו ותוכניותיו מעוגנים היטב במסורתה ובתורתה של תנועת הפועלים הציונית־סוציאליסטית, וראש לכל — בבעיה הערבית. ודאי, אין כל חידוש בקביעה, שתנועת העבודה לא גרסה מעולם "כי המפעל הציוני מן ההכרח יתגשם על חשבון הערבים". יתר על כן: לא יקשה להוכיח, שהציונות בכללה, ללא הבדל זרם ותנועה, לא בעבר ולא בהווה, לא גרסה ואינה גורסת כך. הבעיה שהיתה ועודנה היא: כיצד לא יידחקו רגליהם של היהודים מן הזכות ומן האפשרות להתיישב בארץ־ישראל בממדים, בקצב ובהיקף, שיתנו בידם ריבונות מדינית במירב הבטחון. זהו תוכן הסיכסוך היהודי־ערבי בעבר ובהווה. אכן, גם המצע מציין עובדה זו בניסוח זה או אחר. הוא אף מודה בכך, שאף לאחר מלחמת ששת הימים "השלום המיוחל ממנה (ממדינת ישראל) והלאה. בגלל קיצוניותם ואי־נכונותם לפשרה של מנהיגי הערבים — העמיק והתעצם הסיכסוך היהודי־ערבי".

אם כך אמנם המצב, מהי אפוא הנוסחה הגואלת, שאותה מציע המצע כדי להתגבר על קיצוניותם ואי נכונותם לפשרה של הערבים"? מהי, אליבא דמצע, הדרך לשלום?

אין המצע מהייב נסיגה, וגם אינו מקבל כפייה בכוח על ישראל, אלא את דרך המשא ומתן. עד כאן הכל אתי שפיר, אך מכאן ואילך מתחיל החידוש הגדול, היחיד והמיוחד, והוא ב"הצהרת כוונות כללית". תוכנה של הצהרה זו הוא, שאין ישראל "שואפת להתפשטות על חשבון הערבים" וכי היא מוכנה "לוותר על מימוש חלק מזכויותיה ההיסטוריות על כל ארץ־ישראל ולהמיר שטחים בשלום מלא אשר כזה". המצע מאמין, ורוצה שישראל כולה תאמין, כי הצהרה כזאת יכולה לשמש פתח לתהליך, ולו גם ממושך, של התפייסות והשלמה בין מדינות ערב למדינת ישראל.

אכן, גם באמונה זו — אין המצע מחדש הרבה. ודאי שותפים לאמונה זו ב"תהליך" רבים, טובים ושלמים. השאלה הגדולה היא: האם דווקא "הצהרת כוונות" זו היא היא שתחיש או תמריץ את התהליך הזה?

הרי גם על־פי המצע שלפנינו הצהירה הציונות (וישראל) מאז ומעולם, כי פניה לשלום, ושאיפה חותרת לדחוק את רגלי הערבים וכף

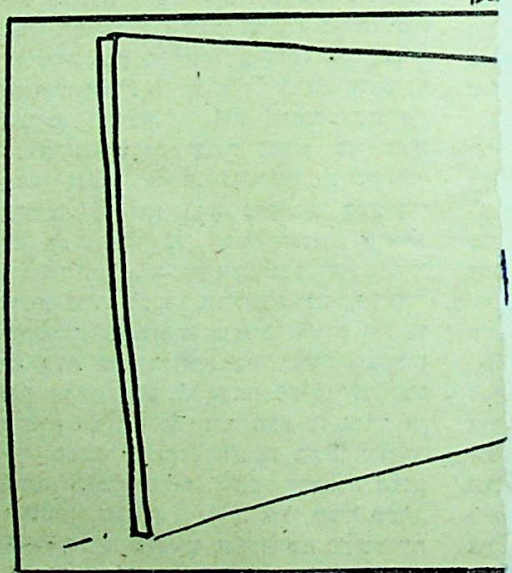

מה שפחות הוא מה שיותר..."

וכו', במה יפה כוחה של הצהרה כזאת מהצהרות רבות קודמות, שדווקא היא היא שתהולל את הפלא הגדול? בוודאי טובה האמונה, אך טובה היא עוד יותר, כשהיא צמודה לאמת, ותזיה זו אכזרית ביותר.

הצהרה זו — אילו "כוונות" היא מכילה? בניסוח חופשי ומקוצר אלו הן: א) נכונות להחזיר את "רוב שטחי הגדה המערבית וחלק ניכר משטחי רצועת עזה". ב) חוזה שלום. ג) פירוז השטחים בפיקוח ישראל או בפיקוח משותף. ד) ירושלים שלימה ומאוחדת. ה) פתרון בעית הפליטים בשטחים גם "לפני בוא השלום". ו) החזרת סיני, פרט ל"נוכחות ב־מצרים", למצריים ופירוזו. ז) מאחז התיישבותי והגנתי קבוע ברמת הגולן. ח) נקודות ההתיישבות בשטחים אינן בבחינת "סיפוח דה פאקטו". כלומר — אפשר לבטל אותן.

עצם פירוט ה"כוונות", שהן בעצם תנאים מוקדמים, הוא בניגוד גמור למדיניות הממשלה ולעמדת מפלגת העבודה והמערך, ששללו ושוללות ציור מפות והצגת תנאים, בעוד הערבים עומדים בסירובם לניהול מו"מ עם ישראל. ודאי, יכול ורשאי כל אחד להציע את הצעותיו, להביע ולהיאבק על רעיונותיו. אך כאן לפנינו חידוש גדול: מצע וחתימות מחוץ למסגרת, במקום מאבק בתוך המסגרת. ראוי לציון, שאפילו סיעה ב' בשעתה, בהיותה בפנים, נמנעה מהצגת מצעים נפרדים לעת בחירות לכנסת ישראל או להסתדרות, ועל כל הופעה נפרדת קמעא היתה נדונה ברותחין. ואילו כיום — מצע נפרד, מנוגד לחלוטין למדיניות ולהחלטות המוסמכות, חתימות וכו' ובמוסדות המוסמכים — אין פוצה פה ללמדך איזו כיברת דרך עברנו...

אך מעיקרא דדינא פירכא: אם למשא ומתן ללא תנאים מוקדמים אין הערבים נכונים — מניין האמונה ש"כוונות" מוצהרות על ירושלים שלימה ומאוחדת, על נוכחות במצרים, על פירוז שטחים, על מאחזים התישבותיים וכו' וכו' — דווקא הן יסללו את הדרך למשא ומתן?

מבנה העם היהודי

בחלקו השני עוסק המצע ב"הדרך לתיקון חברתי". הוא רואה בחברה הישראלית תופעות חמורות ביותר: "עוני מכאיב בצד עושר ורווחנות" "שליטת המאטריאליזם הגס, פאראמאטיזם ללא יעדים, רדיפת הון ובצע" וכו' וכו'. ובכן — מה הוא מציע? — ברור: "תנועת העבודה חייבת להחזיר לחברה הישראלית את השאיפה לשוויון" וכו' וכו'.

גם הפרקים בחלק זה של המצע אין בהם חידושים רבים, ובוודאי אפשר היה להכניסם, בניסוח זה או אחר, למצע הכללי. אך חידוש "קטן" יש בהם, על כל פנים, לגבי דרכה ומסורתה של תנועת העבודה. באחד מסעיפיו אומר המצע: "ישראל תתכנן את חברתה, משקה וכלכלתה בהתאם למבנהו, כישוריו וגאונו של העם היהודי הנאסף אליה". מאז ומתמיד ידענו כי המבנה של העם היהודי בגולה הוא ללא עבודה, ללא חקלאות, ללא חיים בטבע, ללא שליטה במקורות קיום ראשוניים וכו' וכו'. מבנה זה של העם היהודי בגולה לא נשתנה ביסודו. הציונות, לפי תפיסתה של תנועת העבודה, קיבלה על עצמה לשנות את המבנה הזה וליצור עם עובד בכל ענפי העבודה והיצירה. המטיף להעתיק את קיום "המבנה של העם היהודי" אל הארץ — משלים מראש עם אי־הליכה להתיישבות, עם אי־הליכה לעבודה ועם המשך הנהירה לפרנסות "אינטיליגנטיות" "קלות ונקיות". אמנם המצע מדבר על החקלאות, ש"תשמור על מקומה האיכותי המוביל במשק"; אולם באין חינוך להתיישבות באין עדיפות בהכוונה אליה, באין מדיניות מכוונת, מחנכת וממריצה לשינוי יסודי של המבנה של העם היהודי; באין פעילות נמרצת של מה שנקרא פעם "שידוד מערכות" או "שינוי ערכין" בעם היהודי — ספק אם תמשיך החקלאות "להוביל במשק". מסתבר שלא במקרה מביע המצע נכונות לסגת מנקודות ההתיישבות החדשות, שקמו בשטחים פנויים.

ההטפה לחברה מתוכננת ב"התאם למבנהו וכוחו של העם היהודי" אינה אלא חזרה, בצורה אלגנטית־אופנתית, על התורה הרוויזיוניסטית, שעיקר ציוניותה היה בתחום הגיאוגראפיה כלומר — בהעברה גיאוגראפית של המוני היהודים כמות שהם על סוחריהם, מתווכיהם, עיסוקיהם, אינטליגנטיהם ואינטלקטואליהם ל־ארץ ישראל. תנועת העבודה, כפי שמעיד עליה שמה, וגם שמות המפלגות המרכיבות את המערך, הציונות שלה היתה ציונות אחרת — ציונות שעיקרה היה שינוי מבנהו של העם היהודי.

תנועת הפועלים והרוויזיוניזם

זה מכבר, ובעיקר מאז מלחמת ששת הימים, אפשר להבחין שחוגים מסויימים בתנועת הפועלים רואים לנחוץ לרכז את ביקורתם על התנועה הרוויזיוניסטית בדמותה שלאחר הקמת המדינה ("חרות") דווקא בתחום הציוני הכללי, בהדגישם את הקו המבדיל בין הציונות הפועלית ובין הרוויזיוניזם ביחס אל המטרה הציונית המדינית, אל ארץ ישראל, אל היקף המדינה וכדומה — ולא בתחום הסוציאל־חברתי וביחס להתישבות עצמית, כפי שהיה בעבר ונשאר בהווה. בן־גוריון, ב"זכרונות" כרך ב' (עמ' 109—205), מספר, כי בשיחותיו עם ז'בוטינסקי על הסכם העבודה ב־1934 הובהר לו, כי בינו ובין ז'בוטינסקי "אין חילוקי דיעות בנוגע למטרה הפוליטית ולהיקף הטריטוריאלי". גם מנהיגי פועלים אחרים הדגישו לא פעם, כי המחלוקת בין תנועת הפועלים ובין הרוויזיוניזם לא היתה מעולם על עצם המטרה הציונית המדינית, אלא על הדרך אליה. מסתבר שביחס להערכת מקומו של המבנה הכלכלי הגלותי היהודי "בחברת הצדק והשוויון" שבארץ — גלש, אולי מבלי משים, המצע הפרטי שלפנינו מן התפישה ההיסטורית של תנועת העבודה הציונית־סוציאליסטית ו־התקרב אל התפישה הרוויזיוניסטית.

דעות

ירידה תרבותית תלולה

בעת ביקורי בארה"ב הייתי קרוב לענייני תרבות. מה שהפתיע אותי היה, שאמריקה החומרנית מגלה הבנה וכושר ארגוני בשטחים שלא פיללתי להם.

ספריית ניו־יורק הגדולה, למשל, פתוחה בשבתות ובחגים, ובימי חול — עד שעה מאוחרת בערב. אצלנו, משום מה, הספריות פתוחות רק בשעות המשרדיות הרגילות. אבל אנשים הרי מתפנים לקריאה דווקא בשעות המנוחה והחגים. האם אנו כל כך שומרי שבת, עד שאסור לנו לקרוא ספר או עיתון בשבת?

ב"ספריית בורוכוב" בחיפה יש אולם קריאה ועיון לא גדול. בזמן בחירות "מגייסים" אולם זה לצורכי בחירות. כאילו אפסו כבר כל החדרים, בתי הספר ובתי המלון, ורק על חדר העיון יוצא הקצף.

ב"ביתנו", הבית היותר חדיש של ההסתדרות כאן, היה אולם קריאה נאה. בגלל מיקומו במרכז העיר אפשר היה תמיד למצוא שם קוראים ומעיינים. ביום לא־בהיר אחד נהפך המקום ל"קויק־באר", "מוסד" שלא היה חסר כל כך בעירנו. לקוראים ולמבקרים הותיקים של המקום לא ניתנה כל אלטרנטיבה.

התקציב לספריות קטן וממש מביש. לרוב לא קונים ספרים חדשים, אלא אם יש דרישה מיוחדת מהקהל, ואז, אחרי חודשים של שהייה הספר החדש, ואולי כבר לא כל כך חדש, נרכש.

פעם הייתי צריך לעיין ב"המעורר" של יוסף חיים ברנר, אולם בכל הספריות של חיפה רבתי — כולל ספריית בורוכוב הפועלית — לא מצאתי אף אקסמפלאר של עבודה מונומנטאלית זו (זה היה לפני שיצאה המהדורה המחודשת לאחרונה). זו רק דוגמה אחת, עד היכן מגיעה חסכנותנו המופרזת במישור חיוני־תרבותי זה.

היה זמן שידענו לארגן הרצאות עממיות למאות שומעים. רבים עוד זוכרים איך הקהיל ד"ר בלובשטיין המונים על חולות תל־אביב להרצאות על א.ד. גורדון, ברנר, שפינוזה, וכו'. משום־מה איננו יודעים איך לעשות זאת בימינו. אמנם יש ועדות תרבות, העוסקות בזה, אולם דבר זה מאורגן באופן כל כך שלומיאלי, שלהרצאה אקטואלית בא מניין או מניין וחצי שומעים, וזה בעיקר מהוותיקים והפנסיונרים.

16.3.73

וייץ, וייצמן וכל השאר

ושוב באותה הבעיה, היא בעיית היחסים בינינו לבין שכנינו.

א. אילו היה הדיון רק בין שניים, אם של שניים מ„שדמות" ואם של מ„בקיבוץ", לא היה ראוי לשוב ולעסוק בכך. אך הדיון הוא גם בין ציבורים שלמים, קבוצות זרמים וארגונים, בינם לבין עצמם ובתוכם פנימה. יותר מזה — לעיתים, בלבו־פנימה של כל אחד מן המתדיינים.

ב. לדידי, המובאה ממכתבו של יוסף וייץ ברשימתה של איל כפכפי („בקיבוץ" מס' 838) החטיאה את מטרתה. מובאה זו סותרת את כל כוונות רשימתה. שיש „התרוצצות של יצרים", התלבטות והרהורים — מה בכך? — רוח היא באדם והוא „מתרוצץ", מתלבט ומהרהר... אך גם וייץ בעצמו, באותה מובאה, מעיד „קול זה נדם במהרה" כי־כך אומר וייץ, וסוף פסוק הוא הקובע: — — — „עמי קודם, ובפרט שלא גזלנו את האדמה. במיטב כספינו שילמנו את מחירה ועוד הוספנו פיצויים על פיצויים. עתה נרגעתי: בחורינו עלו על הקרקע והם חורשים, גודרים, מקימים צריפים והלמות הפטיש העברי נשמעת למרחקים".

ג. אף כי איל כפכפי נשענת על עדותו של יוסף וייץ אין היא נמנעת מלהטיל דברים על „נישול" ו„עוול" לערבים. אלו הם עלילות דברים ישנות מאוד, נדושות מאוד, מאז ועד היום. עלילות שווא שלא רק וייץ בעדותו הנ"ל מפריך אותן אלא אף ועדות חקירה אנגליות בשעתן הפריכו אותן. וואדי חווארית עצמה — מפריכה אותן, כי מה היה בוואדי חווארית?

בוואדי חווארית (עמק חפר) על פני שטח של 31 אלף דונם רשובו היה שייך לאפנדים, נדדו בעדריהם שלושה בתי־אב קטנים של בידואים שכולם ביחד מנו, עם העברת השטח לידי הקק"ל, כ־850 נפש. בידואים אלה בכלל לא עיבדו שום חלקות אדמה. חלק מאדמת העמק הזה עובד, בצורה פרימיטיבית ביותר, ע"י פלחים שהם עצמם התגוררו בכפר הערבי קאקון, והיו להם קרקעות בו. אלה קיבלו פיצויים הוגנים מהקק"ל כדרכה במקרים כאלה. העמק, ברובו המכריע, היה שומם, עזוב וביצתי. עקב הסתה שלוחת־רסן של „נישול" וכו' שחברו בה יחדיו אנשי פ.ק.פ. (רק"ח של אז), יהודים וערבים (פעולת הסתה זו כונתה בפי ברל כצנלסון „הסנבלטיות הקומינטרנית"), עם אנשי המופתי סרבו הבידואים להגיע לידי הסכם כלשהו עם הקק"ל. על רקע זה פרצו סיכסוכים. אבל הבידואים לא גורשו ולא עזבו. הם יושבו כולם בגבולות אותו העמק עצמו בשטח אדמה שנוקז, יובש והוכשר לשם כך. בכספי הפיצויים שקיבלו נבנו לבידואים בתי אבן ובטון. כך הוקמו שני יישובים ערבים חדשים האחד בדרום העמק ליד קיבוץ מעברות, לאורך הכביש, ושמו שיך מוחמד (קיבוץ מעברות אף פעל לקידום יושביו), והשני — בצפונו של העמק, מול צומת כפר הרואה, בשם ואדי־שומאלי. במלחמת השחרור נעזבו כפרים אלה מיושביהם, כשם שנעזבו כפרים אחרים.

כיום קיימים באותו עמק חפר עשרות יישובים, קיבוצים ומושבים, שוקקי־חיים, ובהם רבבות נפשות. מה „נישול" ומה „עוול" יש כאן? ואף עם זאת כמה עשרות משפחות בידואיות משטחי הנדודים שלהם — מה רע בכך? מה רע, אם במקום חיי נדודים ועזובה רוכזו לחיי יישוב נורמאלי? ואף אם נניח, במקרה זה או אחר, שבעקב מעבר זה, חלק מן הערבים מצאו להם, בדרך כל שהיא, את דרכם לפרנסות עירוניות — וכי אין זה תהליך טבעי בעם ובחברה שיש להם עודף עוסקים בחקלאות עד כדי פיגור כלכלי וחברתי? וכי אפשר להשוות לכך את מצב היהודים שבעייתם היא, בין היתר, חוסר קרקע וחקלאות? עובדה נחרצת היא כי העליה וההתיישבות היהודית לא רוששו את הערבים יושבי הארץ לא בעבר ולא בהווה אלא העלו אותם אישית, כלכלית וחברתית. הדברים בדבר „נישול" וכדומה אינם אלא דברי תעמולה כוזבים מבית מדרשם של אויבי הציונות למיניהם בכל הזמנים ומכל הצבעים.

ופרט פיקאנטי: ארלוזורוב, שלא מעט פעל להעברת עמק חפר לרשות היהודים (יישובים בעמק זה נקראו על שמו: גבעת חיים, כפר חיים) אף הוא מובא, בהקשר זה, כעדות מסייעת להאשמותיה של איל כפכפי. האם הלהיטות שלהכעיס אחרי ה„איפכא מסתברא" מצדיקה כל קלקול שורה?

ד. איל כפכפי מסתייעת בדבריו של וייצמן לפני ריצ'ארד קרוסמאן. ראוי היה לגלות קצת יותר אחריות ולהביא את דברי וייצמן באותה שיחה לדיוקם ובמקורם. על כל פנים ידועים יותר דברים משל וייצמן בבעיה זו והם „קצת" אחרים. והנה מה שאמר וייצמן בפני ועדת החקירה האנגלו־אמריקאית באדר ב' תש"ו (1946):

„נודה בגלוי, כי לא יתכן פתרון צודק אידיאלי, שיספק את הכל. יש צורך לבחור בדרך של אי־הצדק הקטן ביותר; ואם לשקול את מעמדם ואת צרכיהם של היחידים, את ההבטחות שחובטחו להם, את התרומה שכבר תרמו על יסוד ציפייה זו ואת האינטרס של העולם כולו ביישוב הבעיה היהודית, וכנגדם את צרכי הערבים ואת מעמד העם הערבי כולו, הרי סבורני שהצדק יימצא לצידנו. בעיות רבות בעולם המסובך של היום אפשר לראות כ„ניגוד בין צדק לצדק". במקרים אלו ראוי, בדרך כלל, לנחוג על פי הכלל — כפי שאמר ד"ר פארקס — לשאוף לתמוך במי שנצרך יותר ולגרום קושי מועט ככל האפשר".

חיים וייצמן, יל"קוט, הוצאת מועצת המורים, תש"י (1950) עמ' 57.

ה. לא מובן כ"כ מרשימתה של איל כפכפי מה היא בעצם רוצה בתחום ה„לאומיות". היא משבחת את הרצל שלא רצה „מדינה חד־לאומית". ובכן, מה רצה? האם לא רצה מדינה יהודית? ומה רוצה איל כפכפי („להבדיל" כביטוייה של א.כ.) מדינה דו־לאומית? השימוש המעורבב של המושגים „לאומית" ו„לאומנית" מוטעה ומטעה וראוי לדייק. איל כפכפי ידועה מרשימותיה שלפני שנתיים ושלוש כ„יונה" בין יונים וזאת — גם משום ה„נימוק הדימוגראפי" והנה עכשיו — מה היא רוצה עכשיו? מדינה „לאומית"? מדינה „דו־לאומית"?

אפק

הציונות היא מ[illegible]מה לקיום עם ישראל בארץ־ישראל. הרחבת מושג הציונות להבטחת קיומו של העם „באשר הוא" מטשטש את עיקרה של הציונות ומשלבה במשיחיות. כזה הוא הרעיון „ראינו התמורות שחלו בעולם ובמצב העם היהודי במאת השנים האחרונות. איש לא יכול היה לראות מראש תמורות אלה לפני מאה שנים, ואין איש יכול לדעת מה יקרה במאת השנים הבאות. אחת אנו יודעים: היינו עם־עולם ועם־עולם עלינו להישאר; היינו עם שמילא שליחות היסטורית בעולם, ושליחות לא קטנה מזו שמורה לנו גם בעתיד" (ד. בן־גוריון — שנתון הממשלה תשי"ד).

ייתכן ובן־גוריון ייפגע אישית, אם מייחסים לתורה זו דובנוביזם, אולם אי אפשר שלא לראות אשר יש בה. מקוריותו של רעיון זה מפוקפקת ביותר. כולנו קוראים תנ"ך ויודעים מה כתב ישעיהו בן אמוץ, אולם אנו גם יודעים מה וע"י מי הועלתה תורת היעוד אשר לישראל בתקופה יותר קרובה אלינו ובזיקה לויכוח על עתידו של העם היהודי בגולה. תורת השליחות הועלתה כמעט תמיד כתכליתה העליונה של התפוצה בגויים. אפילו בימינו נאמר: „מי יודע אם אין ערכו הסופי של קיום היהדות הפלאי לחזור על צעקתו הנצחית של איוב לאלוהים, שלא תישכח לגמרי עלי אדמות" (ס. צויג, עולם של אתמול). רבים ושונים (מחוץ לנביאים) ראו שליחות ויעוד לעם־עולם בעבר ולעתיד — ומראיית השליחות לא הגיעו לציונות, אלא נשארו מעבר לה או שללוה.

בימינו נעשה נסיון למזג ציונות עם שליחות היסטורית של עם־עולם ולומר שהמשיחיות היא היא הציונות. מיצקביץ ודוסטויבסקי חזו גם הם משיחית ובעמים שונים חלמו על כתר זה. ואנו לא למשיחיות פנינו, אלא לחיים נורמליים של עם על אדמתו היוצר את תרבותו מתוך חרות ושיוון. כאלה ניתן את חלקנו, כפי יכלתנו, לתרבות האנושית. הציונות היא המאמץ ההיסטורי להביא את העם למצב זה. כי הן עוד בשעתו אמר ברנר: „אין משיח לישראל — לעבודה".

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
אריה סגולי [illegible] 1954, א. פ.

הציונות ועולם המהפכה

„— — — אין זו אמתו של הפועל הארצישראלי לבלי לראות במדינת הפועלים והאכרים, בהשכלת מיליונים מבני העם, בעליה התרבותית, החמרית והרוחנית של העמים ברוסיה — מהאוקראינים עד לצוענים — בטיפול בילד, ביצירת הצבא האדום, עם הדמות החדשה של החייל, בביעור כל אנטישמיות וכל שנאה גזעית, בעליית ערך האשה בחברה, ועל כולם בבנין תעשיה וחקלאות קולקטיבית מתקדמת — אין זה נכון לבלי לראות בכל אלה ערכים אנושיים גדולים. אין זה נכון שחובתנו החלוצית והפועלית ומהותנו המוסרית מחייבות אותנו לומר: יימסר כל זה לחרם, נקדש על זה מלחמה — — —

י. טבנקין, דצמבר 1939

— — — חברות, תהילה והוד לברית המועצות! אבל ברית המועצות חייבת גם להבין אותנו, את מדינתנו, את ציוניותנו, את נצח קיומנו הלאומי — —

— — — אם להגיד על רגל אחת תורתנו כולה מהי — הרי היא זאת: עם ישראל כולו בארץ ישראל השלמה, רובה ככולה קומונות, בתוך ברית עמים קומוניסטיים בעולם כולו. זוהי התורה כולה על רגל אחת. אבל היא מתחילה מעם ישראל רובו ככולו בארץ ישראל...

י. טבנקין — דצמבר 1953

שאלת היחס בין הציונות הסוציאליסטית ובין עולם המהפכה הסוציאלית המתגלם בעיקר במהפכת אוקטובר ובברית־המועצות — אינה חדשה אתנו. אפשר לומר שהשאלה בניסוחה זה — אינה אלא המשך לשאלת היחס בין הציונות־הסוציאליסטית לבין הסוציאליזם ותנועת הפועלים הבין־לאומית.

מראשיתה קשורה הציונות הסוציאליסטית קשר פנימי עמוק עם האידיאה הסוציאליסטית הכללית — קשר של תקופה, של תוכן וגם קשר של הנושא.

הציונות עלתה באופק ההיסטורי ומתגשמת בתקופה של זעזועים סוציאליים גדולים, בתקופת המאבק בין המשטר הקאפיטאליסטי והמשטר הסוציאליסטי. גידולה והתפתחותה השתלבו במאבקים סוציאליים גדולים בין מעמדות והשקפות־עולם. גלי העליה לארץ, שגאו בעיקר בימים של משברים חמורים בחיי היהודים, ימים לפרעות ולגזירות קשות, היו מושפעים גם מעליית גלים מהפכניים בחיים הכלליים מסביב. אין זה מקרה שהעליות החשובות ביותר לארץ חלו בימים סעורי

מהפכה. תקופה זו של חגלופי משטרים, שידור מערכות ובניה מחדש של החברה והעולם לא יכלה שלא להאציל מרוחה ומערכיה על עיצוב תכנה ומגמותיה של הציונות הסוציאליסטית בבואה לבנות את החברה החדשה בא"י.

התוכן הממשי של הציונות נגזר מהמציאות המיוחדת של העם היהודי בגולה: התמוטטות כלכלית; אנומליה סוציאלית; מבנה חברתי מיוחד במינו של העם בגולה, כעם נטול קרקע ומחוסר מעמדות עובדים בענפי הייצור הראשוניים והיסודיים; ריכוז המוני יהודים בערים במקצועות פרנסה ממדרגה שניה ושלישית; עסקי תיווך, מסחר ופקידות וכו' — אלה שיוו בהכרח לציונות אופי של תנועה, לא לתמורה גיאוגראפית בלבד, אלא באותה מידה גם לתמורה סוציאלית־כלכלית בדרך העבודה וההתישבות. ומאידך, תהליך בנין הארץ, עיצוב כלכלה חדשה, ההכרח בישובם של המונים יהודים בארץ קטנה — כל אלה בצירופם מילאו את המפעל הציוני בהכרח תוכן חברתי ואנושי כללי, שבתנאי התקופה והדור לא יכול היה להיות אלא תוכן סוציאליסטי. העבודה וההתישבות הן שהועמדו במרכז ההגשמה הציונית ושימשו חוליית־קשר מרכזית בין הציונות ובין הסוציאליזם, להיתוכם לאידיאה אחת.

בדרך הטבע ובגזירת המציאות היה נושא ההגשמה הציונית הדור הצעיר. מחנות צעירים וחלוצים, חניכי תקופתם, ספוגים תרבות של כיסופי גאולה אנושית ושיחרור חברתי — הם אשר היוו את לוז העליות הראשונות. הפועל העברי, הנושא הריאלי של המפעל הציוני וההגשמה הציונית — הוא שהיה בפועל, בתוקף הוויתו החברתית וחינוכו, גם נושא לאידיאות סוציאליסטיות. טבעי, איפוא, שהוא היה הנושא לציונות־הסוציאליסטית. הציונות והסוציאליזם, שתי אידיאות, שבדרך כלל הן יכולות להיות בעולם ובישראל גם בנפרד ובלתי תלויות אחת בחברתה — התאחדו, כהגדרתו של י. טבנקין, בהכרתו ובנפשו של הפועל העברי למשאת־נפש אחת, ללא הפרד לשלבים ותקופות.

התנועה הציונית־הסוציאליסטית, על שלוחותיה בארץ ובגולה, לא התנזרה מעולם מקשרים ומסולידריות עם תנועת הפועלים בעולם. כל העוקב אחרי ספרות תנועתנו ימצא בה ביטוי למאבק מתמיד להתגלמות הקשרים האלה במציאות החיה ע"י ההצטרפות לאינטרנציונל הסוציאליסטי, וכן ע"י פעולות עזרה וסולידריות לתנועות פועלים בארצות שונות במצוקתן ובמאבקן. ייזכרו נא המאמצים המתמידים של ברית פועלי־ציון להצטרפות לאינטרנציונל הסוציאליסטי לפני מלחמת העולם הראשונה, והצטרפותה לאחר מכן, ומפעלי העזרה של פועלי ארץ־ישראל לפועלי ארצות אחרות — לגנועי הרעב לאחר המהפכה ברוסיה (1921), לכורים השובתים באנגליה (1926), למורדי וינה (1934), ללוחמי שחרור ספרד (1937), לחיילי הצבא האדום במלחמת העולם השניה (1944 — במסגרת הליגה לנצחון ברית המועצות) וכיו"ב. בכל אלה התגלמה שותפות גורל וסולידריות בין־לאומית סוציאליסטית של תנועת הפועלים הא"י עם תנועת הפועלים בעולם.

התנועה הציונית־סוציאליסטית היתה ערה מאז ומתמיד לשאלות הסוציאליזם הבין־לאומי. היא עקבה אחרי הנעשה בעולם, דנה וברורה בשאלות ואף נקטה בהן עמדה. יש ואנו דנים כיום לגנאי אותה נכחנות ששלטה ברחוב היהודי בשאלות עולם. נקיטת ה"שטעלונג" היתה בעינינו ל"שם דבר" של תלישות וזרות. אולם אם אמת בה בהאשמה זו הרי היא מופנית בראש וראשונה כלפי אותם חוגים שנכחנות זו היתה להם עיקר ותכלית, מעיך מטרה כשלעצמה, ללא קשר לפעולה עצמית ריאלית במציאות היהודית. הרבה אינטליגנטים וסוציאליסטים יהודים דשו בשאלות עולם מתוך תלישות, מתוך מחשבה שדופה לגבי המציאות היהודית. אולם הן היו חוגים בתחום הציונות הסוציאליסטית, שלהם אין לייחס תלישות ועקרות מחשבה בעלמא. הללו הן היו נתונים ראשר ורובם, גוף ונפש, בבעיות ההויה היהודית ובחיפוש דרכים לפתרונה. ואם הללו חיו באינטנסיביות את שאלות העולם — הרי לא משום שהתנכרו לעצמם ולהוייתם אלא מתוך ראיית הקשר והתלות שבין ההויה היהודית ובין הויות העולם.

המהפכה הרוסית, מהפכת אוקטובר — מאורע בעל משמעות היסטורית עצומה בתולדות העולם ובתולדות תנועת הפועלים — לא זו בלבד שהיא שינתה סדרי עולם, משטר וצורות־חיים בתוך רוסיה גופא, אלא אף שידדה מערכות, דעות, שאיפות ויחסים בכל ארצות תבל. תנועת הפועלים האי"ת לא נשארה מחוץ למעגל השפעתה. המהפכה מצאה את התנועה הציונית־הסוציאליסטית בעצם התגבשותה. אלה היו לה ימי מסה ומבחן. בארץ קמה אחדות־העבודה ולאחריה ההסתדרות הכללית של העובדים העברים, ובגולה — חושלה ונתגבשה ברית פועלי־ציון לאחר הפילוג בוינה (1920). גם התנועה בארץ (אחדות־העבודה) וגם בגולה (פועלי־ציון) יחסו למהפכת אוקטובר היה אז יחס של סולידריות, ויחס זה בא לידי גילוי בדברים שבעל־פה ובכתב ע"י מורי דרכה של התנועה בימים ההם, ובהחלטות מפורשות של התנועה בכינוסיה ובועידותיה הרשמיים.

סירקין וברנר על מהפכת אוקטובר

לא מקרה היה הדבר שמהפכת אוקטובר והתקוות הגדולות להגשמה ציונית חלו בתקופה אחת, תקופה של שאיפות גדולות ושינויים כבירים בעולם לאחר מלחמת העולם הראשונה. ואף לא מקרה הוא שאותו שילוב גורלות בין המהפכה החברתית ובין הציונות המתגשמת מצא את ביטויו דווקא בדברי אותו האיש שנשא בחובו את תחושת התמוטטות הגולה, את בשורת הגאולה של הציונות־הסוציאליסטית ואת להט חזונה של תנועת הפועלים הא״י במאוייה היצירתיים והשיתופיים כאחד. — נחמן סירקין, זה האיש החזוה, שהעמיק ראות, ביטא בדבריו ובכתביו על מהפכת אוקטובר, הקומוניזם והאינטרנציונל השלישי — אם לא את דעת התנועה כולה הרי בודאי את רוב רובה במנין ובבנין. אם נדפדף בגליונות ה„קונטרס" בשנים שלאחר המהפכה נמצא סדרת מאמרים, רשימות ומכתבים משל סירקין, שהתגורר אז בגולת אירופה, וכולם רצופים להט עז בהערכה, בהסברה ובהגנה על המהפכה, דרכיה בשלטון ומדיניותה באירופה — תוך גינוי נמרץ ושלילה חריפה של דרכי המפלגות הסוציאל־דמוקרטיות הרפורמיסטיות בארצותיהן. החיבור המבורך של ב. כצנלסון על סירקין — „אחד במערכה" — הקיף רק את התקופה הראשונה בחייו ולא הגיע להערכת אישיותו, תורתו ופעלו בתקופה האחרונה, תקופת הזעזועים והתקוות הגדולות בעולם ובישראל. על כל פנים, מי שירצה להמשיך בהערכת סירקין בתקופה יותר מאוחרת, בתקופת היותו אחד מרבים במערכה, לא יוכל לפסוח על פרק מזהיר בחייו ובחיי התנועה — בראשית שנות העשרים למאה הזאת — ימי סער ומהפכה בעולם ובישראל.

במועצת הברית העולמית של פוע״צ שהתקיימה בשטוקהולם בספטמבר 1919 אמר סירקין בהרצאתו את הדברים הבאים:

„— — — הקומוניזם הוא הרעיון המוסרי החדש של החברה העתידה של הסוציאליות השלמה, העומדת עתה על סף התגשמותה. קומוניזמוס חפשי ואסטטי בצרכנות. מבלי אונס, מחדוות יצירה ואהבת חברה ייצרו בני האדם באופן קומוניסטי את כל צרכי החיים ויפתחו לרוחה את כל מקורות החיים, אשר ישפיעו מטובם על כל בני האדם. זוהי האידיאה המוסרית של החברה החדשה, ההולכת ונולדת מתוך עוני וסבל בחיק זמננו רב העלילה.

הקומוניזמוס. האידיאה החיה שבכל התורות הסוציאליסטיות והנסיונות המעשיים של זמננו, הוא הוא גם הרוח החיה והיוצרת בציונות הסוציאלית".

(כתבים, יידיש — כרך ב', עמ' 291)

ועל היחס שבין המהפכה הסוציאלית בעולם ובין היהודים כתב סירקין כך:

„— — — מאין יבוא עזרנו? בהרגשה פנימית טמירה חשים עכשיו בני ישראל של כל ארצות התבל כי בחורבן החברה הרכושנית — גאולתם האזרחית והלאומית. היהודים בכל העולם הנם קומוניסטים, בולשביקים, סוציאליים, מהפכניים. אל תסחדו לבטא את זה במפורש, אתם מוגי הלב! גם בעלי הרכוש היהודים נוטים יותר אל לנין מאשר אל קולצ׳אק. באשר לנין עלול לקפח את פרנסתם, אולם קולצ׳אק יקוב את הגולגולת במסמר — — —

ואל פחד, שמא תערער התגשמות הסוציאליות את יסודות התחיה היהודית וקיבוץ הגלויות. הסוציאליות אינה באה לחסר כלום מן העולם כי אם להוסיף עליו".

(קונטרס, י״ד)

יחסו של ברנר למהפכת אוקטובר היה יחס מורכב ביותר ומן הנמנע כמעט להכניסו לדפוסים מקובלים של חיוב ושלילה. מבחינה זו יכולנו שלא לנגוע בו כלל ברשימה זו. אלא שבזמן האחרון נמצאו לו לברנר מפרשים העושים את דבריו קרניים לנגח בו את המהפכה הרוסית, ויש בכך משום סילוף. כל מי שיעיין עיון רציני ב„דפים" של ברנר הכלולים במאמרו „לפנים ולאחור" (כרך ז') ימצא בהם התלבטות רבה ובה בשעה רוח אהדה למהפכה וצידוק דינה. אכן, ברשימות אלו מצויים דברים שהם בבחינת דבר היפוכו, דברים לחיוב ודברים לשלילה, הערכה אוהדת ודברי בקורת קשים. כתיבה „משולשת" זו ניתנת להסברה גם בתנאי המרחק והניתוק בהם היתה נתונה הארץ מקץ מלחמת העולם הראשונה, בידיעות הסותרות והמקוטעות שהיו מגיעות לארץ מרוסיה באותו זמן, ובעיקר, אולי, במהות הגותו של ברנר עצמו. אפשר לומר שגם דברי הבקורת וגם דברי ההערכה — מקורם אחד: חרדה לגורל האדם, למהות דרכו, לאמת חייו. לא ייפלא, איפוא, אם בתוך דבריו בשאלה זו משתרבבים כ״כ הרבה שאלות ותמיהות. והתמיהה הגדולה אופיינית לו כשם שהיא מצויה אצלו גם בשטחים אחרים. ה„אף־על־פי כן" של ברנר ביחסו למהפכה חוזר כאן — במילים אחרות:

„— — — אבל מי יודע... אולי לא כן הדבר באמת.. — —
הו, מי יגלה לנו את האמת!"

231

על כל פנים במידה שאנו באים לדון את יחסו של ברנר לערכי היסוד של המהפכה, אין ספק שלמרות כל ההסתייגויות והחששות והחרדות שליווהו, היה זה יחס חיובי. עם כל חרדתו וחששותיו מלמד ברנר זכות על תפיסת השלטון בכוח ע"י הבולשביקים. הוא מעמיק להבין את רוח התקופה, את סערת הזמן, את צרכי ההמונים:

"לאחר שהקערה התנערה בכוח הסבע, אחרי שהמונים עצומים עמדו ודרשו לחם וחופש מצד אחד, ומצד שני עמדו בעלי פריבילגיות קטנות וגדולות ורצו לעכב בעד הקץ, האם לא סבעי היה שבעלי הרצון הרבולוציוני לא רצו לחכות עוד, לא רצו להשאיר את המדינה בידי הבורז'ואזיה, שהיא תפתח את הקפיטאליזם, ותכשיר את הלבבות ברוחה, ודחופים מן ההמון הסוער הרעימו בקול חזק: הקץ לפריבילגיות! לכל מיני פריבילגיות! ומיד!

— — — שלטון אחר לא ניסה כלום. כל מעשה הנסיון נפל לידי הבולשביסטים. והם אחזו באמצעיהם. גרשו את האסיפה המייסדת, ביטלו את ה"חרות" המדינית, שללו את כל הזכויות הפוליטיות מאלו שהיו בורגנים לפנים, יסדו את הועדים המיוחדים למלחמה בקונטר־רבולוציונרים וספקולנטים. הפועל הוא העיקר, ומעמדו צריך לבדו לשלוט במדינה. בעלי האינטרסים המתנגדים אל ישמיעו את קולם, אל יחוו את דעתם".

בודאי, חרוד חרד ברנר למעשה הטירור ולתוצאותיו. ברשימותיו נאבק קשות בשאלה זו, ולידי אַרגעה עצמית לא הגיע. הוא לא יכול היה להשלים עם שפיכות דמים שהמהפכה עלולה לגרום ואף גרמה, אך גם לא יכול היה להשלים עם משטר־חיים שהעושק הניצול ושפיכות הדמים המתמדת הם לו בני־לויה קבועים. על כן כתב:

"הטירור... אמנם צריך לשער שכמה שנורא ואיום היה הטירור הבולשביסטי נגד כל מי שאינו בולשביק, שאינו מודה בקומוניזם, כמה שנשפכו גם דמי נקיים במלחמת אזרחים איומה זו, וודאי שאינו דומה הטירור האדום לטירור הלבן של הסטוליפינים והקולצ'אקים. זה הורג המונים ומכסה; וזה הודג יחידים ומגלה. — —

— — — וראי עד כמה שהבולשביקים באו להמעיט את יסורי העם הרעב, המנוצל, מחוסר־הקרקע, הנבער, השיכור, יכופר להם ה כ ל. ואולם אֵי הבטחון שהם לא ייהפכו לשליטים לשם שלטון? — —

— — — הסוציאליזם בלי מלחמת אזרחים לא יבוא לעולם. בעלי הפריבילגיות לא יוותרו בנקל על תענוגיהם, רווחיהם ושלטונם. ובמלחמה ייספה צדיק עם רשע. על ראש מי תחול האשמה? למי מאתנו, הרחוקים ממקום המעשה, השוקטים על שמריהם, יש רשות להאשים, לבוא אליהם בדרישות הצידקות המוחלטת?"

מתוך ראייתו הכללית את העבדה ואת העובדים כיסוד החיים, הבין לרוחם ולפעלם של מעמדות העובדים ברוסיה בקחתם את השלטון בידיהם להריסת הרקוב והמושחת שבמשטר הישן ולכינון חברה חדשה. לא ההרס כשלעצמו הפחידו, ולא הדיקטטורה הפרוליטרית לבנייה מחדש. על אלה כתב:

"— — — ההרס יבוא. ולא בו הפשע. לא בפרינציפ שבו הפשע. הפרינציפ שבו הוא: צדק ואושר לכל. — — — תעשיה שעושה שמלות משי לרבקה ואף לא כתנת בד אחת ללאָה, תעשיה כזו הרוס תיהרס — — — כי הכל צריך להיות גזירת הכלל. כל השלטון על החיים צריך להיות בידי הכלל, כלל עושי החיים, העובדים. הם תמיד הרוב, אם גם אינם רוב קולות — — — אם ההכנעה לגזירת הרוב של הפועלים הוא מעוות הרי זה מעוות שאין לתקנו. כי כל "תיקון" למעוות זה הוא קילקול יותר גדול. קילקול ואי צדק".

ואילו את חיי ההמונים היהודים בארץ המהפכה ראה אותה שעה כתמיד בהתנוונותם הגדולה, ועל רקע המהפכה הכללית בלטה זו עוד יותר. עם כל סלחנותו לגבי ההמונים העובדים מבני עם הארץ לא סלח להמונים היהודים: "רק תפקיד ההמונים היהודים במהפכה הבולשביסטית קשה הוא, קשה ותלוב ורע. — — תפקיד ההמונים היהודים, כמו תמיד — אֵי ואבוי לנו".

וליסוד החרדה מתלוים הספק, התמיהה והרצון לדעת את האמת:

"— — — כן, הבולשביזם אינו נופל, הוא מנצח, ונצחונות רוסיה הסובייטית הם, יש לחשוב, נצחונות על הרע, על החושך, ועל הכיעור. ואלם אם הם גם נצחונות הטוב, האור והחסד? — הוי, לו ידענו, לו ידענו מה נושא הבולשביזם בכנפיו... מה נעשה שמה עכשיו ברוסיה... מה נעשה באמת — לא מה שמספרים העתונים למטרה זו או אחרת..."

בועידת הפילוג ב־1920

הערכה חיובית למהפכת אוקטובר ולכוחות שהניעוה וניצחו עליה באה לידי ביטוי במשך הימים, גם בהחלטות מפורשות של "אחדות־העבודה" בארץ ושל הברית העולמית של "פועלי ציון" ש"אחדות העבודה" היתה מסונפת אליה. בועידה הראשונה של "אחדות העבודה" (בכנרת, תר"פ) הוחלט לאמור:

„הועידה מכירה כי לא האינטרנציונל השני ולא השלישי אינם מסוגלים לאחד את כל תנועת הפועלים הסוציאלית ומציעה לברית העולמית של „פועלי ציון" כי במועצת גנף (ג'ניבה) הקרובה תצא מתוך האינטרנציונל השני ותשתתף בפעולה עם שאר מפלגות הפועלים השואפות ליצירת אינטרנציונל אחד, ריבולוציוני ופעיל, הבנוי על יסוד זכויות הלאומים והכולל בתוכו את כל המפלגות המאוחדות באינטרנציונל השלישי יחד עם אלה אשר יצאו מן האינטרנציונל השני ולא נכנסו לשלישי". (קונטרס מ"ב).

החלטה זו נתקבלה כהוראה מחייבת את צירי „אחדות־העבודה" בועידת ברית „פועלי ציון" עולמית, שעמדה להתקיים אותה שנה. ראוי להתעכב על אותה ועידה שנתקיימה בוינה בשנת 19, הידועה בתולדות תנועת פוע"צ בשם „ועידת הפילוג".

ויכוח גדול היה נטוש בועידה זו על יחסה של התנועה לעבודה הארץ־ישראלית, להסתדרות ונית, לקהק"ל, לקונגרס הציוני וכו' — ויכוח שפילג את התנועה ל„ימין" ול„שמאל". אין זה קום להביא את פרטי הויכוח ואת חילוקי הדעות העמוקים שהתגלו בועידה זו בין חלקי ה„ברית" ונים. לצורך ענייננו דיים הדברים שנאמרו ע"י שליחי א"י מ„אחדות העבודה" ודברי החברים הגולה הקשורים בה ובדרכה. אין בידינו הרצאתו המקורית של ש. קפלנסקי ז"ל באותה ועידה היחס לאינטרנציונל. במכתב מן הועידה שנתפרסם ב„קונטרס" כתוב עליה לאמר:

„את כל הרצאתו ביסס על ההנחה כי היום אנו בתקופת המהפכה הסוציאליח ולכן הוא בעיקר בעד האינטרנציונל השלישי, שנקודת מגמתו היא הדיקטטורה של הפרוליטריון. הדרך הכי טובה להגשמת הדיקטטורה הזו היא שיטת המועצות. אולם הדיקטטורה צריכה להיות של כל הפרוליטריון ולא של חלק ממנו. בתוך מעמד הפועלים מן ההכרח שתשרור הדמוקרטיה האפשרית. הוא מסיק כי להיספח לאינטרנציונל השלישי אפשר לנו רק בתנאים ידועים ובצותא עם המפלגות המתאימות הקרובות לנו".
(קונטרס ג. אלול תר"פ)

דברי אחרים רשומים במקורם ב„קונטרס" והרי קטעים מהם:

ט ב נ ק י ן: „באינטרנציונל השלישי הננו רואים את ביטוי הרצון לכוח. גם יחס פועלי א"י אליו נקבע מתוך הרצון הגדול להיות לכוח. ולכן הארץ־ישראליות האקטיבית שלנו כ"כ קשורה עם האינטרנציונל. — — ולפיכך חשוב לנו, שבטרם נחליט על האינטרנציונל, יבורר לנו היחס אל האקטיביות הארץ־ישראלית, מצד החלקים השונים של תנועתנו. ושאלת האינטרנציונל תוצג רק בקשר עם עבודתנו בארץ ישראל".

ד. בן־גוריון: „ — — במה שנוגע לשאלת האינטרנציונל, נוכל גם אנו, צירי ארץ־ישראל, לבוא להסכמה. מרכז הויכוחים וחילוקי הדעות בינינו הוא יחסנו לעבודת ארץ־ישראל. שאלה זו הנה כור המבחן לתנועתנו, הן לאחדות והן לפירוד.

— — לא נוכל לקבל באהבה להיות רק נשואי המהפכה הסוציאלית. אנו רוצים להיות נושאיה — —. לפנינו, סוציאליסטים יהודים, עומד תפקיד מיוחד במינו: בנין עבודתנו. — — — יותר מדי אנו מתייחסים ברצינות אל האינטרנציונל השלישי ולמהפכה הסוציאלית מהסתפק ברזולוציות מופשטות. האינטרנציונל השלישי הנהו בעינינו המפקדה הראשית של הצבא האדום העולמי ובתור כזה הריהו בעל אופי מפקד. ואולם אנו, אין אנו יכולים להישמע כסומים. — — — אנו יודעים כי לאינטרנציונל יש שיטת פעולה ידועה במזרח המתבטאת בתמיכת הפייסלים ושאר האפנדים האימפריאליסטים. למען קדם את המזרח לעבר המהפכה צריך לחיווצר מרכז עבודה עברי בא"י אשר יהיה הנושא הטבעי של המהפכנות במזרח. — — — אנו הולכים לאינטרנציונל מתוך תכניתנו ושיטתנו, שיטת פועלי־ציון".

ב ר ל ל ו ק ר: „הצעתנו אומרת: ראשית שאנחנו יוצאים את האינטרנציונל השני ואנחנו לוקחים על עצמנו את התעודה ליצור אינטרנציונל מכל המפלגות המהפכניות, אשר הסירו מעליהם את האופורטוניזם ועמדו על דרך הדיקטטורה הפרולטרית, אבל אין זאת אומרת — יצירת אינטרנציונל רביעי אלא הרחבתו של השלישי, בכדי לסגל אותו, שיוכל להכיל בקרבו את באי־כוחו של כל הפרולטריון המהפכני. יחד עם זה אנו קובעים את התחייבותו ביחס לפרולטריון היהודי". (קונטרס נ').

לא חילוקי הדעות בשאלות תנועת הפועלים הבין לאומית היו, איפוא, המקור העיקרי לפילוג. ני הפלגים שללו את האינטרנציונל השני, חייבו את מהפכת אוקטובר ואת דרכה בשלטון באמצעות יקטטורה הפרוליטרית. אמנם היו בין הפלגים חילוקי דעות רציניים לגבי ההצטרפות הארגונית קונקרטית המידית לאינטרנציונל השלישי. בעוד שהפלגים שהתרכזו מסביב לפוע"צ הרוסים פרקציה הקומוניסטית ו„שמאל") חשבו לאפשרי, מי בתנאים מסוימים אולטימטיביים ומי ללא נאים מסוג זה, להצטרף מיד לאינטרנציונל השלישי, הרי היתה דעתו של הפלג השני שהתרכז סביב ל„אחדות העבודה", ש„פועלי־ציון" יכולים להצטרף לאינטרנציונל השלישי רק אם הוא יה מוכן לקבל לתוכו את כל המפלגות של הסוציאליזם המהפכני ותועניק למפלגות הארציות דה דרושה של אוטונומיה. במכתב מן הועידה מסופרים בפרשה זו כדברים האלה:

„לפי הצעת קפלנסקי שהוקראה על ידי בן־גוריון בשם אחדות־העבודה בא״י והמפלגות באמריקה, אנגליה וארגנטינה — על הברית להיכנס לאינטרנציונל השלישי אבל רק ביחד עם שאר המפלגות השתפניות המהפכניות העומדות על בסיס הדיקטטורה של הפרולטריון באמצעות שיטה המועצות״. (קונטרס נ׳).

ועל גורמי הפילוג האמיתיים יעידו דבריהם של חברים שהשתתפו באותה ועידה (קונטרס נ־נ״ג):

„לא חלוקי הדעות ביחס לאינטרנציונל גרמו לצעד הזה״ (ש. קפלנסקי);
„נפרדנו ונבדלנו לשתי הסתדרויות, לא מפני הקונגרס הציוני ולא מפני האינטרנציונל השלישי — אלא מפני הבדל המושגים והבדל היחסים אל העבודה הארצישראלית הממשית״. (י. בן־צבי).
„אילו היו סיבות ההתפלגות? השאלה בדבר האינטרנציונל כמו שחושבים ה„שמאליים״ המושבעים שלנו? לא ולא! הריזולוציה שלנו מכירה בעיקרים היסודיים של מוסקבה, אף שאין היא חותמת בעיונון תחת כל אותיות הקומוניות. (יארבלום).

מקור הפילוג בברית „פועלי־ציון״ העולמית בשנת 1920 לא היה נעוץ, כגירסת שיגרה מסויימת, בשאלות בין־לאומיות, אלא בעיקר בחילוקי הדעות ביחס לפעולה ציונית אקטיבית בארץ. מכאן גם הסתעפו חילוקי הדעות לגבי היחס הקונקרטי לכלים ולמסגרות הארגון של הפעולה הציונית: ההסתדרות הציונית, הקונגרס, קרן־הקיימת וכו׳. פלגי ה„שמאל״ שללו, בניואנסים שונים ומנקודות מוצא שונות, את ההשתתפות בהסתדרות הציונית על ארגוניה, מוסדותיה ופעולותיה, והאקטיביות החלוצית המגשימה בארץ היתה מהם והלאה.

עם הפילוג התכנסו צירי „אחדות־העבודה״ מא״י וצירי מפלגות פוע״צ מאמריקה, אנגליה וארגנטינה לועידה נפרדת. בועידה זו נתקבלו, בין־היתר, גם החלטות בסעיף שנוסח אז בשם „המהפכה העולמית והאינטרנציונל״. בהחלטות אלו, שצירי ארץ־ישראל השתתפו בפעילות בהכנתן ובניסוחן, באה לידי ביטוי בהיר ומפורש עמדתה של התנועה בשאלות הסוציאליזם והאוריינטציה הבין־לאומית. בהחלטות נאמר:

„— — — קבלת השלטון על ידי הפרולטריון היא הפרובלימה הראשונה של המהפכה העולמית, באשר רק ברכישת השלטון הבטוחה יוכל מעמד הפועלים למלא את התפקיד הקשה והארוך של בנין החברה מחדש.
— — — זכותה ההיסטורית הגדולה של המהפכה הרוסית היא שיצרה בצורת מועצות־פועלים כלי־זין אדיר חדש לפרוליטריון במלחמתו בשלטונה היחיד של הבורגנות ואורגן של הממשלה הפרולטרית בימי המעבר לדמוקרטיה הסוציאליסטית.
בכדי לאחד ולנהל את המלחמה המהפכנית של הפרולטריון העולמי מוכרח להיבנות מחדש אינטרנציונל מהפכני, שיהיה מוכשר לפעולות בקנה־מידה בין־לאומי.
הנסיונות לאחד באינטרנציונל השני את המפלגות המהפכניות הסוציאליסטיות ולעשותן לאורגן המנהל של הפעולה הפרולטרית בין־הלאומית — לא הצליחו. הועידה מצהירה, איפוא, שברית הפועלים היהודית הסוציאליסטית העולמית „פועלי־ציון״ יוצאת מתוך האינטרנציונל השני.
הועידה רואה באינטרנציונל השלישי את ההסתדרות של הפרולטריון המהפכני, אשר סביבה יכולות להתאחד כל המפלגות העומדות על בסיס הסוציאליות המהפכנית. בכדי להשיג את המטרה הזו מוכרח שיהיה זה תפקידן המשותף של כל אותן המפלגות ליצור את פרוגרמת הפעולה והכללים התכסיסיים של האינטרנציונל הפרולטרי״.
(קונטרס נ״ה)

„הנקודה היהודית״

אולם בכל הנאמר לעיל — אין עדיין משום מיצוי „הנקודה היהודית״, והיא נקודה מכרעת. המאבק להכרת יחודה של השאלה היהודית ופתרונה הציוני היה מנת חלקה של התנועה הציונית־סוציאליסטית כל הימים והיא הוצגה על כל במות הסוציאליזם הבין־לאומי. לפני מלחמת העולם הראשונה ראו רבי הסוציאליזם והאינטרנציונל, ללא הבדל זרם והשקפה, בציונות וגם בציונות־הסוציאליסטית תנועה „שוביניסטית״ זעיר־בורגנית. תנועת „פועלי ציון״ לא נתקבלה שנים רבות לאינטרנציונל. גם לאחר המלחמה העולמית, כשהותרה סוף סוף, לאחר מאבק ממושך, לפועלי ציון הכניסה לאינטרנציונל באמצעות ה„סקציה״ האי״ת „אחדות־העבודה״ — גם אז המשיכו בחוגי האינטרנציונל השני ביחס עוין או אדיש לציונות. האינטרנציונל עצמו, כגוף מאורגן, היה משולל עמדה ברורה, היה נויטראלי. לא האינטרנציונל השלישי התנכר ראשון למפעל הציוני. בשטח זה ירש את מסורתו האנטי־ציונית של האינטרנציונל השני. וכשם שהמאבק להכרת הציונות במסגרת האינטרנציונל השני לא נבע משלילת העקרונות הכלליים של האינטרנציונל, אלא להיפך: בשם העקרונות הללו נאבקה הציונות־הסוציאליסטית על הכרתה ועל זכויותיה — כך נמצאו חוגים מקרב מצדדי האינטרנציונל השלישי שלא העלו בדעתם אף רגע לוותר על מאבקם להכרת הציונות גם על ידו. נ. סירקין — עם כל הערכתו העמוקה את מהפכת אוקטובר ואת הבולשביזם —

הסיה קשות בפני האינטרנציונל השלישי על יחסו המוטעה לשאלה היהודית ולפתרונה הציוני. אך את זאת עשה לא כשולל עקרונותיו, אלא להיפך: בשם אותם העקרונות תבע את עלבון היחס לעם היהודי ולציונות. בשם חופש הלאומים וחופש ההגדרה העצמית של כל לאום בארצו, עיקרים שבהם דגל ודוגל הקומוניזם, תבע סירקין מאת האינטרנציונל השלישי את הכרתו בתנועת התחיה הלאומית היהודית, בציונות. ביחסו השלילי לציונות ראה סירקין קוצר ראות. ולא עוד אלא שהוא, סירקין, לא הטיל תחילה את האשם באידיאה הקומוניסטית ובנושאיה האנושיים והתנועתיים— מפלגתה ומנהיגיה. את מקור האשמה ראה ביהודים שבמחנה הקומוניסטי. בימים ההם, ימי יסוד האינטרנציונל השלישי, עדיין לא התקיימה ה„ייבסקציה" היהודית ככוח מסית ומשטין — אך סירקין כבר הבחין אז את ה„ייבסקיזם" שלעתיד לבוא, ובו ראה את מקור הנגע של שלילת הציונות. סירקין שואל ועונה:

„מה הוא מקור השנאה של רבים, רבים מן הסוציאליסטים היהודים למיניהם אל הציונות ואל כל הנוגע לכלל ישראל? — —

— — דברי מכוונים לא כלפי רוסיה הסוביטית, בארץ היחידה שבה היהודים יושבים לבטח, כי אם אל הסוציאליסטים מגזע היהודים שבאמריקה, פולין, רומניה, הונגריה וכו'. האם ניסו פעם הם בעצמם, בחתימתם, בכוח רצונם הם ובכשרונותיהם לקום, לו רק להגנת החיים והקיום היהודיים שבמקומותיהם — — — זה שנים שאותו היהודי המכוון פניו בגבורה כלפי הנכרים ופונה עורף ליהודים, רותח כמרקחה, מעלה קצף ושנאה לציוניות ילא ידע מנוח.

זה הכלל: כל מקום ששמנו מנוֹף בין הנכרים והידיעות על אודותינו כוזבות — יד ישראל באמצע". (קונטרס נ"ז)

גם אם לא נקבל את דעת סירקין על המקור „היהודי" כמקור יחיד של שלילת הציונות בקומוניזם — הן לשלילה זו היו שותפים סוציאליסטים מכל הזרמים, גם קאוטסקי, אוטו באואר ואחרים — הרי אין כל ספק שעצם קיומו של זרם גדול וחשוב בתנועת הפועלים היהודית כמו ה„בונד" ומלחמתו העזה כנגד הציונות, שימש אחד הגורמים הפאטאליים ביותר בגורלה ובקביעת מעמדה של הציונות בתנועת הפועלים הבין־לאומית. באותו מאמר „הציונות והאינטרנאציונל השלישי" יוצא סירקין חוצץ כנגד לנין בשאלה היהודית, ובזעמו הרב הוא קורא, ש„המהפכה העולמית בשעה שהיא מבטלת את עם ישראל ואת הציונות לשם עצמה — הרי חדלה להיות אידיאה מוסרית מוחלטת והרי את עצמה היא מבטלת". הגרעין היסודי של רעיון זה ניתן להתפרש כך: הקשר הפנימי בין הציונות ובין המהפכה העולמית הוא לגבי סירקין אמין ואורגאני עד כדי כך, שבשלילת האחת את חברתה את עצמה היא מבטלת. בשלילתה את הציונות מאבדת המהפכה יסוד מכריע, הטבוע במהותה, — יסוד השחרור של עם מדוכא ומפחד בגלויות. באותה מידה נכונה לעומתה גם ההנחה האומרת שהציונות, בשלילתה את המהפכה העולמית, חסרה יסוד מכריע של זכות העמים לתחיה לאומית, לשחרור ולשויון סוציאלי.

ועידת „פועלי־ציון" שלאחר הפילוג התייחדה אף היא עם ה„נקודה היהודית" בסוציאליזם הבין־לאומי. ההחלטה בנידון זה אומרת:

„האינטרנציונל החדש מוכרח להיות האירגון המחוקק והמוציא לפועל העליון של הפרולטריון העולמי, אולם הוא מוכרח להתחשב גם בתנאים המיוחדים של מלחמת השחרור הפרולטרית של כל לאום וארץ ולתת לכל חלקיו את האוטונומיה הנחוצה בפעולותיהם עצמם. שחרור הלאומים הנלחצים והמלחמה להבטחת הזכויות של המיעוטים הלאומיים מוכרחים להיות אחד מתפקידיו הראשיים של האינטרנציונל החדש.

בתור חלק הפרולטריון הבין־לאומי מצהירה ברית הפועלים היהודית הסוציאליסטית „פועלי ציון", כי חוב תכוף של מעמד הפועלים הבין־לאומי הוא לעזור בכוחו הגדל לבנין מחדש של חיי העם היהודי על יסודות עבודת יצירה חפשית, ובמלחמת הפרולטריון היהודי העולמי לזכות הגדרתו העצמית הלאומית בכל הארצות וליצירת חברה סוציאליסטית עברית בארץ ישראל.

ברוח זו מצהירה הועידה העולמית לפני משרד הברית לעמוד בקשרים עם האינטרנציונל השלישי ועם המפלגות המהפכניות הסוציאליסטיות שבכל הארצות בכדי לאפשר את הכניסה לתוך האינטרנציונל השלישי".

(קונטרס נ"ה)

עמדת הקומינטרן

פיסקה אחרונה זו שבהחלטה, המחייבת את משרד ה„ברית" לעמוד בקשרים עם האינטרנציונל השלישי וכו', לעולם לא הגיעה אפילו לידי נסיון של מימוש. קורות היחסים בין האינטרנציונל השלישי ובין פועלי־ציון שמאל בשטח זה הן מאלפות ביותר. החלטותיהם של אלה בועידתם (לאחר הפילוג) להצטרף לאינטרנציונל השלישי — היו חד־משמעיות ביותר וחייבו הגשמה לאלתר.

אבל המו"מ שהתנהל בין פוע"צ שמאל ובין הועד הפועל של האינטרנציונל השלישי (הקומינטרן) נגמר ללא תוצאות. הקומינטרן דרש מפוע"צ־שמאל כתנאי להצטרפות ויתור מוחלט על עקרונותיהם הציוניים, וכך נסתם הגולל על עצם הנסיון לקשרים כל־שהם בין מחנה פועל־ציוני זה ובין האינטרנציונל השלישי. במכתב התשובה של הקומינטרן (26 באוגוסט 1921) לפוע"צ־שמאל מקופלת עמדתו השלילית של האינטרנציונל השלישי לציונות בדברים הבאים:

„— — — בתנועתכם קיימות מגמות שאין ליישבן עם עקרונות האינטרנציונל הקומוניסטי. הרעיון שריכוז ההמונים היהודים הפרולטריים בארץ ישראל הוא הבסיס לשחרור הסוציאלי והלאומי של העם היהודי העובד — הוא רעיון אוטופי, רפורמיסטי וגם קונטריבולציוני בהגשמתו המעשית, כי הוא מכוון לעבודה התישבותית בארץ ישראל המגבירה בסופו של דבר רק את עמדותיו של האימפריאליזם האנגלי בא"י. חיסול גמור של האידיאולוגיה הזאת היא התנאי החשוב ביותר שאנו מוכרחים להעמידו לפניכם.

— — — הועד־הפועל (של הקומינטרן) דורש מאת משרד־הברית שלכם לכנס ועידה עולמית של כל ארגוני פועלי־ציון הקומוניסטיים תוך חמשה חדשים, ותוך חודשיים תהא חייבת לפרק באופן מוחלט את הברית־העולמית ולצרף את הארגונים שלכם לסקציות האַרציות של האינטרנציונל הקומוניסטי".

מכתב זה מעלה לפנינו גורם נוסף לאנטי־ציונותו של הקומוניזם. אם בתקופה שלפני מהפכת אוקטובר ניזונה השטנה לציונות בתנועה הסוצ. הכללית מתעמולת ה„בונד" מחד ומאידך מעובדת אפיה הבעל־ביתי הריאקציוני של הציונות הכללית — הרי שלאחר המהפכה, בתקופת יסודו של האינטרנציונל השלישי, הוחמר היחס לציונות בעובדת מציאותה של ארץ־ישראל בתחום השפעתה של האימפריה הבריטית. הקשר המהותי של הציונות לא"י לא היה מותנה כל עיקר באימפריאליזם העולמי — אבל הנסבות ההיסטוריות, שהפגישו את הציונות עם שליטי הארץ לאחר מלחמת העולם הראשונה, גם להן יד בסילוף היחס מצד הקומוניזם לציונות. מבחינה עקרונית ובהתאם להשקפתו בשאלה הלאומית הן היה צריך הקומוניזם להתייחס יחס חיובי למהפכה הלאומית היהודית. אך יהיו גורמי ההתנגדות לציונות אשר יהיו — ההתנגדות עצמה היתה עובדה ושום גוף ציוני לא יפול היה להתעלם ממנה.

ועידת פועלי־ציון־שמאל בדנציג (קיץ 1922) לא קיבלה את תנאי הקומינטרן ובזה נסתיימה פרשת היחסים בין פוע"צ־שמאל ובין הקומינטרן. ברית־פוע"צ (מה שכונה בלשון השיגרה „פועלי־ציון־ימין") אפילו לא ניסתה לבוא בקשרים עם האינטרנציונל השלישי. עמדתו העוינת והלוחמת של האינטרנציונל השלישי כלפי הציונות, שהתמידה כל השנים, הרגיפות על הציונות בברית־המועצות וכו' — אלה רופפו את הנטיה לקשרים ארגוניים כל־שהם. הציונות, כאידיאה לאחדות העם היהודי ותהייתו הלאומית בארץ־ישראל, היתה ונשארה זרה ולא מובנת במחנה הקומוניזם.

אך למרות העדר קשרים ממשיים, בין התנועה הציונית־סוציאליסטית ובין ברית־המועצות ומחנה הקומוניזם — לא ראתה אז התנועה הציונ. הסוצ. לזרמיה העיקריים, כל ניגוד מהותי ביניה, בין עקרונותיה ושאיפותיה, לבין עולם המהפכה. הציונות הסוציאליסטית לרוב דגלה באחדות האידיאה הציונית והאידיאה הסוציאליסטית, גם אם נושאי האידיאות האלה מחוצה לה, כל אחד מנקודת השקפתו הוא, כפרו באחדות זו. הציונים הכלליים למיניהם גרסו „רק ציונות", וכל שילוב של תכנים חברתיים־סוציאליים בציונות פסלו כ„שעטנז". וכך גם גרסו הרבה סוציאליסטים יהודים ולא־יהודים, וכמובן במסקנה הפוכה: „רק סוציאליזם". ומשום מה הופקעו מ„רק סוציאליזם" זה, שבמהותו אינו עוקף את השאלה הלאומית ופתרונה, השאלה היהודית הספציפית ופתרונה הציוני. המוני פועלים וצעירים יהודים לא השלימו עם ה„ניגוד" הזה. הם הרגישו בעליל שניגוד מדומה הוא; באשר הם, בגופם ובנפשם, היו עֵדות חיה לאפשרות המזיגה בין אלה השנים: הציונות והסוציאליזם. הם היו גם ציונים וגם סוציאליסטים. ציוניותם היתה סוציאליסטית והסוציאליזם שלהם היה ציוני. וכשם שהוכיחו זאת בגופם ובנפשם כן הוכיחו זאת בשכלם, בהכרתם, בהסברתם. פותחה תיאוריה ציונית סוציאליסטית אחת, מעוגנת במציאות היהודית ובתנאי חייהם ומאבקם של המוני העם היהודי, שלא היתה ממשית ומבוססת פחות מבחינה תיאורטית ומעשית מן התיאוריה הסוציאליסטית ה„טהורה" בעמים אחרים ובמציאות אחרת.

*

למלחמתה של התנועה הציונית־סוציאליסטית בהתנכרותו של מחנה המהפכה בעולם לתנועת השחרור של העם היהודי, לא היתה איפוא משמעות שוללת את עקרונותיו ודרכיו בהגשמה הסוציאליסטית. נהפוך הוא: בשם אותם העקרונות תבעה את הכרתה ואת הכרת הציונות. החלטות רבות נתקבלו בזמנים שונים בתנועה לארגוניה, התובעות מאת ברית־המועצות את שחרור אסירי־ציון, הפסקת הרדיפות על הציונות וכו', ובדרך כלל לא נתלוותה לכך כל גינוי או שלילה של המשטר הסוביטי ודרכי שלטונו. התנועה ידעה להבחין בין המשטר הסוביטי בדרך כלל לבין מצבה

של הציונות באותו משטר. יתר על כן: במידה שנשמעו במחנה הציוני הכללי, בקשר או בלי קשר עם מצב הציונות בברית המועצות, דברי קטרוג והשמצה על המשטר, ידעה הציונות־הסוציאליסטית להשיב לחורפים דבר כראוי להם, ללא פגיעה בתוקף המוסרי בהגנתה על הציונות.

*

להמחשת הנחותינו ראוי להחיות אי אלו עובדות ותעודות מתקופת השנים 1933—1921:

א. בשנת 1921 שרר רעב כבד ברוסיה. מלחמת האזרחים, האינטרבנציה, הבלוקדה, הבצורת — היו מגורמיו העיקריים. העולם הפועלי־הסוציאליסטי נחלץ אז לעזרה, ובעקבותיו התעוררה גם תנועת עזרה מתנדבת של פועלי ארץ־ישראל, בעיקר של „אחדות־העבודה". („הפועל־הצעיר" הסתייג מכך). א. ז. רבינוביץ, הסופר הישיש, ומ. קושניר הקדישו לכך רשימות נלהבות ב„קונטרס". הועד הפועל של ההסתדרות פרסם כרוז מיוחד לפועלים ובין השאר נאמר בו: „עם מפלתה של רוסיה צפוי אסון לכל הפועלים בעולם ולכל לראש — לעם ישראל שברוסיה. בדם ישראל, בפרעות, בגזרות ובדם הפועלים תיכרת ברית הממשלה החדשה אשר תוקם ברוסיה". („קונטרס", צ"ב).

ב. בסוף שנת 1923 השתתפה ההסתדרות בתערוכה חקלאית של ברית המועצות, שהתקיימה במוסקבה. ד. בן־גוריון, שהיה חבר המשלחת (יחד עם מ. רוטנברג) כתב לועד־הפועל של ההסתדרות:

„— — — ההתנגדות לעבודתנו ולתנועתנו מצד רוסיה הסובייטית אינה כרוכה בעצם השיטה הסובייטית ואינה נובעת מתוך האינטרסים של רוסיה הסובייטית. מוכרחים למצוא דרך לדעת הקהל של רוסיה השלטת. זוהי תעודה מדינית גדולה של התנועה הציונית. — — — כל הבדותות הטפשיות המתפרסמות מזמן לזמן בחו"ל — — — מעוררות פה רק צחוק. אולם כשכל השקרים האלה מסופקים בהנאה מיוחדת ובשמחה בעתונות הציונית — הרי הם מחזקים את כח היבסקציה ונותנים בידה נשק להילחם בנו. הם מגבירים את הטעות האוילית שהציונות כשהיא לעצמה, בתור תנועה, אויבת וצוררת מסוכנת לרוסיה הסובייטית".

(מתוך יומנו שנתפרסם ב„מבפנים", יוני 1944)

ג. עם שובו של בן־גוריון מהתערוכה במוסקבה הרצה באספת פועלים פומבית על ברית־המועצות והיהודים בתוכה. עתון „הארץ" מסר בגליונו מיום 24.12.23 את תמציתה של הרצאה זו ו„כמובן" ברוח עוינת כלפי ברית־המועצות. בן־גוריון התרעם על כך, ובמכתב למערכת „הארץ" כתב:

„נדהמתי לקרוא ב„הארץ" (24.12.1923) את הרשימה בשם „עוד על הרצאתו של בן־גוריון", שמתחילתה ועד סופה אינה אלא סירוס וזיוף של דברי שהשמעתי על המצב ברוסיה באסיפת הפועלים הפומבית בשבת. כאלה הם ההוספות לדברי וביחוד ההשמטות של כל המומנטים המרכזיים בהרצאתי המבארים את תולדות המצב הקשה שהמשטר הצארי, המלחמה והבלוקדה הנחילו לשלטון הפועלים, את ההכרח בשלטון תקיף ומרכזי שרק הוא הציל את רוסיה מהתפוררות, חורבן וכליון, את ההתאבקות הקשה והנואשת של השלטון נגד האויבים החיצוניים והפנימיים במשך כמה שנים וכו'.

סירוס זה שכוונתו יכולה להיות רק להבאיש את השלטון המועצתי אינו רק פשע כבד נגד האוביקטיביות והישרות הז'ורנליסטית והתעללות קשה במרצה — אלא פרובוקציה ביהדות הרוסית. כל הקמפניה של עלילות ודיבות נגד המשטר הקומוניסטי שה„מאה השחורה" הרוסית וחבריה בכל הארצות מנהלת נגד רוסיה המועצתית היא מכוונת לא רק נגד שלטון הפועלים אלא גם נגד היהדות הרוסית כולה. כל עזר וסעד לקמפניה זו היא תמיכה בעורכי הפרעות ושואפי דם העם העברי. והעתונות המתיימרת להיות לאומית וציונית חוטאת חטא כבד ליהדות הרוסית ולתנועה הלאומית (מלבד החטא נגד האמת ההיסטורית) אם היא נגררת מתוך נטיות מעמדיות אחרי שיטת ממשלת הפועלים ברוסיה, שרק היא מבטיחה שיון גמור לעם היהודי בתוך כל עמי רוסיה ונלחמת באמונה נגד התנועה האנטישמית בכל האמצעים שבידה".

(„הארץ" 25.12.1923)

ד. בשנת 1925 הוזמנה ההסתדרות להשתתף בועידת הקואופרטיבים הסובייטיים („צנטרוסיוז"). ההסתדרות נענתה להזמנה. ד. רמז ז"ל, שהיה במשלחת (יחד עם ל. שקולניק־אשכול) ברך את הועידה בדברים אלה:

„תנועת הפועלים העברים בארץ־ישראל אשר עיקר כוחה במשקה הקואופרטיבי והקולקטיבי, מלווה בברכה את דרך בנין החברה הרוסית החדשה רבת מיליוני העובדים. אנו מאמינים כי מוסקבה הפרולטרית וירושלים המוקמת בעבודה עברית, חלוצית קואופרטיבית וקומוניסטית — רעיון אחד אנושי מחייה את שניהם ושורשיהם יונקים במעמקים".

(קונטרס רי"ג; „טורים")

ה. בשנת 1927, בקונגרס הציוני החמשה־עשר, נתקבלה החלטת־מהאה כנגד רדיפת הציונות בברית־המועצות, בעד שחרור אסירי־ציון וכו'. צירי „אחדות־העבודה" מא"י ד. בן־גוריון, ד. רמז וי. מרמינסקי לא הצביעו בעד החלטה זו. „דבר" מאותם הימים מוסר על הצבעה זו לפרטיה:

„להחלטת המחאה נגד הרדיפות על הציונות ועל העברית ברוסיה הקדימה ה. סולד נאום ברכה לציונים ברוסיה וכו'. היה רעם של מחיאות כפיים. ליפסקי הציע את ההחלטה הרשמית. הח' בן־גוריון דרש רשות הדיבור לתיקון — להוסיף לגוף המחאה את הדברים האלה: „הקונגרס עם העריכו את עמדת ממשלת המועצות בשאלת השויון הלאומי של העם העברי בס. ס. ס. ר. הנהו מביע את מחאתו" וכו'. אך על הבמה נחלקו הדעות. סוקולוב הסכים להצעת התיקון, אך הנשיאות ואחדים מחברי ההנהלה הלונדונית הפריעו בעד מתן אפשרות להצבעתו. כתוצאה מזה נתקבלה ההחלטה לא פה אחד כפי שדרש היה וכפי שהיה בלי ספק רצון כל הקונגרס כולו, כי אם בהתנגדות של שלושה חברים (בן גוריון, רמז ומרמינסקי). אחרי ההצבעה דרש בן־גוריון רשות הדיבור להודעה, כי לא נגד המחאה הצביעו אלא נגד הנוסח: „כי לפי דעתו עלול נוסח זה לעשות רושם של שיסוי נגד ממשלת הסוביטים ולהזיק לציונות ברוסיה". אבל בשוב איפן לא ניתנה לו האפשרות למסידת ההודעה".
(„דבר" 9.9.1927)

הצבעת הנגד של השלושה עוררה גל עכור של שטנה בעתונות הבורגנית בארץ. „הארץ" כתב אז כי בהצבעה זו „נבדלו מעל עדת ישראל בקונגרס" וכי בזה „נתנו סאנקציה לעיקר היבסקי שדם ציונים מותר". אופייני שגם „הפועל הצעיר" הצטרף להתקפה על נציגי „אחדות העבודה" בענין זה. ה„קונטרס" השיב למקטרגים. א. גולומב הסביר שבהצבעה זו היה משום „מחאה כנגד נוסח בלתי מוצלח שיכול היה, אולי, לתת מקום לפירוש של הבעת יחסי איבה לממשלת הסוביטים ברוסיה בדרך כלל" (קונטרס שי"ד).

ו. בהחלטות הועידה השלישית של ההסתדרות הכללית שנתקימה ב־1927 כלולה ברכה מיוחדת לברית־המועצות למלאת עשר שנים למהפכת אוקטובר. בסעיפים לאחר זה מובעת מחאה „נגד משטר הדיכוי והטרור" וכנגד הרדיפות על הציונות בברית־המועצות אלא שסעיפים אלה פותחים בפסקה זו: „מתוך אמונה במהפכה ובאידיאלים הנעלים על דגלה" וכו'. על הצבעות ההחלטות מספר „דבר" כך:

„בפרק הפוליטיקה הכללית הועמד ראשונה סעיף רוסיה — — — הפיסקה הראשונה מביעה ברכה לעמי רוסיה למלאת 10 שנים למהפכה ותקוה, כי הם יעמדו בפני כל נסיונות הריסטבראציה. הח' א. קפלן מציע להסיר מעל הפרק את הרישא של פיסקא זו. הוא נגד הריסטבראציה של הצאריזם, אולם מתנגד הוא למהפכה הקומוניסטית ולשלטון הקומוניסטי. הצעת הח' קפלן נדחית — והפיסקה כולה מתקבלת כש־12 מסיעת „הפועל הצעיר" נמנעים. (דבר, 24.7.27)

ז. עם מותו של לנין הקדיש ה„קונטרס" הערכה נלהבת לאיש ולפעלו, ואפילו א. צ. גרינברג המשורר, שדבריו נתפרסמו אז בקביעות בבמה זו, מסיים את רשימתו בדברים אופיניים אלה:

„ייאמר: הדגלים שהורדו לאות אבל במוסקבה הוא מארג העובדים הנאמנים בכל הארצות.
— — הפרוליטרים העברים על האי העברי עומדים אל עבר מוסקבה בסלוט ללוויית לנין". (קונטרס קנ"ח)

ח. ביום השנה הראשון למותו של לנין נתפרסם ב„קונטרס" מאמר הערכה שכולו שיר הלל והערצה לאישיותו של לנין ולמהפכת אוקטובר. וכמה אירוניה של הזמן יש בעובדה, שאותו מאמר נכתב בידי א. ליבנשטין (כעת לבנה). המאמר פותח בשורות הבאות:

„לנין — בשתי הברות אלה הסתמלו והתרכזו בשבילנו תכונות אישיות יקרות וכוחות אנושיים כבירים אשר הנם הכוח המוטורי הדוחף קדימה את האנושיות ואת הרבולוציה. (את שתיהן גם יחד, כי אין לאנושיות בתקופה זאת מפלט אחר מאשר במהפכה). הוא כולו היה כעין מניע גדול אשר כל חלקיו וחלקי חלקיו שימשו וכוונו למטרה האחת והיחידה (היחידה: כי אין מטרות אחרות בתקופתנו הדומות לה בהכרחיותה וחשיבותה) לקרב ולהגשים ועד כמה שאפשר במקסימום הצלחה ובמינימום בזבוז כוחות, את תפקיד דורנו, תפקיד שאי־אפשר להימנע ממנו, אם לא לבגוד בו, את הרבולוציה הסוציאלית. (קונטרס ר"ג)

(אכן הודאת בעל־דין — כמאה עדים דמי. ליבנשטיין של אז מתווה את תפקיד דורנו לקרב ולהגשים את הרבולוציה הסוציאלית, ואשר מונע עצמו מתפקיד זה אינו אלא בוגד בו... אכן, לא חל ולא הרגיש אז ליבנשטיין כי על א. ליבנה של היום הוא חורץ משפט...)

מסתבר, איפוא, שיחסה של התנועה הציונית־סוציאליסטית בחלקיה העיקריים, בגולה ובארץ כאחד, אל ברית־המועצות ומחנה המהפכה בעולם, במשך רבות בשנים שני פנים היו לו:

א. יחס חיובי לעצם המהפכה, לערכים האנושיים והפועליים הכלולים בה.

ב. עמידה איתנה על בסיס הציונות. מאבק מתמיד ונועז להכרת זכות קיומה והתפתחותה כפתרון היחיד לשאלה היהודית בכל הארצות ובכל המשטרים.

בודאי, אין לומר שיחס זה, על שני חלקיו, היה נחלת תנועת הפועלים כולה בארץ. תמיד נמצאו חוגים וקבוצות, שמלכתחילה התייחסו בהסתייגות ואף בהתנגדות גלויה למהפכה ולברית־המועצות. בלטו ביחסם זה אנשי „הפועל הצעיר", אבל ראוי לציין ששלילתם את התנועה הסוציאל־דמוקרטית באירופה היתה אולי גדולה משלילתם את המהפכה, שפה ושם גם תרמו לה מילת חסד. גם בחוגי „אחדות־העבודה" נמצאו חוגים ואישים, שעם כל הערכתם את עצם המהפכה — התייחסו בשלילה לתוצאותיה ולמשטרה. דומה שאת אלה ביטא מ. בילינסון בדבריו:

„בין הקונצפציה של ארץ ישראל הסוציאליסטית ובין הקונצפציה של הלניניזם אין כל נקודות מגע — — — לפני תנועת הפועלים בארץ־ישראל עומדת הבחירה — עם לנין ונגד ארץ־ישראל עברית או בעד ארץ־ישראל עברית ונגד לנין".
(במשבר העולם, עמ' 54)

דברים אלה נכתבו על ידי מ. בילינסון בשנת 1925 — כלומר בתקופה כאשר בחוגי „אחדות העבודה" עוד נשמעו דברי הערכה חיוביים על המהפכה, ועל „נקודות המגע" שבינה ובין תנועת הפועלים בא"י. ואין ספק שיחס זה של בילינסון למהפכה היה באותם הימים רק נחלת מיעוט בתנועת.

החשבון הציוני

תהליך התמורה, מחיוב לשלילה, שחל בחלק גדול של תנועת הפועלים הא"ית ביחסה לברית המועצות, היה תהליך ממושך ואטי. חלקים גדולים של התנועה פנו עורף למהפכה ולערכיה. היחס החיובי במידה שנשתמר מצא את ביטויו בעיקר בתנועה הקיבוצית, וכן בחוגי פועלים בעיר ובמושבה, אשר מסבות שונות, אם מפאת מעמדם הסוציאלי ואם מפאת מוצאם וחנוכם התנועתי — שמרו אמונים לסוציאליזם מהפכני. היחס הנאמן והעמוק לערכים סוציאליסטיים ולמהפכה לא היה מעולם על חשבון הנאמנות הציונית. להיפך, מאז ומתמיד למדנו לדעת שכל מכסימליזם ציוני וחלוצי נתעלה ותמך את יתדותיו באופק סוציאלי המבשר מהפכה בחיי עולם. והקיבוץ המאוחד יוכיח. הוא היה גוף תנועתי חלוצי בארץ, שהיחס החיובי למהפכה הרוסית היה טבוע בו באופן טבעי ונשתלב אורגנית בהשקפת עולמו הקיבוצית, החלוצית והסוציאליסטית. אחר־כך נתווסף לכך גם השומר הצעיר.

מועצת הקיבוץ המאוחד ביגור בשנת 1936 סימלה מעין פרשת דרכים בתנועה כולה. הופעתו העוינת של ליבנשטיין־לבנה לברית־המועצות באותה המועצה סימנה מפנה ביחס זה מצד חלקים מסויימים בתנועת הפועלים הא"ית, כשם שתגובתו של רוב מנין ובנין באותה מועצה היתה זו־משמעית בראיית ערכה המכריע של ברית המועצות בקביעת גורלות אדם ועולם גם בימי שלום וגם בהיערכות הכוחות הקוטבית העצומה לקראת מלחמת־העולם השניה שכבר נסתמנה באופק. והיה, איפוא, משום ביטוי אמת לתחושת התקופה ולהכרת תנועת הפועלים בארץ בהחלטה הבאה של המועצה (הי"א, 1936):

„מתוך ההתאבקות הסוציאלית הגדולה בעולם בין פשיזם וסוציאליזם, בין תרבות לריאקציה, נוכח הפשיזם המתגבר לדכא את תנועת הפועלים, לרדות בעמים החלשים ובמיעוטים הלאומיים, למגר את ברית המועצות, להשמיד את היהדות — לקראת סבח עולם חדש, נגזר על מעמד הפועלים צו האחדות, צו הסולידריות והעזרה ההדדית הסיציאליסטית להיווי כוח איתנים במלחמה ובהגנה על הדמוקרטיה, על חופש וזכויות האדם העובד, על ברית המועצות, בחתירה לשחרור העמים וקוממיותם למשען במלחמה על זכויות המוני העם העברי וגאולתו — לקראת הסתערות גדולה להגשמת הסוציאליזם".

מה אירע, איפוא, מאז שחלקים גדולים בתנועת הפועלים הא"ית נקלעו לשנאה עיוורת לברית המועצות, למהפכה ולערכיה, שרק מועטות מבין תנועות הפועלים בעולם הגיעו לשכמותה? היכן נעוצים שרשיה של תמורה יסודית זו — בברית המועצות, בעולם או בהם עצמם? לא ייפלא, כמובן, שמנהיגיה של מפא"י יסבירו את המעבר מיחס חיובי ליחס שלילי מוחלט בשינוי פני המציאות בברית המועצות מאז. ואמנם כך מסביר זאת ש. ס. יריב במאמריו על „הקומוניסם והציונות של השומר הצעיר":

„יש ויש סתירה והסתירה פשוט משוועת בקולי קולות ומכריזה על התהום שבין רוסיה בשנת 1923 ובין רוסיה בשנת 1953".

אין להכחיש, גדול הוא ההבדל במציאותה ובחייה של ברית־המועצות מאז השנים הראשונות שלאחר המהפכה ועד היום. אלא שהבדל זה אינו דוקא בצורת השלטון. כל האלימנטים של המשטר הפנימי כמו הדיקטטורה, שלילת החירות הפוליטית של ריבוי מפלגות וכדומה — התקיימו אז, ואולי עוד ביתר חומרה, מאשר היום. התמורה העיקרית בברית־המועצות הן היא מתגלמת בשינוי ובחידוש פני החיים הכלכליים, החברתיים והתרבותיים של מיליוני אנשים על פני שטחי ארץ עצומים; אבל

על כך כנראה לא כדאי להשחית דברים. נקודת המוצא העיקרית היא כנראה „הנקודה היהודית", וממנה משקיפים על כל שאר התופעות.

בודאי, אין להתעלם מן „הנקודה היהודית" בברית־המועצות, שהיא „נקודה" כואבת וטראגית ביותר לכולנו. אדרבא, יש לומר בכל הפשטות ובכל גילוי הלב כלפי עצמנו, כלפי העולם וכלפי ברית־המועצות: יש שאלה יהודית גם בברית־המועצות ואין לה פתרון אלא אחד — הוא הפתרון הציוני. יתר על כן: דוקא במקום ובזמן בהם עולים ומתפתחים חיים לאומיים ותרבויות לאומיות בטריטוריות מיוחדות של כל הלאומים, העמים והעממים, כבברית־המועצות בזמננו — דוקא שם מובלטת האנומליה המיוחדת והשוני הטראגי של עם מחוסר טריטוריה, ובשל כך הוא משולל חיים לאומיים עצמיים. דוקא בארץ בה מוקעת לגנאי ההתבוללות והקוסמופוליטיות — בולט ביותר יחודו הטראגי של בן העם היהודי, שבתוקף נסיבות אוביקטיביות נדון להתבוללות ולטמיעה לאומית. ליהודים בברית־המועצות, כמו ליהודי כל העולם, אין מוצא אחר לחיים לאומיים ולקיום לאומי אלא המוצא האחד, ה מ ו צ א ה צ י ו נ י.

ואף־על־פי־כן אין לחפות על שינוי היחס לברית־המועצות, מחיובי לשלילי, על יסוד ההבחנה בין המציאות היהודית בברית־המועצות לפני 30 שנה, בראשית המהפכה, ובין זו של עכשיו, ואין בה אמת. אמנם, במצב היהודים חלו שם מאז המהפכה תמורות עצומות, ולא רק בשטח הרוחני־תרבותי. עובדה היא שבימי המהפכה, ובשנים הראשונות אחריה, היתה הכלכלה היהודית הספציפית ברוסיה נתינה בתהליך של חורבן. דוקא ימי הסער של המהפכה, שינוי הערכים בכלכלה, שינוי יחסי הקנין והרכוש — כלומר: המהפכה ב מ ה ו ת ה — היא שהבליטה ביתר שאת את טראגיות מצבם של ההמונים היהודים ואת חוסר הבסיס של הכלכלה היהודית.

לעין כל הזדקרה אז כל האורירית, התלישות והריקנות של המציאות היהודית. היהודים, כציבור בעל מבנה טיפוסי של מעמדות ביניים, ראשונים היו לסבל בימי המהפכה, באשר מעמדם, פרנסותיהם וכלכלתם — נתערערו על ידי המהפכה ערעור מוחלט. אמנם בשטח התרבותי־רוחני, עדיין נשתמרו במידת־מה חיים לאומיים יהודיים עצמאיים; כיום נשתנה המצב בתכלית: בשטח הכלכלי־חומרי „השתלבו" היהודים בחיים הכלכליים מתוך סתגלנות למשטר החדש. הנטיה היהודית הטיפוסית לפרנסות „קלות ונקיות" מצאה את סיפוקה ע"י חדירה מתרבה והולכת למקורות פרנסה „אינטליגנטיים", כמו: פקידות, הנהלה וכו'. האנומליה היהודית הגלותית בשטחי היצור והכלכלה נשארה, איפוא, בעינה. היהודים בברית־המועצות שכיחידים מובטחים להם כל האפשרויות החמריות והזכויות האזרחיות, הרי מבחינה לאומית־תרבותית — והיא בחינה יסודית דוקא בארצות הסוציאליזם — הם נדונים אוביקטיבית להפליה ולקיפוח. בעוד כל עם בברית־המועצות חי בארצו, מדבר בשפתו, מפתח את תרבותו הלאומית — הרי המוני העם היהודי, מפוזרים ומפורדים, ללא חיים עצמיים וללא תרבות לאומית. גבלעים במלוא הקצב בקרב העמים העצמאיים ופרצופם הלאומי היהודי מיטשטש והולך... סכנת הטמיעה הלאומית, פרי המציאות הגלותית המיוחדת, נשארה, איפוא, לגבי היהודים שרירה וקיימת אף בברית־המועצות.

והן זוהי קללתה של הגלות, כתופעה חולנית, — דוקא התנועות הגדולות, העולמיות, שקידמו את פני העולם והאנושיות, דוקא הן מביאות לידי ערעור צורית החיים הישנות של ההמונים היהודים, שבהעדר בסיס ארצי ושרשים איתנים בחיי יצירה, הרי עמדותיהם הכלכליות נסחפות, ורבים מהם נגרפים עם הזרם הכללי עד כדי אבדן עצמיותם הלאומית. כך היה בימי תנועת ההשכלה המקדמת באירופה, שבחיי היהודים העלתה גל גדול ראשון של התבוללות; התנועה הסוציאליסטית הכללית קידמה את מעמד הפועלים ואילו בחיי האינטליגנציה הסוציאליסטית היהודית שימשה אף היא בראשיתה גורם להתבוללות. גילויים הם אלה לאנומליה היהודית בגולה, שהציונות חותרת להשתחרר ממנה. ובחתירה לשחרור זה אין משום שלילה או התנגדות לעצם האידיאלים והתנועות הפועלות באנושיות במגמת מהפכה ושחרור. נהפוך הוא: הציונות השתלבה ברעיונות מתקדמים, אירופיים; הציונות הסוציאליסטית היא שלוחה בתוכם בחיי עמנו. זוהי הזדהות ברעיון אנושי גדול, משותף לכל שוחרי שחרור בעמים, ללא מחיקת הצלם העצמאי הלאומי.

לא עובדת הריסתם של החיים הכלכליים בתוקף המהפכה, היא שהכריעה בקביעת היחס החיובי של רבים ושלמים בתנועת הפועלים בארץ־ישראל לברית־המועצות ולמהפכה. עובדה זו לכשעצמה היה בה כדי לחזק ביתר עוז את האמת הציונית ואת הכרח הפתרון היחידי, אולם לא היה בה כדי לערער את עצם היחס למהפכה ולברה"מ. חורבן החיים הלאומיים העצמאיים של היהודים בברית־המועצות אינו, איפוא, בשבילנו אלא סיבה נוספת לחיזוק האמת הציונית. אולם מכאן ועד לידי ערעורה ושלילתה של עצם המהפכה ומשטר החיים שקם בעקבותיה — אין גשר ואין קשר.

מסקנה, כי אם הסוציאליזם אינו מכיר בנו, במציאותנו, ביסורינו ובתקוותינו, הרי שהוא

ולא החיים הכלכליים בלבד נתמוטטו בגולה היהודית ברוסיה עם פרוץ המהפכה. החיים מיים, הציבוריים והתרבותיים של היהודים בברית־המועצות, שהיו מקור הכוח היוצר של העם הציונות, גם חיים אלה נדונו לכליה עוד בתקופת העשור הראשון שלאחר המהפכה. נאמנה עלינו ו של ד. בן־גוריון מרשמיו מביקורו בברית־המועצות:

„— — — בעטיה של היבסקציה נחנקה כל הציבוריות. כל תנועה לאומית וציונית נפסקה. המנהיגים וראשי העסקנים נמלטו לחו"ל. הנשארים נאסרו או נשתתקו מפחד. נתקו כל קשרי המסורת, הציבור, המשפחה. נסתמה כל יניקה תרבותית ורוחנית. הספרות והעתונות נתאלמו. החלו מצד היבסקציה רדיפות נגד מוסדות הדת, החדרים, בתי־הספר העבריים. כל הקשרים עם חו"ל נקרעו. נשמטה הקרקע מתחת רגלם".

— — — הפרוצס הרגיל של ההיסטוריה העברית בכל תקופת האמנסיפציה — מגפת ההתבוללות — הפרוצס הזה חולל שמות בשורות הנוער העברי".

— — — אולם בתוך נהשולי המהפכה, שהיכו לרסיסים את היהדות הרוסית, עוד נשאר חלק אחד של הנוער העברי בריא ורענן השומר בלבו את האימון והצפיה למהפכת הגאולה של העם העברי בארצו, והנוער הזה שספג לתוכו את המאור של הריבולוציה הרוסית, את הערכת העבודה בתור הבסיס היחיד של קיום החברה — נשאר נאמן לתקוות העם ולחלום של שיבת ציון".

(קונטרס קס"ד)

נשאר, איפוא, רק „הלק אחד של הנוער העברי", זה המושפע מן „המאור של הרבולוציה ית", אשר „נשאר נאמן לתקוות העם וכו'", אך גם תנועתו של חלק זה, תנוצת „החלוץ" — שמסתבר גם ממקורות מוסמכים אחרים — היתה תלויה אז על בלימה.

כי נכון הדבר: יחסה השלילי של תנועת המהפכה בעולם לציונות אינו מוצדק משום בחינה. על כן: יחסה הכללי לשאלה הלאומית היה צריך לחייב אותה ליחס חיובי פציל לפתרון הציוני השאלה היהודית; אך למרות היחס השלילי של ברית־המועצות לציונות לא הוא שקבע שנים את יחסו של רוב מנינה ובנינה של התנועה הציונית־סוציאליסטית אל המהפכה ומגשימיה ית־המועצות. היחס השלילי הקיים הוא כשלון קשה ומשגה פאטאלי של מחנה המהפכה בברית־ נצות ובעולם. אך עם זה, מי שמאמין במהפכה הסוציאלית ובמשטר של עבודה ושיתוף, אינו לכפור באמונה זו בגלל כשלונותיהם או מישגיהם של נושאיה בתקופה מסוימת ובתנאים מים. כי אילו כך היה הדבר היינו צריכים לכפור בסוציאליזם בכללו. וכבר עמד על בעיה זו צנלסון בדבריו הבאים:

„— — את הרדיפות והמכות מידי שונאי ישראל ושונאי הפועלים קיבלנו כדבר המגיע לנו. אולם בחלקנו נפלו גם יסורים ממין מיוחד, יסורים מידי אחים למעמד ולאומה. שום רדיפות לא הכאיבו לנו כל כך כמו הזרות והאיבה שבה נפגשנו מראשיתנו בחוגי הסוציאליזם העולמי ובתוך האינטליגנציה הסוציאליסטית היהודית עצמה. ואיזה תותחים לא הוצאו כנגדנו. ראשית שללו את עצם קיומנו. אדם כקאוטסקי בזבז לא מעט עמל כדי להוכיח כי אומה עברית אינה קיימת כלל במציאות. רצוננו לחיות חיים לאומיים עצמיים הוכרז לדבר העומד בניגוד לסוציאליזם.

— — את תנועתנו המשחררת תיארו כתנועה של ניצול ושל שעבוד ושל נישול עמים אחרים; סובי הסוציאליזם הקשיחו את לבם מראות את סבלנו, את עניותנו, את דמינו הנשפכים, את כוחות החיים הפועלים בעמנו, שאינם רוצים להיכנע בפני הדיכוי וההתנוונות".

(„כתבים", כרך ג')

ביחסנו אל ברית־המועצות והמחנה הקשור אתה, חלילה לנו לשכוח אף רגע את „החשבון די והציוני. אולם במידה שהערכים הכלליים של עולם המהפכה אינם נוגדים את עניינו ואת נו כיהודים וכציונים — אין לפסול את הערכים לכשעצמם. שוללי הקיום הלאומי היהודי לי הציונות היו בקרב כל התנועות המתקדמות באירופה. ליברלים, דמוקרטים, סוציאליסטים וגם ם מכל הסוגים האלה שללו את הלאומיות היהודית ובעיקר את הציונות. רוזא נאבקה, התגוננה ה על נפשה — אך משום כך לא שללה את התנועות ואת האידיאות אשר בתחומן מצאו להן ים דעות אנטי־ציוניות. הבנה כפולפת של הבעיה היהודית וייחוד פתרונה — היא אף היא מן הטרגדיה היהודית, שהציונות נקראה לחלץ את העם היהודי ממנה. וכבר אמר ב. כצנלסון ה סוגיה:

„— — — חוסר ההבנה שמצאנו בסוציאליזם המקובל למצב עמנו, לצרכין החיוניים, לרציון גאולתו, הוא הוא ששימש לנו גם שוט וכוח דוחף במלחמתנו. היו כאלה שנכנעו בפני הדעות השולטות ועובו את המערכה שלנו. לא קשה היה גם, מאידך, להסיק מסקנה, כי אם הסוציאליזם אינו מכיר בנו, במציאותנו, ביסורינו ובתקוותינו, הרי שהוא

עצמו לקוי ובלתי צודק ועלינו לשטות מעליו. אולם אנחנו לא בחרנו באחת משתי הדרכים הללו. לא חפצנו ולא יכולנו לברוח מעצמנו, מעמנו וגם הכציאליזם היה בשבילנו לא דבר זר וחיצוני, שאדם יכול ללבוש ולפשוט חליפות. אנו הרגשנו הרגשה עמוקה, כי גאולתנו הלאומית הנה חלק אורגאני של המהפכה הסוציאלית וחידוש החברה האנושית. לפיכך לבשנו עוז ואמרנו לעצמנו: בין אם מודים בנו ובין אם לא מודים — אנחנו את מקומנו בתוך תנועת הפועלים לא נעזוב. ועל זכותנו לחיים לאומיים עצמיים ולמאמצי שחרור בקרב עמנו לא נוותר".

("כתבים", כרך ג')

לא אחת עמדה הציונות־הסוציאליסטית בתולדותיה במבחן הנאמנות לערכיה, גם אם נאמנות זו נראתה ליריבים מעמדיים בעם כהתנכרות לעניני הציונות. דוגמא טיפוסית לכך אנו מוצאים בבחירות בוייטשפל שבבריטניה. בנובמבר 1930 נתקיימו ברובע זה שבלונדון, המיושב יהודים, בחירות ציר לבית הנבחרים הבריטי, עקב מותו של הציר הקודם ממפלגת־העבודה. "פועלי ציון" בלונדון, בתמיכת שליחי ההסתדרות שפעלו אז באנגליה ובאישור מרכז מפלגת פועלי ארץ־ישראל בא"י, החליטו לתמוך במועמד מפלגת־העבודה כנגד מועמדם של הליברלים — היהודי והציוני ברנט ג'נר. זה היה לאחר פרסום "הספר הלבן" של ממשלת ה"לייבור" בראשות מקדונלד־פספילד — אותה תעודת כחש ומעל בציונות אשר פסקה בשנת 1930 כי בארץ־ישראל "אין יותר מקום אף לחתול נוסף אחד..." הימין בארץ נאחז בעובדה זו ופתח בהסתה פרועה כנגד תנועת הפועלים בארץ. "הארץ" ו"דואר היום" הכהירו התנהגות זו של פוע"צ בלונדון בכינויים כמו "שפלות בינדאית", "בגידה", "העדפת ה'לייבור' על הציונות" וכדומה. עתונות תנועת הפועלים השיבה לחורפיה והמשיכה בדרכה.

גם במלחמת העולם השניה עמדה תנועת הפועלים בא"י והציונות כולה במבחן קשה: מחד מאבק חריף כנגד מדיניותה של בריטניה בארץ־ישראל, ובה בשעה תמיכה במלחמתה כנגד גרמניה הנאצית. המדיניות הציונית בימי המלחמה באה לידי ביטוי בנוסחתו של בן־גוריון: "עלינו לעזור לאנגלים במלחמתם כאילו לא היה "ספר לבן" ועלינו לעמוד כנגד "הספר הלבן" כאילו לא היתה מלחמה" (במערכה, כרך ב'). זו היתה מדיניות ציונית גאה ומבטאת נאמנה את הצרכים ההיסטוריים של העם היהודי והציונות, ואם כי שמדיניות זו נראתה כמנוגדת מתוכה — הרי בחשבון היסטורי הצדיקה את עצמה ובמציאות היהודית המפותלת היתה היא הגישה היחידה האפשרית והמוכרחת.

דוגמא טיפוסית לקביעת יחס לערכים ולדרך של תנועה, ללא תלות ביחסה של זו לציונות — תשמש יחסה של מפא"י עצמה ל"לייבור" הבריטי. אם לנקוט לשון קדמונים ניתן להגיד בדרך משל: "אם פרעה גזר על הזכרים הרי לבן ביקש לעקור את הכל". אם הקומוניזם גזר על הציונות ועל יציאת יהודים מתחומי שלטונו — הרי ה"לייבור" הבריטי בתקופת שלטונו ביקש לעקור את הכל. הוא לא נתן ליהודים לצאת מארצות ההרג (זכורה פעולתו למנוע יציאת יהודים מארצות שונות בכיוון לארץ־ישראל) וכן לא נתן להיכנס לארץ. ולא עוד אלא שהפקיר את דמם של יהודי ארץ־ישראל לרצח, כשהוא מסייע בידי המרצחים. היה בכך לאמיתו של דבר המשך לפורענות הנאצית, אלא שאנו בכוחנו העצמי נחלצנו מן השואה.

למרות כל אלה נשארה מפא"י חסידה נלהבת של ה"לייבור" הבריטי בשטח הרעיוני, הסוציאלי והמדיני. בהקדמה לספרו של אהרן בקר (שביקר באנגליה במשלחת ההסתדרות בשנת 1951) "ימי שלטון הלייבור", כותבת כך הוצ' "עם עובד":

"חשיבותו של האקספרימנט הבריטי בדמוקרטיה סוציאלית חורגת מגבולות מולדתו. בעולם מפולג זה, שבו עומדים זה מול זה לא רק עמים ומדינות, אלא אידיאולוגיות, שהיקפן הכולל והדריסות ניגודיהן הופכים אותן ל'אמונות חילוניות' — מופיע שלטון ה'לייבור' הבריטי כסמל ודוגמא".

המדיניות האנטי־ציונית, ועתים גם הרצחנית, של ה"לייבור", לא האפילה, איפוא, על יחסה היסודי החיובי של מפא"י ושל הוצאת "עם עובד" לתנועה זו ולערכיה.

הנה כי כן, ספק גדול הוא, אם היחס המתנכר של ברית־המועצות והקומוניזם לציונות — דווקא הוא היה הגורם לשינוי היחס לארץ המהפכה ולמהפכה. את שורש התמורה יש לראות קודם כל ובעיקר בתמורות שחלו בפנים, בקרב תנועת הפועלים עצמה, בשינוי ערכים שחל בחלקים גדולים של תנועת הפועלים ביחס לערכים וליסודות של הסוציאליזם. תהליך השינוי ביחס לברית־המועצות עלה וצמח בד בבד עם תהליך הירידה וההתנוונות של ערכים מקודשים בתנועת הפועלים. היחס לסוציאליזם מהפכני ולברית־המועצות נשתלב ונשתזר ביחס לעצמאותה של תנועת הפועלים ולערכי־היסוד שלה. הטשטוש המעמדי, אבדן העצמאות — אלה נסתייעו בטיפוח איבה לברית־המועצות. כך היה הדבר בכל העולם וכך גם בארצנו ובעמנו. ולעומת זאת, אלה שעמדו על משמר עצמאותה המעמדית של תנועת הפועלים, דוקא הם המשיכו ביחס המסורתי החיובי לברית־

במצע שלה לקראת ועידת ההסתדרות החמישית 1942 עוד ידעה מפא"י להתגבר על גילויי התנכרות לברית־המועצות והיא ביטאה בו את מבוקשה־כמיהתה לאחדות מלאה של מעמד הפועלים בעולם עם ברית־המועצות. בנידון זה נוסח בו לאמור:

„יש להניח כי משקלו החברתי של הפועל, שעלה תוך כדי השתתפותו באחריות להנהלת המלחמה בהיטלר, לא ירד עם הנצחון כי אם יעלה. וכי גם ברוסיה הסוביטית, לאחר כל מה שעבר עליה — ולאחר רגשי הסולידריות והחרדה העמוקה שתנועת הפועלים בעולם ללא הבדל שיטות, גילתה כלפיה — תמצא את מקומה הראוי לה במשפחת פועלי העולם".

ועל הרצון ליצירת קשרים בין תנועת הפועלים ובין ברית־המועצות אומר אותו מצע:

„עתה באה גם שעת תקוה ליצירת קשרים עם ברית־המועצות על יסוד הכרת המפעל הציוני והיצירה העצמית של תנועת הפועלים בארץ. שותפות הגורל של רוסיה הסוביטית עם ארצות הדמוקרטיה פותחת פתח להקמת חזית סולידרית שלמה של פועלי כל העולם, בה יתפוס הפועל הא"י את המקום הראוי".

הועידה החמישית של הסתדרות העובדים היתה מוקדשת בחלקה העיקרי להתוויית דרכה ופעולתה של תנועת הפועלים בארץ לאחר מלחמת העולם השניה. בויכוח שנסב על בעיית ה„אוריינטציה" במציאות המדינית החדשה וביחסי הכוחות הבין־לאומיים המשתנים בעולם — ראויים לציון דברי י. שפרינצק. כיום קשה להעלות על הדעת שדברים אלה יכלו להיאמר ע"י איש מפא"י:

„לבי כל ימי עם אסירי ציון, ובכל זאת כשאני לעצמי לא נחפזתי ביותר להאשים בעד אסירי ציון ולשלול את הכל. כי נכונה ההגדרה שהושמעה כי היה שם הסגר עצמי ובתוך ההסגר הזה נחנקים כל הסגורים בו, לרבות היהודים. הבנה כואבת כזאת יכולה להיות לגבי מצב מדכא זה ברוסיה.

— — — אימתי היתה לתנועת הפועלים הא"י אוריינטציה אויבת ליצירה הרוסית הסוציאליסטית האמיתית? אימתי מוכנה היתה היצירה שלנו על גדות הירדן לשלול את היצירה על גדות הוולגה?

— — — ואם מדברים כבר על אוריינטציה, בל ישכח החנאי: קודם כל האינטרס והערך העצמי; קודם שתהי מהצד השני גם כן אוריינטציה ושתוכר היצירה על גדות הירדן!

— — — הבנה הדדית — — דמעות מיליונים, דמי מיליונים מאדימים את שמי א"י. ואת האוריינטציה הזאת צריכים החייל שלנו, החיילת שלנו להקנות לחיילים היהודים שבהם ייפגשו בצבא הפולני, בצבא־היווני, בצבא הרוסי, וכשתובן אוריינטציה זאת גם מן הצד השני — לא תהא שום מחיצה בין יצירת הוולגה ובין יצירת עמק הירדן.

(ספר הועידה החמישית, 1942)

כן, היתה שעת חסד ורצון ביחסה של תנועת הפועלים האי"ת לברית־המועצות, ואף זכינו לשעת־תגמול מצידה בימי המאבק ומלחמת השחרור בהצהרת גרומיקו, בעזרת ברית־המועצות באו"ם, בעזרה ובסולידריות של עמיה והדמוקרטיות העממיות בימי מלחמת השחרור. נעורה תקוה ליחסי־גומלין שיתמידו.

עם תקומת מדינת ישראל וההרפת המלחמה הקרה בין המזרח והמערב עלה וגאה גם בארץ גל שנאה לברית המועצות, והוא טופח בעיקר ע"י מפא"י, שבשטח זה עמדה שכם אחד עם אחיותיה, התנועות הס. ד. באירופה, ואף עלתה עליהן. בעצם היתה תמורה זו פרי חולשה מדינית, כלכלית וחברתית; שנאה זו ניזונה מן התלות במערב, מהשלכת היהב על ארצות־הברית, שהיא תושיע לנו. ועם הגברת התלות הזאת גם טופח פולחן של ערכים זרים לנו, להוייתנו, אקספורט מארצות־המערב, היה גם בזה משום סילוף דמות תנועתנו מאז.

שתי מגמות

ניתן, איפוא, לסכם, כי בתהליך התפלגותה של תנועת הפועלים התפלג גם היחס לסוציאליזם מהסכני ולביטויו המוחשי — ברית־המועצות. חלק גדול בתנועה, המרוכן במפא"י של עכשיו, סטה מדרכה ההיסטורית של תנועת הפועלים הא"י, משתלב רעיונית ונפשית במחנה המפלגות הסוציאל־רפורמיסטיות במערב, שבתהליך התפתחותן אבד להן חוט־שדרתן המהפכני. השקפה זו רואה „ניגוד תהומי" בין הציונות הסוציאליסטית ובין ברית־המועצות והקומוניזם. את ביטויה השלם מצאה במאמרי ס. ש. יריב, ובניסוח הממצה של ד. בן־גוריון:

„פועלי ארץ ישראל צריכים להכריע: „קרמלין" או „ירושלים".

ומאידך, עוד נאבקת על נפשה השקפת־עולם שיהיא המשך המסורת ההיסטורית של תנועת הפועלית האי"ת ביחסה לברית־המועצות מאז. השקפה זו לא בלבד שאינה רואה ניגוד בין הציונות